16-17 АҚПАН
ФЕВРАЛЯ
FEBRUARY
ASTANA / 2018

Международная научно-практическая конференция

«ФУНДАМЕНТАЛЬНЫЕ И ПРИКЛАДНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОЙ НАУКЕ»

УДК 001
ББК 72
И К22

Национальная Государственная
КНИЖНАЯ ПАЛАТА
Республики Казахстан
ОПИСАНО И ПРОВЕРЕНО
Подписи

Редакционная коллегия:

Батырбаева Н.К. (Председатель)
Алибаев Ерлан Акылжанович
Ләзиза Мырзантайқызы
Дагайқызы Жаннат,
Қарагұлова Айгерім

Ответственные за выпуск:
Алибаев Ерлан Акылжанович
Ләзиза Мырзантайқызы

К22 **Қазіргі ғылымдағы іргелі және қолданбалы зерттеулер:** Международная научно-практическая конференция **Сборник**. – Астана: РНПЦ «Білім Образование-Education», 2018.-,,,с

ISBN

Настоящий **Сборник** представляет собой итог проведенной Международной научно-практической конференции **«Қазіргі ғылымдағы іргелі және қолданбалы зерттеулер»,** в городе Астана.

Издание адресовано широкому кругу специалистов в области истории, археологии, этнографии, культурологии, философской антропологии и искусствознания и будет полезно преподавателям, студентам вузов, магистрантам и докторантам, а также всем интересующимся историей и культурой Казахстана.

ISBN 978-601-275-785-9

© РНПЦ «Білім-Образование-Education»

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ҮЙРЕТУ ТӘСІЛДЕРІ

АБДУЖАББАРОВА Алия Абдухаликовна
«Алпамыс Батыр»бөбекжай-балабақшасы
тәрбиеші,ағылшын тілі маманы
ОҚО, Мақтарал ауданы, Жетісай қаласы
Қазақстан

Аннотация

Бұл мақалада ағылшын тілін үйрету тәсілдері және оның сөздік қордағы рөлі жайында қарастырылған.

Аннотация

В этой статье рассматриваютсяроль языка в развитии устной речи и методы обучения английскому языку.

Көптеген әйгілі концепциялармен қатар қазіргі таңда ағылшын тілін оқытуды алгоритмдеу, ақыл-ой қызметін жүйелі қалыптастыру, дамыта және жеке - бағдарлы оқытуды біз ауыз екі сөйлеуді дамыту және аудармасыз оқуды жетілдіру мақсатында тілді оқыту деп түсінеміз. Біз мұнда А.А.Миролюбовтың пікірін бөлісе түсеміз.

Көптеген шетел әдіскерлерінің пікірінше бұл әдіс қазірге дейін көптеген елдерде ағылшын тілін оқыту жүйесінде басым болып есептеледі. Осы тәсілге орай үйренушілер әртүрлі күрделіліктегі мәтіндерді оқуға, жаттығулар орындауға, тестер мен эсселер жазуға көп көңіл бөледі. Сөйлеу тілін дамытуда үйренушілер диалог-үлгілерді тыңдап, оларды қайталауға, жаттауға ыңғайланады.

Бәрімізге белгілі ағылшын тілін оқытудың дәстүрлі түрінде тілдің құрамдас бөліміне, дәлірек айтсақ, грамматикалық, лексикалық және фонетикалық құрамына көбірек тоқталамыз. Коммуникативті емес жаттығуларға - яғни өзгерту, ауыстыру, тілдік бірліктерді орнына қою сияқты шарттардағы жаттығуларға көбірек көңіл бөлінуде.

Тіл - өлі, статистикалық құбылыс емес. Тіл, біз білетіндей, тірі, үнемі өзгеріп, дамып отыратын құбылыс. Қоғам, ғылым, өнер және адам әрекетінің басқа өрістерінің дамуымен қатар тілде де үлкен өзгерістер болып отырады.

Оқытушының міндеті - үйренушіге тілдің тек белгілі, тұрақты бірліктеріне сүйеніп қана қоймай, жаңадан пайда болған, өзгерген жағдайларда өз бетінше әрекет етуге қалыптастыру болып табылады.

Тілдегі болып жатқан өзгерістерге сәйкес тілдік материалды оқыту да өзгерді. Ағылшын тілін оқытудың дәстүрлі түрлері аясында оны шетел тілі ретінде қарастыруда «контексті тәсілді» атауға болады. Мұнда барлық грамматикалық ережелер нақты контекстерден алынған – ауызша және жазбаша әртүрлі қызметтік түрлерде мысалдармен безендіріледі. Мысалдардан берілген тілдік құбылыс әртүрлі контексте, тіл иелерінің сәйкес

коммуникативті жағдайларда тіл бірліктерін қалай қолдануына байланысты алынғанын көруге болады. Бұл контекстер тіл үйренуші берілген форма қашан және қайда қолдануы туралы өзі қорытынды жасай алатындай таңдалуы тиіс.

Бұрын мысалдар көркем әдебиеттерден алынатын немесе құрастырылатын. Әрине, тілін үйреніп отырған елдердің білімді кісілеріосыдан ғасыр не 50 жыл бұрынғы олардың ата бабалары сөйлеп не жазғанындай қазір сөйлеп, жазбайды. Шын мәніндеағылшын тілін үйренуші шетелдік азаматтың осындай сөйлеу үлгілерімен сөйлегені ерсі көрінген болар еді. Д.Кристаллдыңескертуіндей шетелдік екпін **(**назар**)** фонетика төңірегінде емес, лексика мен грамматика төңірегінде сезіледі. Ағылшын тілін шетел тілі ретінде үйренуші сөйлеуде не жазуда ағылшын классиктерінің шығармаларынан үнемі үзінді келтіріп жүргендей жиіреқсөйлеп, жазады .

Лексика аймағында Майкл Левис пен Джимми Хиллдің пікірінше негізінен нақты коммуникацияға қажеттілексикалық тіркестерді қолдануға көңіл бөлу керек дейді. Мұнда сонымен қатар басқа да қолданыстардан аулақ болу керек: күнделікті, сөйлеудегі ағылшыннан, әсіресе ресми не жартылай ресми жағдайлардағы «сленг» тіркестерін қолданудан аулақ болу керек .

Дәстүрлі оқытудан кейін ілесе пайда болған «Коммуникативті оқыту» тәсілі ағылшын тілін шетел тілі ретінде оқытуда маңызды орын алады . Үйренушілерге тиімділігі жөнінен бұл тәсіл барлық сөйлеу әрекеті түрлерінде қатынас дағдыларын игеру туралы мақсатты көздейді. Білімді, ептілік пен дағдыны анықтауды, қалыптастыру әдістерін, бақылау мен бағалауды қамтиды. Шет тілдерін оқытудағы бұл жетілген жүйе бұрын да педагогикалық қоғамдастықпен қабылданған болатын және қазір де оның бір бөлігі болып саналады.

Ағылшын тілін үйретуде коммуникативті-бағдарлы оқыту тәсілін тәжірибеге енгізу қарқынды хабарламалармен алмасуға, ғылым мен техника саласындағы жаңа ойлар мен пікірлерді қарастыруға, мәдениет саласындағы үлкен жетістіктермен алмасуға әкелді. Әр түрлі іс-әрекет өрісіндегі мамандармен алмасу қарқыны өсті.

Осы жолдардың бірі бойынша, тіл үйренушілер қарым-қатынас жүргізуде белгілі коммуникативті міндеттерді орындау арқылы аталған тәсіл аясында оқытылады. Бұған қоса оқытушының түсіндіруі немесе әдеттегі практикалық жаттығулар барынша ықшамдалған. Бұл тәсілді “Strong Communicative Approach” деп атайды.

Екінші ұсыным бойынша, үйренушілер оқытушы түсіндірмесімен жүргізілетін әдеттегі жаттығулар мен тапсырмаларды орындайды. Оқыту процесінде қажетті тәсілді таңдау көбіне үйренушілердің оқу сатысы және үйрену деңгейі арқылы анықталатыны мәлім. Сөйтіп бастауыш топтар үшін тікелей тәсілді қолдану мүмкіндігі бар, яғни, сабақтарда бала өз ана тілін оқып үйренгенде қолданылатын тәсілдер мен қалыптасқан тіл қолданылады.

Басқа пікірлерге байланысты (Dr J.Asher),мұндай деңгейдегі үйренушілер сабақта оқытушының сілтемелерін мұқият тыңдап, көрнекіліктер

немесе оқытушының қимылы арқылы түсініп, осы нұсқауларды орындаулары керек. Мұндай сабақтар жеткілікті түрде көп уақыт алуы мүмкін, бірақ бірте-бірте оқытушы сілтемелері күрделенеді де оған бірнеше сөйлемдер немесе грамматикалық күрделі құрылымдар қосылады. Мұндай әдісте оқушыдан ауызша сөйлеу оның өзі қаламайынша немесе ол өзі дайын болғанша талап етілмейді.

Ағылшынтілін қарым-қатынас тілі ретінде барынша ерте қолдану "Community Language Learning" нұсқасында ұсынылады. Бұл тәсіл ағылшын тілін үйренуші ересек адамға тән барынша аз қобалжу мен тынышсыздықты туғызбай, кез келген тақырыпта қызығушылық тудыратын әңгіме жүргізуде қолданылады. Үйренушілер бір-біріне қарама-қарсы отырады да оқытушы олардың артында тұрады. Егер үйренушінің бірі бірнәрсе айтқысы келсе ол оқытушыға белгі беріп шақырады да оған өз ойы туралы ана тілінде жәй айтады. Оқытушы ол фразаны ағылшын тіліне аударып, сыбырлап айтады. Үйренуші фразаны бірнеше рет қайталайды да, оны дұрыс айтуға машықтанады. Аз уақыттан кейін, яғни сөйлем жеткілікті дұрыс айтылғанда, үйренуші оны дауыстап айтады. Бұл сөйлем бір уақытта, мысалы, таспаға жазылып отырады. Егер әңгімені жалғастыру керек болса осы үлгі қайталанады. Осылайша барлық талқылау жәй және біртіндеп құрастырылады да жазылып отырады. Араға аз уақыт салып талқылауға үзіліс жасалады да, осы диалогта кездесетін тілдік құбылыстарды түсіндіру басталады, оның ішінде грамматикалық ереже және құрылымдар, лексикалық бірліктер талданып, қарастырылады.

Коммуникативті- бағдарлы білімі жоғарырақ деңгейдегі үйренушілер үшін"Task-Based Learning" тәсілі қолданылады, яғни, күнделікті өмірге керек және қажетті ептілікті қамтитын жұмыс түрінің негізінде оқыту тәсілі алынуы мүмкін. Коммуникативті міндеттер осындай тапсырмаларға дайындық кезінде, оларды орындауда және оны жан-жақты талдауда шешіледі. Сырттай қарағанда бұл тәсіл жобалыәдістемені еске түсіреді, бірақ мұнда шешілетін міндеттер барынша қарапайым – мысалы, балалар мерекесін ұйымдастыру және т.б.

Жоғарыда келтірілген әдістемелерге шолу ағылшын тілін оқытудың тәсілдері толық және жеткілікті емес екендігін көрсетеді. Қазіргі уақытта ағылшын тілін оқытудың жобалы және әлеуметті - мәдениетті әдістері, құзырлылық әдістері қолданылып жүр. Дегенмен ағылшын тілін оқыту әдістемесінде білім мен қазіргі заманғы тенденцияларды қолдану оқытушы жұмысын қызықтырақ етіп, түрлендіре түседі.

Әдебиеттер:

1. Миролюбов А.А., История отечественной методики иностранным языкам. М: СТУПЕНИ, ИНФРА-М, 2002. -448р.

2. Scrivener J. Learning Teaching. A. Guidebook for English Language teachers, 2-nd.ed. – Macmillan Education, 2005. – 431p.

3. Aitken R. Teaching Tenses. – ELB, 2002.
4. Carter Ronald, Hughes Rebecca, McCarthy MichaelExploring Grammar in Context. – Cambridge University Press, 2000.
5. Crystal D. The English Language. 2-d edition, 2002.
6. Lewis M. and Hill J. The English Verb: an Exploration of Structureand Meaning. Language Teaching Publications. 1996.
7.Morgan J., Rinvolucri M., Vocabulary: Resource for Teachers. – Oxford University Press, 2004.

ТІЛ ЖӘНЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРІ

ЕРБАТЫР Б.Ө.,СӘБИТБЕКОВА М.М., УТАРГАЛИЕВА Ш.Ш.,МОЛДАШЕВА Л.Ж., ҚОЖАБЕКОВА Ж.Қ.

Западно-Казахстанский государственный медицинский университет имени Марата Оспанова
Старший преподаватель курса казахского языка кафедра языков
город Актобе, Казахстан

Аңдатпа

Бұл мақалада орыс бөліміне қазақ тілін оқытып жүрген оқытушылардың инновациялық іс-әрекеті, педагогикалық жетістіктері туралы жазылған. Сонымен қатар бұл оқытушылардың инновациялық іс-әрекетін жетілдірудеқойылатын талаптар мазмұны мен педагогикалық технологияның енгізілуі туралы.

Аннотация

В статье рассматриваются вопролсы формирования и совершенствования инновационной деятельности, педагогических достижений преподавателей казахского языка при обучении русскоязычной аудитории, таким образом, вопросы педагогических технологий и проблемы достижений инновационных методов обучения преподавателей.

«Ұлттық жаңғыру деген ұғымның өзі ұлттық сананың кемелденуін білдіреді. Оның екі қыры бар: біріншіден, ұлттық сана-сезімнің көкжиегін кеңейту, екіншіден, ұлттық болмыстың өзегін сақтай отырып, оның бірқатар сипаттарын өзгерту» деп Н.Ә.Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында тіліміз бен ұлттық рухымыздың биік тұруы үшінболашаққа бағдар жасады. [1]

«Қазақтың ақылы – көзінде, қасиеті - сөзінде» деген ұғым, түсінігі халықтың сөзге берген бағасы және тіл байлығын орынды қолдануы туралы болса, қазіргі танда орыс бөлімінде оқитын студенттердің тілі

байлығындамыта отырып, тіл қай елде, ұлтта болсын қастерлі, қасиетті екенін түсіндіріп, әр сабақты жаңашыл әдіс – тәсілдермен өткізу өз жетістігін беруде.

Қазақтың біртуар ақыны М.Жұмабаев: “Ұлтқа тілінен қымбат нәрсе болмақ емес, бір ұлттың тілінде сол ұлттың сыры, тарихы, тұрмыс тіршілігі, мінезі айқын көрініп тұрады” - деген. Әр студентке тіл тазалығының сақталуы керектігін, оған көздіңқарашығындай қарауын және мемлекеттік тілдіңорынсыз шұбарлануын алғашқы сабақтан бастап үйретеміз.

«Инновация» — бұл нақты қойылған мақсатқа жетуде ойға алынған жаңа нәтиже. Демек, мақсат пен нәтиже — жаңалыққа бет бұрудың кілті. Инновациялық үрдістің негізі — жаңалықтарды қалыптастыру, қолдану, жүзеге асырудың тұтастық қызметі. Кез келген жаңа әдіс жеке оқытушы үшін ізденуді керек етеді, инновациялық оқытутехнологияларын енгізіп, ұжым сол меңгерілген әдістермен сабақ өткізіп, енгізу актісін методикалық бөлім арқылы алады. Қазіргі білім беру саласындағы оқытудың озық технологияларынсауатты меңгермей, жан-жақты маман болу мүмкін емес. Инновациялық технологияны меңгеру интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және басқа да көптеген адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі. Инновациялық технологиялар студенттердіңшығармашылық қабілеттерін арттыруға өз үлесін қосады. Оқу-тәрбие үрдісінде қолданып жүрген инновациялық технологиялар мыналар:

«миға шабуыл» әдісі, проблемалық оқыту әдісі, рольдік ойындар,

TBL(Team Bazed Learning-командалы-бағдарланған оқыту әдісі) оқыту әдістемесі;

CBL(cased-based learning- нақты жағдай әдісі)) әдісі [2б:1,2,3,4,5].

Курс оқытушылары TBL, CBL инновациялық әдістері бойынша сабақтар жүргізіп, оқу-әдістемелік жұмыстар бойынша 8 ендіру актісін алды. Қазақ тілі курсында «Жалпы медицина», «Стоматология», «Қоғамдық денсаулық сақтау», «Мейіргер ісі», «Әскери медицина» және «Фармация» мамандықтарының I курсына «Қазақ тілі», II-III курстарына «Кәсіби қазақ тілі» пәндері оқытылады. Бүгінгі жаңашыл оқыту бағытында сабақты TBL, CBLәдістерімен өткізуді ұйымдастыру оқытушы үшініздену мен жауапкершілікті бірдей жүреді. Сондай инновациялық педагогикалық технологиялардың біріне командалы-бағдарланаған оқыту әдісі немесе TBL (Team Bazed Learning) жатады. TBL (командалы-бағдарланған оқыту әдісі) – шағын топтарда оқыту әдісі, студенттерді командада жұмыс жасауға дағдылануынамүмкіндік береді. Команда – бұл ортақ мақсаттары бар, дағдылану мен білімді үйренуде бірін-бірі толықтыратын, соңғы нәтижегежоғары деңгейде жетуге өзара тәуелді және жауапкершілігі бар адамдар тобы. [2].

Ақпараттықтехнологиялардыңауқымының кеңдігікөптеген кәсібиміндеттерді, соның ішіндебілім беру саласындатіл үйретуді тиімді шешуге мүмкіндік береді. Осы мүмкіндіктердібілімдітүрде пайдалана алу

шарттарының біріжоғарғы оқу орындарында студенттердіңқажетті білім мен тәжірибелік дағдыны алуы болып табылады, бұл жалпы медицина факультетінің 120 А,Б топтарында CBLәдісмен өткізілген«Ардагерлер – алтын тұғыр» атты сабақстуденттердің қазақ тілін қаншалықты меңгергенін мәтінмен жұмыс жасау қабілетін анықтап, өз ойларын жеткізуге мүмкіндік берді. Бұндайәдістерге case-study (нақты жағдай әдісі)ағылшын сөзінен алғанда case – оқиға,ситуация –нақтылыжағдайды шешу жолдарын оқытуға негізделген белсендімәселелік жағдайлық талдау әдістемесі (есепті шешу) немесеCBL (cased-based learning) әдісі [3 б:1,2,3,4,5]. Кейстің үш бөлімі болады. Мысалға бірін алайық.

Сабақ барысы:

1 – кезең. Топтық жұмыс.

1- қадам: пікірлесу.

Топ басшысын сайлау, бағалау парағын беру.

Рөлге бөлу: Тайм – менеджер.

Төраға. Репортер – хатшы. Әр бөлімдегі жағдайға байланысты спикер.

Кейстің 1 - бөлімі. [3-2].

Берілетін тапсырма:

43жылдың тамызы

1943 жылы Сталинградтан Ойылдағы Мавлюдовтар отбасына баласы Мәліктің «қаза тапқандығы» жөнінде қаралы қағаз келіпті. Соның алдында ғана 30-40 минуттай уақыт бұрын ұлдарының аман-есен елге оралғандығы жөнінде хабарлама алған әке-шеше есеңгіреп қалыпты.

Тапсырмалар:

1. Мәтінмен танысып, бұл жағдай туралы не ойлайтындарыңызды ақылдасыңыз, өз пікірлеріңізді айтыңыз.

2.“Қаралы қағаз” деген сөздің мағынасы туралы пікірлесу және түсіндіру.

3. Әке-шешенің жағдайы жөнінде не айтуға болды?

CBLәдісменоқыту, білім беру тәжірибесі педагогикалық үрдістің сапасын үнемі арттырып отыруды талап етеді. Сол себепті педагогикалық үрдісті технологияландыру мәселесі маңызды болып саналады. Инновацияның іс-әркетті басқару оны ұзақ уақыт бойы зерттеген жағдайда ғана табысты болады. Сол себепті инновация жайлы айта отырып, оны ең алдымен дұрыстап саралап алу қажет. Біз медициналық оқу орыны болғандықтан әр пәнді әр түрлі тәсілдерменжүргіземіз. Кәсіби қазақ тілі сабақтарында«миға шабуыл» әдісі, проблемалық оқыту әдісі, рольдік ойындар әдісі жиі қолданылады. Қорыта айтқанда, тіл үйрету үшін әр кез жаңашылдыққа ұмтылып отыру – оқытушылар үшін парыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1.«Мемлекет басшысының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы 12 сәуір 2017жыл

2. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы // http:// adilet.zan.kz/kaz/docs/U1000001118.

3. Д.м. н., зав. Жанаспаев М.А Кафедрой траматологии и профилактической медицины ГМУ//г. Семей .- 2012, 22-б. [2.б:1,2,3,4,5].

Методика проиедение занятий с использованием технологии TBLиCBL [Мастер-класс].

4. Омарова К.П., Ким С.В., Жармаханова Г.М. и др. Командно-ориентированный метод обучения (TBL – Team-Bazed Learning). – Актобе, 2011.

5. Юй Р.И., Мулькибаева Ш.Ш. Опыт внедрения TBL – командного метода обучения на кафедре гистологии КазНМУ // ҚазҰМУ хабаршысы. – 2011. – №2. – С.98-100.

«ОЗАТ ТӘЖІРИБЕ - ОРТАҚ ӘДІС»

АКБАЛАЕВА Мейрамкуль Жаксиликовна
МКҚК «Үлгілі» бөбекжай балабақшасы,
меңгеруші,
ОҚО, Мақтарал ауданы, А.Қалыбеков ауылы
Қазақстан

Аннотация

Бұл мақалада бүгінгі таңдағы өзекті мәселелердің бірі бала тәрбиесі жөнінде сөз болмақ. «Бала тәрбиесі -тал бесіктен» демекші, біз бұған бейжай қарай алмаймыз. Мен біздің балабақшадағы озат тәжірибелермен бөлісіп, шығармашылықты дамыту мақсатында осы тақырып аясында қалам сілтеп отырмын. Сондықтан да мақала тақырыбын «Озат тәжірибе - ортақ әдіс» деп алдым.

Аннотация

Эта статья в данное время является одним из актуальных проблем. Воспитание ребенка начинается с колыбели. Поэтому мы должны обращать большое внимание на воспитание детей. Поделившись передовыми опытами в настоящее время мы работаем над творческой работой «Передовой опыт-единый метод».

Бүгінгі күні мектепке дейінгі балалардың ақыл -ойының толық даму мен шығармашылық мәселесі әлі де өзекті болып отыр. Шығармашыл бала берілген материалды тез қабылдайды, өзінің күшіне сенімді, әрі жаңа ортада өзін жақсы сезінеді. Сол себепті білім беру әрекетін ұйымдастыру барысында зейін, есте сақтау, ойлау қабілеті, көз алдына елестету, сөздік қорын дамыту

және жаттықтыруға , шығармашылық жұмыстарға көбірек көңіл бөлуді талап етіп отырғаны айқын.

Егеменді еліміздің бүгінгі таңдағы ең басты мақсаты жан –жақты әлемдік білім кеңістігінен орын алу болып табылады.

Бүгінде қоғамдық дамыту факторы ретінде білім беру жүйесін қайта құру білім сапасын жақсарту мәселесі қолға алына бастады. Тіліміздің мәртебеге ие болуы, халқымыздың ұлттық мәдениетінің еркін дамуына септігін тигізуде. Бүгінгі жас ұрпақ- ертеңгі егемен еліміздің болашағы, халық тағдырын шешетін азамат.

Сондықтан да мектепке дейінгі шақтағы балалардың тілін дамытуда бүгінгі таңдағы озық технология элементтерін тиімді , ұтымды қолдану ол тәрбиешінің шеберлігін көздейді. Яғни балабақша тәрбиешісінің еншісіндегі әрекет пен дағды деп айтуға болады. Бүгінгі таңдағы білікті тәрбиешінің осы озық технологияны тиімді колданғанның нәтижесінде балалардың түсінігін кеңейтіп, сөздік қорын молайтып , дүниетанымын байыту мен қатар ойлау қабілетін арттыру , тілдерін ширатып ,өз бетімен жұмыс жүргізуін қалыптастыру мен сөз таптарын меңгертуі арқылы өз ойларын еркін жеткізеді.

Мектепке дейінгі шақ адамзат өміріндегі ең шешуші кезең болып келеді. Өйткені осы кезең баланың бойындағы бар табиғи дарындылықты жан жақты дамытуына ықпал ететін кезең. Сондықтан да осы шақтағы балалармен анағұрлым жан -жақты дамытушылық жұмыстар жүйелі жүргізілсе , соншалықты жұмыс нәтижелі болмақ. Міне осыған сәйкес «Өнертапқыштық тапсырмаларды шешу теориясы» теориясы технологиясын қолданудың маңыздылығы зор. ӨТШТ авторы Генрих Саулович Альтшуллер. Бұл технология жеке тұлғаны қалыптастыруда ең тиімді құрал болып табылады. Кейбір психологтар шығармашылықты былай бағалайды: ол яғни алғырлық , білімпаздық , жүйелілік, түпнұсқалық . Ал өнертапқыштық тапсырмаларды шешу теориясының мақсаты ойлау стилін жетілдіру, ереже жасау. Яғни адамның өмірге деген көзқарасынан шығармашылық туындайды, ол өмірлегі өзгерістерді дамуды санасына қабылдауына тікелей байланысты болады. Баланың шығармашылық потенциалының тұлға ретінде даму мәселелері білім мақсатының біріне жатады.

Балабақша жағдайында балалардың шығармашылық қабілеттерінің дамуы түрлі бағыттағы қызметті болжайды. Бұл жұмыс бала мен тәрбиешінің бірлескен шығармашылық саласын және құрдастарымен араласуды қамтамасыз етеді. Сонымен қатар , ӨТШТ ақылдылардың , құрастырушылардың , ізденушілердің символы , яғни балалардың қаншалықты абстрактылы ойлауын , қиялдауын бақылағыштығын , зейіндерін ертерек дамытудың жолы.

Бала тілін дамытуда ӨТШТ технологиясын қолдану аса маңызды. Жүйелі қолдана білген әрбір тәрбиеші баланың санасын арттыра отырып, түсінігін кеңейтіп, ойлау белсенділігін күшейтеді. Балалар шығармашылығы

өзін , өзінің мүмкіндіктері мен қоршаған ортаны танитын және оларға өзінің көзқарасын білдіретін ерекше әлем. Қазіргі таңда сурет салу әдістерінің түрлері көбейіп , уақытты үнемдеуге балалардың қызығушылығын оятуға мүмкіндік береді. Сурет салу арқылы балаларды эстетикаға , этикаға , жинақылыққа тәрбиелейміз. Бейнелеу іс- әрекеті барысында тәрбиенің сенсорлық, ақыл -ой, эстетикалық, адамгершілік және еңбек пен дене тәрбиесінің алуан түрлі жақтары жүзеге асырылады. Бала ақыл- ой операцияларының негізінде өз жұмысының нәтижесін әуелі ойша елестетіп алып ,содан кейін әрекет тет бастайды. Сурет салу әдістерінің біздің балабақшада мынадай түрлерін кеңінен қолданамыз. Атап айтар болсақ, монотопия, кляксография және бастырма әдісі.

Монотопия әдісі гуаш пен акварель бояуларын қолдану арқылы жүзеге асырылады. Белгілі бір сурет бетіне екінші сурет парағын басу арқылы орындалады. Шыққан суретке қарап балалар іңгіме құрастырады. Сонымен қатар, симметриялы суреттердің жарты бөлігін салып , қағазды ортасынан қайрып бүктеп бір біріне басса, суреттің екінші жарты бөлігі пайда болады, Мәселен, көбелектің суретін осылай салса да боады.

Кляксография үрлеу әдісі арқылы сурет салу әдісі болып табылады. Қағаз бетіне қылқалам көмегімен түрлі түсті тамшылар түсіріліп, осы тамшыларды айналдыра үрлейді. Бояу тамшыларынан пайда болған ерекше бейнелерді бір бейнеге ұқсастырып, өз шығармашылықтарын дамыта түседі.

Бастырма әдісі саусақ ,алақан, картон , жеміс -жидектер ,картоп, сәбіз арқылы жүзеге асырылады. Салынған суреттер көркем әдемі болып шығады.

Сонымен қатар Дамыта оқыту технологиясының да алар орны ерекше, (негізін салушылар мен зерттеушілер В Давидов,В.Занков, С.Эльконин, П.Эрдниев) бұл технология баланың жалпы жан дүниесіне және оның сезіміне әсер етіп, логикалық ойлауын дамытып, сөздік қоры мен сөйлеу мәдениетін қалыптастырады.

Дамыта оқытуда тәрбиешінің басты міндеті оқу материалдарын балаға дайын күйінде емес, баламен бірлесіп, жалпы іс –әрекетті ұйымдастыра отырып, алға қойған міндеттерді түсіндіру, сөздік қоры мен тілдің арасындағы байланыстылыққа аса көңіл бөлу,

Дамыта оқытудың нәтижесі болуы тәрбиеші мен тәрбиеленушінің арасындағы жаңаша қарым –қатынас арқылы ғана өз жемісін береді. Бүгінгі күн бәсекелестікпен жоғарғы технологияның, ғылым мен білімнің заманы. Сондықтан оқыту процесінде жаңа педогогикалық технологияларды пайдалану әрбір тәрбиешінің міндеті.

Балабақшада саусақ ойындарын, сергіту жаттығуларын барлық ұйымдастырылған оқу қызметінде үнемі пайдаланса, нәтижесінде балалардың тілі, қимыл –қозғалысы мен икемділігі айтарлықтай дамиды.

Бүгінгі таңда АКТ технологиясы терең элементтерін пайдалана отырып, ертегі терапиясын, құм терапиясын, никтаграфия әдісін, қол маторикасын дамыта отырып, Фребель әдісі арқылы түрлі ашық оқу қызметтерін, Лэпбук әдісі, бузиборт тақтайшаларын монтоссорий әдісі арқылы балаларды іздемпаздыққа және білімді өздігінен меңгеруге жағдай жасап, күнделікті өмірде қолдана алатындай дәрежеге жеткізуге атсалысып жатырмыз.

Тәуелсіз еліміздің ертеңгі жас ұрпақтың рухани байлығын , мәдениетін , саналы ұлттың ойлау қабілетін, білімін ұштастыра отыра , балабақшамызда жылдық жоспарға сәйкес бүлдіршіндерді шығармашылық бағытты ұстанатын тұлға тәрбиелеу ісіне ерекше мән беруде.

«Еліміздің ертеңі -бүгінгі жас ұрпақтың қолында, ал жас ұрпақтың тағдыры - ұстаздардың қолында» деп Н.Ә.Назарбаев айтқандай, заман талабы баланың отбасынан және балабақшадан алған тәрбиесінен бастау алады. «Жол таңдауда жалтаңдауға болмайды» дегендей , әу баста ұлтымыздың , тәуелсіз елеміздің ертеңі болашақ бүлдіршіндерді тәрбиелеу жолында «Үлгілі» бөбекжай балабақшадағы тәрбиешілер өз үлестерін қосуда.

Балабақшада баланың таным процесін ізгілендіру мақсатында көптеген оқу тәрбие үдерістері жан –жақты ұйымдасырылып өткізіледі. Ақпараттық техникаларды пайдалану мен таным белсенділігін арттыру барысында біздің балабақша тәрбиешілері білім беру үрдісінде интерактивті құралдарды қолдану әдістемесі бойынша семинар, ашық есік күндері, тренингтерге қатысып, флипчарт сабақтарын өткізу бойынша біліктіліктерін арттырып , мадақтама сертификаттар алып келді. Балабақша уақыт талабына сай балаларға жас ерекшеліктеріне байланысты заманауи педагогикалық технологияларда білім беруде. Бүгінгі таңда АКТ технологиясы терең элементтерін пайдалана отырып, ертегі терапиясын, құм терапиясын никтография әдісін қол маторикасын дамыта отырып Фребель әдісі арқылы түрлі ашық оқу қызметтерінде балаларды ізденімпаздыққа, шығармашылыққа баулу арқылы жағдай жасап, біліктіліктерін жетілдірудеміз. Балалармен денсаулық сақтау технологиялар барысында «Тәй –тәй шоу» «Толағай» отбасылық сайысы, «Бақытың да, байлығында Денсаулық» атты іс –шаралар кең көлемде өткізілуде. Тәуелсіздігіміздің 25-жылдығына орай «Ұрпақ тәрбиесі –баршаға ортақ» кіші қызметкерлер арасында сайыс ұйымдастырылып, «Өнегелі отбасынан үлгілі ұрпақ өседі» ата –аналары мен бүлдіршіндерді үлгілі отбасын нығайту, балабақша мен ата-ана арасында тығыз қарым –қатынасты орнату аясында «Сүйіспеншілікпен қарсы аламыз, мақтанышпен шығарып саламыз» атты ашық есік күндері өтті. Балабақша ұжымының тынымсыз еңбегінің арқасында мектепке дейінгі ұйымдардың бірлігі мен білім беру үрдісінде ата- анамен бірлескен жұмыс түрлері тақырыбында аудандық семинар өтті.

Заманымыздың болашағы жас ұрпақтың ой -өрісін жоғарылату , тілдік ,шығармашылық, әлеуметтік, таным және денсаулық құзіреттіліктерін арттыру, рухани байлығын, тапқырлығын арттыру, проблемалық

мәселелерден шығу жолын өздеуде алған білімдерін қолдануға үйрету және оған бағыт- бағдар беру бүгінгі таңдағы әрбір тәрбиешінің міндеті деп ойлаймын.

Пайдаланған әдебиеттер:

1.Абдуллина Г.Т. Педагогикалық тапсырмалар.- Түркістан, 2012ж. 86-бет.
2.Ломова В.А. Азбука ТРИЗ. –Алматы «Жеті жарғы» 1997ж.
4. Мұғалім шеберханасы. №3 .2013ж. 2-5-беттер.

ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕДЕН ЖИНАҚТАЛҒАН БАЙ ТӘЖІРИБЕЛЕРІНІҢ ӨМІРГЕ ҚАЖЕТТІЛІГІ

АКИМБЕКОВ Бауыржан Тунгышбекович
Бөкейхан атындағы жалпы орта мектебі
Тарих пәнінің мұғалімі
ОҚО, Сайрам ауданы, Жібек жолы ауылы
Қазақстан

Аннотация

«Қазақ халқының ұлттық тәрбиеден жинақталған бай тәжірибелерінің өмірге қажеттілігі» тақырыбында жазылған мақалада ұлттық тәрбиеден жинақталған бай тәжірибелер көрсетілген.

Ата бабаларымыз көзінің қарашығындай сақтап келген тәрбиенің қайнар көзі болған қасиетті салт-дәстүрлеріміз бен ырымдар мен тиымдар әрбір балаға саф ауадай, кәусар бұлақтай қажет.

Аннотация

В статье «Значение богатого опыта национального воспитания казахского народа в жизни обшества» передан богатый опыт национального воспитания.

Собранный нашими предками богатый опыт национального воспитания , знание обрядов и традиций казахского народа очень важно для каждого ученика как воздух и чистый родник

«Адамға ең бірінші білім емес, тәрбие беру керек, тәрбиесіз берілген білім- адамзаттың қас жауы, ол келешекте оның өміріне зиян келтіреді»
Әбу Насыр әл- Фараби

Жер бетіндегі әрбір халықтың ұрпақ тәрбиесінде өзіндік ұлттық моделі, яғни ұлттық ұстанымы бар. Қай заманда болмасын адамзат алдында тұратын

ұлы мұрат-міндеттердің ең бастысы - өзінің ісі, өмірін жалғастыратын ұрпақ тәрбиелеу.

С.А.Назарбаеваның «Ұстаздан ұлағат» атты кітабында: «Тәрбие дегеніміздің өзі, ең алдымен, баланың сезімін оятып, әсершілдігін дамыту, сезімді тәрбиелеу-баланы қоғамдық мәні бар, адамдарға жақсылық әкелетін қылық –қасиеттерден рахат, қуаныш табуға баулу деген сөз»,- деп жазылған.

Қасиетті де қастерлі қазақ халқыныңда өз ұрпағын тәрбиелеуде өзіндікерекшелігі болған. Ата-бабаларымыз көзінің қарашығындай сақтап келген, тәрбиенің қайнар бұлағы болған қасиетті дәстүрлерімізді дәріптемесек, болашақ ұрпақ тәрбиесінің мәні тым жайсыз күйге ұшырауы ғажап емес.

«Ел болам десең , бесігіңді түзе» демекші өскелең өркенге саналы тәрбие жас кезінен бастап беріледі. Мұны балғын бұтақты оңай июге болатынымен салыстыруға болады.

Толыққанды тәрбие жұмысы болғанымен көп жағдайда тек қана қағаз жүзінде екенін мойындауымыз керек. Егер олай болмаса, мектеп оқушылары арасындағы қарулы қанды қақтығыстар, ұлтымыздың ұяң мінезді деп есептелетін қыздары арасындағы кәнігі қылмыскерлерге бергісіз жан түршігерлік сорақылықтар , бүкшеңдеген қарияға көмек қолын созу былай тұрсын, жекіп, мазақ ету, тағы басқа таусылмастай болып көрінетін жан күйзелтерлік қоғамдағы көріністер неге жиілеп барады?

Осы біздер ата-бабамыздың ұрпақ тәрбиесінде салған сара жолынан ауытқып кеткендейміз. Балам деген жұрты болмаса , жұртым деген баланың болмайтынын ескеріп , әрбір балаға кәусар бұлақтай қарап , көзін аша білуіміз қажет. Осы жерде бізге сан- салалы салт- дәстүрге бай халқымыздың асыл , бай мұрасы көмекке келеді. Халқымыздың өткеніне үңілсек, ұлттық тәрбиеден бай тәжірибе жинақтағанын аңғаруға болады.

Ұлттық тәрбие дегеніміз сана- сезім менсенім қалыптастыру. Ал ұлттық тәрбиеге тікелей ықпал жасайтын білім ордасы, мектептер мен жоғары оқу орындары. Олар жас мамандармен ұстаздарға мемлекет пен халықтың мүддесін ойлайтын «елім, туып өскен жерім, мен Қазақстан Республикасының азаматымын» деп жүрегі соғатын ұрпақ тәрбиелеудің әдіс-тәсілдерін үйретуге міндетті.

Бүгінгі жаһандану үрдісі жүріп жатқан жағдайда ұлттық мүдде, ұлттық тәрбие, ұлттық рухты сақтап қалу-үлкен міндет.

Жас ұрпақты ұлттық құндылықтар арқылы тәрбиелеуде халқымыздың сан ғасырлық тәжірибесі бар екені даусыз. Сондықтан сол мол тәжірибені пайдалануға тырысып, ең бірінші жаны таза, рухани биік, адамгершілігі мол, халқына пайдасын тигізетін адам тәрбиелеу үшін төмендегі қазақ халқының тәрбие құралдарының бірі-тиым сөздерді тілге тиек етпекшімін.

Бұл сөздер есі кірген балаларға жаман әдет, жат пиғыл, орынсыз қылық теріс мінездерден сақтандырып отырған. Тізені құшақтау-жалғыз қалудың, қолды төбеге қою-ел-жұрттан безінудің, үлкеннің жолын кесу әдепсіздіктің,

асты төгу, ысыраптың белгісі деп танығаң және ондай істерге қатаң тиым салған.

Мысалы:
Дастарқанды, тамақты баспа.
Кісі міне күлме,
Малды, ыдысты, тамақты теппе.
Суды сапырма, суға дәретке отырма, суға түкірме
Көкті жұлма.
Үй айнала жүгірме.
Босағаны керме, құшақтама.
Табалдырықты баспа,отырма.
Малды басқа сабама.
Бетіңді баспа
Бүйіріңді таянба.
Есікті керме.
Суға қарай жүгірме.
Жұлдызды санама.
Отқа түкірме.
Есікті теппе.
Үйді айналма.
Бос бесікті тербетпе.
Дастарқаннан аттама.
Қолыңды тарақтама.
Кесені төңкерме.
Басқа ұрма.
Нанды төңкерме.
Түнде айнаға қарама.
Түнде тырнақ алма.
Табалдырықты баспа.
Үйде ысқырма.
Үйге қарай жүгірме.
Жағыңды таянба.
Таяққа сүйенбе.
Нанды бір қолыңмен үзбе.
Бейуақытта жылама.
Бейуақытта ұйықтама.
Көкті жұлма.
Жалғыз ағашты шаппа.
Бейітке қарап қолыңды шошайтпа.
Ақты төкпе.
Тұзды баспа.
Қолыңды төбеңе қойма.
Адамға қарап керілме.

Жатқан кісінің үстінен аттама.
Дастарханды қағазбен сүртпе.
Құранды жерге тастама.
Дастарханды пышақпен қырма.
Жер таянба.
Сыпырғымен баланы ұрма.
Жақын адамдарға мылтық, пышақ сыйлама.
Кісі ақысын жеме.
Аққуды атпайды.
Жұма күні кір жума.
Түнде далаға кір жайма.
Итке ожаумен ас құйма.
Қонаққа кетік кесемен шай құйма.
Бейітке қарап, түзге отырма.
Айға қарап дәрет сындырма.
Қазанды төңкерме.
Дастарқанды ашық тастама.
Аяқ қолыңды жіппен байлама.
Тісіңді қайрама.
Бас киіміңді босағаға ілме.
Киімнің жағасын баспа.
Ожаумен баланы ұрма.
Үш күн айтта кір жума.
Бөркіңді теріс қаратып киме.
Бейуақытта науқастың көңілін сұрама.
Күлді шашпа.
Отпен ойнама.
Нанды лақтырма.
Нанның үстіне басқа зат қойма.
Шапанды желбегей киме.
Бас киіммен ойнама.
Мал қораға дәрет сындырма.
Малды құр қол айдама.
Тізеңді құшақтама.
Айтып қолыңмен көрсетпе.
Шелектегі суға аузыңды батырма.
Адамға қарап түкірме.
Кемтар адамға күлме.
Кісіге қару кеземе.
Кісіге пышақ сұқтама.
Пышақты шалқасынан қойма.
Пышақтың жүзін жалама.
Таңдайыңды қақпа.

Ішегіңді тартпа.
Екі езуіңді керме.
Басыңды шайқама.
Тыйым сөздердің тәрбиелік мәні

Қазіргі қоғам дамуының үдерісіне қарай халықтың дәстүрі мен санасында айтулы өзгерістің жүзеге асып жатқаны мәлім. Өскелең өмірдің өсуімен салт пен сананың дамуы заңдылық, дей тұрғанмен, өркениеттер тоғысында ұлт тағдыры сынға түскен кезеңдегі күнделікті тіршілікте көзге түсіп жүрген кей жағдайлар алаңдаушылық туғызып, күнгейлі өмірдің көлеңкелі дағындай көрінетіні-шындық. Қазіргі адамдардың, әсіресе, жастардың бойындағы қаталдық, уыткерлікке берілушілік, ұятты мүшесіне қарамай жалаңаштану, бет-аузынан басқаның бәрін тұмшалап, сөленделеген киім кию, т.б. осындай халықтың дәстүр салтында жоқ келеңсіз көріністің көлбеңдеп қалмауы еріксіз ой салады. Сол ойдың ұшығы бодандық кезеңнің зардабынан көмескі тартқан ұлттық тәрбиеге барып тіреледі. Ежелгі халықтық тәрбиеге үрке қарап, кертартпа ескішіл үлгі деп бағалаудың салдарынан халықтық тәрбие қағидалары ұмыт бола бастады. Бүгінгі барлық ата-ана халықтық тәрбиені біле бермеуі де мүмкін. Екіншіден, ашық қоғам болғандықтан да жат жұрттық салт-сана иектеп, ел өміріне ентелей басып кіруде. Бұл – барлық өркениетті елдерге ортақ жағдай. Бұған қарсы тұратын ұлы күш бар, ол – ұлттық тәрбиені күшейту.Тәуелсіздік алғаннан бері ғана ұлттық тәрбиенің тамырына қан жүгіріп, енді бел алып келеді. Бірақ осы мәселені қолға алу ата-аналар тарапынан толық жүзеге асты деп айту қиын.Әр елдің өзінің ғасырлар бойы жасаған ұлттыққұндылықтары тарихтың қатал тезінен өтіп, ғасырлар өткелінде шыңдалып бүгінге жеткен асыл мұрасы. Асылы, халықтық тәрбие сол елдің тұрмыс-тіршілігіне, тарихи танымына, ой-санасына, дәстүріне сай қалыптасады.Бұл – атадан балаға қанымен беріліп, ес кірген шақта тәрбиемен шоқтанып, жас ұрпақтың жанына жалын беретін рухани ұлы күш. Мұны әр ата-ананың жүзеге асыруы қасиетті парызы екенін түсінгені жөн. Ұрпақтың жақсы- жаман болуы, алдымен, олардың бойына ата-ананың сіңірген үлгі - өнегесімен өлшенеді.

Халқымыз ғасырлардың небір талқысынан ұрпақтың бойына дарытқан рухани күшінің құдіретімен аман өтті. Осы тәрбиенің нәрімен қазақтың болмысынан өлмес рұхтың өрлігі есті. Ата – бабамыз ұрпағын ұлттық тәрбиенің тұнығынан қандыра отырып, талай тар кезеңде қазақтық бейнесін жоғалтпай, елдігі мен өрлігінкөрсете білген өмірлік жолы бұған куә. Қазіргі кезеңде біз үшін тәрбиенің кілті ұлттық сана мен ата дәстүрінадал сақтай отырып, халқының ұлттық мүддесі тұрғысынан әрекет ете білуге ұрпақты үйретуде және адамзат қоғамы жасаған әлемдік адами құндылықтармен байыта отырып тәрбие мазмұнын жетілдіре түсуде.

Ұрпақ санасында ұлттық қасиеттерді қалыптастыру тіл мен дін, салт пен сана, ұлттық дәстүр арқылы жүзеге асады. Халқымыз ғасырлар бойы сайын даланың қатал табиғатымен бетпе-бет келгенде, шапқыншы жаумен

шайқасқанда, бейбіт өмірдің мамыражай тірлігінде жинақталған бай тәжірибесінен көрген – түйген қорытындысы ретіндегі ырымтыйым сөздердіңұрпақ тәрбиесінде қазір де мәні қойылған жоқ. Ізгілікті аңсаудан туған ырымдар , бәле –жала кесапаттан сақтандыратын тыйымдардың тәрбиелік мәні өте зор. Ырымдар мен тыйымдар халқымыздың әлеуметтік өмірінде, тұрмыс- тіршілігінде жас буын тарапынан бұлжамай орындалып отырған. Тыйым сөздерді заң ретінде қабылдаған. Егер осы мәселеге тереңірек көз салсақ,ырымдар мен тыйымдар құқықтық норма даңгейінде қолданылғанын аңғарамыз. Әлеуметтік өмірдегі түрліше қарым- қатынаста адамдардың әрекеті үстінде көрсететін мінез- құлқын анықтайтын, жалпыға міндетті ережелердің жиынтығы ретінде танылады. Міне, осындай деңгейде ырым- тыйым сөздерді халқымыз пайдаланып, баршаға бірдей, міндетті түрде орындатқан. Мұның өзі қоғамдағы үлгі- өнеге, әдептіліктің негізгі қағидасы болып қалыптасқан. Сондықтан қазіргі біздің ортамызда олқы соғып отырған имандылықтың, сұйылып бара жатқан адамгершіліктің негізі болып саналатын тыйым сөздер кесел мен кесапат аталуыдан, жүгенсіздік, тәртіпсіздік аталуыдан сақтандырушы қалқан, инабаттылық пен ізгіліктің қайнары еді.

Ырым мен тыйым сөздер бір бірімен сабақтас, өзектес болады. Халық ұғымындағы ырым ұрпаққа өнегесі, шапағаты тиетін, ізгі қасиеттер жұғысты болса екен деп қолданылатын ғұрыптың түрі.Ол негізінді жақсы ниет пен көңілге медеу, тілекке сүйеніш табу үшін қолданылады. Киелі , қасиетті ерекше бір рухтан сол арқылы медет тілейді. Ал кей әрекеттерден жамандық шақырады деп ырымдап, тыйым салады. Осы жерден біз осы екі ұғымның өзара байланысты қанаттас жүретінін аңғарамыз. Осы айтқанымыз сенімді болуы үшін мына мысалдарға назар аударыңыз: бүйіріңді таянба, үйге, ауылға қарай жүгірме, таңдайыңды қақпа, тізеңді құшақтама. Осы сөздерден жамандықшақырады деп ырымдап, тыйым салған. Ал дүбірлі ас пен тойдан сарқыт алу, үйге оң аяқпен кіру, отқа май құю үстіндегі жақсы тілек болашақтан күтер үкіліүмітпен ұштасып, сәттілік пен береке, ізгілік ұрпағыма болса екен деген қалау аңғарылады.

Тыйым сөздер жағымсыз , келеңсіз әрекетті тоқтатуға арналған. Жат пиғылдан, орынсыз қалықтан, теріс мінезден сақтандыруға бағыттала қолданылған. Адамдардың бойындағы адамгершілік , имандылық қасиеттеріниңөлшеміндей деңгейде пайдаланылған. Бұл тыйым сөздердің мән-мағынасының қаншалықты екенін аңғартса керек.

Ырымдарға қарағанда тыйым сөздердің айтылу мәнінде , қолданылу бағытында айырма бар. Ырымдар көңілге медеу, тілекке сүйеніш табу үшін қолданылғандықтан, ауқымды, кең ұғымда айтылып, үміт түрінде көрінсе, тыйымдарда ой қысқа қайырылып, нақты талап, бұйрықты мәнде жеткізіледі. Мысалы, күлді баспа, ақты төкпе, көкті жұлма, ұяны бұзба. Бұл сөздер жоғарыда айтқан ойымыздың толық дәлелі болады. Тыйым сөздер балалардың есі кірген кезден-ақ қолданылғандықтан ойы айқын, жас ерекшелігіне сай

түсінікті, нақты тұжырымдарды білдіреді. Балаларды ертеден-ақ жаман әдет, жат қылықтан сақтандырады. Есі жаңа кірген кезден басталып ержеткенге дейін құлағында жүріп жүрегінен орын алатыны сөзсіз. Мұндай өнегелі, мейірімді сезімге, адами құндылыққа үйрететін бұл сөздердің естілуі қатқылдау болғанымен, жас баланың жанына төгер шуағы мол, нұрлы. Қысқа да нұсқа, айтылу екпіні де ерекше тіркестер шоғыры жас адамды сол айтылғанды орындауға еріксіз мойын ұсындырғандай. Өйткені ойлы , мағынасы терең бұл сөздер баланың өмірлік есте сақтауына да жеңіл. Бұл талдап , талқылауды қажет етпейтін, сөзсіз орындалуға тиісті өмірлік міндеттей мәнді тұжырымдар. Оны үлкендердің ұрпағына сөзсіз орындатуы халықтың бала тәрбиесіндегі ұстанымы болған. Атаның тілін бала қайтару, айтқанын орындамау адамшылық жолдан таюмен тең саналған.

Мұны көргенсіздік, шектен шыққандық деп білген. Сондықтан әр жас ата салтынан аспай, айтқаны қалтқысыз орындалған. Міне, қазақы тәрбиенің құдіретті ерекшелігі осы жерден көрінеді. Осы дәстүр қайта қолға алынса, ата-ананы тыңдамайтын бала, тыңдата алмайтын ата- ана болмас.

Біздіңше , адам қоғамының барлық түрінде де тыйым сөздер қажет. Тіршілік болған соң күнгейі мен көлеңкесінсіз болмайды. Сол кереғарлықты реттеп отыру үшін нанымдық, сенімдік, моральдық- этикалық, құқықтық нормалар сияқты тыйым сөздер де әлеуметтік ортаныреттеп отырады. Қоғам мүшелерін игі мақсаттарға бағыттап , адамдар арасындағы үйлесімділікті қамтамассызетуге мүмкіндік туады.

Ырым және тыйым сөздердіңмазмұнынан тәрбиенің бірнеше түрін көруге болады. Атап айтсақ , адамгершілік, әдептілік, имандылық, экологиялық, гигиеналық және тағы басқа түрлерге бөлуге болады.

Адамгершілік адам болмысы үшін басты көрсеткіш екені белгілі. Мұндай адами сезімдерді қалыптастыратын сөздердің қатары көп. Олрда адамды сыйлау, қайырымды болу, өтірік айтпау, еңбекті бағалау, т.б. тәрбиелік ұғымдар қамтылған. Мысалы: адамға қарап күлме, біреуді лдама, кісі ақысын жеме, үлкеннің бетінен алма, жақсыдан үйрен, жаманнан жирен, кемтарға күлме, ұрлық қылма, зорлық жасама, арыңды сатпа, аманатқа қиянат жасама, әйелге күш көрсетпе, мақтанба, тәкаппар болма, өтірікке күәлік жасама, жалқау болма.

Әдептілік- адамдармен қарым- қатынаста көрінетін сыпайыгершілік , іземтілік таныту арқылы өз ортасында сүйкімді, жұғымды көрсететін ерекше қасиет. Ол адамгершілікпен, имандылықпен қанаттас жүретін ұғым. Біздің мұны ерекше бөліп көрсетуіміз бүгінгі қоғам үшін орны мен маңызы ерекше болғандығынан. Мұндай сөздерге: үлкеннің алдын кесіп өтпе, үлкенге әрқашан орын бер, үлкеннен бұрын сөйлеме, үлкеннен бұрын тамаққа қол созба, топта даурығып сөйлеме, адамды қорлама, орынсыз күлме, қолыңды білеп сөйлеме, кісінің көзінше қасынба, мұрныңды шұқыма, кісінің үстінен аттама, тосып сөйле, кісіге қарап түкірме, т.б. жатады.

Имандылық туралы баспасөз беттерінде аз айтылып жүрген жоқ. Адамгершілік, тәртіптілік, сыпайыгершілік ұғымдарының бәрін де қамтиды. Олар: әруақ аттама, дінді сатпа, құранды баспа, тәңірге, әруаққа, құранға тіл тигізбе, өлім үстінде жаман сөз айтпа, өлген адамды жамандама, намазды бұзба, қабірді баспа, жұма күні кір жума, т.б.

Экологиялық тәрбие- қоршаған ортаға қамқорлық, залал тигізбеу, тылсым құдіретін бағалауға арналған сөздер жатады. Олар- көкті жұлма, ұяны бұзба, суға

түкірме, ағын суға кір шайма, мал теппе, аққуды атпа, бұлақты бітеме, жәндікті өлтірме, суға зәр сындырма, құмырсқаның илеуін баспа, бұлақты бұлғама, ағашты кеспе, т.б

Тазалық тәрбиесінде жас ұрпақтың дені таза , тәні сау болып өсуі жеке бас тазалығын сақтауға арналған тыйын сөздердің орны ерекше. Олар: аяғыңды

жоғары көтерме, сыпырғышпен ұрма, шалбарыңды жастанба , дәрет суын аяқ асты төкпе, сыпырындыны, күлді шашпа, құдыққа түкірме, саусағыңды сорма, қолға жұққан суды сілкіме, тамақтың үстінен аттама.т.б.

Эстетикалық тәрбиеге қатысты адамның сыртқы көрінісінің жарасымдылығы мен жүріп- тұру әдебіне байланысты әр алуан сөздер бар. Олар: шашыңды жайма, тақымыңды көрсетпе, езуіңді керме, талтайып отырма, шаш тырнағыңды өсірме, бөркіңді теріс киме, кіндігіңді ашпа.

Белін таянбайды. Себебі жақын адамы қайтыс болғанда жоқтау айтып жылаған әйел ғана белін таянады.

Жақты таянбайды. Қайғы -қасіреттенәбден қажыған адам ғана жағын демеу етіп таянады.

Жер таянып отырмайды. Жақынынан айырылған адам ғана жер таянады.

Бетті басуға болмайды. Қайғы- қасіреттен қажыған адам ғана бетін басады.

Қолды тарақтауға , артқа қусырып жүруге болмайды. Бұл – қолы байланған тұтқынды еске салатын жаман ырым.

Белді босқа буынбайды. Өмірінде перзент көрмеген адам ғана белін босқа буынады.

Тізені ,табанды тартуға болмайды. Ауруға шалдыққанда ғана тізе мен табанды тартады.

Тізені құшақтамайды. Бұл «ұрпақсыз қалдым», «қу тіземнен басқа құшақтар қалмады», деген жаман ырымды білдіреді.

Жуған қолды сілкісе, ырыс- несібе кетеді.

Адамға қарап қолды шошайту әдепсіздік болып саналады.

Саусақты, қолды орынсыз ауызға салуға болмайды, бұл да әдепсіздік белгісі.

Аяқ-қолды жіппен байлауға болмайды. Себебі бұл қол-аяғы байланған тұтқынды еске салады.

Басты шайқауға, тісті қайрай беруге болмайды. Жүйке ауруына шалдыққан адам ғана осылай істейді.

Таңдай қағуға болмайды. Үй ішінде таңдай қаға беру – жаманшылық (өлім-жітім) шақыру белгісі.
Біреуге қарап ерін шығаруға, үлкен адам алдында аяқты созып отыруға, адамға қарай түшкіруге, түкіруге, үлкен кісінің жолын кесіп өтуге болмайды, бұл қылықтардың бәрі де әдепсіздік болып саналады.
Құран оқығанда күлуге, оны жерге тастауға болмайды. Өйткені ол – киелі кітап.
Кісіге қарап бей-берекет күлуге болмайды. Жүйке ауруына шалдыққан адам ғана бей-берекет күле береді.
Адамға қарап керілмейді, әдепсіздік болып саналады.

Жатқан кісінің үстінен аттамайды.
Кемтар адамға күлуге болмайды.

Екі езуді керуге болмайды, себебі бұл әдепсіздік болып саналады.

Құдайға тіл тигізуге болмайды.

Тырнақты тістесе, ырыс-несібе кетеді.Тырнақ пен бастың шашын бейсенбі мен жұмадан басқа күндері алады.

Сейсенбі күні үлкен іске кіріспейді, түнгі қонаққа мал сойылмайды, жаңа мекенге көшпейді, тіпті малды да санамайды. Қазақ халқында сәрсенбі сәтті күн болып есептеледі. Сондықтан барлық істі сәрсенбі күні бастайды.

Түнде айнаға қарамайды. Адам түнде айнаға қарағанда қатты шошынуы мүмкін.Итті, мысықты тебуге болмайды. Ер адам төрге қарап жүрелеп отырмайды, өйткені ол қырық адамның жолын бөгейді. Егер әйел жүрелеп отырса, онда қырық адамның жолын оңғарады.

Ауылға атпен шауып келуге, үйге жүгіріп кіруге болмайды. Бұл қауіп-қатер не адам шығынынан хабар деген жаман ырымға саналады. Егер сүйінші хабар болса, шауып келуге болады. Бірақ «сүйінші, сүйінші!»,- деп айқайлап келу керек.

Қайғылы, қазалы хабарды естірткенде немесе жаназаға шақырғанда атпен шауып келіп, шеткі үйге ғана хабарлайды. Ол үйдің иесі басқаларға хабарлауға болмайды.

Кісі ақысын жеуге болмайды. Кісі ақысын жеген адам одүниеде тозаққа барады.

Жақын адамға мысық берме, аралары суып кетеді. Құлаған үйдің, мал қораның ішінде Адам дәретке отырмайды, киесі ұрады.

Жақын адамдарға пышақ сыйламайды.Күн батар алдында ұйықтауға болмайды.Батар күнмен жарысып ұйықтау жаман ырымсаналады.

Түн ішінде тырнақ алмайды. Өйткені қол кесіліп немесе тамаққа тырнақ ұшып түсуі мүмкін. Тырнақ пен шашты баспайды, отқа тастамайды, оларды адам баспайтын жерге көмеді.Кірдің суын басуға болмайды. Барлық жаманшылық кірдің суымен кетеді, оны басу сол жаманшылықты үйіңе әкелгенмен бірдей. Басты маңдайдан бастап жауады. Өйткені жақсылықтың

бәрі адамның маңдайына жазылады.Таяққа сүйенуге болмайды. Өйткені жақынықайтыс болған адам ғана таяққа сүйенген.

Бейіт тұсынан өтуге, бейітке қарап қолды шошайтуға, оған қарап түзге отыруға болмайды. Өтірік жылауға болмайды. Бұл – қайғы-қасірет шақыратын жаман ырым.

Дәретке кіргенде сөйлеуге, күлуге болмайды. Дәретханаға сол аяқпен кіріп , оң аяқпен шығу керек.Бойымдағыауыртпалық дәретханада қалсын деп, сол аяқпен кіріп, жақсылықтың бәрі алдымнан жолықсын деп, оң аяқпен шығу жақсы ырым саналады.Тағамдарға қатысты Тойға немесе асқа қымыз әкелген сабаны біржолата сарқып босатпайды, түбінде міндетті түрде бір ожау болса да қымыз қалуы керек. Жерге төгілген ақты (сүт, айран) басуға болмайды. Сүт төгілген жерге тұз себеді. Іркітті ашық далада піспейді, құты кетіп қалады. Сауылған сүттің бетін ашып қоюға болмайды. Беті ашық қалса , шаң – тозан немесе улы жәндіктер түсіп кетсе, сүтті бүлдіреді.Сүтті үрлеп ішпейді, майлығы азаяды. Сүттін жасалған тағамдарды жерге төгіп тастауға болмайды.Сүт тағамдарын жерге төгіп тастау күнә болып саналады.Сүт сауатын шекелекті су басына апармайды, құты кетіп қалады.Ақтың жуындысын адам жүретін жерге төгуге болмайды.Малдың бірінші сауымынан алынған майды асқа қолданбайды, онымен босағаны, табалдырықтың жоғарғы бөлігін майлайды. Нанды шашуға, жерге тастауға, басуға, рәсуа етуге болмайды. Нан – дәм басы, онсыз өмір жоқ . Сондықтанда дастарқанға алдымен нан қойылады. Таңертең нан ауыз тимей үйден шығуға болмайды. «Асығыспын, нан ауыз тиейін», «Ең құрыса, нан ауыз ти»,- деген сөздер бекер айтылмаған. Нанды төңкеріп қоюға болмайды. Нан – қасиетті дәм.Онымен ойнауға болмайды. Нанды бір қолмен сындыруға болмайды. Кемтар адам ғанананды бір қолымен сындырады.

«Адамның адамшылығы ақыл, ғылым, жақсы ата, жақсы ана, жақсы құрбы, жақсы ұстаздан болады»- деп ұлы Абай Құнанбаев айтқандай егемен елдің ертеңі болар бүгінгі ұрпақ тәрбиесіне баса мән беріп, туған Отанының патриоты етіп тәрбиелеу баршаға ортақ міндет.

Менің айтпағым ұлтымыздың асыл қазынасы тыйым сөздерді пайдалана отырып қазіргі ұрпақ бойындағы жамандық атаулыдан құтылудың қамын жасауды ата- аналар мен жас ұрпаққа білім мен тәрбие беретін ұстаздарға ұсынғым келеді. Ата салтын пайдалана отырып, айтқанын ұрпағына орындатар есті ата- ананың назарын ырым –тыйым сөздерге аударғым келеді. Ата дәстүріне иек артпай тәрбиенің көсегесі көгермейтінін баса айтқым келеді.

Пайдаланған әдебиеттер.

1. Сейіт Кенжеахметұлы «Жеті қазына».Алматы 2011
2. Әбубәкір Диваев «Тарту». Алматы «Ана тілі» 1992
3. «Той» құрастырғандар: БейбітСапаралы Жақау Дәуренбеков Алматы «Өнер» 1993

4. «Мектеп» Республикалық ғылыми-әдістемелік, педагогикалықжурналы №11,122009
5. Үсен Қарасай ұлы «Ата салты- асыл мұра» (жинақ) Шымкент қаласы 1995

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ – ТАБЫСТЫ ЕЛ БОЛУЫМЫЗДЫҢ КЕПІЛІ

АЛМАГАМБЕТОВА Хатира Арубаевна
«Алпамыс Батыр»бөбекжай-балабақшасы,
меңгеруші,
ОҚО, Мақтарал ауданы, Жетісай қаласы
Қазақстан

Аннотация

Бұл мақалада сананы жаңғырту, ұлттық болмыстан, ұлттық кодтан айырылып қалмай, оны әлемдік құндылықтармен үйлестіріп, Қазақстанның игілігіне жарату жолындағы мақсат-мүдделер туралы өзекті мәселе көтеріліп қарастырылып отыр.

Аннотация

В этой статье рассматриваютсянастоятельная проблема возрождения сознания, национальной идентичности, национального кодекса, координации его ценностей с мировыми ценностями и целями на благо Казахстана.

Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласы ел дамуының жарқын үлгісі мен нақты қадамдарын көрсететін келелі ой, салиқалы пікір, батыл шешімдерге құрылған маңызды құжат. Онда ел Президенті Қазақстан үшін қайта түлеудің айырықша маңызды екі үдерісі – саяси реформа мен экономикалық жаңғыруды қолға ала отырып, Біртұтас Ұлт болу үшін болашаққа қалай қадам басатынын және бұқаралық сананы қалай өзгертетіні жөнінде алысты болжайтын көзқарастарымен бөліседі.

Мемлекет басшысы аталмыш жаңғырудың негізгі қызметі мен ерекшеліктеріне ой жүгіртіп, бұл жаңғырудың маңыздылығына тоқталады: «Жаңғыру атаулы бұрынғыдай тарихи тәжірибе мен ұлттық дәстүрлерге шекеден қарамауға тиіс. Керісінше, замана сынынан сүрінбей өткен озық дәстүрлерді табысты жаңғырудың маңызды алғышарттарына айналдыра білу қажет. Егер жаңғыру елдің ұлттық-рухани тамырынан нәр ала алмаса, ол адасуға бастайды. Сонымен бірге, рухани жаңғыру ұлттық сананың түрлі полюстерін қиыннан қиыстырып, жарастыра алатын құдіретімен маңызды». Саяси, экономикалық реформаларда егеменді еліміз бірқатар жақсы нәтижелерге қол жеткізгені баршаға мәлім. Ол адами құндылықтар, рухани қазына, жастарды тәрбиелеу, олардың бойына патриоттық рухты сіңіре білу

жұмысында рухани салаға басымдық берудің қажеттілігін алға қойып отыр. Бұл дегеніміз – ұлтымыздың барлық ұлттық салт-дәстүрлерін, мемлекеттік тіліміз бен әдебиетімізді, мәдениетімізді, ұлттық рухымызды жаңғырту деген асыл ұғымға келіп саяды. Елбасымыздың рухани жаңғыруға, руханиятқа, білім, ғылымға маңыз беруі – үлкен көрегендік пен ұлттың алға ілгерлеуін жылдам қарқынмен жылжытатын қозғаушы күш. Бұл – тәуелсіз еліміздің бақытты болашағы мен алаңсыз келешегі үшін жасалып жатқан жұмыс. Өйткені, рухани байлықтың кемел болғаны бұл жеке азаматтарымыз үшін де, әрбір жеке тұлғадан құралған қоғам, туған еліміз үшін де өте маңызды үдеріс.

Н.Ә.Назарбаев бұл ретте, тұтас қоғамның және әрбір қазақстандықтың санасын жаңғыртудың бірнеше бағытына жеке-жеке тоқталады. «Сананы жаңғыртудың» мазмұнын негіздей отырып, Президент жаңғырудың алты бағытын белгілейді:

1. Бәсекеге қабілеттілік;
2. Прагматизм;
3. Ұлттық бірегейлікті сақтау;
4. Білімнің салтанат құруы;
5. Қазақстанның революциялық емес, эволюциялық дамуы;
6. Сананың ашықтығы.

Аталмыш бағыттардың бәрі барынша өзектендірілген және уақыттың талаптарына нақты жауап береді. «Мәңгілік ел» болуымыз үшін бізге ауадай қажетті қасиеттер мен құндылықтардың қайнары тоғысып, ақыл-парасаты толысқан, ғаламдық ғылымды игерген адамдар көп болса, еліміз өркениетті, бәсекеге қабілетті болатыны ақиқат. «Болашақта ұлттың табысты болуы оның табиғи байлығымен емес, адамдарының бәсекелік қабілетімен айқындалады… Сондықтан, әрбір қазақстандық, сол арқылы тұтас ұлт XXI ғасырға лайықты қасиеттерге ие болуы керек. Мысалы, компьютерлік сауаттылық, шет тілдерін білу, мәдени ашықтық сияқты факторлар әркімнің алға басуына сөзсіз қажетті алғышарттардың санатында. Сол себепті, «Цифрлы Қазақстан», «Үш тілде білім беру», «Мәдени және конфессияаралық келісім» сияқты бағдарламалар – ұлтымызды, яғни барша қазақстандықтарды XXI ғасырдың талаптарына даярлаудың қамы», – деп ашып көрсетеді. Бәсекеге қабілеттілік саясат пен экономикада, білім, ғылымда, технологияда, яғни барлық салада болуы тиіс. Бәсеке болған жерде әрбір тұлға өзінің ең сапалы қызмет түрін ұсынады. Білім мен тәрбиесі ғажайып түрде үндескен, ұлттық идеологиясы темірқазығына айналған табысты ел болуымыз үшін жақсылыққа ұмтылып, жаманшылықтан арылып, саналы түрде барлық қасиеттерімізді ізгілендіріп, сананы рухани жағынан үнемі жетілдіріп, дамытып отыруға тиістіміз.

Білім – рухани жаңғырудың басты алғышарты. Өйткені, ой жүйесі терең, алыстан пайымдап, тереңнен тамырланған дүниетанымы кең адам ғана бәсекеге төтеп береді деген ауқымды ұғымды білдіреді.

Ұлттық жаңғыру дегеніміз – ұлттық санамен тығыз байланысты. Оның түпкі мақсаты – ұлттық бірегейлікті сақтап, ел ішінде бейбітшілік пен келісім үйлесе отырып, ұлттық береке, бірлік салтанат құрған бәсекеге қабілетті, табысты ел болу. «Сонымен бірге, жаңғыру ұғымының өзі мейлінше көнерген, жаһандық әлеммен қабыспайтын кейбір дағдылар мен әдеттерден арылу дегенді білдіреді» , -дейді Н.Ә.Назарбаев. Бәсекеге қабілетті, әлемдік деңгейде танылған әрі дамыған рухани кемел ел болу – Елбасының асыл арманы. Ендеше, мемлекет басшысының жастарға соны серпін, тың бастама ұсынуы келешекке қамданудың әрекеті деп түсінеміз.

Ел Президенті аталмыш тұғырнамасында білім, ғылымға ерекше басымдық беріп отыр. «Терең білім – тәуелсіздігіміздің тірегі», – деген Н.Ә.Назарбаев «Мәңгілік ел» болуға қадам басқан тәуелсіз Қазақстанның ендігі жаһандану алдында ұлт ретінде жойылып кетпеуі үшін ұлттық кодын сақтаған, терең білімді, бәсекеге қабілетті, ұлттық құндылықтарын бойына сіңірген ақыл-ойы кемел тұлға болуына маңыз береді. Осы бағдарда ол бабалар ұлағатымен астасып жатқан зерделі ойы мен парасатты пайымын білдіреді: «Білімді, көзі ашық, көкірегі ояу болуға ұмтылу – біздің қанымызда бар қасиет. Тәуелсіздік жылдарында қыруар жұмыс жасалды.

Өткен ғасырдың басты үш идеологиясы – коммунизм, фашизм және либерализм біздің көз алдымызда күйреді. Бүгінде радикалды идеологиялар ғасыры келмеске кетті. Енді айқын, түсінікті және болашаққа жіті көз тіккен бағдарлар керек. Адамның да, тұтас ұлттың да нақты мақсатқа жетуін көздейтін осындай бағдарлар ғана дамудың көгіне темірқазық бола алады. Ең бастысы, олар елдің мүмкіндіктері мен шама-шарқын мұқият ескеруге тиіс». Мақалада көтерілген идеологиялар туралы кесек ой да ел басқару жүйесін жаңа өзгерістер биігіне бастары айқын. Дәл осындай тәуелсіз Қазақстанды өркениет көшінің алдыңғы легіне апаратын жаңа бастамалар қашанда көпшіліктің қолдауына мен ықыласына бөленеді.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық мақаласында тарихтың өткеніне көз жүгіртіп, жаңа тарихи кезеңдерге жан-жақты баға бере отырып, рухани жаңғыру арқылы болашаққа деген өзінің парасатты пікірлері мен көзқарасын білдірді. «Екі дәуір түйіскен өліара шақта Қазақстанға түбегейлі жаңғыру және жаңа идеялар арқылы болашағын баянды ете түсудің теңдессіз тарихи мүмкіндігі беріліп отыр…Ендеше, рухани жаңару арқылы әлем мойындар табысты ел болып, жарқын болашаққа деген сенім мен үмітті үндестіре отырып, баршамыз бірлік туы астында бақытқа бірге жетейік!

Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласы ел дамуының жарқын үлгісі мен нақты қадамдарын көрсететін келелі ой, салиқалы пікір, батыл шешімдерге құрылған маңызды құжат. Онда ел Президенті Қазақстан үшін қайта түлеудің айырықша маңызды екі үдерісі – саяси реформа мен экономикалық жаңғыруды қолға ала отырып, Біртұтас Ұлт болу үшін болашаққа қалай қадам басатынын және

бұқаралық сананы қалай өзгертетіні жөнінде алысты болжайтын көзқарастарымен бөліседі. Әр халық, әр мемлекет ғасырлар бедерінде рухани жаңғырып, жаңарып отырады. Ал рухани жаңғыру мен жаңаруда білім берудің рөлі зор. Біз өзіміздің ұлттық ерекшеліктерімізді сақтай, ескере отырып, әлемде болып жатқан жаңалықтарды қабылдай білуіміз керек. Бірнеше тілді білген адам ештеңеден ұтылмайды. «Ел болам десең, бесігіңді түзе» дейді ұлы Мұхтар Әуезов. Әрбір білімгер өз жері мен оның байлығының иесі болу үшін жаңа технологияларды меңгеріп, жаңаша өмір сүруге үйренудің жолдарын білуге тиіс. Егер қоғамның даму кілті білімді адамдардың жаңаша қызмет атқаруын керек ететін болса, сол жаңашыл адамдарды, болашақ қоғам мүшелеріне білім мен тәрбие беруді жүзеге асыратын мамандар дайындайтын біздің білім беру ұйымдары Елбасы көздеген бағыттарға лайықты болуы тиіс. Ең бастысы, білім беруге қойылып отырған жаңа талаптарды орындауда көптеген жұмыстар жүргізіліп, жастардың үш тілде білім алуына, жаңа технологияларды білім беру жүйесіне енгізуде өңірімізде келелі жұмыстар атқарылуда. Ұлт жоспарын орындауда әр саланың өзіндік үлесі болса, ұзтаздар қауымы қосатын үлес –жас ұрпақты жаңа қоғам мүшесі етіп білім мен тәрбие беруді жаңаша құру, оны осы Елбасымыз көрсетіп отырған талаптарға сай орындау деп білемін.

Қорытындылай келе алда әлі ұзақ жол, үлкен асулар бар. Сол асулар мен қиындықты жеңу үшін білектің күші мен найзаның ұшы керек емес. Оған тек жүрек пен білім, талант пен талап керек. Қазақ елінің абыройын асырып, мерейін үстем етер, әлем таңғалар, талай - талай жаңалық ашар білімділер керек. Осы Тәуелсіз еліміздің намысын қорғайтын, бүгінімізді ертеңіне жалғайтын, қазақ елінің ертеңі, болашағы үшін жауап беретін бүгінгі ұрпақ екенімізді сезінейік. Жаңа жағдайда жаңғыруға деген ішкі ұмтылыс – біздің дамуымыздың ең басты қағидасы. Өмір сүру үшін өзгере білу керек. Оған көнбегендер тарихтың шаңына көміліп қала береді.

Рухани жаңғырудың маңызы мен мақсаты санасы сау, тарихын танитын, революциялық емес эволюциялық дамуды қолдайтын, прагматизмді сақтайтын заманауи талаптарды жатсынбайтын, әмбебап бола алатын жаңалыққа құштар, білімдар қоғам қалыптастыру. " Рухани жаңғыруымыз жаңғырық болып қалмас үшін " тұжырымды ойлардан, тағылымды тәрбие алып, ісімізден нәтиже шығаруымыз керек!!!

Кез келген адам баласы дүние есігін ашқан соң есейе келе алдына мақсат-міндеттер қояды. Меніңше ең басты өмірлік міндетіміз - рухани жаңғыру.

Рухани жаңғыру адам баласының оның ішкі әлемінің жаңаруы, сана сезімі, жаңа өзгерісті қабылдай білуі. Рухани жаңғыруда өркениеттің өрге жүзуімен байланыстырамыз. Тарих сахнасына көз жүгіртсек, өскен ұлттың өрби түсуіне осы "рухани жаңғыру" дәлел.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Назарбаев Н. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру//Егемен Қазақстан.2017. 12 сәуір.
2. Абай (Ибраһим) Құнанбайұлы. – Алматы, «Әдебиет әлемі», 2013. -500 бет.
3. «Қазақстан – 2050» Стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты». Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы//Егемен Қазақстан. 2012. 15 желтоқсан.
4. Қазақстан ғылымы: талдамалық шолу. Наука Казахстана: аналитический обзор. Астана, 2013. – 192 бет

ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ МАТЕМАТИЧЕСКОГО МОДЕЛИРОВАНИЯ В ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ПРОЦЕССАХ

АРЕПЬЕВА Светлана Витальевна
Рудненский индустриальный институт
к.ф.-м.н., старший преподаватель кафедры
инженерных и социально-гуманитарных дисциплин
Костанайская область, г.Рудный,
Казахстан

Аңдатпа

Мақалада ұсынылған қолдану ерекшелігі экстремалды эксперимент. Қаралады мәнін пайдалану әдісін технологиялық процестерде.

Аннотация

В статье представлена особенность применения экстремального эксперимента.Рассматривается значение использования метода в технологических процессах.

Одна из центральных задач любого экспериментального исследования – задача идентификации изучаемого процесса: построение математической модели с помощью полученных экспериментальных данных или, другими словами, определение вида функции, аппроксимирующей результаты эксперимента.

В классическом эксперименте для того, чтобы установить связь между изменением независимой хпеременной и изменением зависимой переменной упоступают следующим образом: один фактор изменяет,определенном порядке считая остальные факторы постоянными. Поэтому однофакторный эксперимент не является лучшим средством для установления зависимостей,

так как не учитывает сложной взаимосвязи многочисленных факторов. Поэтому в последнее время при решении некоторых задач прикладного характера применяют новые методы математической статистики, получившее общее название методов статистического планирования. Планы экстремального эксперимента включают следующие этапы:

1. Оценка априорной информации и отсеивании факторов, несущественных для конкретного исследования.
2. Получение математической модели объекта в виде линейной функции отклика.
3. Поиск оптимальной области объекта исследования.
4. Получение математической модели объекта в виде нелинейной функции отклика.
5. Поиск оптимальной координаты факторного пространства.

Методы эксперимента делятся на методы предварительных и основных исследований (предварительный и основной эксперимент).

Главной задачей предварительного эксперимента является оценка априорной информации, выбор факторов и переменных состояния, которые войдут в основной эксперимент, отсеивание второстепенных факторов, решение вопроса организации основного эксперимента.

Задача основного эксперимента – получение математической модели исследуемого объекта, которая используется для оптимизации объекта исследования, т.е. получение математической модели в виде различных функциональных зависимостей - полиномов, степенных и логарифмических функций и т.д.

Для решения аппроксимационных задач используют так называемый факторный эксперимент, суть которого заключается в варьировании всех факторов объекта исследования по определенному плану и последующем определении вида функциональной зависимости с использованием идей и методов прикладной теории случайных функций, среди которых основным является метод наименьших квадратов.

В теории планировании эксперимента процессы, протекающие в объектах исследования, характеризуются переменными, между которыми существуют определенные причинно-следственные связи. Переменные, играющие роль причин, называются входными или факторами,согласно принятой в планировании эксперимента терминологии, а переменные, отражающие последствие причин - выходными переменными. Входные переменные контролируются, ими можно управлять, а выходные переменные характеризуют состояние объекта в зависимости от изменения входных переменных.

Задача планирования эксперимента формулируется математически следующим образом: необходимо получить некоторое представление о поверхности отклика факторов в факторном пространстве,

которую в общем случае можно аналитически представить в виде функции отклика или математической модели:

$$\bar{y} = y(x_1, x_2, \cdots, x_k)$$

где $\bar{y}$ - параметр оптимизации, функция отклика, x_i - переменные факторы.

Рассмотрим простейший случай, когда выходная величина зависит от двух факторов, т.е. исследуемая система сводится к функциональной зависимости: $\bar{y} = y(x_1, x_2)$.

Построение планов факторного эксперимента может быть различное.

Рассматриваем полный факторный эксперимент.

Обозначим максимальное и минимальное значение факторов x_1 и x_2 символами +1и -1. Тогда всевозможные комбинации факторов при варьирования на двух уровнях (максимальном и минимальном) будут определены четырьмя опытами. Такой план эксперимента в виде матрицы планирования показан в таблице 1.

Матрица планирования эксперимента для двух факторов на двух уровнях.

Таблица 1.

Номер опыта	x_0 - для расчета	Планирование		Переменная состояния
		x_1	x_2	
1	+1	+1	+1	y_1
2	+1	-1	+1	y_2
3	+1	+1	-1	y_3
4	+1	-1	-1	y_4

Коэффициенты при независимых переменных указывают на силу влияния факторов. Чем больше численная величина коэффициента, тем большее влияние оказывает фактор. Если фактор имеет знак +, то с увеличением значения фактора переменная состояния увеличивается, а если знак - , то уменьшается. Величина коэффициента соответствует вкладу данного фактора в величину переменной состояния (выходной переменной) при переходе фактора с нулевого уровня на верхний (+1) или на нижний (-1).

Планируя эксперимент, на первом этапе стремятся получить линейную модель. Однако нет гарантии, что в выбранных интервалах варьирования процесс описывается линейной моделью. Для этого существуют способы проверки пригодности линейной модели, так называемая проверка адекватности, выполнение которой является конечным этапом при решении аппроксимационных задач.

Пусть $n = 2^k$ опытов. Функция $\bar{y} = b_0 + b_1 x_1 + b_2 x_2 + \cdots + b_k x_k$.

$$B = \left(X^T \cdot X\right)^{-1} \cdot X^T \cdot Y.$$

При $k=2$ имеем (таблица 2).

Таблица 2

Номер опыта	x_1	x_2	x_2	y
1	-	-	-	y_1
2	+	-	-	y_2
3	-	+	-	y_3
4	+	+	-	y_4
5	-	-	+	y_5
6	+	-	+	y_6
7	-	+	+	y_7
8	+	+	+	y_8

$$X^T=\begin{pmatrix}1&1&1&1\\-1&1&-1&1\\-1&-1&1&1\end{pmatrix},\ X=\begin{pmatrix}1&-1&-1\\1&1&-1\\1&-1&1\\1&1&1\end{pmatrix}$$

$$X^T\cdot X=\begin{pmatrix}n&0&0\\0&n&0\\0&0&n\end{pmatrix}=n\cdot E,\ E-\text{где единичная матрица.}$$

$$\left(X^T\cdot X\right)^{-1}=\frac{1}{n}\cdot E.B=\frac{1}{n}X^T\cdot Y,\ \text{откуда имеем}$$

$$b_0=\frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}y_i,b_1=\frac{1}{n}\sum_{l=1}^{n}x_1^{(l)}\cdot y_l,\ \cdots\ ,b_i=\frac{1}{n}\sum_{l=1}^{n}x_i^{(l)}\cdot y_l\ .$$

В центрепланированияпроводят несколько дополнительных опытов,

n_0- их количество. Обычно $n_0=3$. Получаются экспериментальные значения y_9,y_{10},y_{11} для $x_1=x_2=x_3=0$.

Находим

$$\bar{y}=\frac{1}{3}\sum_{i=9}^{11}y_i$$

и дисперсию воспроизводимости опытов

$$S^2(y)=\frac{1}{2}\sum_{i=9}^{11}(y_i-\bar{y})^2.$$

Согласно математической статистике, это - исправленная дисперсия для случайных величин y_9,y_{10},y_{11}.

Коэффициенты линейной модели так же являются случайными величинами. $b_i = \frac{1}{n}\sum_{l=1}^{n} x_i^{(l)} \cdot y_l$.

По свойству дисперсии

$$D(b_i) = \frac{1}{n^2}\sum_{l=1}^{n} (\pm 1)^2 \cdot Dy_l .$$

В качестве Dy_l принимаем исправленную дисперсию $S^2(y)$.

Тогда

$$D(b_i) = \frac{1}{n^2} \cdot S^2(y) \cdot n = \frac{S^2(y)}{n}.$$

Известно, что $\sqrt{D(b_i)} = S(b_i), \quad S(b_i) = \frac{S(y)}{\sqrt{n}}$. При этом ошибка уменьшается в $\sqrt{7} \approx 2{,}65$ раз. $t = \frac{b_i}{S(b_i)}$ - случайная величина.

Как случайные величины y_1, y_2, y_3 распределены по нормальному закону. Но тогда и случайные величины b_i также распределены по нормальному закону. Если b_i незначимо, то математическое ожидание $M(b_i) = 0$. Согласно, математической статистике, тогда $t = \frac{b_i}{S(b_i)}$ - распределение Стьюдента со степенью свободы $n_0 - 1 = 2$. Уровень значимости принимаем $\alpha = 0{,}05, \quad t_{кр} = 4{,}3$. И если $\left| t_{расч} \right| < t_{кр}$, то соответствующий коэффициент b_i считается незначимым.

Таким образом,особенностьфакторного эксперимента состоит в одновременном варьировании всех факторов при его проведении по определенному плану (выраженном в виде матрицы планирования) ипредставления математических моделей (функции отклика) в виде линейного полинома и исследование последнего методами математической статистики.

Список литературы

1.Бидайбеков, Е.Ы. Численные методы: учебник/ Е.Ы. Бидайбеков, Г.Б. Камалова. - Алматы, 2015. - 432 с.

2.Хасеинов К.А. Каноны математики (Курс высшей математики). 2-оеиздание. Алматы, Акбар, 2011.

3. Хасеинов К.А. Задачи и упражнения по инженерной математике (с перечнем индивидуальных заданий). 2-ч., Алматы, Акбар, 2009.

4.Шапкин, А.С. Задачи с решениями по высшей математике, теории вероятностей, математической статистике, математическому программированию: учеб. пособие/А.С. Шапкин, В.А. Шапкин. - М.: Дашков и К,2013. – 432 с.

ӘРТҮРЛІ АУРУЛАРДЫ ПАТОМОРФОЛОГИЯЛЫҚ МОДЕЛЬДЕУДЕГІ «ВИРХОВТЫҢ ПАТОЛОГИЯЛЫҚ 3Д БАҒДАРЛАМАСЫН» ОҚУ ПРОЦЕСІНЕ ҚОЛДАНУДАҒЫ ТИІМДІЛІГІ

АХМЕТОВА Сауле Жумабаевна
Марат Оспанов атындағы Батыс Қазақстан Мемлекеттік медицина университеті
Патологиялық анатомия кафедрасы ассистенті
Ақтөбе қаласы, Қазақстан

Аңдатпа

Әртүрлі ауруларды патоморфологиялық модельдеудегі «Вирховтың патологиялық 3Д бағдарламасын» оқу процесіне қолданудағы қазіргі таңда өте актуалды.«Вирховтыңпатологиялық3D конструкторы» - жаңа буынның алғашқы бірегей визуалды жаттықтырушысы, ол студенттерге интерактивті3D режимінде әртүрлі аурулар мен синдромдарға тән патоморфологиялық өзгерістерді нақты микроскопиялық және макроскопиялық деңгейлерде өздігінен модельдеуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар студенттер өткен материалды визуальді3D режимінде бекітеді.

Аннотация

Использование в учебном процессе «3D моделирование потологических процессов по программе Вирхова» очень актуальна.«3D моделирование потологических процессов по программе Вирхова» является визуально-тренировочным инструктором, с помошью которой студенты Вуза могут самостоятельно сконструировать патологические процессы как макроскопически так и микроскопически. Студенты этим самым закрепляют визуально пройденный материал в режиме 3D.

ХХІғасыр- жаңа компьютерлік технологиялар мен ғылым-білімнің шарықтаған ғасыры болып табылады. Әрбір жұмыс бір ғана бағдарламаны

басу арқылы іске асатын заманға да жақындап келеміз. Қазіргі күні ойымызда ойлаған жұмыстарымызды көз алдымызда 3D формат арқылы қарап, әртүрлі патологияларды өз іс - әрекет арқылы моделдеп, қандай нәтиже болатынын көріп, сараптай алады.

Осы мақсатта медицина саласында әрбір ағзаның патологиялық ерекшеліктерін көзімізбен көріп, талдауға мүмкіндік беретін**Somnium компаниясының** интерактивті заманауи 3D графика негізінде әртүрлі аурулар мен синдромдардың адам ағзаларындағы патологиялық өзгерістерін көрсететінтыңжоба «Вирховпатологиялық3D конструктор» бағдарламасын Марат Оспанов атындағыБатыс Қазақстан мемлекеттік медицина университетінің «патологиялық анатомия» кафедрасына қондырылыпенгізілді.

«Вирховтыңпатологиялық3D конструкторы» - жаңа буынның алғашқы бірегей визуалды жаттықтырушысы, ол студенттерге интерактивті3D режимінде әртүрлі аурулар мен синдромдарға тән патоморфологиялық өзгерістерді нақты микроскопиялық және макроскопиялық деңгейлерде өздігінен модельдеуге мүмкіндік береді. Интерактивті қолданудың қарапайым және ыңғайлы бағдарламасы патологиялық өзгерістерге ұшыраған ағзаның моделін жасағанда және патологиялық анатомияны қызықты түрде және терең ұғынуға жағдай жасайды.

Бұл бағдарламаның артықшылығы студент аудиториядан шықпай, әртүрлі ағзалардың патологиялықөзгерістерін оқып және танысып, сонымен қатар, жақын арада орын алатын өзгерістерді болжауға тиімді мүмкіндік алады. Бағдарламада **10 модуль, 134 аурулар мен синдромдар, 153 микропрепараттар, 179 макропрепараттар, сонымен қатар студенттердің өз бетінше патологиялық өзгерістерді модельдеуге арналған 19 ағза жиынтығынан тұрады.** «Вирховтың»патологиялық3D конструкторы арқылы студенттерге жаңаоқу мүмкіндіктерін алуға болады, олар:

1.Әртүрлі аурулардың және синдромдардың морфологиялық өзгерістерін модельдеу үшін 3D ағзалар үлгілері;

2.Аурулар мен синдромдардың, сондай-ақ макропрепараттар мен микропрепараттар көріністерін, асқынуларын, нәтижелерін зерттеу;

3.Патоморфологиялық өзгерістерді анықтай білу және студенттерге патологиялық анатомия пәніндегі білімін жетілдіріп, әрбір практикалықсабақта өз білімін дәлелдеуге мүмкіндік жасайды.

Осы бағдарламааясында «Вирхов»патологиялық3D конструкторының пайдасы туралы студенттер арасында сауалнама жүргізу барысында бірқатар студенттердің ой-пікірімен танысқан болатынбыз, осыған орай 3D конструкторлық бағдарламасы студенттер қауымы үшін патологиялық анатомия пәнінде оқыған білімдерін қаншалықты ұғынғандағын дәлелдеуге мүмкіндік беретін бірегей, тиімді жоба екендігін көрсетті.

Осы бағдарлама арқылы біз семестр бойы алған ақпараттарынқорытынды сабақта өз көздерімен көру, оны сипаттай алу, түсіну

арқылы бағалай аламыз. 3D конструкторлық бағдарламаның студенттерге тиімді, пайдалы жақтары көп, осыған байланысты, біз бұл бағдарламаның кеңінен орнатылғанын, компьютер кластарының көбейгенін, әрбір практикалық сабақ қорытындысын бағдарламаға салу арқылы есептегенін қалаймыз.

Біздің кафедраның осы бағдарламаны оқытудағы азды-көпті тәжірибесі осы оқыту әдісін оқытудың инвациялық әдістерге жатқызуға болатынын көрсетіп отыр, өйткені осы әдіс студенттердің білім алуға белсенділігін арттырып, алған білімінің нақты болуын қамтамасыз етеді.

Қорытындылай келе, «Вирхов» патологиялық3D конструкторлық бағдарламасы студенттер және оқытушылар үшін тиімділігі жоғары бағдарлама екені сөзсіз. Бұл жоба зерттелетін материалдардың қол жетімді пішіні және адам ағзасындағы патологиялық өзгерістердің шынайы макро-, микроскопиялық көріністерін тез және тиімді зерттей білуге мүмкіндік береді.

Список литературы

1. Большаков, В. 3D-моделирование в AutoCAD, КОМПАС-3D, SolidWorks, Inventor, T-Flex / В. Большаков, А. Бочков, А. Сергеев. - М.: Книга по Требованию, 2010. - 336 с
2. Ганери 3D атлас человеческого тела / Ганери, Анита. - М.: АСТ, 2008. - **372** с.
3. Климачева, Татьяна AutoCAD. Техническое черчение и 3D-моделирование / Татьяна Климачева. - М.: БХВ-Петербург, 2008. - 912 с.
4. Осипа, Дж. 3D-моделирование и анимация лица. Методики для профессионалов / Дж. Осипа. - М.: Диалектика, 2008. - 400 с.
5. Осипа, Джейсон 3D-моделирование и анимация лица. Методики для профессионалов (+ CD-ROM) / Джейсон Осипа. - М.: Диалектика, Вильямс, 2008. - 416 с.
6. Петелин, А. 3D-моделирование в Google Sketch Up - от простого к сложному / А. Петелин. - М.: ДМК Пресс, 2014. - **647** с.
7. Петелин, А. Ю. 3D-моделирование в SketchUp 2015 - от простого к сложному. Самоучитель / А.Ю. Петелин. - М.: ДМК Пресс, 2015. - 370 с.

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІБАЛАЛАРДЫҰЛТТЫҚ ҮРДІСТЕ ТӘРБИЕЛЕУДІҢ ҚҰНДЫЛЫҒЫ

БАЙМАГАМБЕТОВААлия Ануаровна
«Алпамыс Батыр»бөбекжай-балабақшасы
Тәрбиеші
ОҚО, Мақтарал ауданы, Жетісай қаласы
Қазақстан

Аңдатпа

Бұл мақаладамектеп жасына дейінгі балаларды ұлттық үрдісте тәрбиелеудің құндылығы қарастырылған.

Аннотация

В этой статье рассматриваются ценность обучения детей дошкольного возраста в национальном процессе.

Бүгінгі таңдағы жас ұрпақты өз халқының тарихын, тегін,салт-дәстүрін, тілін, білімін меңгерген мәдениетті, адами қасиеті мол, шығармашыл тұлға етіп тәрбиелеу-өмір талабы,қоғам қажеттілігі.

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтыңұсынған «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласындағы «Ұлттық бірегейлікті сақтау» тарауында : "Ұлттық дәстүрлеріміз, тіліміз бен музыкамыз, әдебиетіміз, жоралғыларымыз, бір сөзбен айтқанда ұлттық рухымыз бойымызда мәңгі қалуға тиіс", - деп атап көрсетті.

Елбасының осы сөздерін арқау ете отырып, еліміздің ұлттық тәрбиесінбілімнің бастауы ретінде оқыту жағын негіздеу өте орынды.Олай болса, басты мақсат-жас ұрпақты ұлттық игіліктер мен адамзаттық құндылықтар, рухани- мәдени мұралар сабақтастығын сақтай отырып тәрбиелеу.

Ұлттық құндылықтарымызды әлемдік деңгейге шығаруға қабілетті тұлға тәрбиелеу үшін :

-балалардың ұлттық сана сезімін қалыптастыру;

-жас ұрпақ санасына туған халқына деген құрмет,сүйіспеншілік, мақтаныш сезімдерін ұялату, ұлттық рухын дамыту;

-ана тілі мен дінін, оның тарихын, мәдениетін, өнерін, салт-дәстүрін, рухани-мәдени мұраларды қастерлеу;

-жас ұрпақ бойында жанашырлық,сенімділік, намысшылдық тәрізді ұлттық мінездерін қалыптастыру сияқты міндеттерді орындағанда ғана басты мақсатқа жетеміз.

Ұлттықтәрбие беру-ұрпақ санасына ғасырдан ғасырға жалғасып келе жатқан өз ұлтымыздың жауһарларын сіңіру болып табылады.Біздің дана

халқымыз қай кезеңде де ұрпақ тәрбиесіне ұлт болашағы деп қарап,үлкен көңіл бөлген.

Мектепке дейінгі ұйымдағы оқу үдерісін ұйымдастыру базалық білім, білік, дағдылар, жалпы адамзаттық және ұлттық құндылықтар негізінде мектеп жасына дейінгі балалардың түйінді құзыреттілігінің қалыптасуын қамтамасыз етеді.

Балабақша – бала тұлғасын қалыптастырып, білім нәрінің бастау алатын алғашқы білім ошағы. Балаларды балабақшадан бастап ақылдылыққа, алғыр ойға, тілдік шешендікке, ісмерлікке баулу -ұлттық тәрбиенің басты мақсаты. Балабақша қоры ұлттық болмыспен қамтамасыз етілуі шарт. Яғни, ұлттық ойындар ойналып, ұлттық ертегілер, ұлттық ойыншықтармен, тіпті ұлт тіліндегі тәрбиелік маңызы зор мультфильмдердің көрсетілуі талап етілуі қажет.

Тәуелсіз еліміздің бүгінгі таңдағы ең басты мақсаты - ұлттық білім беру жүйесін жаңа арнаға бұру, нәтиже мен сапаға бағыттау, бәсекеге қабілетті тұлға тәрбиелеу. Балабақшада жаңа педагогикалық технологияларды кеңінен пайдаланған жағдайда ғана жан-жақты білімді құзыретті тұлғаны тәрбиелей алады. Осы мақсатта балабақша педагогтары оқыту мен тәрбиелеуде инновациялық білім беру құралдарын(аудио, видео, компьютер,интерактивті тақта) пайдалануда.

Біздің «Алпамыс батыр» бөбекжай балабақша қызметкерлері жоғарыда аталып өткен ұлттық үдерістерді оқу- қызметі барысында, серуен уақытында, ойын қызметтерінде үнемі пайдаланып, баланы ұлтжанды етіп тәрбиелеуге өз үлестерін қосуда.

Педагогикаға өз заманында озық ой қосқан көрнекті ақынымыз Мағжан Жұмабаев: «Баланы тәрбиешінің дәл өзіндей қылып шығармай, келешек заманына лайық қылып шығару керек»-деген.Яғни бүгінгі күннің талабы-білімді ұрпақ.Өйткені елдің ертеңгі тірегі-жастар.Олар заман талабына сай тәрбиеленуі тиіс.Тәрбиешілердіңұйымдастырылған оқу-қызметтерінде қазіргі таңдағы білім беру инновациялық технология түрлерінен ТРИЗ, денсаулық сақтау, Зайцев, әуенді кесте, дамыта оқыту, ақпараттық қатынастық және ойын технологиялары қолданыс табуда.

Халықтық педагогиканың бір саласы баланы шешендікке, ісмерлікке, адамгершілікке тәрбиелеу болып табылады.Баланың ойы дамып дүниетанымы қалыптасып,нағыз адам болу үшін, ол ана тілінде сөйлеу шеберлігін үйренуі тиіс.Баланың сөйлеу шеберлігін,тіл-қатынас құралы екенін кішкентайынан ұғып білуді қамтамасыз ету мақсатында сөйлеу мәдениетін басты назарда ұстаймыз.

Сөйлеу мен ойлау- егіз құбылыс.Ойлау арқылы жеке сөз айтса,жеке сөзден сөз тіркесін қарау, сөз тіркесінен сөйлем құрастырып айту сатылы таным әдісімен нәтижесін береді.Сауат ашу және жазу, сөйлеу мәнері мен мәдениеті, тіл дамыту осы қатынас саласы арқылы жүзеге асырылады. Балалардың ана тіліне деген сүйіспеншілігін арттыру, туған халқыныңтілін

қастерлейтін саналы да парасатты азамат етіп тәрбиелеу мақсатында балабақшамызда«Тілім менің –тірегім» атты апталық ұйымдастырылды. II сәбилер тобы мен ортаңғы топтарда сөйлеудідамытудан ашық оқу-қызметтері өткізілді.

Оқу қызметтерінде мақал-мәтелдер, жұмбақтар мен жаңылтпаштарды қолдану арқылы халықтық педагогика насихатталады.Халық педагогикасы - ұлттық тәжірибелер мен тағлымдардан тұратын бай қазына, өшпес өнеге.Тәрбие өрнектері: жырлар, ертегілер, аңыздар, санамақтар, салт дәстүрлер, рәсімдер, әдет-ғұрыптар, ұлттық ойындар,тәлім тәрбиенің қайнар көзі.Жан тұрмысы өркендеу үшін,яғни ойы,ақылы кеңейіп, құлқы түзеліп, тілі баю үшін жас балаға ертегі-тым қымбат нәрсе.Бала ертегіні жан-тәнімен тыңдайды. Ертегілер баланы қызықтырады, сөзді тыңдай білуге үйретеді, оның қиялын дамытып, адамгершілікке тәрбиелейді, тілін ширатып, жан дүниесін, мінез-құлқын қалыптастырады, дарын нышандарын өрнектейді.Аңыз әңгімелер шыншылдыққа, елін сүйіп, еңбек етуге, зұлымдықпен күресе білуге үйретеді.

Жаңылтпаштар баланың тілін ширатады, дүниетанымдық түрлері мен тәрбиелік нұсқалары баланың ой өрісін кеңейтеді.Жұмбақтар мен жұмбақ айтыстар баланың ойын,қиялын шарықтатып, пайымдау қабілетін дамытады, тапқырлыққа баулиды.

Осы орайда балабақшада «Ұлттық бұрыш» жасақталып, онда ұлттық бұйымдар мен ұлттық киімдер жинақталған.Ұлттық қолөнерді насихаттау мақсатында «Шебер қолдар» атты көрмелер ұйымдастырылады. Бұл көрменің мақсаты- ұлттық бұйымдарды балаларға таныстыру.

Балабақшамызда«Өнерің өрге жүзсін балақай» атты іс-шара барысында ересек топқыздарынан құрылған әншілер, жетіген аспабында папури орындап, өз өнерлерін көрсетті. Баланы шешендікке баулуда айтыс өнерінің маңызы зор.Сонымен қатар бүлдіршіндер арасындағы айтыс та өте қызықты да тартымды өтті. Қыз бен жігіт рөлін сомдай отырып балалар «Қыз бен жігіт айтысы», «Өтірік өлеңдер айтысын» ортаға салды.Сондай- ақжыл сайын дәстүрлі түрде наурыз айында «Қош келдің, Наурыз, жеріме» атты ауқымды іс-шара ұйымдастырылып, ұлттық дәстүрді арқау етіп, ата-баба тарихын тереңірек танытып, мұрасын қадір тұтумақсатында өтеді. Бүлдіршіндеріміз «Бесікке салу», «Тұсау кесер» сияқты салт-дәстүрлерді тәрбиешілерімен бірге сахналап, оның мәні мен мағынасын түсінуге тырысады.Аталған іс-шараға ата-аналаршақырылады.

Қазақ ауыз әдебиетіндегі, әсіресе, балалар фольклорын дамытушы негізгі бір сала –балалар ойыны. Қазақ халқының ұлы ойшылы А.Құнанбаев "Ойын ойнап ән салмай, өсер бала болар ма?" - деп айтқандай баланың өмірінде ойын ерекше орын алады. Ойын – бала өмірінің нәрі, яғни оның рухани жетілуі мен табиғи өсуінің қажетті шарты және халықтың салтын үйренуде, табиғат құбылысын тануда олардың көру, есту, сезу қабілеттерін, зейінділік пен тапқырлықтарын дамытады.Баланың қиялы әсіресе ойында

жарыққа шығады.Ойын таным процесін дамытудың негізі болғандықтан әрбір тәрбиеші оқыту мен тәрбие берудің мазмұнын үнемі ойын элементтерімен толықтырып отыру керек.

Мектеп жасына дейінгі баланы тәрбиелеуде ұлттық ойынның алатын орны ерекше.Ұлттықойындарды жаңұя тәрбиесінен бастап, балабақшада түрлі тәрбиелік шараларда қосымша материал ретінде пайдаланып келеміз.Халқымыздың ұлттық ойындарының көпшілігі ойлауды қажет ететін ойындарға жатады. Балабақшада өткізілетін қимылдық ойын түрлері баланы ептілікке, зейінділікке, ұқыптылыққа баулиды. Осы мақсатта балалар арасында «Қанталапай», «Аударыспақ»,«Бес асық», «Арқан тартыс», «Тақия тастамақ», «Бәйге», «Теңге алу» сияқты ұлттық ойындар ойнатылып, балалар қызығушылықпен қатысады.

Ұлттық тәрбиенің негізі отбасында қаланып, балабақшада әрі қарай жалғасын табады.Сондықтан баланы тәрбиелеу, дамыту және білім беруде отбасы мен балабақша өзара тығыз байланыста болуы тиіс. Біздің балабақшада да бұл үрдіс дәстүрге айналған. Ата-аналар бала тәрбиесіне бағытталған іс-шараларға белсенді түрде зор қызығушылықпен қатысады. Сондай іс-шаралардың бірі - «Отбасымен бірге» атты эстафеталық сайыстар жүргізіледі.

Қоғамның белгілі қайраткері,ақын М.Шахановтың: "Халықта ең бірінші ұлттық рух болуы керек", - дегенін әр кез есте сақтап, еліміздің жарқын болашағы үшін атсалысуымыз қажет.Ол үшін біз ұстаздар қауымы балаларға салт-дәстүрлерді жай ғана үйретіп қана қоймай, олардың тәрбиелік түп-тамырын, мәнін, алтын діңгегін түсіндіре білуіміз керек. Балабақша тәрбиесінде баланың ынтасын өсіру, ой өрісін дамытуда халықтық педагогика элементтерін көбірек пайдаланып, жаңартып отырса, бала тәрбиесі өз жемісін берері анық. Сондықтан халқымыздың рухани құндылықтарын, салт-дәстүрлерімізді, тілімізді, дінімізді, мәдениетімізді жас буынға дәріптеу, оны ұрпақтан -ұрпаққа айтып жеткізіп отыру -біздің басты міндетіміз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1.Этнопедагогика(оқу құралы)-Б.Мұқанова,Р.Ильясова, Астана,Фолиант,2008

2.Қазақ этнопедагогикасы(оқу құралы)-Ә.Табылдиев,Алматы: «Санат»,2001.

3.М.Жұмабаев .Көп томдық шығармалар жинағы.Алматы «Жазушы» 2008

4.Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы 2016

САБАҚТА ТИІМДІ КЕРІ БАЙЛАНЫС ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ТҮРЛЕРІ

БАЛГАРИНА Саржан Азишаневна
Саға негізгі орта мектебі
география пәнінің мұғалімі
Қазақстан
Ақтөбе облысы, Мұғалжарауданы
Қазақстан

Аңдатпа

Берілген жұмыс мектептегі мұғаліммен оқушы арасындағы кері байланысты қамтамасыз етуге негізделген.

Соңғы жылдар кері байланысты орнату көптеген ғалымдардың назарында. Кез келген әлеуметтік ақпараттық қарым –қатынастын, сондай ақ оқу үдерісінің қатысушылар арасындағы өзара қарым қатынастын тиімділігін дәлелдейді.Мұғалім де оқушы да сабақ барысында екі жақты өзара іс әрекеттің ұйымдастыру нәтижесінде дер кезінде кері байланыс орнатуы тиіс. Рефлексия, яғни кері байланыс-нәтижелі білімнің жоғары көрсеткіші екенін бүгінгі күндегі оқушылардың жеткен жетістіктері арқылы толық сеніммен айта аламыз. Бүгінгі таңда күнделікті сабақтарымызда рефлексия жасауды дағдыға айналдыруымызтиіс.

Аннотация

В данной работе раскрываются проблемы изучения обратной связи между учителем и учениками.

В данное время тема рефлексии в школе рассматривается многими учеными и психологами. Эта работа показывает,что рефлексия позволяет сразу установить обратную связь с ученикамии диагностировать проблемы,которые необходимо учитывать при планировании своих уроков.

«Мұғалімдерге шынай кері байланыс керек»-деп **Билл Гейс** айтқандай**.** Оның ойынша АҚШ білім беру жүйесі Шанхай мектептерінен үлгі алуы тиіс. Қытайда әрбір мұғалім-мейлі тәжірибелі болсын, мейлі жас болсын –өз сабақтары мен әрекеттеріне кері байланыс алуға және өзгелерге беруге құқылы екен: мұнда кері байланыс мұғалім кәсібінің ең маңызда бөлігі деп есептелінеді.

Бүгінгі сіздердің алдарыңызда төмендегі сұрақтар бойынша ой бөліскім келеді:

- Кері байланыс дегенімін не?
- Кері байланыс жүргізудің мақсаты
- Тиімді кері байланыстың ережелері
- Кері байланыстың тиімді түрлері
- Кері байланысты ұйымдастыру техникалары.

Бұл тақырып қазіргі кезде өте өзекті тақырыптардың бірі болып келеді.

Соңғы жылдар кері байланысты орнату көптеген ғалымдардың назарында. Кез келген әлеуметтік ақпараттық қарым –қатынастын, сондай ақ оқу дерісінің қатысушылар арасындағы өзара қарым қатынастын тиімділігін дәлелелі ретінде кері байланыстын маңызы өте зор. Өйткені мұғалім де оқушы да сабақ барысында екі жақты өзара іс әрекеттің ұйымдастыру нәтижесінде дер кезінде кері байланыс алуға мұқтаж. Кері байланыс дегеніміз не?Кері байланыс (ағылш. feedback) – адамның өзі куә болған оқиғаға немесе басқалардың әрекетіне айтылған пікірі, реакциясы. Көп жағдайда кері байланысты мұғалімдер сабақтың, соңында жазбаша түрде сабақтын өтуі, оқушының көңіл күйі және оқушылардын ойын білу үшін ғана алатының анықталған. Алайда кері байланыс дегеніміз не? оның маңызы не екенін көбіне біле бермейміз және оған аса мән бере бермейді.

Сонымен кері байланыстын ережесі:

Ол мақсатқа жетелейтін нақты әрекет, ситуация, талас тудыратын сұрақтар мен мәселелер бойынша түсінік алу және түсінік беру үрдісі. Тиімді кері байланысты ұйымдастыру сапалы оқытудың негізі болып табылады.Оқу үрдісінің барысы туралы түсінік қалыптастырудың бірден бір құралы, оқу міндеттері мен мақсаттарына жету деңгейін анықтауға мүмкіндік береді, мұғалімді оқушының жетістіктері мен қиындықтары туралы хабардар етеді. Дәстүрлі сабақтарда үнемі біз кері байланысты жүргізіппедік осы уақытқа дейін. Өздеріңіз білесіздер сабақтың соңында немесе жаңа тақырыпты түсіндіріп болған соң біз балаларға төмендегідей сұрақтарды қоятынбыз. Мысалы балалар бүгінгі тақырыпты түсіндіңдер ма?, кім түсінбеді ?, кімнін сұрақтары бар? деп сұраймыз. Бұл әрине ауызша кері байланысқа жатады. Алайда осындай кері байланыс тиімді болды ма? Осындай сұрақтарға оқушылар не деп жауап беруші еді әрине тез кету, үзіліске немесе үйге қайту үшін оқушылар түсіндік, сұрақ жоқ тағы да сол сияқты сұрақтармен шығуға асығатын.

Кері байланыс оқушының оқыту үрдісі қалай өткені және қандай нәтижеге қол жеткізгендігі туралы ой-пікірін тыңдауға негізделеді. Кері байланыс сабақтың соңында ғана емес, сабақ барысында оқушылардың өз бетімен орындайтын тапсырмаларының соңында жүргізіліп отыруы керек. Рефлексия мақсаты-еске түсіру, өзіңіңсабақ бойындағы іс-әрекетіне баға беру, талдау және мәселелердің шешу жолдарын іздестіру. Мұғалім оқушының кез келген кері байланыс парағын оқиотырып, жұмысының сәтсіз шыққан тұсын және сәтті шыққан қадамын, ендігііс-әрекетін қалай жақсартуға болатынын алдын-ала біледі. (1,37-б) Сонымен қатар кері байланыс парағы арқылы оқушының үніне құлақ түріп, оқу мен оқытудағы кездесетін кедергілерді айқындап, келесі оқытуға бұдан да жақсырақ дайындалуына түрткі болады. Рефлексия сөзі латын тілінен аударғандareflexio- кейінгеайналым мағынасынбілдіреді. Бұл терминді Джон Локи 17 ғасырда енгізген. «Рефлексия- адамның өз істеріңіңмәнін түсініп, оны ойлану барысындаөзіне-

өзінің нені, қалай жасағанытуралы толық және анық есеп беруі.Иә, бұл қасиет бойымызда бұрыннан бар деуге болады. Күнде кешкілікбүгінгі ісімізді, айтқан сөзімізді ойша шолып, есеп беріп, ертеңімізге жоспар құрып аламыз. Демек, "рефлексия" деп ат қойып, айдар тақпағанымыз болмаса, бұл әрекет қанымызда бар нәрсе. Бірақ соны қағазға түсіру немесе жүйелі күнделікті түрлендіріп, осы атпен сабақта қолдану болмағаны ақиқат. Осы бағдарламабойыншабілімді дайын күйінде беруден гөрі оқушыны өзі қорытынды жасауға ықпал ету және кері байланысесебіндетүрлі әдістермен рефлексия жасату тиімді екеніне көзіміз жетті. Кері байланыс жүргізубір күннің іс-әрекеті емес, оған көп уақыт, ізденіс қажет. Мұғалім рефлексия арқылы алынған нәтиженің«дұрыс» не «бұрыс» болғанын дәлелдеп, қолданылған әдіс-тәсілдерінің тиімді не тиімсіз болғанын анықтап, орындалған іс- әрекетінзерделейді. Ең алдымен, мұғалім кері байланыс жасауға оқушыларын дағдыландырып алу қажет. Сонда ғана бұлоң нәтиже береді. Оқушылардың ой- өрісіниңдамуы оқу үрдісікезінде болады, ол оқушының өз бетімен толықтыруы мен өзін-өзі дамытуды қамтиды. Оқушыбілім алудың мақсатын саналы түрде түсінсе ғана белсенді бола алады. Қолайлы оқуүшін адамдарға кері байланыс пен мадақтау қажет, сондықтанкері байланыс жүргізілуі тиіс.Ашық сауалдар, оқыту міндеттеріменалмасуң сияқтыәдістероқушылардың өзбілімінебелсенді қатысу қабілетінеәсер етеді. Оқушыларжұппен де, өз беттерімен деөз білім деңгейлерінбағалауға және оған жеткенін түсінуге мүмкіндіктер бар.(1,36 б)Рефлексияны әр түрлі әдіс-тәсілдермен сабақтың әр кезеңінде: тақырыптың соңында, сабақбөлімдерінен кейін жәнетарау соңындажүзеге асыруға болады. Кері байланысты түрліше өткізуге болады: топтықрефлексия түрінде, әңгімелесу түрінде т.б.Кері байланысты ауызша және жазбаша да жүргізуге болады.

Сабақтағы кері байланыстың үш түрі бар

1. Көңіл-күймен эмоциялық жағдайды анықтауға арналған кері байланыс. Көңіл-күйді білдіретін әр түрлі суреттер, смайликтер және бояу түстерімен анықтау. Мысалы: «Ауа райы», «Бағдаршам», «Алма ағашы». Мысалы «Алма ағашы» әдісінде оқушыларға сабақ басында түрлі-түсті алма беріледі. Сабақ соңында оны алма ағашына ілу керек. Жасыл түсті алма – мен бүгін бәрін жақсы орындадым,сондықтан көңіл-күйім көтеріңкі, қызыл түсті алма - мен тапсырманы орындай алмадым, көңіл-күйім жоқ дегенді білдіреді. «Бір сөзбен» әдісі барысында оқушылар берілген сөздердің ішіненбүгінгі сабақтағы жағдайын сипаттайтын үш сөзді таңдайды. (қуаныш, немқұрайлылық, шабыт, зерігу,сенімсіздік,сенімділік,рахаттану,алаңдау)

Кері байланысты жасағанда мына жайттарды есте ұстаған жөн: кері байланысты жұмысымызды жақсартудың ең тиімді нысаны ретінде сабырлылық таныту, кері байланыстың субъективті болатынын ескеру,кері байланыс жасалған істі бағалау емес, не жасалу керектігін көрсету. Сонымен

бірге кері байланыс оқумен оқытудың қалай жүріп жатқандығын, оның сапасын анықтауға мүмкіндік береді.

Қорытындылай келгенде, рефлексия- көп қырлы, кіріккен әрекет. Бұл әрекетоқушының психикалық қызметінің өзгеруіне ықпал етсе, ал мұғалімнің кәсіби әрекетін жоғары шығармашылық деңгейде жүргізуіне көмегін тигізеді. Рефлексия, яғни кері байланыс- нәтижелі білімнің жоғары көрсеткіші екенін бүгінгі күндегі оқушылардың жеткен жетістіктері арқылы толық сеніммен айта аламыз. Бүгінгі таңда күнделікті сабақтарымызда рефлексия жасауды дағдыға айналдырып келеміз.Рефлексия арқылы оқушының қажеттіліктерін біліп, оларды жинақылыққа тәрбиелеуге болатынын түсіндік. Сабақтағы оқушының ой-пікірін, көңіл-күйінбіліп қана қоймай, сабақ мазмұнын қай деңгейде меңгергенін анықтауға болады. Сонымен, кері байланыстың тиімділігіне тоқталар болсақ: **Оқушылар үшін:** 1-ден, рефлексия-оқушыны өз-өзіне есеп беруге баулиды; 2-ден, рефлексия арқылы оқушыныңқажеттілігін біле аламыз; 3-ден, рефлексия арқылы оқушының өзіндік көзқарасы қалыптасады; 4-ден, рефлексия арқылы білім беру барысының сапасын жақсартуға болады және рефлексияның нәтижесінде оқушының сыни көзқарасы қалыптасады, өз-өзіне баға бере алады.

Мұғалімдер үшін тиімді жағы:1-ден,оқытудағы кемшін тұстарын анықтайды; 2-ден, келесі сабақтың жоспарына өзгерістер енгізуге, түзетуге яғни оқытудың тиімді әдіс-тәсілдерін таңдауға мүмкіндік береді; 3-ден, уақытты үнемді пайдалануға мүмкіндіктер береді.(3.15-б)

Кері байланыстан күтілетін нәтижелер:

-мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынас жақсарады;

-оқушы өзінің мықты, осал тұсын анықтайды және алға жылжуға ықпал етеді;

-оқушы тек бағалауды ғана емес, өз жұмысынан хабардар бола отырып, оқуға қызығушылығын арттырады;

-мұғалім мен оқушы кері байланысына қарай өз жұмыстарын ұйымдастыруға бағытталады;

Сондықтан да кері байланыстыңтиімділігі арқылы оқыту мен оқу сапасын жақсартуға болады деп ойлаймыз.

РЕФЛЕКСИЯМЕН КЕРІ БАЙЛАНЫС ТӘСІЛДЕРІ

Сабақ соңында оқушылар ауызша немесе жазбаша мына сұрақтарға жауап бере алады:

Бүгін мен ... білдім.

Маған ... қызық болды.

Маған ... қиын болды.

Мен ... тапсырмаларын орындадым.

Мен ... екендігін түсіндім.

Мен енді ... жасай аламын.

Мен ... екендігін сезіндім.

Мен ... иемдендім.

Мен ... үйрендім.
Мен ... жасап көремін.
Мені ... таң қалдырды.
Сабақ менің өміріме ... берді.

Рефлексиялық шеңбер

Бұл тәсіл «Үлкен шеңбер» тәсіліне ұқсас. Оқушылар шеңбер құрып отырады. (немесе аяғынан тік тұрады) Мұғалім оларға рефлексияны шақыратын мынадай сұрақтар қояды.

Сабақ барысында көңіл-күйлеріңіз қандай болды?
Бүгін не білдіңіз?
Сабаққа қатысуыңызды қалай бағалайсыз
Сабақта қандай қиындықтар туындады
Сабақ аяғында көңіл-күйіңіз қандай болды?

«Бес саусақ» тәсілі

Оқушылар параққа қолдарын қойып,оны жиегімен қаламмен айналдырып өтеді.Осыдан соң олар сабақ туралы мынандай сұрақтарға жауап беріп,саусақтарына жазады.

Бас бармақ –басты мәселе.Бүгін сабақта ең құнды мәселе қандай болды?
Балалы үйрек-бірлесу. Мен топта/жұпта қалай жұмыс жасадым? Кімге көмек бердім?Кімді риза еттім?
Ортан терек-ойлану. Мен бүгін қандай білім мен тәжірибе алдым?
Шылдыр шүмек- шынайылық. Сабақ маған ұнады ма? Неліктен?
Кішкентай бөбек-көңіл-күй ахуалы.Мен сабақта өзімді қалай сезіндім?

Кемпірқосақ

Тақтадағы кемпірқосақ суретіне өз есімдері жазылған стикерлерді желімдейді.Олар ең төменгі қызыл түстен ең жоғарғы күлгін түске стикерлерін желімдеу арқылы өздерінің сабақтағы түсінік деңгейлерін білдіреді.

«Менің көңіл-күйім» баспалдағы

Оқушылар стикерлерге өз есімдерін жазып,тақтада салынған немесе қабырғады ілінген баспалдақ сатысының біріне жабыстырады. Баспалдақтар «Керемет!», «Өзіме сенімдімін!», «Жақсы!», «Жаман емес», «Маған көмек керек!», «Білмеймін», «Нашар» деп аталады.

Пайданылған әдебиеттер:

1. Мұғалімге арналған нұсқаулық. Үшінші басылым-2012 жыл
2. «Оқытудың нәтижелерін бағалаудың әдістемесі» - Зулкашева Ш.М. Орал 2013
3.«Қазақ әдебиеті және мемлекеттік тіл» журналы №8-9 2015 жыл

ИНФОРМАЦИОННАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СРЕДА УНИВЕРСИТЕТА

БЕКТЛЕУОВА Алмагул Рыскалиевна
ЗКГМУ имени Марата Оспанова
Старший преподаватель кафедры ЕНД
город Актобе, Казахстан

АХМЕТОВА Айнур Болатовна
ЗКГМУ имени Марата Оспанова
Старший преподаватель кафедры ЕНД
город Актобе, Казахстан

Аңдатпа

Жоғарғы оқу орнының ақпаратты білім беру ортасыоқу үрдісі, білімді бақылау, ғылыми-зерттеу жұмыстары, оқудан тыс жұмыстар және басқару ұйымдастыру жұмыстарын автоматтандыру және байлаыстыру мәселелерін шешуге арналған бірден бір ыңғайлы құрал. Жоғарғы оқу орнының ақпаратты білім беру ортасын бұдан басқа жоғарғы оқу орнының интернет сайты немесе порталы ретінде пайдалануға боалы. Бұд жоба web-қосымшаларды құру тілі ASP сценарийлер тілі арқылы жүзеге асырылды.

Imprisonment

The information educational ambience of the university is suitable instrument for checking the knowwledges, scientific work, outside of scholastic work as well as automation and Join governing the organizing work. The information educational ambience of the university possible to use as internet site or portal in the other universities. This program was realired at languages ASP scenario which is used in web-applications.

Качество подготовки специалистов в системе высшего образования во многом определяется состоянием информатизации во всех сферах деятельности вуза. Даже поверхностный анализ процессов информатизации учебных заведений показывает, что ее уровень даже в сфере учебной, не говоря о научно-исследовательской, воспитательной и организационно-управленческой деятельности, в большинстве вузов не может быть признан удовлетворительным. В большинстве вузов отсутствуют специалисты по разработке и эксплуатации информационных систем. Налицо недостаточный опыт и квалификация в области использования информационных технологий у административного персонала. Существующие средства информатизации, применяемые в вузах, являются не совсем зрелыми, они все еще находятся в стадии развития. Особо следует отметить повсеместное отсутствие дидактической, интерфейсной, технологической и информационной связи

между средствами информатизации, используемых в разных сферах деятельности вуза.

Разрешение отмеченных проблем можно приблизить, благодаря построению единой информационной образовательной среды. В Государственной программе развития образования в Республике Казахстан на 2005-2010 годы подчеркивается, что ее создание позволит повысить качество казахстанского образования, а также интегрировать информационное пространство. Первоначально подобные среды, как правило, разрабатываются в масштабах отдельных вузов, впоследствии прогнозируется их объединение в информационные образовательные среды регионов в единую республиканскую среду.

Существующие подходы к проектированию таких систем – это построение на основе систем планирования ресурсов предприятия(ERP-системы) типа SAPR3, приобретение готовых программных оболочек и собственные разработки. Недостатками первого подхода являются высокая стоимость лицензии на сумму ERP-систему, значительная трудоемкость в ее и настройке и адаптации, что неизбежно влечет за собой необходимость консалтинговой поддержки, внедрения и сопровождения, что еще более повышает стоимость владения ИС. Стоимость готовых программных оболочек гораздо ниже, однако отсутствие жестко регламентированных бизнес-процессов условиях существующей системы образования специфические особенности вузов являются сдерживающим фактором дляих внедрения.

Информационная образовательная среда (ИОС) формируется как интегрированная система на основе разработанной специальной многокомпонентной модели. Она отражает структуру среды как совокупность компонент «учебный процесс», «контроль знаний», «научно-исследовательская работа», «внеучебная деятельность», «организационно-управленческая деятельность" и определяет систему межкомпонентных взаимосвязей. Вместес тем она содержит систему основных положений-требований, которым должны удовлетворять как отдельные информационные ресурсы, так и объединяющая их информационная образовательная среда.Определенная таким образом структура и содержание модели были приняты в качестве методологического руководства по разработке ИОС университета.

При разработке ИОС необходимо придерживаться следующих основных принципиальных положений:

1. Формирование среды следует осуществлять согласно единого заранее определенного поэтапного стратегического плана.
2. Необходима максимальная унификация средств информатизации, используемых в различных сферах деятельности вуза, с целью обеспечения общего информационного пространства вуза через единство интерфейсной, технологической, информационной и дидактической связи между ними.

3. Необходима системная интеграция информационных ресурсов, входящих в среду, означающая, что внедряемые ресурсы станут не инородными элементами, а будут естественным образом интегрированы в процесс функционирования вуза

4. Создаваемая среда должна быть открытой, что позволит вузу интегрироваться в информационную образовательную среду вузов региона и республики.

5. Осуществлять внедрение и последующее сопровождение ИОС должно специализированное подразделение, занимающееся вопросами развития информационных технологий в образовательном процессе вуза.

6. Наивысший приоритет следует предоставлять внедрению информационных ресурсов учебного и учебно-методического назначения

7. В основе ИОС должна лежать единая база данных, созданная с использованием коммерческих многоплатформных СУБД типа DB2 или Oracle.

8. Особое внимание при разработке ИОС должно быть уделено вопросам информационной безопасности.

9. ИОС должна включать приложения различной природы (Windows-приложения, Web-приложения), определяемые спецификой решаемых задач.

10. Документооборот должен быть максимально формализован, при этом возможно внесение изменений во внутренние положения и стандарты с целью упорядочения всехвнутривузовскихбизнес-процессов.

Базой для реализации информационной образовательной среды университета является коммуникационная инфраструктура. Корпоративная сеть университета общей протяженностью около 10 км связывает территориально разнесенные корпуса университета каналами беспроводной связи пропускной способностью один Мбит/с и охватывает более пятисот компьютеров. Внутрикорпусные локальные сети выполнены по технологии Enthernetна витой паре. ИОС функционирует на базе локальных сетей Интернет, технология которой предоставляет возможность хранения данных различных типов в сочетаниис механизмами связывания информации, расположенных в территориально разнесенных узлах корпоративной сети университета. Такаякоммуникационная инфраструктурапозволяет решать задачу создания единого информационного пространства университета, объединяющего все его информационные ресурсы и обладающего простыми и эффективными механизмами обеспечения доступа к этим ресурсам, их использования для информатизации всех сфер деятельности университета.

В перспективе ИОС и ее компоненты должен интегрироваться в образовательный Интернет-портал университета, поэтому при ее разработке использовались наиболее прогрессивные и популярные средства создания документов и приложении для Интернет.Реализованный информационно-программный комплекспостроен на основе современной трехуровневой

клиент-серверной архитектуры. Базы данных функционируют под управлением SQL-сервера (СУБД) Oracle и размещены на высокопроизводительном серверном оборудовании. Реализующие конкретные подзадачи программные приложения размещены на сервере приложений. Пользовательские программные компоненты устанавливаются и автоматически обновляются централизованно по Интернет - сетии в виде Web-приложений. Реализация интерактивного режима работы в среде осуществляется с помощью ActiveServerPages, который основывается на возможности Web- сервера обрабатывать ASP- сценарий . Наряду с технологиями ASP при разработке среды используются языки JavaScript, VBScript, VisualStudioNet , SQL.

Компонента «Учебный процесс» ИОС содержит информацию о факультетах, специальностях и их государственных стандартах, рабочих программах дисциплин и связанные с ними учебно-методические и контролирующие средства. Отбор и построениеконтента учебнойкомпоненты осуществляются в строгом соответствии с реальным учебным процессом и требованиями к информационным образовательным тестирования преподаватель должен предоставить программе контроля сведения о тестируемой группе, дисциплине, виду контроля (рубежный, заключительный,полный) и допущенных студентах.

При входе в режим тестирования студенты должны ввести номер зачетной книжки, на основании которой определяется вся остальная необходимая информация. Студентам предоставляется информацияоб условиях тестирования.

Предусмотрено два режима: «Полный контроль» и «Рейтинг-контроль».

В режиме «Полный-контроль» контроль знаний идет по всему пройденному курсу, при этом результаты тестирования могут заноситься в электроннуюзачетную книжку, так и храниться в виде электронной ведомости и при необходимости могут быть выведены на печать.

Режим «Рейтинг-контроль» является компьютерной реализацией одной из методик рейтинговой оценки знаний студентов, используемых в учебном процессе университета.Текущий контроль проводится на лабораторных и практических занятиях. На основании результатов выполнения студентами лабораторных, практических и самостоятельных работ, результатов блиц-опросов и других факторов, проставляет в соответствующих ячейках рейтинг-журнала свою оценку . Результаты тестирования студентов в ходе рубежногои заключительного контроля автоматически проставляются программой в соответствующих ячейках рейтинг-журнала. Итоговой балл рейтинг-журнала, пересчитанный в соответствий с некоторыми критериями в оценкупочетырехбальной системе, автоматически заносится в соответствующую ячейку рейтинг-журнала и электронную зачетную книжку в базе данных студентов. Отметим, что критерии пересчета баллов в оценки могут варьироваться программным путем.

Внеучебная компонента. Опыт нашего университета свидетельствует, что существует достаточное количество областей внеучебной деятельности преподавателей и студентов, которые с достаточной степенью целесообразности и эффективности поддаются информатизации. Так, например, при проведении профориентационнойработы на страницах сайтов кафедр можно создавать специальные странички и электронные газеты для абитуриентов, широко использовать электронные журналы кураторов, которые информационно связаны с базой данных студентов, комплексно использовать средства ИКТ в обеспечении подготовки и проведения различных культурно-массовых мероприятий и т.п.

Организационно-управленческая компонента включает в себя специально разработанные системы документооборота и поиска информации для ректората, деканатов, кафедр, учебной части, канцелярии, отдела кадров и других структурных подразделений. Для каждого из них предусмотрена отдельная категория пользователей и индивидуальная система защиты информации от несанкционированного доступа. Определение категории пользователя и разграничение прав доступа осуществляется специальной подсистемой аутентификации. Указанная подсистема осуществляет поиск информации о пользователя в специализированной базе данных и в ее случае отсутствия предоставляет пользователю возможность первоначальной регистрации в среде. После прохождения процедуры аутентификации каждый пользователь получает доступ информационным ресурсам исредствам информационной образовательной среды в строгом соответствиис полномочиями, предусмотренными для данной категории пользователей. Кроме того, каждое структурное подразделение имеет свои специфические сервисные программы, такие как формирование рабочих планов, составление расписаний, статистика успеваемости (деканаты), расчет часов, журнал куратора(кафедры) и т.д.

Перспективы использования ИОС. Широкомасштабное внедрение информационной образовательной среды, открывает перед учебными заведениями принципиально новые дидактические возможности в области подготовки кадров. Становится реальностью обучение по одной или более специальностям,объединяющихв рамках учебных планов разнообразные дисциплины. Становится возможным и индивидуальное обучение по исчерпывающей информации о каждом ИОС обеспечивает возможность выбора студентом преподавателя, у которого он желает проходить обучение, если подобное практикуется в учеббном заведении. Возможен и сбор обратной информации, поступающей от обучаемого к педагогам т администрации, о качестве учебно-методического обеспечения, организации учебного процесса, работе преподавателя в процессе изучения курса. Такая возможность, помимо прочих положительных аспектов, позволит определить рейтинг каждого преподавателя, работающего в учебном заведении, уровень преподавания конкретной дисциплиныуровень учебного заведения в целом.

Уникальность возможного места информационной образовательной среды в системе высшего образования требует, чтобы в структуре такой среды обязательно существовали механизмы, обеспечивающие качество образования, получаемого будущими специалистами, его соответствие требованиям международных и республиканских стандартов. В свою очередь, эффективный анализ качества образования, фиксация связанных с этим достижением и проблем, осуществляемые на основе систематизации и информационной автоматизированной обработки числовых и качественных показателей деятельности вуза, возможен при условии специально организованных мониторинговых исследований. Обработка и обобщение полученной в результате мониторинга информации о качестве образования в университете позволяетна практике определить направленияуправляющих воздействий для улучшения функционирования вуза.

В заключение отметим, что формирование информационных образовательных сред вузов должны осуществляться в соответствии со спецификой развития системы высшего образования в Казахстане и формированием национальной модели образования, обеспечивать последующее беспрепятственное объединение информационных образовательных сред вузов в единое общегосударственное информационное образовательное пространство.

Литература:

1. Ахметов Б.С., Бидайбеков Е.Ы. О формированиии единого информационного пространства вузов Республики Казахстан// Информационные технологии в образовании: сб.трудов участников XII Международной конференции. Часть IV. –М.: МИФИ, 2002. – С. 112-113

2. Ахметов Б.С. Педагогические основы построения информационной образовательной среды. –Актобе: АГУ им.К.Жуюанова, 2003.-332 с.

ИНФОРМАЦИОННАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СРЕДА УНИВЕРСИТЕТА

БЕКТЛЕУОВА Алмагул Рыскалиевна
ЗКГМУ имени Марата Оспанова
Старший преподаватель кафедры ЕНД
город Актобе, Казахстан

БАХАЕВА А.Б.
ЗКГМУ имени Марата Оспанова
Старший преподаватель кафедры ЕНД
город Актобе, Казахстан

Аңдатпа

Жоғарғы оқу орнының ақпаратты білім беру ортасыоқу үрдісі, білімді бақылау, ғылыми-зерттеу жұмыстары, оқудан тыс жұмыстар және басқару ұйымдастыру жұмыстарын автоматтандыру және байлаыстыру мәселелерін шешуге арналған бірден бір ыңғайлы құрал. Жоғарғы оқу орнының ақпаратты білім беру ортасын бұдан басқа жоғарғы оқу орнының интернет сайты немесе порталы ретінде пайдалануға боалы. Бұд жоба web-қосымшаларды құру тілі ASP сценарийлер тілі арқылы жүзеге асырылды.

Imprisonment

The information educational ambience of the university is suitable instrument for checking the knowwledges, scientific work, outside of scholastic work as well as automation and Join governing the organizing work. The information educational ambience of the university possible to use as internet site or portal in the other universities. This program was realired at languages ASP scenario which is used in web-applications.

Качество подготовки специалистов в системе высшего образования во многом определяется состоянием информатизации во всех сферах деятельности вуза. Даже поверхностный анализ процессов информатизации учебных заведений показывает, что ее уровень даже в сфере учебной, не говоря о научно-исследовательской, воспитательной и организационно-управленческой деятельности, в большинстве вузов не может быть признан удовлетворительным. В большинстве вузов отсутствуют специалисты по разработке и эксплуатации информационных систем. Налицо недостаточный опыт и квалификация в области использования информационных технологий у административного персонала. Существующие средства информатизации, применяемые в вузах, являются не совсем зрелыми, они все еще находятся в стадии развития. Особо следует отметить повсеместное отсутствие дидактической, интерфейсной, технологической и информационной связи между средствами информатизации, используемых в разных сферах деятельности вуза.

Разрешение отмеченных проблем можно приблизить, благодаря построению единой информационной образовательной среды. В Государственной программе развития образования в Республике Казахстан на 2005-2010 годы подчеркивается, что ее создание позволит повысить качество казахстанского образования, а также интегрировать информационное пространство. Первоначально подобные среды, как правило, разрабатываются в масштабах отдельных вузов, впоследствии прогнозируется их объединение в информационные образовательные среды регионов в единую республиканскую среду.

Существующие подходы к проектированиютаких систем – это построение на основе систем планирования ресурсов предприятия(ERP-

системы) типа SAPR3, приобретение готовых программных оболочек и собственные разработки. Недостатками первого подхода являются высокая стоимость лицензии на сумму ERP-систему, значительная трудоемкость в ее и настройке и адаптации, что неизбежно влечет за собой необходимость консалтинговой поддержки, внедрения и сопровождения, что еще более повышает стоимость владения ИС. Стоимость готовых программных оболочек гораздо ниже, однако отсутствие жестко регламентированных бизнес-процессов условиях существующей системы образования специфические особенности вузов являются сдерживающим фактором дляих внедрения.

Информационная образовательная среда (ИОС) формируется как интегрированная система на основе разработанной специальной многокомпонентной модели. Она отражает структуру среды как совокупность компонент «учебный процесс», «контроль знаний», «научно-исследовательская работа», «внеучебная деятельность», «организационно-управленческая деятельность" и определяет систему межкомпонентных взаимосвязей. Вместес тем она содержит систему основных положений-требований, которым должны удовлетворять как отдельные информационные ресурсы, так и объединяющая их информационная образовательная среда. Определенная таким образом структура и содержание модели были приняты в качестве методологического руководства по разработке ИОС университета.

При разработке ИОС необходимо придерживаться следующих основных принципиальных положений:

11. Формирование среды следует осуществлять согласно единого заранее определенного поэтапного стратегического плана.
12. Необходима максимальная унификация средств информатизации, используемых в различных сферах деятельности вуза, с целью обеспечения общего информационного пространства вуза через единство интерфейсной, технологической, информационной и дидактической связи между ними.
13. Необходима системная интеграция информационных ресурсов, входящих в среду, означающая, что внедряемые ресурсы станут не инородными элементами, а будут естественным образом интегрированы в процесс функционирования вуза
14. Создаваемая среда должна быть открытой, что позволит вузу интегрироваться в информационную образовательную среду вузов региона и республики.
15. Осуществлять внедрение и последующее сопровождение ИОС должно специализированное подразделение, занимающееся вопросами развития информационных технологий в образовательном процессе вуза.
16. Наивысший приоритет следует предоставлять внедрению информационных ресурсов учебного и учебно-методического назначения

17. В основе ИОС должна лежать единая база данных, созданная с использованием коммерческих многоплатформных СУБД типа DB2 или Oracle.

18. Особое внимание при разработке ИОС должно быть уделено вопросам информационной безопасности.

19. ИОС должна включать приложения различной природы (Windows-приложения, Web-приложения), определяемые спецификой решаемых задач.

20. Документооборот должен быть максимально формализован, при этом возможно внесение изменений во внутренние положения и стандарты с целью упорядочения всехвнутривузовскихбизнес-процессов.

Базой для реализации информационной образовательной среды университета является коммуникационная инфраструктура. Корпоративная сеть университета общей протяженностью около 10 км связывает территориально разнесенные корпуса университета каналами беспроводной связи пропускной способностью один Мбит/с и охватывает более пятисот компьютеров. Внутрикорпусные локальные сети выполнены по технологии Enthernetна витой паре. ИОС функционирует на базе локальных сетей Интернет, технология которой предоставляет возможность хранения данных различных типов в сочетаниис механизмами связывания информации, расположенных в территориально разнесенных узлах корпоративной сети университета. Такаякоммуникационная инфраструктурапозволяет решать задачу создания единого информационного пространства университета, объединяющего все его информационные ресурсы и обладающего простыми и эффективными механизмами обеспечения доступа к этим ресурсам, их использования для информатизации всех сфер деятельности университета.

В перспективе ИОС и ее компоненты должен интегрироваться в образовательный Интернет-портал университета, поэтому при ее разработке использовались наиболее прогрессивные и популярные средства создания документов и приложении для Интернет.Реализованный информационно-программный комплекспостроен на основе современной трехуровневой клиент-серверной архитектуры. Базы данных функционируют под управлением SQL-сервера (СУБД) Oracle и размещены на высокопроизводительном серверном оборудовании. Реализующие конкретные подзадачи программные приложения размещены на сервере приложений. Пользовательские программные компоненты устанавливаются и автоматически обновляются централизованно по Интернет - сетии в виде Web-приложений. Реализация интерактивного режима работы в среде осуществляется с помощью Active Server Pages, который основывается на возможности Web- сервера обрабатывать ASP- сценарий . Наряду с технологиями ASP при разработке среды используются языки JavaScript, VBScript, Visual Studio Net , SQL.

Компонента «Учебный процесс» ИОС содержит информацию о факультетах, специальностях и их государственных стандартах, рабочих программах дисциплин и связанные с ними учебно-методические и контролирующие средства. Отбор и построениеконтента учебнойкомпоненты осуществляются в строгом соответствии с реальным учебным процессом и требованиями к информационным образовательным тестирования преподаватель должен предоставить программе контроля сведения о тестируемой группе, дисциплине, виду контроля (рубежный, заключительный,полный) и допущенных студентах.

При входе в режим тестирования студенты должны ввести номер зачетной книжки, на основании которой определяется вся остальная необходимая информация. Студентам предоставляется информацияоб условиях тестирования.

Предусмотрено два режима: «Полный контроль» и «Рейтинг-контроль».

В режиме «Полный-контроль» контроль знаний идет по всему пройденному курсу, при этом результаты тестирования могут заноситься в электроннуюзачетную книжку, так и храниться в виде электронной ведомости и при необходимости могут быть выведены на печать.

Режим «Рейтинг-контроль» является компьютерной реализацией одной из методик рейтинговой оценки знаний студентов, используемых в учебном процессе университета.Текущий контроль проводится на лабораторных и практических занятиях. На основании результатов выполнения студентами лабораторных, практических и самостоятельных работ, результатов блиц-опросов и других факторов, проставляет в соответствующих ячейках рейтинг-журнала свою оценку . Результаты тестирования студентов в ходе рубежногои заключительного контроля автоматически проставляются программой в соответствующих ячейках рейтинг-журнала. Итоговой балл рейтинг-журнала, пересчитанный в соответствий с некоторыми критериями в оценкупо четырехбальной системе, автоматически заносится в соответствующую ячейку рейтинг-журнала и электронную зачетную книжку в базе данных студентов. Отметим, что критерии пересчета баллов в оценки могут варьироваться программным путем.

Внеучебная компонента. Опыт нашего университета свидетельствует, что существует достаточное количество областей внеучебной деятельности преподавателей и студентов, которые с достаточной степенью целесообразности и эффективности поддаются информатизации. Так, например, при проведении профориентационнойработы на страницах сайтов кафедр можно создавать специальные странички и электронные газеты для абитуриентов, широко использовать электронные журналы кураторов, которые информационно связаны с базой данных студентов, комплексно использовать средства ИКТ в обеспечении подготовки и проведения различных культурно-массовых мероприятий и т.п.

Организационно-управленческая компонента включает в себя специально разработанные системы документооборота и поиска информации для ректората, деканатов, кафедр, учебной части, канцелярии, отдела кадров и других структурных подразделений. Для каждого из них предусмотрена отдельная категория пользователей и индивидуальная система защиты информации от несанкционированного доступа. Определение категории пользователя и разграничение прав доступа осуществляется специальной подсистемой аутентификации. Указанная подсистема осуществляет поиск информации о пользователя в специализированной базе данных и в ее случае отсутствия предоставляет пользователю возможность первоначальной регистрации в среде. После прохождения процедуры аутентификации каждый пользователь получает доступ информационным ресурсам исредствам информационной образовательной среды в строгом соответствиис полномочиями, предусмотренными для данной категории пользователей. Кроме того, каждое структурное подразделение имеет свои специфические сервисные программы, такие как формирование рабочих планов, составление расписаний, статистика успеваемости (деканаты), расчет часов, журнал куратора(кафедры) и т.д.

Перспективы использования ИОС. Широкомасштабное внедрение информационной образовательной среды, открывает перед учебными заведениями принципиально новые дидактические возможности в области подготовки кадров. Становится реальностью обучение по одной или более специальностям,объединяющихв рамках учебных планов разнообразные дисциплины. Становится возможным и индивидуальное обучение по исчерпывающей информации о каждом ИОС обеспечивает возможность выбора студентом преподавателя, у которого он желает проходить обучение, если подобное практикуется в учеббном заведении. Возможен и сбор обратной информации, поступающей от обучаемого к педагогам т администрации, о качестве учебно-методического обеспечения, организации учебного процесса, работе преподавателя в процессе изучения курса. Такая возможность, помимо прочих положительных аспектов, позволит определить рейтинг каждого преподавателя, работающего в учебном заведении, уровень преподавания конкретной дисциплиныуровень учебного заведения в целом.

Уникальность возможного места информационной образовательной среды в системе высшего образования требует, чтобы в структуре такой среды обязательно существовали механизмы, обеспечивающие качество образования, получаемого будущими специалистами, его соответствие требованиям международных и республиканских стандартов. В свою очередь, эффективный анализ качества образования, фиксация связанных с этим достижением и проблем, осуществляемые на основе систематизации и информационной автоматизированной обработки числовых и качественных показателей деятельности вуза, возможен при условии специально организованных мониторинговых исследований. Обработка и обобщение

полученной в результате мониторинга информации о качестве образования в университете позволяетна практике определить направленияуправляющих воздействий для улучшения функционирования вуза.

В заключение отметим, что формирование информационных образовательных сред вузов должны осуществляться в соответствии со спецификой развития системы высшего образования в Казахстане и формированием национальной модели образования, обеспечивать последующее беспрепятственное объединение информационных образовательных сред вузов в единое общегосударственное информационное образовательное пространство.

Литература:

3. Ахметов Б.С., Бидайбеков Е.Ы. О формированиии единого информационного пространства вузов Республики Казахстан// Информационные технологии в образовании: сб.трудов участников XII Международной конференции. Часть IV. –М.: МИФИ, 2002. – С. 112-113

4. Ахметов Б.С. Педагогические основы построения информационной образовательной среды. –Актобе: АГУ им.К.Жуюанова, 2003.-332 с.

ӘОЖ 371.3:57

БИОЛОГИЯ САБАҒЫНДА ДЕҢГЕЙЛІК ТАПСЫРМАЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

БИМАГАМБЕТОВА Гульнара Адилгиреевна
М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университеті
б.ғ.к., доцент

САХИҰЛЫ Болат
М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университеті
биология мамандығының
4 курсстуденті

Аңдатпа

Мақалада деңгейлік тапсырмалардың түрлерін биология сабақтарындапайдалану мен жаңа технологиялардын элементтерін сабақтарда қолдану,оқушылардыңшығармашылық қабілетінарттыратындығы және алған білімдерін өмірде пайдалана білудегімаңызықарастырылған.

Аннотация

Данная статья демонстрирует эффективность и рациональность применения поэтапных уровневых заданий, новых технологий на уроках биологии, а так жерассмотрены вопросы развития творческих способностей ученика ипримененияя знаний вих жизни.

«Келер ұрпақ алдында зор жауапкершілік жүгін арқалап келеміз» деген Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың сөзі ұстаз қауымына үлкен тапсырыстарды артып отыр. Еліміздің болашағы көркейіп, өркениетті елдер қатарына қосылуы, бүгінгі ұрпақ бейнесімен көрінеді [1].

Қазіргі білім беру мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас пайда болып, оқытудың жаңа технологиясы өмірге келді. Яғни педагогикалық технологиялар іс-әрекетімізге кеңінен еніп, қолданылуда.

Жаңа технологияны қолдану мына кезеңдер арқылы іске асады:

I кезең: оқып-үйрену;II кезең: меңгеру;

III кезең: өмірге ендіру;IV кезең: дамыту.

Жаңа педагогикалық технология түрлері өте көп. Оларды биологияны оқытуда тиімді етіп пайдалану ұстаз білімділігіне байланысты.

Осындай технологияның бірі профессор Ж.А. Қараевтың деңгейлеп оқыту педагогикалық технологиясы болса, алоның мақсаты – жан-жақты дамыған тұлғаны қалыптастыру.

Деңгейлік тапсырмалардыбиологиясабағындақолдану арқылыоқушылардың ой өрістерін кеңейтуге, ойлау қабілеттерін дамытуға жәнеолардыөз беттерімен жеке жұмыс жасауғабейімдеуге болады [2,3].

Биология сабақтарында оқушыныңіздену қабілетінжәнебілім берудің жолдарын анықтау мақсатында Батыс Қазақстан облысы Орал қаласы №47жалпы білім беретін мектептің 8-сыныптарында эксперимент жүргізілді. Эксперимент жұмысы бірнеше сатыдан тұрады: әдістемелік әдебиеттерді зерттеу; оқушылардыңақыл- ойындамытуғабайланысты өзіндік жұмыстар мен деңгейліктапсырмаларжүйесін құрастыру және тапсырмаларды биология сабағында қолданып нәтижесін байқау. Экспериментжұмысы 8 «Ә» және8«Б» сыныптарын арасында жүргізілді. Алғашында екі сыныптың білім сапасының көрсеткішін есекере отырып, 8 - ші «Ә» эксперимент, ал8-ші» «Б» бақылау ретінде алынды. Экспериментке жалпы40 оқушы қатыстырылды.

Алғашында оқушылардың деңгейлік тапсырмалармен жұмыс жасау мүмкіншіліктерінің қаншалықты екенін анықтаумақсатындабірнеше деңгейлік тапсырмалар орындатылды.Мысал : **1 деңгей тапсырмасы**

1.Қоректену дегеніміз не? 2.Тағамның минералдық заттарын атаңдар, олардың ағза үшін маңызын түсіндір?

3.Асқорыту жүйесіне жататынмүшелерді ата?.Ішектердіңқұрылысы мен маңызын түсіндір?

2 деңгей тапсырмасы 1.Ауыз қуысында ас қалай өзгереді? Түсіндіріп жазыңыз. 2.Тіс эмалінің маңызы, тістің бүлінуінің негізгі себептері қандай? 3.Жұту қалай жүзеге асырылады? Жұту орталығы қайда орналасқан?

3 деңгей тапсырмалары

1.а) Ақын М.Әлібаевтың “Апыл-ғұпыл ішкен ас, асқазанға түскен тас” деген нақыл сөздің мағынасын талдап беріңдер ----------

б). “Тісіме құрт түсті” деген ұғымды қалай түсіндіресіңдер.

2.Адамныңішкі құрылысын (Сурет 1) қарап, суреттте көрсетілген ас қорыту мүшелерін ата.

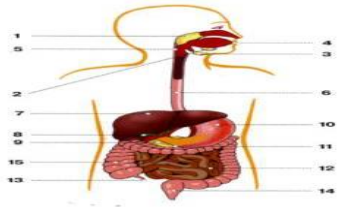

Сурет 1 – Адамныңішкі құрылысы

4 деңгейлік тапсырмалары

Асқорытудыңмаңызы, пайдасы және зияны туралы баяндама жаз[4,5].

Қорытынды: Берілген тапсырмалар бойынша жоғары, орташа, төменгі деңгейдегіжауаптарталқыланып нәтижелері шығарылды.

Орта мектеп биологияны деңгейлеп оқыту технологиясыныңмүмкін-діктеріне сүйенуоның тиімділігі мен маңыздылығын ескеруде біздіңбол-жамымызтөмендегідей (кесте 1, сурет 2).

Кесте 1.- Экспериментке дейінгі нәтиже көрсеткіштері

Топтар Деңгей	Эксперимент 8«Ә»	Бақылау 8 «Б»
	Сапа	Сапа

Жоғары	46%	49%
Орта	35%	39%
Төмен	19%	12%

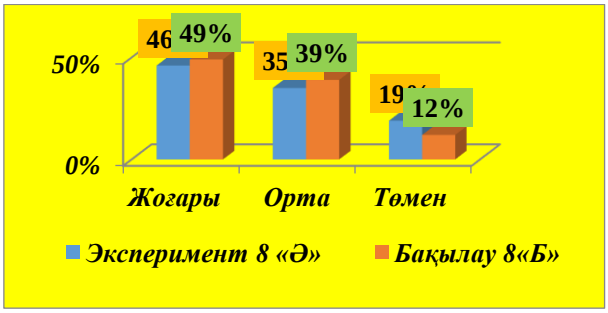

Сурет 2.- Эксперименткедейінгі көрсеткіш диаграммасы

Берілген деңгейлік тапсырмаларды талдай келе оқушыларды міндетті деңгейдегі мүмкіндіктерінің бастапқы кезеңін анықтадық.Мұнда эксперименттік тобының жоғары деңгейі 46%, орта35%, төмен 19% көрсетсе, ал бақылау тобының жоғары деңгейі 49%, орта 39%, төмен 12% мұнан оқушылардың тек стандартты деңгейде жұмыс істеулері пәндік білім беру мазмұнының өз деңгейінен орташа, тек бір сарынды тұрғыда берілуі, шығармашылық әрекетергее көп көңіл бөліну керектігі байқалды.

Кейін жұмыс жасау барысындақалыптастырушы эксперименті қолға алынды мақсаты: деңгейлік тапсырмалардыбиологиясабағындақолданып оқушылардыңбілім мазмұнын ескере отырып, сабақта әртүрлі әдіс -тәсілдерді қолданып, оқушылардың сабаққа дегенқызығушылықтарын қалыптастыру, сабақты түрлендіріпөткіп, олардыңшығармашылық дамуына мүмкіндік беру.

Биология сабақтарында оқушылардың қызығушылығын арттыру үшінбұрыннан қалыптасқан дәстүрлі сабақ түрлерін жаңа технологияның элементтеріне ауыстырып түрлендіріп беруді қолға алдық. Сабақтарды түрлендіру менқатар оқушылардың деңгейлік тапсырмалармен жұмыстануларына үлкен мән берілді. Педагогикалық экспериментпен қатар оқушылардың іс–әрекетін қолдау кезіндегі қызығушылығын анықтау мақсатында психологиялық – педагогикалық бақылаулар жүргізілді. Мысалы шығармашылық қабілеттерін арттыруға арнайытапсырмалар да берілді.

*Мысалы:*1. Бауыр ағза лаболоториясы тақырыбында эссе жаз.

2. Ас адамның арқауытақырыбындашығарма жаз

3. Асқорытутақырыбына бір шумақ өлең құрастырунемесе әңгіме жаз.

Сабақ барысында оқушылардың қосымша әдебиеттермен жұмысы өз ойларын ашық айта білу, пікір талас туғызу, деңгейлік тапсырмалармен жұмыстанулары,проблемалықжағдайларды шешуге ұмтылу белсенділіктерінің жоғары екендігін көрінді.

Жоғарыда берілген мағлұматтарды қорытындылай келе оқушыларға төмендегідейдеңгейліктапсырмаларғажауапалу
арқылынәтижесіқорытындыланды. деңгей тапсырмасы.

1 деңгей тапсырмасы

а) Тоқ ішек бөлімдерініңатауларын
жаз (сурет 3).

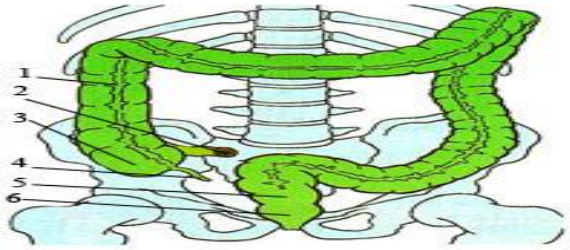

Сурет 3- Тоқ ішектіңқұрылысы

б) «Сөйлемнен түсіп қалған сөздерді толықтыр?»

2 деңгей тапсырмасы

а)Суретті пайдалана отырып(сурет 4)

Өкпенің ішкі құрылысымен танысып, ерекшелігін табыңыз.

Сурет 4- Өкпенің сыртқы және ішкі құрылысы

б) Толықтыруды қажет ететін тест тапсырмалары

1. Дәм сезу рецепторлары …… орналасады

8. Ересек адамда……. тіс болады.

9. Ең ірі сілекей безі…….....

10. Ас қорыту мүшелерінің ішкі

1. Барлық ауа өтетін жолдар ішінен кірпікшелері бар арнайы ... ұлпасымен қапталған.

2. Тыныс алу жүйесінің қосымша жолы- ... қуысы

3. Кеңірдек өңештің ... болады.

4. Адам... минутына ----- рет тыныс алады.

2. Ас қорыту және тыныс жолдары …….қиылысады.

3. Органикалық қосылыстардың қан мен лимфаға өтуі…….. жүйесі арқылы іске асады.

4. Ас қорыту мүшесі……басталады

5. ..... 5,5-6 метр болады.

6.Тіс..... мойын, түбірі болады.

7.Тістің дентин затының бұзылуы..... ……деп аталады.

бөлігін зерттейтін құрал……деп аталады.

11. Ең үлкен ас қорыту безі... …

12. Бауырдың беріштенуі…деп аталады.

3 деңгей тапсырмасы

Жұтқыншақ пен өңештіңқұрылысы салыстыр, олардың жалпы және жеке белгілерін тап және олардыкестеге жаз (сурет 5).

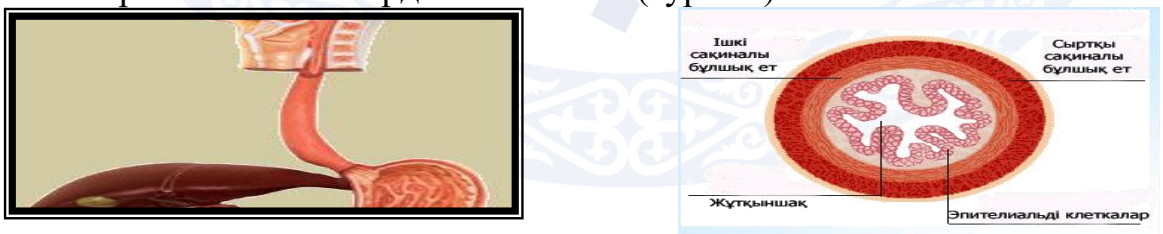

Сурет 5-Жұтқыншақ пен өңештіңқұрылысы

Жалпы сипаттама	Жұтқыншақ бергілері	Өңештіңбелгілері
1----------	1----------	1----------
2----------	2----------	2----------

4 деңгей тапсырмасыСөйлемдерді толықтыр.

а) Байлықбайлық емес, денсаулық- *Жауабы*: мысалы (байлық)
б) Денсаулық-
в) Денсаулық кепілі-е) Тазалық – денсуалық негізі,
г) Жаның сау болса, сорлымын деме,---ж) Ауру батпандап кіреді, -------
д) Тәнің сау болса ,----- з) Ауырып ем іздегенше ,-------
б) Адасқан әріптер
1.Са урыоқт —*Жауабы* :мысалы(Ас қорыту)
2.Кітркеоқ разтта ----4.Зурынә —5.Міскөру-------
3.Менрефретт------ 6.Инматив —7.Дыреналим ратзат — [4,5].

Қорытынды: 1-4 денгейлер бойынша берілген тапсырмалардың нәтижелері шығарылып ,жауаптарға сай жоғары, орташа**,** төменгі деңгейлердің пайыздық көрсеткіштеріталданды.

Орта мектеп пәндерінде деңгейлеп оқыту технологиясыныңмүмкіндік-теріне сүйену оның тиімділігін арттырып, маңыздылығын ескеру жөніндегі біздің болжамымыз төмендегідей (кесте 2, сурет 6).

Кесте 2.-Эксперименттен кейінгі нәтиже көрсеткіштері

Топтар Денгей	Экспер 8 «Ә»	Бақылау 8 «Б»
	Сапа	Сапа
Жоғары	56%	49%
Орта	36%	31%
Төмен	8%	20%

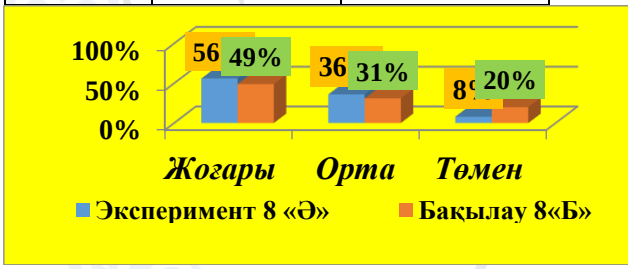

Сурет 6.- Педагогикалық эксперименттенкейінгікөрсеткіш

Кесте 3.-Экспериментке дейінгі жәнекейінгі нәтиже көрсеткіштері

Топтар	Экспери-менттік топ жоғары	Бақылау тобы жоғары	Экспери менттік орта	Бақылау тобы орта	Экспери -менттік топ төмен	Бақылау тобы төмен
Бастапқы (экспери -ментке дейінгі)кезең	46%	49%	35%	39%	19%	12%
Эксперименттен кейінгі кезең	56%	49%	36%	31%	8%	20%

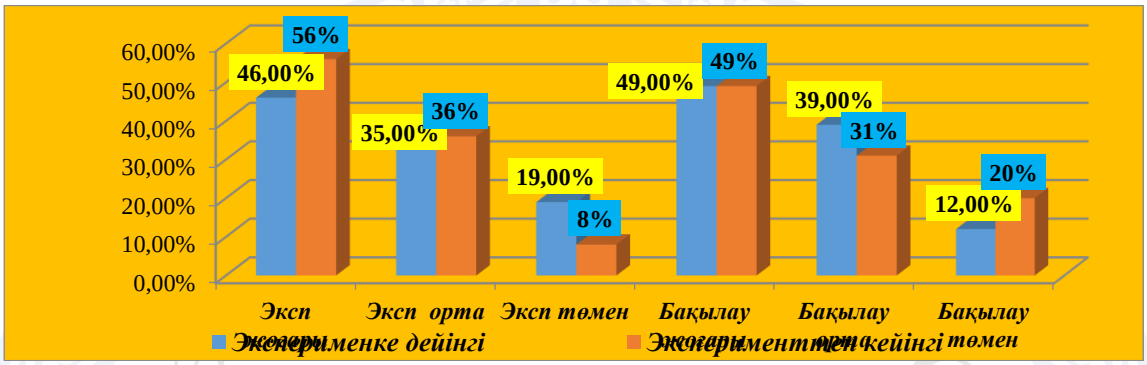

Сурет 7.- Педагогикалық экспериментке дейінгі жәнекейінгі нәтиже көрсеткіш

Нәтижесінде шығармашылықтыталапететінтапсырмаларға деген оқушылардыңталабы жоғарлады. Эксперимент жұмысынан кейін жасалынған бақылауымыздың нәтижесінде эксперимент тобы бойынша көрсеткіштер төмен-дегідей деңгейде орын алды: жоғары 10%, орта 1 %өссе, төменгі деңгей11% төмендеді,ал бақылау тобы бойынша жоғары деңгейі өз деңгейінде болса,ортажәне төменгі деңгей 8% азайды. (кесте 3, сурет 7).

Қорыта айтқанда, деңгейлеп оқыту технологиясыныңтиімділігітәжірибебарысында байқалып,оқушылардыңоқуға деген қызығушылығы мен қатар шығармашылық деңгейі де көтерілді. Әр оқушы өзінің деңгейіне, білім дәрежесіне байланысты тапсырмалар орындай отырып, әлсіздер білім алуға ұмтыла түседі, мықтылардың өзіне тән деген сенімділіктері арта түсті.

Нәтижесінде биология сабағында денгейлік тапрсрмаларды қолданудыңтиімділігі дәлелденді және теориялық тұрғыданегізделіп оның тиімділіэксперимент арқылы өз көрінісін көрсетті.

Әдебиеттер

1.Назарбаев Н.Ә. Қазақстан – 2030. Барлық Қазақстандықтардыңөсіп-өркендеуі, қауіпсіздігі жәнеәл ауқатының артуы: Ел ПрезидентіңіҚазақстан халқына жолдауы. Алматы «Білім», 1997.

2.Дьяченко В.К. Новая педагогической технологии.М : Педагогика .-1989.

3.Баймаханова С. Деңгейлеп саралап оқыту.//Қазақстан мектебі. №10, 2004

4.Р.Әлімқұлова,Р.Сәтімбеков,А.Соловьева 8-класс Биология.Алматы, 2012.

5.Ж.Құрманғалиева Биология (Адам анатомиясы, физиологиясы жәнегигиенасыоқушының жекежұмысістеуінеарналғантапсырмалары бар дәптер) 8- сынып II- бөлім.Алматы.-2010.

СЛАВОМИР МРОЖЕКЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК АБСУРД МӘСЕЛЕЛЕРІ

БӨКЕН Гүлназ Сайлаубайқызы
Ш.Уәлиханов атындағы Көкшетау мемлекеттік университеті,
қазақ филологиясы кафедрасы
6D020500-филология мамандығының 3 курс PhD докторанты
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы
Қазақстан

Аңдатпа

Мақалада поляк драматургі С.Мрожектің «Стриптиз», «Ашық теңізде» драмаларымен үндес А.Адамовтың «Пародия», Ф.Аррабальдің «Архитектор және Ассирия ханы» пьесалары өзара салыстырылып, айырмашылықтары мен ұқсастықтары зерделенеді. Сонымен қатар Мрожектің XX ғасырдағы Абсурд театрының негізін қалаудағы рөлі айқындалады.

Аннотация

В статье анализируется схожесть и различие пьес польского драматурга С.Мрожека «Стриптиз», «В открытом море» с произведениямиА.Адамова «Пародия» и Ф.Аррабаля «Архитектор и царь Ассирии». Кроме того,определяется роль Мрожека как основоположника театра Абсурда XX века.

Абсурд театрының әр драматургі қоғамды сатиралық немесе пародиялық түрде жеткізуге тырысты. Мұны Ионеско мен Адамовтың ертеректе жазылған драмаларынан да кездестіреміз. Бұл орайда, зерттеуші Б.Майберри Беккет, Пинтер жәнеАльбего драматургиясын «диссонанс театры» («*he atre of discord»)* деген жалпы атаумен атайды. Майберри: «Абсурд драмасы – ыдыраушы образды тудырады,сондықтан диссонанс драмасы бұл – ыдырау үрдісі. Абсурдистер беймәлім, қараңғы дүниені ұсынса, дисонанс театры оны жасап шығарады»[1],-дейді.

Майберридің тұжырымдауынша, «сахнада қойылып жатқан хаос, көрерменнің санасына ұялауы тиіс». Яғни «санада диссонанс» орнауы керек. Абсурд театры туралы көптеген тұжырымдардың ішінен, бұл бағыттағы сахналық туындылардың өзіндік ерекшеліктерін, оған жататын пьеса түрлері туралы зерттеуші Ричард Гильманның анықтамасы нақтырақ келеді.

1962 жылы жазылған «*The Absurd and the Foolich*» атты мақаласында Гильман: «Абсурд драмасы деп атауға тұрарлықшығарма табиғи конвенциялардан толық ауытқумен ерекшеленеді, баяндаудың қарапайым формасы жоққа шығарылады, фрагменттік орналасуыкейіпкердің психологиясын түсінуде қызығушылықты жоғалтады. Тиісінше,ол абсурдқа жетелейді» [2,27]. Сол сияқты Гильманның пікірінше, абсурд театры деген жалпы атауға ие барлық сахналық туындыларабсурдтық-метафизикалық мәнге ие, ол тек кейіпкерлердің мінез-құлқы мен әрекетіне ғана қатысты болмайды. Мұның өзі сыншылардың ертеректе жазылған Мрожектің туындыларын классификациялаудағықателіктерін көрсетеді. Сондықтан болар бұл күнге дейін Мрожек драмаларын Польшада танымал болған абсурд театрының өкілдері Беккет және Ионеско шығармаларымен салыстырылады. Бұл ретте Артур Адамов немесе Фернандо Аррабальдың сахналық шығармалары мен Мрожектің кейіпкерлер мен әрекеттерді құру әдістерінің өзара ұқсастықтарын байқауға болады. А.Адамов дәстүрлі драма формасының көптеген ұқсастықтарын сақтайды. Әсіресе, онда әрекеттің ілгерілеуі айқын сипатталады, кейіпкер арасындағы сөздік қарым-қатынас та басымырақ баяндалады. Адамов пен Мрожекті мінез-құлық пен дүниеге көзқарас қарым-қатынастарының қарама-қайшылықтарын көрсетулеріжақындата түседі. Сонымен қатар Адамов өзінің ертеректе жазылған барлық драмаларында кейіпкердің ішкі безінуі мен қоғамдық безінуін көрсете білген. Сол сияқты сахналық оқиғалардың модельдік мінезін айқындап, оның дамуына уақыт ағымындағы индивидтің тағдыры сипатталатын драматизмнің «сыртқы» әлемімен қатар суреттеген.

Мәселен, Адамовтың «Пародия» (1947) драмасындағы барлық іс-әрекеттерді полицияның дабылдары сүйемелдейді. Оқиға қалағақызметкердің демалысқа келуімен басталады. Адамовтың «Пародия» [3] драмасыныңалғашқы сахнасында-ақ қызметкер Лилиді кездестіріп, оны келесі күні бірден кездесуге шақырады. Алайда сол қалада дәл сол жерде Н есімді азамат та Лилимен кездескісі келеді. Яғни ғашық болған екі кейіпкердің арасында дәстүрлі драмаға тән конфликт орнауы тиіс. Дейтұрғанмен, Адамовтың екі кейіпкері де қаланың барлық ер азаматтары аңсайтынбір әйелді күтіп тұрғанын сезбейді. Бұл орайда, бір әйелге ғашық болған екеу бір-біріне кінә да, өкпе де артпайды. Ендеше, ер адамдар арасында жалғыз әйелді не үшін қалдырып отыр? Әйел үшін олардың өзара тартысқаны қажет пе? Лили әртүрлі киім мен шаш үлгісін көрсететін сәнгер (модель). Лилидің бұл кәсібі олардың басын айналдырады. Яғни Лили олар үшін, бір жағынан, өмірдің мәні іспетті.

Сондықтан «Пародияның» алғашқы бөлімінде әскери қызметші мен Н арасында туындауы қажет тартыс өрбімей қалады. Яғни олардың өмірлік позициялары болжанғандай конфронтацияланбайды. Әскери қызметші «әр түрлі бағыттарды ұстанатын әрі жүйелі ойын жеткізе алмайтын, үнемі қозғалыстағытұрақты қозу құрбаны» [3] ретінде көрінсе, Н белгілі бір істі қиындықпен жасайтын, тағдырдың жазғанын күту үшін сағаттап жерде ешбір әрекетсіз жата алатын жатыпішер ретінде сипатталады. Қызметші мен Н-нің

дүниеге деген көзқарастарында да айырмашылықтар бар. Бірі –өз мақсатына жету жолында өмірдің әрминутының қадірін білсе, екіншісі – ешбір алаңсыз, тағдырдың жазғанын күтіп, бейғамдық танытады. Бұл орайда, Адамов «Пародиясы» арқылы «адамдар тағдырының бір-бірінен еш айырмашылықтары жоқ» екені көрсетіледі. Н мырзаның қоршаған әлемді алаңсызқабылдауы мен қызметшінің өмірді сарабдал пайымдауының соңы сәтсіздікке, толық жойылуға әкеледі. «Пародияның» шарықтау шегіндегі кейіпкерлердің әрекеттері мен киімдері үдеуші деградацияның белгілерін көрсетеді. Оқиға Н мырзаның апатқа ұшырап, қайтыс болуымен және оның денесін қоқысқа тастаумен аяқталады. Қызметшіні ешбір себепсіз абақтыға жабады да, ол еш күш-жігерсіз жерге құлап, қозғалыссыз күйдеқатып қалады. Адамов өз кейіпкерлерінің өмірлік ұстанымдарын контрастілі түрде сипаттап, тағдыр жазмыштығынөзгертуге ешкімнің қауқарсыздығын байқатады. Қызметші мен Н бейнелері арқылы екі адамның өмірлік фазаларын, яғни«жастық белсенділік»пен «әлеммен келісу» мәселелерін пайымдауға болады. Мұның өзі негативті тәжірибе негізінде, барлығынан бас тарту мен кертартпалыққа алмасады. Бұл алмасу драмадағы прологты көрсетеді.

Мрожекте «Стриптиз» [4] драмасында осыған ұқсас оқиғаны сипаттайды. Қолдарында бірдей папкалары бар бір-біріне ұқсас екі мырза шағын бөлмеге беймәлім күшпен қамалып, есіктері сырттан жабылып қалады. Мұны көрген екінші мырза түрлі амал-әрекетермен босатылу қамын жасаса, бірінші мырза ешбір әрекетсіз, бұл жағдайға көндігеді. Алайда кейінірек Алып қолдың айтуы бойынша, бар киімін шешіп, басына қалпақ киеді. Ең алдымен, Мрожектің кейіпкерлері бірден ерекше жағдайға тап болады. Олардың алғашқы әрекеті күтпеген мезеттеқай жерде және не себептіқамалғанын анықтаумен сабақтасады. Қолдың әрбір басқаруы полицияның күнделікті қызметіне пара-пар.Оны екінші мырзаның келесі сөзінен де: «Әрдайым осылай, алғашында белбеуді, шұлықты және тартқыштарды алып қояды» байыптаймыз. Оған тиісінше, бірінші мырза: «Өтінемін, тым әсірелемей, әдептілік сақтаңызшы» [4,17],- дейді. Бұл орайда, Мрожек Адамовтың «бұл өмір – абақты» метафорасын нақтылай түскенін көреміз. Бірінші мырза үшін жеке еркіндігінен гөрі, оның бұзылмағанын сырттай көрсетуғана маңызды. Бұған оның екінші мырзадан Алып қолдан кешірім сұрау әрекеті дәлел. Алайда екінші мырза үшін әрекеттіліктен гөрі, жоғары билікке ие өзге біреуге жағыну, яғнионың бар қалауын тауып, орындай салу маңыздырақ. Қол да Адамовтың «Пародиясындағы» полицияның дауыстары сияқты беймәлім күшті білдіреді. Дегенмен, Адамов басқыншылықтыбас кейіпкерлердіңөмірлеріне қатыстықауіптің (өмір сүру немесе тіршілік ету)архетиптік бейнесі ретінде, яғни кейіпкерлердің «не істесем де, құрдымға кетемін» принципімен құрылса, Мрожектің қолы драмалық қызмет атқарады.

Абсурд театрының өкілі, шығармашылығы Мрожекке ұқсас Фернандо Аррабальдің «Архитектор және Ассирия ханы» (1965) драмасындағы әрекет белгісіз аралда өтеді. Аралда ұшақ апатынан аман қалған шабаданы бар ханға дейін Архитекторжалғыз өмір сүрген болатын. Пьесадағы бірінші және екінші

бөлімді екі жыл бөліп тұрады. Бұл аралықта хан жабайы Архитекторды көп нәрсеге үйретеді. Алайда Аррабаль[5] кейіпкерлердің өзара тепе-теңдігін сақтай біледі. Себебі ханның білімі Архитектордың ойша кеш батырып, дауылды шақыра алатын магиялық күшіне қарама-қарсы келеді. Аррабаль аралдағы оқиғаларды: ана мен ұлы, ақ піл мен шабандоз, қарама-қарсы шептегі поляк солдаттарын, мырза мен итін, атом соғысынан кейінгі екі маймылды, соңғы демі қалғанша қызмет етуші адамды, ерлі-зайыптыларды, философ пен аңқау жанды, актер мен көрерменді, сот төрешісі мен айыпталушыны, құрбандық пен өлтірушіні сипаттайды.

Осынау барлық ойдан шығарылған қарым-қатынастар махаббат пен жеккөрудің тереңбайланыстарын көрсетеді. Бұл ханның анасына деген күрделі сезім қарым-қатынастарына ұқсас. Оны драманың екінші бөліміндегі ханның анасынжақсы көре тұрып, жеккөргені сонша оны өлтіріп, етімен сүйікті итін асырағанынан көреміз. Кейіннен мұны ханның Архитекторғаоны анасының көйлегін киген кезіндеөлтіріп, етін жеуді өтінгенінен байқаймыз. Одан соң Архитектор өзі өлтірген ханның етін жеп, миын таяқша арқылы сорып ішу арқылы ханға айналып, табиғатты басқару күшінен айырылады. Ақыры өзін мазалаған ойлардан арылғанАрхитектор-хан өзінің жалғыз қалғанына қуанып: «Мен жападан жалғызбын. Ең бірінші боламын. Ең күштімін. Ендігі жерде мені ешкім көріп қалмауын қадағалауым керек. Иә, мен жалғызбын. Адамзат маған қызықпайтын да, аңдымайтын да болады. Мен өмір сүрейін! Мен өмір сүрейін! Мен өмір сүрейін!»[5],-дейді. Алайда оның қуанышы ұзаққа созылмайды. Себебі алыстан жарылыстың дыбысы естіліп, сахнада қолында шабаданы бар хан киіміндегі бұрынғы Архитектор көрінеді. Мұнан соң оқиға басынан бастап қайта басталады.

Мрожектің «Ашық теңізде»[4] драмасында кеме апатының екі құрбаны үшіншісін жеуге шешім қабылдайды. Басынан-ақ кімнің азық құрбаны болатындығы белгілі болғанымен, бұл мәселеге байланысты жалпы сайлау өткізіледі. Сайлау нәтижесі жалған болған соң, семіз бен орташа арықтан олардың өмірлерін сақтау мақсатында ерікті түрде өзін жеуде ұсынуын өтінеді. Арыққа туа біткен альтруизм жетіспей, ол өзін құрбан ету уақытын барынша созуға тырысады. Алайда, екеудің үшіншіге қарсы ойластырған жоспары бар жерде, әділеттілік көптің жағына өту тенденциясына ие болады. Мрожектің үш кейіпкерінің өзара қарым-қатынастары ешбір абсолюттік мінезге ие болмаса, Аррабальдің «Архитектор және Ассирия ханы»драмасында махаббат пен жеккөру қатынастарының шырмауынан күә боламыз. Мрожек өз кейіпкерлерінің қарым-қатынастарының өзгеруіне көп мән бермейді, тек арықтың ішкі жандүниесіндегі өзгеріс кезеңдерін ғана көрсетуді көздейді. Яғни драмадағы негізгі әрекетті адамзатаралық қатынастардың абсолюттігі емес, тек арықтың «жан инжинериясы» маңыздырақ. Бұл «Ашық теңізде» драмасының шарықтау шегіндегі семіздің ирониялық сұрағынан көрінеді: «Сіздер көріп тұрған жоқсыздар ма? Ол сондай бақытты емес пе?»[4]. Арық қорыққаннан ел игілігі үшінөзін құрбан ету миссиясына сеніп, өмірлік мақсатын тапқандай күйде болады. Бұл

кейіпкер арқылы автор бір адамның екінші адамға айналу үдерісін көрсетеді. Дейтұрғанмен, аталған драманың негізгі тақырыбы неге біреу мықты, неге әлсіз сұрақтары төңірегінде өрбімейді. Автор мораль, адамгершілік, гуманизм мәселелеріне көңіл бөледі.

Абсурдистер адамның жалғыздығын ғарыш әлеміндегідей көрсетеді. Бір жағынан, өз түстері мен ондағы уайымдауларды, өзіндік «мені» арқылы тұтас әлем бірлігін; екінші жағынан, ойлау мен танудың мифологиялық немесе аллегориялық стилін пайдаланса, үшінші жағынан, ішкі жандүниедегі арпалыс пен қоршаған орта арасындағы конфликт негізінде кейіпкердің жеке психикалық күйін танытады. Антикалық драма сияқты, абсурд драмасы да көрерменді таң қалдыруда әлемдегі адамның алатын орнының құпиясын ашуды мақсат етеді. Және ешбір саналы түрдегі қашықтықты орнатпай, көрерменнің әлемді толық қабылдау не қабылдамау құқығынан айырады. Мрожек драмалары антологиялық деңгейлерден гөрі, қоғамдағы этикалық ережелерді сақтап, адамдардың құндылықтарды бағалау не бағаламау жолындағы әрекет-амалдарын сипаттауды мақсат етеді. Көпшілік абсурдистер көрермендеріне әлемді танудағы өзіндік сезімталдықтары мен эмоцияларын бере біледі. Ал Мрожек кейіпкер мен оқиға арасындағы белгілі бір шекара жасап, көрермендеріне белгілі бір жағдайдан шығудың жолы мен амалын өздерінің таңдауына міндеттейді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Mayberry B. Theatre of Discord. Dissonance in Beckett, Albee, and Pinter, New York 1989, p.187
2. Gulman R. The Absurd and the Foolich //Диалог» 1964, № 2, стр. 130-132
3. Adamov A. La Parodie // Adamov A. La Parodie, L'Invasion. – Paris: Charlot, 1950. – 178 p.
4. S.Mrozek, Utwory sceniczne, t.1, Krakow 1973, s.127
5. Аррабаль Ф. Архитектор и Император Ассирии// Obra de teatro,Bogota, Colombia, 2010 y.

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА УЧИТЕЛЯ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ (ИЗ ОПЫТА РАБОТЫ)

ВААКС Александр Николаевич
ГУ «Средняя школа №36»
Учитель общественных дисциплин,
магистр гуманитарных наук
город Астана, Казахстан

Аңдатпа

Жұмыс теориялық және тәжірибелік бөлімнен тұрады. Бұл зерттеулік жұмыста екі субьектінің (мұғалім мен оқушы) бірге зерттеулік жұмыс жүргізуі үшін ұстаздың педагогикалық мәдениетін анықтау бойынша диагностикалық зерттеулерге материалдар берілген.Мұғалім мен оқушының оқу-зерттеулік жұмысы оқушының көзқарасына көп ықпал етеді, олардың жауапкершілігін, зерттеулік дағдыларын қалыптастырады. Мұғалім мен оқушының шығармашылық деңгейдегі қарым-қатынасы оқушының парасаттылық дамуына, өмірлік бағытын анықтауына, ынтымақтастықтың адамгершілік-әдептілігін игеруге ықпал етеді.

Аннотация

Работа состоит из теоретической и практической части. В данной работе представлен материал проведения диагностического исследования по выявлению составляющих педагогической культуры учителя для проведения совместной исследовательской деятельности двух субъектов (педагога и учащихся). Учебно – исследовательская деятельность ученика и учителя оказывает огромное влияние на мировоззрение учащихся, формирует их ответственное отношение к делу, выработке навыков исследования. Культурное взаимодействие ученика и учителя на творческом уровне способствует интеллектуальному развитию школьников, определению ими жизненных ориенитиров, усвоению нравственно-этических норм сотрудничества.

Педагогическая профессия, как уже отмечалось в ряде документовна уровне МОН Республики Казахстан, Государственной Программе развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы, Государственных стандартах в рамках обновлённого содержания образования, через положения Программы модернизации общественного сознания «Рухани Жаңғыру» и Послания главы государства к народу Казахстана, является одновременно преобразующей и управляющей. Чтобы управлять процессом развития личности, нужно быть компетентным. Поэтому понятие профессиональной компетентности педагога выражает единство его теоретической и практической готовности в целостной структуре личности и характеризует его профессионализм.

Профессиональная компетентность педагога, выступая условием становления и развития его педагогического мастерства, составляет содержание педагогической культуры, которая включает в себя прежде всего *исследовательский стиль мышления.*

История как наука относится к одной из важнейших составляющих общемировой культуры. Знание истории отражает нравственно-этический потенциал не только отдельного индивидуума, но и социума в целом.

В современных условиях воспитание подрастающего поколения должно стать главным социальным и государственным приоритетом, а главной тенденцией школы – превращение её в школу воспитывающую. В основе

школьного обучения должны лежать вечные ценности. Основное его назначение – дать нравственные и ценностные ориентиры, научить детей самому необходимому и привить им способность научения новому.

Но, как отмечал великий педагог В.А.Сухомлинский, **«Не забывайте, что почва, на которой строится ваше педагогическое мастерство, в самом ребенке, в его отношении и к вам, учителю.** Это - желание учиться, вдохновение, готовность к преодолению трудностей. Заботливо обогащайте эту почву, без неё нет школы**».**

Как известно, реальное желание попробовать свои силы, а затем и опереться на них, возникает только в юности. И только учебная деятельность, приносящая успех и высокое удовлетворение школьнику, становится для него фактором личностного развития. Независимо от количества прошлых неудач, происхождения, культуры…человек никогда не преуспеет в жизнив широком смысле слова, если однажды не познает успеха в чём-то для него важном. Если ребёнку удаётся добиться успеха в школе, у него есть все шансы на успех в жизни. И он добивается, когда участвует в совместной деятельности с учителем, являясь автором какого-либо проекта.

В современном образовании, особенно в рамках его обновлённого содержания, ориентированном на результат, использование проектно-исследовательской деятельности является эффективным способом образовательного процесса. Цель данного метода – уметь применять знания на практике, формировать базовые компетенции учащихся.

Требования к использованию метода проектов:

1. Проблема, требующая интегрированного знания.
2. Практическая, теоретическая значимость результатов.
3. Самостоятельная (индивидуальная, парная, групповая) деятельность.
4. Поэтапное движение к решению проблемы.
5. Использование исследовательских методов: определение проблемы и задач, выдвижение гипотезы, обсуждение методов исследования, оформление конечных результатов, анализ полученных данных, подведение итогов, корректировка, выводы в виде творческого отчёта и презентации; участие в защите на различных уровнях.

Этапы работы над проектом:

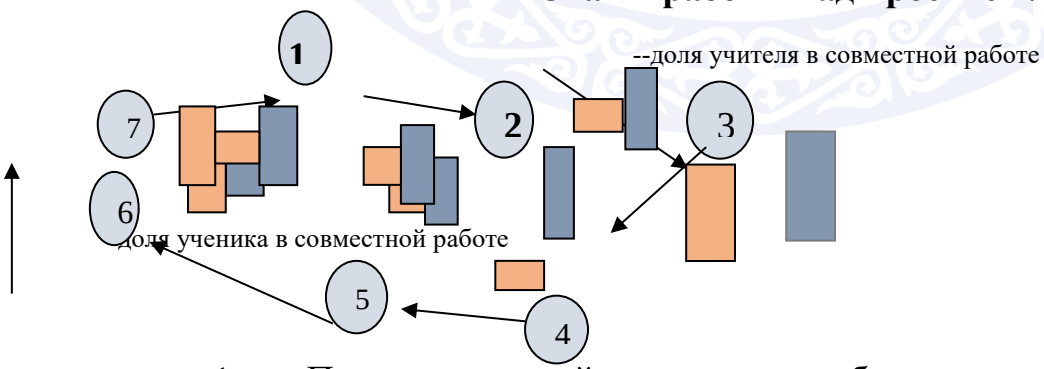

1. Постановка целей: выявление проблемы, противоречия, формулировка задач.

2. Обсуждение возможных вариантов исследования, выбор способов.
3. Самообразование и актуализация знаний.
4. Продумывание хода деятельности, распределение обязанностей.
5. Исследование: решение отдельных задач, компоновка.
6. Обобщение результатов и выводов.
7. Анализ успехов и выводы.

Школьный мир – это та среда, где должен формироваться человек как патриот, как гражданин.

Воспитывая любовь к Родине, как и к малой, где родился, так и к стране в целом, учитель формирует нравственные качества у ребёнка. Улицы родного города, площади, памятники истории и культуры ждут нас давно и всегда. Каждый коренной житель города и недавно приехавший в столицу найдёт для себя на карте Астаны что-то родное, любимое.

Работа над проектом имеет свои положительные стороны и в деятельности учителя, когда он испытывает чувство равенства с детьми, ошеломляющее чувство, знакомое далеко не многим, когда совершенно пропадает ощущение возраста.

Проекты пишут и первоклассники, и пятиклассники, но я люблю работать с будущими выпускниками, ребятами 9-х – 11-х классов. Тематика самая разная:

- Мәңгілік Ел и этнокультурные ценности;
- Казахстанский путь в стратегии «Казахстан 2050». Молодежный вектор в политике государства;
- Имидж Астаны. Образование для устойчивого развития;
- Астана-колыбель казахской государственности;
- Значение архитектурных памятников столицы на современном этапе;
- Великий Шелковый путь – диалог культур;
- История одного города: от Акмолинска до Астаны;
- Древняя история столицы через призму веков;
- Мы этой памяти верны и другие. (Ежегодно имеем по несколько Дипломов, грамот, медалей на различных уровнях защиты)

Эти страницы исторической летописи можно обозначить единой темой: «Память противостоит уничтожающей силе времени. . . в рамках Программы «Рухани Жаңғыру». [3,с.10-11]

Актуальность выбранных тем исследования заключается в сохранении и популяризации исторического прошлого нашего города. Современная Астана – это динамично развивающийся, меняющийся на глазах город. Статус столицы Республики Казахстан оказывает влияние не только на внешние черты города, но и на жителей. Процесс глобализации затрагивает все большие и большие слои населения, но, несмотря на то, что дистанция между людьми и историческим, и культурным прошлым в процессе повседневной городской

жизни увеличивается, каждый астанчанин должен не только знать, но и ценить историю своей столицы, которая в этом году отмечает свой 20-летний юбилей.

Мы всё чаще обращаемся к истокам народного образования и воспитания, поскольку именно там находим ответы на многие вопросы сегодняшнего дня. Но смысл всегда один – вызвать у детей трепетное отношение к своей малой и большой Родине, пробудить интерес к её истории.

Работая над проектом, ребята исследуют родной край, изучают его историю и культуру. В ходе работы раскрываются душа ребёнка, его характер, формируется национальное самосознание гражданина Республики Казахстан. [11, с.6]

Какое значение для учащихся имеет научно-исследовательская работа? Она даёт возможность осознать **свою значимость, свою принадлежность, пусть маленькую, но к науке, знакомит с методами научной и творческой работы, развивает познавательный интерес, любознательность, учит общению со сверстниками и единомышленниками, даёт возможность принимать участие в научных экспериментах и исследованиях. Но все это возможно в сотворчестве со своим руководителем. Потому что профессиональная компетентность и педагогическая культура учителя есть условие для развития проектно-исследовательской деятельности учащихся. Это доказано нашим опытом работы.**

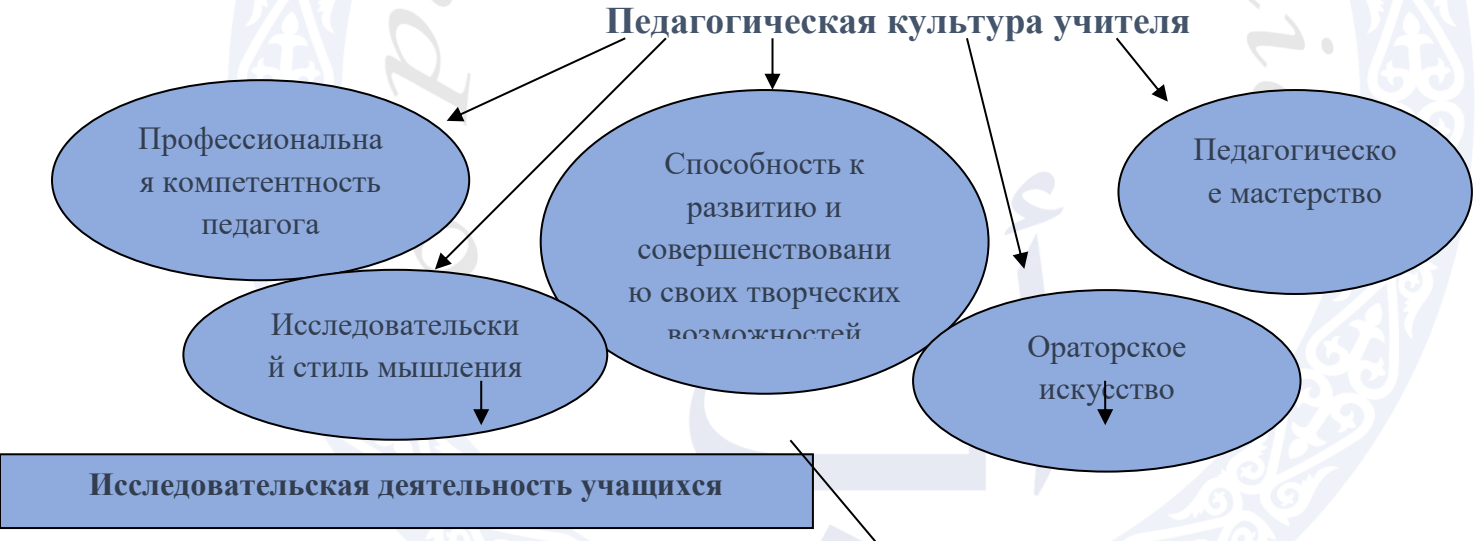

Дети учатся лучше, если им дают
Возможность самостоятельно исследовать
Основы изучаемого материала
Питер Клайн

Не существует сколько-нибудь достоверных тестов на одаренность, кроме тех, которые проявляются в результате активного участия хотя бы в самой маленькой поисковой исследовательской работе
А.Н.Колмогоров

Список использованной литературы

1. Закон об образовании Республики Казахстан – 2007 г.

2. Государственная программа развития образования 2011-2020 гг.
3. Статья Главы государства взгляд в будущее: модернизация общественного сознания
4. Назарбаев Н.А. Послание Президента Республики Казахстан. Астана – 2018 г.
5. Герасимов А.И. Структура научного исследования. Философский анализ познавательной деятельности в науке. – М: Мысль,1985 г.
6. Диагностика успешности Учителя, сборник материалов: Центр «Педагогический поиск», 2003г.
7. Под ред. У.Б.Жексенбаевой. Методические рекомендации по организации научных обществ учащихся и проведению национальных соревнований научных проектов школьников. Издательство РНПЦ «Дарын». (Библеотека олимпийца), Алматы, 2001 г., Астана. 2002 г.
8. М.М. Жампеисова « Модульная технология обучения как средство развития» Алматы, 2002 г.
9. Ж.А. Караев «Педагогическая технология обучения» Алматы, 1999 г.
10. Кусаинов А.К., Абдыкаримов Б.А., Ахметов К.А. и др. методическое пособие для психологов и педагогов, Астана, 2008 г.
11. Столичное образование – газета №5(35) от 15.03.2015 г. (статья автора)

ТЕХНОЛОГИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДДЕРЖКИ КАК ФАКТОР УСПЕШНОСТИ УЧАЩИХСЯ (ИЗ ОПЫТА РАБОТЫ)

ВААКС Вера Александровна
ГУ «Средняя школа №36»
Учитель общественных дисциплин,
Заместитель директора школы по учебно-воспитательной работе
город Астана, Казахстан

Аңдатпа

Теориялық бөлімінде жаңашыл педагог О.Разманның педагогикалық қолдауының мазмұны мен түсінігі ашылған. Оның жұмыс аясында көптен жұмыс жасаймыз. Ғалымдар Юнга К.Г., Жанпеисова М.А., Караев Ж.А., Кусаинов А.К. Жұмыстары әдістемелік негізге алынды. Педагогикалық қолдау – білім беру үдерісінің ерекше технологиясы. Екі субъектінің ынтымақтастығы зерттелді, оқушы мен мұғалімнің тұлға аралық қатынасы, танымның мәдени дәстүрі көрсетіледі. Дәстүрлі оқытудан педагогикалық қолдаудың айырмашылығы берілген. Ашық мектеп технологиясы арқылы оқыту мен тәрбиелеудің. Деңгейі жоғарылады, оқушылардың білім алу біліктілігі қалыптасады.

Аннотация

В теоретической части статьи раскрыты понятие и сущность технологии педагогической поддержки педагога – новатора Размана О.С., в рамках которой мы работаем много лет. Методической основой явились работ учёных Юнга К.Г., Жанпеисовой М.А., Караева Ж.А., Кусаинова А.К. Педагогическая поддержка – это особая технология образовательного процесса. Исследуется сотрудничество двух субъектов, межличностные взаимодействие учителя и учащихся, в ходе которого происходит трансляция культурных традиций познания. Дано отличие педагогической поддержки от традиционной системы обучения. Деятельностный подход в обучении и воспитании через открытые школьные технологии способствует повышению уровня формирования учебных компетенций обучающихся, влияет на их мировоззрение, воспитывает отношение к делу и к окружающей действительности.

В Государственной программе развития образования РК на 2011-2020 годы, в Государсвенной программе развития образования и науки РК на 2016-2019г, в Программе модернизацииобщественного сознания «Рухани Жанғыру», в Послании Главы государства сказано, что за последнее 10-летие в обществе произошли перемены, которые повлияли на все сферы жизни. Обозначился запрос на личность активную, творческую, мыслящую, обладающую высокимдуховным потенциалом, способную уходить своей деятельностью от стереотипов, умеющую преобразовывать действительность, адаптироваться в изменяющихся условиях. Эти размышления напрямую

связанныс идеями «Мәңгілік Ел», когда личностное формирование и становление детей, подростков, студентов, их нравственно-духовное воспитание должно стать во главу угла деятельности субъектов образования [10,с.8]. XXIвекпредъявляет все новые, быстро меняющиеся требования к человеку, к обществу, к образованию. Их смены почти бесконечны – этовеление времени, интеграции и глобализации. Это планетарные требования. Для третьей модернизации Казахстана именно образование осуществляет свою главную миссию – формируетобщественное сомосознание, самодостаточных граждан страны для успешного вхождения их в мировое пространство.

Успевает ли современный человектак быстро поменяться, приспособиться и быть успешным? Не всегда. В связи с этим приобретает важность умения педагога профессионально выстраивать стратегию и тактику технологии Педагогической поддержки.

В чем же отличие Педагогической поддержки от традиционной системы обучения?В традиционной системе обучения реакция педагогов на проблемы школьников имеет, в основном, стихийный, ситуативный характер. Учителя в большинстве случаев реагируют только на внешне проявляющиеся действия и поступки учеников и выступают, как правило, в роли «скорой помощи»: наказание драчунов, наставления по поводу внешнего вида, манер, вызов родителей, жалобы классному руководителю, а в крайних случаях –это, даже разбирательства с применением совета школы, совета общественности и других организаций подобного типа. Такого рода деятельность педагогов грешит односторонностью и, как правило, носит характер вмешательства. Мотивы учителя, на первый взгляд, вполне благородны и обоснованны: забота о жизни и здоровье ребенка, желание научить его общаться, получать знания –сделать все, чтобы из учащегося получился Человек. Но форма помощи при этом не всегда адекватна намерениям, и часто выливается в назидание, приказ, угрозу, что может вызвать лишь ответную грубость, неподчинение и лень, апатию.

Педагогическая поддержка – это особая технология образовательного процесса, отличающаяся от традиционныхметодов обучения и воспитания тем, что осуществляется именно в процессе диалога и взаимодействия ребенка и взрослого и предполагает самоопределение ребенка в ситуации выбора и последующее самостоятельное решение им своей проблемы как на уроке, так и вне. По утверждению автора технологии О.С.Газмана, это превентивная и оперативная помощь в развитии и содействии саморазвитию ребенка, которые направлены на решение его индивидуальныхпроблем, связанных со здоровьем, продвижением в обучении, коммуникацией и жизненным самоопределением. Это физическая, либо моральная защита его от неблагоприятных социальных условий или психологического стресса. О.С.Газман, впервые поставивший проблему педагогической поддержки, весьма остро и определенно,задал содержание позиционному диалогу вопросом: так где же, в каких формах, на каком содержании реализуются в

образовательной практике представления, связанные с высоким назначением образования как условия, при котором возможно свободное самостановление человека? Таким образом, Педагогическая поддержка (как принцип, позиция и способ педагогической деятельности) предполагает совершенно другую педагогику (педагогическую практику и теорию), в которой все противопоставлено педагогике воздействия.

	Закрытые, нормативные школьные технологии	**Открытые, деятельностные школьные технологии.**
Основная форма деятельности.	-преподавание, обучение	-учение,собственный продуктивный труд, общение.
Общая настроенность и атмосфера отношений.	-функционально- ролевые, формально- деловые отношения; -отношения субординации№	-взаимные отношения сотрудничества, сотворчества, взаимодействия.
Мотивация ребенка.	-получение хорошей отметки; успех, зафиксированный учителем.	-интерес; -стремление к успеху; -самореализация и самовыражение.
Стиль преподавания.	-монологический -учитель в роли ведущего, учащийся в роли ведомого; -негативное отношение учителя к ошибкам ученика.	-учитель и учащийся (в ролях сотрудников в учебной деятельности); -деловое отношение к ошибке (право ученика на ошибку как элементу опыта).
Самоощущение ребенка в школе. Его саморефлексия	-отчуждение от обучения; -отношение к одноклассникам как конкурентам по обучению (каждый учится «сам за себя»).	-непосредственная включенность в собственное учение; -чувство совместной ответственности за учебу.

Информационная культура учителя о технологии Педагогической Поддержки

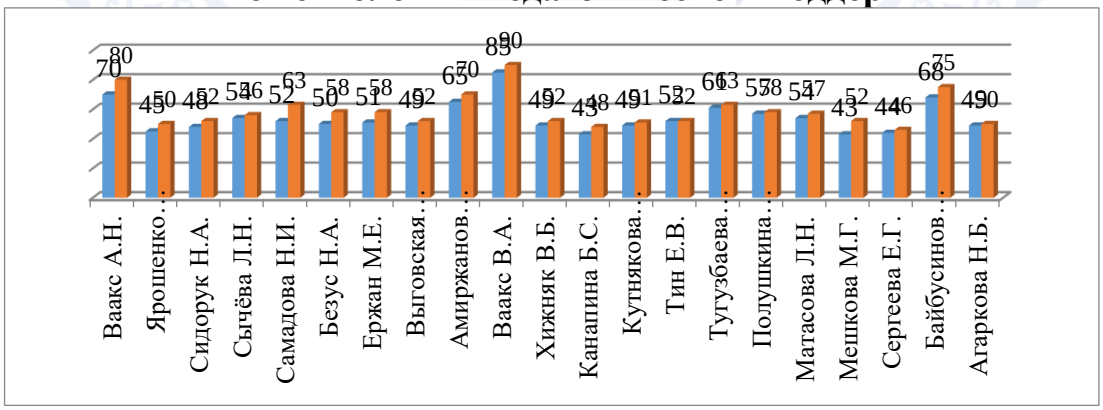

1. От 81% до 100% - высокий уровень
2. От 41% до 80% - средний уровень

3. От 0% до 40 % - недостаточный уровень

На основанииэтого можно вывести основные тактики данной технологии:

1.Тактика защиты – ребенок не долженоставаться жертвой обстоятельств.

2.Тактикапомощи – ребенок многое сможет сделать для себя сам, если будет активен в решении своей проблемы. Нужно помочь убедиться ему в этом.

3.Тактика содействия (развитие способности совершать выбор) – ребенок, получив объективную возможность выбирать, должен стать субъектом выбора.

4.Тактика взаимодействия – как бы меняет местами ребенка и педагога.

Педагогическая поддержка с точки зрения обучающих и воспитательных задач носит упреждающий, превентивный характер, дающий шанс на встречуобоим – **и педагогу, и ребенку** – в образовательном пространстве, как желательном для обоих – взаимодействий. Пока ребенок не увидит собственную проблему (не сделает ее предметом рефлексивного анализа) он«не зряч и глух» к внешним воздействиям, или реагирует на них неадекватным образом. То же самое можно сказать и о педагоге, если он не представляет себе конфигурации (т.е объема содержания) проблемы ребенка, он действует лишь на основании собственных мифов, иллюзий и установок, которые могут оказаться весьма далекими от тех реальных состояний, которые испытывает «вся целостная сущность» ребенка. То есть, его деятельность отчужденна от педагогического смысла, поскольку в нем отсутствует ребенок как таковой. Отсюда – обоюдное отторжение, отчуждение, неконструктивные конфликты и т.д.

Педагогическая поддержка не гарантирует, что всегда будет достигнут успех, желательный и легкий для обучающего или воспитывающего. Но минимальный результат педагогической поддержки будет заключенв том, что ребенок всегда будет иметь шанс исследовать собственную проблему, осуществлять действия по ее разрешению и получит возможность соотнести собсвенный выбор с теми последствиями, которые он за собой повлечет, то есть проведет ***саморефлексию***.

Измерение мотивации достижения у учащихся 11 класса (членов НОУ) по А.Мехрабиану

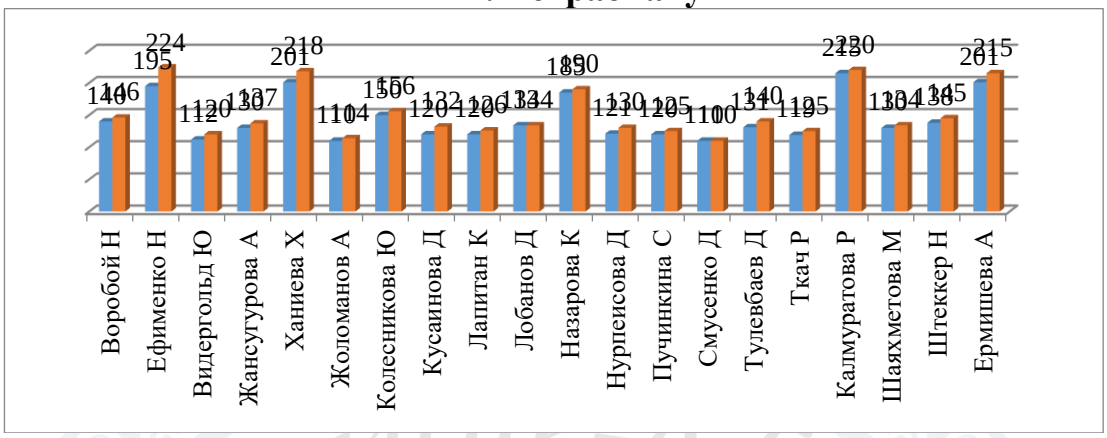

1. 165-210 баллов – доминирует стремление к успеху
2. 120-164 – стремление избегать неудач
3. 119-74 – никакого определённого вывода о доминировании

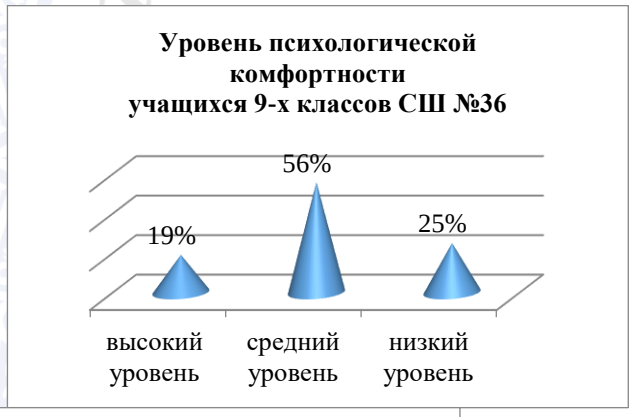

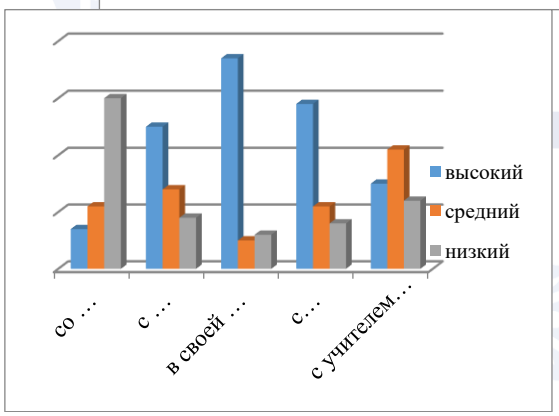

Возможно, что многих негативных последствий удастся избежать, благодаря тому, что ребенок имеет возможность при проектировании собственных действий по выходу их проблем увидеть, спрогнозировать их, и это может повлиять на поиски каких-то других решений.«В новой реальности внутреннее стремление к обновлению – это ключевой принцип нашего развития, чтобы выжить, надо измениться»,- подчеркнул Глава государства [3,

с.14] . И я верю, что должен измениться и учитель, и ученик в режиме обновленного содержания образования. Наш педагогический коллектив столичной школы, имея большие потенциальные возможности, сделает многое для создания психологического благополучия в образовательной среде, а значит, и в обществе в целом, ведь поставленные приоритетные задачи образования и Республики Казахстана требуют от каждого гражданина Казахстана по- новому переосмыслить свое жизнепроживание и личностный рост, стать активным, творческим, инициативным участником преобразования нашей страны для успешного вхождения в международное пространство.

Список использованной литературы

12. Закон об образовании Республики Казахстан – 2007 г.
13. Государственная программа развития образования 2011-2020 гг.
14. Статья Главы государства взгляд в будущее: модернизация общественного сознания
15. Назарбаев Н.А. Послание Президента Республики Казахстан.Астана – 2018 г.
16. Ж.А. Караев «Педагогическая технология обучения» Алматы, 1999 г.
17. Кусаинов А.К., Абдыкаримов Б.А., Ахметов К.А. и др. методическое пособие для психологов и педагогов, Астана, 2008 г.
18. М.М. Жампеисова « Модульная технология обучения как средство развития» Алматы, 2002 г.
19. Газман О.С. Педагогика свободы: путь в гуманистическую цивилизацию XXI века//Новые ценности образования. Вып.6.М.,1996г.
20. Диагностика успешности учителя, сборник материалов, 2003 г.
21. Крылова Н.Б., Михайлова Н.Н., Юсфин С.М. Педагогическая поддержка ребёнка в образовании: Учебное пособие для вузов. М. : «Академия», 2006г.
22. БІЛІМДІ ЕЛ – Образованная страна №5 (114) от 05.02.2018 г.

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ОБРАЗОВАНИИ

ГЛУЩЕНКО Елена Анатольевна
ГУ СШ №29
Учитель технологии и предпринимательства
г. Актобе, Казахстан

Аңдатпа

Кәзіргі таңда білім беру жүйесін дамытудыңмаңызды шарты иновациялық қызмет болып табылады. Ол өзара байланысты әрекет жүйесі

ретінде қарастырылуы қажет, білім беру жүйесіндегі мәселелерді шешу үшінқолданыстағы білім беру тәжірибесін өзгертуге бағытталған.

Кәзіргі уақытта білім беру жүйесінде иновациялық қызмет мақсатты және жүйелі түрде жүзеге асырылады.

Оның басым бағыттары білім беру саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі бағыттарымен анықталады, себебі бұл - білім берудің жаңа сапасын қамтамасыз етуге және білім беру жүйесін дамытуға жағдай жасауға бағытталған инновациялық қызмет.

Аннотация

В современных условиях важнейшим условием развития системы образования является инновационная деятельность, которую следует рассматривать как систему взаимосвязанных действий, направленных на преобразование сложившейся практики образования, на разрешение существующих в системе образования проблем. В настоящее времяинновационная деятельность в образовании,реализуется на всех уровнях образования целенаправленно и системно. Ее приоритеты задаются основными направлениями государственной политики в сфере образования, так как именно инновационная деятельность призвана обеспечить новое качество образования и создать условия развития образовательной системы.

В Послание Президента Республики Казахстан народу Казахстана «Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции»Н. А. Назарбаева отметил, что«у Казахстана есть все необходимое для вхождения в число лидеров нового мира. Для этого нужно сконцентрироваться на решении ряда задач». Одной из них было названоновое качество образования. Раньше безусловным ориентиром образования в Казахстане было формирование знаний, навыков, умений, обеспечивающих готовность к жизни, понимаемую как способность адаптации личности в обществе. Теперь образование все больше ориентируется на создание таких технологий и способов влияния на личность, в которых обеспечивается баланс между социальными и индивидуальными потребностями и которые, запуская механизм саморазвития, подготавливают личность к реализации собственной индивидуальности и изменениям общества.

Важнейшим условием развития системы образования в современных условиях является инновационная деятельность. Под инновацией понимается любая новая идея, новый метод или новый проект, который сознательно вводится в систему традиционного образования. Инновация сродни новаторству, и предполагает присутствие у человекапостоянной мотивации

к совершению любых преобразований. На сегодняшний день понятие инновации в образовании рассматривается как обновление и нововведение. Безусловно, все новое, что создается для системы образования, применяется для повышения эффективности результатов обучения.

В настоящее время инновационная педагогическая деятельность является одним из главных компонентов образовательной деятельности любого учебного заведения, поскольку создает основу для создания конкурентоспособности того или иного учреждения на рынке образовательных услуг, определяет направления профессионального роста педагога, его творческого поиска, реально способствует личностному росту воспитанников. Поэтому «... инновационная деятельность неразрывно связана с научно-методической деятельностью педагогов и учебно-исследовательской воспитанников». Главным вектором инновационного подхода к обучению становится личностно-ориентированное взаимодействие учителя и ученика.

Сегодня нет такого преподавателя, который не задумывался бы над вопросами: «Как сделать урок интересным, ярким? Как увлечь учащихся своим предметом? Как создать на уроке ситуацию успеха для каждого учащегося?» Какой современный преподаватель не мечтает о том, чтобы учащиеся на его уроке работали добровольно, творчески; мажорно познавали предмет на максимальном для каждого уровне успешности? Именно инновационный подход к обучению позволяет так организовать учебный процесс, что учащемуся урок и в радость, и приносит пользу, не превращаясь просто в забаву или игру. И, может быть, именно на таком уроке, как говорил Цицерон, «зажгутся глаза слушающего о глаза говорящего».

С этой целью сегодня многими учителями применяются современные технологии и инновационные методы обучения. К таким методам принадлежит проблемное обучение, предусматривающее формирование навыков для решения проблемных задач, которые не имеют однозначного ответа, самостоятельной работы над материалом и выработку умений применять обретенные знания на практике. Этотехнология, направленная в первую очередь на «возбуждение интереса». Обучение заключается в создании проблемных ситуаций, в осознании и разрешении этих ситуаций в ходе совместной деятельности обучающихся и преподавателя при оптимальной самостоятельности учащихся и под общим направляющим руководством преподавателя. Фундаментом проблемного обучения является выдвижение и обоснование проблемы (сложной познавательной задачи, представляющей теоретический или практический интерес).

Также инновационные методы, которыепредусматривают интерактивное обучение. Оно направлено на активное и глубокое усвоение изучаемого материала, развитие умения решать комплексные задачи. Интерактивные виды деятельности включают в себя имитационные и ролевые игры, дискуссии, моделирующие ситуации. Одним из современных методов является обучение через сотрудничество. Он используется для работы с соцпартнерами, а также в малых группах. Этот метод ставит своей задачей эффективное усвоение учебного материала, выработку способности воспринимать разные точки зрения, умение сотрудничать и решать конфликты в процессе совместной работы. Эти методы включают активные и интерактивные формы, применяющиеся в обучении. Активное развивающее

обучение, основанное на организации поисковой деятельности обучаемых, на выявлении и разрешении ими реальных жизненных или учебных противоречий. Во время уроков с их применением используются учебники, тетради, компьютер, то есть индивидуальные средства, использующиеся для обучения. Благодаря интерактивным методам, происходит эффективное усвоение знаний в сотрудничестве с другими учащимися. Эти методы принадлежат к коллективным формам обучения, во время которых над изучаемым материалом работает группа учащихся, при этом каждый из них несет ответственность за проделанную работу.

Как следствие, инновационные методы обучения способствуют развитию познавательного интереса у учащихся, учат систематизировать и обобщать изучаемый материал, обсуждать и дискутировать. Осмысливая и обрабатывая полученные знания, учащиеся приобретают навыки применения их на практике, получают опыт общения.

Инновационные технологии в образовании многообразны: это и организационная работа с детьми, и формирование здоровой личности, и воспитание патриотизма, и проведение олимпиад, и индивидуальный подход в обучении. Все они предусматривают актуализацию творческого потенциала и самостоятельности учащихся.

Бесспорно, инновационные методы обучения имеют преимущества перед традиционными, ведь они способствуют развитию ребенка, учат его самостоятельности в познании и принятии решений.

Инновации в образовании начинаются с уважения педагогом личности учащегося, когда преподаватель начинает общаться с ним по модели «человек-человек». Инновационные методы позволили изменить и роль преподавателя, который является не только носителем знания, но и наставником, инициирующим творческие поискиучеников.

В Послание Президента Республики Казахстан народу Казахстана Н. А. Назарбаева отметил, что«потребуется пересмотреть подходы к обучению и росту квалификации педагогов». Традиционный педагог, монополист в передаче необходимых знаний, уходит со сцены. На смену ему приходит педагог-исследователь, воспитатель, консультант, руководитель проектов, педагог с инновационным стилем мышления, способный к творческой и профессиональной деятельности, к самоопределению и саморазвитию. В связи с этим система образования должна нацеливаться на формирование нового типа специалиста, который умел бы самостоятельно добывать, обрабатывать, анализировать необходимую информацию и эффективно использовать ее в нужный момент.

На сегодняшний день современная школа находитсяв активном поиске инновационных технологий и путей развития, потому как она одна из первых должна реагировать на изменения, происходящие в мире. Поэтому,основная тенденция развития инновационного образования– это оснащение школ современным компьютерным и мультимедийным оборудованием, повышение квалификации учителей на протяжении всего учебного года, обобщение и

распространения опыта педагогов, которые активно внедряют в практику инновации, повышение их заинтересованности в освоении компьютерных программ, Создание методической - информационной базы, доступность и возможность выхода в информационную сеть каждому педагогу учебного учреждения.

Список литературы:

1. Закон Республики Казахстан от 27 июля 2007 года №319-III «Об образовании» с изменениями и дополнениями по состоянию на 28.12.2017 г.
2. Послание Президента Республики Казахстан народу Казахстана «Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции» от 10 января 2018 года
3. Бажин К. С. Управление организационными проектами в системе образования. – Киров: Изд-во ИУУ, 2003. – 64 с.
4. Ходырева Е. А. Виды и специфика инновационных проектов, реализуемых образовательными организациями высшего образования // Проблемы и перспективы социально-экономического раз-вития регионов: в 2 т. Т. 1: материалы Всерос. науч.-практ. конф., 8 ноября 2015 г., г. Киров. – Киров: Радуга-ПРЕСС, 2015. – 209 с.
5. Ходырева Е. А. Инновационная деятельность в образовании: основные тенденции и приоритеты // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2016. – № S1. – С. 46–50.
6. Рапацевич Е.В. Инновации и проблемы развития современного образования // Успехи современного естествознания. – 2013. – № 10. – С. 88-89;
7. "Агентство инноваций и развития экономических и социальных проектов", https://www.innoros.ru/publications/interesting/11/innovatsii-v-obrazovanii-problemy-vnedreniya

ЖАҢАРТЫЛҒАН МАЗМҰНДАҒЫ ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІН ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢАШЫЛДЫҒЫ

ГУМАРОВА Дина Катесовна
№1 жалпы орта білім беретін мектебі
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Орал қаласы, Қазақстан

Аңдатпа

Мақаладажаңартылған білім берумазмұнына көшу сатысы басталып,оқушыларды кең ауқымды дағдыларға үйретуге , функционалдық сауаттылықтарынарттыруға,адами құндылықтарын дамытуға көңіл бөлініп, заманауи технологияларды қолдануға көшу процесінде мұғалімнің кәсіби шеберлігін арттыру туралы баяндалған.

Аннотация

Обновленный в статье, начинается стадия перехода к содержанию образования,обучение навыкам широкий круг учащихся , повышению функциональной грамотности,на развитие человеческих ценностей большое внимание уделяет повышению профессионального мастерства учителя в процессе перехода на применение современных технологий, изложенных в об.

Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында еліміздің жаңа тарихи кезеңге аяқ басқаны, осылайша, біз қайта түлеудің айрықша маңызды екі процесі - саяси реформа мен экономикалық жаңғыруды қолға алғандығымыз туралы айтылған. Алдағы уақытта біздің еліміздің мақсаты айқын, бағыты белгілі, ол - әлемдегі ең дамыған 30 елдің қатарына қосылу. Аталған екі жаңғыру процесінің де нақты мақсат-міндеттері, басымдықтары мен оған жеткізетін жолдары бар. Осы көздеген мақсатқа жету үшін біздің санамыз ісімізден озып жүруі, яғни одан бұрын жаңғырып отыруы тиіс екені нақты айтылған.Осы орайда,табысты болудың ең іргелі, басты факторы білім екенін әркім терең түсінуі керек. Жастарымыз басымдық беретін межелердің қатарында білім әрдайым бірінші орында тұруы шарт. Себебі, құндылықтар жүйесінде білімді бәрінен биік қоятын ұлт қана табысқа жетеді,-деп баса айтып өткен болатын.

Осылайша, қазақстанда білім берудің өзіндік ұлттық үлгісі қалыптасуда. Педагогика ғылымында баланың тұлғалық дамуына бағытталған жаңартылғанбілім бағдарламасы - заман талабына сай келешек ұрпақтың сұранысын қанағаттандыратын бағдарлама. Келер ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие мен білім беруде мұғалімдердің инновациялық іс-әрекетінің ғылыми-педагогикалық негіздерін меңгеруі- маңызды мәселелердің бірі. Сондықтан да оқушылардыңой-өрісін, ұлттық мәдениетін, ұлттық рух пен сана-сезімін дамытып, алғыр тұлғаны қалыптастыруда тәрбие жүйесіндегі іс-әрекеттердің енгізілуі үлкен жетістіктерге жетелейді. Бүгінгі мақсат әрбір оқушыларға түбегейлі білім мен мәдениеттің негіздерін беру және олардың жан-жақты дамуына қолайлы жағдай жасау.

Қазақстан Республикасының Елбасы Н.Ә. Назарбаев 2012 жылғы 27 қаңтардағы Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына кезекті Жолдауында білім беру ұйымдары жастарға жалаң білім беріп қана қоймай алған білімдерін өмірдің түрлі жағдайларында пайдалана алуды үйретуі керек екендігінайтып, үкіметке оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудың бес жылға арналған Ұлттық шаралар жоспарын дайындау жөнінде тапсырма берген болатын. Осы тапсырманың негізінде Үкіметтің қаулысымен бекітілген «Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары» қабылданды. Ұлттық жоспардың мақсаты – Қазақстан Республикасындағы мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту үшін жағдай жасау болып белгіленген. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда оқу

бағдарламасындағы әрбір пәннің рөлі зор. Соның ішінде қазақ тілі мен әдебиетінің алатын орны ерекше. Осы ретте, оқушыға халықтың қоғамдық өмірін, арман-мүддесін танытуда, оларға идеялық-саяси, рухани-адамгершілік, этикалық-эстетикалық тәрбие беруде, дүниеге көзқарасын, мінезін, жалпы мәдениетін қалыптастыруда көркем әдебиетті қуатты құралдардың бірі ретінде пайдалану – әдебиет пәнінің басты мақсаты болып есептелсе, тіліміздің өзіндік қалыптасқан нормаларын, жалпы айтқанда грамматикасын үйрету – қазақ тілінің басты міндеті болып танылады.

Жалпы білім беретін орта мектепте қазақ әдебиеті пәнін жүргізудің өзіндік түрі сан қилы. Әдебиет – оқушыға беймәлім өмірді танытатын үлкенқұрал. Әдебиет арқылы біз оқушыларға ұлттық болмысымызды, асыл қасиеттерімізді танытамыз. Адамға тәрбие беруші әуелі, ата-ана, сонан соң ұстаз, мектеп, қоршаған орта екені бәрімізгебелгілі. Әдебиет адамға өмірді танытып қана қоймайды, ол адамды тәрбиелейді. Адамның өмірге көзқарасын танытады, мінез-құлқына ықпал етеді, бүкіл өміріне әсер етеді. Қазақ әдебиетіндегі көркем шығармалардыоқыған сайын өмір сырын, Отан, ерлік, елдік, жақсылық, жамандық секілді ұғымдардың мәнін оқушы терең аңғарады. Олар өнерді сүйетін, одан рухани ләззат ала білетін, көркемдік талғамы бар, адамгершілікті, нәзік сезімді болып өседі. Түрлі көрнекілік құралдарын қолдану, сұрақ-жауап, талдау, жинақтау, ажырату, тақтаға жазу, айтқан ойды мысалдармен дәлелдеу, сөздікпен жұмыс, проблемалық мәселелерге жауап беру, нақтылы және жалпы тапсырмалар беріп, шағын шығармашылық жұмыстарды орындату, оқушының бірін-бірі сынауы, өзіндік пікір білдіруі, баяндама жасауы, ғылыми зерттеу жазып қорғауы т.б. алуан түрлі әдіс-тәсілдерді қолдануы керек. Орта буын оқушыларымақал-мәтелдерді, афоризмдерді, шешендік сөздерді де жазып алуы керек. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту – бүгінгі заманның талабы. Болашақ азамат өз ұлтының асыл мұрасын білу арқылы туған халқыныңтарихымен, мәдениетімен танысып, білімін кеңейтеді. Қазақ тілінің грамматикасынтерең меңгерген оқушы, қоғамның кез-келген саласында қиналмай жұмысістеп, өзінің функционалды сауаттылығын көрсете алады. Біздің өзекті мәселеміз: жаңа оқыту әдіс-тәсілдері арқылы қазақ тілін меңгерту. Тілдік оқытуда мәтін әдістемелік құрал қызметін атқарады. Мәтіннің бұл қызметі тілді оқытуда үлкен орын алады. Мәтін әдістемесі тілді оқытуда мәтін арқылы жақсы нәтижеге жетудің барлық әдіс-тәсілдерін, тілді оқытудың жаңа технологияларына сүйене отырып, іске асырудың жолын көрсететін әдістеме ілімінің бір саласы. Мәтін – байланысты сөйлеудің үлгісі. Ал мәтін арқылы сөйлеуге үйрету сөйлеу әрекетінің түрлерін үйрету арқылы ғана жүзеге асады. Сондықтан да сөйлеу әрекетінің түрлері мен мәтін бірге қаралады.

"Халық пен халықты теңестіретін - білім"- деп қазақтың заңғар жазушысы Мұхтар Әуезов айтқандай, білім бәсекесіне бейім шәкірт тәрбиелеу- біздің мақсатымыз. Сондықтан да жаңалықтан қалмай, жаршысы болуымыз керек. Бұл мақсаттарға жету үшін мұғалімнің ізденісі, тәжірибе, жаңа технологиялар қолдану қажеттілігі туындайды.

Білім берудің мазмұны жаңарып, жаңаша көзқарас пайда болды. Мемлекетіміздің білім беру үдерісіне енген жаңартылған білім беру бағдарламасы - заман талабына сай келешек ұрпақтың сұранысын қанағаттандыратын тың бағдарлама. Шындығында мұғалімнің алдында оқушыларға білім мен тәрбие беруде үлкен жауапкершілік тұр.Әроқушыны оқытып, тұлға ретінде қалыптастыруға байланысты мәселелерді өздігімен және шығармашылық ынтамен шешуге қабілетті жаңашыл мұғалім керек. Білім алушылардың мектепте табысты оқуы ғана емес, өмірде де табысты болуы мұғалімнің қабілетіне байланысты. Мұғалім оқушылар үшін қандай да бір пәннен білім беретін адам ғана емес, сондай-ақ олардың оқудағы еңбегін қызықты да тиімді ұйымдастыра алатын, оларға үлгі болатын ерекше тұлға болуы тиіс. Жаңа заман мұғалімнен күнделікті сабақта, әр жағдаят үстінде ерекше білім деңгейін көрсетуді және шығармашыл шешім қабылдай алуын талап етіпотыр. Пәндік, дидактикалық, әдістемелік, психология-педагогикалықбілім мен дағды ғана емес, педагогтың жеке тұлғалық потенциалы, кәсіби құндылықтары өз мамандығының кәсіби шебері екенін дәлелдейді.

Жаңартылған білім берудің маңыздылығы - оқушы тұлғасының үйлесімді қолайлы білім беру ортасын құра отырып сын тұрғысынан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, тәжірибе жасау, АКТ-ны қолдану, коммуникативті қарым-қатынасқа түсу, жеке, жұппен, топта жұмыс жасай білу. Жаңа білім беру бағдарламасы сыни тұрғыдан ойлауға, шығармашылықты қолдана білуді және оны тиімді жүзеге асыру үшін қажетті тиімді оқыту тәсілдерін (бірлескен оқу, бағалау жүйесі, бағалаудың стратегиялары және модельдеу) үйретеді. Балаға ізгілік тұрғысынан қарау; оқыту мен тәрбиенің бірлігі; баланың танымдық күшін қалыптастыру және дамыту; әр оқушыны оның қабілеті мен мүмкіндік деңгейіне сай оқыту; баланың өз бетімен әрекеттену әдістерін меңгерту; баланың танымдық және шығармашылық икемділігін дамыту; барлық оқушылардың дамуы үшін жүйелі жұмыс істеу; оқу үрдісін оқушының сезінуі де осы бағдарламаның педагогикалық қағидаларына жатады. Жаңартылғанбілім беру бағдарламасының ерекшелігі спиральді қағидатпен екендігі де баршамызға аян. Бағалау жүйесінің де түбегейлі өзгеріп, критериалды бағалау жүйесі , оның өзі екі тәсілмен: қалыптастырушы және жиынтық бағалаумен өтетіндігі баланың жан-жақты ізденуіне ынталандырады. Қалыптастырушы бағалаудағы кері байланыс оқу үдерісін түзетіп отыруға мүмкіндік береді.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің де берілу жайы өзгеше.Оқушының төрт тілдік дағдысын: тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылымды жетілдіруге бағытталған. Бұл төрт дағды оқу жоспарында «шиыршық әдісімен» орналасып бір-бірімен тығыз байланысты болғандықтан жыл бойына қайталанып отырады және сынып өскен сайын мақсат та күрделене түседі. Аталмыш бағдарламаның мәні, баланың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру. Оқушы мектепте алған білімін өмірінде пайдасына асыра білуі қажет. Осы орайда мұғалімге жүктелетін міндет: сабаққа нақты дайындық, дидактикалық

материалдарды, иллюстрация, АКТ-ны тиімді пайдалану және жас ұрпақтың қабілеті мен дарынын ашу; шығармашылық, логикалық ойлау қабілеттерін жетілдіру; өз алдына мақсат қою арқылы оны жүзеге асыру, өз әрекетінің нәтижелерін бағалай білу. Сабақтағы тиімді тәсілдер: топтық, жұптық оқулар,сын тұрғысынан ойлау бағдарламасы. Төрт дағдыны қалыптастыруда 1.Қызығушылықты ояту-үйрену үрдісі. Бұған «Топтау», «Түртіп алу», «Ойлану», «Жұпта талқылау», «Болжау», «Әлемді шарлау» әдістері қызмет етеді.

2.Мағынаны ашу-түсіне білу. Оқушының жұмыс жасауына көмектесетін оқыту стратегияларының бірі-INSERT. Бұл әдіс оқығанын түсінуге, өз ойына басшылық етуге және өз ойын білдіруге үйретететін құрал.

3.Ой-толғаныс-күнделікті оқыту үрдісінде оқушының толғанысын ұйымдастыру, басқаға сын көзбен қарап, баға беруге көмектесу. Бұл сатыда оқушылар бір-бірімен әсерлі түрде ой алмастыру, ой түйістіру мақсатында әр түрлі кестені біліп, үйренеді.

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Болашаққа бағдар:рухани жаңғыру» атты жаңадан жарық көрген еңбегі ұлт тарихындағы жаңа бір белес, ерекше жаңалық. Бәсекеге қабілетті болу үшін білімді болумен қатар дұрыс тәрбие алу керек. «Тәрбие мен білім егіз» демекші, тәрбие мен білімді қатар жүргізуіміз керек. Ұлттық болмыстың өзі ежелден келе жатқан қазақи салт-дәстүрлеріміздің, мәдениетіміздің, барлық рухани құндылықтарымыздан бастау алады. Мына өзгермелі заманда сол құндылықтарымызды одан әрі байытып, дамытып, бүгінгі ұрпақтың санасы мен тұрмысына сіңіру арқылы жаңа ғасырдың ұрпағын қалыптастыру- бізге міндет. Ертеңінен үміт күткен Мәңгілік еліміздің ұрпағы білімді, білікті болуы үшін нақты қадамдар керек. Ұлы ағартушы Ахмет Байтұрсынов «Ұстаз үздіксіз ізденгенде ғана шәкірт жанына нұр құя алады»,- демекші, шәкірттердің жүрегіне жол тауып, әрекеттендіре білу шеберлігіне жетсек, еліміздің ұл-қызы білімді де білікті болып шықпақ. Жаңартылған білім – болашақ кепілі. Осы жолда ұстаз жан-жақты дайындалып, шығармашылық қабілеттерін үнемі арттырып отыруы қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1.«Жаңартылған білім беру мазмұны аясында критериалды бағалауды жоспарлау және ұйымдастыру», 2017ж

2. Мұғалімдердің біліктілігін арттыру бағдарламасы (екінші басылым) «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015ж

3. Жалпы білім беретін мектеп мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау басшылығы, Астана 2016ж

4. Мұғалімге арналған нұсқаулық (екінші басылым)«Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015ж

ФИЗИКАЛЫҚ ЖӘНЕ КОЛЛОИДТЫ ХИМИЯ ПӘНІНІҢ ФАРМАЦЕВТ МАМАНДАРЫНА КӘСІБИ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЫҚПАЛЫ

ДҮЙСЕНОВА Толғанай Қанатқызы
Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті
«Химия» мамандығының 2 курс магистранты
Алматы қаласы, Қазақстан

ЖАКСИБАЕВА Ж.М.
Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті
х.ғ.к. аға оқытушы
Алматы, Қазақстан

Аннотация

Бұл мақалада фармация мамандығы студенттерін даярлау жүйесінде физикалық және коллоидтық химия курсының маңыздылығы жайында айтылған. Және де инновациялық оқыту әдістерін қолдану және енгізу бойынша кешенді шараларды енгізу туралы айтылған.

Аннотация

В этой статье подчеркивается важность курса физической и коллоидной химии в системе подготовки студентов фармацевтов. И о включении комплексных мероприятий по приминению и внедрению инновационных методов обучения.

Елбасымыздың 2018 жылдың 10 қаңтарда «Қазақстан халқына Жолдауы» аясында орын алып жатқан Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері, әлеуметтік – экономикалық саладағы терең және қарқынды өзгерістер әр түрлі маман иелерін даярлау саласында айтарлықтай талаптардың қалыптасуына өзгерістер алып келуде [1]. Атап айтқанда, бүгінгі таңдағы ҚР білім беру және ғылым, денсаулық сақтау жүйелеріндегі модернизация өнеркәсіп, қоғам, сонымен қатар ел дамуының перспективаларымен және тенденцияларымен анықталады. Бұл контекстте жоғары білім беру жүйесінің рөлін бағалау қиындықтар туғызады: өнеркәсіптегі жауапкершіліктің басым бөлігі жоғары білімі бар мамандарға жүктеледі [2]. Яғни, фармацевтерге қойылатын талаптар да күн санап артуда. Және де білім және ғылым, денсаулық сақтау салаларындағы модернизация қазіргі таңдағы жоғары оқу орнын бағалаудағы басты критериі болып есептелетін, мамандар даярлаудағы, соның ішінде бәсекеге қабілетті болашақ фармацевтерді даярлауда жоғары сапаны талап етеді.

С.Ж. Асфендияров атындағы Қазақ Ұлттық медициналық университеті Фармация мектебінің мамандары да, Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауының жүзеге асуына ықпалын

тигізу мақсатында өзінің тарихын, тілін, мәдениетін білетін, сондай-ақ заманына лайық, шет тілдерін меңгерген, озық әрі жаһандық көзқарасы бар фармацевтерді даярлау жүйесінде, олардың химиялық дайындығы дәстүрлі түрде өте маңызды рөл атқарады, ал коллоидтық химия жалпы химияның ажырамас бөлігі болып табылады. Бір тұсынан алып қарағанда, ол білім алушылардың химиялық көзқарастарын ары қарай дамыту болса, екінші тұсынан – химиялық компитенттілік фармацевтің кәсіби компитенттілігінің ажырамас бөлігі, себебі фармация дегеніміз – дәрілік заттарды жасау, стандарттау, сапасын бақылау, сақтау және жөнелтумен тығыз байланысты.

Сонымен қатар, ҚР денсаулық сақтау жүйесінің заманауи қарқыны болашақ фармацевттердің ЕАЭО деңгейінде, қала берді әлемдік деңгейдегі үзеңгілестерімен бәсеге қабілетті болуын еріксіз талап етеді [3]. Яғни, жоғары мамандандырылған білім берудің мемлекеттік білім беру стандарты терең және фундаментальды қалыптасқан фармацевт даярлауды қарастырады. Қазіргі уақытта білім берудің негізгі бағыттарын – оқыту процесін негізін анықтау, гуманизациялау, интеграциялау мен компетенттілігін арттыруды ескермей отырып, бұл міндетті шешу мүмкін емес.

Сонымен қатар, оқыту үрдісінің қойылымын қамтамасыз ету, заманауи талапқа сай маман моделінің ғылыми негізін қалыптастыру барысында, оқыту үрдісінің мазмұны мен оны дұрыс ұйымдастыру маңызды орын алатындығын айта кеткен жөн. Маман моделін құрастыру кезінде білім алушының шығармашылық әлеуетін жәнеқоғамға пайдасы бар, сонымен қатар қоршаған орта мен адамзатқа зияны тимейтін тың стандартты емес дүниелерді тудыру қабілетін дамыту да айтарлықтай орын алады. Біздің ойымызша, фармация саласындағы осындай маман моделін қалыптастыруда, болашақ мамандардың химиялық дайындығы үлкен рөл атқарады.

Фармация мамандығы студенттерін даярлау жүйесінде коллоидтық химия курсының маңыздылығына қарамай болашақ фармацевтер үшін бұл пәнді оқытудың теориялық-модульді, жеке-іс әрекеттік, алгоритмді-эвристикалық және т.б. методологиялық тәсілдердің кешенін қолданбау мүмкін емес.

Жоғарыда айтылғандардың барлығы қарастырылып отырған тақырыпты зерттеу өзекті мәселе екендігін көрсеттеді.

Осыған орай, фармацевттерді оқыту бағытындағы физикалық және коллоидты химия курсының білікті маман тәрбиелеудегі ықпалын анықтау.

Фармацевтерге химия пәндерін оқыту үрдісіне талдау жасау барысында физикалық және коллоидты химияның орны ерекше екендігіне көз жеткіздік. Және де осы пәнді оқыту барысында қарасттырылатын тақырыптар мен қалыптастырылатын дағдылар арнайы пәндерді оқытуда негізге алынады (1 сурет).

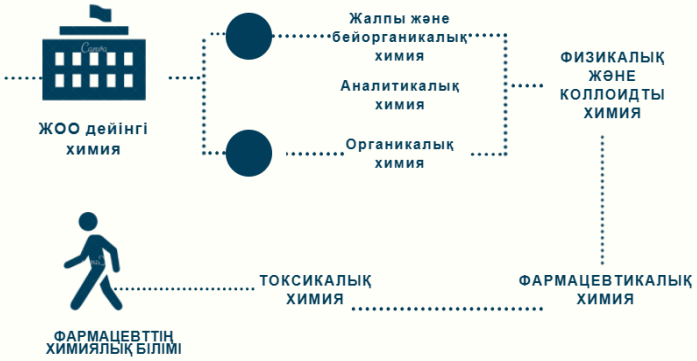

1 сурет. Фармацевттің химиялық білімінің қалыптасу реті мен маңызы

Осы тұрғыда фармацияның арнайы пәндерін оқытуда физикалық және коллоидты химия пәнінен алған білімдері мен дағдыларының маңызы зор екендігіне көз жеткіздік. Сонымен қатар тиімді оқыту үрдісін ұйымдастыру үшін дублиндік дискрипторлар бойынша дағдаларын дамыту мақсаты алға қойылды. Ұйымдастырушы-басқарушылық құрылым ұйымдастыру жүйесін таңдау мен оқытуды ұйымдастырудың әр түрлі формаларымен және студенттер әрекетімен (лекциялар, семинарлар, практикумдар, тақырыптарды қорғау, элективті сабақтар және т.б.) байланысты. Сонымен қатар оқытудың әрбір буынындағы білім беру үрдісінің сапасын арнайы таңдап алынған материалдық-техникалық және әдістемелік қамтамасыз етуді басқарумен байланысты. Оқытушы мен студенттер әрекетінің түрлері модульдегі берілген мазмұн мен мақсатқа қарай нақтыланады және анықталады.

Сонымен қатар бәсекеге қабілетті фармацевт мамандарын даярлау, бірқатар мемелекеттік бағдарламалар, атап айтсақ «Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы», «Қазақстан Республикасында ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы» және т.б.,аясында жүзеге асырылып жатқандығын айта кетуге болады. Аталмыш шара білікті мамандар дайындауға мүмкіндік береді және мемлекеттік бағдарламалардың жүзеге асуына ықпалын тигізеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. http://www.akorda.kz
2. «Химия» оқу-зертханалық кешенін пайдаланып, физикалық химия пәнінен зертханалық сабақтар жүргізу ерекшеліктері/ А.Е. Сагимбаева, М.А. Жандабаева, А.С. Қожамжарова, Д.Т. Балпанова// ҚазҰМУ хабаршысы, №1 (47). – 2016. – С. 51 – 55.
3. http://mz.gov.kz
4. http://sc.edu.gov.kz

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ

ЕРЖАН Маусипа
«№36 орта мектеп» ММ
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, гуманитарлық ғылымдар магистрі
Астанақаласы, Қазақстан

Аңдатпа

Қазіргі таңда оқытушылар инновациялық және интерактивтік әдістемелерін сабақ барысында пайдалана отырып сабақтың сапалы әрі қызықты өтуіне ықпалын тигізуде. Қазіргі кезде білім беруге қойылатын талаптар түбегейлі өзгерді. Кәсіби біліктілікке қол жеткізу үшін оқушы ақпаратты өзі іздеп табу қажет.

Ойын технологиясының мақсаты – бағдарламада алған білімдерін қалыптастыру, тиянақтау, пысықтау. Міндеті – баланың қызығушылығын ояту, белсенділігін арттыру. Дидактикалық ойындар арнайы мақсатты көздейді және нақты міндетті шешеді.

Аннотация

В современое время преподаватели на уроке используя инновационные и интерактивные методы способствуют проведению более интересных уроков.

Сейчас в корне изменились требования к образованию. Цель игровых технологии – сформировать, собрать знания полученные по программе. Задачи – пробудить интерес, повысить активность детей. У дидактических игр определенная цель и определенные задачи.

Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы азаматтық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шындауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау;... оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» - деп білім беру жүйесін одан әрі дамыту міндеттерін көздейді. Бұл міндеттерді шешу үшін, мектеп ұжымдарының, әр мұғалімнің күнделікті ізденісі арқылы, барлық жаңалықтар мен қайта құру, өзгерістерге батыл жол ашарлық жаңа практикаға, жаңа қарым-қатынасқа өту қажеттілігі туындайды.

ХХ ғасырдың басында Ж.Аймауытов: «Сабақ беру-жәй ғана шеберлік емес, ол – жаңадан жаңаны табатын өнер»[2] деген екен. Сондықтан оқыту әдістерін жетілдіру арқылы оқушылардың белсенділігін, қызығушылығын, ұғуын, ойлауын, іскерлігін арттыратын жұмыстарды көптеп іздестіріп, жүргізу қажет. Мұнда мұғалімнің әр сабағы оқушылардың есту, көру, ойлау, сезу, есте сақтау қабілеттерінің бәрін іске қосатындай дәрежеде ұйымдастырылуы

маңызы зор. Ал сабақтың мазмұндылығы, тартымдылығы, түсініктілігі оның дұрыс ұйымдастырылуына байланысты. Сабақты дұрыс ұйымдастыру, әдіс-тәсілдерді орынды қолдана білу – мұғалімнің алдында тұрған ең басты мақсат. Қазіргі заман талабына сай өтілетін сабақтар білім берудің жаңа мазмұнына, өмір талабына сай, оқушылардың ой -өрісіне ықпал ететіндей болу қажет. Қазіргі кезде егемен елімізде білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне енуге бағыт алуда. Бұлоқу-тәрбие үрдісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты болып отыр. Себебі, білімберу парадигмасы өзгерді, білім берудің мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас, жаңаша қарым-қатынас пайда болуда. Келер ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие мен білім беруде мұғалімдердің инновациялықіс-әрекетінің ғылыми-педагогикалық негіздерін меңгеруі маңызды мәселелердің бірі. Ғылым мен техниканың жедел дамыған, ақпараттық мәліметтер ағыны күшейген заманда ақыл-ой мүмкіндігін қалыптастырып, адамның қабілетін, талантын дамыту білім беру мекемелерінің басты міндеті болып отыр. Ол бүгінгі білім беру кеңістігіндегі ауадай қажет жаңару оқытушының қажымас ізденімпаздығы мен шығармашылық жемісімен келмек. Сондықтан да әрбір оқушының қабілетіне қарай білім беруді, оны дербестікке, ізденімпаздыққа, шығармашылыққа тәрбиелеуді жүзеге асыратын жаңартылған педагогикалық технологияны меңгеруге үлкен бетбұрыс жасалуы қажет. Өйткені мемлекеттік білім стандарты деңгейінде оқу үрдісін ұйымдастыру жаңа педагогикалық технологияны ендірудіміндеттейді. Білім беру саласы қызметкерлерінің алдына қойылып отырған міндеттердің бірі – оқытудың әдіс тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру және қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды меңгеру. Қазіргі таңда оқытушылар инновациялық және интерактивтік әдістемелерін сабақ барысында пайдалана отырып сабақтың сапалы әрі қызықты өтуіне ықпалын тигізуде. Қазіргі кезде білім беруге қойылатын талаптар түбегейлі өзгерді. Кәсіби біліктілікке қол жеткізу үшін оқушы ақпаратты өзі ізденіп табу қажет. Сөйтіп, өмірлік жағдайда алған білімін қолдана білетін болуы керек. Бұл міндеттерді шешу үшін мұғалім оқытудың тиімді әдістерін, тәсілдерін іздестіруі қажет. Басқа сөзбен айтқанда мұғалім оқу үрдісін оқытудың инновациялық технологияларына негіздеп ұйымдастырғаны жөн.

“Инновация” ұғымын қарастырсақ, ғалымдардың көбі оған әртүрлі анықтамалар берген.[3, 56] Мысалы, Э.Раджерс инновацияны былайша түсіндіреді: “Инновация – нақтылы бір адамға жаңа болып табылатын идея”. Майлс “Инновация – арнайы жаңа өзгеріс. Біз одан жүйелі міндеттеріміздің жүзеге асуын, шешімдерін күтеміз», – дейді. Инновациялық құбылыстар білім беру саласында өткен ғасырдың сексенінші жылдарында кеңінен тарала бастады. Әдетте инновация бірнеше өзекті мәселелердің түйіскен жерінде пайда болады да, берік түрде жаңа мақсатты шешуге бағытталады, педагогикалық құбылысты үздіксіз жаңғыртуға жетелейді. ” Масырова Р., Линчевская Т. – “Жаңару” дегенімізді былай деп түсіндіреді: “Жаңару – белгілі бір адам үшін әділ түрде жаңа ма, әлде ескі ме оған байланысты емес,

ашылған уақытынан бірінші қолданған уақытымен анықталатын жаңа идея.Қазақстанда ең алғаш «Инновация» ұғымына қазақ тілінде анықтама берген ғалым Немеребай Нұрахметов. Ол “Инновация, инновациялық үрдіс деп отырғанымыз – білім беру мекемелерінің жаңалықтарды жасау, меңгеру, қолдану және таратуға байланысты бір бөлек қызметі” деген анықтаманы ұсынады. Н.Нұрахметов “Инновация” білімнің мазмұнында, әдістемеде, технологияда, оқу-тәрбие жұмысын ұйымдастыруда, мектеп жүйесін басқаруда көрініс табады деп қарастырып, өзінің жіктемесінде инновацияны, қайта жаңарту кеңістігін бірнеше түрге бөледі: жеке түрі (жеке – дара, бір-бірімен байланыспаған); модульдік түрі (жеке – дара кешені, бір-бірімен байланысқан); жүйелі түрі (мектепті толық қамтитын)[4, 58].

Сондықтан да қазіргі қоғамымызда әр мұғалім өз іс-әрекетінде қажетті өзгерістерді әр түрлі тәжірибелер жөніндегі мағлұматтарды жаңа әдіс-тәсілдердідер кезінде қабылдап дұрыс пайдалана білуі керек. Сонымен қатар мектептегі оқу-тәрбие жүйесі, мұғалім-оқушы арасындағы қарым-қатынас жалпы оқытуды ұйымдастыру талапқа сай елеулі өзгерістерді қажет етіп отыр.

Келер ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие мен білім беруде мұғалімдердің инновациялық іс-әрекетінің ғылыми-педагогикалық негіздерін меңгеруі маңызды мәселелердің бірі.

Ұлы Абайдың «Ойын ойнап, ән салмай өсер бала бола ма?» деген пікірімен бала өміріндегі ойынның маңыздылығына көз жеткізуге болады.

Ойын дегеніміз – баланы әдептілікке, сауаттылыққа баулитын құралдың бірі. Сабақта ойындарды қолданудың түрлі жолдары бар. Ойын элементтерін пайдалану оқушылардың ой - өрісін, танымдық белсенділігін арттырады, алғырлықты, тапқырлықты, логикалық ойды дамытады. Орыс сыныптарындағы қазақ тілі сабақтарында ойын түрлерін қолдану – оқушылардың пәнге деген қызығушылығын, сабаққа белсенділігін арттырады.

Ойын – оқу үрдісіндегі оқытудың әрі түрі, әрі әдісі ретінде дербес дидактикалық категория. Сонымен бірге ойынды мұғалім мен оқушылардың бірлескен оқу әрекетінің өзара байланысты технологиясы ретінде қолдануға болады. Ол сабақ барысында пайдаланатын дидактикалық ойындар арқылы жүзеге асады.

Ойын технологиясының мақсаты – бағдарламада алған білімдерін қалыптастыру, тиянақтау, пысықтау.

Міндеті – баланың қызығушылығын ояту, белсенділігін арттыру.

Дидактикалық ойындар арнайы мақсатты көздейді және нақты міндетті шешеді.

Ойын сабақтың басында өткен тақырыпты еске түсіреді.

Сабақтың ортасында көңіл - күйін сергітеді, ерік - жігерін дамытады, сабаққа ынтасын арттырады.

Сабақтың соңында тақырыпты бекіту, сабақта алған білімді жинақтау мақсатын көздейді.

Ұлы педагог В.А. Сухомлинский «Ойынсыз, музыкасыз, ертегісіз, шығармашылықсыз толық мәніндегі ақыл-ой тәрбиесі болмайды» дейді.

«Ойын – бала үшін өмірлік тәжірибе», – деп М. Жұмабаев атап көрсеткендей, оқу орыс тілінде жүретін мектептерде қазақ тілі сабағында орынды қолданылған ойын элементтері оқушылардың ынтасын арттырып, білім дағдыларын игеріп, іскерліктерін шыңдауға өз септігін тигізеді [5, 45].

Қазақ тілі сабақтарында қолданылған дидактикалық ойындарды сабақтың мақсатына қарай мынадай түрлерге бөліп қарастырады: тапқырлық ойындар, ізденімдік ойындар, рөлдік ойындар, іскерлік ойындар [6,78].

1. Тапқырлық ойындар – оқушылардың логикалық ойлауын қалыптастырады. Мысалы: асық ойыны,

«Қоржында не бар?» ойыны, «Дыбыстық ойыны»,«Әліпбиді білесің бе?» ойыны.

«Қоржында не бар?» ойыны (қоржында жатқан әріптерден сөз құрастыру керек) .

«Дыбыстық ойыны» (1 минут ішінде 1 - қатар «А» дыбысына, 2 -қатар «Ұ» дыбысына, 3 - қатар «Ө» дыбысына сөз құрастыруы керек) .

«Әліпбиді білесің бе?» ойынының шарты: қазақ әліпбиіндегі әріптердің реттік санын білу, сол бойынша жасырынған сөздерді, мақал-мәтелдерді шешу:

1 24 24
1 25 1 24 37
1 25 1 17 8 14 8 18
18 1 18

2. Ізденімдік ойындар – оқушыларды өздігінен ойлауға үйретеді. Мысалы: «Баламасын тап» ойыны, «Қандай сөздер жасырынған ?» ойыны, «Буынды тез тап» ойыны, «Бинго» ойыны.

«Баламасын тап» ойыны (1 - қатардағы сөздерге 2 - қатардан баламасын табу керек)

Жалқы – Жалпы –
Деректі – Туынды –
Дара – Жанды –
Дерексіз – Күрделі –
Негізгі – Жансыз –

«Қандай сөздер жасырынған?» ойыны:

РАЖАҚЫРЫЙД – жарқырайды
ІРЕИД – ериді
ПҰШЫ КЕДІЛЕ – ұшып келеді
ҮЛГДІДЕЙ – гүлдейді
БЫРЖАҢ УАДЫЖА – жаңбыр жауады
ДЫҚАЗА – қазады
ҚҰДЫЯ – құяды
ЗҰДАРАЫ – ұзарады
ДЫНАОЯ – оянады
ДІКЕЛ – келді

«Буынды тез тап» ойыны («қар» буынынан басталатын сөздерді жазу керек. Мысалы: қарлығаш, қарға, т. б.)

3. Рөлдік ойындар – оқушылардың шығармашылық ойлау қабілетін дамытуға арналған ойындар.

4. Іскерлік ойындар – оқушылардың түрлі жағдайда дұрыс сөйлеуін қалыптастыратын, диалогтік және монологтік үлгілерін жетілдіретін ойын түрі.

«Дос тақырыбына сөз тіркестерін құра» ойыны: (1 - сөз сын есімнен 2 - сөз зат есімнен болу керек). Мысалы: Жақсы дос

Сын есім + зат есім

Сан есім + зат есім

Зат есім + зат есім

Есімдік + зат есім

Зат есім + етістік

Сабақта дидактикалық ойын түрлерін пайдалануда бала білімінің деңгейін, біліктілік сапасын көтеретіндей, ұлттық санаға, салт - дәстүрге, тәрбиеге сай болуын ескеруіміз керек. Мысалы: жамбы ату, асық ойыны. Жазушылардың суреттерін көрсетіп, сол сурет туралы әңгіме құратуға, олардың шығармаларының атын атап, сипаттама бергізуге болады.

«Тез ойлан» ойыны – үш буыны да ашық дауысты, үш дауыссыз дыбыс қайталансын. Ол қай сөз? – кереге, терезе.

Үш дыбысты сөз ойла. Оның дауыстысы жуан, ашық, еріндік болсын. Мысалы: қол, жол, мол. Сынып оқушылары ішінен аты үндіден басталып, ашық, жуан, езулік дауысты дыбысқа аяқталсын. Мысалы: Роза, Лара, Майра.

Түрлі ойындарды өткізу сөзсіз сабақты жандандырып, оқушылардың қызығушылығын арттырады.

Ойын – әрекет және белсенділік. Балалар шаршаған мезетте сергіту, бой жазу жаттығулары өте пайдалы. Сергіту ойындары балалардың сабақта зейін қойып тыңдауына, ақыл - ой бір нәрсеге тұрақтандырып, саналы түрде білуге септігін тигізеді.

Ойын элементтерін оқу үдерісін пысықтау, жаңа сабақты қорытындылау кезеңдерінде, қайталау сабақтарында пайдаланумен қатар, ұйымдастыру кезеңінде пайдалану тиімді. Ойын технологиясы арқылы оқыту әсіресе бастауыш буын мен орта буында аса қажет және маңызды роль атқарады.

Әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңы
2. Аймауытұлы Ж. Таңдамалы шығармалар. Алматы 1991
3. Нағымжанова Қ. Инновациялық технологияның құрылымы. – А.:Өркен, 2007
4. Жүнісбек Ә. Жаңа технология негізі – сапалы білім. – //Қазақстан мектебі, №4, 2008
5. Әбілқаев А. Қазақ тілін оқыту әдістемесі.А.1995
6. Байтұрсынов А. Тіл тағылымы. А. 1992

ӘЛЕМНІҢ ТІЛДІК БЕЙНЕСІ МЕН «ОТ» ЛЕКСИКАСЫНЫҢ КОНЦЕПТІЛІК СИПАТЫ

ЕРЖІГІТ Айзада Нұржанқызы
Ш. Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті
«Қазақ тілі мен әдебиеті» мамандығының 2-курс магистранты
Ақтау қаласы, Қазақстан

Аңдатпа

Бұл ғылыми мақалада әлемнің тілдік бейнесі мен «От» лексикасының концептілік сипаты қарастырылады. Әлемнің тілдік бейнесіндегі қазақ халқына тән «отқа» байланысты әдет-ғұрыптар зерттеледі.Ғаламның тілдік бейнесінде мәдени ықпал басты орынға шығады, сол себепті әлемді мәдени-ұлттық сипаттағы халық жинақтаған тәжірибеден танитынымыз сөз болады. Осыны дәлелдеу мақсатында құндылықтар, «от» лексикасының концептісі қарастырылады.

Аннотация

В этой научной статье обсуждается концептуальная природа лингвистической картины мира и лексики «Огонь». Лингвистический образ мира изучается обычаями казахского народа. В лингвистическом образе космоса на первый план выходят культурные влияния, и мы осознаем этот огромный мир из опыта, накопленного культурно-национальным характером. Чтобы доказать это, значения, понятие «огневой» лексики.

Әлемнің тілдік бейнесіне бейнелер емес, бейнеленгендер енеді. Ол субъективті тәжірибе жемісі. Осыған орай А.Вежбицкая әр тіл о бастан өз иелеріне белгілі бір әлем бейнесін беретіндігін айтады: «Нельзя на естественном языке описать «мир как он и есть»: язык изначально задает своим носителям определенную картину мира, причем каждый данный язык – свою...Языковое значение – это интерпретация мира человеком, и никакие операции над «сущностями реального мира» не приближают к пониманию того, как устроено это значение» [1, 5-6б].

И.А.Стернин әлем туралы білімді сол не басқа затқа қатысты білім жиынтығы деп түсінеді және әлем туралы білімді ғылыми тұрмыстық энциклопедиялық білім ретінде қарастырады. Оның ойынша, әлем туралы тілдік білім тілдік емес білімге қарсы тұрады. Тілдік білім сөз мағынасында дербес семантикалық компоненті ретінде көрінсе, тілдік емес білім сөз мағынасында қандай да бір компоненттерді жасайды. Тілдік емес білім адам санасында нақты, көрнекі, сезімдік түрде сақталады және жан-жануарлармен адамның ортақ ойлауының нәтижесі екенін айтады [2, 20-32б].

Е.М.Абақан «Тілдің мәдени философиясы» еңбегінде: «Тіл білімінде «әлемнің бейнесі», «әлемнің ұлттық бейнесі» сияқты термин ретінде қолданылып жүрген сөйлемдерде әлем бейнесінің жасалуы жеке адамға, я болмаса, бүкіл адамзатқа тән құбылыс ретінде қарастырылады. Оның когнитивтік (санаға қатысты), гносеологиялық (танымдық) сипаты адам ойында пайда болады. Бірақ «әлемнің тілдік бейнесі» қоршаған ортаның тікелей, тура бейнесі бола алмайды екен. Себебі, болмыс пен тіл арасында адамның санасы тұрады» [3, 75б],– деген пікір айтады.

Көрнекті әдебиеттанушы ғалым М.О.Әуезов қазақ халқының ескі наным-сенімдері жайлы былай жазады: «Қазақтың ескі діні дүниені көп ие билейді деген сеніммен басталады. Сол себепті аспанға (тәңірге) табыну, жер үстінің күштісі деп отқа табыну, дүниенің жасырын сыры – пері, жын сияқтыларына, бақсыларына табыну туады. Кейбір мифтерде отты алғаш рет әйел, одан кейінірек еркек иеленген делінеді. Мифтердің мұндай нұсқасы өмірдегі шындықпен жанасады, өйткені барлық ежелгі халықтарда үй ошағының сақшысы әйел деп есептелген. Грек мифологиясында құдайлар отты адамдарға бермей, тек өздерінің игіліктері үшін ғана қызғана қорғаштаса, адамдардың досы әрі қорғаушысы Прометей Олимптен отты ұрлап әкеледі.

От алғашқы қауым адамдарының санасында кейіптелген сипатқа ие болған. Бұл жөнінде мәдениеттанушы ғалым М.И.Шахнович: «Ежелгі адам санасында от туралы ұғым оған «жану процесін» емес, тірі жан «от қожайыны» кейіпінде көрген. Европа мен Азияда табылған ориньян дәуірінің скульптурасына жататын жалаңаш әйелдің статуэткалары үй ошағы мен «от қожайыны» бейнелерімен жақындастырып қарау бар. От қожайынын бейнелеген әйел статуэткалары амут және эскимостарға белгілі. Коряктарда отты тұтандыратын құралдың өзі «от-әйел» де аталған, - десе, С.А.Токарев ойынша, Сібір халықтарының «от-ана»туралы ұғымдары палеолит дәуірінің, ана культінің туу, ошақты әйел ұғымымен байланыстыра кейіптеу дәуірінің кейбір ұшқындары [4, 150-164бб].

Ш.Уалиханов: «көшпенділердің отқа табынуы ертеден-ақ дәлелденген. Отқа табыну ертедегі ирандықтар мен ертедегі көшпенділер арасында бірдей пайда болып, бірдей әрқайсысы өзінше дамыған. Шамандық салттың ішінде отқа табыну өз күшінде. Қазақтар отты әулие санайды, осы әулие атаулармен мұсылман тақуаларын да атайды.

Сонымен бірге жаңа түскен келіннің жұмсақ, биязы болуын тілеп, отқа май құйып, еңкейтіп, тағзым еткізеді; жас нәресте дүниеге келгенде, баланы отқа жақыдатып, жалбарынады; отты тазалаушылық қасиет бар деп, аластайды. Отпен анттасып, өшіп қалған от болса да оған түкіртпейді. Халық отқа табынып, ал басқалар болса, жын-перілермен қоса мұсылмандардың періштелерін де шақырып, Алланы мадақтайды. Осылай екі дінді араластыра табыну «ешқандай қайшылыққа жатпаған, қазақтар екеуін де қосып ұстаған» дейді өзінің «Қазақтардағы шамандықтың қалдығы» атты мақаласында.

Зеттеу еңбектерге қарағанда тек қана Ұмай анаға табыну XIX-ғасырдағы үйлену салтында айқын көрінеді. Ұлы ағартушы ғалым ЫБырай Алтынсарин

келін алғаш рет ата-ене үйінің босағасын аттағанда отқа май құйып, көне дәстүрді атқаратынын жазған. Жаңа түскен келіншекті әйелдер атасының үйіне алып келеді. Есіктен кіре бере ол бүгіп сәлем береді. Келіншектің от басына төселген жұмсақ теріге отырғызады, ондағысы терідей жұмсақ болсын дегені. Одан кейін отқа май құйып, бірнеше рет отқа бас иіп, «от-ана, май ана, жарылқа!» - деп жалбарынып, тілек тілеген. Кейде, «от-ана, май ана,жарылқа!» деген тілек орнына «от әулие, май әулие,жарылқа!» деп те айтатын болған. Мысалы, келіншек табалдырықтан аттаған бойдан, ошаққа жеткенше, тізесін бүгіп 3 рет сәлем етеді, содан кейін үй ортасында жанып тұрған отқа бі бақыраш май құяды. Лапылдап жанған майдың жалынына кемпірлер қолдарын тосын: «от әулие, май әулие» деп беттерін сипайды. Отқа май құю рәсімі тек келіндер жағында ғана емес, күйеулер жағынан да атқарылатын салт болған. Бұл кәде күйеу жігіт алғаш рет қайын жұртына барғанда, қайын атасының табалдырығын аттағанда істелген. Халқымызда бұл дәстүр «отқа құяр» деп аталған. Бұл дәстүр бойынша «күйеу келіп табалдырықтан аттай бергенде оған 3 рет тәжім еткізеді де, үй ортасында жанып тұрған отқа алып келіп, қолына сұйық май құйылған темір бақыр береді».

Жоғарыда айтылғандардан, оттың тазалаушы қасиетімен бірге ол – отбасының, ошақтың символдық бейнесін жасаған. «От жаққан жерім», «түтін түтеткен қара орманым» деген тіркестер отбасының туған жермен байланыстығын көрсетеді. «От өшті», «түтін түтетері қалмады» деген сөздер киелі ұғым қарашаңырақтың иесіз қалуын, бір отбасының құруын, ұрпағының үзілуін бейнелейді. «От соқсын», «от аттаған» деген қарғыс түрлері мен «ошағыңның оты өшпесін» деген бата мәнді сөздердің негізі де мифтік ойлау.

Қазақ, қырғыздар отқа табынып, оны барлық жаманшылықтан сақтаушы, тазартушы ретінде құдірет тұтады. Анимистік наным бойынша өлген адамның жаны оттан, от жарығы шырақтан қорқады. От адамға қамқорлық етумен бірге, ол оның жауы да болады. Өйткені ол мылқау, мейірімсіз, тілсіз жау. От адамдарға үрей, қорқыныш сезімін тудырады. Сондықтан, өлген адамның жаны үйіне қайта оралмасын деген ниетпен оның басына шырақ қойылып, түні бойы күзетілетін болған. «40 күнге дейін өлген адамның тәні бұзылмайды» деп білген ата-бабаларымыз «жатқан жері жарық болсын!» деген мақсатпен де қырық күнге дейін күн сайын шырақ жаққан. Бұл салт отқа табыну ғұрпы мен оның жылтқыш, тазартқыш қасиетіне сенуге байланысты болған[5].

От ыстық, оттық температурасы жоғары болады, сондықтан өзімен жанасқан микроорганизмдерді, бактерияларды жойып жіберу қасиеті бар. Мысалы, хирургтар инструментті жоғары температурада суды оттың көмегімен қайнатып, хирургиялық инструменттерді дизенфекция жасайды. Жұқпалы аурумен ауырған адамдардың киімдерін немесе жұқпалы аурумен ауырған малдарды, құстарды жағып жіберу дәстүрі осы күнгі медицинада қолданылады. Яғни, оттың тазартқыш қасиетін осы заманғы медициналық ғылымның өзі мойындаған.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. Москва: Русские словари, 1996
2. Стернин И.А. Лексическое значение слова в речи. –Воронеж, 1985
3. Абақан Е.М. Тілдің мәдени философиясы. –Алматы: Айкос, 2002
4. Қасқабасов С. Қазақ мифі мен әлемдік мифология//. – 1998. - №12 – 150-164бб.
5. Рысбаева Г.Қ. Түркі тілдеріндегі культтік фразеологизмдердің танымдық және этнолингвистикалық сипаты. Монография. –Алматы: ЖШС «Жания-Полиграф», 2014-336 б.

ҰЙЫМДАСТЫРЫЛҒАН ОҚУ ҚЫЗМЕТІ БАРЫСЫНДА ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІН ҚОЛДАНУ МҮМКІНДІКТЕРІ

ЖУМАНОВА Айшолпан Кенжебековна
«Алпамыс Батыр»бөбекжай-балабақшасы
тәрбиеші
ОҚО, Мақтарал ауданы, Жетісай қаласы

Аңдатпа

Бұл мақалада ұйымдастырылған оқу қызметі барысында ойын технологиясының әдіс-тәсілдерін қолданумүмкіндіктері қарастырылған

Аннотация

В этой статье расматриваются возможности использования игровых технологий во время организованнойобразовательной деятельности

Бүгінгі таңда оқыту процесінде педагогтардәстүрлі емес әдістерге, соның ішінде ойын әдістеріне көбірек назар аударуда. Балалардың белсенділігіне бағытталған оқытуды, соған сәйкес мазмұн мен технологияларды талап ететін білімнің жаңа міндеттері қалыптасуда.

Оқу қызметін үйрету кезінде ойын элементтерінпайдалану балалардың оқуға деген қызығушылығын арттырып, жаңа тақырыпты жақсы түсінуіне әсер етеді. Ойын арқылы балаларжеңіл қарым-қатынас жасай алады және ойын кезінде балалар шаршағандарын сезбей, әсерлене, қызыға отырыптез үйренеді.

Егер педагог ойынды тек балаларды көңілдендіруге, демалдыру үшін ойнатса, одан пайда болмайды. Ойын белгілі бір білім беруді мақсат етіп ойналған кезде ғана нәтижелі болады.

Елбасы жолдауында кез – келгенбалалардың ең жоғарғы деңгейдегі оқуды оқып үйренуіне жағдай жасайтындай дәрежеге қол жеткізуіміз керек делінген. Қазақстан Республикасындағы ең бірінші кезекте тұрған тіл саясаты туралы басты мәселе мемлекеттік тілді еркін меңгерту,шет тілін меңгертудегі басты мақсат – білім алушылардың сапасын халықаралық стандартқа сай көтеру. Бұл үшін жетілдірілген әдіс шетел ғалымдарының іс-тәжірибелерімен танысу қажет екендігі ешбір дау туғызбайтыны белгілі.

12 жылдық білім беру мазмұнының негізгі мақсаты қарқынды дамып келе жатқан өзгермелі қоғамда өмір суруге икемді,білімді,қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру,оның болашақ кәсіби бағдарын айқындауына игі ықпал ету болып табылады.

Бүгінгі күні елімізде 12 жылдық білім беруге көшу қызу пікірталас туғызуда,оқытудың жаңа жүйесіне көшу-әлемдік білім кеңістігіне енуді көздейтін заман талабынан туындаған мәселе.12 жылдық оқу мерзімінде оқытуда жалпы орта білім беру мазмұнында қазіргі білім беру салалары сақталады: тіл мен әдебиет.

Қазақстанның білім беру жүйесінің әлемдік білім кеңістігіне біртіндеп өтуі жағдайында тілдердіоқытудың рөлі артады. Ойын элементтері оқытудың бір түрі болып табылады. Бұл әдістің тиімділігі балалардың белсенділігін пәнге деген қызығушылығын,

ынтасын арттыруында болып табылады.

Таңдап алынған ойындар балалардың сөз байлығына, тіл қорына сай болу керек. Педагогкез-келген ойынды өткізу үшін алдын-ала жоспар құрып алуы керек. Сонымен бірге педагог ойынға қойылатын төмендегі әдістемелік талаптарын біліп орындауы тиіс.

Ол әдістемелік тұрғыдан алғанда мынадай бөліктерден тұрады:

1.Ойынның өтілетін оқу қызметінемазмұны мен тақырыбына сай болуы.
2.Ойынға берілген уақытты нақты белгілеу.
3.Ойынның ойналу түрі топ болып ойнау.
4.Ойынға қажетті материалдардың түгел дайындалып қойылуы.
5.Қолданылған сөздер,сөз тіркестері,өлең таңдау
6.Ойындардың өту барысының жоспарын жасау.

Педагог алдымен балалардың оқуға қызығушылығын ояту қажет. Баланыңқызығу жәрдемімен оқып үйрену барысында қабілеті ашылып, дарыны ұшталады, өз күшіне мүмкіндігіне сенімі артады, кісілігі қалыптасып, дара тұлғалық сипаттарға ие бола бастайды.

Қызығуды туғызу үшін ойын түрлерін пайдаланудың орны бөлек. Тиімді пайдаланылған ойын түрлері педагогтіңтүсіндіріп отырған материалын балалардыңзор ынтамен тыңдап берік меңгеруіне көмектеседі.

Ойындар балалардыңтанымын кеңейтіп, білім мен білік шеберліктерінің жан-жақты дамуына, қалыптасуына, тілдік материалдарды жақсы біліп, сөз іскерліктерін меңгеруіне көп көмектеседі.

Ойындар балалардың танымын, ақыл–ой белсенділігін қалыптастырудың маңызды құралы бола отырып, олардың бағдарлама

материалының негізгі тақырыптары бойынша алған білімдерін тереңдете түсуді, әрі пысықтауды көздейді. Бұл ойындар балалардың сабақ үстіндегі жұмысын түрлендіре түседі, олардың пәнге қызығушылығын оятып, ынта – ықылыас қоюына баулиды және балалардың зейінін, ойлау қабілеттерін дамытады. Ойындар арнайы мақсатты көздейді және нақты міндеттерді шешеді.

Ойынның мақсаты бағдарламада анықталған білім, білік, дағдылар жайында түсінік беру, оларды қалыптастыру, және тиянақтау және пысықтау немесе тексеру сипатында болып келеді. Ойынның міндеті баланың қызығушылығын оятып, белсенділігін арттыру мақсатында іріктеліп алынған нақты мазмұнымен анықталады.

Ойын ұғымына түсінік берсек, бұл баланың мінез –құлқына өзі басқарумен қатар топпен жұмыс жүргізе білу әрекеті, ол баланың бір-біріне көмектесу, тез ойлау қабілетін, алға ұмтылу ісін дамытады. Сондықтан бағдарлама бойынша бекітілген оқыту үрдісінде ойын түрлерін сабақ үрдісінде үнемі пайдаланып отыру керек.

Ойын түрлері өзінің даму барысында көптеген ғалымдардың тарапынан түрліше жіктеледі. Мысалы, педагог П.П. Блонскийдіңпайымдауынша ойындар төмендегідей жіктеледі:

- Құрастыру ойыны
- Еліктеу ойыны
- Драма
- Қозғалыс ойыны
- Интеллектуалды

Ал, психолог Строниннның ойынша ойындар:

- Физикалық
- Интеллектуалдық
- Еңбек ойыны
- Әлеуметтік
- Психологиялық
- Педагогикалық

Негізінен педагогика саласында ойындар төмендегідей жіктеледі:

- Оқыту, даярлау, бақылау, жинақтау ойындары;
- Танымдық, тәрбиелік, дамыту ойындары;
- Шығармашылық ойындар;
- Коммуникативті, диагностикалық және психотехникалық.

Ойындар оқыту әдістемесінде бес негізгі түрге бөлінеді:

1) Стол үсті ойындары;
2) Дидактикалық ойындар;
3) Қозғалыс ойындары;
4) Іскерлік ойындар;
5) Интеллектуалдық ойындар.

Ойынның өзіне тән мотивтері болады. Мысалы: мазмұндық, рөлдік ойындар баланың зейінін есін, ойлауын, қиялын қалыптастыруда зор маңыз

атқарады. Ойын әсері арқылы бала өз қасиетін қалай қанағаттандыра алатындығын, қандай қабілеті бар екенін байқап көреді. Ал, ақыл-ой ойындарында белгілі бір ережелерді сақтап ойнайды. Ол ойындар баланың тапқырлығын, байқағыштығын, зейінділігін арттырумен қатар, ерік сезім түрлерін дамытады. Ойын түрлері өте көп. Соның ішінде сабақта пайдаланылатын танымдық ойындар, сөздік ойындар жан-жақты дамытып білімді толық игеруіне көмектеседі.

Ойын түрлерінің материалдары сабақтың тақырыбы мен мазмұнына неғұрлым сәйкес келсе, оның танымдық, тәрбиелік маңызы арта түседі. Оны тиімді пайдалану сабақтың әсерлілігін, тартымдылығын күшейтеді, балалардыңсабаққа ынтасы мен қызығушылығы артады.

Сабақта ойын технологияларының балалардың тұлғасына әсер ету тетігін зерттеу үшін жүре алынған, әлеуметтік, сондай-ақ, тұқым қуалаушылық қасиеттері үйлесетін тұлғаның сапалық құрылымын қарастырамыз . олардың арақатынасы бойынша тұлғаның құрылымында құрылымшалардың төрт иерархиялық деңгейі көрініс табады. Олардың төмендегідей шартты атаулары бар.

1. Қызуқандылық деңгейі негізінен тұқым қуалаушылыққа байланысты қасиеттерден тұрады. Олар ұлттық, жас мөлшеріне сай ерекшеліктерге, жүйке жүйесінің даралық ерекшеліктеріне байланысты.
2. Психикалық үрдістер ерекшеліктерінің деңгейі – даралық сезінулердің, қабылдаудың, еліктеудің, назар аударудың, еске сақтаудың, ойлаудың, еріктің сипаты.ойға құрылған қисынды операциялар – талдау, салыстыру, қауымдастыру, синтездеу және тағы басқалар оқыту әрекетерінде үлкен рөл атқарады және ойлы әрекеттердің тәсілдері деп аталады.
3. Тұлғалылық тәжірибесінің деңгейі. Бұған білім, икемділік, дағдылар, әдеттер сияқты сапалық көрсеткіштер енеді. Олар екі топқа бөлінеді: мектеп пәндерін оқу үрдісінде қалыптасатын қасиеттер (білім, икемділік, дағдылар) және іс жүзіндегі әрекеттер барысында пайда болған қасиеттер (іс жүзіндегі әрекетті сала).
4. Тұлғаның бағыттылық деңгейі оның әлемге қатынасын анықтайтын, мазмұны бойынша әлеуметтік болып табылатын қасиеттерді: мүдделер, көзқарастар, әлеуметтік ұстанымдар, құндылық бейімделулерді біріктіреді. Бағыттылық («Мендік» - тұжырымдар мен қажеттіліктер қосындысы) тлғаның өзін-өзі басқару тетігінің негізін құрастырады. Моральдық –этикалық және эстетикалық көзқарастар білімнің , икемділік пен дағдының нақтыланған кешенімен бірге эстетикалық және адамгершілік қасиеттер саласын білдіреді

Әр оқу қызметін баланыңқабілетіне,психологиялық ерекшелігіне сай жоспарлау қажет. Сонда ғана сабақ тартымды, жеңіл болады. Оқушыны жалықтырмайды.

Қызығудытуғызуүшінойынтүрлерінпайдаланудыңорныбөлек.

Тиімдіпайдаланылғанойын түрлері педагогтыңтүсіндіріпотырған материалынбалалардың зор ынтаментыңдапберікмеңгеруінекөмектеседі.

Қызықтыойын түрінен кейінолар тезсерігіп тапсырманы ықыластана әрі сапалыорындайтынболады. Ойындар барлық топтарда қолданылады.

Ойынның өзіне тән мотивтері болады. Мысалы: мазмұндық, рольдік ойындар баланың зейінін есін, ойлауын, қиялын қалыптастырудазор маңыз атқарады. Ойын әсеріарқылы бала өз қасиетін қалай қанағаттандыра алатындығын, қандай қабілеті бар екенін байқап көреді. Ал, ақыл-ойойындарында белгілі бір ережелерді сақтап ойнайды. Ол ойындар баланың тапқырылығын, байқағыштығын, зейінділігін арттырумен қатар, ерік сезім түрлерін дамытады. Ойын түрлері өте көп. Ойынтүрлеріңіңматериалдарыұйымдастырылған оқу қызметіңіңтақырыбыменмазмұнынанеғұрлымсәйкескелсе,оныңтанымдық,тәрбиелік маңызыартатүседі.Онытиімдіпайдалануда:

-Баланың қисынды ой- қабілеті дамиды;
- Өздігінен жұмыс істеуге үйренеді;
- Сөздік қоры байиды, тілі дамиды
- Зейіні қалыптасады
- Байқампаздығы қалыптасады
- Өзара сыйластыққа үйренеді
- Бірі – біріне деген балалардың сенімі артады
- Білімге деген қызығушылығы, ынтасы артады.

Қорыта келе балалардың оқу қызметінмеңгерту үшін тиімді әдістің бірі ойын технологиясыныңзор екендігін байқауға болады. Ұйымдастырылған оқу қызметін тартымды өтуі,ойын түрлерін жаңашаландырып ұтымдықолдана білу педагогтанізденісті талап етеді. Бұл дегеніміз - бүгінгі білім кеңістігіндегі ауадай қажет жаңару педагогтың қажымас ізденімпаздыққа, шығармашылыққа тәрбиелеуді жүзеге асыратын жаңарған педагогикалық технологияны меңгеруге үлкен бетбұрыс жасауы қажет. Өйткені мемлекеттік білім стандарты деңгейінде оқу үрдісін ұйымдастыру жаңа педагогикалық технологияны ендіруді міндеттейді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Шәріпжанова ҒалияҒабдоллақызы қазақ тілі морфологиясы жөніндегі ілімдердіңқалыптасуы мен дамуы
2. Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы «Қазақстан өз дамуындағы жаңа серпіліс жасау қарсаңында». Астана. 2006. 43 б.
3. Әбиев Ж. Жаңа адамды қалыптастыру. Алматы,1988. 44 б.
4. Богомолова Л. И. Сравнительный анализ двух педагогических технологий 20-х годов // История педагогической технологии / Под ред. М.Г. Плохова, Ф.А. Фрадкина. — М., 1992. 46 б.
5. Богуславский М.В., Корнетов Г.Б. О педагогических парадигмах // Магистр. 1992. № 5. 48 б.
6. Беспалько В. П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. — М., 1995. 50 б.

7. Қалиев С. Оқушылардың тұлғалық қасиеттерін дамытудың педагогикалық негіздері. Алматы, Білім.2001. 52 б.

ОТ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЫ ПЕДАГОГА К ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОМУ ВОСПИТАНИЮ ЛИЧНОСТИ

ЗЕЙНЕЛОВА Айгуль Ерденовна
Филиал АО «НЦПК «Өрлеу» «ИПК ПР по Акмолинской области»
Зав.кафедрой инновационных технологий и методики преподавания
естественнонаучных (гуманитарных) дисциплин
город Кокшетау, Казахстан

СУЮНДЫКОВА Баян Сабитовна
Филиал АО «НЦПК «Өрлеу» «ИПК ПР по Акмолинской области»
Старший преподаватель кафедры инновационных технологий и методики преподавания
естественнонаучных (гуманитарных) дисциплин
город Кокшетау, Казахстан

АЛЬКЕНОВА Ботагоз Камзовна
Филиал АО «НЦПК «Өрлеу» «ИПК ПР по Акмолинской области»
Старший преподаватель кафедры инновационных технологий и методики преподавания
естественнонаучных (гуманитарных) дисциплин
город Кокшетау, Казахстан

Аңдатпа

Мақалада «Мәңгілік Ел» және «Рухани жанғыру»идеясының жалпыұлттық бағыттары, педагогтің рухани-адамгершілік тұлғасының оқушыларға әсер ету мәселелері қарастырылған. Жаңартылған білім беру мазмұны аясында мұғалім оқу-тәрбие жұмыстары арқылы рухани-адамгершілік тәрбие, мәдени құндылықтар, патриоттықбағыттарынжүзеге асырады. Сондықтан мұғалімнің өзіне рухани-адамгершілік тұлға болып қалыптасуы маңызды.

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы влияния нравственного облика педагога на ученика в образовательном процессе в условиях реализации направлений общенациональной идеи «Мәңгілік Ел», программы «Рухани жанғыру». Врамках обновления содержания образования учитель такие направления, как патриотическое, духовно-нравственное воспитание, культурные ценности, претворяет через все виды учебно-воспитательной

работы. Поэтому важно самому учителю быть духовно-нравственной личностью.

В основе программы «Рухани жанғыру» лежит модернизация общественного сознания, являющаяся ядром политического и экономического развития страны. Нам необходимо научиться прогрессивно мыслить, что, несомненно, будет способствовать приумножению благосостояния государства. Не наличие природных ресурсов, а культурное и духовное воспитание - путь к развитию страны, отмечает Глава государства [1]. Поэтому одной из приоритетных задач развития современного казахстанского образования, да и общества в целом, является создание условий для воспитанияу подрастающего поколения общечеловеческих и национальных духовно-нравственных ценностей, норм гуманизма.Для этого, в первую очередь, сам педагог должен быть духовно богатым, культурным, воспитанным, потому что именно он является проводником идей духовной модернизации в сознание детей.

Более высокие требования к учителю, к его интеллектуальному, нравственному, профессиональному развитию, уровню его общей культуры предъявляют преобразования, происходящие в республике, в области экономики, политики, культуры, образования.К сожалению, на практике встречаются учителя, духовно-нравственная культура которых, (настоящая, не показная) на недостаточно высоком уровне. Редко, но имеет место, когда о передовых учителях, профессионалах своего дела, говорят, как о грубых, высокомерных личностях. Поэтому, считаем, что на сегодняшний день наряду с обновлением содержания образования актуальным становиться вопрос о духовно-нравственной культуре педагога.

«Прежде, чем воспитывать людей, воспитай себя», - говорил Ы.Алтынсарин. А К.Ушинский писал, что любой метод воспитания, который не перешел в убеждения воспитателя «останется мертвой буквой, не имеющей никакой силы в действительности…», что все зависит от личности педагога, работающего с воспитанником: «влияние личности воспитателя на молодую душу составляет ту воспитательную силу, которой нельзя заменить ни учебниками, ни моральными сентенциями, ни системой наказаний и поощрений. Многое, конечно, значит дух заведения; но этот дух живет не в стенах, не на бумаге, но в характере большинства воспитателей и оттуда уже переходит в характер воспитанников» [2].

О влиянии нравственного облика педагога на ученика в педагогике говорили во все времена. Если взглянуть в историю, то увидим, что в каждом историческом социуме перед педагогикой помимо профессионально-образовательных всегда ставились задачи нравственные, которые тесно связаны с духовными качествами. Вот и сейчас в условиях обновления содержания образования этот вопрос, на наш взгляд, становится все болееактуальным.Только высоконравственный, духовно богатый, культурный, во всех смыслах этого слова, педагог может стать двигателем

ценностей духовно-нравственного возрождения, являющихся частью обновления содержания образования. Это претворение в жизнь направлений общенациональной идеи «Мәңгілік Ел», лежащих в основе программы «Рухани жанғыру», которые проходят через все виды учебно-воспитательной работы, разделы и главы учебных предметов, цели обучения и упражнения.Во всех обновленных программах наряду с целями обучения ставятся задачи привития ценностей, в том числе, патриотизма, духовной нравственности, национального самосознания, национального духа, гражданственности и социальной активности.

Не случайно одним из главных подходов преподавания и учения по обновленным программам является ценностно-ориентированный подход, который подразумевает способ организации и выполнения учебной деятельности, получения и использования ее результатов с позиций определенных ценностей. Ценностно-ориентированный подход предполагает реализацию возможностей для формирования казахстанского патриотизма, толерантного сознания, уважения к историческому прошлому своей страны, культуре и традициям предков. Учащиеся приходят к пониманию, что народ Казахстана в процессе исторического развития внес свой уникальный и весомый вклад в прогресс человечества [3].

Само формулирование разделов и тем учебных программ указывает на воспитательную направленность занятий. Рассмотрим это на примере учебной программы по русскому языку:

Таблица 1. Разделы учебных программ 5-9 классов

5 класс	6 класс	7 класс	8 класс	9 класс
Культура: язык и общение	Путешествия и достопримеча-тельности	Обычаи и традиции	Семья: права и обязанности	Конфликты и миротворчество
Жизненные ценности	Образ жизни и культура: древние цивилизации	Знания: мир и изучение иностранных языков	Развлечения и спорт	Традиции и культура
Мир профессий	Структура семьи и семейные ценности	Молодежная культура: Интернет и социальные сети	Разнообразие форм жизни	Ресурсы планеты «Земля»
Мир фантазий	Выдающиеся личности народа Казахстана	День Победы	Музыка в современном обществе	Подросток в современном мире
Живые организмы: растения и др.	Казахстан в будущем: изобретения и энергия и др.	Если бы я правил миром…и др.	Научные открытия и технологии и др.	Дилеммы и выбор и др.

В само содержание учебного материала обновленных программ заложен огромный воспитывающий и развивающий потенциал. Средствами разных предметов в детях воспитывается благородное отношение к своей стране, своему народу, языку, духовным, природным и культурным ценностям. Рассмотрим на примере, как реализуются эти ценности через содержание образования на уроках русского языка. При изучении раздела «Язык и культура» в 7 классе учащиеся создают эссе, сочинения, письма и другие тексты по темам: история, язык, культура, обычаи казахского народа, - выражая при этом свою нравственную позицию. При изучении раздела «День Победы» через чтение и анализ текстов, выполнение творческих заданий на уроках идет процесс воспитания у учащихся высоких нравственных качеств, формирование патриотизма, активной гражданской позиции.

Таким образом, духовно-нравственное развитие и воспитание личности выдвигается на первый план и в наше время становится наиболее значимой для современного общества. И надо всегда помнить, чтоникакие программы, учебники не будут эффективны, если педагог не будет для школьников главным примером нравственного и гражданского личностного поведения. Мы не должны забывать известную истину, что подобное воспитывается подобным.

1. Назарбаев Н.А. «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания». Астана, 2017.
2. Ушинский К.Д. Об учебно-воспитательной работе. М., 1939, с.15-16.
3. Руководство для учителя. Центр педагогического мастерства АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2017.

БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ

ИБРАГИМКЫЗЫ.Ш.
Х.Досмұхамедов атындағы Атырау мемлекеттік университет
Аударма ісі және шетел тілдері кафедрасы
Қазақстан

Аннотация

Қазіргі таңда жоғары білім мен ғылымды халықаралық стандарттарға сәйкестендіру өзекті бола түсуде.Осыған орайҚР-да білім беруді дамытудың 2011 – 2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы қабылданып оның басты мақсаты -экономиканың орнықты дамуы үшін сапалы білімнің қолжетімділігін қамтамасыз ету арқылы адами капиталды дамыту, білімнің бәсекеге қабілеттілігін арттыру, бүкіл қазақстандық білім

беру жүйесінің жаңа мазмұндық тетігін құру. Сондай-ақ, Қазақстан Республикасының білім беруді дамыту тұжырымдамасында: «Қазір педагогтық қоғамдастықтың алдында білім берудің жаңа моделін құрудың, сынақтан өткізудің ауқымды міндеттері тұр. Білім берудің қазіргі негізгі мақсаты білім алып, білік пен дағды-машыққа қол жеткізу ғана емес, солардың негізінде дербес, ғылыми шығармашылық әлеуеті жоғары және кәсіби білікті, ақпаратты өзі іздеп табу, талдау және ұтымды пайдалану, жылдам өзгеріп жатқан бүгінгі дүниеде лайықты өмір сүру және жұмыс істеу болып табылады», -деп көрсетілген.

Ключевые слова: білім беру жүйесі, міндеттері, білім беру бағдарламасы.

Аннотация

В настоящее время актуальным является соответствие высшего образования и науки международным стандартам. В связи с этим в РК была принята государственная программа развития образования на 2011-2020 годы, основной целью которой является-повышение конкуренто способности образования, развитие человеческого капитала путем обеспечения доступности качественного образования для устойчивого роста экономики; формирование государственно-общественной системы управления образованием. А также, в заключении программы развития образования Республики Казахстан поставлены следующие задачи: «В настоящее время перед педагогическим сообществом поставлена масштабная задача формирования и испытания новой модели образования. Нынешной целью образования является не только получение образования, достижение знания и навыков, но и на их основе быть персональным, с высшим науно-творческим потенциалом и профессионально квалифицированным, искать информацию самостоятельно, уметь ее анализировать и эффективно использовать, жить и работать в ногу со временем».

Annotation

In this article the author analyses that Currently relevant is compliance with the Higher Education and Research with international standards. In this regard, Kazakhstan has adopted a State program of education development for 2011-2020, the main aim of which is to increase the competitive ability, education, human capital development by providing access to quality education for sustainable economic growth; the formation of public-public education management system. And also, in the conclusion of the program of education development of the Republic of Kazakhstan the following tasks: "At present, the educational community staged a large-scale task of forming and testing a new model of education. The current goal of education is not only to education, achievement of knowledge and skills, but also based on them to be personal, with the highest-nauno creativity and professionally qualified, to seek information on their own, to know how to analyze and effectively use, live and work in step with the times ".

Қазіргі таңда білім берудің әлеуметтік құрылымы маңызды саяси-экономикалық элементтердің біріне айналып отыр. Дүние жүзінде білімнің рөлі артып, әр елдің өзіндік білім беру жүйесі тағайындалған. Бірақ, ол әлем халықтарының білім берудегі тәжірибесімен, бағыт-бағдарымен деңгейлес болуы қажет.

Қазақстан өз тарихында күрделі бетбұрыс кезеңін бастан кешіріп отыр. Республика тәуелсіздік алып дүниежүзілік қоғамдастықтанып, егеменді мемлекетке айналды. Еліміздегі жаһандық өзгерістерге байланысты әлеуметтік-экономикалық мәселелерді шешу жеке тұлғалардың жан-жақты дамуымен және олардың болашақ маман ретінде кәсіптік жағынан қалыптасуымен тікелей байланысты. Нарық экономикасына көшу, құқықтық мемлекет құру және азаматтық қорғау талаптарын қаматамасыз ету, білім беру жағдайында үлкен өзгерістер енгізуді кезек күттірмес мәселе етіп отыр.Мұндай маңызды да күрделі мәселелерді шешу үшін, адамзаттың білім мен тәрбие тағылымдарының үлгілі тәжірибесіне сүйенудің қажетті-курса лігі айқындалуда. Осы тұрғыдан қарағанда, еліміздің білім беру ісінің тарихында диалектикасы жағынан ғана емес, мазмұны жағынан да жаңа кезең басталып өркендеу үстінде.

Қазіргі таңда жоғары білім мен ғылымды халықаралық стандарттарға сәйкестендіру өзекті бола түсуде. Осыған орайҚР-да білім беруді дамытудың 2011–2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы қабылданып оның басты мақсаты-экономиканың орнықты дамуы үшін сапалы білімнің қолжетімділігін қамтамасыз ету арқылы адами капиталды дамыту, білімнің бәсекеге қабілеттілігін арттыру,бүкіл қазақстандық білім беру жүйесінің жаңа мазмұндық тетігін құру. Бұл Болондық үдеріске енген қазақстандық жоғары білім беру саласының алдына бірнеше міндеттер қояды.[1]

Ол біріншіден, Еуропалық білімнің бәсекелестікке қабілеттілігін және тартымдылығын жоғарлату; екіншіден, ұлттық білім жүйелерін жақындастыру; үшіншіден, жоғары білімнің ұлттық жүйесін реформалауды қарастыратын жоғары білімнің құрылымдық қайта құрылу үдерісі, көп дәрежелі жоғары білімді енгізу;төртіншіден, академиялық кредиттер жүйесін қабылдау; бесіншіден, білім сапасын бақылау– осының бәрі Болон үдерісі шеңберіндегі басты ұстанымдарға жатады.

Қазіргі кезеңдегі білімнің мазмұнын айқындауға қойылатын басты бағдарлардың бірі — мемлекеттік стандарт**,** яғни мемлекеттік жүйедегі бірыңғай норма мен талапты жүзеге асыру міндетін оңтайлы шешу болып табылады. Өткен тарих болып қалған кеңестік кезеңдегі жоғары мектептер біртекті, бірыңғай жүйеде болды да, жоғарыдан жасалған оқу жоспары мен пән бағдарламалары негізінде оқытылатын. Онда аймақтық, жергілікті, ұлттық ерекшеліктер мен болашақ мамандардың тұлғалық өзгешеліктеріне мән берілмей эмпириялық жүйе жүзеге асырылғаны белгілі.

Қазақстан Республикасында жеке пәндерді теориялық және қолданбалы жағынан тереңдете оқытуға арналған типтік оқу жоспарының бірнеше түрі

1993 -1994 оқу жылынан бастап жасалды. Ал оны тереңдету оқу орнының материалдық-техникалық жағдайына, ұстанған бағдарына байланысты өріс алатыны белгілі.

Жоғары білім беруді стандарттау терең ғылыми және практикалық білім мен жоғары деңгейдегі кәсіптік мәдениетті талап ететін қазіргі уақыт пен жаңа әлеуметтік экономикалық жағдайлардың сұраныстарына сай мамандарды дайындау қажеттігінен шығып отыр. Аталған стандартта жоғары оқу орындарын бітірушілердің дайындық деңгейіне қойылатын талаптар түрінде белгіленген қоғамымыздың жаңа әлеуметтік тапсырыстары өз кезегінде, оқыту бағдарламаларын өзгертуді сондай-ақ, болашақ мамандардың алатын білім сапасын көтеріп, бүгінгі күнге сай кәсіптік дағдыларды игеруге бағытталған оқытудың жаңа технологияларыненгізуді көздейді, - деп көрсетілген .[2]

Сонымен қатар, ҚР МЖМБС (7.09.126-2010) 6М 010300- Педагогика және психология мамандығы бойынша магистрлік бағдарламаның негізгі міндеттері анықталған.

Мәселен ол, ***бейіндік даярлық жағдайында:***

- педагогика мен психология саласы бойынша құзіретті мамандарды тәрбиелеу;
- нарықтық қатынастар жағдайында кәсібибейім маманды қалыптастыру;
- магистрантты интеллектуалды тұрғыда дамыту;
- магистранттың кәсіби міндетті орындаудағы теориялық және тәжірибелік дайындығы;
- негізгі, базалық және арнайы құзырларды меңгеру;

Ғылыми және педагогикалық даярлық жағдайында:

- кәсіби даярлық бағыты бойынша терең білімдерді меңгеруді қамтамасыз ету;
- магистранттың әдіснамалық мәдениетін, педагогикалық және психологиялық мәселелері бойыншағылыми зерттеулерді ұйымдастыру мен жүргізудің дағдыларын қалыптастыру;
- педагогика және психология саласы бойынша ғылыми жобаларға (қолданбалы және іргелі) қатысу дағдыларының қалыптасуына жағдай жасау;
-педагогика мен психологияның болашақ мамандарының педагогикалық жүйеде шығармашылықпен қызмет атқаруға дайындығын қалыптастыру;
- жылдам дамитын ортада өмір сүре алатын және өзінің де қоғамның да мүддесі үшін өзін-өзі жүзеге асыруға дайын білімді тұлғаны қалыптастыру және дамыту.

Осы міндеттерді жүзеге асыруда кәсіптік білім беру бағдаламаларына қойылатын жалпы талаптар да бар екендігі баршаға мәлім. Онда кәсіптік білім берудің негізгі білім бағдарламалары болашақ мамандардың оқып үйрену үшін міндетті пәндерді ұсынған. Жалпы кәсібибілім берудің негізгі кәсіби білімдік бағдарламалары міндетті әрі магистранттардың қалауы бойынша таңдалған элективті пәндерді де қамту керек,- делінген.[3]

Білім беру жүйесінің басты міндеті - ұлттық және жалпы адамзаттық қазыналар ғылым мен практиканың жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыру және дамыту үшін қажетті жағдайлар жасау. Жалпы кәсіптік білім беретін жоғары оқу орындарына арналған педагогика және психология мемлекеттік білім беру стандарты да осы мәселені көздейді.

Ал стандарт осы пәнді жоғарғы оқу орындары үшін үздіксіз білім беру тұжырымдамасына негізделіп жасалынған. Тұжырымдама білім беру жүйесін демократияландыру принциптерін жүзеге асыруға бағытталып құрылған. Мұнда, болашақ маман шығармашылық қабілеттерін қалыптастыруға бағытталған өздігінен ғылыми зерттеушілік іс-әрекет жасап, дами алатын субьект болса, оқытушы осы іс-әрекеттердің тиімді ұйымдастырылуына, нәтижелі болуына жауап беретін, өзіде шығармашылықпен жұмыс істейтін жеке тұлға болуы талап етілуде.

Берілетін білімді жүзеге асыратын оқу орнының ерекшеліктеріне сай тұлғаның мемлекет алдында, ал мемлекеттің тұлға алдында жауапкершілігі қатаң сақталып, білімнің терең де тиянақты болуы және оқу жүктемесінің нормалық талап деңгейіне сәйкес жүзеге асырылуын қамтамасыз ету, - деп көрсетілген.

Бұл салада әрбір пәннің мазмұндық жүйесі базалық негізгі білім беру деңгейімен қиысады да, тиісті ұғым-танымдық шеңберде аяқталып отырады. Оқу пәндерін таңдауы бойынша зерделеу үшін оқу жоспарының вариативтік бөлігі кеңейтіледі.

Кәсіби білім беру бағдарламасы жеке тұлғаның және жеке әлеуметтік топтардың өзіндік ерекшеліктерін ескере отырып, қоғам мен еңбек рыногы талабына қызмет ете алатындай жоғары білікті маман кадрлары мен мамандыққа деген қажеттілікті қанағаттандыруға бағытталады.

Ал орта білімнен кейін, жоғары білім болып саналмайтын кәсіби білім ЮНЕСКО-ның ұсынысына сәйкес білікті маман даярлау бағдарламасы бойынша жүргізіледі. Педагогикалық және психологиялық мамандықтар бойынша жалпы кәсіби педагогикалық білім мен қатар болашақ педагог-психологмамандардыңпедагогикалық шығармашылық қабілеттерін қалыптастыруға бағытталған ғылыми зерттеушілік іс-әрекеттерге даярлауда негізгі пән ретінде«Жоғары мектеп педагогикасы», «Педагогикалық зерттеулердің әдістері және әдістемесі» және т.б. оқу пәндері арқылы берілетін білім мазмұны түзіледі. Әрбір арнайы оқу пәні - әрбір оқу бағдарламасы бойынша, меңгерілугетиісті кәсіби білімнің, шығармашылық шеберлік пен ғылыми зерттеушілік іс-әрекет дағдыларының мазмұны мен көлемін де айқындайтын құжат[4]. Бағдарламада сол пән бойынша оқытылатын тақырыптардың деңгейі мен оның мазмұны, оқылатын мазмұндық көлем мөлшері сипатталады. Осы пәндерді оқу барысында болашақ мамандардың алатын білімі, білігі, шығармашылық шеберлік деңгейін қалыптастырушығылыми зерттеушілік іс-әрекеттер дағды деңгейі де қамтылады. Сондай-ақ оқылатын пәнге байланысты қолданылатын құралдар мен оған жасалатын бақылау, әдістемелік кеңес нұсқаулар көрсетіледі.

Бағдарлама —университеттегі пән оқытушысының басшылыққа алатын негізгі құжаты.

Бағдарламаға қатысты материалдарды орналастыруда, негізінен, үш принцип ұсталады: 1) бірыңғай бірізділікке негізделген жүйе; 2) шоғырлану; 3) спиралдық жүйе. Бұларды педагогикалық тұрғыдан таратып айтқанда былай болып шығады: бірыңғай бірізділікте оқылатын материал қайталанбай бір бағдарда дамиды. Ал, шоғырлану жүйедегі бағдарламада тиісті материал тақырып арасына үзіліс салып, жаңа деректермен толықтырылып, оқыту барысында қайталанып отырады. Ал спиралдық бағдарламада бір жүйелілік сақталып, бірыңғайлық мәнде бір әуенмен жетілдіру ескеріледі. Демек, шиыршықталған, спиралдық жүйеде дамиды.

Оқу пәні— білімдік мақсатқа жету жолында дидактикалық тұрғыдан жан-жақты сұрыпталған белгілі саладағы ғылымның негізі. Мұндағы басты мақсат — тиісті ғылым, ақпарат,іс-әрекет туралы болашақ маманға тиянақты мағлұмат беріп, оның теориялық-әдіснамалық және қолданбалы негіздерін танытып игерту.

Әрине, ғылымның топтаса тоғысқан салалары шартты түрде педагогика-психология, қоғамдық-гуманитарлық, көркемөнер, дене тәрбиесі, өндірістік еңбек тәрбиесі деп жіктеледі. Олардың әрқайсысының өзіне тән атқаратын қызметі, шұғылданатын мәселелерінің ерекшеліктері бар. Соған орай берілетін білім, білік, түсінікті және қойылған мақсатты шешетін оқу пәні болғандықтан, болашақ маман оны меңгеру үшін тиісті сағат мөлшері белгіленеді. Оқылатын пәннің сағат саны оқу жоспарында айқындалады.

Ал тиісті пәнге байланысты берілетін білімнің мазмұны университетке арналғанокулықтарда беріледі. Сондықтан болашақ маман меңгеруге тиісті білімнің мән-мағыналық негізіне саналады және онда пәнаралық байланысқа орай табиғат, адам, қоғам туралы әр жақты мағлұматтар алудың қайнар көзі деп саналады. Оқулықтардан алған білім негіздері бойынша болашақ маман ізденіп, оны тереңдетіп, өздігінен шұғылдануға мүмкіндік кеңейіп жол ашылады.

Қазіргі таңда қалыптасып қалған білім, білік, дағдыға негізделген білім берудің нәтижелері мен жаңа әлеуметтік экономикалық қоғам қажеттіліктері деңгейі арасындағы қайшылықтар айқын байқалуда. Өйткені, заман талабы жаңа білім нәтижелері ретіндегі маманның құзыреттілік сапалары мен құндылық бағдарларын нарықтық экономика мен қоғамның жаңа құрылымына сәйкестендіріп белгілеп отыр.[5]

Білім алушының білім, білік, дағдыларымен қоса, соған негізделген құзыреттілік сапаларының болуын қажет ететін бағдар қазіргі заманның білімге баса назар аударып келе жатқанын көрсетеді. Соған сай білім үдерісінде «білім беруден – білім алуға», «оқытудан – оқуға» көшіруді қалыптастыру парадигмасы білім ресурстарының қайта қаралуын қажет етеді:

*бірінш*і – стандарттар мен бағдарламаларда білім беру мақсатының, білім нәтижелерінің нақтылануы;

екінші – оқытушының рөлі өзгеруіне сай әдістер мен технологиялардың өзгертілуі;

үшінші – білім беруді ұйымдастыру, басқару үдерісінің өзгеруі.

Нәтижеге бағытталған білім беру тұжырымдамасын негізге алу дегеніміз, білім беру ұйымының немесебілім беру жүйесінің нәтижелерін нақтылай белгілей отырып, әр адамның нәтижеге жетуі үшін жауапкершілікті белгілеп алу дегенді білдіреді. Сондықтан, нәтижеге бағытталған білім беру стандарттарға, бағдарламаларға, білім беру үдерісіне және білім нәтижелерін бағалауға түбегейлі өзгерістер ендіруді қажет етеді.

Жаңа парадигмаға көшу білім алушының құзыреттілік сапаларын меңгеруіне оқытушының рөлін өзгертуді қажет етеді. Себебі, болашақ маманға білімді, ақпаратты алудың жолдары мен амалдарын беруде, оны түсіну мен тиімді пайдалануға үйретуде, оқыту үдерісін тиімді ұйымдастыруда оқытушы құзыреттілігі қажет екені белгілі. Егер оқытушылар білім берудің нәтижелерін белгіленген бағытта жақсы меңгерсе, онда болашақ мамандардың оқудағы жетістіктері объективті және негізгі түрде бағаланады деп есептеуге болады.

Дүниежүзілік озық тәжірибеде қалыптасқан педагогикалық білім тәжірибесіне сай бүгінгі жағдайда жоғары оқу орнын бітірушілердің жаңартылған кәсіби және тұлғалық сапаларын көрсететін білім нәтижелері орта білім стандарттарында белгіленген жаңа білім нәтижелерін қамтамасыз ете алатын жаңа оқытушы тұрғысынан құрастырылуы қажет. Олай болса, оны құрастырушылар жоғары білім стандарттарын жасай білу қабілеттерімен қатар, жаңа білім стандарттарының базалық, құзыреттілік және пәндік нәтижелерін қалыптастыруға қажет педагогикалық сапаларды терең ғылыми дәйектелген негізде меңгеруге міндетті. Сөйтіп, бүгін педагогикалық мамандар дайындайтын педагогикалық және классикалық оқу орындарына жалпы білім берудегі өзгерістердің алдында болу міндеттері жүктеліп отырғаны баршаға мәлім мәселе.

Осы орайда біз кредиттік оқыту технологиясының ендірілуіне тоқталуды жөн көрдік. Өйткені кредиттік оқыту технологиясы - оқыту үдерісінде кредиттерді жинақтау мен трансферттеуде еуропалық жүйені пайдалануды, ECTS үлгісі бойынша кредиттерді қайта есептеудің қазақстандық моделі шеңберінде академиялық ұтқырлықты ұйымдастыруды, Қазақстандағы кредиттік технологияны бағалау шкаласы мен ECTS және білім беру бағдарламаларын сәйкестендіруді, модульдік білім беру бағдарламаларынқұрастыруды көздейді.

Модулдік білім беру- белгілі бір біліктілікті алуға қажетті құзіреттіліктерді меңгеруге бағытталған оқытудың бүкіл мерзіміндегі оқу модульдерінің жиынтығы.

- Ал, модуль дегеніміз белгілі құзіреттіліктің қалыптасуына бағытталған модульдік білім беру бағдарламасының шартты түрдегі дербес, қисынды аяқталған бөлімі.Модульдер мынадай 4 түрге бөлінеді:
- Жалпы міндетті модульдер ЖММ- мамандыққа тікелей қатысы жоқ ол жалпы құзіреттіліктерді қалыптастыратын пәндерден тұрады.

- Мамандық бойынша міндетті модульдер МБММ–ол кәсіби құзіреттіліктің қалыптасуына бағытталған пәндерден тұрады.
- Мамандық бойынша білім алушылардыңтаңдау модульдері – МББАТМ- ол мамандық аясындағы құзіреттіліктерді қалыптастыруға бағытталған жекекәсіптендірудіңэлективті пәндерінен тұрады

Модуль бір немесе бірнешепәндерден тұрады және мынадай түрде қалыптасады:

- Көлемібойынша үлкен (ҚР бойынша 3 немесе одан да көп және ECTS бойынша 5 және одан да көп кредит) сондай-ақ, пәннің мазмұны мен уақыты бойынша аяқталған;
- Көлемдері шағын, бірін бірі толықтыратын пәндер;
- оқу бағдарламасының жалғастығын қамтамасыз ететін бірнеше жақын, өзара байланысты пәндерден құралып, бір пәннің түрлі деңгейлерінбілдіреді. Өзара байланысты пәндер модульдің өзара тәртіптілігін қамтамасыз етеді және бір модульдің аясынан тыс қажетті құзіреттіліктердің кеңінен қалыптасуына бағытталады.
- Модуль бірнеше пәндерден қалыптасқан жағдайда әрбір құрамдас компоненттің үлесі кредиттің жалпы санына шаққандағы кредиттермен анықталады.

Практиканың барлық түрлері мен диплом жұмыстары, магистрлік, докторлықдиссертациялар өз алдына жеке модульден тұрады. Ал, **«Дублиндік дескрипторлар»** білім беру бағдарламаларын меңгеру нәтижелеріне негізделеді, құзіреттілік түрінде тұжырымдалады және біліктіліктің Еуропалық шеңберінде келістіріледі.

Құзыреттілік – жұмыскердің өз білімі, біліктілігі және дағдылары негізінде нақты кәсіп аясында жоғары сапалы және мөлшерлік еңбек нәтижелеріне жету үшін нақты жұмыс түрлерін білікті атқара алу қабілеті.

Біліктілік – адамның қандай да бір кәсіби-еңбек қызметін орындауға деген дайындық деңгейі немесекәсіпті меңгеру деңгейі. Біліктілік сипаттамасы – қандай да бір біліктілік деңгейі бар нақты бір кәсіп маманы, оның игеруі қажет білім, білік және дағдыларға қойылған талаптар тізімі**.**

Оқу және оқудан тыс үдерістегі ғылыми зерттеушілік іс-әрекет шығармашылықты қалыптастырудың негізгі формаларының бірі болғандықтан, болашақ мамандар оқу-ғылыми зерттеушілік іс-әрекеттерінің дамуы туралы мәселені олардың шығармашылық қабілеттерін дамытудағыкелесі мәселенің құрамды бөлігі болып табылатынын ұғынулары, тұлғалық қажеттілік.

Шығармашылық – дәл сипатталатын, қатаң реттеуге келмейтін интеллектуалдық іс-әрекеттермен операциялар арқылы адамға тән объективті немесе субъективті жаңа үдеріс. Мұның атқаратын функциясы – жинақталған тәжірибені қайта жаңғырту ғана емес, жаңа элементтер жасай отырып,болашақ мамандардың ебдейліктерін дамыту.

Шығармашылық қабілетті дамыту ғылыми зерттеушілік іс-әрекетте жаттығуды қажет етеді. Әрбір өз бетінше онтайлы шешімін тапқан

қиыншылықтар шығармашылық қабілетті ұштай түседі. Ғылыми зерттеушілік іс-әрекетте алға қойылғанмәселеге шынайы ден қоймай, іштен түрткі болмай, бір мәселе бойынша шығармашылық нәтижеге жету мүмкін емес.

Болашақ педагог-психолог мамандардың педагогикалық шығармашылық қабілеттілігін ғылыми зерттеушілік іс-әрекет жүйесін тиімді етіп үйымдастыруүдерісіндеғана қалыптастыруға болады. Мұнда болашақ педагог-психологмамандардың ғылыми танымдық іс-әрекетінің негізгі тәсілдерін игерумен қатар шығармашылық жұмыста: мәселелік жағдайды жеке түсіну, эксперимент және бақылау, болжам жасау, болжамды тексеру және дәлелдеуі, теориялық білімдерді тәжірибеде қолдану мүмкіндігіне талдау жасайды.

Оқытуды әлеуметтік талаптарға, жалпы білім деңгейіне сәйкестендіру дегеніміз – оқу үдерісінде болашақ педагог-психолог мамандардың материалды терең игерумен бірге олардың педагогикалық шығармашылық қабілетін, ынталылығын, танымдық ғылыми зерттеушілік ізденімпаздығын дамытуға мүмкіндік туғызатындай етіп ұйымдастыру болып табылады.

Педагогикалық зерттеулерде оқу және оқудан тыс үдерістердегі болашақ педагог-психолог мамандар педагогикалық шығармашылық қабілеттілігін қалыптастырудағы ғылыми зерттеушілік іс-әрекет сипатындағы тапсырмалардың қолдану аймағына талдау жасауға айтарлықтай мән берілуде және оны оқу және оқудан тыс үдерістердің түрлі формаларында қалыптастырушы фактор ретінде тиімді қолданудың әдістемесінжетілдіру мәселелері педагогикалық, әдістемелік проблема санатында қарастырылуда.

Педагогикалық және классикалық университеттерде ғылыми зерттеушілікіс-әрекеттер жүйесі арқылы болашақ педагог-психолог мамандардың педагогикалық шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру мәселесін айқындау үшін, зерттеу жұмысымыздың барысында оқу және оқудан тыс үрдістердегі ғылыми зерттеушілік іс-әрекеттердің ұйымдастырылу мәселелерінеқытысты оқу бағдарламаларына талдау жасалды.

Педагогикалық пәндердің бағдарламаларына талдау жасайтын болсақ, болашақ педагог-психолог мамандардың педагогикалық шығармашылық құзыреттілігін қалыптастырудағы оқытушы жетекшілігімен және өздігінен орындайтын ғылыми зерттеушілікіс-әрекеттер жүйесіндегі өзіндік жұмыстар түрлеріреферат, курстық жұмыстар, тест тапсырмалары, оқу-әдістемелік кешендер ұсынылған.

Педагогикалық пәндердің жұмыс бағдарламалары «6М010300 Педагогика және психология»мамандығы бойынша Қазақстан Республикасы Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты негізінде дайындалады.Стандартпен айқындалатын білім беру нәтижелері, пәндер бойынша оқу бағдарламаларының мазмұны және оларға сәйкес оқу-әдістемелік құралдар арқылы қалыптастырылатын білім берудің мақсаттық ұстанымдарының негізі болып табылады.

Берілген курстар жоғары оқу орны оқытушысының өзара кәсіби даярлық идеяларына негізделіп, оның педагогикалық іс-әрекетін, біртұтас

педагогикалық үдерісті, оқу-тәрбие үдерісін ұйымдастыруға шығармашылықпен жақындау, оның гуманистік және жариялылығын қарастырады.

Педагогикалық пәндердің негізгі бағыты – педагогиканы ғылым ретінде пәнімен, категориялық аппаратымен, әдістерімен таныстыру. Тұлғаны дамыту, тәрбиелеу және қалыптастыру қатынасы қарастырылады, магистранттардыңдара және жас ерекшеліктерін мақсатты түрде ескерудің педагогикалық жолдарын ашады.[6]

Педагогикалық үдерістің маңызды заңдары мен заңдылықтары, оқу мен тәрбиенің ерекшеліктеріне, ұжымдық танымдық іс-әрекетке негізделген. Тәрбиенің негізгі мақсаты магистранттардың дүниетанымын, олардың адамгершілік қарым-қатынасын қалыптастыру болып табылады.

Педагогикалық пәндерде оқу мекемелерінің іс-әрекетін реттейтін негізгі нормалық құжаттардың сипаттамасы оқытылады. Оқу-тәрбие үдерісін бағалаудың тиімділігі болашақ маман тұлғасын қалыптастырудың диагностикасы арқылы айқындалады.

Ал, жеке «Педагогика» пәнін оқу негізінде болашақ маман :

- педагогика ғылымының теориялық-әдіснамалық негіздерін;
- тұтас педагогикалық үдерістің теориясын және үдерісін;
- жаңа педагогикалық үдерістер түрлерін, ерекшелітерін;
- университеттегі педагогикалық үдерісті басқару теориясын *білуі керек*.
- педагогикалық үдерістің тәрбиелік механизимдері мен заңдылықтарына сәйкес келетін оқу-тәрбие жұмыстарын жүзеге асыруды;
- университеттегі оқу-тәрбие үдерісінің диагностикасының негізгі сипаттарына қарай (ауыспалы) және оның одан әрі қарай дамуын болжауды жүзеге асыруды;
- оқу-тәрбие міндеттерін тұжырымдау, осы міндеттерге сәйкес іс-әрекет түрлерін, формалары мен әдістерін таңдай білуді;
- тәрбие және білім беру үдерісіне өзінің әдіс-тәсілдерін енгізуді *меңгеруі керек.*

Жоғары оқу орындарыныңбілім беру жағдайында болашақ педагог-психолог мамандардың ғылыми зерттеушілікіс-әрекет жәнешығармашылық құзыреттілігін қалыптастырудатөмендегі негізгі ұстанымдарды басшылыққа алу қажет деп есептейміз:

- ғылыми зерттеушілікіс-әрекеттке бағытталған білім беру мен өздігінен білім алуды өзара байланысты ұйымдастыру жүйесіндегі жекелік және саралау ұстанымы;
- жоғары оқу орнындағы білім беру үдерісіндепедагогикалық шығармашылық бағыттылық ұстанымы;
- тұлға қалыптастырудағы жүйелілік, тұлғалық-әрекеттік ұстанымдардың бірлігі;
- оқыту үдерісінде ғылыми зерттеушілікіс-әрекеттерді тиімдіпайдалану мен нәтижелі шығармашылық ұстанымы.

Жоғары оқу орнынан кейінгі білім мазмұнының заманауи сипаты, құрылымы еліміздің рухани әлеуетін жаңа сапалық деңгейге көтерілуінің басты шарты болып табылады. Сондықтан жоғары оқу орнынан кейінгі білім мазмұнындағы қазіргі заманауи педагогикалық-психологиялық ғылымдардың серпінді бағыты - жаһандық өзгерістерге сай жаңарып, болашақ педагог-психолог мамандардың ғылыми зерттеушілік іс-әрекеті арқылы қалыптастырылатын педагогикалық шығармашылыққа қызығушылығы мен ынтасы, ой белсенділігі нәтижесіндегі ғылыми зерттеушілік іс-әрекетінен көрініс табады. Жоғары оқу орнындағы жаһандық білім беру үдерісінің жаңашылдық өзгерістеріне байланысты болашақ педагог-психолог маманның жеке тұлғалық көзқарастарын, ой-өрісін, психологиялық ерекшеліктерін, ғылыми зерттеушілік іс-әрекетке қызығушылықтарын, педагогикалық шығармашылыққа кәсіби қарым-қатынасын кешенді түрде өзгерту арқылы жүзеге асырылады.-деп тұжырымдаймыз.

Әдебиеттер тізімі:

1.Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы.07.12.2010ж.,ҚР Президентінің №1118 Жарлығы,-Астана, 2010.

2. 12 жылдық жалпы орта білім беру тұжырымдамасы. Астана, 2005 жыл.

3.Жанабаева Р.А. Қазақ халық педагогикасының патриоттық ерлік тәрбиесі дәстүрлерін оқу-тәрбие процесінде пайдалану. Оқу құралы. – Алматы, 2006.

4.Шалғынбаева Х.Қ. Қазақ этнопедагогикасын мектеп практикасына ендіру. Монография. – Алматы, Ғылым, 2000.

5.Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. 07.12.2010 ж.,ҚР Президентінің №1118 Жарлығы,-Астана, 2010.

6.Қазақстан Республикасының2015 жылға дейінгібілім беруді дамыту тұжырымдамасының жобасы //Қазақстан жоғары мектебі.-2004.№ 1, - 9 б.

7.ГОСО РК 5.03.011 - 2006 «Қазақстан Республикасының білім беру жүйесі. Жоғарғы оқу орындарындағы ғылыми-зерттеу жұмысы» 49б.

Ш.МҰРТАЗАНЫҢ«ҚЫЗЫЛ ЖЕБЕ» РОМАНЫНДАҒЫ ТАРИХИ-ӘЛЕУМЕТТІК ШЫНДЫҚ ЖӘНЕ КӨРКЕМДІК ШЕШІМ

ИЗГАЛИЕВА Айгерим Жаскалиевна
Х.Досмұхамедов атындағы Атырау мемлекеттік университінің 1 курс магистранты
Атырау қаласы, Қазақстан

Аңдатпа

Мақалада автордың шығармашылық лабораториясын таныту, суреткерлік құпиясына бойлау, жазушының көркем шығармаға дерек, материалдар жинаудағы әрекеті тарата көрсетілді. Өмірлік деректерді екшеуін, соның нәтижесінде жазушы санасында қорытылған көркемдік шешімдердің қыр-сырына басты назарды аударту болып табылады. Ш.Мұртаза «Қызыл жебе» романынТ.Рысқұлов ғұмырына жазылған өзге де шығармалармен салыстыра қарастырып, тарихи тұлға ортақ болған шығармалардағы авторлардың көркемдік ізденістерін, тақырып таңдаудағы мақсаттарын айқындау.

Аннотация

В данной статье рассматривается знакомство с творческой лабораторией автора, как автор собирает материалы и информацию для произведений, его осмысление жтзненных фактов и, как результат, художественное восприятие мира. Определение целей при выборе тем, его авторские исследования в сравнении с другими произведениями автора, посвященными жизни Т. Рыскулова

«Қызыл жебе» романы — Ш.Мұртазаның шығармаларының арасында көлемді де көркем еңбегі. Жазушы романның әуел бастан-ақ көп томдық еңбектің жүгін арқалайтынын сезінген. Өйткені Тұрар Рысқұловтай күрделі тағдыр иесінің өмірінің өзі-ақ осал емес екендігін білдірсе керек.

Ш.Мұртаза қаламынан туған көп томдық - «Қызыл жебе» (2 кітап), «Жұлдыз көпір», «Қыл көпір», «Тамұқ» атты кітаптардан тұрады. Жазушының көлемді де көркем шығармасы халық сүйген, халқын сүйсінткенТұрар Рысқұлұлыныңғұмырын негіз еткен, өткен дәуір мен келер өмірге мәңгілік арқау боларлық, халық үшін күрбан болғандарға өлмес ескерткіш орнатқан туындысы десек еш қателеспейміз.

Академик С.Қирабаев: «Қызыл жебе»- тарихи оқиғалар легі эпикалық кеңдікпен суреттеуге құрылған шығарма. Онда суреттелетін өмір шындығы катысушылардың дараланған характерін аша білу шеберлігімен ұласып, нанымды жолмен дамиды. Кеудесін ешкімге бастырғысы келмейтін Рысқұлдың Түлкібас, Жетісу жеріндегі өмірі, оның азаматтық ерлігін көрсетер негіз болса, Тұрар сахнаға шыққан кездің оқиғасы жас адамның саналы күрес жолында шыңдалуын дәлелді ашады. Оның революция тұсындагы, орнату, оны нығайту жолындағы еңбектері романда жан-жақты бейнеленген. Әсіресе жазушы Тұрарды ұлт қайраткері ретінде жақсы көрсете білген. Оның революциялық оқиғалардың бәрінен қазақтың ұлттық мүддесіне, жалпы Түркістандағы мұсылман халықтары пайдасына қызмет етер ой-пікірлерді таңдауы, шовинистік, кертартпа отаршылдық көзқарастарға қарсы күресі осыны аңғартады. Оқырманға осы саясаттыңотаршылдыққөзқарастарғақарсықүресіосыны аңғартады. Оқырман осы саясаттың отаршылдық пиғылдан арылмаған өкіметке тиіп жатқанын,

оның аяғы есепсіз кетпейтінін сезеді. Бұл романның үлкен табысы» [1,163],-дейді.

Алғаш Тұрар Рысқұлов өмірінен қалам тербеген Мұхтар Әуезов болды. Т.Рысқұлов өмірінен жазылған тұңғыш шығарма туралы Ш.Мұртаза былай дел толғанады:

«...Кезінде қазіргі Орталық Азияның бүкіл мемлекеттері құрамына кіретін Түркістан Республикасы болған. Оған Қазақстанның жартысы қарайтын, қалған жартысы Қазақстан Автономиялық Республикасы деп аталған. 1920 жылдан бастап Түркістанның басшылығында Тұрар Рысқұлов тұрды. 1922 жылы Үкімет басы болды. Сол кезде барлық «алашордашылар» әлдеқалай себептермен Қазақстан Автономиялық Республикасына сыймай, қуғын көргендер Тәшкенге жиналды. Себебі, ол жерде жағдай жасалды. Т.Рысқұловтың өзі және жанындағы серіктері Санжар Асфендияров, СұлтанбекҚожанов сияқты азаматтар қолдау көрсетті. Оларға арнайы қаржы бөлді, тіпті М.Әуезовтің өзіне Түркістан үкіметінің қаулысымен арнайы стипендия тағайындалып, Ленинградқа оқуға кетті. Сол кезде Т.Рысқұлов екеуінің арасында тығыз байланыс болды. «Қараш-Қараш оқиғасының» сұлбасын әңгімелеп берген Т.Рысқұлов. Ол мына Шығыс Талғар, Бесағашта боғтан оқиға ғой. Бұл — 1927 жылы Қызылордада бірінші рет кітап болып шыкды. Бақтығұл — Рысқұлдың синонимі.Сара жол ашып бермесе де маған М.Әуезовтің әсері болды. Қолына қалам ұстаған жазушылардың барлығында Әуезов әсері бар деп ойлаймын» [2,136]. Алғаш 1927 жылы «Жаңа мектеп" журналының №5 нөмірінде Мұхтар Әуезовтің«Қараш-Қараш оқиғасы» деген атпен повесті басылады. 1960 жылы кітап болып шықты.

«Қараш-Қараш окиғасы» повесі осы дәуір шындығына арналғанымен, жазушының үлкен эпикалық қуатының ауқымын толық жеткізбеген еді. Осы шығармаларда әрекет ететін орталық кейіпкерлердің одан әрі қарай өсуі, танымының жетілу жолын көрсету, бұрық етпе қарсылықтың тегеуірінді күреске ұласуы процесін ашу туралы ойын М.Әуезов жүзеге асырып үлгермей кетті» [3,104]. Екі жазушы да тарихилық принципті ұстанған. Тарихилық принцип — көркемдік әдіс құралы. Көркемдік әдістің бұл құралы өткен мен болашакты байланыстыратын алтын көпір. Тарихилық талабы негізінен жазушы бейнелеп отырған дәуір тұлғасын өз дүниетанымы елегінен өткізіп барып суреттейді. Тарихи оқиғаларды көркемдік тұрғыдан сомдау үшін ол қиялға ерік береді.

Ш.Мұртаза шығармасындағы Рысқұл қандай бір қиын сәттерде де жан-жағына сабырлықпен көз тастай, әрбір шешуші іске барғанда, мысалы, қара қойды Тұрар ауырып жатқанда өрістен алып кетуі кезінде, «Қызыл жебені» ұрлауға бара жатқанда да, Саймасайдың жанын жаһанамға жіберерде және одан кейін де, осы, бір салқын да байсалды қалпынан танбайды. Рысқұлдың әрекеті өтіп жатқан кеңістік те, уакыт та бір байсалдылықты танытады. Ш.Мұртазаның романындағы Рысқұл нұрлы акыл, жылы жүрек, ыстық қайраттың адамы.

Ал М.Әуезов сомдаған Рысқұл характеріндегі ерекшеліктер Ш.Мұртазаның «Қызыл жебе» романындағы Тұрар мінезде көрініс береді. Роман кульминациясын ашатын сәттердегі көріністерде Тұрар мінезіндегі ойға жүйріктік, ақылға алтырлық, әр іске шеберлік, жылдам шешімге келушілік, қиын сәттерде жол таба білушілік не өмір, не өлім деген тұстардың бәріне де сақадай сай болуы әкесі Рысқұлдан жұққан мінез болса керек. Міне мұндай қасиеттерді М.Әуезов өзі сырлас дос жаран болған Тұрардың бойынан көргені анық. Авторлық баяндау арқылы повестегі Бақтығұлдың жеке-дара кескіндемелері әр түрлі психологиялық ситуациялардың тұсында ішкі жан қозғалысымен жалғасқан оң шырай өзгерістерімен, іс-әрекетімен қоса қабат кестеленеді. «Бақтығұл құла ат атып жөнелген соң-ақ өмірден үмітін үзді. Әлдекімге «Қош!» деді. Көзінен бір тамшы ыстық жас та ыршып кетті. Жалғыз жалынды арман сияқтанып: «Әттең жалған-ай!» деген бір ғана ащы күйік тілі шықты. Сол кезде құла атты мендетіп билеп алған қатты толқын екпінмен алып келіп, жолдағы үлкен тасқа соғып жіберді; жақында ажал тосқауылындай болып су астында күмпиіп жатқан қазан кара тасты көргенде, Бақтығұл енді «біттім» деп еді [4,71]

Ш.Мұртаза мен М.Әуезовке тән ортақ суреткерлік шеберлік осы екі шығармадағы бейнеленуші образдардың (Рысқұл — Бақтығұл, Жарасбай - Саймасай, Сейіт — Тұрар) дене қимылдарын дәлме-дәл береді, баяндаушы үшін кейде адамның аналитикалық ой-толғанысынан гөрі, оның бет-жүзіндегі құбылулары, қозғалысы, іс-әрекеті өте мәнді болып келеді. Баяндаудың ерекше формасы - бейнелеу көбінесе болған оқиғаның психологиялық дәлелдемесі ретінде де қолданылады. «...басын шұлғып тастап талтақтап аяндап келе жатқан бәйге шабдар көрінді. Үстіндегі Қалыштай жас тоқалын ұзатып алып келе жатқан белгілі зор, жуан денелі болыстың қызыл-күрең жүзінде бақыттың шегіне жеткен бір ырзалық жұбаныш сәулесі бар сияқты..» [4,76] деп бұл дүниеден өтерін сезінбеген, заманы туып дәуірлеп тұрған, талтаң да тарпаң болыстың мен-мен, насаты халін көрсетеді. Ш.Мұртаза бұл көріністі, «...Кенет Саймасайдың көз алдына, буалдыр арасынан шыға келгендей Қызыл жебе тұра қалды. Болыстың тұла бойы дір етті. Елес лезде ғайып болды. Қылаулаған мұнардан ештеңе көрінбеді. Саймасайдың көңілі бей-жай күйге түсті. Қыдыр жолдың үстінде баға жетпес олжамен оралып қайтқанда, көңіліне не шайтан ұялағаны беймәлім. Қар кейде қызғылтым болып көрініп, кейде шашыраған қандай күреңқызыл тартты, (5, 86)-деп талайларға жазықсыз зәбір шектірген, «Қызыл жебедей» асыл — жүйрікті ажал құштырған болыстың ойына елес арқылы ойран салып, оның жұмыр басты пенде екенін көрсетеді.

«Қызыл жебедегі» бала Тұрар «Рысқұл садақтан атылған Қызыл жебенің құрыш ұшындай болып барып, айтулы палуан Мақаштың тастай тақымын талқандап, көкпарды тартып алғанда, Тұрар бұл өмірдің додалы көкпар екенін, күреспесе, алыспаса адам өз сыбағасынан, бәлкім бақытынан адасып қалатынын бала көңілімен, көмескілеу болса да аңдады. Егер әлгінде Рысқұл көп

көрерменнің бірі болып, бұғып тұра берсе, мақтанышқа мастықтан Мақаштың екі көзінін еті өсіп, есіріп кетер еді. Тұрар сонда қорқақ болмау керек екенін сұңғымалықпен емес, бала түйсігінің алғырлығымен сезінеді» (5, 36).

М.Әуезов повесіндегі Сейіт бала болса да болымысының ерекше екенін «Бірақ жасынан әке-шешеден ішкі сыры бөлек болып өскен момын қара бала көп сөйлеп ашылмайды.Ішінде намыс пен кек түйіні сияқты бір наразылық, қарсылық түйіні шиеленіп байланысып алып, бала барынша ықылас салып, оқуға беріліп кетті» (4, 77), - деп көрсетеді.

Екі көркем шығармаға тән көп ақиқат өмір бейнесін адамдардың күйініш-сүйінішін, арманы мен өкінішін, ықыласы мен мұратын, кейіпкерлердің тарихи тағдырынан табамыз. Социалистік қоғамда бір ыңғай пролетарлық тап мүддесін көздеген социалистік реализм тұрғысынан сыналып бағаланған бұл көркем туындылар әдеби зерттеуден бүгінгі күн талабы тұрғысынан ақиқат бағаларын алуда.

М.Әуезов «Қараш-Қараш оқиғасы» повесі мен Ш.Мұртаза «Қызыл жебе» романы тарихи тақырыпқа арналса да түбінде дәуір шындығын жазуды мұрат тұтқанын көреміз.

Бұл шығармалар мазмұны көркем ойды кеңінен қолданып, өмірді типтенген жалпыламада суреттей отырып, қазақ даласының ащы өміріндегі шындықты басты кейіпкер бейнесі арқылы нақты әрі толық көрсетеді.

Мұнда ескертетін жағдай — екі жазушының шығармалары бір мезгілде пайда болмаған, және жазушылар өмір сүріп отырған қоғам мен уақыт талабын, саяси жағдайларды мықтап ескерген.Қоғам мен мемлекет қайраткері Тұрар Рысқұлов өмірі сомдауға аз қалам тартылмағанын жоғарыда ескерттік. М.Әуезов пен Шерхан Мұртаза туындылары таза көркем әдеби шығармалар болып, тарихи шындықты көркем шындық деңгейіне көтеру нәтижесінде жетістікке жеткен. Асылы жазушы қай тақырыпқа қалам тартса да ең әуелі өзі ойына алған максатқа жетуі үшін шығарманың жанрын ажыратып, тандап алады. М.Әуезов өзі сомдаған өмір шындығын повесть жанрының көлемін ескере отырып жасаған. Мұнан кейінгі тақырыптас шығармалар Ш.Мұртазаның «Қызыл жебесі» романы-«сюжеттік құрылымы күрделі, көп желілі, кең тынысты, кейіпкер бейнесін ол өмір сүрген уақыт, ол тірлік кешкен орта ауқымында, жан-жақты мүсіндейтін, басқа прозалық жанрларға қарағанда ұзақ уақытты, байтақ кеңістікті қамтитын эпикалық шығарма.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қирабаев С. Кеңес дәуіріндегі казақ әдебиеті. —Алматы: Білім, 1998. -224 б.
2. Нұрқатов А. Мұхтар Әуезов творчествосы. —Алматы: Жазушы, 1965. -400 б.
3. Дәдебаев Ж. Мұхтар Әуезов. —Алматы: Рауан, 1997. —124 б.
4. Әуезов М.Шығармалар. Бірінші том. А., Жазушы, 1967.-445.
5. МұртазаШ. Жеті томдық шығармалар жинағы.Т.1. А.,Жазушы, 2005.-504.

К ИСТОРИИ ВОЗНИКНОВЕНИЯ САКСОФОНА КАК НОВОГО ВЫРАЗИТЕЛЬНОГО СРЕДСТВА МУЗЫКИ

ИМАНБАЕВ Азамат Капуханович
РГУ «Казахская национальная консерватория имени Курмангазы»
Магистрант 1 курса специальности
«Инструментальное исполнительство» (саксофон)
город Алматы, Казахстан

Аңдатпа

Мақала саксофонның музыкадағы жаңа мәнерлі құралы ретінде пайда болуына және қалыптасуына арналған. Қазіргі замандағы орындаушылық өнердегі орнына, эволюциялық дамуға және әртүрлі өзгерістерге байланысты, саксофонды музыкалық тәжірибедегі қолдану орнына ерекше көңіл бөлінеді.

Түйінді сөздер: саксофон, А.Сакс, заманауи орындаушылық өнері, техникалық әдістері.

Аннотация

Статья посвящена истокам возникновения саксофона как нового выразительного средства музыки. Особое внимание уделяется месту, которое он занимает в современном исполнительском искусстве, и эволюционному развитию, сопряженному с различными изменениями и характером использования саксофона в музыкальной практике.

Ключевые слова: саксофон**,** А. Сакс, современное исполнительство, технические приемы игры.

Современное исполнительство на духовых инструментах характеризуется стремительным ростом развития. Разумеется, это связано с активной концертной деятельностью саксофонистов. Очевиден более высокий уровень педагогического и исполнительского мастерства, сольной и ансамблевой игры. Для исполнительской культуры характерно появление новых технических приемов игры на деревянных духовых инструментах, открывающих совершенно новые горизонты в сфере звукоизвлечения и тембро-интонационных возможностей саксофона. Безусловно, все это находит непосредственное отражение в музыке современных композиторов. Как известно, французская музыка, существенно преобразившаяся к началу XX столетия, явилась мощным импульсом к развитию академической школы исполнительства на саксофоне. Исполнители, благодаря современным тенденциям музыки, стали активно осваивать репертуар, изобилующий новыми техническими приемами игры, яркими музыкальными красками, разнообразной фактурой и формами.

Саксофон – инструмент, способный воплотить и передать самую невероятную художественную мысль композитора, поскольку обладает богатейшим арсеналом исполнительских возможностей. Благодаря необычной палитре звучания его использовали как в классической академической музыке

(особенно в современной музыке с использованием новых средств игры), так и, разумеется, в джазовой.

Французские композиторы, произведения которых составляют основную массу репертуара саксофонистов, стали первопроходцами: они впервые ввели саксофон в состав симфонического оркестра. Можно с уверенностью сказать, что именно Франция сыграла важную роль в распространении и пропаганде данного инструмента. Саксофон стал активно использоваться в качестве академического сольного инструмента, и как инструмент, обогащающий ансамбль различного состава.

Как известно, семейство саксофонов сконструировано в 1842 году бельгийским музыкальным мастером **Адольфом Саксом** и было запатентовано им четыре года спустя. Адольф Сакс (Антуан-Жозеф Сакс) родился в 1814 году в бельгийском городке Динан. Его отец, Шарль-Жозеф Сакс, был музыкантом-самоучкой и занимался изготовлением разных музыкальных инструментов, особенно духовых. За долгие годы своей практики в изготовлении духовых музыкальных инструментов Шарль Сакс усовершенствовал и выработал новую акустическую теорию о распределении воздушного столба в трубках духовых инструментов, что помогло ему более точно определить расположение звуковых отверстий на стволе деревянных духовых инструментов [1].

С 1820 года Ш. Сакс принимал участие в различных выставках и неоднократно удостаивался престижных наград и медалей за усовершенствование и мастерское изготовление новых музыкальных инструментов. Любопытно, только за несколько лет он стал обладателем множества призов, получив двенадцать авторских свидетельств об усовершенствовании музыкальных инструментов. Дети Ш. Сакса тоже получили профессиональные знания и навыки в изготовлении инструментов и стали мастерами своего дела. Конечно же, вполне закономерно, что его сыновья научились хорошо изготавливать инструменты, так как с раннего детства они росли в творческой среде и воочию могли наблюдать за процессом «рождения» новых духовых инструментов. Особое внимание Ш. Сакс уделял своему старшему сыну – Адольфу, у которого интерес к конструированию инструментов и способности к музыке проявился с раннего детства. Он умел играть на флейте и хорошо пел. Заметив способности сына, Ш. Сакс всячески поддерживал его, сделав своим учеником и преемником. Так, всего за несколько лет он «приобрел достаточную сноровку в выполнении таких тонких и сложных технических операций, как отливка, точка, шлифовка клапанов, сборка деталей деревянных духовых инструментов и обкатка трубки валторны» [1].

Первыми инструментами, произведенными А. Саксом, явились две флейты и кларнет из слоновой кости. Следующим важным шагом на пути к освоению специальности стало поступление в Брюссельскую консерваторию, где он обучался игре на кларнете у авторитетного в то время кларнетиста и дирижера оркестра Валентина Бендера. Профессиональное обучение игре на музыкальном инструменте оказалось весьма кстати, так как помогло ему изнутри понять специфику изготовляемых инструментов и апробировать их звуковые качества в мастерской отца.

Одним из главных изобретений Адольфа Сакса по праву считается саксофон. После прежних своих открытий, а именно: он усовершенствовал кларнет in B немецкой системы, снабдив его двадцатью четырьмя клапанами и сделав его более удобным для исполнения быстрых пассажей, Сакс находился в активном поиске чего-то совершенно нового со свежим инструментальным звучанием. Для этого он начал изучать состав симфонического и духового оркестра, тем самым сравнивая соотношения тембров и силу звучания оркестровых групп. Адольф Сакс мечтал «о посреднике с характерными особенностями деревянных и медных духовых инструментов, который не мог бы заглушить слабых, но и был наравне с сильными» [2]. Так, в один прекрасный день, который позже вошел в историю, Адольф Сакс экспериментировал, он попробовал приставить мундштук от басового кларнета к офиклеиду, медному инструменту басового регистра, и попытался что-нибудь сыграть. Услышав необычный воспроизведенный звук, его разум начал мыслить в правильном направлении. Результатом кропотливой работы явилось создание нового инструмента, обладающего богатейшими выразительными средствами, исполнительской техникой и свободой игры, нацеленной на глубокое и проникновенное прочтение музыки. Когда же встал вопрос о названии нового инструмента, то ответ пришел сам собой: конечно же, просто – саксофон, т.е. звук, найденный Саксом. Возможно, так оно и было. До нас, к сожалению, не дошло каких-либо достоверных сведений об этом историческом моменте. «Так, вызванное его гением озарение, – писал бельгийский музыкальный критик, композитор и педагог Франсуа Фетис, – дало возможность применить принцип вибрации этого типа инструментов к новой… форме медного духового инструмента, который стал одним из лучших и, без сомнения, самым оригинальным его изобретением» [2].

Официальной датой рождения нового инструмента можно считать начало июня 1842 года, в то время когда А. Сакс приехал во Францию, чтобы познакомить столичных музыкантов с новым инструментом. Здесь же музыкант-изобретатель встретился с французским композитором Г. Берлиозом и с тех пор они стали хорошими друзьями.

Можно сказать, что настоящая популярность и спрос к саксофону пришли после написания великолепной статьи Г. Берлиоза, в которой он отмечал: «Саксофон, названный так по имени изобретателя, представляет собой медный духовой инструмент, довольно похожий по своей форме на офиклеид, но снабженный девятнадцатью клапанами. На нем играют не как на других медных мундштучных инструментах, а с помощью мундштука, подобного мундштуку бас-кларнета. Таким образом, саксофон может считаться родоначальником новой семьи язычковых медных инструментов. Его диапазон составляет три октавы. … Что касается звучания, то его природа такова, что я не знаю ни одного инструмента низкого регистра, применяемого в настоящее время, который мог бы в этом отношении с ним сравниться. … К тому же, характер звучания саксофона совершенно необычен и непохожий ни на один из тембров, которые можно

услышать в современном оркестре, если не считать в какой-то степени низкие звуки «es» и «f» басового кларнета» [2].

Так, А. Саксом было изобретено два самостоятельных семейства инструмента: первое – для симфонического оркестра, а второе – для духового оркестра. Первое семейство было составлено им из шести разновидностей, настроенных в строй F и in C, а вторая группа включала семь видов инструмента в строе in Es и in B. Каждый вид инструмента получил свое название в соответствии с тесситурой певческий голосов: сопранино, сопрано, альт, тенор, баритон, бас, контрабас. Первая группа не смогла получить свое место в симфоническом оркестре, а вторая группа стала постоянным членом в духовом оркестре и имела большой успех, поскольку в это время в духовом оркестре шли поиски инструмента, способного соединить между собой группы деревянных духовых и медных инструментов.

Таким образом, с началом XX столетия, благодаря французским композиторам и исполнителям, искусство игры на саксофоне вступило в новый этап своего развития. Прошло не так много времени с того момента, когда Адольф Сакс презентовал всему миру совершенно новый духовой инструмент, который частично выбрал в себя механические компоненты деревянно-духовых и медных духовых инструментов. Инструмент не только нашел свое место в оркестре и в составе различных ансамблей, но и стал солирующим инструментом. Позже саксофон по праву стал считаться «королем» джазовой музыки. XX век справедливо оценивается как «золотой период», когда саксофон привлек внимание всего мира, в частности, в Северной Америке стремительно стала развиваться джазовая музыка, в Европе – классическая. Благодаря мощной рекламе французских композиторов и исполнителей, в том числе, Г. Берлиозу, написавшему знаменитую статью, среди музыкантов и ценителей музыки, саксофон приобрел огромную популярность. Столь же популярен этот инструмент был и на территории постсоветского пространства. Следует отметить, что вместе с эволюционным развитием саксофона изменялся и характер его использования в музыкальной практике: вводились новые исполнительские приемы, появлялись более сложные технические элементы, менялось отношение к качеству звучания инструмента.

Как известно, первым российским композитором, обратившим внимание на саксофон, был А.К. Глазунов. Пораженный богатым тембром и богатейшей палитрой красок инструмента, он сочинил Первый концерт для саксофона с симфоническим оркестром. Не удивительно, что его привлек нежный и мелодичный звук саксофона, ведь композитор смог ощутить вживую всю энергию звуков и увидел большие перспективы в возможностях передачи музыкальной и художественной идеи, когда посетил северный континент Америки. После А.К. Глазунова, для данного инструмента, начала сочинять целая плеяда советских композиторов таких как: Т.Б. Буевский, Э.В. Денисов, Д.Ю. Капырин, В. Мясоедов, С.В. Павленко, Е.И. Подгайц, И.И. Тараненко, Д.Н. Смирнова, Ю.Н. Чугунов, которые творили в разных жанрах и стилях музыки.

В отечественную инструментально-исполнительскую и композиторскую практику саксофон вошел не так давно. После открытия класса саксофона на кафедре духовых инструментов и ударных инструментов в Казахской национальной консерватории имени Курмангазы, начали готовить первых выпускников. Вопрос репертуара стоял очень остро. Исполнители-саксофонисты нуждались в ярких и неординарных произведениях казахстанских композиторов. Они способствовали повышению интереса к произведениям для саксофона и популяризации самого инструмента. Несомненно, что одаренные и талантливые личности придали необходимый импульс творческим поискам отечественных композиторов. Одним из первых таких композиторов стал К.Х.Кужамьяров, создавший «Концерт для саксофона с симфоническим оркестром». Так же можно отметить следующих композиторов: Т.Ш. Кажгалиева с пьесой «Элегия» для саксофона и оркестра, М. Рахимбаева «Романс для саксофона с оркестром», Д. Останьковича «И повториться все …» для сопрано, саксофона и фортепиано и т.д. Несмотря на небольшое количество сочиненных произведений, безусловно, их можно причислить к «золотому фонду» отечественной композиторской и исполнительской школы ввиду их несомненной художественной значимости и ценности.

В настоящее время во всем мире наблюдается стремительный процесс развития инструментального исполнительства. Это подтверждается огромным количеством проводимых исполнительских конкурсов. Заметно, что исполнительское искусство не стоит на месте, оно развивается, тем самым, давая импульс к усовершенствованию исполнительских приемов игры на духовых инструментах. Большое влияние и интерес к саксофону вызвали известные исполнители, такие как Клод Делангль, Арно Борнкамп, Марсель Мюль, Нобуя Сугава, Жан-Мари Лондейкс и современные российские саксофонисты – Сергей Колесов, Никита Зимин и т.д.

Что касается инструментального исполнительства в Казахстане, то можно отметить, что на него большое влияние оказывает российская школа игры на саксофоне. Активно используются различные методические рекомендации и работы ведущих российских инструменталистов и музыковедов.

С высоты пройденных лет с полной уверенностью можно утверждать, что саксофон занял почетное место среди других духовых деревянных инструментов, так как обладает тембром, похожим на кларнет и гобой, и мощным звуком, как медные духовые инструменты. Исключительно у всех видов саксофона есть своя изюминка и место в оркестре. На данный момент наиболее используемыми видами выступают: сопрано, альт, тенор и баритон. Со времен А. Сакса саксофон изменялся и усовершенствовался еще несколько раз. Этому содействовали разные фирмы по изготовлению инструмента, потому как саксофон обладал огромной популярностью, и спрос на инструмент был впечатляющим. В настоящее время существует множество фирм по изготовлению саксофона, в том числе самые популярные, такие как «Selmer»(Франция) и «Yamaha»(Япония), а также «Conn» и «Ton King»(США), «BS» (Германия), «Buffet» (Франция), «Amati» (Чехия), «Yanagisawa» (Япония) и огромное количество фирм, выпускающих именные

инструменты и мастера, изготавливающие саксофоны вручную. Очевидно, что процесс расширения выразительных возможностей инструмента не закончен, он устремлен в будущее и зависит от того, какие будут ставиться художественные задачи и избираться эстетические предпочтения.

Список литературы:

1.https://www.webkursovik.ru/kartgotrab.asp?id=-167366
2.Саксофон в классике. Электронный ресурс: http://www.rocklab.ru/view/sections/59/docs/1165.html

РАЗВИТИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ СТУДЕНТОВ ПРИ ИЗУЧЕНИИ РЕГИОНАЛЬНОЙ ТОПОНИМИКИ

ИМАХАНОВА Аклима Айтапаевна
Кызылординский государственный университет им.КоркытАта
Доцент кафедры русского языка и литературы
город Кызылорда, Казахстан

АКАЕВА Мирамкуль Абдрахмановна
Кызылординский государственный университет им.КоркытАта
Старший преподавателькафедры русского языка и литературы
город Кызылорда, Казахстан

Аңдатпа

Мақала "Туған жер"бағдарламасын жүзеге асыру аясындағы жастарға патриоттық тәрбие беруі – қоғамдық сананы жаңғыртудың маңызды бағытының біріекендігіне арналған.Сондай-ақ,Қызылорда облысының топонимикасы бойынша оқу жобасын орындау үдерісіндегі студенттің зертеушілік дағдысын дамыту мүмкіндіктері қарастырылады.

Аннотация

Статья посвящена одному из важнейших направлений модернизации общественного сознания – патриотическому воспитанию молодежи в рамках реализации программы «Туған жер». Рассматриваются возможности развития исследовательских навыков студентов в процессе выполнения учебного проекта по топонимике Кызылординской области.

В полноценной реализации ключевых аспектовпрограммы «Рухани жаңғыру» особая роль отводится системе образования. Ведь, как справедливо отмечает Президент, «будущее творится в учебных аудиториях». И в конечном итоге именно на молодое поколениенацелены приоритетныенаправления

модернизации общественного сознания– конкурентоспособность, прагматизм и открытость.

Немаловажное значение при этом отводится патриотическому воспитанию молодежи. В свете задач, поставленных перед отечественным образованием, оно наполняется новым смыслом, новым содержанием, открывает новые грани и возможности для работы.

Определяя важнейшей чертой патриотизма особое отношение к родной земле, ее культуре, обычаям, традициям, Н.А.Назарбаев раскрывает свое видение патриотизма: «Это основа того культурно-генетического кода, который любую нацию делает нацией, а не собранием индивидов. ….Патриотизм начинается с любви к своей земле, к своему аулу, городу, региону, с любви к малой родине.Малая родина – это место, где ты родился и вырос, а порой и прожил всю жизнь. Там горы, реки, рассказы и мифы об их возникновении, имена людей, оставшихся в памяти народа…» [1] .

Безусловно, любовь к родному краю, его истории, культуре является основойнравственности человека, его духовным богатством, накопленным предыдущими поколениями.

Если обратиться к литературным источникам, то можно заметить, что каждый писатель, поэт всегда с глубокой теплотой и любовью вспоминает свой отчий край, место, где прошло его детство, где он получил путевку в жизнь.Вот как пишет, например, о своей малой родине Сабит Муканов: «Вы не встретите человека, который не любил бы своей родины…На моей родине нет ни гор, ни лесов, ни моря. Моя земля – гладкая равнина Тургая. Равнина до самого горизонта. Наш аул находится у подножия гряды Кызбель, что в переводе означает Девичий стан.С Кызбеля стекает шумный ручеек Конырау – Звонок….».

Чингиз Айтматов, вспоминая в беседе с Мухтаром Шахановым свой родной аул Шекер, пишет: «Где бы ты ни был, в какой бы точке земного шара ни оказался, родная земля останется для тебя одной- единственной. Только храня с ней духовную связь, ты будешь с достоинством идти по жизни. Потому как чужая земля, чужой воздух, чужая вода не заменят Родины…»

В целях воспитания у студентов чувства патриотизма, любви к своей малой родине, к своим корням и истокам студентам второго курса Кызылординского государственного университета им. Коркыт Ата был предложен учебный проект «История топонимовКызылординской области». Помимо названной выше воспитательной цели, проект преследовал и решение других образовательных задач, в частности,развитие исследовательских навыков студентов, развитие их лингвистической и коммуникативной компетенции средствами родного (казахского) и русского языков.

В состав Кызылординской области входят семь районов. Из них для исследования были отобраны два района: Шиелийский и Сырдарьинский.

В ходе работы над проектом студентыбеседовали со старожилами, работниками музеев, изучали научную литературу по теме проекта. Завершением проекта явилось выступление на научной конференции

студентов, подготовка презентации «История топонимов Кызылординской области».

В данной статье мы расскажем об отдельных результатах исследования на примере топонимов Сырдарьинского района.

Топонимы - наша память о языке, об истории и географии. Любое географическое название исторично и является памятником культуры каждого народа. Географическое название не бывает случайным. Его дает общество. В топонимах запечатлены исторические этапы заселения территории, хозяйственная деятельность людей, древние миграции и межнациональные контакты, исторические, политические и социально-экономические изменения, географические особенности, приметы местности, особенно те, которые в настоящее время уже исчезли. «Невозможно представить себе жизнь современного общества без географических названий,- пишет известный специалист в области топонимики Э.М. Мурзаев.- Они повсеместно и всегда сопровождают наше мышление с самогораннегодетства. Все на земле имеет свой адрес, и этот адрес начинается сместа рождения человека. Родное село, улица, на которой мы живем, город, страна- все имеет свои имена»[2].

Если мы взглянем на географическую карту, увидим, чтоона вся испещрена названиями стран, морей, островов, рек, озер, городов, сел. И это только малая часть существующихтопонимов. Свои имена имеют и очень мелкие объекты: леса, луга, поля, болота, изгибы и затоны рек, овраги, холмы и т.п.

Такие названия, как правило, не зафиксированы в географических справочниках и редко встречаютсяв письменных документах. Их хорошо знают лишь местные жители. В каждом селе можно записать десятки таких названий. Изучение названий мелких объектов являетсяпредметом микротопонимики.

Все географические названия имеют свой смысл. Никакой народ не назвал реку, озеро или селение « просто так», случайным сочетанием звуков. За многими названиямистоятудивительные истории, легенды и др.

В топонимах, как в зеркале, отражено разнообразие природной среды, пестрота ландшафтов. Нередко они служат источником богатой и разнообразной научной информации. В них выражены внешние формы, специфические черты, количество и качество, внутренняя структура и сущность, принадлежность, место расположения и другие существенные свойства и признаки природных и других объектов.

Анализируя топонимы Кызылординской области, мы пришли к выводу,что происхождение большинства из нихсвязано сличнымииименами, т.е представляют собойантропотопонимы.Даваяназвания тем или иным населенным пунктам, народ отдавал предпочтение людям, которые остались в памяти своимиделами и поступками. В некоторых случаяхмотивом для наименования населенных пунктов послужили топографические особенности. Так, например, существуют несколько версий о вероятных причинах наименования аула Айдарлы.

Согласно первой версии на территорииаула был большой песчаный холм, на вершинекоторого роскуст джингиля в форме *айдара* - косички, которую оставляли на голове у маленькихмальчиков. Эту версию мы услышали от жителя аула семидесятилетнего Калдыбай ата.

Вторую версию нам рассказал другой житель аула – Абдыкалыков К. Он поведал о том, что когда-то в ауле проживал один уважаемый аксакал, у которогобыл сын, носивший на голове косичку – айдар. И этот сын умер возле этогохолма, поэтому аул и назван «Айдарлы».

О происхождении ряда других топонимов мы узнали из беседы с одним из старожилов района Мырзановым К.

Донғал (возвышенное место, холм, бугорок). На этом месте был песчаный холм, на вершинекоторого росли три дерева, а вокругэтого места была земля, пригодная для земледелия. Со временем этот холм разровнялся с землей, но название этого места как Донғал сохранилось.

Қатынбақан (қатын- женщина, баба;бақан – шест с развилкой, которым поднимают кошму в верхнюю часть остоваюрты). На территориинынешнего местечкаҚатынбақанкогда-то был устроен большойтой. По какой-то причине между мужчинамизавязалась драка. Женщины не могли их разнять и заставитьпрекратить эту драку. Тогда они взялиэти шесты с развилкой и, избивая имимужчин, разогнали их и прекратили эту драку. С тех пор это место стали называть Қатынбақан.

Но существует и другая история относительно происхождения данного топонима. В военноевремя, когда все мужчины ушли воевать, в ауле оставались только женщины и дети. Когда устанавливалиюрты на джайляу, женщины поднимали остовы юрт с помощью этих шестов с развилкой –по-казахски*бақан.*

Наименованиеместности*Ботабай* связано с именемчеловека, который прорылв этом месте арык и сталзаниматься земледелием. Но существует и другая версия,объясняющая происхождение топонима Ботабай.

В давние времена в этих краях жил один богатый человек, у него были несметные стада верблюдов. Во время набега враги угнали весь его скот, ему удалось сберечь только одного верблюжонка (бота). На этом верблюжонке ему удалось убежать от врагов. Но вражеская стрела настиглаих на том месте, которое ныне и называется Ботабай. Место, где погибли бай и его верблюд, люди вначале называли Боталыбай, но постепенно оно стало именоваться Ботабай.

Қарақум. Название этогоместа объясняется тем, что и пески, и джингиль в этих местах темногоцвета. Вторая версия: в этих песках хоронили умерших людей. Отсюда наименование *Қаралықум* (траурные пески), котороепозже трансформировалось в Қарақум.

Мақпалкөл. О происхождении этого топонима также существуют две версии. По одной из них, некогда на берегуозера был аул, в котором проживала женщина по имени Мақпал. По другой версии, Мақпалбыл

мужчина, который обосновался на берегу этого озера. Он жил здесь и зимой, и летом.

Интересна история топонима *Ақтам*. Как известно, раньше людипроживали в войлочных юртах и землянках. Позже в этих местах были построены первыедома, выбеленныеизвестью. Отсюда и название *Актам – белый дом.*

Ақарық (белый арык). Здесь вручную был прорыт очень глубокий канал, по берегам которого были воздвигнуты дамбы из песка. Когда подъезжали к этой местности, то сразу были видны белеющие дамбы. Канал играл большую роль в жизни людей, проживающих в этих краях.

Құмшығанақ (кум-песок, шыганак- залив). В более ранний периодлюди, опасаясьнаводнения, селились у подножия высоких песков. Этим объясняютпроисхождениетопонимаҚумшығанак, что можно перевести как «Песчаныйзалив».

Происхождениетопонима*Кумісбай*связано с именем человека, когда-то проживавшего в этих местах. Это был очень мудрый и уважаемый человек, к советам которого прислушивались его земляки.

Происхождение топонима*Егенберды* также связано также с именем человека, под руководством которогоздесь был разбитсад. Некоторые деревья из этого сада до сих пор растут в этих местах.

Тасарық (каменныйарык). Когда рыли в этих местах канал, то люди отметили, что земля была очень твердая. Людям с трудом удалосьпрорыть его, но вода в нем оказалась непригодной для питья. Поэтому люди назвали это место Тасарык, что можно перевести как «каменныйарык», или «жесткий арык».

Жағатал (жага-побережье; тал- дерево). В этих местах вдоль берегов Сырдарьи росли деревья. Этим объясняется происхождениеданного топонима.

Кішкенекөл (маленькое озеро). Во время большой воды здесь образовывалосьмаленькоеозеро, куда собиралась вода. Отсюда и название Кішкенекөл.

Конечно, не осталась без внимания студентов и история топонима *«Сырдарья»*. В древности река носила название «Яксарт», упоминание о ней встречается в письменных источниках еще с IV века до нашей эры и переводится как «река жемчуга». В Китае название «Сырдарья» в древности было «Чженьчжухе», в переводе означающее «Жемчужная река». В более поздних иранских источниках обнаруживается название «Яхша-арта», значащее «Превосходная жемчужина». Современное название зафиксировано лишь с XIX века, по одной из версий оно объясняется происхождением от иранского слова «сары», которое примерно обозначает «обильный, много». Но данная версия считается менее обоснованной.

Таким образом, изучениевозникновения и семантики топонимов имеет как научное, так и воспитательное значение, т.к. вызывает интерес к истории родного края и своего народа. Изучение топонимов имеет также

большое познавательное значение, при этом для обществаособенно важна их адресная функция. Помимо воспитательной, образовательной функции, топонимы выполняют и функции политические, в частности, они служат одним из средств утверждения государственного суверенитета, национального приоритета страны.

Литература:

1.Назарбаев Н.А. «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» Апрель, 2017.

2.Мурзаев Э.М. Очерки топонимики.- М., 1974.

3.Поспелов Е.М. Географические названия мира. Топонимический словарь .2-е изд. — М.: Русские словари: Астрель: АСТ, 2002. — 512 с.

БАЛАБАҚШАДАРУХАНИ-ТӘРБИЕНІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

ИСАХОВА Несібелі Есиркеповна
«Алпамыс Батыр»бөбекжай-балабақшасы
жоғары санатты тәрбиеші
ОҚО, Мақтарал ауданы, Жетісай қаласы
Қазақстан

Аңдатпа

Бұл мақалада балабақшадағы рухани-тәрбиенің маңыздылығы қарастырылған.

Аннотация

В этой статье рассматриваются важность духовного воспитания в детском саду.

Қазақ халқы қай уақытта болмасын ұрпақ тәрбиесін ұлттың тағдыры, ұлттың болашағы деп білген. Сондықтан тәрбие мәселесіне аса көңіл бөліп, оған тиімді әдіс-тәсілдерді қолданып, жүзеге асыру әрбір ұжымның тапқырлығы мен іскерлігін, ізденімпаздығы мен шығармашылығын талап етеді.

«Адамға ең бірінші білім емес, тәрбие берілуі керек, тәрбиесіз берілген білім адамзаттың қас жауы, тәрбиесіз берілген білім адамзатқа апат әкеледі» деген ғұлама ғалым Әбу Насыр Әл-Фарабидің тұжырымдамасын әрбір ұстаз, ата-ана қағида ретінде ұстанса нұр үстіне нұр болар еді. Оқу мен тәрбие – егіз іспеттес, бір-бірінен ажырамайтын күрделі процесс. Тәуелсіз еліміздің ұстаздары осы екі үрдісті теңестіріп алып жүріп, өздерінің шеберлігі мен іскерлігін көрсетеді.

XXI ғасыр – білімділер ғасыры болғандықтан бүгінгі таңда заманымызға сай зерделі, ой-өрісі жоғары, жан-жақты дамыған ұрпақ қалыптастыру,

мемлекетіміздің алға қойған аса маңызды міндеті болып тұр. Жаңа кезеңдегі білім берудің өзекті мәселесі жас ұрпаққа-адамгершілік-рухани тәрбие беру. Құнды қасиеттерге ие болу, рухани бай адамды қалыптастыру оның туған кезінен басталуы керек.

Адамның моральдық сапа негіздері мектепке дейінгі балалық шақта қалыптасады. Мектепке дейінгі уақытта бала ересектердің жетекшілігімен жақын адамдарымен, құрдастарымен, заттармен, табиғатпен қарым-қатынас жасаудың, тәлім-тәрбие алудың батапқы тәжірибесіне ие болады, қоғамның моральдық нормасын игереді.

Психология ғылымы да баланың айналадағы болмысты дұрыс түсінуі мектеп жасына дейін қалыптасатын, олар өз айналасындағы адамдардың көзқарасы мен талпынысынан, мұраттарынан жастайынан-ақ үлгі алатынын дәлелдеді. Бірақ бұл өзгерістердің бәрі де өзінен-өзі немесе жүйкенің туа біткен заңдылық күші арқылы емес, әдейі мақсат көздеп ұйымдастырылған оқу-тәрбие үстінде іске асады.

Адамгершілік тәрбие мазмұнына баланың Отанға, адамдарға деген сүйіспеншілігін тәрбиелеу жатады. Ол үшін алдымен балалардың ата-анасына, үйіне, туған жеріне, оның табиғатына, өз ауылына, қаласына, туған-туысқандарына, дос-құрбыларына, балабақшаға деген сүйіспеншілік сезімін тәрбиелеу қажет.

Елге сүйіспеншілікті тәрбиелеудің пәрменді құралы – халықтың тілі, мәдениеті мен көркемөнері. Ана тілі – халықтың тілі, мәдениеті, көркемөнері. Ана тілі – халықтың тарихы, халықтың ең зор ақылшысы, ұстазы деп бағалаған. Осы орайда, дана Абай: «Өнер алды – қызыл тіл», - деп толғаса, Ғ.Мүсірепов: «Тілден биік асқар жоқ, тілден асқан байлық жоқ, тілден терең теңіз жоқ», - деп тілдің құдіретін ерекше бағалаған. Ал кемел жазушы М.Әуезов: «Кімде – кім қазіргі уақытта ана тілін, өзінің әдебиетін сыйламаса, бағаламаса, оны сауатты, мәдениетті адам деп санауға болмайды», - деген. Ендеше, ерте сәбилік кезеңнен бастап баланы ана тілінде сөйлеуге үйрету, ауыз әдебиеті үлгілерімен сусындату ең маңызды мәселе. Бала әдеби шығармаларды: өлең, жұмбақ, жаңылтпаш, мақал-мәтел, батырлар жырын тыңдау арқылы ана тілінің байлығы мен әсемдігін меңгерумен қатар, оны сүюді үйренеді. Балаларды халықтың қолөнерімен, қазіргі композитордың сан түрлі азаматтық тақырыптарға арналған әндерімен таныстыру балалардың қуанышын, көңілді сезімін дамытып, еліне, туған жеріне, Отанға, т.б. сүйіспеншілік сезімін тәрбиелейді.

Адамгершілік тәрбиесінің мазмұнына балаларды интернационалдық рухта тәрбиелеу де жатады, өйткені ол адамгершілік тәрбиесінің негіздерінің бірін құрайды. Балабақшада көптеген ұлттың балалары бар, олардың бәрі бірдей тәрбиеленіп, бірдей қамқорлыққа бөленеді.. осының өзі-ақ балалардың бір-біріне жолдастық, достық сезімін тәрбиелеудің ең қолайлы жағдайы.

Балабақшада балаларды жан-жақты дамуы үшін ойынның рөлі ерекше. Тәрбиеші бағдарламада көрсетілген сюжетті-рөлдік, қимыл – қозғалысты, дидактикалық және басқа да ойын түрлерін пайдалана отырып, топтағы

баланың ойын әрекетін ұйымдастыра білуі тиіс. Ойын барысында балалардың айналадағы дүние жайында таным белсенділігі артып, игерген білім – машықтарының негізінде бір сюжетке орай басты кейіпкерлерге еліктеу, ойын ойнауға қасына серік тауып алуы, онымен шынайы қарым-қатынас орната отырып, таңдап алған рөлдеріне деген жауапкершілігі арта түседі.

Ойын балалардың оқуға, еңбекке деген белсенділігін арттырудағы басты құрал. Адамгершілік тәрбиесі тәрбиенің басқа да салалармен тығыз байланысты. Адамның іс-әрекеті мен мінез-құлқынан да әдемілік, сұлулық көрініс таппайынша, адамгершілік парасат тәрбиесі көздеген мұратына жете алмайды. Адамгершілікке баулу жұмысының ережесі балабақшадан бастап нақтылы мақсатты көздеуі шарт. Тәрбиеші балалардың орынды іс-әрекеттерін мақұлдай отырып, азды-көпті жіберген кемшіліктерін өздері түсініп, түзетуге бағыттай білуге тиіс. Әр балаға өз ісі мен қылығына жауапкершілікпен қарап, ұялу, кешірім сұрау сияқты әдеттерді үйрену керек.

Балалардың рухани дүниесін байыта отырып, талғамдарын арттыруға ат салысу, жаңа, озық тәжірбиені дер кезінде насихаттап, өмірге енгізу – барша қауым, тәрбиешілер бірлесе атқаратын абырайлы міндет. Жас ұрпаққа адамгершілік-эстетикалық тәрбие беру тұжырымдамасында былай делінген: «Балабақшадан бастап жан-жақты және толық жетілген тұлғалы адам тәрбиелеуге жәрдемдесетін эстетикалық мұраттар, талғам мен талап тілектер қалыптастыру, түптеп келгенде тәрбиенің барлық қыры мен, сырын өз бойына сіңіреді». Бала ойын ойнағанда өмірде көрген-білгенің өзіне ұнаған адамның іс-әрекетіне еліктеп отырып бейнелейді. Бала үшін өзіне ұнаған адамнан артық ештеңе жоқ, оған барлық жағынан ұқсағысы келеді. Жалпы бала табиғаты өзін бірнеше есе үлкен ғып көрсетуге бейім. Тез есейгісі келіп бәрін өзім істеймін деп талпынады. Баланың осы талпынысын мақұлдап, сен үлкенсің, мен көмектесіп жіберем, бәрін де өзін істей аласың деп, сенім білдіре тәрбиелеу ұтымды әдіс. Ізеттілік, ізгілік, инабатталық әдептілік – бір күнде қалыптаса қалатын қасиет емес. Бұл балабақшадан бастау алып, өмір баспалдақтарында шыңдалып, біртіндеп қалыптасатын қасиет.Тәрбиеші бұл мақсатта көркем әдебиет шығармаларын кеңінен пайдаланады. Солай еткенде бала өздігінен ойын ойнағанда тәрбиешінің, ата-аналарының оқыған шығармаларынан өздеріне ұнаған басты кейіпкерлерін бейнелейді. Осы орайда күнделікті өмірде балаларға түсінікті әзіл-қалжың шығармаларды пайдалану топта балалалардың көңіл-күйін көтеріп, олардың қайырымдылығын ізгі сезімін, бір-біріне мейірімділігін тәрбиелеуге күшті әсер ететінін атап өту қажет.

Адамгершілік тәрбиесіне қарапайымдылыққа тәрбиелеу де жатады. Балаларды жөнсіз көп мақтау, артық бағалау зиянды ықпал етеді. Бұл кейде балалардың мақтаншақ, өркөкірек, жалқау болуына әкеп тірейді, әсіресе қабілетті балалардың іс-әрекетін әділ мадақтай отырып, оларға талап пен тапсырманы күшейте түскен жөн. қарапайымдылыққа тәрбиелеудің негізі – баланың адамгершілік қасиетін дұрыс, әділ бағалау.

Адамгершілік тәрбиесінің мазмұнына баланың мінез-құлқын тәрбиелеу жатады. Мінез-құлық дегеніміз – адамдардың өзін қоршаған ортаға, қоғамға,

басқа адамдарға деген қарым-қатынасынан көрініс табатын тұрақты психикалық ерекшелігінің жиынтығы.

Бұл ерекшеліктердің ең бастысы – сана мен ерік. Мінез-құлық өте ерте жастан бастап қалыптасады және саналы, ақылды ұйымдастырылған тәрбие ісіне бағынады.

Халықта «Ағаш түзу өсу үшін оған көшет кезінде көмектесуге болады, ал үлкен ағаш болғанда оны түзете алмайсың» деп бекер айтылмаған. Сондықтан баланың бойына жастайынан ізгілік, мейірімділік, қайырымдылық, яғни адамгершілік құнды қасиеттерді сіңіріп, өз-өзіне сенімділікті тәрбиелеуде отбасы мен педагогтар шешуші роль атқарады. Рухани -адамгершілік тәрбие- екі жақты процесс.

Бір жағынан ол үлкендердің, ата-аналардың, педагогтардың балаларға белсенді ықпалын, екінші жағынан- тәрбиеленушілердің белсенділігін қамтитын қылықтарынан, сезімдері мен қарым- қатынастарынан көрінеді. Сондықтан белгілі бір мазмұнды іске асыра, адамгершілік ықпалдың әр түрлі әдістерін пайдалана отырып, педагог істелген жұмыстардың нәтижелерін, тәрбиелеушілерінің жетіктістерін зер салып талдау керек.

Баланың өмірге белсенді көзқарасының бағыты үлкендер арқылы тәрбиеленеді. Тәрбиелеу, білім беру жұмысының мазмұны мен формалары балалардың мүмкіндігін ескеру арқылы нақтыланады. Адамгершілікке, еңбекке тәрбиелеу күнделікті өмірде, үлкендердің қолдан келетін жұмысты ұйымдастыру процесінде, ойын және оқу ісінде жоспарлы түрде іске асады.

Мектеп жасына дейінгі балалардың даму ерекшелігін ескере отырып, мектепке дейінгі педагогика төмендегі әдістерді белгіледі:

- Тәрбиеші мен ата-ананың үлгісі, күнделікті өмірден үлгі – мысалдар келтіру;
- Балаларға жақсы мінез-құлық пен адамгершілік ережелерін үйрету, соған сай балалардың іс-әркеттерін ұйымдастыру;
- Сендіру, түсіндіру;
- Мадақтау, кінәлау, айыптау, жазалау;
- Бағалау.

Үлгі ету – адамгершілік тәрбиесінің негізгі әдісі. Тәрбиеші мен ата-ананың үлгісі адамгершілікке тәрбиелеудің әдісі ретінде басқа әдістермен бірлікте елеулі рөл атқарады. Үлгінің тәрбиелік күші баланың еліктегіштігіне негізделеді. Әсіресе мектеп жасына дейінгі балаларға үлгі ерекше сенімді ықпал етеді, өйткені олар өзін қоршаған құбылыстарға, адамдардың іс-әрекетіне сын көзбен қарауды білмейді.

Балаларды адамгершілікке тәрбиелеуде сөзбен түсіндіру, сендіру, үйрету қажет. Тәрбиеші балаларға жағымды, жағымсыз қасиеттерді түсіндіріп, жаман іс-әрекеттерге қарсы тұра білу қабілетін тәрбиелейді.

Түсіндіру – балалардың тәртібіне қойылатын талаптарды, олардың қажеттігінің себебін, оны орындаудың жолдарын ұғындырады.

Сендіру – баланың санасына, сезіміне, еркіне мақсат көздей отырып әсер ету арқылы жағымды әрекеттерге, моральдық қасиеттерге баулиды.

Ескерту – баланың жасаған кемшілігінің оңай жөндеуге болатын кезде қолданылады.

Балаларды адамгершіліке тәрбиелеуде ұлттық педагогика қашанда халық тәрбиесін үлгі ұстайды. Ал, адамгершілік тәрбиелеудің бірден-бір жолы осы іске көзін жеткізу, сенімін арттыру. Осы қасиеттерді балаға жасынан бойына сіңіре білсек, адамгершілік қасиеттердің берік ірге тасын қалағанымыз. Адамгершілік- адамның рухани арқауы.

Өйткені адам баласы қоғамда өзінің жақсы адамгершілік қасиетімен, адамдығымен, қайырымдылығымен ардақталады. Адам баласының мінез құлқына тәрбие мен тәлім арқылы тек біліммен ақылды ұштастыра білгенде ғана сіңетін, құдіретті, қасиеті мол адамшылық атаулының көрініс болып табылады.

«Еліміздің күші- патшада, сәбидің күші- жылауында» демекші, біздің күшіміз, қорғанышымыз, сеніміміз- адамгершілігімізде болуы керек. Ол үшіносы үш қасиетті бала бойына дарыта білсек-ұлы жеңіс болары анық.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Бала тәрбиесі № 2 2006 ж , № 4 2008 ж
2. «Өзіндік таным» № 2 2007 № 5-6 2006 ж
3. Аймауытов Ж. Тәрбиеге жетекші Орынбор, 1924.
4. Сатыбаев С Халық әдебиетінің тарихы негіздері - Алматы: 1992
5. Баймұратова. Б. Отбасындағы баланы мектепке дайындау - Алматы: Шартарап, - 2000 ж
6. «Біліктілікті арттыру жүйесіндегі инновациялық стратегиялар – даму кепілі» тақырыбындағы халықаралық ғылыми-практикалық конференцияның материалдар жинағы- Шымкент 2017ж.

ӘӨЖ 004.9:[612.087.1:378.147]

БИОСТАТИСТИКА ПӘНІНКОМАНДАЛЫҚ БАҒДАРЛАУ ӘДІСПЕН ОҚЫТУ ТӘЖІРИБЕМІЗДЕН

КАЛИЕВА Жаныл Ахметовна
«Астана медицина университеті» АҚ
Старший преподаватель
город Астана,Казахстан

АЛТАЕВА Айгуль Умурзаковна
«Астана медицина университеті» АҚ
Старший преподаватель
город Астана,Казахстан

Аңдатпа

Мақалада биостатистика пәні бойынша «Таңдама жиынтық» дәрісінің тақырыбына TBL технологиясын қолдануында өзекті мәселелерін қарастырылады. Білім алушылардың өзара және командамен жұмыс жасау іскерліктерін дамыту.

Кілттік сөздер: TBL технологиясы,биостатистика, таңдама жиынтық, командалық атсалысу, кері байланыс, тест тапсырмалары.

Аннотация

В статье освещается актуалные вопросы практического применения TBL технологии на лекции по дисциплине биостатистика на тему «Выборочный метод». Данный метод способствует обучающихся взаимодействию и развитию навыков работы в команде.

Annotation

The article highlights the practical application aktualnyh TVL technology lectures on the discipline of biostatistics on "Vybrochny method". This method helps students interact and develop skills in teamwork.

Өзектілігі. Оқыту үрдісінде инновациялық білім беру технологиясын медициналық жоғары оқу орындарында ендіруі өзектілі. Замануи инновациялық білім беру әдісінің біріне TBL (Team Based Learning) технологиясы - командалық бағдарлау оқыту болып табылады.

Командалық бағдарлау оқыту (Team Based Learning) технологиясын 1970 жылы Оклахомск Университетінің профессоры, доктор Ларри К.Мичельсен өңдеген болатын [1,2].

Білім алушыға сапалы білім беру мақсатында оқытушы студенттің сол тақырып бойынша біліміндегі алғашқы кемшіліктерін жоюға бар күшін салып, студентті әрі қарай талпындыруға, қызығушылығын оятуға атсалысады.Осы

сабақтың тиімділігін бағалау TBL технологиясын қолдана отырып білім алушының білімін тестілеу, талқылау жәнеқорытындылау.

TBL – студенттердің топтары аудитория ішінде жеке команда ретінде өзара пікірлеседі, тақырып бойынша жеңіл және қиын сұрақтарға командалық атсалысу арқылы оқытушыдан кері байланыс алады, сол пән бойынша сарапшы болуды үйренеді.

Қазақстан республикасындағы медициналық жоғары оқу орындарында TBL технологиясын аналогтарына жатқызуға болады Марат Оспанов атындағы Батыс Қазақстан Мемлекеттік медицина университеті «Ғылыми-Жаратылыстану пәндері» кафедрасы. «Информатика» пәні бойыншаTBL технологиясын практикалық сабақтарда қолдану.Тіркеу № 193. 23.11. 2012ж., «Астана медицина университеті» АҚ «Жалпы медицина факультетінің студенттеріне Тіршілік қауіпсіздігінің негіздері пәнін оқытуда TBL технологиясын қолдану» ИТ және ОСМ бөлімінде тіркелген. Тіркеу №122 02.01.2015ж. және Семей қаласының Мемлекеттік медицина университеті клиникалық пәндерде дәрістер курсында командалық бағдарлау оқыту «Эффективность командно-ориентированного метода обучения (TBL) в лекционном курсе клинической дисциплины. articlekz.com».

Мақсаты. «Жалпы медицина» факультетінің 3 курс студенттеріне «Биостатистика» пәні бойынша дәрісте TBL технологиясын қолдану». Білім алушының практика барысында өзінің қабілетін тұрақты түрде дамытуына мүмкіндік жасау. Студенттердің практикалық сабақтарға қатысу ынтасын арттыру. Студенттердің білімдерін тапсырмаларды орындауда қолдануларына мүмкіндік беру. Когнитивті іскерліктерін, коммуникативті дағдыларын дамыту.

Матриалдар мен әдістері . Биостатистика курсымен информатика, математика кафедрасында өткізілетін жалпы медицина мамандығына оқитын 3 курс (1,6 ағымдар) студенттеріне «Биостатистика» пәнінен «Таңдама жиынтық» дәрісінің тақырыбына арналған нұсқау. Тәжірибелік сабаққа арналған әдістемелік өңдеу, тест тапсырмалары, оқытушының әдістемелік нұсқаулығы, өткізілген сабаққа және әдістемеге қанағаттану бағасы бойынша студентке берілетін сауалнамалар нәтижесі, студенттердің үлгерім көрсеткіштері.

Нәтижелердіталқылау.

Дәрістің мазмұны: Командалық бағдарлау оқу процесі циклдік 6 кезеңнен тұрады [3]. Олар:

1 кезең: Алдын ала тапсырманы тарату. Аудиториядан тыс және жеке студенттер дәрісте және сабақта қарастырылатын сұрақтарға дайындықпен келу.

2 кезең: Жеке бақыланатын тест беру.

Аудиторлық және жеке дайындықты бақылау: әрбір студент бір жауабы бар бірнеше сұрақтарға (12 сұрақтан, 5/6 нұсқа) жауап береді.

3 кезең: Командамен бақыланатын тест беру.

Аудиторлық/командалық: жеке тесттегі сұрақтарды қайтадан команда студенттері бірлесе отырып талқылап дұрыс нұсқаларын таңдайды.

4 кезең: Оқытушының түсіндіруімен болатын қосымша сұрақтар (аппеляция). Аудиторлық/оқытушымен: командамен бақыланатын тестті шешу барысында студенттердің қиналған сұрақтарына оқытушы түсінік береді, кері байланыс жасалады. Осындай түсіндіруден кейін студент келесі практикалық тапсырманы шешуге сенімді болуы тиіс.

5 кезең: Командалық практикалық тапсырма (ТАРР).

Аудиторлық/командалық: ең маңызды кезең. Студенттерге кәсіби қызметтерінде кездесуі мүмкін мәселелер бойынша ситуациялық тапсырмалар беріледі. Студенттерден талап етіледі: тапсырмаларға интерпретация беру, болжамдау, талдау, синтездеу, бір жауапты таңдау арқылы сұрақты тұжырымдау. Сабақ/дәріс барысында пәннің ұстанымдарын қолдану: шағын командаларға тапсырмалар берілуі барысында студенттер жиі және бірден кері байланыс алады.

6 кезең: Оқытушымен аудиториядан тыс/командалық кері байланыс алу.

Командалар дұрыс болған жауаптан басқа сәйкес келетін өз жауаптары туралы оқытушыдан қарастыруын сұрай алады. Командалар сұрақты дұрыс қоя біліп және өз жауаптарын логикалы түрде негіздеулері керек.

Жалпы медицина факультетінің студенттерімен «Таңдама жиынтық» тақырыбында өтілген дәріс барысындааталған тақырыптың материалдарын пайдалану және тақырып бойынша тест тапсырмаларын орындау студенттер арасында жеке командалар ұйымдастыруға және аудиторияда өзара қызу талқылаулар мен байланыстарды орнатуға мүмкіндік береді. Студенттер әуелі аудиториядан тыс дайындығын жеке (IRAT) және командалық тест тапсырмаларын (TRAT) орындау барысында көрсетеді. TRAT пен аппеляциялық кезеңнің студенттерге берер пайдасы өте маңызды. Себебі командалық тест тапсырмаларын орындағандакоманда құрамы бір бірімен ақылдаса, пікірлесе отырып жауап береді, ал аппеляцияда студенттер жіберген қателіктері болса немесе түсініксіз мағлұмат туралы оқытушыдан қосымша мәліметтер алады. Бұндай кері байланыс жіберілген қателіктерін қайтып қайталамауға, алған мағлұматты ұзақырақ есте сақтауына жақсы көмектеседі [4].

Студенттер тақырып бойынша ситуациялық тест тапсырмаларын талқылау барысында әріптестерімен, оқытушымен өзара талқылау тәжірибесін үйренеді. Оқытушы студенттерді алдын ала командаға бөледі, тақырыппен және TBL бойынша сабақ өткізу ережелерімен таныстырады. Студенттер дәстүрлі сабаққақарағанда әрдайым дайындықта болу қажеттігін ұғынады, команданың пікірін дұрыс жеткізе білуге үйренеді. Әрбір команданың жетістікке жетуі өзара тығыз байланыста ғана емес, сонымен қатар әрбір студенттің жеке қосқан үлесі де айтарлықтай маңызды.

Сабақты бағалау келесі кезеңдері тұрады:

1. Дайындықты бақылау тесті (IRAT және TRAT) – жеке және командамен жазатын тесттерді бағалайды.
2. Аппеляция және командаға тапсырма (tapp) кері байланыстар арқылы бағаланады.
3. Команданың әрбір кезеңдегі бағасы қосылы отырып қорытынды баға алынады, яғни IRAT+TRAT+Аппеляция+Тапсырма= қорытынды баға.

TBL 4 ұстанымынан тұрады:

1. Басқарылатын және дұрыс топтастырылған командалар құру.
2. Студенттің аудиториядан тыс дайындығын және командалық жұмысын бағалау.
3. Студенттің оқуға ынтасын арттыратын, команданың дамуына және өзара байланысына үлес қосатын тапсырмалар беру.
4. RAT (дайындықтарын бақылау тесті) және командаларға тапсырмалар беру арқылы жиі және бірден кері байланыс алуды қамтамасыз ету.

Дәрісті бағалау:

1. Дайындықты бақылау тесті (IRAT және TRAT) – жеке және командамен жазатын тесттерді бағалайды.
2. Аппеляция және командаға тапсырма (tapp) кері байланыстар арқылы бағаланады.
3. Команданың әрбір кезеңдегі бағасы қосылы отырып қорытынды баға алынады, яғни **IRAT+TRAT+Аппеляция+Тапсырма= қорытынды баға.**

Жалпы медицина факультетінің 3 курс 301, 302, 303, 304, 305, 327, 328, 329, 330, 331, 337 топтарының студенттеріне өткізілген дәрісті бағалауда жеке тесттерді шешуге 30%, командалық тесттерді шешуге 20%, командалық тапсырмаға 40% бағалау алынды. Аппеляция немесе оқытушының көмегін қажет ететін тапсырма үшін 10% берілді. Жалпы бағалау төмендегі кестеге толтырылады.

Білімді бағалау критериі

Аты-жөні	IRAT 30% (0,3)	TRAT 20% (0,2)	Аппеляция 10% (0,1)	Тапсырма 40% (0,4)	Баға

Сабақты қорытындылау

Сабақты барлық критерилері және жекелеген студенттердің көрсеткен белсенділіктері бойынша қорытындылау:өздеріне тиісті алған бағаларын жариялау, педагогикалық журналға бағаларды қою, келесі сабақтың тақырыбын айтып үй тапсырмасын беру.

Өткізілген сабақта қолданылған технологияға қанағаттану бағасы бойынша студентке берілетін сауалнама сұрақтары мен нәтижелері

№1 Сауалнама сұрақтары

№	Сұрақтар	Толығымен келіспеймін	Келіспеймін	Жауап беруге қиналамын	Келісемін	Толығымен келісемін
1	Командамен жұмыс істеу мен үшін тәжірибе болды				28	72
2	Өз бетімен дайындыққа қарағандакоманда маған материалды меңгеруіме көп көмек тигізді				37	63
3	Командадағы барлық мүшелер нәтиже үшін бірдей үлес қосты				20	80
4	Командамен жұмыс жасау оқу уақытын қолданудың ыңғайлы тәсілі болып табылады				16	84
5	Білімді тәуелсіз бағалау оқу материалын оқуға үлкен талпыныс береді				24	76
6	Жақсы нәтижеге қол жеткізу үшін команда өзара тығыз байланыс жасайды				25	75
7	Командада көшбасшы болу үшін қосымша ғылыми әдебиет оқимын	1	2	1	20	76
8	Дәстүрлі сабаққа қарағанда көп дайындықты қажет етеді		2	1	43	54
9	Командамен жұмыс жасау менің көшбасшылық қабілетімді ашып ынталандырды				35	65
10	Командамен жұмыс істеу менің клиникалық ойлау қабілетімді жақсартты				38	62

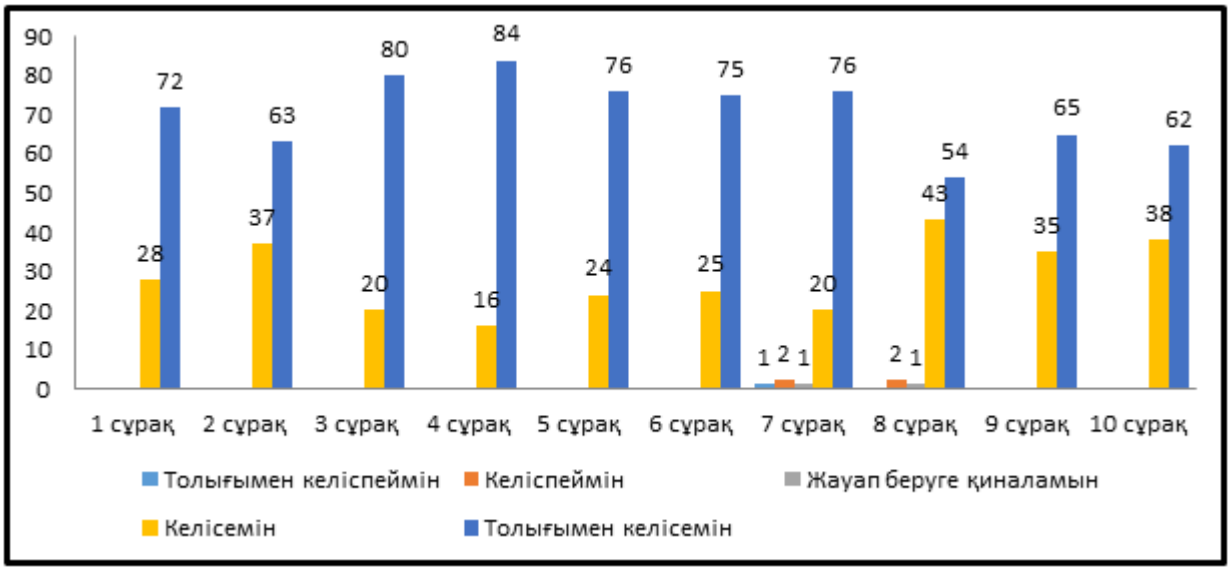

Салаунамаға тұжырым:

Сауалнама нәтижесінде TBL технологиясын қолдану бойынша қойылған 10 сұрақтарға студенттердің басым бөлігі келісемін және толығымен келісемін деген нұсқаларды таңдаған. «Командадағы барлық мүшелер нәтиже үшін бірдей үлес қосты» деген сұраққа бір-бірғана студент, яғни 2% «Жауап беруге қиналған». «Білімді тәуелсіз бағалау оқу материалын оқуға үлкен талпыныс береді», «Командада көшбасшы болу үшін қосымша ғылыми әдебиет оқимын» деген сұраққа бір-бір ғана студент, яғни 1% «Келіспеймін» деп жауап берген, ал «Дәстүрлі сабаққа қарағанда көп дайындықты қажет етеді» деген сұраққа 2 студент, яғни 2% «Келіспеймін» деп жауап берген. «Жақсы нәтижеге қол жеткізу үшін команда өзара тығыз байланыс жасайды». Қорытындылай келе, бұл технологияны сабақтың сапасын жақсарту, білім алушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру мақсаттарында қолдану айтарлықтай тиімді нәтиже беретіндігін көруге болады.

Өткізілген сабаққа қанағаттану бағасы бойынша студентке берілетін сауалнама сұрақтары мен нәтижелері

Сіздің мамандығыңыз, курс: _____
Пәннің атауы_____
Күні _____

№	Бағалау критериі	1 мен 10 аралығындағы баға	Бағалауға пікір білдіру
1	Өткізілген сабаққақанағаттану (өзектілігі, жаңашылдығы, ауқымдылығы)	100%	Толығмен қолдаған
2	Сабақ тақырыбына қанағаттану	97% - ия 3% - жоқ	
3	TBLбойыншаоқыту сапасына қанағаттану	94% - ия 2%- жоқ	
4	Инновациялық оқыту әдістерін қолдану маңыздылығы	100% -ия	Толығымен қолдаған

5	Алған білімді қолдану мүмкіндігі?	100%- ия	
6	Өткізілген практикалық сабақтыңпайдалылығы	100%- ия	

Сабақты (дәрісті) өткізуді жақсарту үшін Сіздің ұсынысыңыз?
-Осындай әдістермен көбірек өтілсе

Салаунамаға тұжырым:

Сауалнамаға қатысқан білім алушылар толығымен, яғни100% сабаққа қанағаттанғанын және инновациялық оқыту әдістерін қолданудыңмаңыздылығын көрсеткен.96%-ысабақ тақырыбына қанағаттанғанын,94%-ы TBL бойынша оқытушының оқыту сапасына қанағаттанған. Алған білімді қолдану мүмкіндігі мен сабақтың пайдалылығын студенттердің 94%-ықолдаған. Қорытындылай келе, бұл технологияны практикалық сабақтың сапасын жақсартуда қолдану айтарлықтай тиімді нәтиже беретіндігін көруге болады.

Қорытынды. 2016-2017 оқу жылында TBL технологиясын қолдану арқылы«Таңдама жиынтық» тақырыбында өткізілген «Жалпы медицина» факультетінің 3 курс студенттердің білім деңгейінің орташа балы95% болса, 2015-2016 оқу жылында дәстүрлі түрде өткізілген сабақта студенттердің білім деңгейінің орташа балы 90%-ды көрсетті. Сабақта жаңа технологияларды тиімді пайдалану білім алушылардың білім сапасын арттырады, шығармашылық қабілетін дамытады.

Өткізілген сабақта қолданылған технологияға қанағаттану бағасы бойынша студентке берілетін сауалнама нәтижелерінде 37% келісемін және 63% толығымен келісемін деген нұсқаларды таңдаған. Осыдан TBL технологиясын қолдану пәнге деген қызығушылығын арттыру мақсаттарында қолдану айтарлықтай тиімді нәтиже беретіндігін көруге болады.

Дәрістіөту процесі бойынша тиімді баға алынды, білім алушылардың сабаққадайындалуға деген ынталары артты, тақырыпты меңгеру нәтижелері жоғарылады. Әрі қарай биостатистика пәні бойынша жалпы медицина факультетінің студенттерінде қолданылған TBL технологиясын басқа факультеттердің студенттері арсында да дәрістерде кеңінен пайдалану ұсынылады.

Ұсынылып отырған TBL технологиясын биостатистика сабағындаәрі қарай басқа факультеттер студенттері арасында кеңінен қолдану. Аталмыш әдіс білім алушылардың коммуникативті дағдысын жетілдіреді, сабақты жаңа технологиялар әдістерімен өткізу студенттің оқу барысындағы талабын қанағаттандыруға септігін тигізеді, ал оқытушы үшін сабақты өткізу сапасынының артуына және жоғары нәтижеге қол жеткізуіне үлес қосады.

Пән бойынша дәрістің сапасын жақсарту үшін осы инновациялық технология әдісін әрі қарай басқа факультеттердің орыс, шет тілі және қазақ бөлімдері студенттерімен кеңінен қолдану.

Әдебиеттер

1. TBLсообщество, публичный сайт разработанный для преподавателей как ресурс по TBL, www.tlcollaborative.org
2. Baylor College of Medicine, Team-Based Learning в медицинском образовании www.bcm.tmc.edu/fac-ed/team_learning
3. Team-Based Learning, University of Oklahoma www.ou.edu/idp/teamlearning
4. Team-Based Learning Resources, Wright State University School of Medicine Faculty Development site, www.med.wright.edu/aa/facdev/TBL.

РӨЛДІК ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ДАМУЫНДА ТЕЖЕЛУІ БАР ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

КАРИПБАЕВА Шынар Тоқтарқызы
Қазақ инновациялық гуманитарлық-заң университеті
Педагогика және психология кафедрасының аға оқытушысы, педагогика ғылымдарының магистрі
Семей қаласы, Қазақстан

Аңдатпа

Мақалада психикалық дамуы тежелген балалардың ерекшеліктерін басшылыққа ала отырып, балаларды мүмкіндіктеріне қарай дамыту, оларға сеніммен қарап, жеке тұлға ретінде өмірге бейімдеу, оқытудың тиімді тәсілдерін іздестіру, пәнге қызығушылығын арттыру мақсатында түрлі жұмыстар атқарылатыны көрсетілген.

Аннотация

В статье излагаются различные мероприятия, направленные на улучшение возможностей детей, доверие к ним, адаптацию к жизни как отдельных лиц, поиск эффективных методов обучения и повышение их интереса к предмету на основе особенностей детей с умственной отсталостью.

«Ойын баланың алдынан өмір есігін ашып, оның шығармашылық қабілетін дамытады
ойынсыз ақыл - ойдың қалыптасуы мүмкін емес».
(В. А. Сухомлинский)

Бүгінгі таңда жалпы білім беретін орта мектеп жаңа қоғам мектебі, болашақ мектебі, яғни саналы халықтық мәдениетке бағытталған, баланың жеке басының дамуына, жеке тұлға болып қалыптасуына жағдай жасайтын, бәсекеге қабілетті, елдің ертеңі болатын жас ұрпақты өсіріп, дамытатын мектеп болуы тиіс.

Қазақстан Республикасының Білім туралы заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеттеріне: білім бағдарламаларын меңгеру үшін жағдайлар жасау және жеке адамның шығармашылық, рухани және дене мүмкіндіктерін дамыту, адамгершілік пен салауатты өмір салтының берік негіздерін қалыптастыру, жеке басының дамуы үшін жағдай жасау арқылы парасатты байыту» деп атап көрсеткен. Осыған байланысты қоғам алдына оқушының жеке басын үйлесімді дамытуға бағыттайтын міндеттер қойылып отыр. Отанымыздың әрбір болашақ азаматын жан жақты тәрбиелеп, білім беру арқылы дамыту ең жауапты іс.

Жалпы орта білім беретін мектептерде үлгерімі төмен оқушылардың елу пайызы психикалық дамуы тежелген /ПДТ/ балалардың құрайтындығы бүгінгі күні ғылыми түрде дәлелденіп отыр. К. С. Лебединская, В. И. Лубовской, т. б дефектологтар зерттеулерінде балалардың жас мөлшері бірдей болғанымен, психикалық дамуы әртүрлі, яғни интеллектуалды қабілетінің жасына сәйкес келмейтіндігін ерекше атап көрсетілген.

Д. Эльконин бала психикасының дамуында ойынды «Жетекші іс–әрекет» сөз тіркесімен сипаттайды. Д. Эльконин еңбектерібалалар ойынының әлеуметтіктабиғатын ерекше мәдени құрылым ретінде түсіндіреді, ол ойынды ересектердің қоғамдық өмірін бейнелеу деп анықтайды.

Психикалық дамуының негізгі бұзылыстары интеллектуалды даму деңгейі, яғни, зейіні, есте сақтауы, ойлауы, кеңістікті бағдарлауы төмен болып келеді. Осы себептерге байланысты психикасы дамуы тежелген (ПДТ) балалардың оқу үлгерімі төмен болады. Оның негізгі белгілері: сабаққа белсенділігі байқалмайды, берілген тапсырмаларды үлкендердің көмегінсіз дұрыс орындай алмайды, сыныптастарымен аз араласады, өз ойын ашық айта алмайды, оқу мен жазу, есептеулерде көп қателер жібереді, тез шаршағыш, зейіні тұрақсыз болады өз өзін төмен бағалауы; қоршаған ортаға сенбеушілікпен қарауы; өз күшіне деген сенімсіздігі. Қазіргі таңда елімізде арнайы білім беруді қажет ететін балаларға арнайы мектептер мен жалпы мектептердің ішінен арнайы сыныптар ашылуда.

Білім беру мекемесінде оқитын психикасының дамуы тежелген балалар әр уақытта нәтижеге жету үшін бақылаудан тыс қалмауы қажет. Сонымен бірге әр баланың физиологиялық, психологиялық жас ерекшеліктерін ескере отырып, сынып жетекшісі, психолог, логопед, дефектолог және ата - ана тығыз байланыста болып, түзету жұмыстары тиімді жүргізілген жағдайда жұмысымыз нәтижелі болады. Психикалық дамуы тежелген балалардың ерекшеліктерін басшылыққа ала отырып, балаларды мүмкіндіктеріне қарай дамыту, оларға сеніммен қарап, жеке тұлға ретінде өмірге бейімдеу, оқытудың тиімді тәсілдерін іздестіру, пәнге қызығушылығын арттыру мақсатында түрлі жұмыстар атқарылады.

Қазіргі озық технология заманында психикалық дамуы тежелген балаларды заман талабына сай, түрлі әлеуметтік жағдайлардан адаспай, дұрыс жол таба алатын, еңбеққор азамат етіп қалай әзірлеп шығаруға болады деген сұрақ, жұмыс жасап жүрген әрбір ұстазды шығармашылық жұмыстар мен

иновациялық технология әдіс — тәсілдерін іздеуге итермелейді.Сабақта ойын әдіс-тәсілдерін қолданып, мүмкіндігі шектеулі балалалармен көбінесе ойын арқылы жұмыс жасаған тиімді. Сондықтан ойын арқылы балалар өмірден көптеген мәліметтер алып білімін жетілдіреді. Ойнай жүріп балалар қоршаған орта жайлы білімдерін толықтырады, дербес шешім қабылдауға дағдыланады, ойлау барысында ұтқырлық пен тапқырлық танытады. Ойын әсері арқылы бала өз қасиетін қалай қанағаттандыра алатынын, қандай қабілеті бар екенін байқап көреді. Түрлі ойындар баланың тапқырлығын, байқағыштығын, зейінділігін арттырумен қатар ерік сезім түрлерін де дамытады.

Соның ішіндегі ең бір маңызды да қолайлы тәсіл – рөлдік ойындар арқылы психологиялық дамуында тежелуі бар оқушылардың танымдық қызығушылықтарын қалыптастыру. Рөлдік ойын -бұл өмірлік жағдайлардың белгілі бір мінез-құлық немесе эмоционалдықжақтарынмеңгеруниетіндеалдын-алабөлінгенрөлдерарқылықатысушы топтардың сахналап ойнауы. Ойынға қатысушы оқушылар мұғалімдермен өзара қарым-қатынастарын көтереді, әрі өздерінің қабілеттерін тексеруге мүмкіндік тудырады, сонымен қатар ұйымдастыру қабілеттерін арта отырып сабақ кезінде қуаныш сезімін оятады.

Баланы оқуға қызықтыру және дамыту мақсатында, қоршаған ортамен байланысын нығайту үшін күнделікті сабақ алдында ашықтық, сенімділік деңгейін, эмоционалдық еркіндігін және ұжымда бірауыздылық орнатуға жағдай жасайтын жұмыстар жүргізген жөн.

Оқу үрдісінде тиімді ойындардың бірі төмендегідей:

1.Рөлдікойындар.

2.Іскерлікойындар.

А)Іскерлік оқу ойындары: саяхат ойындары; блиц ойындары.

Ә) Өндірістік ойындар.

Рөлдік ойындар - интербелсенді әдістердің тиімді бір түрі.

Рөлдік ойындар екіге бөлінеді:

1.Әрбір оқушы рөлде ойнайды.

2.Оқушылардың шағын топтары рөлде ойнайды.

Рөлдік ойындар шағын топтарда (3 - 5 қатысушы) жүргізіледі. Қатысушылар карточка арқылы (тақтада, қағаз парақтарда және т. б.) тапсырма алады, рөлдерді бөледі, жағдайды ойнайды және барлық топқа ұсынады (көрсетеді). Оқытушы балалардың мінез - құлқын ескере отырып рөлді өздері бөледі.

Танымдық ойындардың да түрлері көп. Мысалы, сөз жұмбақ, сөз тізбек, кроссворд, викторина, психологиялық жаттығулар, логикалық есептер, тренинг, тест, т. б. Танымдық ойындар жас ерекшеліктеріне қарай күрделене түседі. Адам бойындағы қызығушылығын, қабілеттерін арттыруға, білімін шыңдауда танымдық ойындардың алар орны ерекше. Адамның танымы биіктеген сайын, дүниеге көзқарасы да кеңейе түседі.

Саусақ ойыны - ұрпақтан ұрпаққа жалғасын тауып келе жатқан, әрі үлкен мәні бар мәдени шығармашылық. Саусақ ойынын ойнай отырып,

балалар қоршаған ортадағы заттар мен құбылыстарды, жан - жануарларды, құстарды, ағаштарды т. б көптеген бейнелерді бейнелей алады.

Қорыта келгенде, мүмкіндігі шектеулі балаларды оқытудағы жаңа технологияларды қолдану: біріншіден, оқушылардың білімін берік меңгерту құралы болса, екіншіден, балалардың сабаққа деген қызығушылығын, белсенділігін арттырып, білім сапасын көтеру болып табылады.

Әдебиеттер:

1. ҚР білім беруді дамыту 2015 тұжырымдамасы.
2. Білім беру бағдарламасы 2010 жыл.
3.«Мектептегі психология» журналы №10, 2013жыл.

ОСНОВНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ СТРУКТУРЫ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ШКОЛЬНИКОВ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

ӘМЕТ Айдын Жеңісұлы
СОШ № 4
Учитель физической культуры
город Караганда, Казахстан

КАРЫНБАЕВА Маржан Жайлубаевна
Карагандинский Государственный Университет им.Е.А.Букетова
Старий преподаватель физической культуры
город Караганда, Казахстан

Андатпа

Мақалада кіші жас тобының оқушыларна тән «тұлғаның дене тәрбиесінің» құрамы мен мазмұны ұғымдарымен байланысты мәселелер қозғалған. Мектепте оқушылардың дене тәрбиесі нормаларын орындауға және оған дайындығын «қалыптастырылу» сұрақтары қарастырылған.

Аннотация

В статье затронуты проблемы выявления структур и содержания понятия «физическая культура личности», характерная именно для школьников младшей возрастной группы. Рассмотрены вопросы «сформированности» и готовности учащихся к выполнению норм физического воспитания в школе.

Изменения в содержании образования приобретают особое значение в контексте становления личности учащегося. Из множества наиболее значимых стратегий становления личности, будущей интеллектуальной элиты общества на современном этапе выделяется единство телесных и духовных

составляющих человека, социокультурных начал деятельности личности и в целом общества.

В этой связи необходимая интеграция культур в образовательном процессе современной школы становится важным условием становления внутренних (духовных) и внешних (телесных) начал личности школьника [3,с.57].

Среди многих явлений культуры особо выделяется культура физическая, благотворно влияющая на сознание, личностные качества (воззрения) подрастающего человека (школьника), и особенно в младшем возрасте. Феномен физической культуры чрезвычайно многогранен в воздействии на телесно-духовную сферу личности. Физическая культура — это не только то, что «произвел» человек и человечество в процессе становления, сколько то, что в лучшей мере воспроизводит его самого; обеспечивает единство в преобразовании биосоциальных «начал» личности.

Таким образом, физическая культура — вид общесоциальной культуры социума; специфическая, творчески-преобразовательная деятельность по развитию системы двигательных и личностных потребностей и способностей обеспечивающих качество социализации личности.

Физическая культура личности — специфическая сфера общей культуры человека; интегрированное, специфическое и динамичное личностное состояние, отражающее сформированность ценностных ориентации, системы двигательных и личностных потребностей и способностей, определяющих эффективность социализации, общесоциальной и физкультурно-спортивной деятельности [5].

В этой связи актуализируется проблема выявления структуры и содержания понятия «физическая культура личности», характерная именно для школьников младшей возрастной группы.

На основе анализа научно-педагогических исследований (С.С. Коровин, В.К. Бальсевич, В.А. Сластенин), понятие физической культуры личности означенной возрастной группы, которое может быть представлено следующим образом (рис.1):

- физический компонент (физическое развитие, физическая работоспособность, двигательная подготовленность);
- когнитивный компонент (сформированность знаний в сфере физической культуры; качество основных психических процессов; ценностные ориентации в сфере физической культуры);
- физкультурно-деятельностный (сформированность потребностно-мотивационной сферы; «включенность» в физическую культуру).

ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА ЛИЧНОСТИ	1. Физический компонент	1. Физическое развитие
		2. Физическая работоспособность
		3. Двигательная подготовленность (физическая, техническая)
	2. Когнитивный компонент	1. Сформированность знаний в сфере физической культуры
		2. Качество основных психических процессов
		3. Ценностные ориентации личности в сфере физической культуры

	3. Физкультурно-деятельностный компонент	1. Сформированность потребностно-мотивационной сферы
		2. «Включенность» в физическую культуру

Рис. 1. Содержание и структура физической культуры личности

Сформированность физического компонента физической культуры личности, по сути, отражает качественно-количественные показатели физического развития, работоспособности, физической и технической подготовленности (т. е. унаследованные морфофункциональные признаки, индивидуальные особенности, двигательные способности личности).

Физическая работоспособность[2,с.180] — возможность выполнять физическую деятельность без снижения уровня функционирования организма (прежде всего, сердечно-сосудистой и дыхательной систем). В свою очередь, уровень физической работоспособности школьников — некая мера морфо-функциональных, метаболических и биохимических показателей физической культуры личности школьника.

Двигательная подготовленность школьников есть интегральное состояние, отражающее уровень сформированности двигательных умений и навыков (технические действия) и степень развития физических (двигательных) качеств (физических способностей). Физическая подготовленность — состояниеразвития двигательных (физических) качеств. Уровень физической подготовленности обуславливает физические кондиции (физические качества) школьников: общая выносливость отражает приспособительные реакции организма младших школьников к продолжительной работе.

Тем не менее, у детей младшего школьного возраста в состоянии технической подготовленности(качество сформированности двигательных умений и навыков) судят по показателям: объема освоенных технических действий (общее количество); эффективности освоенных технических действий (их соответствие с показателями и индивидуальными особенностями); стабильности действий и приемов (способность качественно исполнять их в различных условиях (в том числе и помехоустойчивость); вариативности (способность к коррекции двигательных, действий в конкретных условиях).

Целью становления когнитивного компонента физической культуры личности является приобретение учащимися физкультурных знаний и умений их практического использования в образовательном процессе, самосовершенствования для обеспечения успеха в личностном становлении, а также для сохранения и укрепления индивидуального здоровья [1].

Знания основ теории и методики физической культуры определяют овладение ее ценностями и формируют правильное и сознательное отношение личности к своему здоровью, развитию физических качеств, личной и общественной гигиены, поведению [4,с.27].

Сформированность комплекса широких, глубоких, гибких и прочных знаний в сфере физической культуры, теоретических положений здорового

образа жизни и спортивного поведения является основой в становлении когнитивного компонента физической культуры школьников в образовательном процессе.

Показателями сформированности ценностных ориентаций школьника в сфере физической культуры являются: знание ценностей общесоциальной и физической культуры; умение распознать и выделить ценности физической культуры, а также знать их роль для «себя» и общества.

В обосновании физкультурно-деятельностного компонента физической культуры личности следует отметить, что сформированность потребностно-мотивационной сферы отражает:

• установление учащимися взаимодействия и взаимоотношений с другими участниками физкультурно-спортивной деятельности;

• улучшение (модернизация) условий повседневной жизни и деятельности за счет одобрения его стороны окружения, признания, имеющихся знаний, авторитета;

• возможность преобразовывать поступающую информацию (создание новых ценностей физической культуры к окончанию начальной школы);

В свою очередь «включенность» школьников в физическую культуру как необходимая характеристика физкультурно-деятельностного компонента физической культуры школьников интегрирует в себе:

а) участие школьника в процессе трансляции ценностей физической культуры (в быту, семье, учебе), выражающаяся в количественных показателях (количество раз, дней);

б) деятельность по вовлечению других людей в физкультурно-спортивную деятельность по освоению физической культуры (личный пример; убеждение);

в) знание правил, способов организации соревнований (судейская подготовленность).

Разработанная структура физической культуры младшего школьника, как динамическое состояние (в частности ее показатели) в нашем исследовании изменились в качественную сторону в опытной группе школьников, в окончании педагогического эксперимента.

Таким образом, проблема формирования физической культуры личности младшего школьника требует теоретико-методологического и методического обоснования использования ценностей физической культуры в образовательном процессе в отношении становления данного личностного состояния. Признавая важность решения заявленной проблемы, отметим, что теоретическая значимость исследования заключается в уточнении содержания понятия и структурных компонентов физической культуры личности школьника младшего возраста, отражающие его психофизиологические и двигательные особенности и обосновании образовательного процесса в начальной школе, направленного на становление физической культуры личности.

Литература:

1. Андреев, В.И. Педагогика: учебник [Текст] / В.И. Андреев. — Казань: Центр инновационных технологий, 2000. — 608 с.

2. Бундзен, П.В. Современные технологии укрепления психофизического состояния и психосоциального здоровья населения [Текст] / П.В. Бундзен, О.М. Евдокимов, Л.Э. Унесталь // Теория и практика физической культуры. 1996. № 8. С.57.

3. Визитей, Н.Н. Физическая культура личности [Текст] / Н.Н. Визитей. — Кишинев: Штиница, 1989.- 110 с.

4. Кукушкин, В.С. Общие основы педагогики: учеб. пособие для студ. пед. вузов [Текст] / В.С. Кукушкин. — Ростов-на-Дону: Март, 2002. — 224 с.

5. Коровин, С.С. Введение в теорию и дидактические основания физической культуры [Текст] / С.С. Коровин. — Оренбург: Изд-во ОГПУ, 2006.- 132 с.: ил. С.29

ӘОЖ: 159.923

ЖАСӨСПІРІМДЕРДІҢ ТҰЛҒААРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

КЕНЖЕГАЛИЕВА Айдана Женисовна
М.Өтемісов ат.Батыс Қазақстан мемлекеттік университеті
Педагогика және психология мамндығының I курс магистранты
Орал қаласы, Қазақстан

Аңдатпа

Бұл мақалада жасөспірімдік шақтағы жетекші әрекет – қарым-қатынас,жасөспірімдердің құрдастарымен, ересектермен қарым-қатынас ерекшелігі қарастырылады.

Аннотация

В статье рассматривается основы межличностного общения подростков и как в подростковом возрасте проявляется стремление к общению с товарищами, стремление к жизни в коллективе сверстников.

Еліміздің рухани жаңғыруға, өркениетті нарыққа бет бұрған кезеңінде әлеуметтік, экономикалық, адамгершілік жағдайда тұлғаның қалыптасуына, қалыпты өмірін қамтамасыз етуге, қоғамдық өмірге бейімделуіне ықпал жасайтынфакторлардың бірі – қарым-қатынас. Қарым-қатынас адамды толық түсінуге, оның руханиқасиеттерін, жеке психологиялық ерекшеліктерін білуге мүмкіндік береді.

Қарым-қатынас – адамдар арасындағы бірлескен іс-әрекеттегі қажеттіліктен туындайтынақпарат алмасу, байланыс орнату және оны дамытудың жоспарлы үрдісі.

Көптеген ғалымдар (А.А.Леонтьев, В.Н.Панферов, Л.С.Выготский, Л.И.Анцыферова,т.б.) қарым-қатынас ұғымын терең зерттей келе, бұл ұғымға өзіндік анықтама берген [1, 11 б.].

Қарым-қатынастың мағынасын, оның тұлғаның дамуына тигізетін ықпалын анықтауда отандық ғалымдардың да (С.Б.Бабаев, А.Құдиярова, Н.Қ.Тоқсанбаева, т.б.) еңбектерінің алатын орны ерекше.

Баланың ең алғашқы әрекетінің бірі – қарым-қатынас жасау әрекеті. Қарым-қатынас адамның бүкіл өмірінде дамып отырады. Адамның жас ерекшеліктеріне сәйкес басқа адамдармен қарым-қатынас жасау мазмұны өзгеріп отырады.

Қарым-қатынас – тұлғаның өмір сүруі мен әлеуметтенудегі қажетті алғышарты (Б.Д.Парыгин) [1] екендігін ескерсек, жасөспірімдерді өздерін әлеуметтің бір мүшесі екендігін сездіру, әлеуметтік ортаға бейімдеуде олардың тұлғааралық қарым-қатынасын дамытудың маңыздылығы жоғары.

Жасөспірімдік шақ адамның 11 жастан 15 жасқа дейінгі даму сатысы. Сонымен қатар бұл кезеңді «өтпелі», «қиын» кезең деп те атайды. Себебі бұл кезеңде балалықтан ересектікке өту кезеңі болады. Жасөспірімдік шақ

психикалық үрдістердің, оқушы әрекетінің өзгеруімен, қайта құрылуымен байланысты, сондықтан ересектер тарапынан іс-әрекетті ұйымдастыруда, қарым-қатынас формаларында үлкен өзгерістерді талап етеді. Жасөспірімдер психологиясы көптеген зерттеушілерді қызықтырып, көптеген еңбектер де жазылған.

С.Холл жасөспірімдік шақты дамудың дағдарыстық кезеңі ретінде қарастырады [2, 239 б.].

Бұл туралы В.А.Сухомлинский де «Балаға жүрек жылуы» атты еңбегінде былай деп жазады: «Балалардың адамгершілік және рухани жағынан қиын жас – ересек жасқа (жасөспірімдік шақ) әзір болуын маңызды деп есептедім. Бастауыш сыныптарда мен балалардың балалық шақтан жасөспірімдік шаққа өтуге жақындайтын уақыттарын ойладым. Кейбіреулер бұл шаққа кірді де. Бұл жастың қиындықтары шын мәнінде 4-сыныпта басталды» [3, 322 б.]. Бұдан жасөспірімдік шақтың 4-сыныпта немесе баланың 10-11 жасында басталатындығын байқаймыз.

Жасөспірімнің ішкі әлеміндегі өзгерістердің басталуы өмірлік міндеттердің шешілуінің негізгі шарты ретінде өзіне бағдарлану болып саналады. Жасөспірім алдында тұрған осындай міндеттердің бірі – басқа адамдармен қарым-қатынасқа түсу міндеті. Осы жасөспірімдік шақтың басында қарқынды қарым-қатынас, басқа адамдарға өз қатынастарымен әрекет жасау жүреді, яғни дос іздеу, өзара қатынастарын ретке келтіру, т.б.

Тұлғааралық қарым-қатынас – өзара қарым-қатынас жасау барысында адамдар арасындағы табиғатта және өзара әсер ету жолында объективті түрде көрінетін субъективті тәжірибелі қарым-қатынас. Адамдардың бір-бірін қабылдаған және бағалайтын көзқарастары, бағдарлары, үміттері, стереотиптері және басқа да көзқарастарының жүйесі [4].

Кіші мектеп жасындағы оқушыларға қарағанда жасөспірімдерді оқыту мен тәрбиелеу қиын болып саналады. Өйткені бала жастан ересектікке өту үрдісінің өзі қиын, ол психиканың қайта құрылуымен, адамдармен қарым-қатынастың белгіленген формаларына, өмір сүру жағдайлары мен әрекетінің өзгеруіне байланысты. А.Г.Ковалев бұл жерде бала жасының дағдарысын емес, жасөспірімдер мен ересектер арасындағы қарым-қатынас дағдарысын атап көрсетеді. Әрбір жас кезеңі өзіне деген ерекше қарым-қатынасты талап етеді [5, 73 б.].

Жасөспірімдердің ата-ана, мұғалім және басқа да үлкендермен қарым-қатынасы ересектік сезімінің пайда болуына байланысты қалыптаса бастайды. Бұған дейін орындап келген үлкендердің талаптарына қарсылық таныта бастайды, үлкендердің өздеріне деген шағымдарын шектеуге тырысады. Ересектерге деген қарсылықтарына қарамастан, жасөспірімдер бәрібір қолдауды қажетсінеді. Жасөспірімдер үшін үлкендердің өздерімен достық қатынаста болуы маңызды. Бұл жағдайда ересектер жасөспірімге жаңа, қалыптасып келе жатқан әрекетте өз орнын табуға, өзінің қабілеті мен мүмкіндіктерін бағалай білуге, өзін дұрыс тануына көмектеседі [6, 362 б.].

Д.Б.Эльконинның тұжырымдауынша жасөспірімдік шақтағы жетекші іс-әрекет құрдастарымен қарым-қатынас жасау болып саналады [2, 250 б.].

Жасөспірім тәртібіндегі жетекші уәжі құрбы-құрдастарының арасынан өз орнын табуға тырысу болып табылады. Мұндай мүмкіндіктердің болмауы әлеуметтік бейімделе алмаушылыққа, құқықбұзушылыққа әкеліп соқтыруы мүмкін (Л.И.Божович). Бұл кезеңде жолдастарының берген бағасы ұстаздары мен ересектердің берген бағасынан маңыздырақ болады. Қарым-қатынас барысында әлеуметтік ережелерді меңгеру, құндылықтарды бағалау жүзеге асады [7, 122 б.].

Жасөспірімдердің достық және жолдастық қарым-қатынасын И.В.Страхов терең зерттеді. Ол жасөспірімдердің тұлға болып қалыптасуының маңызды факторы болып саналатын өзара қатынасының негізгі үш формасын ұсынды: көпшілдік, жолдастық және достық.

Көпшілдік бұл ортақ істерді бірлесе орындау, оқу және еңбек әрекетіндегі, бос уақыттағы байланыстар, әр түрдегі өзара көмек кезіндегі қарым-қатынас. Мұның бәрі қарым-қатынастың ерекше эмоционалдық атмосферасымен бірге жүреді.

Жолдастық – күрделі құбылыс. Оның психологиялық негізі ұжымдастық сезімі, әртүрлі мәселелер бойынша пікірдің бірлігі, жолдастық ынтымақтастықтың ахуалы, зияткерлік байланыс, бір-біріне үйренісу, өзара түсінушілік сезімі болып табылады.

Достық қарым-қатынасы аса таңдаулы, жасөспірімдердің жақындығын, психологиялық байланысын, қатынастардың сенімділігін көрсететін неғұрлым жақын қарым-қатынас. Жасөспірімдердің арасындағы достық қажеттіліктері мен қызығушылықтарының, мақсаттары мен мүдделерінің бірлігіне, әртүрлі мәселелерді түсінудің ортақтығына негізделеді.

Жолдастық және достық адамның бүкіл өмір кезеңінде маңызды. Бірақ И.В.Страхов достық қарым-қатынасты жасөспірімдік шақта құрылымы және қызметі бойынша өзара қарым-қатынас дамуының жаңа деңгейі екендігін көрсетеді. Д.Б.Эльконин мен Т.В.Драгунова да жасөспірімдердің дос таңдау ерекшеліктері туралы айтқан [5, 96 б.].

Жасөспірімдердің қоғам өміріне бейімделуінде қарым-қатынастың алатын орны ерекше. Дамудың «өтпелі» кезеңінде жүрген жасөспірімдердің әлеуметтік ортаға енуі маңызды үрдіс.

Неміс философы, педагог-психологі Э.Шпрангер жасөспірімнің ересек адам өміріне, мәдениетке кіріктірілуінің ерекшеліктерін зерттеп, келесідей типтерін көрсетті.

Ол бірінші тип қатты, қарқынды дағдарыстық ағынымен сипатталады, оны жасөспірім нәтижесінде жаңа «Мен» пайда болатын екінші туылу ретінде басынан кешіреді десе, екінші типті бірқалыпты, баяу біртіндеп өсу, онда жасөспірім ересек өміріне өз тұлғасындағы терең және маңызды өзгерістерсіз бейімделеді деп сипаттайды. Ал үшінші тип жасөспірімнің өзі жігер күшімен ішкі қорқыныштары мен дағдарыстарын еңсере отырып, өзін-өзі белсенді

және саналы түрде қалыптастырып, тәрбиелейтін даму үдерісі деп пайымдайды [2, 241 б.].

Қорыта келгенде, Л.С.Выготский мен Л.И.Анцыферованың «қарым-қатынас – адамзат іс-әрекетінің ең бірінші түрі» деген тұжырымдамасына сүйенеміз. Өйткені, қарым-қатынассыз адамның жеке психикалық үрдістері мен ерекшеліктерінің, жеке тұлғаның және қоғамның толыққанды қалыптасуы мүмкін болмас еді. Кез-келген тұлғааралық қарым-қатынас адамдар арасындағы жай ғана байланыс емес, ол терең қызметті білдіреді. Адамдар өмірінде қазіргі жаңа ақпараттық, инновациялық технология дамыған заманда рухани, адами құндылықтарды сақтап, оны дамыту қарым-қатынастың құзырында деп ойлаймын.

Әдебиеттер тізімі

1. Кулмуканова К.К., Тұңғышмұратова Л.С. Қарым-қатынас психологиясы. – Оқу құралы. – Алматы: «Эверо», 2014. -92 б.
2. Жұбаназарова Н.С. Жас ерекшелік психологиясы: оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2013. – 354 б.
3. В.А.Сухомлинский. Балаға жүрек жылуы. Изд. «Радяньска школа» 1973, перевод на каз.язык «Мектеп» баспасы. Алматы – 1976.
4. Головин С.Ю. Словарь практического психолога. 1998
5. Крутецкий В.А. Основы педагогической психологии. М., «Просвещение», 1972. – 255 с.
6. Мухина В.С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: Учебник для студ.вузов. – 9-е изд., стереотип. – М.: Издательский центр «академия», 2004, - 456 с.
7. Дарвиш О.Б. Возрастная психология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Под ред. В.Е.Клочко. – М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – 264 с.

РАЗВИТИЕ АКАДЕМИЧЕСКОГО ЯЗЫКА НА УРОКАХ ИНФОРМАТИКИ

КИМ Елена Ованесовна
НИШ ФМН г.Талдыкорган
Учитель информатики
город Талдыкорган, Казахстан

АДЕКЕНОВА Айгуль Науканбаевна
НИШ ХБН г.Караганда
Магистр техники и технологий, учитель информатики
Городкараганды, казахстан

Аңдапта

Бұл мақалада авторлар CLIL әдістемесін 7-12 сыныптардағы информатика сабақтарында қолданудағы тәжірибелерін жинақтайды.

Аннотация

В представленной статье авторы обобщают опыт применения методики CLIL на уроках информатики в 7-12х классах.

Каждый год в стране происходят изменения. Это также касается и образования. Происходит обновление содержания, обновляются методики, разработанные в соответствии с лучшими мировыми практиками, что предполагает совершенно новые подходы как в обучении, так и в оценивании.

Существенные изменения происходят и в преподавании информатики. Данный предмет входит в число предметов естественно-математического цикла и в старшей школе, будет преподаваться на английском языке. Хотелось бы поднять вопрос о готовности, как учителей, так и учащихся к данному переходу.

Центром образовательных программ и рабочей группой учителей НИШ разработаны учебные программы по спиральной модели обучения. Данная модель подразумевает поэтапное углубление и расширение знаний учащихся по основным разделам: информация и информационные процессы, информационные модели и системы, компьютер как универсальное устройство обработки информации, программирование, создание и преобразование информационных объектов, сетевые технологии. В старшей школе имеется два направления. Углубленное направление (6 часов в неделю), направленное на достижение учащимися уровня A-level. Стандартный уровень (3 часа в неделю), который позволяет учащимся приобрести основные навыки владения информационными технологиями и программирования.

Учителями была проделана большая работа для безболезненного перехода с одного языка на другой, особое внимание отводилось планированию уроков в 7-х классах, так как не все учащиеся, поступившие в школу, имеют достаточныйуровень, как по предмету, так и по языку, на котором будет вестись преподавание, а именно, русскому языку.

На начальных этапах урока проводится работа с ключевыми словами, предлагаются полезные фразы, которые должны использоваться в течение всего урока (фрагмент с презентации 7 класс, тема «Защита данных», 7.1А – Безопаснаяработа за компьютером).

Предметная лексика и терминология:

Утечка информации, плагиат, потеря информации, архив, пароль, вирус

Полезные выражения для диалога/письма:

Преимущество архивации файлов заключается …….

Недостатком архивации файлов заключается …….

Пароль позволяет ……..

Надежный пароль…….

Ненадежный пароль ……

Также для развития речевых навыков предлагается описание картинок, составление небольших рассказов. Для большей коммуникации предлагается групповая работа. Учащиеся могут свободно выражать свои мысли среди сверстников и безболезненно воспринимать их замечания.

Пример задания для группового обсуждения среди учащихся 7 классов:

Какие заболевания могут появиться у человека при неправильном использовании ПК?

При планировании уроков практического характера: практические работы на компьютере, например работа с электронными таблицами, использование графических редакторов заранее разрабатываются раздаточные материалы:

Пример заданий по теме «Использование электронных таблиц», 7 класс.

1. Администрацией магазина бытовой техники был проведен анализ продаж смартфонов Asus Zenfone, iPhone, Samsung, LG, Sony за первый квартал. Наследующей диаграмме представлены соответствующие значения.

Создайте таблицу на компьютере и внесите соответствующие значения.

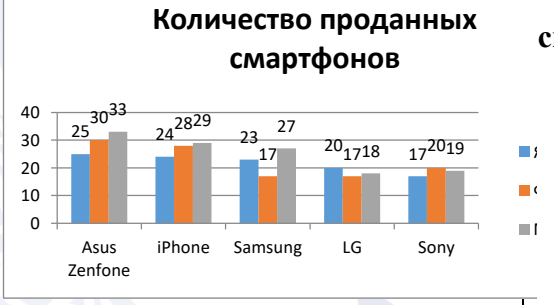

Количество проданных смартфонов

	A	B	C	D	
1		Январь	февраль	Март	Всег
2	Asus Zenfone				
3	iPhone				
4	Samsung				
5	LG				
6	Sony				

Запишите формулу для подсчета значения за квартал

_____

Предложенное задание направлено на развитие навыков высокого уровня: анализа, в данном случае диаграммы и применения: создание таблицы на компьютере. С точки зрения языковых компетенций, развиваются навыки чтения и письма.

В период перехода от обучения на одном языке на другой, очень важно общениес учащимися не только на уроке, но и вне. Этому помогла

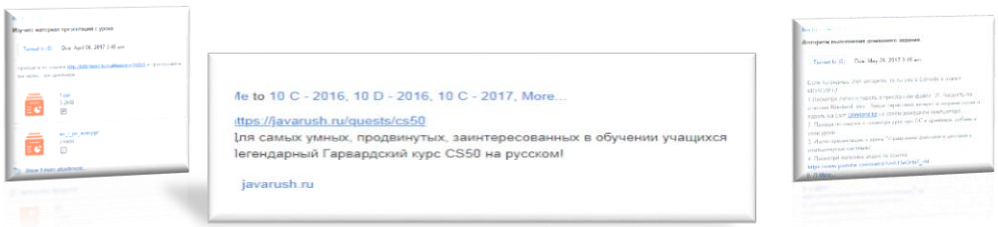

дистанционная среда обучения Edmodo.com. У учащихся в любой момент был доступ не только к материалам пройденного урока в виде презентаций, заданий,но и к ресурсам для развития функциональной грамотности, например,

В 8 классе трудности возникают при преподавании разделов 8.1А – Безопасность и сети, 8.1В –Кодирование информации, 8.3А – Компьютер, содержащие в основном теоретический материал. На этих уроках используются ИКТ, например kahoot.it, learinigApps,bilimland, master test, ednova.pro.

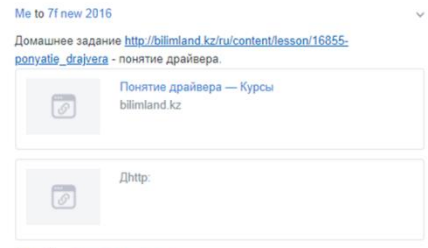

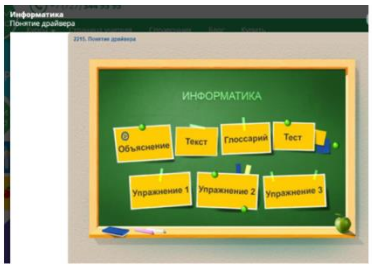

Эти онлайн ресурсы позволяют составить тестовые задания, а также задания на сопоставление, группировку понятий и задания, которые будут отрабатывать все языковые навыки и точечно один из них, например, Чтение и Письмо.

Отсутствие учебников в 9-м классе затрудняет объяснение материала по разделу 9.3А «Введение в ООП». С учетом возрастных особенностей нами разрабатываются раздаточные материалы в виде рабочих тетрадей, в которых учащиеся имеют возможность делать необходимые им заметки, отвечать на вопросы (письменно), записывать код программы. Преимуществом данного материала является возможность построения траектории развития для каждого учащегося. В случае не понимания, нехватки времени, возможно, выполнение работы на дополнительных уроках вместеучителем или в случае отсутствия – на домашнем компьютере. Приведем пример:

Урок 3-4 Цели урока:

9.4.3.3использовать объектно-ориентированный язык программирования для решения простых задач

9.2.4.1использовать различные типы данных в ООП

9.4.4.1 писать программный код в объектно-ориентированной среде программирования с использованием основных операторов для обработки информации и операторов, устанавливающих свойства объектов и событий

Ключевые слова: компоненты (объекты): Edit, Label Button, свойства: caption, name, text, enable, hint, visible, события: onClick, onDblClick, файлы ООП

Задание 1. Для задания предыдущего урока запишите событие, при котором форма закрывается и на экран выводится сообщение: «Вы действительно выйти из программы?». Выполните проверку корректности ввода чисел.

Пример записи сообщения: ShowMessage(‘Привет!!!’);

Также в некоторых уроках содержатся тестовые вопросы:

Проверь себя!!!

1. Как называется окно, в котором отображаются возможные события и свойства объекта?

A) ObjectInspectorB) ObjectTreeViewC) Form1 D) Unit1

В 10-м же классе предполагается сдача внешнего оценивания, и некоторые учащиеся выбирают в качестве компонента по выборуинформатику. Экзамен состоит из двух компонентов. Первый определение уровня знания и понимания, второй имеет практический характер. По этой причине, в течении года учащиеся выполняют различные сценарии, которые включают в себя структурированные вопросы, направленные на отработку навыков Чтение и Письмо.

Задание.

1. Определите тип данныхпеременной, хранящейинформацию оналичиибилетав кассе……
…

1 (a) Приведите **один** аргумент для обоснования выбора типа данных.

……
……

2. Определите **два** устройства ввода – вывода, необходимые для данной системы.

Устройство ввода ……

Устройство вывода……

3.Определите и опишите уровень языка программирования с помощью которого можно разработать систему “Бронирование места”.Приведите один пример.

Уровень ……Описание…… Пример……

Для учащихся 11-12 классов также разрабатываются рабочие тетради (Unit) для каждого раздела, которые имеют одинаковую структуру: проблемный вопрос, цели урока, ключевые слова, теоретический материал и полезные ссылки, практические задания (на компьютере или письменного характера). В конце каждого юнита имеются контрольные вопросы и задания.

Unit 8 Lesson 1-2

Topic: Programming Project. Choosing a suitable project

Lesson Objectives:

- ✓ name and explain the steps which are used in solving a problem;
- ✓ solve a real world problem by applying appropriate problem-solving techniques.

Key words: LC Stages: setting the task; analysis and research of the problem, model; development of the algorithm; programming: testing and debugging; analysis of the results of the solution of the problem; maintenance of the program.

Task 1 In groups, find solutions to the following tasks and demonstrate them to classmates.

Group 1.

1) Get an electric current from the lemon.

2) Drop an egg from a height without breaking it.

Group 2.

1) Obtaining a pH indicator from red cabbage.

2) Put the raw egg in the bottle without breaking it.

Group 3.

1) Make the model "Garmoshki" origami.

2) Make the model of "Tulip" origami.

Write down the progress of the solution:

Stage 1 - collection of information and analysis of existing analogues; ……..

Task 2 For task 1, compose a user's manual.

Necessary equipment and substances: (If necessary, specify the amount in grams, pieces)	
Execution algorithm:	
Warnings:	

Task 3

1. Explain the need to use the systems life cycle when developing a project? ……[1]

2. Balym and Olga decided to create a training program for children in English.

(i) Suggest them a way to determine the relevance of the topic…… [1]

(ii) Which phase of the Life Cycle is this? ……[1]

На сегодняшний день проделана большая работа,в дальнейшем необходимо продолжить подготовку заданий на развитие навыков письма. Практика показывает существования проблемы. Учащиеся основной школы имеют низкие баллы за СОЧ (суммативное оценивание за четверть), которое в обязательном порядке проводится в письменном виде по сравнению с СОР (суммативное оценивание за раздел), которые в большинстве случаев проводится в виде практических работ на компьютере. Также при окончании старшей школы в 12 классе предусмотрено внешнее оценивание, состоящее из

трех компонентов. Два компонента содержат в основном структурированные вопросы теоретического характера, а третий – написание курсовой работы.

Каждый год центр педагогических измерений предоставляет материалы прошлых лет, а также в Интернете имеются образцы заданий AQA (assessment qualifications alliance). Использование этих материалов на уроках позволит им повысить навык письма у учащихся, тем самым приведет их к успешной сдаче внешнего оценивания.

Подводя итоги, хотелось бы отметить, что преподавание по методике CLIL дает хорошие результаты по развитию языковых компетенций, навыков анализа, критического мышления. В конечном итоге, постоянная поддержка учащихся в их обучении приблизит нас к достижению основной цели – формированию профессиональной компетентности будущих выпускников, повышению их мобильности и способности адаптироваться в быстро меняющихся жизненных ситуациях.

Список использованной литературы и методических ресурсов:

1) NIS-program, основная школа 7-10 классы, старшая школа 11-12 классы;

2) Краткосрочные планы, раздаточные материалы NIS Server гг. Караганды, Талдыкорган.

ФИЗИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ-ЭТО ТО, ЧТО ОБЕСПЕЧИВАЕТ ЗДОРОВЬЕ И ДОСТАВЛЯЕТ РАДОСТЬ

КИНЕЕВ Архат Аргынович
№26 орта мектебі
Дене тәрбиесі пәні мұғалімі
Ақмола облысы, Целиноград ауданы, М.Маметова ауылы
Қазақстан

«Физическое воспитание-это то, что обеспечивает здоровье и доставляет радость»Крэттен

Великая ценность каждого человека – здоровье. Вырастить ребенка сильным, крепким, здоровым – это желание родителей и одна из ведущих задач, стоящих перед образовательным учреждением. Лучшая пропаганда здорового образа жизни – это занятия физкультурой и спортом. Отметим, что в нашем селе Маншукспорту уделяется много внимания. 11 ноябряв средней школев рамках программе **«РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ»**прошел турнирпо настольным играмв частностипо шашкам,по шахматам,по настольному теннису,бес асық и потоғызқұмалақсреди жителей с.Маншук . Перед началом состязаний участниковпоздравилиаким с\о Исаев Г.К. , ветеран трудаРадионов А.А..

Учитель физической культуры Кинеев А.А.объявил о начале соревнований и пожелал всем успехов и удачи. После того, как отзвучал Гимн Казахстана, и завершилось торжественное открытие, наступил самый

ответственный момент – участникивышли на старт соревнований. Атмосфера спортивного праздника была и радостная, и в тоже время напряженная – ведьпобедить должен сильнейший. Спортивный задор и желание добиться победы стало настоящим праздником спорта, здоровья и молодости! По итогом турнира по настольномутеннису среди мужчин 1- место занялучитель физической культурыКинеев А.А., среди женщинученица 10 «Б» классаПриходько Диана, по шашкам 1 место учитель технологийМахметова А.А., по шахматам ученик 11 «А» класса Еркін Елхан,по тоғызқұмалақ 1 место учитель начальных классов Шепелева Н.Г.и по бес тас 1 место заняла ученица 10 «Б» класса Пфафенгут Олеся. Турнирполучился захватывающим и забавным, оставил массу положительных эмоций и впечатлений. Все участники занявшие места были награждены почетными грамотами ,аким Маншукского с\оИсаев Г.К. вручил подарки побителям.

ХИМИЧЕСКИЙ ЯЗЫК КАК СРЕДСТВО И МЕТОД ПОЗНАНИЯ ХИМИИ

КИСАНОВА Айгуль Булатовна
НИШ ФМН г.Актобе
Учитель химии
город Актобе, Казахстан

Я не могу управлять направлением ветра,
но всегда могу поставить паруса так,
чтобы достичь своей цели.
Оскар Уайльд

Аңдатпа

Әрбір ғылымтанымныңнәтижелерін білімді сипаттауға ыңғайлы тілде көрсетеді, олардамаңызды және нақты көріністерді бейнелейді.

Бұл тұжырымдама ғылымда және химия әдіс намасында берік орнатылған.

Табысты игеру химиялық тіл және икемді құралы академиялық білімге оның кейіннен айырбастау тілі мазмұны және негізгі бағдарламалық материалға сәйкес, қаншалықты тиімді оқыту және оқушылардың танымдық белсенділігін, оның қалыптасуы мен ұйымдастыру әдісі таңдалған қаншалықты тиімділігіне байланысты.

Химиялық тілдің қалыптасуы нақты заттармен және процестермен тығыз байланыста болуы керек.

Оқушылар көрген және зерттелген белгілерді көрсетуі керек. Бұл оқушылардың көрнекі оқу және практикалық іс-әрекеттері арқылы қол жеткізіледі.

Ол символдық белгілер сол түрлерін таңдау және олардың ең маңызды анық хабардарды түсіндіру қажет: маңызды ерекшеліктері, қосылымдары және химия зерттелген объектілер мен құбылыстардың қарым-қатынастары.

Химиялық тіл - бұл сапалы ғана емес, сонымен қатар химияны сипаттаудың сандық тәсілі.

Ол үшін символдық жазбалар сандық белгілермен, графиктермен, физикалық мөлшерімен толықтырылуы керек.

Сандықаспектісі ашу үшін бұл кеңінен қолданылатын сандық эксперименттер, химия заңдары, есептеу міндеттері болуы тиіс.

Зерттеумәселесі профильдікхимия курсын құрастырудың ықтимал жолдарын іздестіру болып табылады, ол химиялық тілді қолдануда білім мен дағдыларды қалыптастыруға ықпал етеді.

Зерттеудіңмақсаты - оқыту жүзеге асыру процесінде оқушылардың білім сапасынарттыру және химиялық тілдің функциясын оқыту.

Зерттеу нысанымектепте химияны оқытудың тұтас процесі болып табылады.

Зерттеудің тақырыбы орта мектептің оқушыларының химиялық тіл арқылы ғылыми көзқарастарын қалыптастыру болып табылады.

ҰсынылғанматериалОқыту Бағдарламасы мақсаттарының жаңартылған мазмұнына «Химия» негізгі орта қалыптастыруменсәйкес әзірленді.

Мақалада алхимиялық кезеңнен бастап, химиялық тілдің тарихи дамуын зерттейді, және оқушылардың білімдерін жазудың заманауи нысандарымен аяқталады, олардың ойларын дамытады.

Аннотация

Каждая наука излагает результаты познания на языке, удобном для описания знаний, для отражения существенного и специфичного в них.

Язык химической науки включает в свой состав, кроме естественного языка слов и предложений, весьма специфическую часть: химическую терминологию, номенклатуру и символику, или «химический язык».

Это понятие используется в науке и прочно утвердилось в методике химии.

Успешное овладение химическим языком и его последующее превращение в гибкое орудие учебного познания зависит от того, насколько рационально отобрано языковое содержание и согласовано с основным программным материалом, насколько эффективны методика его формирования и организация учебно-познавательной деятельности учащихся.

Формирование химического языка должно осуществляться в тесной связи с реальными веществами и процессами.

Учащиеся должны обозначать знаками виденное и изученное. Это достигается наглядным преподаванием и практической деятельностью учащихся с веществами. При этом необходимо отобрать такие виды символических записей и так объяснить, чтобы учащиеся ясно осознавали

главное в них: существенные признаки, связи и отношения изучаемых объектов и явлений химии.

Химический язык—это не только качественный, но и количественный способ описания химии. Для этого символические записи должны дополняться цифровыми обозначениями, графиками, физическими величинами.

Для раскрытия их количественной стороны следует широко используются количественные эксперименты, законы химии, расчетные задачи.

Методы изучения химии направлены на адекватное отображение в знаках химии реальной действительности, на ее понимание.

Проблема исследования заключается в поиске возможных путей построения профильного курса химии,способствующийформированию знаний и умений пользованияхимическим языком.

Цель исследования - повышение качества знаний школьников в процессе реализации обучающей и воспитывающей функции химического языка.

Объект исследования - целостный процесс обучения химии в школе.

Предмет исследования - формирования научного мировоззрения учащихся средней школы посредством химического языка.

Предлагаемыйматериалразработанв соответствии с языковыми целями Типовой учебной программы по учебному предмету «Химия» основного среднего образования по обновленному содержанию.

Наряду с этим в статьепрослеживается историческое развитие химического языка начиная с алхимического периода и заканчивается современнымиформамиучета знаний учащихся, развития их мышления.

«О существовании каких научных языков вам известно?» - такая вырезка из газеты меня заинтересовала, возможно, поэтому, решила провести мини-исследование этого вопроса, т.к. на своих уроках сталкиваюсь с понятием химический язык.

Что подразумевает собой этот термин и как необходимо его понимать? Каждый предметы изучаемый в школеимеет свой собственный стиль речи, который можно назвать «академическим языком» конкретного предмета. Он является ключевым инструментом для изучения предметного содержания и улучшения способности думать и работать с понятиями предмета.

Учителя-предметники, которые поддерживают постоянный двойной фокус, как на изучение предметного содержания, так и на развитие академического языка, показывают учащимся пример и помогают обучаться и тому, и другому.

В частности, фокусируясь на этих процессах, можно способствовать более точному использованию языка и улучшению мыслительной деятельности.

«Химический язык как средство и метод познания химии» - так я сформулировала свою тему. При изучении математики дети познают язык формул, при изучениииностранного языказнакомятся терминами и словами, составляют предложения и целые тексты.

У химической науки тоже есть свой язык, которым описываютсярезультаты исследований. По мере развития химии развивался и ее язык.

Алхимики давали каждому веществу названия, используя имена сказочных чудовищ, планет, растений и т.д. Результаты своих опытов описывали малопонятным, образным языком. Они очень долго обходились без химических формул, в употреблении были странные значки, причем почти каждый химик пользовался своей собственной системой обозначений веществ. Это было очень неудобно. Существовала настоящая неразбериха: одни и те же химические реакции записывали разными знаками.В XVIII веке укоренилась система обозначений элементов (которых в то время стало известно уже три десятка) в виде геометрических фигур – кружков, полуокружностей, треугольников, квадратов.

Способ изображения символов элементов был предложен английским ученым, физиком и химиком Джон Дальтон. По мере превращения химии в науку для краткого и удобного обозначения ее объектов создавались условные знаки - символика Берцеллиуса и номенклатура Лавуазье.

Возможности использования химического языка

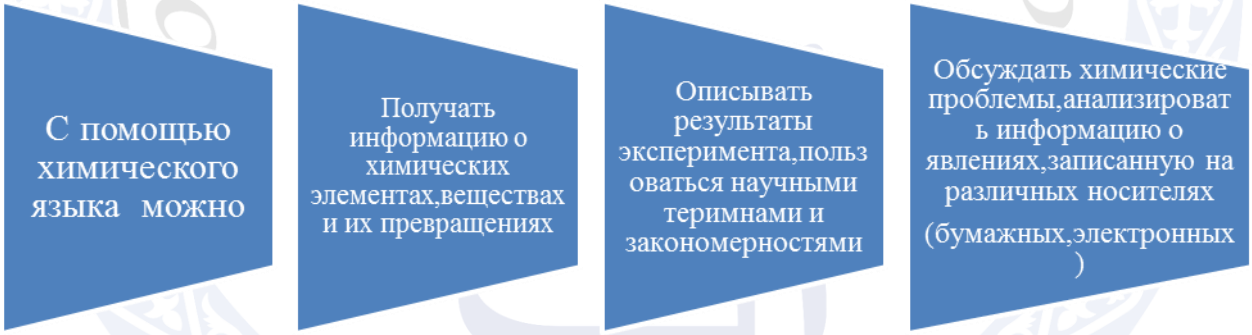

Современный химический язык включает в себяхимическую символику, терминологию и номенклатуру.

Символика - это наиболее специфическая часть языка химии, система условных знаков науки, которые обобщенно, условно обозначают объекты, явления, закономерности химии, раскрывают их существенные признаки, связи, отношения, дают им качественную и количественную характеристику.

Она включает химические знаки элементов, химические формулы и химические уравнения.

Для пользования таблицей химических элементовнеобходимо знать «химический язык» или «химический алфавит».

В русском алфавите существуют 33 буквы, а в химическом алфавите - 109.

При изучении темы «Химические знаки и их формулы» вспомним, как много можно узнатьна основании простой формулы или даже его знака.

<table>
<tr><td colspan="2">Информацияо химическом элементе, которую можно получить, опираясь на периодическую систему химических элементов Д.И.Менделеева</td></tr>
<tr><td>Можно увидеть</td><td>Можно узнать</td></tr>
<tr><td>
</td><td>Li- символ, название
3-порядковый номерэлемента
6,941- относительная атомная масса
- природу элемента - металл
- число электронов, протонов.
- электронную формулу атома
-суммарный заряд электронов</td></tr>
<tr><td colspan="2">Информация, которую можно получить из уравнения химической реакции</td></tr>
<tr><td>Качественная</td><td>Количественная</td></tr>
<tr><td>- состав исходных веществ и продуктов реакции</td><td>- число молей исходных веществ и продуктов реакции</td></tr>
<tr><td>- экзо или эндотермическая реакция</td><td>- массы реагирующих и образующихся веществ</td></tr>
<tr><td>-особые условияпроведения реакции нагревание, действие света электрического тока и т.д.</td><td>- количество реагирующих частиц(атомов, молекул и т.д.)
-тепловой эффект реакции</td></tr>
</table>

Изучению химических знаков и химических формул учитель должен уделить особое внимание, так как знания о них являются ключом для успешного усвоения химических уравнений.Известно, что наибольшее число фактических ошибок, школьники допускают при составлении химических уравнений.

Терминологию и символику дополняет химическая номенклатура.

При ее изучении следует раскрыть ее значение в познании, показать виды номенклатурных систем в обучении, раскрыть роль номинальных названий в познании химии, соотношения между номенклатурной терминологией и символикой.

Следует научить школьников читать, произносить, истолковывать названия ионов, веществ неорганического и органического происхождения. Извлекать из названий информацию о классе соединений, о конкретных веществах, их качественном составе и характере, составлять названия веществ по международной номенклатуре, осуществлять переход от названия вещества и наоборот.

Соотносить международные, русские и тривиальные названия, составлять рациональные и систематические названия изомеров по формулам

органических соединений и наоборот. Использовать номенклатуру при описании и объяснении веществ [94].

В процессе обучения химический язык и номенклатура выступают как средство, с помощью которого ученики осмысливают химические процессы, предвидят новые химические факты, планируют практические действия и выполняют их.

Пользуясь химическими знаниями и химическим языком, школьники могут находить путь получения вещества, демонстрируя при этом способность, разобраться в конкретной ситуации, предвидеть химические факты и планировать практические действия.

Наряду с этим, химический язык и номенклатура являются средством учета знаний учащихся и изучения развития их мышления.

Таким образом, роль химического языка в овладении школьниками химическими знаниями, умением и навыками чрезвычайно велика. В процессе последовательного овладения предметом, химический язык совершенствуется в тесной связи с развитием теоретических знаний, с накоплением химических фактов и усложнением химических понятий.

БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ БОЙЫНДА XXI ҒАСЫР ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

КУБИЕВА Нургуль Пангереевна
Х.Досмұхамедов атындағы мемлекеттік университеті
6М011700-Қазақ тілі мен әдебиеті мамандығының магистранты
Атырау қаласы, Қазақстан

Аңдатпа

Мақалада Қазақстандағы білім беру үдерісіне енгізілген жаңартылған білім берубағдарламасының тиімділігітуралы шолу жасалады. Берілген сабақ үлгісінде жаңартылған білім беру бағдарламасының мақсаты, оқытылу әдістемесінің ерекшелігіне мән беріледі.Сонымен қатар, «Қазақ тілі» пәні бойынша оқу мақсаттарын тиімді жүзеге асыру бағытында ұйымдастырылған жұмыс түрлері, қалыптастырушы бағалаудың оқушыларды ынталандырудағы ықпалы көрініс табады. Оқушылар бірін-біріоқыту арқылы жаңа тақырыпты толық түсінуге мүмкіндік алады.

Аннотация

В статье рассматривается эффективность обновленной образовательной программы, включенный в учебный процесс в Казахстане. В образце данного урока основное внимание уделяется, целям обновленной учебной программы, специфике методики преподавания. А также в работе отражаются виды работ

организованных для эффективного осуществления образовательных целей предмета «Казахский язык» и влияние формативного оценивание на воспитание и развитие учащихся. Учащиеся смогут полностью понять новую тему, обучая друг друга.

Технологиялар, коммуникациялар мен ғылым салалардағы елеулі өзгерістер әлемдік экономикаға және XXI ғасырда табысты болу үшін әрбір азаматқа қажетті білім мен дағдыға терең әсерін тигізуде. Қарқынды жаһандану, сондай-ақ, ұлттық экономикаға да ықпал етуде және қазіргі уақытта экономикалық дамуды қамтамасыз етуге бағытталған халықаралық бәсекелестік артты. Білім беру жүйесін жаңартуға экономикалық дәлелдерге қоса, қазіргі XXI ғасырда басқа да негіздер бар: байланысқа бейімділікті арттыру, әлеуметтік өзгерістер,ауа райының өзгеруімен байланысты мәселелер,бүкіл әлемдегі халықтың қарқынды өсуі,бұның бәрі қазіргі мектеп оқушылары бүгінгі күні ғана емес, болашақта да әлеммен өзара табысты байланыс орнатып, өз орнын таба білуі үшін оған басқа дағдылардың қажет екенін көрсетеді.

XXI ғасырда мектеп өзінің білім беру және тәрбие жұмысын орындай отыра, қоршаған әлеммен таныстыра және оқушыны ересек өмірге дайындауда қалай және нені оқыту керек? ОқушыларғаXXI ғасыр азаматы болу,өмір сүру, еңбек ету – жай нәрсе емес.Жаһандану, жаңа технология, нарықтық өзгеріс, мемлекеттер арасындағы бәсекелестік, экологиялық проблемалар-осының бәрі білім мен білікті дамытудыталап етеді.Бүгінгі білім беру жүйесінің ерекшелігі - білім алушының қандай да бір іс-әрекетке құзіреттілігін дамыту, арттыру, қалыптастыру. Біз оқушының білімін, біліктілігін, дағдысын бағалаудан оның құзыреттілік қасиетінің қалыптасуын бағалауымыз керек, қазір оқушылардың білімділігі ғана басты рөлде емес, басты рөлде оқушының құзыреттілігін, оның жеке тұлғалық қасиеттерін дамыту, қоршаған ортамен дұрыс қарым-қатынасу, өзін-өзі дамыту, өзіндік білімін көтеру сияқты мақсаттар қойылған. Сол себептен оқытуға деген көзқарас өзгеріп отыр, оқыту нәтижесін бағалауда да жаңа бағытқа ие болуда. Өз тәжірибемнен жаңартылған білім беру мазмұны бойынша құрылған сабақ жоспарымдыұсынғалы отырмын.

Қазақ тілі	7-сынып
Бөлім:	**Сүйіспеншілік пен достық**
Сабақ тақырыбы:	Адалдық – достықтың ұлы заңы
Осы сабақ арқылы жүзеге асатын оқу мақсаттары:	**7. Ж 4.** Эссе құрылымы мен даму желісінсақтап, тақырыпқа байланысты берілген мәселенің оңтайлы шешілу жолдары немесе себептеріне өз көзқарасын жазу (дискуссивті эссе). **7. ӘТН 3.** Фразеологизм, мақал-мәтелдердің эмоционалды мәнін, көркемдік ерекшеліктерін түсініп қолдану.

Сабақтың мақсаттары:	**Барлық оқушылар орындай алады:** Өз көзқарасын білдіреді. Фразеологизм, мақал-мәтелдерді мағынасына сай қолдана алады. **Оқушылардың көпшілігі орындай алады:** Құрылымы мен даму желісінсақтап, тақырыпқа байланысты эссе жазады. Фразеологизм, мақал-мәтелдердің эмоционалды мәнін, көркемдік ерекшеліктерін түсінеді. **Кейбір оқушылар орындай алады:** Эссе құрылымын сақтап, тақырыпқа байланысты берілген мәселенің оңтайлы шешілу жолдары немесе себептеріне өз көзқарасын жазады. Фразеологизм, мақал-мәтелдердің эмоционалды мәнін, көркемдік ерекшеліктерін түсініп қолданады.	
Тілдік мақсаттары:	**Диалог және жазылым үшін қажетті сөз тіркестер:** Менің ойымша,пікіріме мынадай дәлелдер келтіремін, оның мынадай себептері бар, себебін былай түсіндіремін. **Пән лексикасы және терминология:** Фразеологизмдер, мақал-мәтелдер, тыныс белгілер.	
Құндылықтарды игерту:	Адами құндылықтар: адамгершілік мәселесі,достықты бағалай білуді ұғындыру. Құрметтеу: оқушылардың өз бетімен жұмыс жасау дағдыларын жетілдіре отырып, бір-біріне құрметпен қарауға шақыру.	
Бағалау критерийлері:	Эссенің құрылымдық бөлімдерін дұрыс сақтап жазады, жазылымда фразеологизм, мақал-мәтелдердің ерекшеліктерін түсініп қолданады.	
Алдыңғы білім:	Достық – өмірлік нұсқа	
Сабақтың кезеңдері, уақыты	**Жоспар бойынша орындалуы тиіс іс-әрекеттер**	**Дереккөздер, ресурстар**
Сабақтың басы 3 минут 3 минут	Психологиялық ахуал. «Сенімділік»жаттығуы Шарты: оқушыларға ақпарақтартаратылып,ортасынан екіге бөлу тапсырылады. Бір бөлігінеізгі тілегін,екінші бөлігінекөңілінде жүрген жағымсыз ойын жазады.«Балалар, осы парақтың сіздердің жақсы азамат не азаматша болып өсуіңізге көмектесетін бөлігін жыртып, өзіңізге алып қалыңыз, екінші бөлікті (жағымсыз қылықтарды) умаждап, қоқыс жәшігіне салыңыз. Ой қозғау wordart.com мәтіндік редакторыарқылы тақырыпты болжау.	Youtube.com Әуен тыңдатылады

4 минут	Сабақтың тақырыбы, мақсаты мен бағалау критерийлері таныстырылады. Жазылымалды тапсырма «Ой қозғау» әдісі.-Адалдық дегенді қалай түсінеміз? -Нағыз адал дос табу оңай ма? **ҚБ. «Фишка тарату» әдісі** арқылы бірін-бірі бағалайды. Жасыл түс-құнды ой айтты. Сары түс-тақырыпты түсінді, бірақ ойын толықжеткізе алмады. Қызыл түс- тақырыпты түсінбеді немесе ойынжеткізеалмады.	Бейнежазба «Адал дос». Түрлі-түсті фишкалар
Сабақтың ортасы 15 минут	**Жазылымтапсырмасы** Эссе тақырыптарын ұсыну: **«Дос табу қиын, ал оны сақтап қалу одан да қиын» дегенге келісесіз бе?** **«Адалдық – достықтың ұлы заңы» деген пікірмен келісесіз бе?** **«Пирамида»** белсенді әдісі арқылы ұсынылған дискуссивті эссенің құрылымын есте сақтау мақсатында кестені және эссені бағалау критерийін ұсынамын. **Бағалау критерийі:** Эссенің құрылымдық бөлімдерін дұрыс сақтап жазады, жазылымда фразеологизм, мақал-мәтелдердің ерекшеліктерін түсініп қолданады. Дескрипторлар: Эссе құрылымы мен даму желісін сақтап жазады. Тақырыпқа байланысты берілген сауалдың шешілу жолдарының (келісу-келіспеу)екі себебін ұсына алады.	Youtube.com Әуен тындатылады Таныстырылым

3 минут	Екі фразеологизм, бір және одан да көп мақал-мәтелді орынды қолдана алады. Өзіндік көзқарас білдіреді. Сөз санын сақтайды. (60-80 сөз) **ҚБ. «Бұрыш» әдісі арқылы өзін-өзі бағалау.** Жасыл бұрыш - мен түсіндім, өзгелерге көмектесе аламын. Сары бұрыш - ментүсіндім, бірақ әлі де ізденуім керек. Қызыл бұрыш - маған көмек керек. Қара бұрыш - мен түсінбедім	Түрлі-түсті қағаздар
7 минут	**Жазылымнан кейінгі тапсырма:** Алты оқушыдан төрт топқа бірігеді. Топ ішінде эсселерін оқып, талқылап, үздік эссені анықтайды. «Автор орындығы»әдісі. Әр топтан үздік деп танылған эссені оқыту. **ҚБ. «Трансфертті бет» әдісі** Белсенділік танытқан оқушы: / Ең сәтті тұсы: Ұсыныс:	Кесте
Сабақтың соңы 3 минут	**Кері байланыс «Таңдау» әдісі** 1.Мен бүгінгі сабақты қызықты, қызықсызөтті деп ойлаймын. 2.Мен сабақта _____ үйрендім. 3.Мен сыныптастарымдымұқият, зейінсіздыңдадым. 4.Мен _____ туралы білгім келеді. 5.Мен сабақтағы өз жетістіктеріме ризамын, риза емеспін. Мұғалім жасалған жұмыстарға, оқушылардың бір-біріне берген бағасына, айтылған ойларға байланысты кері байланыс береді. Оқушылар сабақтың басында жазған тілегін досына береді. Мұғалім де оқушыларға тілек жазған парақша ұсынады. (Оқушылар бір-біріне тілек парағын ұсынған кезде кейбір оқушыларға тілек парағы берілмей қалуы мүмкін)	Таратпа қағаздар

ОБЪЕКТИВНЫЕ СОЦИАЛЬНЫЕ ПОТРЕБНОСТИ ОБЩЕСТВА В ЦЕННОСТНОМ ДУХОВНОМ ВОЗРОЖДЕНИИ: РЕАЛИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ

КУЛЬШАРИПОВА Зару Касывовна
Павлодарский государственный педагогический университет
к.п.н, доцент
город Павлодар, Казахстан

МУСТАФИНА Раушан Суюндиковна
ИНЕУ
магистрант педагогики и психологии
город Павлодар, Казахстан

ЖАЛМАГАМБЕТОВА Б. Ч.
Павлодарский государственный педагогический университет
к.п.н.доцент
город Павлодар, Казахстан

Андапа

Қазақ қоғамдастығының рухани жаңғыруы, ұлттық сәйкестікті дамыту, ұлттық сәйкестікті сақтау ерекше өзектілікке ие болады. Мақалада жаратылыстану ғылымдары категориялары арқылы жиналмаған және қоғамның рухани-адамгершілік негіздерін, әлеуметтік құндылықтар мен дәстүрлерді сақтап қалуды, «өмірдің материалдық емес құндылықтары» ретінде жаңа байланыс формалары арқылы әлемдік тарихи үдерістегі өз орнын түсіну мәселелері қарастырады.

Аннотация

Духовное возрождение казахстанского сообщества, развитие национального самосознания, сохранение национальной самобытности приобретает особую актуальность. В статье рассматривается проблема понимания своего места в мировом историческом процессе, что не улавливается посредством естественнонаучных категорий и предполагает сохранение духовно-нравственных основ общества, социальных ценностей и традиций за счет новых форм коммуникаций как «неосязаемых ценностей жизни».

Одной из важнейших проблем в успешном развитии молодого поколения Казахстана научить технологиям коммуникаций для приобщения международных сообществ современным трендам Казахстана, чтобы наша культура понималась и принималась на всех континентах и звучала на разных языках мира.

Да, сейчас выделяются показатели готовности к включению в конкурентные отношения и перспективы нашей молодежи. Это владение

качественно новыми межнаучными знаниями о ключевых проблемах современной практики и возможных путях их решения, обобщенными умениями прогнозирования, организации целостного процесса и управления им, метаязыком, обеспечивающим развитие потребностей и способностей актуализировать и эффективно использовать потенциал современного человека [1].

Но, в начале, необходимо создать условия отказа от социальных сетей или научить приемлемым методам использования интернет коммуникаций в собственной жизни на современном этапе.

Вопрос об оптимизации коммуникационных типов взаимодействия с изменениями межличностных отношений и достижений взаимопонимания стоит очень остро в постоянно меняющемся мире. В процессе общения и взаимного установления системы отношений и положительных связей в его лучшей реализации необходима замена социальных сетей на обучение современной молодежи коммуникативной деятельности [2]. Но вначале в инновационном плане надо понять, что для нас является конструктивной моделью коммуникации.

Актуальность проблемы системы образования претерпевает сегодня целый ряд обновлений, выражающихся во влиянии новых альтернативных типов коммуникаций субъектов образовательного процесса. Это требует от современного образования технологизации процессов общения с использованием субъектов широты своей эрудиции, гибкости мышления, активности и стремления к творческому общению, способности к анализу и самоанализу коммуникационных процессов, готовность к новым типам осознанного поведения[3].

Однако анализ коммуникативных типов общения субъектов коммуникативных процессов показывает, что они не достаточно отвечают требованиям, предъявляемым к инновационной деятельности на современном уровне, поскольку не моделирует структуру общения, не формирует готовность молодых людей к изменению стиля коммуникации [4].

Профессиональный стиль коммуникации - это динамическая характеристика личности субъектов коммуникации, характеризующая психологическую устойчивость в системе формирования оценочных отношений к себе и к другим. И в этом случае, только педагоги со сформированными профессиональными стилями общения способны активно появляться в процесс становления молодёжи в плане роста его личности в коммуникационном процессе.

Коммуникационные технологии являются эффективными в том случае, если знания передаются в условиях общение на «новом» уровне с проявлением новых ощущений при социализации. Современное общество с многообразием межличностных коммуникаций, при усиливающейся конкуренции требует от современного сообщества развитие социально - коммуникативных компетенций с проявлением психологически положительной активности, ориентированную на успешную и сознательно признаваемую систему

социальной интеграцию и адаптации в будущем конкурентоспособных реалиях жизни [5].

Одним из условий развития социально – психологических признаков коммуникативных компетенций является культура мышления метаязык обучающегося на всех ступенях образовательной системы в Казахстане. Метаязык - это истинный смысл того, что закладывается за обычными словами, язык построения теории, слов, фраз в сфере взаимоотношение языка, мышления и сознания. Понимая этот наш метаязык можно понять тогда, как наши предки вкладывали уважение и относились с любовь ко всему, что появлялось на его пути; людей, другую культуру, другие языки. Это феномен психологического направление языка общения будет действовать как формальное динамическое свойство нервной системы, влияющие при прочих равных условиях на индивидуальные психологические особенности человека. Головной мозг как элемент сознания производит обширный синтез всех тех сигналов внешнего мира, которые поступают по многочисленным сенсорно чувственным ощущениям человека. Мышление как живая ткань распознания истинного от ложного.

В связи с этим необходимо учитывать уровень истиной активности в общении, выбирая стратегию формирования коммуникативных способностей как основы социальных и коммуникативных компетенций. Никакое определение не может в полном объёме охватить реально существующую деятельность по системе моделирования. Несмотря на это, определения полезны тем, что в них делается попытка выделить наиболее существенные черты.

Социально-коммуникативная компетентность устанавливает потенциальный уровень развития коммуникативных способностей, а психологические условия позволяют актуализировать и максимально использовать этот потенциал. Исследование феномена коммуникативных способностей проводилось с различных позиций, наше предложение рассмотреть коммуникационные процессы с точки зрения понятия тезаурус общения как категориальный, понятийной и терминологической модели.

Нам необходимо понять, что моделирование - это опосредованное практическое или теоретическое исследование объекта, при котором непосредственно изучается не сам интересующий нас объект, а некоторая вспомогательная искусственная или естественная система (модель).

Одним из требований к коммуникационным моделям является гибкость, оригинальность структуры, которая уточняет при построении коммуникации выраженность оригинальности мысли, психологическую устойчивость мысли, способность мыслидеятельности достигать правильных решений.

Процесс коммуникации тесно связаны с процессами восприятия, внимания, воображения и памяти как обязательной составной части культуры мышления. Впечатления, которые возникают при этом, играют важную регулятивную роль в процессе общения. Процесс понимания при общении распознается явлением рефлексии. Под рефлексией понимается осознание

коммуниканта того, как он воспринимается партнером по общению. Это уже не просто знание или понимание внутреннего мира партнера, причем в этом внутреннем мире в свою очередь отражается его собственный внутренний мир.

В области коммуникативных взаимоотношений необходимо изучать правила взаимодействия в социуме, чтобы стать полноправным членом мирового сообщества. Чтобы предсказать уровень общения необходимо каждому члену сообщества научиться, психологически осознанно вступать в процессы взаимодействия. Это умение правильно настраивать эмоциональный тон, строить свои собственные действия в психологических терминах для психологически морального внутреннего состояния и климата окружающих.

В социальных ситуациях необходимо выработать у современного человека навык снимать излишнее напряжение, эмоционально настраиваться на ситуацию общения, психологически и физически «пристраиваться» к собеседнику, адекватно в ситуации выбирать жесты, позы, ритм своего поведения, мобилизоваться на достижение поставленной коммуникативной задачи. И это лишь немногие проблемы, решение которых позволит подготовить эффективных коммуникаторов.

На сегодняшний день, очевидно, что морально - духовная активность будущего поколения зависит от убеждения в собственных знаниях и в правильности своих действий в системе требований, предъявляемых жизнью, в сочетании с реальной действительностью.

В соответствии с убеждениями формируются психологические реакции и готовность отстаивать в процессе коммуникаций сложившиеся в опыте традиций и обычаев убеждения.

Таким образом, только при формировании самодостаточной убежденности в знаниях и коммуникативных навыков индивид способен успешно выполнять и функциональные обязанности согласно своему профессиональному предназначению.

Следовательно, под убежденностью как морального качества принято принимать особый признак личности, который определяет всеобщую направленность реальной деятельности и ценностных ориентаций.

Регулятором сознания и ответственного поведения перед будущим непосредственно развивается такие необходимые волевые качества, как честность, верность и моральная готовность к реальным действиям.

Коммуникационная установка на решение перспектив мобилизует все психологические и психофизиологические системы, которые обеспечивают эффективное выполнение профессиональных действий. Подготовленность к данным типам действиям - это наличие моральных и нравственно – психологических способов коммуникаций и коммуникационных характеристик личности в структуре общения.

Для этого существуют понятия общие и специальные компетенции тесно связанные с понятием «морально психологическое состояние». Морально-психологическое состояние - характеристика реального состояния

индивида, включающая в себя совокупность элементов сознания, проявляющихся в гражданской активности и готовности оказывать различные факторы: объективные (факторы внешней обстановки), субъективные (устойчивые качества личности) и объективно-субъективные (таблица 1).

Таблица 1 – Морально психологическое состояние.

МПС		
Внешние факторы	Внутренние факторы	Субъективно-объективные факторы
-социально-политические, -оперативно-тактические, -материально-технические, -природно-географические, -климатические, -всемирные.	-психофизиологические, -морально-политические, -военно-профессиональные.	-социально-психологические

Психофизиологические и нравственно – духовные факторы включают в себя основные психические свойства, уровень лингва – коммуникативной адаптированности к степени удовлетворенности основными социальными потребностями.

Авторы новых направлений в этом аспекте так же рассматривают коммуникативную компетентность через призму особенностей социально-коммуникативной деятельности, однако вопрос о природных предпосылках или задатках этих навыков и их связи с личностными образованиями в возрастном контексте остается открытым.

В связи с этим не может быть до конца раскрыт вопрос о путях развития социально-коммуникативных навыков без учета индивидуально-типологических и личностных свойств и роста изменения социального и психологического пространства.

Таким образом, обнаруживается противоречие между необходимостью повышения эффективности работы по формированию социально-коммуникативных навыков у подрастающего поколения и недостаточной технологической проработкой этого процесса в условиях системы образования, и уделить внимание содержательной стороне процесса коммуникации, как и психической деятельности.

Проблема введения программы модернизации общественного сознания «Рухани жаңғыру» обсуждалась на международной арене, и она на наш взгляд заключается в определении понятия социально-коммуникативные навыки, и формирование психологических условий для эффективного коммуникационного процесса как базового условия сохранения национально-культурное наследие и богатство Казахстана и дальней передачи будущему поколению.

Согласно задачам программы «Рухани жаңғыру» о модернизации общественного сознания и управления ожиданиями в обеспечения качественного изменения менталитета казахстанцев как продукта отношений в кризисной ситуации привело к рассуждениям о том, какая технологии, и какая наука готова прояснить факторы защиты сознание нашего сообщества,

особенно молодежи, от негативных тенденций в современных реалиях. И этот факт даст возможность определить способы научения молодежи воплотить в жизнь идеи Елбасы по модернизации общественного сознания. От нее зависит результат нравственно - духовных преобразований. Перемены в духовном климате в обществе стимулируют подъем психологической устойчивости и сознательной активности.

Литература:

1. Исабеков Ж.Б., Кульшарипова З.К., Жантлесова А.Б. Социогуманитарная динамика: общенаучные и естественнонаучные методы исследования//«Вестник ПГУ», серия педагогическая. Павлодар–2016.–№ 4. – С.85-93
2. Кульшарипова З.К., Жилбаев Ж.О., Сырымбетова Л.С., Каирбекова Б.Д. Глобальное будущее— главный вызов на пути к «новому» образованию //Вестник карагандинского Университета, серия педагогика, №4(88)/2017. С. 82-89.
3. Кульшарипова З.К., Исабеков Ж.Б., Жантлесова А.Б. Generative education and its functional relevance in higher education//«Вестник ПГУ», серия педагогическая. Павлодар–2016.–№ 4. – С.147-152.
4. Кульшарипова З.К., Жантлесова А.Б. Experience and analysis of the current situation: model family support services in the educational institution//«Вестник ПГУ», серия педагогическая. Павлодар–2016.–№ 3. – С.159-165.
5. Кульшарипова З.К., Жакубалдинова Б.Б., Карменова Г.Е., Бастемиева Е.А. Современное понимание системы психологических знаний и психологической помощи специалистам //«Состояниеитенденцииразвитияпсихотерапии,практическойи консультативнойпсихологии в Казахстане и странах содружества независимыхгосударствидальнегозарубежья»:Сборникматериалов Первого Евразийского Конгресса психологовиспециалистовпомогающихпрофессий (г. Астана, 23-26 ноября 2017г). - Астана: ЕНУ им.Л.Н.Гумилева, 2017. –226-230

МОДЕРНИЗАЦИИ ОБЩЕСТВЕННОГО СОЗНАНИЯ: УСТАНОВКИ И РИСКИ КОММУНИКАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЁННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

КУЛЬШАРИПОВА Зару Касымовна
Павлодарский государственный педагогический университет
к.п.н., доцент
город Павлодар, Казахстан

ЖАКУБАЛДИНА Бикен Балтабековна
Павлодарский государственный педагогический университет

студент
город Павлодар, Казахстан

ИСАБЕКОВА Бибигуль Бейсембаевна
Павлодарский государственный педагогический университет
к.т.н, доцент
город Павлодар, Казахстан

Аңдатпа

Президент Н.А. Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» стратегиялық мақаласы шыққан сәттен бастап қоғамдық сананың модернизация мәселелері қаралды. Бұл инновациялық тұрғыда қоғам өзі сындарлы моделі коммуникацияның төзімді стильде қарым-қатынас және оң психологиялық қондырғылармен болып табылады. Бүгінгі таңда мемлекеттің бәсекеге қабілеттілігі білім беру процесі субъектілерінің ендік білгірлігін, икемділік, ойлау белсенділігі мен ұмтылысын, шығармашылық қарым-қатынас, қабілеті талдау және самоанализу технологиялық процестердің дайындығы, жаңа мінез-құлық үлгілері талап етеді.

Аннотация

В статье рассмотрены вопросы модернизации общественного сознания с момента выхода стратегической статьи Президента Н.А. Назарбаева «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру». Известно, что в инновационном плане казахстанскоесообщество само является конструктивной моделью процессакоммуникации с толерантными стилями общения и с положительными психологическими установками на внешний мир.

На сегодня конкурентоспособность государства требует от субъектов образовательного процесса широты эрудиции, гибкости мышления, активности и стремления к творческому общению, способности к анализу и самоанализу коммуникационных процессов, готовности к новым типам поведения.

О «Модернизации общественного сознания» говорят с момента выхода стратегической статьи Президента Н.А. Назарбаева «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру». Программа «Рухани жаңғыру» -это новый подход к решению социально – культурных,профессиональных и учебно - образовательных задач в успешном развитии молодого поколения. И этоттактический ход долженначатьсяприемлемогоиспользованияинтернет - коммуникации в современной жизни, изучение новых коммуникационных технологий.

Вопрос модернизации общественного сознания касается в первую очередь оптимизации сознательно выбранныхмежличностных отношений в казахстанском сообществе, достижений взаимопонимания на разных уровнях взаимодействии в процессе коммуникацииустановления системы

взаимодоверия,положительныхсвязейдля лучшей реализации мотивов коммуникации.

В инновационном плане, на наш взгляд,профессиональное сообщество само должноявляется конструктивноймодельюкоммуникации, образцомтолерантногостилями общения с положительными психологическими установками [2].

Актуальность проблемы обновления системы образования на сегодня претерпевает целый ряд изменений, что выражается в проявлении альтернативных типов коммуникаций.

Иэта ситуациятребует от субъектовобразовательного процесса широты эрудиции, гибкости мышления, активности и стремления к творческому общению, способности к анализу и самоанализу коммуникационных процессов, готовности к новым типам поведения.

Однако анализ коммуникативных типов общения показывает, что в наших условиях она не отвечает требованиям, предъявляемым к инновационной деятельности на современном уровне, поскольку коммуниканты не имеет навыков моделирования структуры общения, недостаточно сформирована готовностьмолодежи к изменениям стилей коммуникации [3].

Этико – культурный, нравственно – духовный стиль коммуникации есть динамическая характеристика личности коммуникантов, характеризующая их психологическую устойчивость в системе формирования оценочных отношений к себе и к другим.

И в этом случае, только сам коммуникант со сформированным профессиональным стилем общения способен активно проявляться в процесс становления и взаимодействия в плане личностного роста [4]. Коммуникационные технологии являются эффективными в том случае, если знания передаются в условиях общение на «новом» уровне с проявлением новых ощущений при социализации молодого поколения.

Современное профессиональноеобщество с многообразием межличностныхкоммуникаций, при усиливающейся конкуренциитребует от современногочеловекаразвитие социально - коммуникативных навыков с проявлением психологически положительнойактивности, ориентированную на успешную социальную интеграцию и адаптацию[5].

Одним из условий развития социальных и коммуникативных компетенций являетсякак учебная, так и общественная деятельность личности. Компетенция действует как формальное динамическое свойство.В связинеобходимо учитывать уровень личностной психологической активности коммуникантовв стратегии формирования коммуникативных способностей как основы социальных и коммуникативных компетенций.

Таким образом, обнаруживается противоречие между необходимостью повышения эффективности работы по формированию социально-коммуникативных компетенций у молодежи и недостаточной

технологической проработкой процесса самосознания в условиях системы образования.

Обществозаинтересовано вформированиеспособности коммуникаторов в психологических и социальных аспектах, отражающие понятия и явления современногомира.Для практико – ориентированного изучения коммуникационного процесса важно выявить социальные и психологические факторы, которые способствуют влиянию общения на социальные и психологические навыки коммуникантов в учебной деятельности.

Социальная коммуникация «пронизывает» все формы академической образовательной жизни, ее функция очень похожа на процессы управления жизненными навыками, поскольку общение - это будущее для поддержания равновесия в любой другойсистемежизни сообщества.

Таким образом, теория социальной коммуникации вписывается в обновлённую систему образования как научно – практический комплекс, который объединяет знания и навыки коммуникационных процессов в психологическом характере природы человека. Законы теории коммуникации и модернизация сознания определяет технологические аспекты учебно-воспитательного процесса, его предметные и информационные связи между характером коммуникантов и процессами коммуникации в бкдкшем. Они заключаются в следующем:

- образовательная коммуникация - это социально-психологическое взаимодействие, характеризующееся не только обменом информацией, но и чувствами и психологическим характером;

- образовательная коммуникация как информационное взаимодействие основывается на принципе осознанной обратной связи, который является необходимым условием для осуществления коммуникативного акта («закон обратной связи»),

- образовательная коммуникация - знак (понимание).

Основной проблематикой современной молодежиявляетсяобучениекоммуникантовправилах процесса понимания требований и характеристик к процессам коммуникации. Таким образом, общение связано с обменом информацией, которая существует между коммуникантами в совместной деятельности и общей коммуникации.

Коммуникация - это действие и процесс установления контакта между сущностями, взаимодействующими через здравый смысл и передающими воспринимаемую информацию. Коммуникативная компетентность - означает некоторую систему для индивидуальных требований, связанных с процессом коммуникации: грамотная речь, знание методов публичных выступлений, способность продемонстрировать индивидуальный подход к собеседнику и тд.

Поэтому существует общая точка зрения, что коммуникативная компетентность (а также любая другая компетенция) представляет собой систему требований к формированию коммуникативной компетенции как степень индивидуальных требований к членам системы коммуникаций.

Коммуникативная компетентность может включать в себя множество компонентов. В развитие вопроса компетенции имеется в виду разработка системы требований с определенными компонентами (Таб. 1):

Таблица – 1 Система требований к формированию коммуникативной компетенции

Компоненты системы коммуникаций	Содержательная компетенция
компонент - 1	умение соблюдать школьную этику и этикет общения
компонент - 2	владение коммуникативными тактиками, владение коммуникативными стратегиями
компонент - 3	способность гасить конфликты в зародыше, не конфликтогенность, ассертивность (уверенность);
компонент - 4	владение навыками активного слушания, владение ораторским искусством
компонент - 5	умение организовывать и вести деловые встречи
компонент - 6	эмпатия, умение проникнуться интересами партнера по общению

Факторы социального и коммуникативного общения имеют многогранный процесс, необходимый для организации контактов между коммуникантами в совместном предприятии. В этом контексте семантическая связь в общениисоотносится к формам материальных явлений.

Нов процессеобщения всем участникам приходится делиться мыслями, намерениями, идеями, опытом,психо - эмоциональнымсостоянием, что и являетсяпродуктамопределения модернизации сознаниякак результат образовательногоуровня коммуникаетов. Следовательно, осознанная связь может облегчитьпроцессыпередачи и обмена опытом жизни, совершенные координационные сущности понимания, существующие в индивидууме в формепредставления с целью восприятиякоммуникационныхдействий.

Противоположныевзглядына систему коммуникациивыражаются А.В. Соколовым.Их позиция заключается в том, что процесс общения - это форма коммуникационныхне только процессов, но идействий. В основе этих форм могут быть как целевые коммуникантыпо установке процесса общения, так и постановка коммуникационных задач. Таким образом, существует три варианта отношений участников коммуникации (Таб. 2).

Таблица – 2 Структура отношений участников коммуникации

Структура	Отношение участников коммуникации
субъектно - субъектные отношения	в виде диалоговой речи партнеров

субъектно-объектные отношения	свойственные коммуникационным действиям в форме управления, когда коммуникаторы рассматривают реципиентов как объекты коммуникативных воздействий, средствами достижения своих целей
объектно - субъектные отношения	свойственные коммуникационным действиям в форме подражаний, когда реципиенты целенаправленно выбирают коммуникаторов в качестве образцов для подражания, а последний при этом может даже не осознавать своего участия в коммуникационном акте

Функциякоммуникации разнообразна и есть возможность использовать данные типы для формирования общественного сознанияиопределитьформывлияния на поведение ипсихологическую составляющуюкоммуникантов в положительном плане.

Намипризнано, что информационный обмен есть глобальное явлениевжизнедеятельности казахстанского сообщества на современном этапе, выходящеекак всистему международногопространства, так и в простое общение между людьми.

Специфика межличностных информационных обменов определяет наличие процесса психологической обратной связи, сустранением коммуникативныхбарьеров, споявлением феноменамежличностного влияния на существования различных уровней передачи информации.

Коммуникативные способности - это сложное многоуровневое личностноеобразование, набор коммуникативных характеристикиндивида, а также жесоциально-перцептивныеи оперативно – техническиезнания, которыесмогут обеспечить идентификацию человека и общества,буквально обозначающий отождествление себя с другими процессами, выражающиеустановленный эмпирическийфакт, что одним из самых простых способов пониманияявлений современной политики государства. В этом плане идентификация выступает в качестве одного из механизмов познания и пониманияфакторовсобытийностииосознанного отношения к происходящим событиям.

Все структурныекомпоненты коммуникативных способностей действуют в неразрывном единстве и в комплексесмогут обеспечить регулированиепроцессамодернизации сознаниякакмногофакторнойкоммуникационной системы.

Литература:

1. Кульшарипова З.К., Жилбаев Ж.О., Сырымбетова Л.С., Каирбекова Б.Д. Глобальное будущее -главный вызов на пути к «новому» образованию Вестник карагандинского Университета, серия педагогика, № 4(88) /2017. С. 82-89.

2. Кульшарипова З.К., Шарип Е.Ш., Дворниченко Л.Н. Кризис индивидуального сознания: формирование научного творческого начала и развитие профессионального сотрудничества //Қазақ ғылыми

психологиясының 100 жылдығына арналған «психологиялық ғылым мен тәжірибенің қазіргі кездегі даму үрдістері және болашағы» атты VII халықаралық ғылыми -әдістемелік конференция және Қазақ психологиялық қоғамының I құрылтай съезінің материалдары. 7желтоқсан, Алматы қ. – Алматы: Қазақ университеті , 2017. – б. 292- 294.

3. Кульшарипова З.К., Гаврилова Т.В, Шевчик О.А. Современный взгляд на становление психологической науки: Развитие компетенции педагогической направленности в казахстанской системе образования // Қазақ ғылыми психологиясының 100 жылдығына арналған «Психологиялық ғылым мен тәжірибенің қазіргі кездегі даму үрдістері және болашағы»атты VII халықаралық ғылыми -әдістемелік конференция және Қазақ психологиялық қоғамының I құрылтай съезінің материалдары. 7желтоқсан, Алматы қ. – Алматы: Қазақ университеті, 2017. – б. 208- 211.

4. Кульшарипова З.К., Жантлесова А.Б. Generative education and its functional relevance in higher education//«Вестник ПГУ», серия педагогическая. Павлодар–2016.–№ 4. – С.147-152 ККСОН

5. Кульшарипова З.К., Тайлакова А., Астанов Р., Жакиянова Ж.Г. Образовательная кинезиология: проблемы оптимизации высшей профессиональной школы.//Международная научно-практическая конференция магистрантов, докторантов (phd), молодых ученых «Наука и современность» 2017 ж. 19 сәуір- апрель. – Семей: ҚИУ, 2017. –С 74 – 78 ISBN 978-601-7096-40-3

6. Кульшарипова З.К., Исабеков Ж. Б.,Махметова Н. К., Сергазина Ж. Ж Лингвистическая позиция и экономическаяоценка эффективности инновации в образовательных процессах//«Вестник ПГУ», серия педагогическая. Павлодар–2016.–№ 4. – С.101-108 ККСОН

ҚАЗІРГІ МӘДЕНИ-БІЛІМ БЕРУДЕГІ МУЗЕЙДІҢ АТҚАРАТЫН ҚЫЗМЕТІ

ҚҰРБАНӘЛІ Жазира
«Есік» мемлекеттік тарихи-мәдени қорық-музейі
Ғылыми қызметкер
Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы,
Рахат ауылдық округі, Өрікті ауылы
Қазақстан

Аннотация

Мақалада автор қазіргі мәдени-білім берудегі музейдің атқаратын қызметі туралы тоқталады, сондай-ақ «Есік» қорық-музейінің мектеп оқушыларына арнайы дайындаған бағдарламалары мен іс-

шараларыдыұйымдастыру арқылы оқушылардың өз тарихына, мәдениетіне қызығушылықтарынарттыру мәселесін қарастырды.

Аннотация

В статье автор рассматриваетроль Музея в современной культурно-образовательной парадигме. Акцентирует внимание на проблеме формирования интереса учащихся к своей истории и культуре. Описывает решения проблемы посредством организации образовательных программ и мероприятий, специально созданных для школьников сотрудниками заповедника-музея «Иссык».

Соңғы жылдары мектеп бағдарламаларына музейлік сабақтардың енгізілуі туралы мәселелердің жиі көтерілуінің өзі қазіргі кезеңде музейге деген көзқарастың өзгеруінің, музейдің болашақ ұрпақты тәрбилеуде рөлінің артқандығының айғағы болса керек. Елбасының «Ұлт жоспары 100 нақты қадам» бағдарламасы бойынша бекітілген «Ұрпақ» мәдени-білім беру жобасы да осы мәселе көтеріп отыр. Бұл жобаның нақты мақсатына келер болсақ, – өскелең ұрпақты тарих, археология және мәдениет салаларына тартып, қазақтың тарихы мен мәдениетін терең танып білуіне жол ашу болып табылады.

Музей – көненің көзіне айналған мұраларды сақтайтын орын ғана емес, ол ұлттың тарихы мен мәдениетіне қатысты білімді ұрпақтан-ұрпаққа мирас ететін мәдени ошақ [1]. Бастысы музей ғылыми ағартушылық ісімен айналысатын білім мекемесі екендігі баршаға мәлім. «Есік» мемлекеттік-тарихи-мәдени қорық-музейі де құрылған күннен бастап қоғам талабына сай ұрпақ тәрбиесіне үлес қосуды басты міндеттеріне алып отыр.

«Есік» қорық-музейінің мәден-білім беру қызметімектептермен жүйелі түрде жұмыс жасай отырып музей қабырғасында музейлік бағдарламаларды, іс шараларды ұйымдастыру арқылыжас ұрпақтыңөз тарихына, мәдениетіне қызығушылықты арттыру.

Осы орайда музей қызметкерлері мен мектеп ұстаздарының бірлесіп қызмет жасауы алдыңғы шарттардың бірі. Себебі, балалармен жұмыс жасау музейдің негізгі бағыттарының бірі болса, оқушыларды ұйымдастырып, бір аудиторияға жинаушы ол мектеп ұстаздары, бұл бағыттың дәстүрге айналуы қажет.

Қазақстан музейлерінің бүгінгі таңдағы басты мәселесінің бірі музейге бір рет келген оқушы екінші рет қайта келе бермейтінін атап айту жөн. Өйткені музейдегі экспозиция әр үш жыл сайын ауыстырып отырады. Бұл мәселелердің шешу жолдарын қорық-музей қызметкерлері түрлі іс-шаралар төңірегінде ізденістер жасады. Осы орайда, «Есік» қорық-музейінің мәдени-білім беру жұмыстарына тоқталып кетсек, қорық-музейге келушілерге, олардың ішінде мектеп оқушыларына арналған түрлі тақырыптық және шолу экскурсиялар, циклдік сабақтар мен көшпелі дәрістер, балалармен жасөспірімдерге арналған топтық (командалық) квест ойынын және т. б. түрлі интерактивті ойындар, әртүрлі сайыстар және байқаулар ұйымдастырады.

Сонымен қатар, жыл сайын 1-маусым «Халықаралық балаларды қорғау күні», 4-маусым «ҚР Рәміздер күніне» орайластырылған мерекелік шаралар ұйымдастырылып, мәдени-білім беру түрлерін кеңінен пайдаланады. Музей қызметкерле білім беру бағдарламасын, мәдени-білім беру жобасын, сондай-ақ, бүгінде жұртшылыққа аса танымал болған «Мұражай түні» акциясын әзірлеп, жұртшылыққа ұсынып келеді.

Қорық-музейінің мәдени-білім қызметінің кез келген түрінің негізгі принципі – келушілердің (оқушы) өз қызығушылығымен айналысуға мүмкіндік беру және тұлға ретінде өзін дамытуға, қалыптасуға жағдай жасау. Бұл жерде оқушылардың жас ерекшеліктерін ескеру маңызды болып табылады. Жұмыстың тиімділігі музейдің мектеппен өзара қарым-қатынасына, мектеп және музей педагогикасы интеграциясына байланысты.

"Есік" қорық-музейі әр бір мемлекеттік мерекелер мен атаулы күндерге ерекше көңіл бөлінеді, осыған орай музей экспозициясы бойынша тақырыптық және шолу экскурсиялар мен дәрістер жүргізіледі. Экскурсия жүргізуде оқушылардың жасын, қызығушылығын және білімдерін ескеру керек. Музейдегі жәдігерлер балалардың танымдық қызығушылығын арттырып, байланыстырып сөйлеу мәнері қалыптасуына ықпал етеді. Сонымен қатар музейдегі экспонаттар арқылы балалардың танымын одан ары артыруға болады, себебі оқушыға көп мағлұматты ауызша жеткізгеннен, бір нәрсені көзбен көрсету көкейге қонымдырақ болатыны педагогика ғылымында дәлелденген [3]. Ал квест ойыны мен түрлі интерактивті ойындары балалармен жасөспірімдердің мәдени объективті әлемді сезіну қабілетін арттырады, мәдени мұра құндылықтарын бағалауды үйретеді, музей мәдениетін қалыптастырып, қатысушыларды топта жұмыс жасауға, ғылымға жетелейді. Қорық-музейінде өткізілетін түрлі сайыстар мен байқаулар арқылы оқушылардың алған білім нәтижесін бағалай отырып, өздерінің нақты білім деңгейін анықтайды. Сонымен қатар, музейде өткізілетін мерекелік іс-шаралар балаларды музейге яғни тарихқа деген қызығушылығын оятып, отан сүйгіштікке тәрбиелейді. Сондықтанда музей мен мектеп өзара тығыз қарым-қатынас деңгейінде жұмыс атқарып, бірін-бірі толықтырып отыруы керек деп ойлаймыз [4].

Жоғарыда аталған бағдарламалармен толық қанды хабардар ету мақсатында қорық-музейі тарапынан ақпараттық парақшасы дайындалып, мектеп өкілдеріне шамамен 100-ден астам данасы таратылды. Парақшада музей туралы қысқаша анықтамалар, қызмет түрлері мен балаларға арналған интерактивті қызмет түрлері көрсетілген, атап айтатын болсақ: деректі фильм тамашалау, алтыбақан тебу, «Алтын адам» макетіне фото түсірілім жасау, оқушыларға арналған «археологиялық қазба» жұмысы, әртүрлі ұлттық ойын түрлеріне қатысу, балалармен жасөспірімдерге арналған жолнұсқаулықтар сынды қосымша ақылы қызмет түрлері нақты көрсетілген. Жоғарыда айтылған бағдарламалар тек балаларға ғана емес, олардың ата-аналары мен музей педагогтарына да берері көп.

Музей бағдарламалары арасында қазіргі кезде музей сабақтары ерекше сұранысқа ие. Бұл музей сабақтары мектептің оқу бағдарламалары бойынша оқушылардың білімдерін тереңдету мақсатында музей қабырғасында өтеді. «Есік» мемлекеттік тарихи-мәдени қорық-музейі Рахат ауылдық округі № 1 орта мектебімен тығыз байланыс орнатты, музейде оқушыларға арналған түрлі тақырыптағы музей сабақтары биылғы 2017–2018 оқу жылынан бастап жүзеге асыра бастады. Мәселен, «Сақ пен үйсін мәдениетіне саяхат», «Алтын адам тарихы және тәуелсіздік символы», «Абыз ата – Бекмұхамбет Нұрмұхамбетов», «Музей Есік ашады» атты музей сабақтары жүргізіліп, ары қарай жалғасын табады. Сабаққа аталмыш оқу орынның 7 «а» сынып оқушылары белсене қатысып, өздерінің тарихқа яғни музейге деген қызығушылығын арттыра түсті. Бұл сабақтарды музейдің ғылыми қызметкерлері мен экскурсоводтары тақырыптың ерекшеліктеріне байланысты түрлі ойындар мен логикалық сұрақтар, интерактивті ойындар қолданады, осылайша балалардың танымын арттыратын түрлі бағытта, әдістемелер пайдаланып сабақты жоғары сапада өткізуде. Осы сабақтар оқушылардың белгілі бір тақырыптар бойынша алған білімдерін бекітуге және тереңдетуге бағытталған. Оның басты ерекшелігі мектеп тапсырмаларын музейдің көрнекі білім беру ортасында жүзеге асыру болып табылады.

Музей мен мектеп ажырамас мәдени білім беру мекемесі екенін «Есік» қорық-музейінің мәдени-білім беру орталығының қызметкерлері жүргізген статистикалық мәліметтер нәтижесі айғақтайды. 2017 жылы қорық-музейге жалпы саны 7222 мектеп оқушысы келген, оларға 253 экскурсия жүргізіліп, 15 көшпелі дәрістер оқылған, Алматы қаласы және Алматы облыс төңірегінде жалпы 52 оқу орыны музейге келіп тамашалап қайтты. Қорық-музейі Алматы қаласы және қала маңындағы мектеп, гимназиялармен ынтымақтастықта бірлесіп жұмыс істеді.Сондай-ақ музей орналасқан Есік қаласындағы бір неше мектептермен де тығыз қарым-қатынас орнатып, оқушыларды музейге тақырыптық және шолу экскурсиялар тыңдауға, музей сабақтарын жүргізуге және басқа іс-шараларға белсене қатысты. Жүргізілген статистикалық мәліметтерді өткен жылдарымен салыстырсақ, «Есік» қорық-музейіне келушілер саны жылсайын артуда. Елбасының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламасының аясында оқушыларды музейлерге және мәдени орындарды аралауға, сонымен қатар, киелі орындар жөнінде жан-жақты ақпарат алуға үлкен мүмкіндік туды. Жоғарыдакелтірілген көрсеткіштер көрсеткіштер «Есік» қорық-музейінің мәдени-білім және экспозициялық-көрме қызметінің табысты жүзеге асырылып келе жатқандығын, сонымен қатар мектеп оқушылардың Қазақтың тарихы мен мәдениетіне, музейде өткізілген көрмелер мен іс-шаралар, акцияларға деген танымдық қызыңғушылықтарының артып келе жатқанын дәлелдейді. Сонымен, оқушыларды жан-жақты ақпаратпен қамтамасыз ету үшін, отан сүйгіштікке үйретіп, тәрбиелеу мақсатында «Есік» қорық-музей қызметкерлерінің атқарған жұмысы алдағы уақытта бұдан ары жаңа бағытта дамып, толыққанды жетілдіруді басты назарда болады деп сенемін.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Мұражайдың білім берудегі орны // Алматы-ақшамы. 2014. №106. 8 б.
2. Қайназарова А.Е. Музейное дело в Казакстане (2-пол.XIX – нач. XXвв). – Алма-Ата,1995.
3. Ахметжан Қ.С. Қоғам дамуының жаңа кезеңіндегі музейлердің әлеуметтік-мәдени функциялары // Музей және қоғам. Дөңгелек үстел отырысына қатысушылар баяндама жинағы.– Астана, 2006. – 13−16 б.
4. Амаргазиева А.Ж. «Есік» қорық-музейіндегі білім беру бағдарламаларындағы көп тарапты қадамдары Ә.М. Оразбаевтың 95 жылдығына арналған «Қазақстан мен іргелес елдердің тарихи-мәденимұрасын зерттеудегі заманауи әдістер мен тұрғылар» атты «IX Оразбаев оқулары» халықаралық ғылыми-әдістемелік конференция материалдары II – бөлім, 28–29 сәуір 2017 ж. – Алматы, 2017. – 347-349 бб.

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ҚАРАПАЙЫМ МАТЕМАТИКАЛЫҚ ТҮСІНІКТЕРІН ДАМЫТУДА ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯНЫ ҚОЛДАНУ ЖОЛДАРЫ

ҚАЛДЫБЕКОВА Ақтолқын Серікқызы
«Алпамыс Батыр»бөбекжай-балабақшасы
тәрбиеші
ОҚО, Мақтарал ауданы, Жетісай қаласы
Қазақстан

Аңдатпа

Бұл мақалада мектеп жасына дейінгі балалардың қарапайым математикалық түсініктерін дамытуда жаңа технологияны қолдану жолдары туралы қарастырылған

Аннотация

В этой статье рассматриваются способы использования новейших технологий в разработке простых математических понятий дошкольников.

Бүгінгі бөбек – ертеңгі азамат – қоғам иесі. Балғын бөбектерге ең алғаш жол көрсетуші, бағыт беруші – балабақша тәрбиешілері. Өйткені білім мен тәрбие негізі баланың жеке басын қалыптастыру негізі балабақшада қаланады. Балаларға сандарды айту, түсіндіру, артық, кем, тең қатынастарын анықтауда салыстыру тәсілінің мәнін түсіндіру, сандарды тура және кері санауға жаттықтыру. Ұзындығы мен ені, биіктігі мен жуандығын салыстыру арқылы сөздік қорларын молайтып, математикалық ұғымдарын қалыптастыру. Балабақшадағы балалардың білімін зерттеу тәрбиешінің ең маңызды, негізгі

жұмыстарының бірі анықтайды. Зерттеу әр баланың жетістік көрсеткіштерін анықтауға көмектеседі. Зерттеу әдісін таңдау оның мақсатына байланысты. Стандарттан алынған тапсырмаларға сүйеніп, балалардың деңгейін жоғары, орташа, төмен деп аламыз. Әр тоқсан сайын және жыл соңында балалардың білім деңгейін тексере отырып балл қойылады.

- тапсырманы қатесіз өз бетінше орындаған бала
- тапсырманы үлкендердің көмегімен орындаған бала
- тапсырманы қатемен орындаған бала
- тапсырманы орындамаған бала

Балалардың танымдық іс - әрекетін дамыту, олардың құзіреттілігін қалыптастыруда зерттеу жұмыстарының маңызы өте зор. Көптеген зерттеулер балалардың көзқарасын кеңейтуде және қасиеттерінің дамуына әсер етеді. Балалардың ойлау қабілетін дамытуда математика пәнінің алатын орны ерекше. Оның әрбір жұмысы ой белсенділігін қажет етеді. Зерттеу балалардың ойлау қабілетін жетілдіретін жаттығу жұмыстарын жүргізуге көп көңіл бөлу керек. Олар әртүрлі математикалық логикалық есептер, сөзжұмбақтар, математикалық ребустар, жұмбақтар мен жаңылтпаштар, санамақтар. Енді соның ішінде математикалық логикалық есепке тоқталайық.
Бес бұтақты ағашта,
Бұтақ сайын бір алма.
Біреуін бер Маратқа,
Сонда қалмақ неше алма?
(4 алма)

Қазақ ауыз әдебиетінен орын алған ерте заманнан бастап бүгінгі күнге дейін даму, өсу үстінде келе жатқан жанрдың бірі санамақ. Санамақтарды халық негізінен, жас балаға сан үйрету мақсатымен шығарған. Санамақтар арқылы мектеп жасына дейінгі балаларды қоршаған ортадағы дүниені тану мен қатар халқымыздың атадан қалған салт дәстүрін де санау арқылы үйренеді, әрі дүниені таниды. Баланың қисынды ойлауы мен математикалық ойлау қабілетін дамытады. Атау ұйқастырып санау арқылы бала санауды үйренеді, әр санға ұқсас заттарды танып біледі. Қолданып жүрген санамақтарымнан мысал келтірейін.

Саусақтарды салалап,
Кел санайық санамақ.
Бірім – бірлік,
Екім – елік,
Үшім – үскі,
Төртім – түскі,
Бесім – бесік,
Алтым – асық,
Жетім – желке,
Сегізім – серке,
Тоғызым – торқа,
Оным – олжа,

Санамақты санадық

Енді сәл дем алалық.

Санамақтар әртүрлі мағынада болады. Осындай санамақтар арқылы балалардың тілін дамытып, санау қабілетін арттырамын. Санамақтағы әрбір сөзді, атауды есінде сақтаса, олар білімді, жеті атасын білетін, болашағынан үміт күттірер азамат болып өседі деп ойлаймын. Саусақ санау ойыны баланы сан үйренуге қызығушылығын арттырады. Осы санамақтарды бос уақытта, күннін екінші жартысында жаттату арқылы мағыналарына түсінік беремін. Санамақтар балаларға ұлттық нақышта тәрбие жұмыстарын жүргізумен бірге оларды мектепке даярлайды.

Мектеп жасына дейінгі балаларға қарапайым математикалық түсініктерді қалыптастыру тақырыбында зерттеу жұмысын жасадым.Зерттеу барысында қарапайым математикалық түсініктерді қалыптастыруда санды тура санау, санды кері санау, цифрларды тануы, көлем, салыстыру, геометриялық пішіндер, кеңістікті бағдарлау, уақыт ұғымдарын төмендегі тапсырмалар арқылы зерттедім.

1 - тапсырма: 1 - ден 5 - ке дейін тура санау.

1. Суреттегі алмұртты дұрыс санап беру керек.
2. Суреттегі балапандарды сана.
3. Алма ағашының басындағы алманы сана.

2 - тапсырма: 5 - тен 1 - ге дейін кері санау.

1. Ауызша 5 - тен 1 - ге дейін кері сана
2. Суреттегі санды көрсетіп, 5 - тен 1 - ге дейін кері сана.
3. Сан қатарындағы жазылмай қалған санды жаз.

3 - тапсырма: Цифрларды тануы.

1. Суреттегі цифрларды дұрыс көрсетуі керек.
2. Цифрларды ретімен жаз.
3. Суреттегі цифрды ретімен сызықпен сызып қос.

4 - тапсырма: Көлем.

Көлемді сипаттап айта білу үшін мына тапсырманы пайдаландым. 1. Суреттегі нәрсенің көлемі үлкенін тап.

2. Суреттегі заттың қайсысы ауыр.
3. Қайсысы кіші екенін ата.

5 - тапсырма: Шамаларды салыстыру.

1. Қай ағаш биік?
2. Қайсы жануардың бойы қысқа?
3. Суреттегі екі жолдың қайсысы жіңішке?

6 - тапсырма: Геометриялық пішіндер.

1.Заттар қандай геометриялық фигураға ұқсайды? Геометриялық фигураны шаршының ішіне сал.

2. Қай пішін жоқ? Соның суретін сал.

3. Үйшік қандай геометриялық пішіндерден құрастырылған. **7 - тапсырма**: Кеңістікті бағдарлау.

1. Не қайда орналасқан?

2. Қыздың оң жағында не бар?
3. Суретте жоғарыда не бар?
4. Қайда жасырынған?

8 - тапсырма: Уақыт.

1. Мынау қай уақыт?
2. Мезгілдердің ішінен күз мезгілін көрсет.
3. Кешкі уақытты көрсет

Балалардың зейінін тұрақтандыру, қабылдауын және танымдық қабілетін жоғарылату. Оқу іс-әрекетіне, ойын әрекетіне белсенді қатысу шығармашылық ізденіске талпындыру жаңа әдіс- тәсілдерді қолдану. Мектеп жасына дейінгі балалар кішігірім математикалық терминдер, геометриялық пішіндердің атауларын (дөңгелек, үшбұрыш, төртбұрыш) және олардың элементтері (қыры, бұрышы) болатынын, қосу, алу тең ұғымдарын үйренеді. Осы тапсырмаларды өз бетімен орындау- шығармашылық жұмыс бастамасы. Келесі 4 деңгейді орындайтын оқушылар бірте–бірте дараланып шыға бастайды.Ал, 4 деңгей тапсырмаларын үнемі жеке карточкалар арқылы беріп отырамын. Бүгінгі таңда адамзат қоғамына ғылыми жаңалықтар мен инновациялық технологиялар қаншалықты маңызды болса, мектепке дейінгі мекемелерде оқыту мәселесін де заман талабына сай,уақыт сұранысын қанағаттандыратын жаңа технологиялармен қамтамасыз ету қажеттігі туындап отыр, сондықтан әрбір педагогтың алдына оқытудың жаңа технологияларын оқыту үрдісіне енгізу мақсаты қойылып отыр.

Балабақшаның басты міндеттерінің бірі бүлдіршіндердің ой-өрісін, іс-қимылын жан-жақты дамыту.Бұл кезең баланың іс әрекетінің қалыптасуымен дамуы қуаттылықпен жүретін ерекше құнды, қайталанбайтын мезгіл. Бұл мезгілде балаларғаберілетін білім ең алдымен тәрбие мазмұны әлеуметтік сұранысқа сай жүзеге асырылуы тиіс.

Дамыта оқыту технологиясы. Білім беру жүйесін қайта құру балабақшадан басталатыны белгілі. Ал, білім беруді жақсарту педагогқа байланысты екендігі сөзсіз. Соған орай білім берудің жаңа технологияларын мақсатқа сай қолдана білу қажет. Мысалы: Ертегінің мазмұнын ашу барысында «Дамыта оқыту технологиясын» қолдансақ, ондаЛ.В.Занковтың дамыта оқыту жүйесінің негізгі мақсаты жеке адамның жоғарғы дәрежеде жан -жақты дамуы үшін негізін жасау. Дамыта оқытудың басты мақсаты- баланы оқыта отырып жан -жақты дамыту.

Жаңа технологияны жүзеге асыруда тәрбиешінің белсенділігі, шығармашылық ізденісі, өз мамндығына деген сүйіспеншілігі, алдындағы шәкірттерін бағалауы ерекше орын алады. Шығармашылық қабілет әр баланың табиғатында болуы мүмкін. Біздің міндетіміз - балаға оның бойында жасырынып жатқан мүмкіндіктерін ашып көрсету.Математика сабағында баланың ой еңбегі мен қабілетін арттыру және дамытудың тиімді әдістерін қалыптастыра білу керек:

-берілетін тапсырманың орындалуын білу және оны ұғыну керек ;

-есеп шығарудың әртүрлі жолдарын, тәсілдерін игеру керек;

-балалардың қызығушылығын арттыру мақсатында ойын түрлерін пайдалану керек.

Осыайтылған әдіс- тәсілдердің бәрін жүзеге асыру оңай шаруа емес.Оған шығармашылық тұрғыдан ізденіс, шыдамдылық, жүйелі жұмыс жасай білу қажет. Ең алдымен осы уақыт ішінде технология бойынша жұмыс істеудің тиімді жақтарын айтатын болсам:

1. Әр бала өздігінен жұмыс істеуге дағдыланады ;
2. Баланың жеке қабілеті айқындалады :
3. Іштей бір - бірінен қалмауға тырысады;
4. Тапсырманың күрделену деңгейіне сәйкес, баланың ойлау қабілеті артады ;
5. Әр бала өз деңгейіне, қабілетіне қарай бағаланады ;
6. Бір сабақта есептің әр түрін шығарады.

Осындай жұмыстарды ойдағыдай атқару үшін тәрбиешінің балаға берер әсері болу керек. Мысалы: балаға сенім қалыптастыру үшін«сен білесің», «сенің қолыңнан келеді», « үйренесің» деген сөздер қажет. Баланың өз ойынан шыққан жетістігін жоғары бағалап, мадақтап, көтермелеп отыру керек.

Оқу іс - әрекетті түрлендіріп өткізуде пайдаланатын технологияларды пайдаланамын

1. Оқу іс-әрекетті түрлендіріп өткізу
2. Басқа сабақтармен ұштастыру
3. Жарыс-сайыс, оқу іс -әрекеттер
4. Көрнекіліктер арқылы
5. Венн диаграммасы, логикалық ойындар
6. Тірек сигналы
7. Кубизм әдісі

Оқу іс-әрекетті түрлендіріп өткізу деген тарауда мысалы: іс- әрекетінің кіріспе бөліміне сол бүгінгі өткізілетін математикалық ұғымдарды немесе санға байланысты тақпақтар, санамақтар, жаңылтпаштар айтамын. Жұмбақ, ауызша есептер шығарту арқылы балалардың ойлау қабілеттерін арттырамын. Сабақ ортасында балалар шаршамау үшін сергіту сәтін жүргіземін.

Жарыс-сайыс сабақтарды пайдалана отырып,түрлі ойындар өткізу балалардың ақыл -ой еңбегін ерекше қажет етеді. Математика сабақтарында балаларды екі топқа бөліп, жарыс -сайыс сабақтар өткіземін. Әр топқа ат қою.Әр топұпай жинаған сайын балаларға жұлдызшалар беру. Жылдың соңына қарай балалармен «Кім тапқыр», «Ойланғын, таппай қоймағын» атты жарыс сабағын өткіздім. Бұлсабаққа ата -аналарды да қатыстыруға болады. Іс-әрекетінде логикалық ойындарды ойнағанда, балалардың ойлау қабілетін арттыру. Логикалық жаттығуларды орындау баланың ақыл -ойын, қиялын, ой ұшқырлығын дамытады.

Венн диаграммасы.Бір -біріне жуықтау термин сөздерді, ұқсастығы мен айырмашлығын талдау. (ересектер, мектепалды даярлық топта қолданады)

Тірек сызбасы деген тарауыда тақтаға іліп талдау жасау арқылы балаларды ойлау қабілетін одан әрі дамыту.Кубизм әдісі - текшенің алты қыры

арқылы термин сөзді талдау, кубиктегі бейнеленгенсуретке қарап, өз ойларын жеткізу.

Қорытындылай келе,әр баланың жеке қабілетін анықтап, оны белгілі бір бағытқа жетелеу, ұстаз парызы. Шығармашылық жаттығулар балалардан тек қана математикадан білім емес күнделікті өмірде кездесетін әртүрлі жағдайға байланысты білімді талап ететін тапсырмалар.

1.Оқутудың қай түрін қолдансақ та ең бастысы – балаға деген сенім, баланың өз ісіне жауап беру мүмкіндігіне сүйене отырып, оған деген сенімді арттыру.

2. Жаңа технологияның талаптарына сай тәрбиешіге арналған әдістемелік кітаптар және балалардың жазылуына жаңа типтегі оқулықтар қажет.

3. Бұл айтылғандар жаңа технологияның барлық мүмкіндіктерін әлі толық ашпайды. Оның басқада талай тиімді тұстарын күнделікті ұстаздық тәжірибемізден анықтай беретінімізге сенемін.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Т. Кенжебаев, М. Абдиров «Мектепке дейінгі педагогика» Алматы, 1985ж
2. «Бала мен балабақша» журналы №1, 2011ж
3. «Отбасы және балабақша» №1, 2005ж
4. Мектепалды даярлық журнал №1, №2, №3 2004ж
5. «Балақай» республикалық журнал №1, 200

ДУАЛЬДІК БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІ – МӘҢГІЛІК ЕЛ ИДЕЯСЫНЫҢ ИНДУСТРИЯЛЫҚ – ИННОВАЦИЯДАҒЫ ЖАҢАША МАЗМҰНЫ

БАЛМАНОВА Шолпан Жибекалиевна
Қазақстан
Арал көпсалалы колледжінің арнайы пән оқытушысы

Аңдатпа

Мақалада Елбасы Н. Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына арнайтын жыл сайынғы Жолдауларында техникалық және кәсіптік білім беруге баса маңыздылық беріп, кәсіптік білім беру кәсіби стандарттарға негізделіп, қатаң түрде экономикалық қажеттіліктермен өзара байланыстырылуы міндеттелгендігі айтылған. «Қазақстан-2050 - Мәңгілік ел» стратегиясында техникалық және кәсіптік білім беру саласында дәл қазіргі кәсіби оқыту жүйесі енгізіліп отырғандғы.Осы орайда еліміздің экономикалық өсуі біздің ең маңызды міндетіміз екендігі, өндірісті, білім мен ғылымды біріктіру, инновациялық – индустриялық кластерлерді дамыту жөнінде, білім беру жүйесін жаңғырту, техникалық және кәсіби мамандарды даярлаудың жаңа тиімді жүйесі жайында баяндалған. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың «Қазақстан – 2050 мәңгілік ел » стратегиялық Жолдауын, Қ

Р «Білім туралы» Заңын Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасын басшылыққа алынып, еңбек нарығы сұраныстарына жауап беретін, бәсекеге қабілетті білікті мамандар даярлауды жетілдіруді, нақты кешенді шараларын белгілеу, педагогикалық үрдісті инновациялық идеялармен қамтамасыз ету жөнінде айтылған.

Елбасы Н. Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына арнайтын жыл сайынғы Жолдауларында техникалық және кәсіптік білім беруге баса маңыздылық беріп, кәсіптік білім беру кәсіби стандарттарға негізделіп, қатаң түрде экономикалық қажеттіліктермен өзара байланыстырылуы міндеттелген. «Қазақстан-2050 - Мәңгілік ел» стратегиясында техникалық және кәсіптік білім беру саласында дәл қазіргі кәсіби оқыту жүйесі енгізіліп отыр. Осы орайда еліміздің экономикалық өсуі біздің ең маңызды міндетіміз өндірісті, білім мен ғылымды біріктіру, инновациялық – индустриялық кластерлерді дамыту. Сондықтан елімізде ғылым саласының шешуші реформалары, білім беру жүйесін жаңғырту жүргізілуде, техникалық және кәсіби мамандарды даярлаудың жаңа тиімді жүйесі жасалды. Білім берудің негізгі басты мақсаты мен нәтижелілігі – білім алумен бірге, біліктілік дағдыларына қол жеткізе отырып, заман талабына сай ұлттық құндылықтарды бойына дарытқан, өз Отанының патриоты, жан –жақты дамыған білімді , өз ісіне және өзгенің ісіне әділ баға беретін, функционалдық сауаттылығы қалыптасқан жеке тұлға қалыптастыру болып табылады. Бүгінгі мақсат – Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың «Қазақстан – 2050 мәңгілік ел » стратегиялық Жолдауын, Қ Р «Білім туралы» Заңын Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасын басшылыққа ала отырып, еңбек нарығы сұраныстарына жауап беретін, бәсекеге қабілетті білікті мамандар даярлауды және колледждердің тұрақты дамуын басқаруды жетілдіру, нақты кешенді шаралар белгілеу, педагогикалық үрдісті инновациялық идеялармен қамтамасыз ету, әрбір студенттерге түбегейлі білім мен мәдениеттің негіздерін беру және олардың жан – жақты дамуына қолайлы жағдай жасау.

Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңының 8-бабында «Білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі-оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп атап көрсеткен. Қазіргі даму кезеңі білім беру жүйесінің алдында оқыту үрдісінің технологияландыру мәселесін қойып отыр. Оқытудың әртүрлі технологиялары сарапталып, жаңашыл педагогтардың іс- тәжірибесі зерттеліп, мектеп өміріне енуде. Жаңа педагогикалық технологиялар студенттердің шығармашылық қабілеттерін арттыруға өз үлесін қосады. Жаңа технологияны қолдану, оқып үйрену, меңгеру, өмірге ендіру, дамыту кезеңдері арқылы іске асады. Айтып отырған жаңа технологиялардың негізгі қағидаларына мыналар жатады:

-Жеткіншектің танымдық күшін қалыптастыру және дамыту;

-жеткіншектің өз бетімен әрекеттену әдістерін меңгерту;

-оқушының танымдық және шығармашылық икемділігін дамыту;
-әр студенттің оның қабілеті мен мүмкіндік деңгейіне орай оқыту;
-барлық студенттердің дамуы үшін жүйелі жұмыс істеу;
-оқу үрдісін студенттің сезінуі.

Осы орайда студенттердің ойлау қабілетін арттыру, сол қабілетін белсенді ету, мәңгілік еліміздің еңселі, білімді де білікті азаматы етіп қалыптастыру – басты мақсатымыз.Жеткіншектердің білім алуға деген қызығушылықтарын арттыратын жүйелі іс-әрекеттер қалыптастыруымыз қажет. Ол жүйе мына төмендегідей болып келеді:

-Шығармашылықпен жұмыс істеуге арналған тапсырмалар.
-Әртүрлі анықтамалармен жұмыс істеуге дағдыландыру.
-Ғылыми әдебиеттерді оқуға баулу.
-Интернет, телеарна мен мерзімді баспасөздерде берілген соңғы жаңалықтармен таныстырып отыру.
-Қызықты тәжірибелерді, сапалы есептерді көбірек қолдану.
-Оқытушының айшықты, өмірден алынған дәйектерді сабақта қолдануы.

Қазіргі жаңа технологияны меңгеруде мұғалім жан-жақты білімді болуы қажет. Бүгінгі күнгі мұғалім:

-Педагогикалық үрдісте жүйелі жұмыс жүргізе алатын;
-Педагогикалық өзгерістерге тез төселетін;
-Жаңаша ойлау жүйесін меңгере алатын;
-Оқушылармен ортақ тіл табыса алатын;
-Білімді, білікті, іскер, шебер болуы керек.

Жаңа педагогикалық технологияның ерекшеліктері – өсіп келе жатқан жеке тұлғаны жан-жақты дамыту. Инновациялық білімді дамыту, өзгеріс енгізу, жаңа педагогикалық идеялар мен жаңалықтарды өмірге әкелу.Бұрынғы оқушы тек тыңдаушы, орындаушы болса, ал қазіргі оқушы - өздігінен білім іздейтін жеке тұлға екендігіне ерекше мән беруіміз керек.

Білім барлық уақытта жоғары құндылықтардың бірі болған.Тек білімді, сауатты адам ғана келешек тізгінін қолына ала алады.Осының бәрін ескере отырып, Елбасы Н. Назарбаев өз Жолдауында Қазақстан Республикасының білім беру жүйесін әрі қарай дамыту, жетілдіру жоспарын құрып, көптеген мақсаттарды көздеп отыр. Олар: инженерлік білім беруді және заманауи техникалық мамандықтар жүйесін дамыту, оқыту әдістемелерін жаңғырту, елімізге қажетті технологиялар трансферті мен оларды қолдану үшін мамандарды оқыту, дуальды оқыту.Еліміздің техникалық және кәсіптік білім беру жүйесінде де білім беруді ғылыми-теориялық негіздері жан-жақты зерттеліп, техникалық және кәсіптік білім берудің әлемдік тәжірибесінде әлеуметтік серіктестікті жүзеге асырудың тиімді жолы ретінде Германияның қос бағытты білім беру – дуальдық жүйесі қолданылуда.

Техникалық және кәсіптік білім беру оқу орындарында өндіріс жағдайларына бейімделген, жұмыс орнында дағды мен кәсіби білімді тікелей игеруге бағытталған, іс- тәжірибе сағаттарын оқыту бағдарламасына барынша үйлесіммен біріктірілетін бәсекеге қабілетті білікті мамандарды дайындаудың түйіні- қазіргі кезде білім берудің дуальды жүйесі деген атпен белгілі болып, кейбір мамандықтар бойынша дуальдық жүйемен оқытудың алғашқы қадамы эксперимент түрінде жүргізіліп жатыр.Колледжде дуальды оқыту жүйесімен оқытылатын студенттерді өндірістік және кәсіптік іс-тәжірибеден өткізу үшін қазіргі заман талаптарына сай құрал - жабдықтары, диагностикалық және компьютерлік құралдармен толық жабдықталған базалық мекемелер мен кәсіпорындар таңдалып алынды. Болашақ мамандарды бәсекеге қабілетті тұрғысынан дарлаудың негізі – теорияда алған білімін өндірістік іс-тәжірибемен ұштастыру болып табылады.Студенттердің білімі, біліктілік дағдысы осы үрдісте ғана шыңдалып, іс-тәжірибеде алған білімін қолдана отырып, өзін жетілдіре біледі. «Адамға бір пайыз талант беріледі, ал қалған тоқсан тоғызы еңбекпен кедеді» -дегендей, дуальды оқытуда еңбек нарығында сұранысқа ие білікті маман даярлауда оқу орны өндірістік мекемелер, шағын және орта кәсіпкерлік нысандармен тығыз байланыста болуы тиіс.Себебі студенттердің тәжірибеден өтіп, өз таңдаған мамандығының қыры мен сырын меңгеруіне ғана емес, оқудын бітірген соң жұмысқа орналасуына да ықпалын тигізеді.

Осындай мақсатпен Қызылорда облысы, Арал ауданы, Арал көпсалалы колледжінде 1201000 « Автокөлікті жөндеу, пайдалану және қызмет көрсету», 1504000 «Ферма шаруашылығы», 1304000 «Электрондық есептеу техникасы және бағдарламалық қамсыздандыру», 0511000 «Маркетинг» , 1401000 «Үйлер мен ғимараттарды салу және пайдалану» мамандықтары бойынша дуальды оқыту жүйесін эксперимент түрінде оқытуға мекемелермен үш жақты шарттар жасалынды. Осыған орай, техникалық және кәсіптік білім беру стандартын негізге ала отырып, оқу орны әлеуметтік серіктестік негізінде студенттерді өндірістік және кәсіптік іс – тәжірибеден өткізу үшін аудан орталығында орналасқан базалық мекемелер мен кәсіпорындар, атап айтқанда «Набат - 2000», «Арал Сарыбұлақ су құбыры», «Арал құрылыс қызыметі», «Аралтұз» Акционерлік қоғамы, Арал халыққа қызмет көрсету орталықтарымен үшжақты келісімшарт

(кәсіпорын – колледж – студент) жасақталып, кәсіпорын мамандарымен бірлесе отырып, өндірістік іс- тәжірибе жұмыстарының оқу бағдарламасы мен оқыту жоспарын қайта қарастырып, оқыту үрдісінің кестелері әзірленді, бекітілген оқытушылар мен өндірістік оқу шеберлерін кәсіпорындарда кәсіби біліктілігі бойынша тағылымдамадан өткізу қолға алынып жатыр. Білім алушыларды кәсіби мамандыққа даярлау мақсатында өндірістік іс- тәжірибе сабақтарының белгілі бір бөлімін тікелей колледждің өзінде өткізу мүмкіндіктері де қарастырылып жатыр. Қазіргі пайдаланудағы автокөліктердің көпшілігі электроникамен жабдықталғандықтан, тетіктері мен механизмдері жүйесі электроникасыз жұмыс істемейді. Сондықтан

өндірістік іс – тәжірибе сабақтарында электронды құралдармен жұмыс істей білуді үйретеміз. Атап айтқанда «Набат - 2000», «Арал Сарыбұлақ су құбыры», «Арал құрылыс қызыметі», «Аралтұз» Акционерлік қоғамында негізінен жүк автокөліктерін пайдалану, техникалық және сервистік қызмет көрсету, ақаулылығын анықтау және жөндеу жұмыстарын жүргізеді.Мекемеде бөлшектеу – құрастыру, тексеру, ақаулылығын анықтауға арналған қажетті құрал – жабдықтарымен толық қамтылған. Жеңіл автокөліктерге сервистік қызмет көрсету және жөндеу жүргізетін колледждің автокөліктерге техникалық қызымет көрсету орталығы да қызмет жасайды. Мұнда Германия, Жапония, Ресей, Италия елдерінде жаңа үлгіде жасалынған автокөтергіш, компьютерлік геометрия, май, тежеу сұйықтығы, рульдік басқару майларын алмастыру, дөңгелекті теңеу, мотор тестері, сканер, осцилограф, мультиметр, АВС жүйесін анықтау, компьютерлік диагностика, т. б. құралдармен қамтылған. Өндірістік іс – тәжірибе кезінде студенттердің технологиялық үрдістерді дұрыс жүргізуіне, өндірістік міндеттері мен талаптарды дұрыс орындауына, кәсіби білікті маманның іс – әрекетін үйренуге, еңбекті ғылыми әдістермен жүргізуге, жұмыс істей білу қабілеттілігін арттыруға толыққанды мүмкіндіктер қарастырылған.

Дуальды білім беру үдерісі, ең алдымен жеке тұлғаға бағытталып, студенттің шығармашылық іскерлік сапаларын, коммуникатифтілігін, жұмысқа бейімділігін, рухани-адамгершілік мәдениетін және болашақ мамандардың сауаттылығын қалыпастырады. Оқу орны мен өндірістік кәсіпорындар арасында туындайтын кейбір жағдайдан шығудың бірден бір жолы бұл оқу орнында дуальдық жүйемен оқыту бағдарламасын пайдаланып, оны жетілдіру арқылы мамандардың барлық түріне арналған виртуалды стимулятор – тренажерларды және имитатор макеттерді жасап, іс – тәжірибенің бір бөллігін оқу орнының өзінде оқытушылар мен өндірістік оқу шеберлерінің бақылау – басшылығымен орындап шығуға болады. Студенттер мұндай әдіспен таңдаған мамандығын толық меңгеріп кеткенше қайта – қайта орындап үйренуіне мүмкіндігі шектелмейді.Нәтижесінде, студент оқу орнында алған теориялық білімін іс – тәжірибе жұмыстарымен емін – еркін ұштастыра алады. Осылайша оқу орны мен өндіріс арасындағы қиындықтар оң шешімін табады, өндіріске деген тәуелділік азаяды.

Дуальды оқытудың эксперименттік жобасымен білім берудегі жеке ұсынысым:

-өндіріс орындары оқушыларға аса қауіпті аймақ болғандықтан студенттердің барлығын іс – тәжірибе жұмыстарына жіберу үшін жан – жақты таңдау жүргізілуі тиіс;

-Кез келген студент өзінің таңдаған мамандығы бойынша алған теориялық білімін іс- тәжірибемен ұштастыра алмауы, бірден өндіріске араласып кетуде оқушыға қиындық тудыратындықтан оны үнемі жіті назарда ұстау қажеттігі туындайды.

-еліміздің экономикалық дамуының бір жағына өз үлестерін қосатын шағын және орта кәсіпкерлер мен бизнес өкілдері табыс табу жолдарын үйрету;

-іс – тәжірибе жұмыстарын жоспарлағанда жергілікті кәсіпкерлер палатасы өкілдерімен тығыз байланыстар жүргізу;

-оқытудың үшінші жылын бітірген соң жұмысшы кәсібін алу туралы куәлік беру үшін кәсіби емтихан алуды ұйымдастыру;

-мамандығы бойынша біліктілігі мен қабілеттілігін іс – тәжірибелік тапсырмалар арқылы анықтауды жолға қою;

Дуальды оқыту жүйесі бойынша білім берілгенде, бәрімізге белгілі теориядан гөрі іс – тәжірибеге басымдық беріледі. Дуальды жүйемен оқытудың дәстүрлі оқытудан негізгі ерекшелігіне тоқталсақ:

-еңбек нарығына қажетті жас мамандарды даярлауға кәсіптік техникалық колледждер ғана емес, сонымен қатар жұмыс беруші, өндірістік мекемелердің де жауапкершілігі артады.

-болашақ маманның өз кәсібін жетік меңгеруіне жағдай жасала түседі;

-бітіруші жас мамандарды жұмысқа ешбір қиындықсыз орналастыруда, тіпті оқуын бітірмей – ақ өндіріске жұмысқа орналасу мүмкіндігі болады;

-іс – тәжірибеден өткізуде жұмыс беруші өз талабын қоя біледі;

-өндіріске араласа отырып, қазіргі нарық экономикасы жағдайында бизнес өкілдерінің ісіне тікелей араласу мүмкіндігі, жеке кәсіпкер жұмысымен танысады;

-өндіріске енгізілген жаңа технология жетістіктеріне араласады;

-үйренуші теориядан гөрі іс – тәжірибеге көбірек жүгініп, таңдаған мамандығына бейімделе бастайды;

Қорыта келгенде дуальдық оқытудың Қазақстандық моделін (30 пайыз теория, 35 пайыз оқу орнында, 35 пайыз өндірістік практика) қалыптастырамыз. Нәтижесінде бітіруші мамандарымыз білімді, білікті, өндіріске бірден икемделіп және орналасып, жұмыс жасап кетуіне жол ашылады. Егер белгілі бір уақыт өткеннен кейін өндіріс орындарының жанынан бүгінгі дуальдық оқытудың талаптарын қанағаттандыратын лаборатория, шеберхана, алаң жасалып жатырса, Германиялық моделге көшу қиындық тудырмайды.Студенттер өндірістік іс- тәжірибе алаңына барар алдында теориялық біліммен жақсы қаруланулары тиіс.

«Адам мақсатына өзін – өзі жетілдіру арқылы жетеді», - деп Әбу Насыр Әл- Фараби айтқандай, ақпараттық технологияны игеру үшін ізденуге, білімденуге ұмтылу басты мұрат. Өскелең жас ұрпақ еліміздің тірегі, соғар мәңгі жүрегі болғандықтан Елбасымыздың сындарлы саясатының арқасында барлық жағдай жасалып Мәңгілік Елдің болашағын жарқын ету бүгінгі түлек, ертеңгі маман екенін ескере отырып, сол тұғыры биік, мақсаты айқын елдің болашақ жалғастырушылары білімді, көзі ашық, көкірегі ояу азаматтар мен азаматшаларды даярлау біздің қолымызда. Қазақстан тағдыры үшін, өткен ата – бабалар мен болашақ ұрпақ алдында ең бағалы құндылығымыз – егемендігімізді сақтап, мұратымызға айналған «Мәңгілік ел» болу идеясын

жүзеге асыру жолында аянбай еңбек ете білейік! Елдігіміз бен туған тіліміз мәңгілік жасай берсін, дегім келеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1.Қазақстан Республикасының Президенті Елбасы Н. Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы// Егеменді Қазақстан. – 2015. №230.

2.Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы, Алматы – 2008 ж.

3.Республикалық педагогикалық – әдістемелік журнал. Колледж: кәсіби білім беру №2 (16), 2016.

5.Назарбаев Н. Ә. Тарих толқынында. – Алматы, «Жібек жолы» баспа үйі, 2010 -232 бет.

6.Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2010 ж.

МӘҢГІЛІК ЕЛ ИДЕЯСЫНЫҢ ЖЕТІ ҚҰНДЫЛЫҒЫ БІЛІМ МЕН ТӘРБИЕНІҢ ҚҰНДЫ ҚҰРАЛЫ

КОЖАМСУГУРОВААйгулСайлауовна
Қазақстан
Арал көпсалалы колледжінің тарих пәні оқытушысы

Аңдатпа

Бұл мақалада еліміз үшін маңызды болып отырған ұлттық идея мәселесі көтеріліп отыр.Сонымен қатар Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаев өзінің «Қазақстан жолы -2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауында: «Мен қоғамда: «Қазақ елінің ұлттық идеясы қандай болу керек?» деген сауалдарына да тоқталған.Біз үшін болашағымызға бағдар ететін, ұлтты ұйыстырып, ұлттық мақсаттарға жетелейтін идеяның - «Мәңгілік Ел» идеясы турасында айтылған. Білім мен тәрбиенің құнды құралы ретінде «Мәңгілік Ел» идеясындағы Н. Ә. Назарбаев басты жеті құндылығы да айқын көрсетілген.

Ұлттық идея мәселесі бүгінде барлық мемлекеттер үшін маңызды болып отыр.Бұл туралы Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаев өзінің «Қазақстан жолы -2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауында: «Мен қоғамда: «Қазақ елінің ұлттық идеясы қандай болу керек?» деген сауал жиі талқыға түсетінін көріп жүрміз.Біз үшін болашағымызға бағдар ететін, ұлтты ұйыстырып, ұлттық мақсаттарға жетелейтін идея бар. Ол- «Мәңгілік Ел» идеясы деген болатын.

Жалпы, «Мәңгілік Ел» идеясының үш негізден немесе үш тұғырдан тұратыны анық. Біріншісі – Түркі қағанаты билеушілерінің (Күлтегін, Білге қаған, Тонықөк) саяси акт – «манифест» ретінде әзірлеп, тарих сахнасына шығаруы; екіншісі – әл – Фарабидің философиялық шығармасында идеяның теориялық – философиялық тұрғыдан негізделуі және үшіншісі – Жүсіп

Баласағұнның «Құтты білік» дидактикалық дастанында құқықтық мемлекеттің негізгі қағидаларының, яғни Ата Заң іргетасының қалануы. Сонымен, көне тарихтан бастау алған ұлттық идеямыз қазір де де тарихи сабақтастықты бастан кешіріп, тәуелсіз мемлекетіміздің рухани тұғырдан тұрақты даму ресурсына айналып отыр. Оны Елбасының жария еткен 2015 жылға арналған Жолдауында айқын көрсетіп берді: «Біздің жалпы ұлттық идеямыз – Мәңгілік елді басты бағдар етіп, тәуелсіздігіміздің даму даңғылын Нұрлы Жолға айналдырдық. Мәңгілік Ел – елдің біріктіруші күші, ешқашан таусылмас қуат көзі. Ол «Қазақстан - 2050» Стратегиясының ғана емес, XXI ғасырдағы Қазақстан мемлекетінің мызғымес идеялық тұғыры» Сонымен қатар «Мәңгілік Ел» идеясында Н. Ә. Назарбаев басты жеті құндылықты да атап көрсетті:

Біріншіден, бұл – Қазақстанның тәуелсіздігі және Астанасы. Тәуелсіздік дегеніміз – елдің егемендігі, халықтың бостандығы, сана еркіндігі. Елдің аңсарлы азаттығы, елшілдік – ұлттық санасы, тарихы мен қоса, рухани құндылықтары, рухы. Бұл бірнеше ғасырлар бойы халықтың армандаған қасиетті ұғымы. Арман болып жеткен тәуелсіздігімізді, ендігі жерде сақтап қалу біздің халқымыздың ең қасиетті борышы.

Екінші құндылық, бұл – қоғамымыздағы ұлттық бірлік, бейбітшілік пен келісім.Біздің халқымыз – өзгеге қыспақ көрсетпек түгіл көмекке мұқтаж кез-келген ұлттың өкілін бауырына баса білген дана, мейірімді халық. Қазақ халқы сан ғасырлар бойы егемендігі мен тәуелсіздігі үшін күресіп келеді. Өзінің ең жақсы қасиеттерінің: Қатер төнген сәттерде бірігіп, ұйымдаса білуінің, сондай – ақ басқа халықтармен бейбітшілік, келісім мен тату көршілік жағдайында тұруға деген ынта- ықыласының арқасында ол тарих тасқынының астында қалып қоймай, өзінің дербестігін, тәуелсіздігін сақтап, мемлекеттігін қалпына келтіре алғандығы тарихтан да аян. Сондықтан біздің ең басты мақсатымыз – тату – тәтті ынтымағы жарасқан көп ұлтты халқымыздың тыныштығы мен көркейіп өсуі. Қасиетті тәуелсіздігімізді – мықтап ұстап тұру.

Ел дегенде, жер дегенде – білегін сыбанып, іске дайын тұратын, еліміздің жарқын болашағы үшін күресе білетін, намысты ұрпағымыз болса, қоғамымыздағы ұлттық бірліктің іргесі шайқалмаса, ұлтымыз өз әдет – ғұрпын, таза тілін сақтаса Мәңгілік Ел боламыз, бұл – жеңіске жетуіміздің негізгі кепілі. Міне, біздің басты байлығымыз да – осы. Рухы еркін халық қана кез – келген мәселені шеше алады, әлемдік деңгейде өз орнын таба алады.

Қазақ халқы өзінің тарихи негізгі ұлттық құндылықтарын өзі де танып, өзгеге де танытып, ұлттық тілін құрметтеп, жас ұрпақты ұлттық рухта тәрбиелегенде ғана руханияты жоғары, зайырлы қоғам бола алады. Бұл – біздің үшінші құндылығымыз.

Ғасырлар бойы басқыншылық – шапқыншылық, соғыстарға, отарлау езгісіне, әдейі ұйымдастырылған ашаршылық пен босқыншылықтарға, саяси қуғын – сүргіндерге және тағы басқа озбырлықтарға ұшыраса да осы күнге дейін негізгі халықтық – ұлттық ділін сақтаған қазақ ұрпақтарының ұлттық рухта тәрбиеленуі – аса зәру мәселе екендігі айқын сезіледі.

XXI ғасырдағы тәуелсіздік осы ежелден келе жатқан ұлттық идея мен ұлттық идеологияның маңызын арттыра түсті, ұлттық рухымызды асқақтатты. Мәңгілік ел болу үшін ұлттың рухын асқақтатып, тілін, дінін, тарихын, әдебиеті мен мәдениетін яғни ұлттық құндылықтарын жете зерттеп, насихаттау міндеті тұр. Өйткені, қай халықтың болмысын өзге жұртқа ұқсамайтын бөлек болмыс – бітімін даралап, өзіндік тағдырын айқындайтын басты белгі – әдебиеті мен мәдениеті, рухы мен тілі. Ал, «Әрбір ұлт – өзінің халқы үшін Ұлы Халықтың мәңгі ғұмыры – оның тілінді» (Ш. Айтматов).

Елбасы төртінші құндылық, бұл – индустрияландыру мен инновацияларға негізделген экономикалық өсім екендігіне тоқтала отырып, әрбір қазақстандықтардың әл – ауқатының жақсарып дамыған отыз елдің қатарына қосылудың бірден – бір сара жолын анықтап берді.

Бесінші құндылық, бұл – Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамы. Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамы Елбасының қазақстандық қоғамның бүгінгі, жаңа заманғы бейнесі деуге болады. Президент Н. Ә. Назарбаевтың жаңғырту үрдістерінің табыстылығын жүзеге асыратын басты қағидалардың бірі ынталандыру. Адал еңбекке ынталандырудың жолын табу, еңбек табыстарын қоғамдық ынталандырудың жүйесін құру Қазақстандағы әлеуметтік жаңғыртудың аса маңызды әселелерінің бірі. Бұл рейтинг жүйесі. Әркім атқарған еңбегңне орай және көрсеткен нәтижесіне қарай бағалануы заңдылық. Адал еңбек еткен ғана бақытты болмақ.

Алтыншыдан, бұл – тарихтың, мәдениет пен тілдің ортақтығы;

«Өз тарихын, өз философиясын білмейінше және оған белгілі бір көзқараста болмайынша ешқандай да мәдениеттің дамуы мүмкін емес», - дейді көрнекті түріктанушы ғалым Л. Н. Гумилев. Шындығында, өз елінің тарихын, философиясын білу, ұлттық құндылықтарын зерттеу, солар арқылы ұлттық идеологияны қалыптастыру, жас ұрпақты ұлттық рухта тәрбиелеу, оны ұрпақ санасына сіңіру елдің, ердің басты мұраты. Еліміздің сан ғасырлық дәстүрін, ата – баба салтын, әдебиеті мен өнерін өзінің бар болмысымен сақтай отырып, оларды әлемдік өркениет өрісіне қарай өрістете отырып, мәңгілік ел болу идеясын ұсынды. «Ана тілі – бәріміздің анамыз, өйткені, ол – ұлтымыздың анасы». «Толыққанды тілсіз – толыққанды ұлт болуы мүмкін емес». Ана тіліміз – біздің бүгініміз үшін де, ертеңіміз үшін де мәңгіліктің тілі. Нұрсұлтан Әбішұлы «Қазақстан - 2050» Стратегиясын жариялаған Жолдауында айқын атап көрсеткендей: «Қазақ тілі жаппай қолданыс тіліне айналып, шын мәніндегі мемлекеттік тіл мәртебесіне көтерілгенде, біз елімізді Қазақ мемлекеті деп атайтын боламыз». Біздің түпкі мұрат- тәуелсіз елімізді Мәңгілік Ел ету.

Жетінші құндылық, бұл – еліміздің ұлттық қауіпсіздігі және бүкіләлемдік, өңірлік мәселелерді шешуге жаһандық тұрғыдан қатысуы.

Қазақстан егемен ел ретінде дамудың алғашқы күндерінен бастап жаһандық деңгейде де, өңірлік деңгейде де жауапты саясат жүргізіп келеді. Қазақстанның барлық бастамалары, Президентіміз ұйытқы болған бастамалары әлемдік қоғамдастық тарапынан кеңінен қолдау тапты. Еліміз

өзінің шешімдерімен және белсенді қызметімен жаһандық және өңірлік қауіпсіздікке орасан зор үлес қосты. Оны қару - жарақты еселеп көбейту және басқа елдерге қатер төндіру есебінен емес, ашықтық, тең құқықты әлемдік ынтымақтастық, жасампаздық және басқа елдермен сындарлы үнқатысу орнату арқылы айғақтауда.

Қорыта айтқанда ел ертеңі көреген басшы мен кемеңгер халқының негізінде болмақ. Басшысына бағына алған халық пен халықының мүддесінен шыға алған басшысы бар ел мәңгілік болмақ! Елбасымыздың «Мәңгілік ел» идеясы өзінен бұрын өткен бабалар реформасы мен мақсаты бір болғанымен мағынасы мен жүйесі жағынан зор айырмашылық жасайды.Бабаларымыз халқын ауызбіршілікпен алға бастырып, әдет – ғұрпымен руханиятын шыңдап, заңдарымен ел бүтіндігін жер амандығын қорғап отырса, Елбасымыз сындарлы саясатымен өз халқын дамыған елдердің қатарына қосып, басқа елдермен терезесін тең етіп, бақытты да шат – шадыман тірлікке жеткізу, бұл дегеніміз бабалар арманымен мақсаты мен маңызы бір, мәні мен жүйесі бөлек іс.

Елбасы бастаған істі ел де қолдамақ, біз секілді ұрпағы жалғамақ. Ол ұлы міндет. Сол үшін біз ұрпақ мәңгілік ел болмақ үшін мәңгілік тілдің өрісін кеңейтпегіміз парыз.Қазақ тілі болашақта тек қазақ әдебиетінің тілі ғана емес, техниканың, ғылымның һәм саясаттың тілі болса, елбасы жүктеген міндетті ел болып атқарғанымыз болмақ.

Елдің ертеңі мен болашағы үшін, тәуелсіз елдің тұғыры берік, тілі мәңгілік, Астанасы айшықты, Ата заңы айқын болуы үшін білім нәрімен сусындаған тәрбиелі ұрпақ өсіп шығуы тиіс. Кешегі Мағжан сенген жастарға бүгін Елбасы да сенеді, Сенім арытады. Сол үшін мәңгілік елге қызымет ету біздің және ұрпақтың қастерлі борышы, қанатты қағидасы деп білеміз. Тіл мәңгілік болғанда ғана ел мәңгілік болмақ. Мәңгі тәуелсіз болмақ. Сөз соңында елдің ертеңі нұрлы, келешегі кемел болсын! Қазақ елі Мәңгілік Ел болсын деген тілек қосамыз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаевтың Ұлытау төріндегі сұхбаты abai.kz/post/view интернет ақпараты.
2. Абай. «Қалың елім қазағым», -Алматы, 2002.-Б.33
3. Ниязбек Р. «Маханбет майданы немесе егеулі найза ер жыры»// Ана тілі. – 2014. №33 Б. 6-7
4. Қазақстан Республикасының Президенті Елбасы Н. Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы// Егеменді Қазақстан. – 2015. №230.
5. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «Қазақстан жолы – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» 2014 ж. 17 қаңтар.
6. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы, Алматы – 2008 ж.

7. Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы.
8. Республикалық педагогикалық – әдістемелік журнал. Колледж: кәсіби білім беру №2 (16), 2016.
9. Амангелді Айталы, «Мәңгілік Ел» идеясының тарихи тамыры, «Егемен Қазақстан», 2014 ж. 26 ақпан.
10. Күлтегін Тонықөк: Ежелгі түркі рун жазбалары (Әдеби нұсқасын жасаған Қадыр Мырза Әли..) –Алматы, «Өлке» баспасы, 2001, 144 бет.
11.Назарбаев Н. Ә. «Қазақстан жолы – 2050 : бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» .Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н. Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы Г. «Егемен Қазақстан» 18.01.2014 ж.

ЕЛБАСЫ Н.Ә.НАЗАРБАЕВ ТӘУЕЛСІЗДІК ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ ХАҚЫНДА

ҚЫДЫРШАЕВ Абат Сатыбайұлы
М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университеті
Мәдениет және өнер факультетінің деканы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор
БҚО, Орал қаласы
Қазақстан

УТЕПБЕРГЕНОВА Ару Маратқызы
М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университеті
II курс студенті
БҚО, Орал қаласы
Қазақстан

Аңдатпа

Мақалада ел Тәуелсіздігінің тірегі Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың тәуелсіздік құндылықтары турасындағы ой-тұжырымдары таразыланады. Ел Президенті ұлт Тәуелсіздігінің тірегі тұрғысында қарастырылады. Нәтижеде қазіргі қоғамдағы тіл проблемалары сараланады.

Аннотация

В статье анализируется идеи главы государства Н.А.Назарбаева о ценностях Независимости. Президент страны рассматривается как опора Независимости нации. В итоге разбираются проблемы языка в современном обществе.

Қазақ елі Елбасымен мақтанады. Елге танымал марғасқа ғалымдар сөзіне сүйене айтар болсақ, бүгінгі Елбасына берілген халықтық баға аса

жоғары. Қазақстан Республикасы Президенті Нұрсұлтан Назарбаев – ұлттық дәстүрдің уызына жарыған, халқының күллі қадір-қасиетін бойына жиған, тілін, тарихын, мәдениетін, әдет-ғұрпын, салт-дәстүрін жете білетін, ұлтын жан-тәнімен сүйетін, жұртшылықты алақанына салып аялайтын, сенімін, үмітін ақтай алатын, ел тағдырына жауап бере алатын азамат тұлға. Бар қазақты бауыр тұтып, басынан сипай алатын мейірімді жанашыр жан. Қар жауса, күрек, жел тұрса, тірек бола алатын халықтың қамқоршы қызметшісі. Ағаны ағадай, ініні інідей сыйлайтын, әдептен аттамайтын, ешкімді бөліп-жармайтын, халықтың мұңдасы, тағдырласы. Ол қорыққанда – қорған, тарыққанда – пана, зарыққанда сана бола білетін, ел танығаң, көпшілік мойындаған, мінезге бай, антқа адал, сертке берік, пейілі кең, байлыққа құнықпайтын қазақ халқының шын перзенті. Ел басына күн туса ауыздықпен су ішетін, етікпен су кешетін, туған жерін, Отанын қызғыштай қорғайтын, көзінің қарашығындай сақтайтын, іске алымды, сөзге шалымды, бүгінгісін оза ойлайтын, ертеңін дұрыс болжайтын көреген көсем. Адамзат тарихын, дін тарихын, қоғамның, мемлекеттік даму заңдылықтарын, әлемдік үрдісті жетік білетін, оны жүзеге асыра алатын іскер. Қазақстанның байлығын төгіп-шашпай халықтың игілігіне айналдыратын, Қазақстанды озық елдердің қатарына қоса алатын, нардың жүгін көтеретін қайталанбас қайраткер. Халықаралық қауымдастыққа кеңінен танылған, өркениетті елдердің басшыларымен терезесі тең, сөйлескенде сөзі асатын, егескенде еңсесі басатын, елдескенде мейірімін шашатын ауызы дуалы саясаткер. Берілген бұл баға – тұжырымдарға ел куә. Оған дәлеліміз де жеткілікті. Мәселен, бүгінгі таңда Қазақстан жерінде жаһандық іс-шаралар өтуде. Бұған жуырда ғана ЭКСПО-2017 бүкіләлемдік көрмесін сәтті өткізуімізді қосыңыз. Бұл - отандық экономиканың дамуына, инновациялық дамуға, орнықты экология мен «жасыл экономиканы» енгізуге зор мүмкіндіктер берер толайымды іс. Демек, Нұрсұлтан ағамыздай, Елбасыға тән қасиеттер бойынан түгел табылатын, яғни, төселген кәнігі саясаткер, нарықтық экономиканың білгірі, ғалым, кекшіл емес, текшіл, жікшіл емес, көпшіл, жұртты сендіре де, иландыра да алатын, өз елім менің – өзегім менің дейтін азаматымыздың – Қазақ елі Президенті болғанына мақтанамыз. Бұл – ұлттық құндылық, ұлттық мақтаныш! Лайым, тұлғамыздың жолы ашық болғай, тіл-көзден сақтағай, сүзгіден өткендей сүбелі істерінен сүріндірмегей! Біз Президентімізбен мақтанамыз.

Елбасы Н.Назарбаев – дипломат шешен, яғни дипломатиялық шешендікті шебер игерген тұлға. Бүгінде табиғатты, жер шарындағы біздің тіршілік етуіміздің шарттарын тек қана жалпы адамзаттық күштермен бірлесе отырып сақтауға болатынын түсінген тұста біртұтас экологиялық саясат, дипломатиялық байланыстар мен өзара әрекеттер қажет. Бұл ретте дипломат сөзінің ерекшелігінің маңыздылығы күмән тудырмайды. Себебі, дипломат өз елінің атынан әрекет етеді, соның мүдделерін қорғайды. Оның айтқан әрбір сөзіне үлкенмән беріледі. Осы жерде сөз қолданысына, сөзінің жалпы эмоциялық реңкіне, оның мазмұндық жағына, қисынын құрауына, сөзінің

стиліне және оның өзге сипаттамаларына, техникалық жағын (дикция, сөздің қарқыны, ырғағы, т.б.) қоса алғанда қатаң талаптар қойылады. Егер де дипломаттың дикциясы нашар болса, онда бұл келіссөздерді қиындатады, оның сөзі дұрыс түсінілмеуі мүмкін, одан қажетсіз, дұрыс емес шешімдер жасалуы мүмкін, бұл жағдай күтпеген салдарға әкеп соқтыруы әбден ықтимал. Дипломатиялық шешендіктің әлеуметтік маңыздылығы антика дәуірінің өзінде де жоғары бағаланған. Платон риторика туралы «жан дүниені сөзбен жаулап алу» деп айтқаны мәлім. Аристотельше, сөйлей білу өнері – табиғаттың сыйы. Шынында да, зерттеулерге сүйенсек, шешен сөзінің табысы «этоска», яғни сөйлеушінің адалдығы мен ізгілікниеттеріне, «логоска», яғни сөйлеу қисынына және «пафоска», яғни шешеннің азаматтылығына, көңіл-күйіне, берілгендігіне байланысты. Демек, мақсаттың ізгілігі, адамгершілігі көне уақыттан бері сөзбен ықпал етуді бағалаудың басты қағидасы саналған. Бұл орайда да Елбасы өнегесі – таңғажайып тағылым.

ҚР Президенті Н.Назарбаевтың тәуелсіздікке, тілге қатысты әр жылдары айтқан, басты қағидат тұрғысында ұстанған ой-түйіндері де небір ойларға жетелейді. Айтса айтқандай, тіл қадірін білмеген кімнің қадірін білмек. Тіл мәселесіне қатысты бұрын-соңды ешкім айта қоймаған тың ой айту оп-оңай шаруа емес. Өзімізге салсақ, бұрын айтылған ойды қайта-қайта қаузауға құмар емеспіз. Десек те, алдыңғы кезекте айтыла тұрса да, қолға алынуы кешеуілдеп жатқан, жүзеге асуы әлі де үйлесіңкіремей тұрған, не көзден таса, көңілден қалыс қалыңқырап жүрген кейбір кезек күттірмес қомды мәселелерге акцент беру орынды. Ел Тәуелсіздігінің 26 жылдығы аясында мемлекеттік тілге қатысты бірқыдыру елдік мәселелерді тілге тиек ету заңдылық іспетті. Мәселен, Жаңа Қазақстанның жастарына арналған «Менің 100 кітабым» кітапханасы сериясы бойынша Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың «Ақыл-парасат кітабы» жарық көргені көпшілікке мәлім. Еңбекте *«Тәуелсіздік – тәуекелі тұратындардың еншісі»* тақырыбында Елбасымыздың ұлт Тәуелсіздігі туралы 45 пікір-тұжырымы, ал мемлекеттік тіл хақында *«Ұлттық сана ұлттық тілмен қалыптасады»* тақырыбында 135 тұжырымды қағидалары топтастырылып оқырманға ұсынылған. Бұл – «көсем – қиында, шешен - жиында» дегендей, Елбасымыздың Ел Тәуелсіздігі тұсындағы, яғни 26 жыл бойғы алуан жағдаяттар белесінде қорытқан толайым түйіндері. Бұл аз емес. Енді осы 180 толымды түйін таратыла-таразылана өз шешімін табуы тиіс. Бастысы 180 толағай тұжырым бүгінгі саналы жаңа ұрпақ санасына егілуі тиіс [3].

ҚР Президенті Н.Ә.Назарбаев: «Тәуелсіздік – тарихтың мәңгіге бөліп берген еншісі емес, халықтардың мамыражай өмір сүруіне берілгенкепілдік те емес: аңғал болмағанымыз абзал», - деп бастайды. Орынды айтылған сөз – орнына қағылған шеге. Тыңдалмаса – сөз жетім. Ендігі кезекте дуалы ауызды тұлғаның кеудесін кере айтылған мәңгілік мәмілесін әрбір қазақ ұрпағы саналы тұрғыда жан жүрегімен ұғатындай етуіміз қажет. Одан әрі Елбасы: «Тәуелсіздік – тәуекелі тұратындардың еншісі», - деп шегелейді. Шынында да, тәуекелі тұратындардың ғана қолы жетпесе, Тәуелсіздік киелі бола ма?

Азаппен, арпалыспен келмесе, Азаттықтың құны бола ма? Оңайлықпен келсе, оның қадір-қасиеті бола ма? Қадірі жоқ нәрсе қолда ұзақ тұра ала ма? Бүгінгі ұрпақ Ел Тәуелсіздігінің қадірін жете сезе ме? Біздіңше, бұл сауалдар бойынша бір кісідей терең ойлану өз алдына, осы жолда әркез қамдану керектігі айқын.

Қуанарлығы- Тәуелсіздік алған сәттен бастап Қазақстанның өзінің бірде бір қадамымен, іс-әрекетімен немесе тіпті бірде бір сөзімен өңірлік және жаһандық қауіпсіздікке нұқсан келтірмеген мемлекеттің бірегей үздік өнегесі тұрғысында әлемге танылуы жан дүниеңді марқайтады. Елбасымыз: «Тәуелсіздікке қол жеткізгеннен гөрі, Тәуелсіздікті мәңгі ұстап қалу одан әлдеқайда қиын. Бұл – әлем кеңістігінде ғұмыр кешкен талай халықтың басынан өткерген тарихи шындық. Өзара алауыздық пен жан-жаққа жөнсіз тартқан берекесіздік талай елдің тағдырын құрдымға жіберген», - деп тұжырымдайды. Демек, Тәуелсіздік Туын тігуге қаншалықты қажыр-қайрат керек болса, оны құлатпай сақтап қалуға да соншалықты қажыр-қайрат керектігі айдай анық. Біздіңше, қазақ елі Президенті айтқандай, Тәуелсіздіктің тұғырын бекемдей түсу жолындағы баса салмақ салар мәселелердіңәлі де жеткілікті екені рас.

Халық айтса, қашан да қалт айтпайды. Бабалар сөзіне сүйенсек, тілін білмеген түбін білмейді. Елбасы айтпай ма: «Бойында қаны бар, намысы бар әрбір азамат: «Енді тәуелсіздікті қалай кемелдендіреміз, елдің көсегесін қайтсек көгертеміз?!» деп ой-санасын қамшылауы керек» деп. Демек, бүгінгі оқу-тәрбие жұмысын осы бағытта аса сақтықпен саналы түрде өрбіту қажеттігі күн тәртібінен түспеуі тиіс, тіпті бұл бағыттағы кешенді жұмыстарымызды еселеп арттыру қажет, ұлттық дәстүрге айналдыру шарт. Қолға тиген киелі Тәуелсіздігімді сақтау жолында еліміздің әрбір азаматы ойлануы тиіс. Бейқамдыққа, аңғалдыққа жол жоқ.

Тексіздік – тілсіздіктен. «Тілі бар халық – халық. Тілі жоқ халық - балық» демей ме атам қазақ. Қазақтығымыз – қасиетіміз. Қазақтығымыздың басты белгісі қазақша сөйлеу емес пе. Ұлт Ұстазы Ахмет Байтұрсынұлы: «Жиырмасыншы ғасырға шейін түріктің тілін аздырмай асыл қалпында алып келген, тіл турасындағы абырой мен алғыс қазаққа тиісті», - деп жазады. Тіл қаруы – сөз. Тіл – әдеп басы. Демек, ағайын-ау, сөзің – өзің емес пе. Ендеше, бүгінгі қоғамдағы тіл тазалығын сақтауды ескеру, сөйлеу мәдениетінің құлдырауына мысқал да жол бермеуге баса акцент жасау – парыз іс. Осы бағыттағы соны зерттемелерді, тың талдамаларды қаржылай қолдау – кейінгі ұрпаққа қажет мол қор жасауға алғышарт.

Тіл – ақылдың өлшемі. Елбасы айтады: «Қазақ тілі – ғажап тіл. Оның болашағы да ғажап. Тек оны насихаттай білуіміз керек. Ғажап тілді азап тіл сияқты етіп көрсететін оқулықтардан құтылуымыз керек» деп. Демек, еліміздегі мектеп оқулықтары тілінің сапалығы да – бүгінгі аса ауқымды мәселе қатарында.

«Туған жер – тұғырың, туған тіл – қыдырың». Елбасы айтады: «Отаршыл заманды еске салып, халықтың намысына тиетін атауларды да, тілдің төл

заңдылықтарын, табиғи үйлесімінбұзып тұратын атауларды да өзгерту керек» деп. Өкінішке орай, бұл құбылыс қоғамымызда әлі сіресіп тұр, тоңы да жібіген жоқ. Бұған не себеп, не кедергі? Сана төмен бе, әлде етіміз үйреніп кетті ме? Әлде бұған бұрылар мұрша жоқ па, әлде мүмкіншілік кем бе?

Тілі екеудің ділі екеу. Елбасы айтады: «Әр елдегі қазақ әр елдің тілін мықтап игерсе, ол – білім. Ол шетел тілінде сөйлесе – тіпті жақсы. Бірақ оны шетел тіліне орап, ана тілін тұншықтырып, көміп тастаса – ол кешірілмес күнә» деп. Тілі бірді тілек, тілі басқаны жүрек қосарын ескерсек, қазіргі тұста әр қазақ үшін үш тілді меңгеру – бұл өз игілігіңнің кепілі екенін ескеру де маңызды.

Тіл – ұлттың жаны, ойдың шындығы, көңілдің тілмашы, елшінің қылышы. Елбасы айтады: «Қазақстанның тәуелсіздігі бейбіт жолмен келді. Бұл – азаттық үшін алысқан мың-мыңдаған азаматтардың қасиетті қанының өтеуі. Бұл - бүкіл тарихында өзгелерге қиянат жасау дегенді білмеген халықтың пейілінің қайсарлығы... Еңсесі түскен елдің есін жиғызып, жапа шегіп, зар жылаған халықтың көзінің жасын тыйғызған кімдер еді? Азаматынан айырылған арғымаққа қайтадан ер салдырған, тұтастық туын қолға қайтадан алдырған кімдер еді? Қасиетті бабаларымыз – Төле би, Қазыбек би, Әйтеке би еді» деп. Мәселен, «Ел ебелек емес, ер көбелек емес» деп, аузымен құс тістеген қаһарлы қалмақ ханының алдына тайсалмастан шығып, «Біз қазақ деген мал баққан елміз, Ешкімге соқтықпай жай жатқан елміз. Еліміздің құт қашпасын деп, Жерімізді жау баспасын деп, Найзамызға үкі таққан елміз. Адал көңілімізді жасырмаған елміз, Басымыздан намыс асырмаған елміз...» деп келетін халық сөзін айтқан 15 жасар Қазыбек сынды ұлт ұлын еске алайық. Бұл ел рухын шыңдап, халықтық қаһармандықты ширықтыру бағытындағы жүйелі жұмыстардың әлі де молынан қажеттілігін айғақтайды [4;5].

Елбасының парасат-пайымына бойлай айтсақ, тіл мәселесі – аса күрделі де жауапты мәселе. Асығатын да, аптығатын да, тіпті ретін тауып саяси ұпай жинап қалатын да жер бұл емес. Бұл орайда науқаншылдыққа да орын болмауы тиіс. Басқалардан қалып қоймайық деп қазірше қолдан келмейтін, тек қоғамды әуре-сарсаңға түсіргеннен басқа ештеңе бермейтін жартыкеш жарымжан жоспарларды, баянсыз бағдарламаларды қою керектігін басты кредо тұтпасқа болмас. Жалпы білім беру, ағарту, тілді үйрету, меңгерту, тілдік дағды қалыптастыру мәселелері ғылымда салған жерден бола қалмайды, алдын-ала эксперимент нәтижесінде ғана ғылыми негізделіп, өрісі кеңеймек. Олай болса, тілді оқып-үйрену мәжбүр ету арқылы емес, саналы түрде, жұрттың барлығы үшін бала жастан басталуы, ұйымдық және әдістемелік жағынан қамтамасыз етілуі тиіс. Елімізде тұратын әрбір азаматтың осындай ғылыми көзқарастың қажеттілігін айқын ұғынып, қолдарына дау жоқ[1;2].

Қысқасы, жақсылық та, жамандық та тілден. «Тіземнен сүріндірсең сүріндір, тек тілімнен сүріндірме» демей ме атам қазақ. «Аз сөйлер де, көп тыңдар қас асылдың баласы» деп Махамбет бабамыз айтқандай, ұлт Тәуелсіздігін кемелдендіру, ел көсегесін көгерту, тіл мәртебесін арттыру

жолында ұлтжанды ұлдардың ісі бітер ме. Бүгінгі таңда сөзден жаңылып, ізден адасатын ретіміз жоқ. Себебі небір қиын да күрделі кезеңдерде ұлты қожыратпаудың қуатты қаруы болған қазақ тілі - бүгінгі өмірімізде де ұлтты тұтастандырудың таптырмас тегеурінді тетігі.

Әдебиеттер:

1.Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері. Қазақстан Республикасы Президенті Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы // «Егемен Қазақстан» газеті, №6, 10 қаңтар, 2018 ж. -1-3 - б.б.

2. Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру// «Егемен Қазақстан» газеті, №70, 12 сәуір 2017 ж. -1-2-б.б.

3. Назарбаев Н. Ақыл-парасат кітабы. – Алматы, RS; Халықаралық Абай клубы, 2015. – 316 б.

4. Қыдыршаев А.С. Шешендіктану. Орал. «Ағартушы» баспасы, 2004. – 250 б.

5. Қыдыршаев А.С. Шешен сөйлей білеміз бе? / *Шешен сөйлеу мәдениетінің алтын қағидалары*. Орал. «Полиграфсервис» баспасы, 2017. – 364 б.

СОВРЕМЕННОЕ ПРЕПОДАВАНИЕ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В СИСТЕМЕ КРИТЕРИАЛЬНОГО ОЦЕНИВАНИЯ

ЛЕНЬШИНА Евгения Олеговна
КГУ «Средняя школа № 26» акимата г. Усть-Каменогорск
Учитель английского языка
ВКО, город Усть-Каменогорск
Казахстан

Аңдатпа

Аталмыш мақалда жаңартылған білім мазмұны мен критериалдық бағалау шеңберінде шет тілін оқыту ерекшеліктерін түсінуге талпыныс әрекеті жасалған.

Аннотация

В данной статье предпринята попытка осмысления особенностей преподавания иностранного языка в рамках обновленного содержания образования и системы критериального оценивания.

Современное образование призвано обеспечить развитие компетентного, критически и творчески мыслящего конкурентноспособного общества, поэтому образование на современном этапе претерпевает существенные изменения.Современное образование – это, прежде всего, исследование, это подготовка к дальнейшей самостоятельной жизни со

способностью эффективно адаптироваться и находить разные пути решения жизненных задач.

Образование на современном этапе подразумевает развитие не только конкретного набора знаний, умений и навыков, но их целых комплексных систем, формирующих так называемые компетенции, что делает необходимым в современном образовании процесс реализации так называемого ***компетентностного подхода***.

Исходя из этого, применение инновационных педагогических технологий является тем, на что ориентируется современное образование: разные подходы позволяют осуществлять интеграцию нескольких целей, задач, методов, компонентов содержания; более эффективно реализовывать задачу личностно-ориентированного обучения, вносить в образование определенную вариативность, расширять его. Непростым и очень важным в этом вопросе, на наш взгляд, является само определение того, какими должны быть те или иные педагогические подходы, методы и технологии, как они должны функционировать, чтобы их применение могло в наиболее полной мере способствовать достижению высоких результатов и развитию современного общества в нужном, правильном направлении. Одним из таких важных аспектов является внедрение и использование эффективных методов и форм оценивания академических достижений обучающихся.

На современном этапе развития методологии иноязычного образования – вэпоху глобального взаимодействия культур, народов и языков, одним из наиболее важных аспектов преподавания иностранных языков также определяется поиск инновационных методов и подходов, обеспечивающих качественное обучение иностранным языкам, главным образом, формирующее способность обучающегося использовать иностранный язык в реальной, практической жизни: в своем повседневном, профессиональном, академическом взаимодействии.Это означает, что современное преподавание иностранных языков должно быть нацелено не столько на усвоение языковых единиц и системы языка, но и, главным образом, на развитие так называемой ***коммуникативной компетенции*** обучающихся – способности к реальному общению на иностранном языке в реальных жизненных ситуациях. Поэтому, ни для кого не секрет, что основополагающим в современном преподавании иностранных языков является коммуникативный подход. В арсенале этого подхода имеется огромное множество разных способов и форм организации процесса обучения, в ходе которого усвоение иностранного языка осуществляется в контексте так называемых коммуникативных ситуаций, в процессе постановки и решения учебных проблем, схожих с конкретными ситуациями реальной жизни. В обучении иностранному языку при данном подходе делается акцент на способность языка передавать смысл и значение в ходе реального речевого взаимодействия посредством реализации четырех речевых навыков: говорение, чтение, письмо и понимание речи на слух (аудирование). Исходя из вышесказанного, важно подчеркнуть, что овладение коммуникативной компетенцией подразумевает не просто овладение

языковой и речевой компетенцией, но и овладение рядом смежных компетенций: способности к участию в дискурсе, к межкультурному взаимодействию, а также ряд прагматических и стратегических компетенций, и, следовательно, задействование целого ряда мыслительных процессов. Исходя из таких стоящих перед нами комплексных задач, формируется само содержание образования и его целеполагание, а из учебных целей – сами критерии заданий и их оценивания.

Согласно исследованиям американского профессора педагогики Бенджамина Блума обучение осуществляется при задействовании нескольких уровней мыслительных процессов, которые Б. Блум выстроил в конкретную уровневую иерархию: от простейшего запоминания к пониманию, применению, анализу, синтезу и оценке. Согласно этим уровням мыслительных процессов, по его мнению, можно выстроить систему целей разного порядка: от самых простых к более комплексным. На данный момент эта идея является одной из основ современного критериального оценивания.

Важно понимать, что при современном подходе к изучению и преподаванию иностранного языка, обучающемуся отводится роль активного, критически мыслящего исследователя, способного к самостоятельному открытию конкретных понятий (языковых, речевых, коммуникативных) в смысловом контексте, а также способного к самостоятельному анализу своих академических достижений.Учитель или преподаватель выступает в роли гида, наставника, призванного направлять и координировать эти процессы; цели и критерии же являются своеобразными маяками, указателями, согласно которым обучающиеся могут не только четче и конкретнее понять то или иное задание и саму суть своего обучения, но и могут сами четко и ясно проанализировать и оценить уровень своих академических достижений. Ввиду этого, важным аспектом при осуществлении критериального оценивания является использование на уроках иностранного языка группового, взаимного и самооценивания, в ходе которых, обучающиеся имеют возможность глубже понять, что представляет собой каждая конкретная цель и каждое конкретное задание при анализе достижений и ошибок друг друга. Несомненным плюсом критериального оценивания, на наш взгляд, являются ясность, четкость, прозрачность, а, главное, максимальная точность, что крайне немаловажно с учетом всей сложности и комплексности процесса развития коммуникативной компетенции.

Критериальное оценивание, подразумевающее два своих основных этапа – формативное и суммативное оценивания, обеспечивает условия к непрерывному развитию обучающегося, дает мотивацию к постоянному прогрессу, оставляя при этом за обучающимся право на ошибку. Формативное оценивание позволяет ему не только рефлексировать и работать над ошибками без страха «быть наказанным» неудовлетворительной отметкой, но и выстраивать индивидуальный путь развития, четко ставить собственные академические цели, что немаловажно для формирования самостоятельности и осознанности обучающегося. Преподавателю же формативное оценивание

дает возможность адаптировать ход обучения с учетом личных достижений обучающихся, а также с учетом их проблемных моментов и области повышения их личного потенциала, непрерывно оказывая необходимую поддержку и предоставляя обратную связь, что позволяет достаточно эффективно реализовывать на уроках иностранного языка индивидуально-личностный подход.

Внедрение критериального оценивания позволяет сделать более «измеряемыми» продуктивные навыки – говорение и письмо, что, конечно же, является неоспоримым преимуществом данного подхода к оцениванию достижений обучающихся. Это, в свою очередь, повышает эффективность реализации коммуникативного подхода: обучающиеся более точно имеют представление о том, что и как они могут представить в своей устной и письменной речи и как это сделать более эффективно и качественно, основываясь на конкретных заранее обозначенных критериях, предусмотренных к каждому конкретному заданию. На наш взгляд, в процессе определения критериев для заданий на отработку продуктивных речевых навыков учителю или преподавателю важно концентрироваться не только на конкретных критериях, подобранных к конкретному заданию, на основе поставленных конкретных специфических целей и текущего смыслового контекста, но и ориентироваться в целом на общие, универсальные для данных речевых навыков критерии. Мы имеем в виду, что общими и универсальными такими критериями могут быть, например, для говорения – беглость, грамматическая, лексическая и фонетическая корректность (fluency and accuracy in grammar, vocabulary and pronunciation), а для письма – когезия и когерентность, грамматическая, лексическая и орфографическая корректность (coherence and cohesion, accuracy in grammar, vocabulary and spelling). Эти базовые, универсальные для всех подобных заданий критерии становятся неизменными и обязательными и дополняются более специфическими критериями, базирующимися уже на конкретных и специфических целях, подобранных на определенном этапе в каждом конкретном случае (с учетом языковых, содержательных, коммуникативных аспектов, продиктованных спецификой этих целей).Таким образом, для достижения грамотного и эффективного письма и говорения, критерием грамматической корректности, например, прописывается не только правильность употребления грамматических структур, изучаемых на данном конкретном этапе, но и всех структур уже ранее изученных; в свою очередь, ошибки, допускаемые в грамматических структурах, еще ранее не изученных обучающимися, могут игнорироваться.

Например, обучающемуся пятого класса общеобразовательной школы дается задание по английскому языку на отработку навыков письма:

«Describe and write about traditional and contemporary Kazakh homes and rooms»

Это задание содержит в себе ряд специфических, конкретных целей:

«to write with support factual descriptions at text level which describe people, places and objects» [9, с. 206];

«to plan, write, edit and proofread work at text level with support on a limited range of general and curricular topics» [9, с. 205]

То есть это задание содержит две цели, в которых раскрывается непосредственно сам речевой навык, и ряд сопутствующих целей:

«to use '*be/look/sound/feel/taste/smell like'* and use '*be made of*' on a limited range of familiar general and curricular topics» [9, с. 209] - цель, имеющая отношение к грамматической структуре, изучаемой на данном этапе; «to use imagination to express thoughts, ideas, experiences and feelings» [9, с. 200] - цель, содержащая в себе содержательный, смысловой, коммуникативный аспект.

На основе этих целей определяется ряд критериев выполнения данного задания, успешное выполнение которых приводит к достижению поставленных целей. Таким образом, для данного задания можно было бы определить, во-первых, ряд базовых, универсальных для данных речевых навыков критериев:

Keep the structure of the text (introduction, main body, conclusion)

Use grammar accurately

Use vocabulary accurately and appropriately

Spell the words correctly

и ряд критериев, базирующихся на конкретных и специфических целях, подобранных для данного этапа обучения:

Describe furniture and objects in the room

Use the topic words and expressions to describe a room

Use *'be/look/sound/feel/taste/smell like'* and use *'be made of'* to describe the room

Write how you feel when you are in this room and write if you like the room or do not.

Таким образом, следуя всем этим критериям, обучающиеся не только достигают конкретные, поставленные на данном этапе цели, но и в целом совершенствуют свой навык письма в контексте данного топика и коммуникативного содержания.

Что касается перцептивных речевых навыков, то есть аудирования и чтения, то здесь также критериальное оценивание позволяет учащимся выстроить точное понимание разных стратегий чтения или прослушивания аудиотекстов, а, следовательно, четко и успешно выполнять само задание и, тем самым, эффективно и в нужном русле практиковать речевой навык.

Например, рассмотрим задание по английскому языку на аудирование для седьмого класса общеобразовательной школы:

«Listen to a conversation between the film director and the interviewer. Answer the questions. Choose A, B, or C».

Ожидается, что в данном задании учащиеся продемонстрируют понимание детальной информации в проигрываемом диалоге, что подразумевает конкретные цели для данного задания:

«to understand with little support the *main points* in extended talk on a limited range of general and curricular topics» [9, с. 201];

«to understand with some support *most of the detail* of an argument in extended talk on a limited range of general and curricular topics» [9, с. 201]

На основе этих целей можно определить следующие критерии выполнения данного задания:

Understand what this dialogue is generally about

Understand the key points of the dialogue and how they relate to each other.

Исходя из данных целей и критериев можно выстроить стратегию успешного выполнения этого задания: первый этап – прослушать текст и понять его содержание в общем; второй этап – выделить в вопросах ключевые слова и фразы, чтобы определить в них ключевую информацию диалога и суть самого вопроса; третий, заключительный этап – «выхватить» необходимую детальную информацию в проигрываемом диалоге.

Критериальное оценивание таким же образом способствует более четкому пониманию и выстраиванию стратегий чтения, определяемых конкретными целями и критериями выполнения задания к тексту. Тем самым, это способствует развитию ***читательской грамотности*** обучающихся – способности не просто читать текст и понимать слова в нем, но и способности осмысливать содержание текста, правильно понимать и использовать полученную в нем информацию в своей дальнейшей практической деятельности.

Важно также заметить, что одним из необходимых условий успешной реализации критериального оценивания на уроках иностранного языка, на наш взгляд, считается необходимость ознакомления учащихся с *особенностями метаязыка*, используемого при описании целей и критериев. Очевидно, что этот язык по своей сложности и терминологической нагрузке неодинаков для учителя или преподавателя и обучающихся, также он неодинаков и для обучающихся разных уровней (по классу, возрасту, уровню усвоенных знаний и навыков и т.д.). Поэтому для четкого понимания обучающимися целей обучения и критериев выполнения заданий, необходимо максимально точно адаптировать и упрощать язык их описания; необходимо уделить должное внимание успешному с ним ознакомлению обучающихся. Важно, прежде всего, убедиться, что данный язык понятен учащимся, и они имеют верное представление о том, что конкретно этот язык описывает.

В заключение хотелось бы сказать, что, исходя из всего ранее упомянутого, можно сделать очевидный вывод, что переход к критериальному оцениванию в современной общеобразовательной школе является необходимым условием для достижения высоких результатов в образовании в целом, и, в частности, в практике преподавания иностранных языков. Конечно, нам еще предстоит проделать огромный путь преодоления первых трудностей и непростого процесса адаптации к новой системе, но именно этот путь позволит нам прийти к нужному результату.

Примечания:

Гальскова Н.Д.Современная методика обучения иностранным языкам:пособие для учителя/ Н.Д. Гальскова — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: АРКТИ, 2003. — 192 с. — (Метод. биб-ка).

Кулибаева Д.Н. Инновационная модель формирования международно-стандартных уровней владения иностранным языком в условиях школ международного типа / Д.Н. Кулибаева—Алматы, 2002. – 216 с.

Кунанбаева С.С. Современное иноязычное образование: методология и теории: монография/ С.С. Кунанбаева — Алматы, 2005. – 264 с.

Об особенностях организации образовательного процесса в общеобразовательных школах Республики Казахстан в 2017-2018 учебном году: Инструктивно-методическое письмо. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2017. – 370 с.

1. Brown, H. Douglas. Language assessment: Principles and classroom practices. (2004). White Plains, NY: Pearson Education. 324 pp.

Brown, H. Douglas. Principles of language learning and teaching / H. Douglas Brown.- 4th ed. p. cm. Includes bibliographical references and index.

Handbook for Teachers: Educational programme for the in-service training of the English Language pedagogical staff in the context of the updated curriculum for comprehensive school education in the Republic of Kazakhstan.— AEO «Nazarbayev Intellectual Schools» —Center of Excellence, 2015. 67 pp.

Level program language of instruction in accordance with international standard language of instruction, their teaching and evaluation system. Level program–Astana: NAE named after Y. Altynsarin, 2016. - 57 pp.

Scovel, Thomas. Psycholinguistics (2004) Oxford: Oxford University Press

ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКЕГЕОГРАФИИ

МАЖИТОВА Алтыншаш Калижановна
КГУ «Бидайыкская средняя школа»
Учитель географии
СКО, Уалихановский район, село Бидайык
Казахстан

Аңдатпа

География сабақтарындафункционалдық сауаттылықты дамыту жаңа білімді игерту негізінде жүзеге асады, шәкірт бойында ұйымдастырушылық, зияткерлік және іскерлік қабілеттерін қалыптастырады, сонымен қатар оқыту іскерлігін арттырып ,өздігінен білім алуға үйретеді.

Түйін сөздер: құзыретті; функционалдық сауаттылық,қазіргі заманғы технологиялар

Аннотация

Развитие функциональной грамотности на уроках географиииспользуются при освоении новых знаний, позволяют формировать организационные, интеллектуальные и другие умения, в том числе умение самостоятельно осуществлять деятельность учения.
Ключевые слова: компетенция; функциональная грамотность; современные технологии.

Современный период развития Казахстана четко обозначил новые приоритеты в области школьного образования, соответствующие мировым тенденциям. В данный момент перед нашей страной стоит амбициозная цель - вхождение в число 50 наиболее конкурентоспособных стран мира. Стратегически важной задачей в рамках достижения этой цели является построение общества, в котором главными функциональными качествами личности являются инициативность, способность творчески мыслить и находить нестандартные решения, умение выбирать профессиональный путь, готовность обучаться в течение всей жизни. Все данные функциональные навыки формируются в условиях школы.

Современному обществу требуются люди, умеющие быстро адаптироваться к изменениям, происходящим в постиндустриальном мире. Объективной исторической закономерностью в настоящее время является повышение требований к уровню образованности человека.

В Послании народу Глава государстваН.А.Назарбаев выделил следующее: «Чтобы стать развитым конкурентоспособным государством, мы должны стать высокообразованной нацией. В современном мире простой поголовной грамотности уже явно недостаточно. Наши граждане должны быть готовы к тому, чтобы постоянно овладевать навыками работы на самом передовом оборудовании и самом современном производстве. Необходимо также уделять большое внимание функциональной грамотности наших детей, в целом всего подрастающего поколения. Это важно, чтобы наши дети были адаптированы к современной жизни»[1].

В соответствии с Указом Президента Республики Казахстан от 30 января 2012 года № 261 «О мерах по реализации Послания Главы государства народу Казахстана от 27 января 2012 года «Социально-экономическая модернизация - главный вектор развития Казахстана» Правительство Республики Казахстан утвердило «Национальный план действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012-2016 годы» [2].

Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы [3] в качестве одной из целей называет формирование в общеобразовательных школах интеллектуального, физически и духовно развитого гражданина Республики Казахстан, удовлетворение его

потребности в получении образования, обеспечивающего успех и социальную адаптацию в быстро меняющемся мире.

В рамках обновления Государственного общеобязательного стандарта образования как ныне действующей 11-летней, так и 12-летней школы развитие функциональной грамотности школьников определяется как одна из приоритетных целей образования.

Наряду с функциональным знанием багаж выпускника современной школы немыслим без системы универсальных учебных действий,обеспечивающих его функциональную грамотность.[2] Универсальные учебные действия означают умение учиться; это совокупность способов действий учащегося, которые обеспечивают самостоятельное усвоение новых знаний. Универсальные учебные действия позволяют учащимся самостоятельно осуществлять учебную деятельность, ставить учебные цели, искать и использовать необходимые средства и способы их достижения, контролировать и оценивать процесс и результаты деятельности. Поэтому формируемые географические знания должны стать действенными, фундаментом практической деятельности, а умения - основой для формирования ключевых компетенций.

Средствами формирования и развития навыков мышления являются те же предметные ЗУНы, представленные в виде заданий, а формой организации – проблемные ситуации. При этом сами навыки мышления служат инструментом перехода ЗУНов в компетенции, т.е. в функциональную грамотность.

Перед учителем стоит цель сделать урок, с одной стороны, содержательным и практическим, а, с другой стороны, доступным и интересным. Мы часто задаемся вопросом: как сделать свои уроки увлекательными в плане содержания?

На уроках географииактуальна технология критического мышления.

Критическое мышление – навык, который помогает человеку успешно справляться с требованиями 21 века, понимать для чего он учится, что и для чего он делает.

Актуальность формирования критического мышления на уроках географии в том, что географиянаряду с другими школьными предметами, решает задачи всестороннего гармонического развития и формирования личности. Полученные при обучении географиизнания, умения и навыки, достигнутое умственное развитие должны помочь выпускникам школы в их адаптации к быстро меняющимся условиям жизни. Все это обуславливает необходимость решения задачи развития критического мышления на современном этапе.

Приемы данной технологии позволяют сделать урок более продуктивным, помогают ученикам сформировать собственную позицию, освоить навыки работы с источниками, справочниками.

Эта технология хорошаещё и тем, что на уроке создается психологически комфортная среда.Здесь можно ошибаться, заблуждаться,

потому что есть возможность исправить свои ошибки.В основе технологии лежит деятельностный подход, чтопозволяет изменить характер взаимодействия между учителем и учениками, создает в классе обстановку культуры общения, доверия и доброжелательности и конечноуспешность в освоении предмета.

В современных учебниках представлены разнообразные задания, которые можно использовать не только для контроляза усвоением знаний учащихся, но и для обобщения их, а также в качестве познавательной задачи при изучении нового материала. Проверить понимание содержания текста позволяют многочисленные вопросы и задания учебника различного уровня сложности.

Образовательная роль географии как школьного предмета во многом определяется тем, что ее основной частью являются карты, позволяющие человеку ориентироваться в пространстве, извлекать из них самую разнообразную информацию. В содержании школьных курсов географии заложены знания об особенностях карты,(карта рассматривается как объект изучения), а также знания географического содержания. Методика формирования умений работать с картами различного содержания включает: во-первых глубокое овладение учащимися картографическим методом исследования, для чего необходимо предусмотреть выполнение школьниками таких заданий, которые помогали бы им осознать те действия, с помощью которых они находят решение. Например. 1. По карте климатических поясов и областей покажите 2 - 3 территории, где круговорот веществ и энергии происходит особенно интенсивно, а где очень медленно. Чем это объясняется? 2. Совершите путешествие по физической карте Австралии (маршрут выберите сами, в работе используйте и другие карты). Расскажите, какая природа, будет вас окружать и с какой хозяйственной деятельностью, вы встретитесь.Во-вторых, необходимо организовать практическую работу с картографическими изображениями, выводимыми на экранах школьных компьютеров. В настоящее время задача учителя заключается в том, чтобы сделать учебный процесс более значимым для учащегося, представляющим непосредственный, жизненно важный интерес. Он должен отражать реалии сегодняшнего дня, те события, которыми живет вся страна, не быть изолирован от проблем современной жизни. В последние годы в практике преподавания географии в средней школе широко применяется прием моделирования новых карт. Этот прием позволяет учащимся глубже усвоить причинно-следственную зависимость изучаемых явлений природы. Так, при изучении особенностей климата Северной Америки, учащиеся, используя прием моделирования, создают под руководством учителя новую для них карту, на которой отражена зависимость климата Северной Америки от климатообразующих факторов. На основе созданной, на контурной карте модели учащиеся могут объяснить особенности климата любой территории материка, раскрыть причинно-следственную связь между всеми элементами, характеризующими климат. Приведу в качестве примера несколько вопросов,

позволяющих учителю проверить понимание учащимися особенностей климата материка.1. Почему в средних и высоких широтах очень большая разница между температурами лета и зимы? А на крайнем юге Северной Америки начиная от Никарагуа, почти не бывает сезонных различий температуры.2. Какое влияние на климат материка оказывают теплое течение Гольфстрим и холодное Лабрадорское течение? Ответ обоснуйте данными созданной вами карты.3. Чем объяснить разницу в замерзании морей Тихого и Атлантического океанов у берегов Северной Америки? А также зимнюю положительную аномалию температур к северу от 40° параллели и отрицательную — к югу от той же параллели?4. Объясните изменение количества осадков с запада на восток по параллели 40°.Таким образом, карта является необходимым источником знаний, а умение работать с картой: читать ее, анализировать, сопоставлять карты различного содержания, создавать модели новых карт — является одним из основных географических умений, которым должны овладеть учащиеся в процессе обучения географии.

Одной из актуальных проблем школьного образования является его компьютеризация. Компьютер имеет большие возможности для демонстрации многих географических процессов и явлений с помощью графических средств изображения (схем, графиков, диаграмм и т.д.).В своей практике я использую программы-тренажеры предназначены для повторения учащимися наиболее значимых знаний. Основным содержанием этих программ должен быть не второстепенный, а наиболее значимый материал. Программы-тренажеры включают и программы контролирующие качество ЗУН учащихся.Еще один тип педагогических программных средств — имитационно-моделирующие программы, предназначенные для выработки навыков решения проблем. В работе с одной программой могут быть заняты сразу несколько учащихся. В этом случае в процессе решения проблем вырабатываются навыки совместного принятия решений. Проблемы должны быть взяты, из жизни и реально быть значимыми для школьников. В имитационно-моделирующих программах формулируется проблема, предлагаются требующие выбора возможные варианты ее решения, представляются последствия каждого из возможных решений. Содержание учебных, компьютерных программ обеспечивает работу каждого ученика по индивидуальному плану. Они состоят из нескольких самостоятельных частей, что дает возможность использовать их не только в рамках одного урока, но и всей темы, а также и в разных классах. При выполнении тренировочных упражнений ученик получает немедленное подкрепление правильности ответа. В случае ошибки компьютер проводит корректировку знаний и дает возможность ввести правильный ответ.

В преподавании географии я широко применяю наглядные методы. В процессе обучения географии наглядные методы особенно важны, так как чувственное познание по времени предшествует рациональному.Главное направление совершенствования наглядных методов — организация деятельности школьников на разных уровнях самостоятельности.[3]

Например, задание: составить сравнительное описание саванн Африки и Южной Америки -требует от учащихся выполнения работы с широким привлечением иллюстраций учебника, картин, таблиц (Типы почв Земли; Растительный мир материков; Животный мир материков).

Использование выше перечисленных приемов помогает мне реализовать деятельностныйподход к обучению иреализовать ОЭР по теме «Возможности ЛОО как фактор развития функциональной грамотности школьника» Мониторинг качества обучения по предмету показывает рост ЗУН учеников на 3-5% год от года .Итак, эффективность учебного процесса во многом зависит от умения учителя правильно организовать урок и **грамотно выбрать ту или иную стратегию активного обучения.** Они дают возможность не только поднять интерес учащихся к предмету, но и развивать их творческую самостоятельность. Такие стратегии проведения занятий позволяют сделать урок нетрадиционным, оживляют его. Несомненно, образованность учащихся является одним из показателей качества образования. Работая над повышением образованности школьников, через применение стратегий активного обучения мы достигнем улучшения качества функциональной грамотности учащихся. Поэтому,считаюнеобходимостью продолжить работать над своей **компетентностью самосознание, развивать методическое мышление и профессиональное мастерство.** Основная идея обновления методического мастерства учителя состоит в развитии его умения организовать активную учебно-познавательную деятельность учащихся, формировать творческое мышление школьников на основе их собственной самостоятельной, в том числе исследовательской деятельности. Готовый продукт моей работы это функционально грамотный выпускник школы.

Литература:

*1.*Н.А. Назарбаев Послание народу Казахстана от 27 января 2012 года «Социально-экономическая модернизация - главный вектор развития Казахстана»

2.Гос.программа развития образования Р.К.2011-2020г.г.

3.ШубинаТ.И. Деятельностныйметод в школе http://festival.1september.ru/articles/527236/

4.4.Методика деятельностного обучения по В.В.Давыдову, А.Н. Леонтьеву, Д.Б.Эльконину

УДК159.9

ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГ ҚҰЗЫРЛЫЛЫҒЫНҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАР

МАЛИБАЕВА Альбина Мусаиповна
Манаш Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан Мемлекеттік Университеті
Петропавл қаласы , Қазақстан

МАХАНБЕТОВА Айгерим Жанаевна
Манаш Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан Мемлекеттік Университеті
Петропавл қаласы , Қазақстан

БЕКМУРЗИНА Айнур Бейсеновна
Манаш Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан Мемлекеттік Университеті
Петропавл қаласы , Қазақстан

Аңдатпа

Педагог-психологтың құзіреттілігі-білім беру үдерісінің барлық деңгейіндегі кәсіби даярлықтың өзекті мәселесі болып табылады. Мақалада болашақ педагог-психологтың құзіреттілік мәселесі қарастырылған. Сондай-ақ, болашақ педагог-психологтарды қалыптастыруға арналған әдістер ұсынылған.

Аннотация

Компетентность педагога-психолога является актуальной проблемой в профессиональной подготовке на всех этапах образовательного процесса. В данной статье рассмотрены проблемы компетентности будущего педагога-психолога. А так же предложены методики в формировании компетентности будущего педагога-психолога.

Қазіргі кезде Қазақстан Республикасында жалпы білім беру және ЖОО білім беру жүйелерінде қарқынды реформалар жүзеге асырылуда. Сонымен қоса педагог-психолог өз саласында табысты және қажетті құзырлы маман болу үшін шығармашыл, белсенді, алғыр, нақты шешім қабылдай алатын және өз қызметін ұйымдастыра алуы шарт. Мектепте тұлғаның эмоционалды, әлеуметтік және психологиялық қалыптасуын жүзеге асыруда, тәжірибе жүзінде қамтамасыз ететін, педагог-психологтың қажеттілігі ерекше.

Педагог-психологтың кәсіби тұлғалық сапасын қалыптастыру ерекшелігінің гумандық бастауына – әр баланың жақсы істерімен шынайылығына сену, тұлғаға сый-құрмет көрсету, балаларды жақсы көру,

өмірде қиын жағдаяттарға ұшырағандарға көмек көрсетуге ниетінің болуы септігін тигізеді.

Қазіргі таңда педагог-психологтарға қойылатын негізгі талаптар: балаға деген мейірім, кәсіби қызметіне деген сүйіспеншілік, интеллект, жоғары деңгейдегі педагогикалық мәдениеті және рухани адамгершілік қасиеті. Барлық аталған қасиеттер адам бойына туа берілмегендіктен оны жүйелі және алға деген ұмтылыс мен ізденісінің жемісінде қалыптастыруға болады. Болашақ педагог-психолог алдына қойылған маңызды талаптар – адамдармен тіл табысуы, коммуникативтілігі, әртістілігі, көңілді ұстаным және сыртқы келбеті.

Қазіргі қоғамдағы өзгерістер, ғылым салаларындағы жетістіктер жастарға жалпы адамзаттық және жеке ұлттық игіліктер негізінде тәрбие мен білім беру ісін жоғары деңгейге көтеруді қажет етеді. Әсіресе бүгінгі таңда жоғары мәдениетті маманға қажеттілігі байқалып келеді. «Қазақстан Республикасындағы білім беруді дамытудың 2015 жылға дейінгі тұжырымдамасын» даярлау барысында білім беру қызметкерлері мен білім беру мекемелерінің міндеттері анықталды, онда бүгінгі таңдағы жоғары білімнің мақсаты мен басты стратегиялық бағдары – кәсіби шеберлігі мен біліктілігі жоғары, дүниетанымдық көзқарасы мол, кәсіби құзіреттілігі қалыптасқан, шығармашылық ойлауға дайындалған, іскерлік қабілеттілігі жетілген, адамгершілік қасиеттері жоғары білікті мамандардың жаңа ұрпағын даярлау қарастырылған.
Болашақ мамандардың құзіреттілігін жалпы кәсіби тұрғыда қалыптастыру заман талабы. Болашақ мамандардың құзіреттілігін қалыптастыру мәселесі педагогикалық мәдениетімізді дамытуға, адами құндылықтар мен қасиеттеріміздің мәнін түсіну, жан-жақты дамыған, рухани мәдениетті жеке тұлға тәрбиелеуде маңызы зор. Мұндағы басты талаптардың бірі – жалпы кәсіби құзіреттілікті қалыптастыру.

Болашақ педагог-психологтарды даярлауда кәсіби құзырлылықтар: көпқызметтілік, пән үстілік, пән аралық, көп өлшемділік, түбегейлі зияткерлік дамуларды талап етеді.

Педагог-психологтардың бойында қалыптасуын қажет ететін келесі кәсіби құзырлылықтар:

а)коммуникативті құзырлылық: әлеуметтік жағдайларға бағытталған, тұлғалық ерекшеліктердің ерекшеліктерін және басқа адамдардың сезімін анықтайтын, өзара қарым-қатынас үдерісінде бұл амалдарды жүзеге асыру және олармен үндеудің ақдекватты тәсілдерін таңдау, ілтипатты шоғырландыру және тарату, өзіне назар аудару, психологиялық байланыс орнату, сөз мәдениеті;

б) ақпараттық құзырлылық: білім ауқымы және оларды келесі бағыттармен білім көлемін және оларды алуға бағытталған: өзі жайлы, оқушылар мен ата-аналар жөнінде, басқа педагогтардың тәжірибесінен, ғылыми-әдістемелік жазықтықта, сонымен бірге жалпы дүние тану;

в) реттеуші құзырлылық: нәтижелі жетістіктерде анықталған нысана, жоспарлау, жетістіктің нәтижесіне жұмылдыру және орнықты белсенділік,белсенділік нәтижесінің бағасы, рефлексия;

*г) зияткерлік-педагогикалық құзырлылық(В.И.Андреевадан):*талдау және жинақтау, салыстыру, дерексіздендіру, жалпылау және нақтылық (зияткерлік-логикалық); идеялар, аналогия, қиял, ойлаудың енжарлығындығы ұқсастық, сыни ойлау(зияткерлік-эвристикалық).

Болашақ педагог-психологтарды даярлауда кәсіби құзырлылықтар қалыптастыру үшін ЖОО-датөмендегідей әдістерді қолдануға болады.

«Теңгерім шеңбері» әдісі:

Бұл әдісті жүзеге асыру үшін студенттерге шеңбер сыздырып, оны 4 бөлікке бөледі. Әр бөлікке мынадай құзырлылықтарды орналастырамыз:*коммуникативті құзырлылық, ақпараттық құзырлылық, реттеуші құзырлылық, зияткерлік-педагогикалық құзырлылық.* Шеңбердің әрбір бізі – 0- ден 10-ға дейінгі бөлгіш шкаласы деп ойлаңыз. Ұпайлары болашақ педагог-психологтардың кәсіби құзырлылық деңгейі қаншалықты дәрежеде екендігін білдіреді: ортасында, дөңгелектің білігінде -0 балл, ең төменгі дәрежедегі қанағаттанғандық, ал дөңгелектің шеңберінде жоғары он ұпайлар жайғасады. Нәтижесіне орай, алынған ұпай сандарын жоғарлату мақсатында студенттерге жоба жасау тапсырылады. Жобада ол құзырлылықты көтеру үшін қандай әрекет жасай алатыны жөнінде қарастыруы шарт.

«Фишбоун» әдісі:

қиындықтар

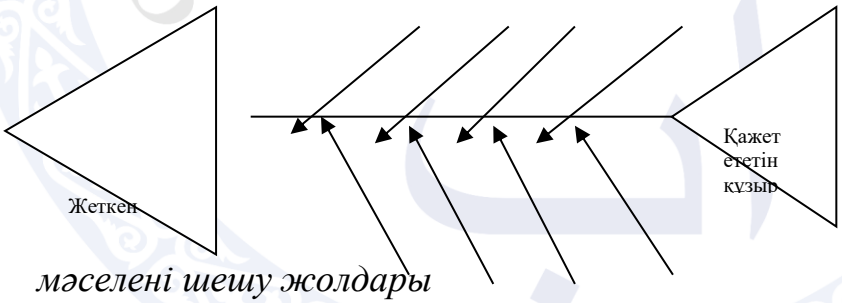

мәселені шешу жолдары

Төмендегі «сүйектерде» құзырлылықтарды қалыптастыру барысында кездесетін қиындықтарды шешу жолдарын көрсетеді. Жоғарыдағы«сүйектерде» құзырлылықтарды қалыптастыру барысында кездесетін қиындықтар жазады.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Каменская Е.В. СОЦИАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ: СООТНОШЕНИЕ НАУЧНЫХ ТЕОРИЙ // Современные проблемы науки и образования. – 2012. – № 1.

2. URL: http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=5383 (дата обращения: 15.02.2018).
3. Оракова А.Ш., Корнилова Т.Б., Жартынова Ж.А., Касымова А.А. «Коуч-мұғалімнің жұмыс кітабы» Алматы, 2017.

ПОДГОТОВКА К МЕЖКУЛЬТУРНОМУ ВЗАИМОДЕЙСТВИЮ СРЕДСТВАМИ МУЗЫКИ

РЕБЕНОК Марина Николаевна
Школа-гимназия вальдорфской ориентации (ШГВО)
Преподаватель фортепиано, концертмейстер I категории
ЗКО, город Уральск
Казахстан

Аңдатпа

Осы бапта қаралады жаңғырту, қоғамдық сана-сезім идеясын ұсынған мемлекет басшысы, ол объективті болып табылады әбден заңды және қажетті. Үшін аса қолайлы тәрбиелік ықпал ету болып табылады және оқу, мектеп, онда қалыптастыру, оқушының жеке тұлғасын дамыту этикалық және мәдени негіздерін; белсенді қалыптасады, оның сипаты, орнату, стереотиптерді мінез-құлық, ойлау және көзқарас мүмкіндік береді, бұл оқушылардың жалпы адамзаттық және ұлттық құндылықтар, мақтаныш, ұлттық мәдениетке тәрбиелеу және құрметпен қарауды басқа мәдениет.

Аннотация

В данной статье рассматривается идея модернизации общественного сознания, выдвинутая Главой государства, которая является абсолютно закономерной и объективно необходимой. Наиболее благоприятным для воспитательного воздействия является период обучения в школе, где происходит формирование и развития культурных и этических основ личности учащегося; активно формируются его характер, установки, стереотипы поведения, мышления и мировоззрения, что позволяет прививать национальные и общечеловеческие ценности, воспитывать гордость за национальную культуру и уважительное отношение к другой культуре.

В Стратегии «Казахстан - 2050» Президент Казахстана отмечает, что «Традиции и культура - это генетический код нации». В новой платформе особо подчеркивается, что главным условием модернизации является сохранение своей культуры, своего национального кода. Духовная модернизация общества должна опираться на лучшие традиции и национально-культурные корни.

Н.А. Назарбаев выделяет: «Если мы хотим быть нацией со своим неповторимым местом на глобальной карте XXI века, нужно чтобы мир нас узнал по культурным достижениям…мы должны реализовать еще один проект – «Современная казахстанская культура в глобальном мире». Учащиеся должны научиться осознавать ведущие ценностные ориентации цивилизации, приобщаться к национальной культуре, через музыкальные произведения национальной культуры и произведений других народов мира, что способствует обогащению ихдуховно-нравственного и социокультурного опыта и тем самым ведет к «диалогу культур», которому уделяется большое значение в современном мире.

В статье Н.А. Назарбаев подчеркивает, что «наши национальные традиции и обычаи, язык и музыка, литература и свадебные обряды, – одним словом, национальный дух, должны вечно оставаться с нами. Мудрость Абая, перо Ауэзова, проникновенные строки Джамбула, волшебные звуки Курмангазы, вечный зов аруаха – это только часть нашей духовной культуры» [6].

Как показывает проведенный анализ научных трудов, в музыкальном образовании практически не уделяется специального внимания проблеме подготовки к межкультурному взаимодействию средствами музыкального искусства: не выявлена роль музыкального образования в подготовке к межкультурному взаимодействию; не исследована подготовка межкультурного взаимодействия сквозь призму духовных ценностей, заложенных в музыкальной культуре; в контексте диалога культур и межкультурной коммуникации в процессе постижения музыки разных этнических традиций [2, с.67].

Возможность развития межкультурной компетентности личности при углублении в национальную музыкальную культуру и изучении музыкальной культуры других стран в рамках музыкального образования ранее никем не исследовалась. В этой связи, опираясь на данный и приведенные выше доводы, проблема подготовки кмежкультурному взаимодействию средствами музыки приобретает особое значение и актуальность.

Изучение, сохранение и приумножение культурного наследия Казахстана служит важнейшей предпосылкой формирования национально-эстетического самосознания общества, гражданско-патриотических качеств, является фундаментом роста духовных и нравственных сил народа. Важной составной частью и достоянием национальной культуры является музыкальное искусство [5, с.17]. Необходимость изучения на новом теоретико-методологическом уровне проблемы подготовки кмежкультурному взаимодействию в процессе обучения музыке обусловлена рядом причин, среди которых: растущая динамика развития казахстанского и мирового сообщества, отсутствие теоретических и практических разработок в данном направлении. Межкультурное взаимодействие становится объективным и неотъемлемым компонентом современной жизни в многонациональном и поликультурном обществе.

В школьном возрасте происходит важнейший этап социализации и культурной адаптации человека, сознательное усвоение норм, ценностей и правил социального поведения. Вместе с тем, в процессе инкультурации и социализации человек приобретает не только положительные знания и навыки, помогающие в дальнейшей жизнедеятельности, но и накапливает в своем подсознании этнические, культурные и социальные стереотипы и предрассудки, закрепляющиеся с возрастом и препятствующие созданию эффективного межкультурного диалога. Одной из главных задач музыкального образования в этой связи выступает развитие культуры, которая наиболее отчетливо проявлялась бы в отношениях личности к окружающей многомерной, поликультурной музыкальной действительности. Межкультурный потенциал музыкального искусства является средством формирования этнокультурной толерантности, что проявляется в восприятии национальной музыки, а так же музыки разных народов ив стремлении познать музыкальную культуру того или иного народа, в способности понять ее музыкальный языки, как следствие - принять эту культуру. Межкультурное взаимодействие позволяет интегрировать в музыкально-образовательный процесс все достижения прошлого и настоящего, стимулировать поликультурную способность мышления субъекта, готового к преобразованиям окружающего музыкального мира, обеспечивая, таким образом, его поступательное развитие.

Специфическая природа межкультурного взаимодействия средствами музыки определяетсяхарактером их отношений, а такжееговедущими содержательными направленностями, в частности, обогащением учащихся через традиции, ценности, культурные образцы, общуюкультуру, уникальностью получаемых продуктов, носящих субъективно-творческий характер и отражающих личностные достижения каждого субъекта взаимодействияв соответствии с его интересами, способностьюнаходить рациональные решениячерез сочетание знания иопыта в той или инойсфере деятельности.

Расширение взаимодействия культур и народов делает особенно актуальным вопрос о культурной самобытности и культурных различиях. Культурное многообразие современного человечества увеличивается, и составляющие его народы находят все больше средств, чтобы сохранять и развивать свою целостность и культурный облик. Эта тенденция к сохранению культурной самобытности подтверждает общую закономерность, состоящую в том, что человечество, становясь все более взаимосвязанным и единым, не утрачивает своего культурного разнообразия. В контексте этих тенденций общественного развития становится чрезвычайно важным уметь определять культурные особенности народов, чтобы понять друг друга и добиться взаимного признания.

Главное препятствие, мешающее успешному решению этой проблемы, состоит в том, что мы воспринимаем другие культуры через призму своей культуры, поэтому наши наблюдения и заключения ограничены ее рамками. С

большим трудом мы понимаем значения слов, поступков, действий, музыки, которые не характерны для нас самих. Отсюда напрашивается вывод, что эффективная межкультурная коммуникация не может возникнуть сама по себе, ей необходимо целенаправленно учиться.

Музыкально-познавательная деятельность осуществляется тогда, когда учащиеся воспроизводят сам процесс рождения музыкальных образов, самостоятельно отбирают выразительные средства, раскрывают смысл интонаций, творческий замысел автора и исполнителя. В основе такой деятельности лежит развитие интонационного музыкального мышления учащихся в процессе моделирования коммуникативных свойств целостной музыкальной культуры, личностно-творческого диалога композитора, исполнителя и слушателя.

В Школе-гимназии вальдорфской ориентации применима подготовка к межкультурному взаимодействию средствами музыки, т.к. учащиеся с удовольствием исполняют вокальные произведения композиторов Казахстана, а так же композиторов народов мира, играют на фортепиано и флейте пьесы различных стилей, эпох и жанров.

Анализ изучения проблемы показал, что межкультурное взаимодействие средствами музыки представляет собой определенный уровень развития общества, творческих способностей человека, выраженных в деятельности людей, в их взаимоотношениях, а также в создаваемых ими материальных и духовных ценностях, что в единстве входит в состав культурной среды любого образовательного учреждения.

Список использованной литературы

1. Алиев Ю.Б. Основы эстетического воспитания. – М.: Просвещение, 1986. – 238с.
2. Апраксина О.А. Методика музыкального воспитания в школе. – М.:
Просвещение, 1983. – 224с.
3. Арнольдов А.И. Открытие мира культуры: Беседы с молодыми. – М.: МГУКИ, 2003. –170с.
4. Готсдинер А.Л. Музыкальная психология. – М.: Магистр, 1993. – 192с.
5. Зорилова Л.С. Духовные основы музыкальной культуры // Музыкальная педагогика. Исполнительство. – Вып.1–2. – М.: МГУКИ, 1998. – 16–23с.
6. Назарбаев Н.А. "Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания", Астана, 2017

ТВОРЧЕСКИЙ РЕФЛЕКСИВНЫЙ ОТЧЕТВ РАМКАХ РАБОТЫ СЕМИ МОДУЛЕЙ УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

МАРУШКИНА Наталья Ильинична
КГУ «Рассветская средняя школа
учитель начальных классов
СКО, Кызылжарский район
Казахстан

Аңдатпа

Мақалада бастауыш мектеп жұмысына оқытудың жеті модулін енгізу көзделген.Білім спасын көтеру мақсатында оқыту және салдары ретінде, оқушыларды тарту – оқытудың жаңа әдістері мен тәсілдерінің ықпалы анықталған.

Аннотация

В статье рассмотрено внедрениев работу начальной школы семи модулей обучения. Определеновлияние новыхприемов и методов преподавания, с целью привлечения учащихся к обучению икак следствие - повышения качества знаний.

На сегодняшний день школа остаётся самым главным этапом становления человека как личности, индивидума. Вопрос в том, осознают ли учащиеся всю важность обучения и получения знаний. Как сделать так, чтобы учебный процесс стал наиболее эффективным?Какими методами и приёмами привлечь учащихся к обучению? Эти вопросы наиболее актуальны в нашем современном, полным инноваций мире. Поэтому взяв за основу идеи семи модулей в своей практике преподавания на уроках в своём классе, я попыталасьответить на вопросы которые стояли передо мною ранее, в своей педагогической практике, применив те методы и приёмы, которые описывает данная программа курсов, и которые мы изучили на первом этапе «Лицом к лицу».С чего я начала? Сначала я попыталась создать в своём классе коллаборативную среду, посредством внедренияразличных разминок на сплочение коллектива в классе, работы в группах, при совместном обсуждении предлагаемых заданий и ситуаций. На первых занятиях очень важным было проведение вводных игр, в результате которых учащиеся расслабились и почувствовали себя более раскованно и уверенно. Так как до этого не все дети хорошо общались между собой, многие отдавали предпочтение одному или двум учащимся. Девочки хотели общаться только с девочками, а мальчики с мальчиками. Но когда дети стали играть, многие с лёгкостью перестроились, хотя некоторые всё - равно выбирали тех с кем им удобно общаться и играть.

Особенно детям понравились игры: «Я хочу познакомить вас..», «Фруктовый салат», «Гром, ураган, землетрясение», «Птицы, блохи, пауки»,

«Танец Лабода», «Охранник», музыкальные разминки и т.д. Атмосфера во время игр была положительной, детям понравилось играть.

В целом оценивая коллаборативную среду в классе, я могу сделать вывод, что мнеудалось создать, для более успешного обучения и преподавания атмосферу, позволяющую каждому ученику чувствовать себя свободно и безопасно в процессе обучения.Детям понравилось работать в группах, самостоятельно делать вывод, задавать свои вопросы, отстаивать свою точку зрения.

На протяжении всего года мне необходимо было научить учащихся:саморегуляции, целепологанию, анализу, рефлексии своей деятельности, взаимооцениванию, самооцениванию, умению вести диалог, развивать критическое мышление.

Первый модуль «Новые подходы в преподавании и обучении» включает в себядиалоговое обучение и обучение тому как учиться. Диалоговое обучение я использовала на всех уроках, потому-что без диалога нельзя провести ни один урок. Обучение и преподавание на основедиалога предполагают подход, при котором диалог между учениками, между учеником и учителем помогает учащимся самостоятельно формировать и развивать собственное мышление. «Обучение тому, как учиться», или процесс формирования метасознания согласуется с вопросами, касающимися того, как учащимся можно помочь понять и взять на себя ответственность за собственное обучение таким образом, чтобы они могли продолжить обучение самостоятельно.

На уроке по теме «Исторические памятники Казахстана» после презентациии рассказа нового материала, использовала новые подходы в обучении, провела беседу «Учитель-ученик» с целью, выяснения степени понимания материала. Например, я спросила у учащихся: «Что вы узнали о Туркестане? Каким вы себе представляете этот город? Почему люди построили памятник Яссауи?». Также на этапе закрепления материала дети поделившись на группы должны были самостоятельно нарисовать своё «Архитектурное сооружение 21в». В данном задании предполагалось беседа«ученик-ученик», когда дети общаясь друг с другом (т.е. ведут диалог между собой) рисуют постер. В одной группе, главным генератором идеи выступила Раушан, она предложила: «Давайте нарисуем школу будущего», Андрей и Настя согласились с ней, в итоге они вместе придумали новую школу. Наглядно было видно, что умеют вести между собой диалог.

На уроке по теме: «Казахстан – независимое государство» использовала метод Джигсо, где учащиеся работали в группах, распределив между собой роли, знакомились с новым материалом, а затем переходя в другие группы обменивались информацией. В процессе диалога дети анализировали прочитанное, проводили рефлексию изученного, были задействованы все учащиеся. Также применила исследовательский диалог, целью которого являлось выявление степени понимания изученного при помощи стратегии «Светофор». При использовании данной стратегиидети активно включились в диалог.Для учащихся данная стратегия была использована впервые, поэтому

им было интересно, из этого задания дети узнали какова их степень понимания изученного материала. Итог урока провела, используя стратегию «Горячий стул», где учащимся предстояло ответить на составленные одноклассниками вопросы. Дети отреагировали на данное задание положительно, активизировались, даже малоактивные учащиеся. По тому какие вопросы задавали учащиеся, я судила о их знании и понимании материала. При оценивании внедрила стратегию «Две звезды – одно пожелание» - где учащиеся обменивались пожеланиями.

Анализируя внедрение модуля «Новые подходы в обучении и преподавании»я для себявыяснила над чем мнеещe необходимопоработать. Во-первых над составлением вопросов высокого порядка как мне так и учащимся. Работать над умением правильно строить диалог – уметь слушать друг друга, обмениваться информацией.

Следующий модуль – критическое мышление. Как учитель, который работает в школе уже не первый год я, конечно,теоретически знала о технологии критического мышления, но на практике затруднялась использовать аспекты критического мышления. Потому что в недостаточной мере владела всеми приемами критического мышления. Углубившись в процесс обучения по критическому мышлению проработав программу «Руководство для учителя»(стр. 165), также дополнительную литературу, много времени посветила поиску информации в интернете и все полученные мною знания отразила в своих планах. В будущем буду внедрять в учебный процесс.

На своих уроках, я использовала технологии критического мышления, предлогая объединиться в группы. Поделив класс на группы из 3-4 человек, таким образом: раздавала цветные квадратики: желтые, красные, зеленые и фиолетовые. Затем предлагала сесть за один стол всем группам, вытянувшим при голосовании квадратики одинакового цвета. Для удобства на каждом столе уже должна лежать бумага соответствующего цвета. Так образуются группы, примерно равные по своему составу.
Например: для развития умения воспринимать информацию я использовала метод Джигсо, где дети мне показали, как они умеют воспринимать и доносить новую информацию друг другу. Таким образом работая самостоятельно дети учатсядумать, критически мыслить. В процессе работы по этой технологии, все приемы работы с информацией постепенно "переходят в руки" самому обучающемуся: он начинает все активнее использовать их в самостоятельной работе: начинает реально обучать себя сам. Результаты диагностики позволяют утверждать, что данная технология обеспечивает самостоятельность, активность учеников в их совместной работе в учебном процессе; развивает критическое мышление, помогает в освоении культуры работы с текстом.

Также на уроках составляли «Кластер», выписывается ключевое слово; Например, на первом уроке, дети должны были написать ассоциации к слову «ИСТОРИЯ». У детей были такие ассоциации: это урок, предмет,

рассказы о древних людях, городах, мире, о том, что было раньше. Данное задание показало, что у детей есть способность думать, размышлять, критически мыслить. Меня поразило то, что дети раньше не выполняли таких заданий, и применив его впервые дети, я считаю хорошо справились с заданием.

Данный метод используется как средство для подведения итогов, как стимул для возникновения новых ассоциаций и графических изображений новых знаний. Как правило, у школьников есть трудности восприятия информации и формулирования целей. Данный прием помогает преодолеть эти трудности. Задавала учащимся творчески интерпретировать информацию. Предлагала учащимся письменную рефлексию, которая позволит ученикам остаться наедине со своими мыслями, учит внутреннему диалогу, углубляет внутренний мир и развивает коммуникативную рефлексию (то есть рефлексию за другого) Например: «Написание эссе».

Подводя промежуточные итоги своей работы, хочется сказать, что на одном уроке можно применять разные методические приемы, которые помогут более эффективно развивать умения работы с текстом и активизировать деятельность учащихся на уроке.
В ходе работы в рамках этой модели учащиеся овладевают различными способами интегрирования информации, учатся вырабатывать собственное мнение на основе осмысления различного опыта, идей и представлений, строить умозаключения и логические цепочки доказательств, выражать свои мысли ясно, уверенно и корректно по отношению к окружающим. Таким образом, данные результаты позволяют сделать вывод о том, что использование приемов технологии критического мышления может служить средством формирования основных способностей учащихся.

Следующий модуль «Оценивание для обучения и оценивание обучения». Это- формативное оценивание, когда я поощряла учащихся смайликами, стикерами с устным комментированием, т.к. раньше в своей практике я частичнои очень редко использовала такой метод оценивания, в основном на открытых, нестандартных уроках(Урок-игра, Урок-КВН, Урок-путешествие).Я каждый день применяла формативное оценивание и заметила, что дети сталистремиться улучшить свои знания.Таким образом, планирую и дальше применять данное оценивание. Такжена уроках использовала, самооценивание и взаимооценивание. При самооценивании столкнулась с тем, что учащиеся неадекватно оценивают себя, завышают свою оценку, а при взаимооценивании, боясь обидеть друг друга ставят только положительные оценки. Используя эти приемы оценивания, я сделала вывод, что мне нужно поработать над составлением критериев оценивания.

Модуль Икт я использовала на каждом уроке в виде презентации, показа музыкальных физминуток. Применяя интерактивную доску на уроке, особенно в начальных классах – заметно повышается интерес к уроку. Детям нравится, когда материал урока наглядно показан в виде иллюстраций и

видеофильмов. К сожалению, в нашем классе нет интерактивной доски, и не всегда получается попасть в мультимедийный кабинет, но мы стараемся ходить почаще в этот кабинет. Когда нет такой возможности – использую на своём уроке ноутбук.

«Обучение талантливых и одарённых учеников» - данный модуль для меня оказался наиболее сложным, т.к. для достижения максимального успеха в обучении талантливых детей, необходимо тщательно продумывать и планировать процесс обучения. На своих уроках наиболее ярко проявился этот модуль при использовании метода Джигсо, когда талантливые дети брали на себя главные исполнительные роли, в творческих заданиях выступали в роли спикеров. Хотелось бы отметить, что я специально не выявляла в своём классе талантливых и одарённых учащихся, такие дети сами выделяются среди своих сверстников – в знаниях, в своих рассуждениях. Теперь я понимаю, что в этом была моя ошибка, потому-что: «Учителя начальных школ должны позицировать себя в качестве «талантливых наблюдателей», постоянно выявляя проявления способностей или таланта со стороны учеников»разрабатывать разноуровневые задания иразвивать способности талантливых учащихся.

Модуль «Преподавание и обучение в соответствии с возрастными особенностями» я применяла и ранее, так как в работе с детьми младшего школьного возраста физминутки необходимы для их физического развития.

Модуль «Управление и лидерство в обучении» прослеживался на протяжении всей серии последовательных уроков. Со стороны учащихся – в проявлении лидерства при работе в группах, в защите постеров – в основном дети с лидерскими способностями брали на себя инициативу защищатьсовместную работу. Со стороны учителя – в управлении процессом обучения. Я выступала на уроках в качестве скоффолдера, помощника и наставника. Дети активно участвовали в предложенных мною методах и формах обучения. Из этого следует, что дети признают своего учителя как лидера, доверяютего мнению.

Таким образомв своей дальнейшей работев целях повышения активизации мыслительной деятельности у детей на уроках, я хочуи дальше применять следующие методы: новые подходы в обучении, формативное оценивание, саморегуляцию – самообучение, критическое мышление, работу в группах, ИКТ. Свою дальнейшую преподавательскую деятельность начну с девиза: « Не мыслям надобно учить, а учить мыслить»…

ОРГАНИЗАЦИЯИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙДЕЯТЕЛЬНОСТИМЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В УСЛОВИЯХОБНОВЛЕНИЯСОДЕРЖАНИЯ НАЧАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ

МЕНДЕНОВАКуляшШиразетдиновна
средняяшкола – лицей №23
учитель начальных классов
город Актобе, Казахстан

Аңдатпа

Бұл мақала бастауыш сыныптағы қазіргі заманға сай зерттеу қызметін анықтады. Зерттеу қызметі қызығылушықты, қарама- қайшылықтарды, көру,шынайылықтарды ептілікті, тиімді ойлау,болжауды, жоғары концентрациялық назарын, бағалау қабілетін дамытуға мүмкіндік береді. Бастапқы зерттеу қызметі балалардың дарындылығын анықтауға және дамытуға мүмкіндік береді. Бұл әдіс балаға өзін маңызды тұлға ретінде ұғынуды, барлық мүмкіндіктерін ашу және анықтауға, өз ойын және дербестігін дамытуға көмектеседі.

Аннотация

Статья раскрывает исследовательскую деятельность младших школьников в современных условиях образования. Исследовательская деятельность позволяет развить любознательность, способность видеть противоречия, оригинальность, гибкость, продуктивность мышления, прогнозированию, высокой концентрации внимания, способности к оценке. Ранняя исследовательская деятельность позволяет выявить и развить одарённость детей. Данный метод помогает ребёнку осознать себя значимой личностью, выявить и раскрыть все его возможности, развить инициативу и самостоятельность.

В основе любого общества лежит образование – передача следующим поколениям приобретённого опыта и знаний, культурных и нравственных ценностей. Школа должна работать на перспективу, на будущее и создавать самые благоприятные условия для формирования такой личности, поэтому назрела необходимость найти новые пути для воспитания самостоятельной личности. В настоящее время всё более актуальным в образовательном процессе становится использование в обучении приёмов и методов, которые формируют умение самостоятельно добывать новые знания, собирать необходимую информацию, выдвигать гипотезы, делать выводы и умозаключения. Общая дидактика и частные методики в рамках учебного предмета призывает решать проблемы, связанные с развитием у школьников умений и навыков самостоятельности и саморазвития. А это предполагает поиск новых форм и методов обучения, обновления содержания образования.

В учебном процессе современной школы находит всё большее применение практика использования методов исследовательского обучения.

Для уточнения и конкретизации понятия «исследовательская деятельность» мною были изучены такие понятия, как «деятельность» и «исследование».

Деятельность – процесс активного взаимодействия субъекта с миром, во время которого субъект удовлетворяет какие-либо свои потребности. Деятельностью можно назвать любую активность человека, которой он сам придаёт некоторый смысл.

Исследование основано на норме деятельности – научном методе. Его осуществление предполагает осознание и фиксацию цели исследования, средств исследования (методологию, подходы, методы, методики), ориентацию исследования на воспроизводимость результата.

Целью исследовательской деятельности всегда является получения нового знания о нашем мире – в этом её принципиальное отличие от деятельности учебной, просветительско-познавательной: исследование всегда предполагает обнаружение некой проблемы, некоего противоречия, которые нуждаются в изучении и объяснении, поэтому она начинается с познавательной потребности, мотивации поиска. Новое знание может иметь как частный, так и обобщающий характер. Это либо закономерность, либо знание о детали, о её месте в той или иной закономерности.

В чем же заключается исследовательская деятельность в условиях обновления содержания образования? В первую очередь, в самостоятельном решении учащимся проблем, трудных задач познавательного и практического характера.

При использовании исследовательских методов обучения меняется роль учителя: из носителя знаний и информации учитель превращается в организатора деятельности, консультанта и коллегу по решению проблемы.

Формирование умения вести исследовательскую деятельность – это сложный, комплексный процесс. Поэтому уже в младшем школьном возрасте нужно начинать обучение исследовательской деятельности, опираясь на такие психологофизиологические особенности этого возраста, как целостное мировосприятие, врождённая любознательность и эмоциональная восприимчивость. Исследовательская деятельность позволяет развить любознательность, способность видеть проблемы и противоречия, оригинальность, гибкость, продуктивность мышления, лёгкости ассоциирования, прогнозированию, высокой концентрации внимания, способности к оценке. Ранняя исследовательская деятельность позволяет выявить и развить одарённость детей. Данный метод помогает ребёнку осознать себя значимой личностью, выявить и раскрыть все его возможности, развить инициативу и самостоятельность. Основной задачей начальной школы является развитие ребёнка как субъекта разнообразных форм человеческой деятельности, укрепление его психического и физического здоровья. Выстраивая свою педагогическую деятельность, стараюсь прислушиваться к

интересам и потребностям каждого ребёнка, учитывать его сегодняшние склонности и способности. Главная задача состоит в том, чтобы “помочь ученику обнаружить то, что в нём заложено”, и развить уже имеющиеся способности, а также выявить детей, желающих и способных вести исследовательскую деятельность и развить у учащихся исследовательское поведение через исследовательское обучение. Исследовательская деятельность младших школьников - это путь знакомства учащихся школы I ступени с методами научного познания, важное средство формирования у них научного мировоззрения, развитие мышления и познавательной самостоятельности, собственный творческий, исследовательский поиск учащихся. Чтобы развить у детей навык исследовательского поведения, обучаю их следующим умениям:

видеть проблемы; задавать вопросы; выдвигать гипотезы;

давать определение понятиям; классифицировать;

наблюдать; проводить эксперименты; делать выводы и умозаключения;

структурировать материал; доказывать и защищать свои идеи.

Одним из направлений по развитию интеллектуально – творческих способностей учащихся является организация исследовательской деятельности учащихся.

Задачи применения исследовательской деятельности:

-познакомить с принципом комплексного подхода в создании творческого продукта исследовательской деятельности;

-вовлечь каждого ученика в активный познавательный, творческий процесс;

-учить представлять свой творческий труд в виде презентации, отстаивать свои взгляды на выбор методов и материалов, необходимых для осуществления своих творческих замыслов;

-учить применять свои знания в новых условиях;

-формирование базовых компетентностей современного человека (информационной, коммуникативной, самоорганизации и самообразования);

-воспитывать у детей интерес к творческому взаимодействию при совместной работе,

-учить ориентироваться в мире информации.

-поддержание тесного контакта с родителями и взаимодействие с ними в плане расширения кругозора учащихся в области научных достижений.

Работать над исследованием способны дети разного уровня подготовленности или развития интеллекта. Главное - помочь ребенку поверить в свои силы.

С первого класса начинаю вовлекать своих учеников в мини – исследования. Многие работы носят коллективный характер, но каждый ученик вносит свой вклад в общую работу, это приучает детей работать в коллективе, ставить общие интересы выше своих. Так как в первом классе работа над исследованием по полной структуре невозможна, потому что дети не умеют читать, писать, анализировать, поэтому первый класс является

подготовительным этапом, который включает творческие работы учащихся, устные рассказы, в которых дети с помощью учителя постепенно учатся анализировать, рассуждать, выделять главное.

Учитывая особенности развития младших школьников, первокласснику предлагаю темы, которые наиболее близки и значимы для него. Варианты тем: «Моя семья», «Удивительные растения», «Сохраним природу», «Моё имя, фамилия».

На втором году обучения дети уже способны собирать информацию не только из устных источников, но и пользоваться дополнительной литературой. На уроках познания мира, естествознания исследования помогают детям глубоко проникнуть в тайны природы. Исследование по теме «Наши питомцы», учащиеся составляют альбом «Мой четвероногий друг», пишут эссе «Мой друг». При оформлении альбома «Мой город -Актобе» рисуют рисунки, изучают историю города, учащиеся сочиняют стихи об Актобе.

Результатами исследования учащихся являются выставки рисунков, экологические плакаты, фотоальбомы, выставка поделок, книжки – самоделки.

Исследовательская работа состоит из нескольких этапов.

Выбор темы.

Постановка цели и задач.

Гипотеза исследования.

Организация исследования.

Подготовка к защите и защита работы.

Работа на данных этапах формирует и развивает регулятивные и познавательные универсальные учебные действия. Учитывая, что формами организации исследовательской деятельности являются не только индивидуальное, но и групповое, и коллективное исследование. А в результате проведённых исследований ребёнок получает не только определённый продукт (новое знание), но и переживания, личный опыт, что говорит о возможности формирования личностных УУД.

Специфика исследовательской работы в начальной школе заключается в систематической направляющей, стимулирующей и корректирующей роли учителя. Для исследовательской работы по данной теме предлагаю учащимся памятку.

Памятка «Моё исследование»

1. Тема исследовательской работы. Как будет называться моё исследование?

2. Введение. Актуальность проблемы. В чём необходимость моей работы?

3. Цель. Что я хочу исследовать?

4. Задачи. Для чего я хочу провести исследование?

– изучить …

– выявить …

– установить …

– выяснить …
– рассмотреть …
– определить …

5. Дата и место проведения моего исследования. (Дать краткую географическую характеристику места, где проводилась работа: область, район, название ближайшего населённого пункта).

6. Методы работы. Каким образом я проводил исследование?

7. Описание работы. Мои результаты исследования. Таблицы, диаграммы, графики Работа сопровождается фотографиями, рисунками.

8. Выводы. На основе полученных данных можно сделать следующие выводы…

9. Кого я хочу поблагодарить?

10. Использованная литература.

11.Приложения.

Согласно данной структуре оформляется исследовательская работа.

Использование исследований на уроках способствует сближению образования и науки, так как в обучение внедряются практические методы исследования объектов и явлений природы – наблюдения и эксперименты, которые являются специфичной формой практики. Их педагогическая ценность в том, что они помогают учителю подвести учащихся к самостоятельному мышлению и самостоятельной практической деятельности; способствуют формированию у школьников таких качеств, как вдумчивость, терпеливость, настойчивость, выдержка, аккуратность, сообразительность; развивают исследовательский подход к изучаемым технологическим процессам. Кроме исследовательской работы на уроках возможна самостоятельная исследовательская работа учащихся.

Таким образом, проведение уроков с применением исследовательской деятельности позволит обучающимся научиться рассуждать, доказывать, находить оптимальные пути выполнения заданий для достижения учебной цели, т.е. результата, и, самое главное, научит ребенка делать выводы.

Список литературы:

1.Савенков А. И. Содержание и организация исследовательского обучения школьников. – М.: ИФ «Сентябрь», 2003.

2.Борзенко В. И., Обухов А. С. Насильно мил не будешь. Подходы к проблеме мотивации в школе и учебно – исследовательской деятельности//Развитие исследовательской деятельности учащихся: Методический сборник. – М.: Народное образование, 2001.

3.Обухов А. С. Развитие исследовательской деятельности учащихся. – М.: Прометей, 2006.

4.Долгушина, Н. О. Организация исследовательской деятельности младших школьников / Н. Долгушина // Начальная школа (Первое сентября), 2006, № 10.

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА МӘТІНДІ ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ЖОЛДАРЫ МЕН ЖҰПТЫҚ ЖҰМЫСТЫҢ ҰТЫМДЫЛЫҒЫ

МІРКЕМЕЛ Айнұр Мұратқызы
«Қостанай қаласы әкімдігінің білім бөлімінің С.Мәуленов атындағы мектеп гимназиясы» ММ
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Қостанай қаласы, Қазақстан

Аннотация

Мақалада қазақ тілінің әдістемесіндегі мәтін мәселесі қарастырылған. Қазақ тілі сабақтарында мәтінді тиімді пайдалану, онымен жұмыс түрлері, грамматикалық сауаттылық мәселелері сараланған. Оқушыларды ойын толық, нақты жеткізудің жолдары анықталған. Жұпта жұмыс істеудің ұтымды жолдары сөз етілген.

Аннотация

В данной статье рассматривается проблема работы с текстом.Пронализированы такиепроблемы, как эффективное использование текстана уроках казахского языка, виды работ над текстом, грамматическая функцианальность. Определены пути обучениея учеников правильно и ясно выражать свое мнение. Также рассматривается эффективные пути работы в парах.

Қазақ тілін оқыту әдістемесі қазақ тіл білімі оқытылатын тіл салаларына негізделіп жасалады. Оқыту процесінде оқушылардың сөзді дұрыс айту, сауатты жазу дағдысын қалыптастыруға көңіл бөлінгені жөн. Грамматиканы оқыту ойын дұрыс жеткізе білуі үшін қажет. Грамматиканыоқыту оқушының логикалық ойлауын дамытатынын есте сақтау қажет [1,154 бет].

Ғалымдардың пікірінше, қазақ тілінің әдістемесі, ең алдымен, оқушыға қандай тілдік категориларды үйрету керек. қандай әдіс – тәсілдер арқылы үйреткен дұрыс деген мәселелерді қарастырады [2, 3 бет]. Қазақ тілі әдістемесінің ғылыми негізі Қазақ төңкерісіне дейінгі дәуірден басталды. Қазақ тілін оқыту әдістемесі Ы.Алтынсариннің атымен байланысты.Ол «Қазақ хрестоматиясында» қазақ балаларының ана тіліндегі сауатын ашудың тиімді жолдарын көрсетті. Оның ізбасары ретінді Сейіл Жиенбаевты атап өтуге болады. 1936 жылы орта мектептің V – VI сыныптарына раналған С.Жиенбаевтің «Грамматика талдауыш», « Қазақ тілі әдістемесі», « Грамматикалық таблицалар » тағы басқа еңбектері жарық көрді. Сонымен қатар, Қ.Басымовты, Ғ.Бегалиев, Ш.Сарыбаевтарды да бұл қатардан көре аламыз. Ғ.Бегалиев 1940 жылы «Бастауыш мектепте қазақ тілінің методикасы» атты еңбегін жарыққа шығарса,Ш.Сарыбаев 1956 жылы «Қазақ тілі методикасының кейбір мәселелері» атты еңбегі жарық көрді[2,16 бет].

XX ғасырдың екінші жартысында Б.Құлмағамбетова, Ы.Маманов, К.Жолымбетов, Б.Кәтенбаева, А.Айғабылов сынды ғалымдар қазақ тілі

әдістемесінде өзіндік із қалдырды. Әр ғалым оқытудың әр түрлі әдіс – тәсілдерін, жолдарын көрсетті. Алайда, менің ойымша, қазақ тілі сабақтарында мәтінді қолдану тиімді тәсілдердің бірі болып саналады. Алдымен, мәтінге анықтама берсек, ғалым З.Я.Тураеваның зерттеуінше, мәтін - әр түрлі лексикалық,логикалық,грамматикалықбайланыстардантұратын құрылымдық-мағыналық бірлікретіндеқызмететететінкүрделі тұтастық». А.И.НовиковН.И.Жинкиннің тұжырымдамасынегізіндемәтіндітіл,сөйлеу,интеллектфакторларының бір-бірімен өзара байланысқан біртұтас кешені депқарастырған.Ғалым М.М.Бахтин мәтінді объективті әлемнің субъективті бейнесіжәне кең мағынасында екі сананың қарым-қатынасқа түсуінің бір жолы деп анықтайды [3, 10 бет].

Қазақ тілі сабақтарында мәтінмен жұмыстың тиімділігі бар ма? Тиімділігі оқушылар үшін оқу сауаттылығына дайындық болып табылады. 6 – сынып оқушыларына етістік, үстеу, сын есім, зат есімнің грамматикасын түсіндіру барысында белгілі бір мәтінді алып, соның төңірегінде ережені түсіндірген жөн. Қазақ тілі сабақтарында сөздік қор мен ойлау қабілетін дамыту үшін мәтінмен жұмыс жасау керек. Оның алғышарттары:

- Мәтінді мәнерлеп оқыту;
- Мәтіннің тақырыбын анықтату;
- Мәтіннің идеясын анықтату;
- Түсініксіз, білмейтін сөздер кездескен уақытта сөздікпен жұмыс жасату;
- Тапсырмаларды жұпта орындату;
- Тұрақты тіркестері, мақал-мәтелдері көп кездесетін мәтінді алуға тырысу;

Тапсырмаларды жұпта орындатқан дұрыс. Жұп құрудың да ерекшелігі бар:

- Жұпта бір адам қазақ тілінен білім жағынан озып тұруы тиіс, себебі ол

мәтінді тез түсініп, өз жұбына баланың тілімен тез, әрі нақты жеткізе алады.

- Қыз бен ұлдарды араластырып, жұп құру. Себебі оқушылар ортаға үйренуі тиіс. –
- Жұптардың құрамын ауыстырып отыру керек.

Есімше тақырыбын өткеннен кейін көсемше тақырыбын өтер кезде төмендегі мәтінді қолдануға болады. Тапсырмалар жұпта орындалады.

1 – тапсырма.

Мәтінді оқып, тақырыбы мен басты идеясын анықтаңдар. Сөздікпен жұмыс жасаңдар

Жалғасы бар ертегі (Мира Ибраимова)

Иә, балақай неге келдің?

Мен сіздің патшалығыңыздың шырмауына түскен достарымды құтқаруға келдім. Достарымды босатуыңызды сұраймын, - деді Айбарыс.

Достарым дейсің бе? Қане іздеп көрейік, - деп «Іздеу» деген уәзірін бір нүктені басып шақыртып алды. Ол екі-үш минут ішінде – ақ осы аттас адамдардың барлық тізімін шығарып берді. Айбарыс ол тізімнен өз достарын таба алмады.

- Таба алмадың ба? Мұңайма, - деді Интернет патша.

Сіз өзге патшаларға ұқсамайсыз. Мейірімді сияқтысыз. Бірақ мені сөзге айналдырмай достарымды тауып беріңіз, - деп Айбарыс қабағын шытады. Осы кезде қайдан келгені белгісіз жан-жағына «мені басып көр», «тегін жүктеп ал», «қызықты роликтер» деген қызылды – жасыл кішкене экрандар пайда болып кетті. Айбатыр бұларды баспақ емес, себебі адамдарды осылай қызықтырып уақытын босқа алатынын біледі.

Мені бұлармен алдай алмайсың, мен бұларға көнбегелі қай заман? – деді Айбатыр.

- Жарайсың, уақыттың қадірін біледі екенсің. Әттең, адамдар мені дұрыс пайдалана білгенде ғой, - деп Интернет патша қабағына қырау қатты [4, 16 бет].

Мәтіннің тақырыбын жұпта анықтау арқылы олар өз көзқарастарын дәлелдеп үйренеді.

Оқушыларға түсініксіз сөздерді түсіндіріп, тұрақты тіркестердің мағынасына тоқталып, сөздікпен жұмыс жасауға болады. Бұл мәтінде екі тұрақты тіркестің мағынасын ашу керек:

1. Шырмауына түскен – алданған, тұзағына түскен
2. Қабағына қырау қатты – тұнжырады

2-тапсырма.

Есімше мен көсемше тұлғалы етістіктерді ажырату үшін, алдымен олардың жұрнақтарын еске түсірту керек. Ол үшін «сөздер банкісі» әдісін қолдану тиімді.

«Сөздер банкісі». Есімше мен көсемшенің жұрнақтарынажыратыңдар: - ған, - ген, - қан, -кен (Е), -а, - е, -й (К), - ар, - ер, - р (Е),- атын, - етін, йтін (Е), - ып, -іп, -п(К),-мақ, -мек, -бақ, - бек (Е), -ғалы, -гелі, - қалы, -келі (К)

3-тапсырма. Терме диктант. Оқушы мәтінді оқи отырып, ішінен керекті сөздерді тере білуі тиіс. Жұпта мәтіннен есімшелі, көсемшелі тұлғалы етістіктерді табу арқылы оқушылар ережені практикада қолданып үйренеді. Жұптың бір мүшесі есімшені тапса, екіншісі мүшесі көсемшені табуы мүмкін. Немесе екеуі бірге отырып, талдауы мүмкін. Олар бір – біріне төмендегідей сұрақтарды қоюы тиіс:

1. Менің ойымша, «шығарып берді» деген етістік көсемше тұлғалы
2. «Шырмауына түскен» деген есімше тұлғалы екеніне келісесің бе?
3. «Болатынын» деген етістік табыс септігінде тұр. Сенің ойың? және т.б.

Олар бір-біріне сұрақ қою арқылы, өзгелердің көзқарасымен танысады.

Келесі тапсырма оқушылардың грамматикалық сауаттылығын арттыруға бағытталған. Тақтаға 4 оқушы шығарылады.

1 – 2 - оқушы. Ол екі-үш минут ішінде – ақ осы аттас адамдардың барлық тізімін шығарып берді. Сөйлемге морфологиялық талдау жасаңдар

3 – оқушы. «Шығарып берді» етістігіне сатылай кешенді талдау жасаңдар.

4 – оқушы. «Көнбегелі» етістігіне сатылай кешенді талдау жасаңдар.

Орында отырған оқушыларға тапсырма:«Айбарыс ол тізімнен өз достарын таба алмады» сөйлеміне морфологиялық талдау жасаңдар. «Таба алмады» етістігіне сатылай кешенді талдау жасаңдар.

Сатылай кешенді талдаудың үлгісі:

Шығарып берді

1. Етістік;2. Құрамына қарай: күрделі;3. Жасалуына қарай: негізгі (себебі шық – негізгі етістік, ал бер – көмекші етістік);4. Болымды;

5. Сабақты;6.–ар – есімше, -ып – көсемше, бер – көмекші етістік, - ді – жедел өткен шақ;7. Осы шақ;8. Не істеп берді?9. Баяндауыш

Сергіту сәтін өткізерде тек дене еңбегін ғана емес, сонымен қатар ақыл – ой еңбегін де ескерген жөн. Оқушылар тек қимылдамай, ойлау дағдыларын дамытулары тиіс. Ол үшін мына сергіту сәті тиімді деп есептеймін. Оқушылар, мен сендерге етістіктерді оқимын, етістік есімше тұлғалы болса, қолдарыңды шапалақтаңдар, етістік көсемше тұлғалы болса, аяқтарыңмен тарсылдатыңдар: барған (е), келгелі (к), жармақ (е), айтыпты (к), сыйлайды (к), сенер (е), мүддесін қорғайды (к), жаза сал (к)

Үстеу тақырыбын өткен кезде төмендегі мәтінді қолдану ұтымды деп санаймын.

Таңертең тұра сала, поштаға жүгірді. **Бүгін** соғыстағы ғашығынан хат келетін күн. **Әдеттегідей** ағаштардың арасымен жүгіре жөнелді. Қимылы да, жүрісі де шапшаң. Алайда пошташы хаттың жоқ екенін айтқанда, өзін **зорға** ұстады, жылай жаздады. Өмір оны **әдейі** қинап жатқандай. **Бекерге** келді ме? Үйіне барып, бұрынғы хаттарды оқи бастады. Оның біреуінде: «Ұранымыз тек: «**Алға**». Сен үшін, елім үшін**күні-түні** жанымды отқа салудамын. Күт мені, жақын арада келемін» деп жазылған. Мөлтілдеп, жас та тамды. **Шарасыздан** пайда болған жас. Ғашығы да, өзі де жетім өсіп еді, енді ішіндегі

жас өмір де жетім өссе, не болмақ? Өзгелерді жетім ететін, өмірді осыншалық сұм ететін қу соғыстың не керегі бар? Онан да әлемде соғыс болмасын. Ата – ананы аңсаған жетімдер де болмасын.Бейбітшілік орнасын! (Міркемел А.)

Оқушылар жұпта мәтіннің тақырыбы мен идеясын анықтайды. Тақырыбы: соғыс; Идеясы: бейбітшілікке шақыру. Оқушыларды жұпқа

бөліп, тақырыпқа байланысты жуан сұра ойластырыңдар деген тапсырма беріледі.

1-жұп.... айырмашылығы неде?

2-жұп. ... бола ма?

3- жұп.Қалай ойлайсың, ... ?

4-жұп. ... мүмкін бе?

5-жұп. Неліктен ... ?

Терме диктант. Жұптық жұмыс. Мәтінді қайта оқып, үстеулерді теріп жазыңдар.

Ойлау қабілеттерін, шығармашылықтарын бағыттауға арналған тапсырма. Төмендегі үстеулердіқатыстырып, соғыс тақырыбына қатысты 4 сөйлемдер құрастырыңдар.

Әдейі, сұм, арыстандай, өлмейінше, күреспейінше, бекерге, шалқасынан, ендігәрі, қыстыгүні, ілгері, алға, балаша.

Грамматикалық сауаттылығын арттыру мақсатында төмендегідей тапсырма беріледі

1-2 оқушы: «Таңертең тұра сала, поштаға жүгірді» морфологиялық талдау жасаңдар

3-оқушы: «Бүгін соғыстағы ғашығынан хат келетін күн» морфологиялық талдау жасаңдар.

Тақтаға шығарғанда да 2 оқушыға бір тапсырма берген жөн. Себебі олар бір-біріне түсіндіру арқылы тақырыпты тез меңгереді. Жақсы оқитын оқушы 3-ке оқитын оқушыға көмектесу арқылы өзінің білімін бекітеді.

Оқушы сабақтың соңында өз ойын «Аспазшы» әдісі арқылы жеткізгені дұрыс. «Аспазшы» әдісі:

- ..... тойдым...
- .....әлі де тоймадым.
- .....барлық тағамдардан маған ұнағаны....
- Мен мынадай тағам жасай аламын ...
- Мен бұл тағамды былай жасаса деймін...

Мысалы, «Мен үстеуге (есімшеге, көсемшеге т.б.) тойдым», «Мен сатылай кешенді талдауға әлі де тоймадым», «Мен мынадай тағам жасай аламын: есімше мен көсемшенің жұрнақтарын ажырата аламын»....

Қорытындылай келсек, қазақ тілі сабақтарында жұптық жұмыстар оң нәтиже көрсететіні сөзсіз. Сонымен қатар, мәтінмен жұмыс жасату арқылы жан-жақты дамыған, бәсекеге қабілетті тұлға қалыптастырамыз.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. А.Т.Сатыбаева, Г.Қ. Сатыбаева. «Қазақ тілін оқыту әдістемесі (қазақ тілінде оқытпайтын мектептерде): Оқу-әдістемелік құрал - Астана: Фолиант, 2008. — 232 б.,

2.Құлмағамбетова Б., Исанова А., Исинғарина М., Көккөзова М., Құрманғалиева Р. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. –Алматы: «Білім» баспасы, 2000, - 144 бет

3. Ахметова М.К. Мәтінлингвистикасы:Оқу-әдістемеліккұрал.- Орал:«Ағартушы», 2008. - 148бет.

4. Алтын қалам. – Алматы, 2014.-276 бет.

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ ПЕДАГОГОВ-ХОРЕОГРАФОВ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ В РК

МОИСЕЕВ Евгений Сергеевич
НАО «Казахская национальная академия хореографии»
Старший преподаватель кафедры Педагогики
город Астана, Казахстан

Аңдатпа

Осы мақалада автор Қазақстан Республикасындағы білім берудің қазіргі кезеңдегі спорттық бал билерінің оқытушыларын дайындау бағдарламаны қарайды. Тілдерді меңгерудің төмен деңгейне ерекше назар аударылады. Білім беру үдерісіне кезең-кезеңмен тілдерді енгізу үлгісі ұсынылады.

Аннотация

В данной статье автор рассматривает существующую программу подготовки педагогов спортивного бального танца на современном этапе развития образования в Республике Казахстан. Особое внимание обращается на проблему низкого уровня владения языками. Предлагается модель поэтапного внедрения языков в учебный процесс.

Глобальные вызовы, изменения всей структуры жизни человечества, требуют, от казахстанцев соответствия новому времени. Программа, предложенная президентом Нурсултаном Назарбаевым, «Рухани жаңғыру» - это новый подход к решению задач, которые возникают перед нами в настоящее время. Ел басы, возлагает большие надежды на молодое поколение, которое должно соответствовать новому времени, быть конкурентоспособным, начинать уже сейчас строить новое будущее нашей страны, вкладывая в себя все необходимые знания современности, сохраняя уникальный опыт старшего поколения. Благодаря стремлению быть впереди, перенять опыт других стран, в нашей республике заметно повысилась роль культуры и искусства. Проводятся конкурсы, фестивали, съезды, симпозиумы. В различных странах мира проходят дни культуры Казахстана, на них мы знакомим интересующихся с культурой и традициями своего народа, представляем вниманию зрителя современное творчество нашей молодежи.

Не секрет, что неотъемлемой частью большинства мероприятий в нашей стране является хореография, в том числе и бальный танец.

Бальные танцы - одно из уникальных и гармоничных сочетаний, синтезирующих в себе искусство и спорт, музыкальность, утонченность и грацию. В каждом городе нашей страны, существуют ансамбли, танцевально-спортивные клубы, студии бального танца. Еще в 1968-ом году бальная хореография в нашей стране получила широкую популярность, благодаря первооткрывателям бального танца в Казахской СССР - Леониду Петровичу и Лие Павловне Векшиным. Векшины находятся на вершине пирамиды, от которой расходятся потоки, образующиеся из первых учеников, от первых учеников – их ученики и т.д. Именно поэтому все исполнители, тренеры, учителя бальных танцев нашей республики, опосредованно, с полным правом могут считать себя их учениками. Первая школа танца стандарта и латины, первый конкурс бального танца, первые детские школы бального танца, первые школы танцев «для тех кому за 30», первые семинары-тренинги с ведущими советскими и зарубежными танцорами и педагогами, первые уроки бального танца в школах, первая подготовка учителей танца в ЖЕНПИ и хореографическом училище, первые показы стандарта и латины на республиканском телевидении и организация телевизионной школы бального танца, первые публикации о современном бальном танце в республиканских и местных СМИ, все это неразрывно связанно с именами Леонида Петровича и Лии Павловны. [1]

Мастера нашего времени продолжают начатое дело предшественников, развивают и популяризируют бальный танец в Казахстане, принимая во внимание современные тенденции развития танца в мире. Говоря о программе подготовки педагогов в области спортивного бального танца, мы согласны с мнением В.В. Матвеева, заведующего кафедрой хореографического искусства СПбГУП, в том, что тренер, педагог, и учитель должны в обязательном порядке обладать всеми основными навыками профессии, ее исторической основой. Такие предметы, как «Мастерство хореографа», «Историко-бытовой танец», «Детский бальный танец», «Общедоступные формы бального танца», занятия джаз-модерном, современными направлениями танцевального искусства, классическим и народно-сценическим танцем- все это должно быть в профессиональном арсенале любого специалиста и, конечно, в программе обучения любого ВУЗа, любой кафедры, готовящей профессионалов в области бальной хореографии и танцевального спорта [2, с. 7].

Хореографическое искусство в нашей республике стремительно развиваться. Тому подтверждение открывшаяся в 2016-году НАО «Казахская национальная академия хореографии». Обучающиеся в академии на высоком уровне получают знания по классическому танцу, народно-сценическому танцу, современной хореографии и казахскому танцу. В 2017-ом году в академии хореографии при кафедре «Педагогика» открылась специализация «Педагогика спортивного бального танца». Преподаватели дисциплин «Теория и методика преподавания стандартных танцев» и «Теория и методика

преподавания латиноамериканских танцев» - выпускники КазНАИ им. Т.К. Жургенова магистр искусств - Р.В. Кензикеев и магистр искусствоведческих наук - Е.С. Моисеев. Изучаемые дисциплины призваны дать основу для работы с начинающими исполнителями и танцорами «Е», «Д», «С», «В» классов. Знакомят с историей зарождения европейских и латиноамериканских танцев, техникой исполнения и методикой изучения, навыками планирования учебного процесса, практическими приемами ведения уроков. Помимо этого, студенты осваивают множество дополнительных дисциплин, таких как классический танец, народно-сценический танец, казахский танец, модерн, наследие бальной хореографии, история бальной хореографии, грим, психология. Изучаемые дисциплины обогащают знания будущего мастера, развивают в будущем педагоге качества, способствующие формированию его профессиональной компетентности.

«Казахстан должен восприниматься во всем мире как высокообразованная страна, — неоднократно подчёркивал Президент, — население которой пользуется тремя языками. Это: казахский язык — государственный язык, русский язык — как язык межнационального общения и английский язык — язык успешной интеграции в глобальную экономику» [3].

В настоящее время ведется колосальная работа в школах республики по внедрению триединства языков. Понадобиться немало времени пока мы воспитаем новое поколение казахстанцев, которые будут в совершенстии знать казахский, русский и английский языки. Сегодня же на практике мы сталкиваемся с проблемой низкого уровня знания языков у абитуриентов поступающих в ВУЗы искусств.

Предлагаемая нами концепция работы со студентами предусматривает поэтапное внедрение языка в процесс обучения. Если обратиться к методикам изучения языка, мы можем выяснить, что для достижения максимального уровня владения языком, не обязательно покидать пределы родной страны. Виртуальное погружение может быть таким же эффективным, поскольку современные технологии предоставляют нам возможность слышать и использовать иностранный язык, не выходя из дома. Чтобы иностранный язык был все время на слуху, можно скачать приложение или слушать наиболее популярные станции на том или ином языке.

Мы убеждены, что, если в процессе обучения дисциплины преподаватель будет применять профессиональные термины, фразы на английском, казахском или русском языках, при этом сопровождать их определенными действиями (показом), аудитория невольно начнет понимать и запоминать материал. Разделим данную модель на три этапа.Допустим, что, изучая фигуры танца «Ча-ча-ча» преподаватель проговаривает название фигуры, счет, работу стопы, степень поворота на английском языке. На первом этапе студент запоминает значение того или иного действия, практически повторяя за преподавателем. Далее следует второй этап - конспектирование материала. Студент при помощи специальной литературы, прописывает

изученный материал, составляя с ним танцевальные соединения. Третий этап непосредственно ответ, на котором он отрабатывает устную речь. Студент на практике проводит изучение фигуры и составленного танцевального соединения. Самое главное добиться понимания изучаемого материала, ни в коем случае не заучивания. Проходя три этапа, студенты одновременно будут развиваться физически, укреплять свое здоровье, развиваться духовно и получать возможность практиковать языки. Что в конечном итоге, приведет к запоминанию и усвоению материала. Из личного опыта автора, можно утверждать, что предложенный вид занятий с интересом встречается аудиторией ВУЗа. Данную модель занятия можно применять при работе с детьми, используя любой доминирующий язык мира.

Идея триединства языков для казахстанцев, особенно важна. Это ответ на вызовы времени, потребность общества к модернизации сознания. Какой будет наша страна через несколько лет, зависит от нас.Интеграция Казахстана в мировое сообщество зависит сегодня от осознания и реализации простой истины: мир открыт тому, кто сможет овладеть новыми знаниями через овладение языками. Приступать к модернизации сознания нужно постепенно, только тогда мы добьемся отличного результата. Именно знание нескольких языков послужит укреплению конкурентоспособности, духовному и культурному обогащению казахстанцев.

Список литературы

1. http://www.fstrk.kz/ru/news/news-fstrk
2. Е.Е. Матвеев Значение высшего профессионального образования на современном этапе развития спортивного бального танца в России// Современный спортивный бальный танец. – 2013. - С.7-9
3. Назарбаев Н.А. Социальная модернизация Казахстана: Двадцать шагов к Обществу Всеобщего Труда // Казахстанская правда. — 2012. — № 218-219. — 10 июля.
4. http://collegy.ucoz.ru/publ/67-1-0-22242

СЕМЬЯ И ШКОЛА В ВОСПИТАНИИ ПАТРИОТИЗМА – ОСНОВА УСПЕХА НАШЕГО ОБЩЕСТВА

МОРОЗОВА Фардана Яковлевна
КГУ «ОШ №3 акимата г. Шахтинска»
Учитель начальных классов
город Шахтинск, Казахстан

Аңдатпа

Бұл мақалада бастауыш сынып мұғалімдерініңсыныппен тәрбие жұмыстары бойынша тәжірибесіқаралады. Мұғалім «Рухани жаңғыру» мемлекеттік бағдарламаның орындалуы бойынша тәжірибесін

қорытындылайды. Атап айтқанда, тәрбиеленушілердің сыныптық, мектепшілік, қалалық іс – шараларға қатысуы. Автор қатысушыларды атап қана қоймай, аталған жұмыстың тәрбие мен оқушылардың өсуіне әсерін тигізетінін көрсетеді.

Аннотация

В данной статье рассматривается опыт учителя начальных классов по воспитательной работе с классом. Учитель обобщает опыт по выполнению государственной программы «Рухани жаңғыру». В частности участие воспитанников в классных, школьных, городских мероприятиях. Автор отражает нетолько само участие, но и влияние данной работы на воспитание и рост учащихся.

Семья, родители – один из равноправных субъектов образовательной системы. Невозможно достичь поставленных целей, не сотрудничая с родителями ребенка. Наши дети рождаются, живут, развиваются в семье.

Но и семья сегодня не может полностью обойтись без сотрудничества со школой. Родители осознают, что привычные методы, которыми воспитывали их, к сегодняшним детям не всегда применимы. Школа всегда готова прийти на помощь: подсказать, научить, обсудить сообща. Большинство родителей испытывает дефицит времени для занятий и общения с ребенком. Школа видит свою задачу в том, чтобы научить родителей эффективному взаимодействию. Дело не в количестве времени, уделяемом ребенку, а в качестве общения. Родители и дети страдают также от дефицита совместной деятельности.

Для учителей начальных классов нет более благородной задачи, чем заложить прочный фундамент личности каждого воспитанника – личности активной, деятельной, живущей по законам юных граждан нашей страны. Школа делает все, чтобы правильно воспитывать детей, но решать эти сложные задачи школа может только в единстве с родителями.

Родители воспитывают, а дети воспитываются той семейной жизнью, которая складывается намеренно или ненамеренно. В связи с этим личный пример родителей по применению традиций в воспитании можно характеризовать как одно из педагогических условий приобщения детей к семейным традициям. Пример собственного поведения родителей – самый мощный способ воздействия на ребенка. Как писал А.С. Макаренко, «Воспитательный процесс есть процесс, постоянно длящийся, и отдельные детали его разрешаются в общем тоне семьи, а общий тон нельзя придумать и искусственно поддерживать. Общий тон создаетсясобственной жизнью и собственным поведением родителей». В поведении родителей, включая всю отцовскую и материнскую жизнь: работу, мысль, привычки, чувства, стремления, - находятся корни авторитета, который должен заключаться в самих родителях, независимо от их отношения к детям [1].

Забота о воспитании нравственности и чувства благочестия должна начинаться с раннего детства. От того, что ребенок увидит и услышит в детстве, зависит формирование его сознания к миру.

Первые уроки нравственности дети получают в семье. По словам И.Г. Песталоцци: «Ребенок учится тому, что видит у себя в дому, родители – пример ему» [2].

В младшем школьном возрасте это особенно актуально, поскольку родители значимы для ребенка как образцы для подражания. Каждая семья несет ответственность за воспитание своих детей и за то, какие качества характера она им прививает. Царящий в семье духовный климат всегда оказывал соответствующее влияние на развитие личности подростка. Самое главное заключается не в том, чтобы развить его духовные способности, а в том, чтобы пробудить в нем готовность вдумчиво и разумно действовать во всех ситуациях, с которыми он встречается в своей повседневной жизни.

Семейное воздействие на детей уникально по интенсивности и результативности. Оно осуществляется непрерывно, одновременно охватывая все стороны формирующейся личности, и продолжается многие годы. Это воздействие основано на устойчивости контактов и, что очень важно, на эмоциональных отношениях детей и родителей между собой. В процессе семейного общения передается жизненный опыт старших поколений, уровень культуры, чувств и поведения [3].

Ввести ребенка в сложный мир человеческих отношений – одна из важнейших задач воспитания. Учить чувствовать – это самое трудное, что есть у воспитания. Дружбу, товарищество, братство нужно воспитывать с раннего детства. Ребенок должен уметь чувствовать тончайшие переживания другого человека тогда, когда он делает что-либо для счастья, радости, душевного спокойствия других людей. Любовь ребенка к матери, отцу, бабушке, дедушке, если она не одухотворена творением добра, превращается в эгоистическое чувство. А надо воспитать в детском сердце подлинную человеческую любовь – тревогу, волнение, заботу, переживание за судьбу другого человека. Нравственный облик личности ребенка зависит от того, из каких источников черпал он свои радости в годы детства. Если радости были бездумными, потребительскими, если ребенок не узнал, что такое горе, обиды, страдания, он вырастет эгоистом, будет глухим к людям. Очень важно, чтобы дети узнали высшую радость – радость волнующих переживаний, вызванных заботой о человеке [4].

Как известно, воспитание духовно-нравственных устоев в семье является частью широкого процесса воспитания, участником которого обязательно является воспитательно-образовательное учреждение. Именно школа призвана быть активным участником семейного воспитания школьников. Семья вместе со школой создает тот важнейший комплекс условий воспитывающей среды, который определяет эффективность всего образовательного процесса. От того, как строятся отношения в семье, какие ценности, интересы здесь находятся на первом плане, зависит, какими

вырастут дети. Важно уберечь детей от злобности, нетерпимости, утраты здравого смысла. Способность радоваться жизни и умение мужественно переносить трудности, доброта, терпимость, честность, порядочность, умение сострадать другим людям, трудолюбие, бережное отношение к природе – вот те главные ценности, которые закладываются в раннем детстве [5].

Казахстанский патриотизм является основой, способной сплотить общество, укрепить единство и целостность государства и выступить как консолидирующий духовно-политический фактор.

Патриотизм – это чувство гордости своим Отечеством, его историей, свершениями, стремление сделать свою родину краше, богаче, крепче, счастливее. Это любовь к необъятным просторам страны, ее природным богатствам, героическому прошлому и сегодняшним возродившимся ценностям, к народам, ее населяющим, их национальному достоинству, культуре и традициям. В то же время это осознание каждым гражданином страны своей ответственности за судьбу, безопасность и будущее Казахстана, осознанное взаимоуважение всех соотечественников вне зависимости от их национальности и конфессий, обычаев, традиций, истории и культуры.

Воспитательная работа с моими младшими школьниками начинается с первого занятия учебного года. На уроках музыки и изобразительного искусства прививается любовь к природе родного края, к культурному наследию и нравственным ценностям.

На уроках математики ученики знакомятся с достижениями отечественной науки.

На уроках русского и казахского языков, литературного чтения формируется культура речевого общения, изучается история страны, знаменательные события, подвиги и достижения соотечественников. А применение новых подходов в обучении позволяет больше формировать нравственные ценности.

В школе для изучения и популяризации государственного языка и народных традиций проводятся конкурсы пословиц и поговорок, стихов о родном языке, сочинений, рисунков «Моя земля – мой Казахстан».

Ежегодно ко Дню независимости проходит выставка творческих работ: рисунки, самодельные изделия, музыкальные номера.

И детям, и родителям одинаково приятно видеть самые интересные и красивые поделки. Помимо эстетического, трудового воспитания у учащихся формируется знания о независимости как самом дорогом завоевании нашего общества, уважение к прошлому страны.

Любовь к Родине начинается с признательности, которой окружен ребенок. Я – патриот своей страны.

Воспитание достигает своей цели, когда методы и формы работы у учеников вызывают интерес при активном участии их в деятельности. Встречи с ветеранами, беседы о далеких событиях способствуют взаимопониманию между поколениями, формируют патриотические чувства.

Семье принадлежит ведущая роль, поскольку школьник участвует в обучении вместе со своими родителями.

Впервые перешагнув порог школы, ребенок оказывается в образовательном пространстве, каждый компонент которого в той или иной мере способствует социализации.

В нашей школе уделяется большое внимание государственным символами, которые способствуют формированию казахстанского патриотизма. Важно донести до сознания ребенка, что символы Казахстана – не просто отличительные знаки страны, это история, воплощение многовековой мечты народов, проживающих в Казахстане, о свободе, независимости и процветании.

Возродились детские организации, тимуровские движения, акции «Дорога в школу», создаются отряды «Жасұлан», проводятся операции «Ветеран живет рядом», «Милосердие».

Ребята учатся заботиться о пожилых людях, своих родителях, о младших товарищах. Большое внимание уделяется формированию духовных и культурных ценностей. Учащиеся знакомятся с обычаями и традициями, с культурой народов, проживающих в Казахстане.

Внеурочная деятельность по патриотическому воспитанию основана на системе традиционных мероприятий, таких как копилка добрых дел в день пожилого человека, проведение уроков мужества, встреч с ветеранами Великой Отечественной войны, поздравление и выступление с концертами перед ветеранами войны и труда, празднование памятных дат, проведение выставок, викторин, конкурсов, просмотров видеофильмов, проведение конкурсов военно-патриотической песни, а также других праздничных мероприятий, посвященных великим праздникам.

Традиционными стали совместные спортивные соревнования взрослых и детей: футбол, волейбол. Не менее яркое впечатление на ребят оказала встреча «По страницам афганской войны». Хочется отметить, что при подготовке к столь серьезному мероприятию все мальчишки изъявили желание читать стихотворения, быть ведущими, исполнять песни и танцевать. Каждый хотел быть причастным к памяти о том далеком и памятном событии.

Приглашенные на встречу участники войны рассказали о боевых действиях, о друзьях, не вернувшихся с войны, о письмах, которые писали родным. Концертные номера, включенные в программу, были настолько трогательными и щемящими, что даже у мужчин на глазах появились слезы, а минута молчания объединила биение сердец всех, кто находился в зале. Приятным сюрпризом стали для ребят памятные призы и Почетные грамоты, врученные им по итогам конкурса рисунков «Я военным быть хочу». Каждый из мальчишек обязательно хотел пожать руку афганцам, дотронуться до наград и просто сфотографироваться с ними.

Вся работа по военно-патриотическому воспитанию дает свои положительные результаты. Ребята учатся в школе с увлечением, и это, пожалуй, радует больше всего.

В КГУ «Общеобразовательная школа №3 акимата города Шахтинска» воспитание патриота Республики Казахстан осуществляется в течении всего учебно-воспитательного процесса: и во время учебы и во внеклассной деятельности. В данном деле нам еще предстоит сделать многое. И очень важно, чтобы в воспитании молодого поколения тесно взаимодействовали родители и школа. Ведь патриотизм закладывается в сердцах детей с раннего возраста, начиная с рождения, в семье, продолжается в школе и проходит через всю жизнь.

Список литературы:

1. Макаренко А.С. Из лекций о воспитании детей. Семейное воспитание/Педагогические сочинения М., 1984- с.92-93.
2. Песталоцци И.Г. избранные педагогические сочинения: В 2 т. М., 1981 – Т.2. с. 217-218.
3. Семейное воспитание ребенка и его значение: П.Ф. Лесгафт. Москва: Либроком, 2010-218 с.
4. Куликова Т.А. Семейная педагогика и домашнее воспитание: Учебник для студентов средних и высших педагогических учебных заведений. М. Издательский центр «Академия», 1999. – 232 с.

СТАНОВЛЕНИЕ АНСАМБЛЕВОГО ИСКУССТВА В КАЗАХСТАНЕ

МУСАПИРОВА Жанар Толкымбековна
РГУ Казахская национальная консерватория имени Курмангазы
Докторант 1-го курса
город Алматы, Казахстан

Аңдатпа

Бұл мақаланың мазмұнында Қазақ ұлттық консерваториясы ансамблдік орындаушылық кафедрасының қалыптасу тарихы, оны ұйымдастырудағы бастамашылары, кафедраның педагогикалық құрамы қарастырылады.

Кілт сөздер: Фортепиано факультеті, ансамблдік орындаушылық кафедрасы, ансамблдегі ойын, сүймелдеуші, дирижер, орындаушы аспапшы.

Аннотация

В содержании данной статьи рассматривается история становления кафедры ансамблевого исполнительства Казахской национальной консерватории, ее инициаторы в организации и педагогический состав кафедры.

Ключевые слова: Фортепианный факультет, кафедра ансамблевого исполнительства, игра в ансамбле, концертмейстер, пианист.

Приобретение Казахстаном независимости и суверенитета, демократические преобразования в социально-экономической и духовной сферах казахстанского общества, усложняющиеся задачи музыкального образования, стоящие перед педагогами-практиками, необходимость дальнейшего углубления работы по воспитанию пианистов-профессионалов требуют дальнейшего совершенствования национальной музыкальной культуры, непрерывного повышения уровня преподавания и большей его научной обоснованности. Вместе с тем, следует стремиться сохранить лучшие традиции русской пианистической школы.

Не секрет, что становление и развитие пианистической школы в Казахстане во второй половине XX столетия во многом определялись деятельностью ряда музыкантов, получивших профессиональное образование в музыкальных вузах Москвы и Санкт-Петербурга. Многие талантливые казахстанские музыканты являются выпускниками видных деятелей русской культуры, которые находились во время эвакуации в Алма-Ате. Поэтому именно в послевоенные годы происходило зарождение и становление искусства в Казахстане. Замечательные мастера, ведущие специалисты внесли бесценный вклад в отечественную музыкальную культуру, искусство Казахстана начинает активно развиваться, открываются оркестры, театры, музыкальные учебные заведения. Появляется возможность профессионального обучения искусству пения, декламации, танца, игре на различных инструментах в стенах культовых заведений.

XX век в становлении профессионального искусства в республики явился переломным моментом. В начале 30-х годов в Казахстане были открыты детские музыкальные школы в Алма-Ате и Уральске, хореографическое училище и музыкально-драматический техникум в Алма-Ате. Московская и Ленинградская консерватории оказали большую практическую помощь в организации оперных театров, музыкальных училищ, школ и консерватории.

Для фортепианного факультета Московской консерватории всегда было характерно глубокое уважение к традициям прошлого, к творческому наследию Учителей. При этом, любые традиции, не исключая музыкально-исполнительских и педагогических, – это всегда органичный сплав, синтез достижений прошлого и настоящего. Только так традиции сохраняют свою жизнеспособность, свою динамику, не превращаются в «штамп».

Практика работы фортепианного факультета и факультета концертмейстерского мастерства Алма-Атинской консерватории, базирующееся на концептуальных основаниях Московской педагогики, показывают, что эти традиции, переплетаясь с традициями отечественной культуры, получили свое продолжение и развитие и у нас в Казахстане.

Казахская национальная консерватория им. Курмангазы – одно изведущих учреждений нашего государства. Одним из знаменательных культурных событий военных лет было решение правительства об открытии в

Алма-Ате консерватории - ведущего творческого вуза республики по подготовке высококвалифицированных специалистов.

24 июля 1944 года выходит Постановление Совета Народных комиссаров Казахской ССР № 402 «Организовать с 1 октября 1944 годав городе Алма-Ата Государственный институт искусств».

Впоследствии он был преобразован в Алма-Атинскую консерваторию со следующими факультетами:

1. Историко-теоретико – композиторским.
2. Вокальным.
3. Фортепианным.
4. Оркестровымс отделением национальных инструментов.
5. Хорового дирижирования.

В открытии консерватории большую роль сыграли, проживавшие в Алма-Ате во время эвакуации видные деятели русской культуры, – Г.С.Уланова, Ю.А.Завадский, Н.И.Сац, В.П.Марецкая. Среди всего разнообразия существующих инструментов роль и значение фортепиано в процессе гармоничного становления профессионального музыканта является крайне важной. Понимание этой истины, прежде всего, относится к комплектованию преподавательских кадров. «Преподавательский «костяк» по классу фортепиано составляли по преимуществу музыканты,эвакуированные в Казахстан: один из ярких представителей школы К.Н.Игумнова – профессор Г.Н.Петров, доценты Л.Л.Кельберг, А.Н.Канторович, С.И.Кан, С.Е.Гинзбург. Чуть позднее к ним присоединились И.С.Станишевская и выпускники киевских творческих вузовК.А.Господарь и Р.С.Кацман» [1]. Этим людям предстояла нелегкая задача воспитать молодых музыкантов, которые способны не только воспринять и сохранить, но и суметь в новой культурной среде, на иной национальной почве заложить основы для становления казахстанской фортепианной школы.

В период с 1944 по 1985 года кафедрой специального фортепиано заведовали профессор Г.Н. Петров, В.Я. Мидлин (1945-1946 гг.), Е.Ф. Гировский (1946-1962 гг.), Е.Б. Коган (1962-1985 гг.). С 1985 года кафедрой заведует А.Ж. Досаева. С октября 1992 года в целях совершенствования и оптимизации образовательного процесса на факультете, по решению Совета консерватории кафедра специального фортепиано разделяется на две самостоятельные. А с 1999 года в связи преобразованием консерватории кафедра объединяется, и заведование доверяется В.М. Ибраевой.

Важнейшей задачей консерватории в то время была подготовка профессиональных кадров из числа талантливой казахской молодежи и кафедра фортепиано начинает осуществлять ее. Как любой живой организм консерватория в своей деятельности претерпела определенную эволюцию. После периода, который можно охарактеризовать, как «становление» начался следующий этап, основанный на определении новых направлений работыи дальнейшем совершенствовании образовательного процесса.

В 1949 году при кафедре специального фортепиано был открыт класс концертмейстерского мастерства, затем преобразованный в кафедру. Это было продиктовано стремлением к повышению эффективности работы педагогического коллектива через дифференциацию и расширение направления подготовки молодых специалистов. Первым организатором и руководителем которого был Р.С. Кацман. «Эрудированный, высокопрофессиональный музыкант, пианист, с великолепным художественным вкусом, творческим потенциалом, огромной трудоспособностью, Р.С. Кацман осуществил достаточно значимые мероприятия, направленные на укрепление авторитета консерватории» [2]. Утверждаются обязательные требования в исполнении камерно-вокальных сочинений, сцен из опер русских и зарубежных композиторов, различных пьес, концертов для различных составов. Разрабатываются новые учебные программы, расширяются и обновляются репертуарные списки, на основе методологии представленной в работах А.Готлиба «Основы ансамблевой техники», М.Смироновой «О работе концертмейстера», Е.Шендеровича «О преодолении пианистических трудностей в клавирах».

В 1964-1968 годах педагогический состав кафедры пополнился выпускниками консерваторийР.Р. Николаева (Львовская консерватория), И.В. Шабынина (Свердловская консерватория), Л.С. Киселькова, М.К. Романова, Е.А. Ковалева, Е.С. Боос (Алма-Атинской консерватория).

С 1968 году кафедру возглавляет выпускница Киевской консерватории К.А. Господарь. «В этот период на кафедре начинают разрабатываться новые учебные программы, расширяются и обновляются репертуарные списки. Главной задачей становится воспитание у студентов творческого отношения к предмету на основе ясного понимания роли пианиста в ансамбле. Значительно возрастает интерес преподавателей и к исследовательской деятельности: появляется новая форма методической работы – озвученное пособие с исполнительским анализом и аннотациями, предназначавшееся, в основном, для студентов заочного отделения» [2]. Методические разработки учитывали интенсивную эволюцию исполнительства, происходившую на базе фортепианной литературы, авторами которых являлись известные исполнители и педагоги, в, частности Е.Кубанцева«Концертмейстерский класс»; В.Н. Чачава «Некоторые вопросы обучения концертмейстера»; А.Готлиб«Фактура и тембр вансамблевом исполнительстве».

С 1964 по классу камерного ансамбля работали такие преподаватели как: Д.И Камалиева, Е.А. Ковалева, затем к концу 70-х годов состав кафедры пополнился молодыми преподавателями Г.М. Сапаргалиевой, А.А. Акбаровым, в 90-х С.М. Медеубаевой, ст.преп. Л.А. Муратовой.

В 1976 году руководителем кафедры назначается Галина Ивановна Кононенко – концертирующий музыкант, выступавшая в ансамбле с выдающимися казахстанскими певцами и инструменталистами. В то время когда Г.И. Кононенко начала свою преподавательскую деятельность (1969 г.), после окончания аспирантуры института им. Гнесиных, в Алма-Атинской

консерватории, на кафедре «концертмейстерского мастерства», уже работали молодые педагоги Р.Р. Николаева, И.В. Шабынина, Л.С. Киселькова, М.К. Романова, Е.А. Ковалева, Т.Н. Сулейменова, Т.Б. Шульгина, Е.Э. Боос.

Назначение Г.И. Кононенко стало поворотным пунктом в истории кафедры концертмейстерского мастерства Алма-Атинской консерватории. Одной из основных задач, при заведовании стало ориентирование процесса подготовки студентов-пианистов на практическую концертмейстерскую деятельность, и на совместное проведение с кафедрой специального фортепиано ежегодных конкурсов по чтению с листа, а так же коллоквиум. «Развитие у студентов исполнительских навыков, по мнению Г.А. Кононенко, должно было основываться на детально разработанной методологической основе-комплексе принципов педагогики: подготовка студентов-пианистов к практической деятельности в качестве концертмейстеров оперных театров, вокальных, оркестровых, дирижерских (симфонических и хоровых) классов, учебных заведений, а так же филармоний, радио и телевидения» [3].

В 2000 году после переезда Г.И. Кононенко в Москву, заведующим кафедрой становится Т.А. Урманчеев. Особенностью развития кафедры на этом этапе было привлечение молодых специалистов. Так на кафедру были приглашены Ш.Ш. Унгарова, С.В. Мухамеджанова, Б.Б. Айгалкаева, А.А. Тлеубергенов и Л.Т. Ахметова, в работе которых, была сохраненаверность сложившимся традициям.

В 2003 году заведующим кафедрой назначается С.В. Костевич. Он создает живую, творческую атмосферу, способствующую проявлению инициативы преподавателей и всестороннему развитию, активности и самостоятельности студентов.

Позднее кафедры концертмейстерского мастерства и камерного ансамбля были вновь объединены, заведующей кафедрой стала С.М. Медеубаева.

В настоящее время на кафедре преподают профессиональные, концертирующие исполнители, в числе которых: А.А. Акбаров, С.М. Медеубаева, Г.М. Сапаргалиева, Г.М. Бакиева, Н.Я.Баяхунова, А.А. Нурбаева, Ш.Б. Жубанова, Ш.Ш. Унгарова, С.В.Мухамеджанова, Е.А. Ярославцева, С.Н. Тищенко, Э.С. Валиева, А.А.Романенко.

Таким образом, если исходить из пианистической «родословной», то можно считать Г.И. Кононенко и преподавателей кафедры достойнымипоследователями пианистического направления, идущего от К.А.Господарь и Р.С.Кацмана.

Список литературы

1. Белая книга КНК им.Курмангазы. – Алматы, Казахстан 1998 г.

2. Юбилейная книга КНК им.Курмангазы. (60 лет) – Алматы, Казахстан, 2004 г.

3. Цитата по материалам беседы Г.И. Кононенко с Ж.Т.Мусапировой 19 марта 2015г.

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІН ДАМЫТУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

МУСТАПАЕВА МолдирАмировна
«Алпамыс батыр»
бөбекжай балабақшасы
Тәрбиеші
ОҚО, Мақтарал ауданы
Жетісай қаласы
Қазақстан

Аңдатпа

Бұл мақалада мектеп жасына дейінгі балалардың ойлау қабілетін дамыту мәселелері қарастырылған

Аннотация

В этой статье рассматриваются развитие мышления детей дошкольного возраста

Мектепке дейінгі балалардың жасы мен мен психофизилогиялық ерекшеліктерін ескере отырып,оқыту, тәрбиелеу жұмыстарында түрлі әдіс-тәсілдердің тиімді жолдарын қолданып, ойын түрінде ұйыдастыру нәтижелі болмақ. Ал, осы талаптағы жұмысты іске асыру әр тәрбиешініңшығармашылық ізденістері мен шеберлігін қажет етеді.

Мектепке дейінгі кезеңде балаларды ұғу, сөйлеу сияқты логикалық ойлау түрі қалыптасады. Мектепте жақсы оқу үшін оқу материалын ұғу үшін мектепке дейінгі балаларда ойлаудың келесі 3 құрамы қалыптасуы керек:

1. Қарапайым ойлау операциялары: анализ, синтез, салыстыру, жалпылау маңыздыны анықтау, класификациялау және т.б.
2. Белсенділік әр-түрлі гипотеза құру барысында ойлау барысын шектемеу. Проблеманы шешудің бірнеше жолын таба білу.

Құбылыстарда негізгіні бөлуде себеп болатын ұйымдастырушылық және мақсатқа жетушілік мұндай жағдайда құбылысты анализдеудің жалпыланған сызбасы қолданылады.

Жоғарыда көрсетілген қасиеттер мектепке дейінгі жаста қалыптасса онда мектепте білім алу процесі оңайға түседі. Егер ойдың бұл құрылымы қалыптаспаса мектепте әр пәннен логикалық ойлауды дамыту үшін арнайы тапсырмаларды беру керек болады.

Белгілі психолог Л.С. Выготский еңбегінде бала интелекті мектепке дейінгі және оданда жас кезінде қарқынды дамитынын атап өткен. Еске сақтау және қабылдау қабілеттерін сапасын және ойлау қабілетін үнемі дамыту нәтижесі болып табылады.

5-7 жас аралығындағы балалар нақты категориялармен ойлайды кейін формальді оерациялар қадамына өтеді. Бұл белгілі даму дәрежесіне ортақтау

абстрактауға өтеді.Мектепке баратын балаларда қарапайым қабілеттер қалыптасуы керек. Олар: өз ойын айта білу берілген тақырыпқа әңгіме құру қорытынды жасау салыстыру сәйкестіру анализдеу ортақ жеке белгілерді анықтай білу, қарапайым заңдылықты анықтау заттар мен қоршаған ортаны зерттеу амалдарын жетік меңгеру.

Бағдарлама мақсаты- балалардың логикалық ойлауын жетілдіру; логикалық ойлау операциялармен танысу; қоршаған адамдармен өзіне таныс емес жаңалықтарды зерттеуді арттыру; шығармашылық белсенділікті тәрбиелеу.

Мектепке дейінгі балаларды тәрбиелеуде заманға сай талаптарға байланысты жаңа ұғымға түсінік беретін тапсырмаларды таңдау. Мынадай тапсырмалар балаларды келесі қабілеттерге үйретеді:

- Заттардың, сөздердің, сандардың белгілірін суреттеу.
- Берілген белгілер бойынша затты тану.
- Заттардың, сөздердің, сандардың әр-түрлі және ортақ қасиеттерін анықтау.
- Заттардың маңызды белгілерін бөле білу.
- Заттарды, сөздерді, сандарды бір-бірімен салыстыру.
- Болған жайдың ретін анықтау.
- Қарама-қайшы құбылыстарды анықтау
- Заттарды түрге, туысқа, бөлікке, тұтастыққа байланыстарын анықтау.
- Әр-түрлі ұғымдарға анықтама беру
- Анализ және синтез сияқты ойлау операцияларын дамыту.
- Сөйлеу,ойлап табу,тез ұғу қабілеттерін дамыту
- Бағдарлама бөлімдері баланың ойлау қабілетін дамытуға арналған актуальді түсінік беру тақырыптарынан тұрады.

Ойын арқылы балалардың логикалық ойлау қабілетін дамыту. Ойын өмірде өте ерте жастан басталып, адамның кәсіпті толық менгергенінше жалғасады. Ал оқыту процесінде жаңа технологияның маңызды бөлігі б.т. Адамның ойын әрекетерінің формалары мен әдістері және мазмұны қарапайым сылдырмақтар мен қозғалыстар жасаудан, бірте-бірте фантастикалық шындық деңгейіндегі видеокомпьютерлік ойынға дейін ауысады. Іс-әрекеттің айрықша түрлерінің бірі ойын болып табылады.

Ойын оқу әрекетіне тән бірқатар қасиеттерге ие екендігі белгілі. Мұны балабақша тәрбиеленушілері білімі мен дағдыларын қалыптастыруға бағыттауына мақсатталуы айқын көрсетеді. Сонымен қатар ойын балаларға қозғау салуға, оларға түрткі болуға да бағытталған. Ол төмендегідей бірқатар қайталанбас қасиеттерге ие: балалар мен жасөспірім жеткіншектер үшін оның оңайлығы мен игерімділігі, демократиялылығы «ойын барлығын да қабылдайды», игерілуі тиіс шынайы ақиқаттың барынша әралуан қырларын модельдеуге мүмкіндік беретін ойындық құралдардың бейімділігі, ең бастысы–балалар үшін ойынның тартымдылығы.

Логика адамның ойлау процесін жан-жақты түбегейлі зерттейтін пән. Ойлау, ой кешу, ой қорыту үрдістері өте күрделі мәселе. Оны көптеген ғылыми салалар өз тұрғысынан қарап, зерттеп жатады. Мысалы, философия, психология сияқты ғылымдар жалпылама түрде ойлау процесін зерттесе, медицина, математика, физика, кванттық механикалар логиканың принциптерін ұстай отырып, өз ғылымын үдете дамытуға жігер алады.

Логика ойлау процесін зерттегенде адамның ой-қорыту қабілетіне әсер ететін ортаны, заттар мен құбылыстарды адамға қалай ықпал ететінін, оның қабылдап қорыту қабілетін және іс-әрекет қолданатынын айқындайтын ғылым. Логика дұрыс ойлау заңдары туралы жүйелі де дәлелді түрде пайымдауға қойылатын талаптар туралы ғылым. Логика-өз заңдары, дәстүрлері мен дау-дамайлары бар өзіндік бір ерекше ғылыми сала. Логиканың ішкі әлеміне ену, оның ішкі үйлесімдігі мен қайшылығын сезіну, өзіндік рухын ұғыну оңай емес.

Анықтама, жіктеп- саралау, дәлелдеме, бекерлеу, жалпылау т.б. логикалық амалдарды әрбір адам өзінің ойлау қызметіндеұдайы қолданып отырады.

Анықтамаларды жаттап, талдау әрекеттерін орындағанда логикалық амалдар ғылыми дәрежеде ойлау үшін үлкен міндеттер атқарады. Аксиомалар мен принциптерден қорытындылар жасап, теоремаларды дәлелдей отыру үшін логикалық ой-өрісін дұрыстау немесе бекерлеу арқылы анықтау керек.

Математикалық логика дегеніміз- математикалық дәлелдемелерді зерттейтін ғылым. Ол жалпы логиканың математика мұқтаждарына сәйкес дамыған айрықша саласы болып табылады.

Сөйтіп, логика дегеніміз- жалпы танымдағы ойлоудың формалары.

Ойлаудың логикалық формаларын арнайы зерттеу қашан, қай елде басталғанын дәл айтатын мәлімет жоқ. Логикалық зерттеулердің бастамасы Ежелгі Қытай, Үнді және Грекия елдерінде біздің жыл санауымыздан бұрын 5-6 ғасырларда бір бірінен тәуелсіз басталғаны жайында мәліметтер бар. Логика - алғашында жалпы философиялық құрамында таным теориясының бөлігі ретінде қарастырылады. Сондықтан логика әуелбастанақ материализм мен идеализм арасындағы ымырасыз күрестің объектісі болды.

Аристотель ойлаудың формалары туралы өзіне дейін жинақталған азды көпті білімдерді талдай отырып, логика ғылымының барлық мәселелерін барынша жан жақты зерттеді. Өзі жасаған бұл ғылымды Аристотель логика демей, «Аналитика» деп атады. Бұл еңбегінде ол өзі ашқан ойқорытындының ерекше формасы силлогизмді жан жақты зерттеп, логикалық дәлелдеудің мәнін, ұғымдарды анықтау және бөлу әдістерін, т.б. ашып берді. «Софистикалық терістеулер жайында» деген еңбегінде ойқорытынды мен дәлелдеуде кететін логикалық қателіктердің себептерін, оларды ашу жолдарын қарастырды.

Логика мәселелерінде арнайы білім саласы ретінде бөлініп шығуына себеп болған мынадай екі жағдайды атап көрсеткен жөн.

Ф.Бэконның өз шығармасын «Жаңа органон» деп атауының себебі бар. Аристотель өлгеннен кейін ізбасарлары оның барлық логикалық еңбектерін «Органон» (таным құралы) деген атпен біріктіріп, бір жүйеге келтірді. Аристотельдің логикасының негізгі арқауы силлогизм, яғни, жалпы ойдан жекеше қорытынды шығаратын дедукциялық ойқортындының негізгі бір түрі болса, ал Бэкон бұған қарама-қарсы жеке алғышарттардан жалпы қорытынды шығарудың формасы ретінде индукциялық ойқорытындыны алға тартты. Логиканың әрі қарай тарихи дамуы барысында зерттеу жұмыстары мен мәселелері бәршама өзгерді.

Мектеп жасына дейінгі балалардың алғашқы математикалық түсініктерін қалыптастыру «Балабақшада оқыту мен тәрбиелеу бағдарламасы» бойынша жүргізіледі. Балабақшадағы бүлдіршіндерге таным оқу іс әрекеті сәбилердің екінші тобынан басталып геометриялық қалыптар (пішіні, түсі, көлемі) ойын арқылы таныстырылса, естияр, ересек және мектепке даярлық топтарында осы қалыптардың құрылымын, санның белгілерін таныстырумен бірге санай білуге үйретіледі.

Негізінде баланың логикалық ойлау қабілеті дегеніміз – қарапайым математикалық алғашқы ұғымдарын меңгеруден басталады. Өйткені,бала сөйлей бастап өзінің мекен-жайын,телефон номерін жаттай бастайды.

Мектеп жасына дейінгі балалар ойлау әрекеті олардың күнделікті өмір жағдайына сәйкес түрлі заттарды ұстап олармен қарым-қатынас жасау арқылы дамып отырады. Баланың ойлау әрекеті балалар бақшасында өтілетін оқу іс-әрекеттерінде, ойындарда, әсіресе пайымын өрістетіп есептеу тәсілдерінде, бейнелеу өнерімен шұғылдануда, сурет салу, жапсыру мен мүсіндеуде үнемі дамып, түрлі іс-әрекеттердің нәтижесінде жүзеге асады.

Таным оқу іс-әрекетінде логикалық ойындар арқылы баланың ақыл ойының дамуы тек белгілі бір білім көлемін ғана емес, танымдық іс әрекет амалдары тәсілдерін игеру мен бірге есте сақтау, ойлау, елестеу, танымдық, шығармашылық қабілеттерінің дамуын тұтас қамтиды. Сөзбен сөйлеу әрекеті-ойлау құралы болып табылады.

Бұлардың бәрі қоршаған орта және өзі туралы білімді меңгеруі, мінез-құлық нормаларын игеруі, білім, білік дағдысының қалыптасуы, есте сақтау және ойлау қабілеттерімен тығыз байланысты. Өйткені солардың негізінде логикалық ойлау, ұғым қалыптасады. Баланың көрнекі-әрекеттік ойлауы заттармен нақты әрекеті арқылы жүзеге асады. Олар әр түрлі заттарды пайдалану, қоршаған ортамен, адамдармен қарым-қатынас жасау барысында білім және тәжірбие жинақтайды. Көрнекі-бейнелі ойлау мен оған ықпал ететін көрнекі-схемалық ойлаудың мәні одан туыедаған жағдайларды шешу үшін бала заттардың өзіне емес, олардың бейнесіне сүйену арқылы бейнеленеді. Олар құбылыстар мен заттардың тек жеке қасиеттерін ғана емес, заттардың орындарын ауыстыра алады. Қоршаған орта, ондағы адамдардың ролы мен орны туралы түсінігі неғұрлым кеңейе түседі.

Қоршаған орта, қоғамдық өмірдегі құбылыстар, олардың арасындағы байланыстары мен қатынастары, адамның алар орны, табиғат пен оның

құбылыстары, өсімдіктер мен жануарлар туралы білімдері дамиды. Оларды орындау барысында бала заттар мен құбылыстардың мәнді белгілерін айқындауды, кейбір дерексіз ұғымдарды сипаттауды, уақыт қатынасын, себеп – салдар, көлем, өлшем туралы түсініктерді игереді.

Ол сөздерді еркін қолданады, өз пікірін айтуды, оны негіздеуді, қарапайым заңдылықтарды анықтау, салыстыруды, талдауды, пайымдау логикасын, ойлауды үйренеді.

Балабақшада блалармен қарапайым математикалық түсінікті дамытуға бағытталған арнайы оқу іс-әрекеттері өткізіледі. Балалардың танымдық есептерді ұғына білу қабілетін одан әрі дамытудың маңызы зор. Баланың білімін нақтылау және тереңдетумен қоса, оларда сандық түсініктерді қалыптастыру қажет, геометриялық пішіндеді атап, айыры білуі тиіс. Логикалық, дидактикалық ойындар ұйымдастыруды қажет етеді.

Қазақ халқының халық ауыз әдебиеті үлгілерін бұрынғы бабалардың көрген – білген, көңілге түйген ғасырлар бойы уақыт елегінен өткізген ақыл – ойдыңжиынтығы, балалар бойына дарыту арқылы олардың ой – өрісін дамытумақсатында қысқа сандардан бастап ұзын шумақты сандарды жаттап үйретуді, санамақтарды үнемі оқу іс-әрекеттерінде пайдаланған жөн.

Халқымыздың ауыз әдебиетінің, ертегілер мен аңыздарды балалар сүйіп, қызығып тыңдайды, Бесік жыры, хайуанаттар айтысы, ертегілер, жұмбақтар, өтірік өлеңдер балаларды қызықтырады. Балалар өлеңнен кейін құстардың аттарын біліп және дыбыстарын дұрыс айтуға икемделеді.

Міне, осыдан баланың логикалық ойлау қабілеті шыңдалады, дамиды. Ойындарды қолдану сабақтың әсерлігін арттырып, балалардың логикалық ойлауын, математикалық қабілеттерін дамытады. Тәрбиеші ойындарды шығармашылықпен түрлене отырып, балалардың психофизиологиялық ерекшеліктерін ескеріп, жаңа тақырыпты өткенде өткен материалды қайталағанда, білімді тиянақтау негізінде топтағы барлық балалармен жүргізілетін бағдарламалар аясында жұмыс істегені абзал.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1.Б.Баймұратова. Мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамыту методикасы-Алматы: «Рауан»1991

2.Қ.Шаяхметұлы. Әлемдік білім кеңістігіне ену жағдайында қазақ тілінде оқыту мен тәрбиелеудің мәселелері-Колледждерде оқытылатын мемлекеттік тіл: тарих, бүгіні мен болашағы. Семей-2006. 19- бет

3.С.Қазыбайұлы. Бастауыш кластарда қазақ тілін оқыту- Алматы, 1997

4.Ғ.Дүкенбаева. Мектеп жасына дейінгі балаларды ойын арқылы адамгершілікке тәрбиелеу.-Алматы,1992

5.З.Бейсембаева. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. Алматы,2002

6.С.Рахметованың «Қазақ тілін оқыту методикасы».

РАЗВИТИЕ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ СРЕДСТВАМИ НЕТРАДИЦИОННЫХ ТЕХНИК РИСОВАНИЯ

МУСТАФИНА Лариса Михайловна
ГУ Специальная общеобразовательная школа интернат №4
Учитель начальных классов, олигофренопедагог
город Павлодар, Казахстан

«Истоки способностей и дарования детей - на кончиках пальцев ..
От пальцев, образно говоря, идут тончайшие нити – ручейки, ,
которые, питают источник творческой мысли..
Другими словами, чем больше мастерства
в детской руке, тем умнее ребёнок».
В. А. Сухомлинский

В системе коррекционно-образовательной работы с детьми ООП, с целью развития мелкой моторики и тактильного восприятия, занятиям изобразительной деятельностью уделяется особое внимание. В процессе художественного творчества у ребенка развиваются наблюдательность, эстетическое восприятие, эстетические эмоции, художественный вкус, творческие способности, умение доступными средствами самостоятельно создавать красивое. Благодаря практическим упражнениям художественные навыки ребенка становятся устойчивее, а восприятие тоньше и дифференцированнее.

Дети сОсобымиОбразовательными Потребностями – это дети, состояние здоровья которых препятствует освоению образовательных программ вне специальных условий обучения и воспитания. Таким образом, самым главным приоритетом в работе с такими детьми является индивидуальный подход, с учетом специфики психики и здоровья каждого ребенка.
При обучении детей с ООПодним из самых важных условий для педагога является понимание того, эти дети нуждаются в особенном индивидуальном подходе, отличном от рамок стандартных требований, в реализации своих потенциальных возможностей и создании условий для развития.
В последнее время отечественная и зарубежная педагогика все больше внимания уделяет изобразительной деятельности, как средству развития детей в целом. Намечаются новые пути в развитии изобразительной деятельности, которые позволяют отойти от традиционных штампов работы, направленные на овладение детьми только лишь определенных навыков в рисовании и лепке. Эти новые подходы позволяют разнообразить изобразительную деятельность через внедрение новых методов работы, которые дают толчок развитию, как творческому потенциалу ребенка, так и развитию личности ребенка в целом. Изобразительная деятельность с использованием нетрадиционной, художественной техники изобразительного искусства даёт возможность для

развития творческих способностей школьников с ООП. Важность данной темы заключается в том, что развитие моторики у детей дошкольного возраста позволяет сформировать координацию движений пальцев рук, развить речевую и умственную деятельность и подготовить ребёнка к школе.

Одним из таких методов является использование нетрадиционной художественной техники изобразительного искусства – **пластилинографии,** которая плодотворно влияет на развитие мелкой моторики рук.Понятие **"Пластилинография"** имеет два смысловых корня: первая "пластилин" подразумевает материал, при помощи которого осуществляется исполнение замысла. А "графия" - создавать, изображать. Принцип данной техники заключается в создании лепной картины с изображением более или менее выпуклых, полу объемных объектов на горизонтальной поверхности.

Побуждать пальчики работать - одна из важнейших задач занятий по пластилинографии. Так развивается мелкая моторика. Данная техника хороша тем, что она позволяет быстро достичь желаемого результата и вносит определенную новизну в деятельность дошкольников, делает ее более увлекательной и интересной.

Тренировка и моторика пальцев в первую очередь происходит с помощью лепки из пластилина, таким образом,быстро развиваются творческие способности ребенка, а еще пластилин хорошо развивает мелкую моторику рук.

Главное в работе с пластилином — не переоценить силы ребенка, дать ему интересное и увлекательное задание. Тогда он ощутит максимум удовольствия от процесса лепки и от результатов своей работы. А это — залог будущего успеха.

Прежде чем говорить непосредственно о пластилине, о рисовании этим материалом, надо сказатьо том, на какие стороны формирующейся личности ребёнка он оказывает своё благотворное влияние. Тактильная активность, особенно ярко проявляемая детьми именно при играх с пластилином напрямую влияет на формирование фантазии. Психологи указывают на прямую взаимосвязь между степенью развития у малыша фантазии и его складывающимися интеллектуальными способностями. Таким образом, стимулируя с помощью поделок из пластилина развитие фантазии ребёнка, его способность представлять перед собой образы предметов, которых в действительности нет перед его глазами в данный момент, мы закладываем базу для развития интеллекта ребёнка.

Рисование пластилиновых картин с детьмис ОООПможно начать с создания коллективных композиций в сотворчестве с воспитателем. Поначалу рисование идёт предметное. Затем постепенно расширяются эти границы до несложного сюжета.

Первоначальными приёмами обучения в рисовании пластилином являются: скатывание пластилиновых шариков, очень небольших размеров, их надавливание, размазывание по поверхности основы для создания плоского или полу рельефного изображения.

Задания с использованием описанных приёмов рисования можно разделить на следующие виды:

1. Использование только приёма надавливания.
2. Использование только приёма размазывания.
3. Использование обоих приёмов.

Обучение происходит поэтапно с возрастанием уровня сложности – от простого к сложному. Рисование пластилином не занимает много времени у ребёнка, хотя требует от воспитателя тщательной подготовки основы. Например, учитель рисует пластилином зебру, намечает примерное расположение полосок на её туловище, на занятии дети рисуют эти полоски. Вносятся дополнения: трава, солнце, по желанию. В результате получается красивая композиция. Таким же образом можно изобразить красивого петушка (перья на крыле и хвосте рисуют дети), солнышко – вёдрышко (дети рисуют лучики, глазки, ротик). Формируя навыки надавливания и размазывания, важно научить детей прилагать усилия пальчиками. Учитель показывает приёмы, а при необходимости берёт указательный пальчик ребёнка и помогает нарисовать пластилиновую линию, поворачивает пальчик в нужном направлении. **Основные направления размазывания** – сверху вниз, слева направо. Во время работы необходимо следить за тем, чтобы палец ребёнка не загибался, а оставался прямым и напряжённым; чтобы он действовал подушечкой пальца, а не царапал пластилин ногтем. В зависимости от тематики занятия, нужно предоставлять детям возможность самостоятельно выбрать цвет пластилина. Для работы с детьми выбирается пластилин чистых цветов, мягкий, не липнущий к рукам и не токсичный. Основа – плотный картон (не глянцевый), к которому хорошо прилипает пластилин. Также при создании пластилиновых картин необходимо иметь подручные материалы для придания объёма и декоративности: колпачки фломастеров, трубочки, зубочистки, расчёски, стеки.

Эти предметы способствуют развитию мелкой моторики. На занятиях с детьми с ООПиспользуются простые сюжеты: травушка – муравушка, дождь – проказник, плывёт, плывёт кораблик, шубка для ёжика и т.д. Регулярная работа с пластилиномпозволяет ребенку создавать более сложные композиции с помощью разнообразных и комплексных приёмов. Аппликацию из пластилина можно выполнять разными способами. Для работы потребуется лист картона, выбранный сюжет и цветной пластилин. Для начала нужно перенести понравившейся рисунок на лист картона или маркером на стекло, заполнить каждый участок картинки пластилином соответствующего цвета, что можно сделать маленькими шариками, жгутиками или целыми деталями, придав краям нужную форму. Прежде чем приступить к лепке из пластилина, следует научиться основным ее приемам, таким как раскатывание, скатывание, сплющивание, прищипывание , оттягивание и заглаживание и др. Овладение ими поможет создавать необходимые формы и придавать фигурам соответствующее

положение.

При выборе того или иного способа лепки, конечно, следует обратить внимание на возраст и индивидуальные способности ребенка. Чем хуже моторные навыки, тем целесообразнее лепить поделки, используя как можно меньше лишних деталей. Лучше в этом случае сконцентрировать внимание на свойствах пластилина: цвете, форме, пластичности. Ведь ребенок только учиться познавать мир через сложный процесс творчества. С возрастом можно увеличивать количество деталей. Мысленное дробление предполагаемой поделки на части научит ребенка анализировать и планировать.

Таким образом,видим, что занятия по пластилинографии положительно влияют на развитие мелкой моторики. В процессе работы развивается координация, согласованность движений пальцев рук, регулируется сила мышечных усилий, рука приобретает уверенность, точность, а пальцы становятся гибкими и пластичными, что имеет,важное значение, для подготовки руки к письму. Улучшается внимание, память. Вырабатывается терпение, усидчивость, проявляется заинтересованность. Такое обучение дает воспитанникам определенный круг знаний, практических и трудовых умений и навыков, позволяет успешнее находить свое место в окружающем социуме. Работа с необычными материалами, позволяет детям ощутить незабываемые эмоции, развивает творческие способности ребенка, что способствует общему психическому и личностному развитию детей.

Список использованной литературы:

1 . Аверьянова А.П. Изобразительная деятельность в детском саду: Планы занятий. Практическое пособие для педагогов дошкольных учреждений. – М.: Мозаика – Синтез; М.: ТЦ Сфера, 2003. С. 47 – 52.
2.Дыбина. О.В, Творим, изменяем, преобразуем. / О. В. Дыбина. – М.: Творческий центр «Сфера», 1999. С.6- 7.
3.Корнев АЛ. Экспериментально-психологический анализ недостатков изобразительной деятельности у детей, страдающих дизлексией, и детей с ЗПР //Дефектология. 1983. № 4. С. 10-15.
4. Екжанова ЕА. Формирование изобразительной деятельности у детей дошкольного возраста с ЗПР. Методическое пособие. - М., 2000.
5. Леонова. Н.Н, // Здоровье и экология. – 2010. - №11 С. 42 – 43.
6.Павлова. М.А., Лысогорская.М.В. Здоровьесберегающая система дошкольного образовательного учреждения: модели программ, рекомендации. – Волгоград: Учитель, 2009. С 34.
7.Румянцева. Е.А, Необычное рисование. – М.: Дрофа, 2006. С. 4 – 12

LEARNING ENGLISH IS THE KEY TO DIPLOMACY AND ALL OUR FUTURE

МУХАМБЕТИЯРОВА Кузбиби Аманбековна
Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті
Аға оқытушы
Ақтау қаласы, Қазақстан

Аңдатпа

Мақалада ағылшын тілінің дипломатиялыққатынастардағы алатын айрықша рөл атқаратыны туралы баяндалады. Бүгінгідей жаһандану заманында көп тіл білетін адамның қоғамдағы алар орны да ерекше. Халықаралық қатынастар кезінде ағылшын тілін білу сән емес, заман талабы екені белгілі.

Ағылшын тілі қазіргі заман талабына сай, кең ауқымда қолданылатын тіл. Дипломатиялық тілдер арасындаең көп сұранысқа ие ағылшын тілі болып табылады. лингвистикалық вариацияға үлкен төзімділігіменағылшын тілі жаһандық тіліне айналды. Ағылшын тілі - көптеген халықаралық ұйымдардың ресми тілі. Халықаралық сипаттағы ағылшын тілінің рөлі, қазіргіXXI ғасырда тереңдетілген.

Аннотация

В статье рассматривается о роли английского языка в дипломатических отношениях. Сейчас, в эпоху глобализации, полигот занимает играет важную роль в обществе. Знание английского языка это не мода, как известно, а требование времени.

Среди дипломатических языков наибольшей популярностью пользуется английский, он является первым выбором среди масс и элиты. С большой терпимостью к лингвистическим вариациям английский как глобальный язык стал языком власти и престижа и, таким образом, международным привратником социального и экономического прогресса. Нынешнее доминирование английского как мирового языка бесспорно. Он играет официальную или рабочую роль в большинстве международных организаций

Twenty-first century lives are not lived in isolation. We work with and live in neighborhoods with people from other cultures who speak other languages. Our state’s economy depends strongly on the international trade of small and large businesses. Foreign companies invest billions of dollars in our country and provide us thousands of jobs. We engage in citizen diplomacy and military actions with hundreds of countries both at home and across the globe.

To compete academically, economically and politically, and function successfully in a global society, our students need to be globally competent - and that means being able to communicate and interact effectively in at least one other language and culture.

What language should one use when speaking to diplomats, or what language should diplomats use? Or, to be more precise, what language/languages should a (young) diplomat try to learn to be more successful in his profession?

The term "language in diplomacy" obviously can be interpreted in several ways. First, as tongue ("mother" tongue or an acquired one), the speech "used by one nation, tribe, or other similar large group of people"; in this sense we can say, for example, that English used to be the predominant diplomatic language.

Among the diplomatic languages English is the most popular; it is the first choice amongst the masses and the elite alike. With a great tolerance for linguistic variations, English as a global language has become the language of power and prestige and thereby an international gatekeeper to social and economic progress. The current dominance of English as a world language is undisputed. It plays an official or working role in most international organizations. English has replaced French as the lingua franca of diplomacy since World War I

The rise of English in diplomacy began in 1919, in the aftermath of World War I, when the Treaty of Versailles was written in English as well as in French, the dominant language used in diplomacy at that time. The widespread use of English was further advanced by the prominent international role played by English-speaking nations (i.e., the United States and the Commonwealth of Nations) in the aftermath of World War II, particularly in the establishment and organization of the United Nations and the development of the Internet. English is one of the six official languages of the UN and, along with French, one of its two working languages (the others are Arabic, Chinese, Russian, and Spanish). English is the current lingua franca of international business, science, technology, and aviation.

There are one billion people in this world. One billion people are trying to conjugate verbs. One billion people are trying to understand the difference between much and many. One billion people are trying to pronounce the sound **th** and make it sound natural. Yes, that's right; one billion people are trying to learn English. This is because English has become the most important language in the world. 1.5 billion people already speak the language in addition to the 1 billion that are learning it.

Most major world organizations and functions are administered in English, including, international relations and others. Most international business is in English, and the language is often used between people from different nations. English is the international language.

It was said a few years ago that if the human race is wiped out in the next 50 years it will not be because of disease or an asteroid hitting the earth, but because of foreign policy and international relations. In a world where thousands of nuclear weapons exist and more countries are trying to acquire them, where suicide terrorist strikes come without warning and thousands die each day from poverty caused by the way the international system operates, we need to know about and understand international relations.

As the world becomes smaller there will soon be no way to avoid English. So why not learn it now? Look at all the advantages we can have...

Most of the web pages on the Internet are in English. The Internet has a huge amount of information, some of which can only be accessed in English. English will allow you to chat with people from all over the world in chat-rooms, email and other services.

International news is broadcast in English. Examples include networks such as CNN and NBC International. These are much faster and more up-to-date than local networks, and knowledge of English allows us to follow news all over the world. Likewise, international newspapers written in English can be found all over the world.

Around 90% of scientific journals are written in English. Therefore, if we want to remain current in the world of science, an understanding of English is vital. For the scientists, who go to conferences around the world and should improve their understanding in this field.

If we are interested in advancing in the business world, English is a key to success. Most countries in some way will do business with English speaking countries. As well, English has become the international language of business and is often used as a neutral language for business between various countries. It is now common for an engineer in Kazakhstan to get technical support in English from an expert from foreign countries. With English we can communicate with technicians and experts from any country in order to help our companies. We can also communicate with business people from other countries in the neutral language of English. Companies are also recognizing the value of English and now pay more for employees who can speak English. So even in our own country, speaking English can get you more cash!

Knowing English will open the door to many new and exciting jobs in countries all over the world. As well, we will be able to obtain jobs in our own country because we can speak English. Our resume will be stronger because we are bilingual and have knowledge of the English language. Our opportunities will be numerous when we can speak and read English.

We will be able to read books written by American, British, and other English speaking authors without needing the translated copy. Many classic novels were written in English. Reading Shakespeare just isn't the same in translation.

Some of the most famous magazines in the world are in English, such as Time or even Cosmopolitan.

Learning English will allow us to watch movies in their original language. Hollywood movies are not as good with translations or subtitles. Wouldn't it be nice to know exactly why the latest Hollywood blockbuster won so many Oscars?

When we learn English we can finally understand what our favorite song on the radio is saying. American and British music is some of the most popular in the world, and surprisingly some musicians still have something important to say in their lyrics.

Learning English will give us the ability to travel to English speaking countries like the United States, Canada, England, and Australia. As well, you will be able to communicate with other people in Europe, Asia, and all over the world.

English is spoken in more than 100 countries and is often the only way to communicate in a foreign country. We would be surprised how many more people in Japan speak English than Spanish. Asking directions is simple when we can speak the language. Understanding the tour guide is another benefit of understanding English. Our whole vacation will open up before our eyes when we can understand the people and the things around us. With English we will be able to meet new people on our vacations

There is a satisfaction that comes with learning a language. It will be very rewarding the first time we understand a movie in full, or read a book completely. Or what about helping an English speaking tourist find their way around our city? It is also very fun to tell our friends what exactly the new song is talking about.

Nothing is more satisfying than having a mistake-free conversation when traveling in an English speaking country.

In today's global world, the importance of English cannot be denied and ignored since English is the most common language spoken everywhere. With the help of developing technology, English has been playing a major role in many sectors including medicine, engineering, and education, which, in my opinion, is the most important arena where English is needed. Particularly, as a developing country, Kazakhstan needs to make use of this world-wide spoken language in order to prove its international power.

In my opinion internationally people need one common language. For many years, English has been the common world-wide language, and it will be in the future. For this reason, if we want to follow trends, new gadgets and technology, modernization of the developing world, we have to know English whatever age you are in.

Literature:

1.Johnson, Anne (2009) "The Rise of English: The Language of Globalization in China and the European Union," Macalester

2.R.G.Feltham Diplomatic Handbook..Longman. London and New-York.

.

ОРЫС ТІЛІН ҮЙРЕТУ БАРЫСЫНДАҒЫ ТИІМДІ ӘДІС-ТӘСІЛДЕР,ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

МҰСЛІМОВА Сара Сағындыққызы
Бозой орта мектебі
Орыс тілі және орыс әдебиеті пәні мұғалімі
Ақтөбе облысы, Шалқар ауданы
Қазақстан

Аңдатпа

Еліміздің білім беру жүйесіндегі ізденістер,жаңартылған білім мазмұнын, жаңа педагогикалық технологиянытәжірибеге енгізу туралы айтылады. Орыс тілін үйрету барысындағы тиімді әдіс –тәсілдерді, инновациялық технологиялары мен әдістемелік жұмыстар туралы.

Аннотация

Современный этап развития образования характеризуется интенсивным поиском нового в теории и практике языкового обучения. Данная статья о внедрении наиболее оптимальных методов обучения, использование новых образовательных технологий.

«Мұғалім ісі сырттай қарапайым болғанмен-тарихтағы ең үлкен істің бірі»
К.Д.Ушинский

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында еліміздің білім беру жүйесінің басты міндеттері мен мақсаттары көрсетілген. Қоғамның қарқынды дамып экономикадағы елеулі өзгерстер мұғалім қауымына үлкен жауапкершілік жүктеп отыр. Қазіргі таңда әр мұғалім өз пәнін теориялық және методикалық жағынан терең меңгерген, жаңа педагогикалық технология әдістерін өз тәжірибесінде шебер қолдана білетін, жаңа қоғамның жаңалықтарына қанық ,кәсіби потенциалы жоғары болуы керек.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев өзінің «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» Жолдауында ең алдымен ,білім беру жүйесінің рөлі өзгеруі тиіс.Біздің міндетіміз- білім беруді экономикалық өсудің жаңа моделінің орталық буынына айналдыру,оқыту бағдарламаларын сыни ойлау қабілетін және өз бетімен ізденудағдыларын дамытуға бағыттау қажет,» - дегенеді.

Оқушыны білімнің халықаралық талаптарына сай оқыту,бәсекеге

қабілеттілікті дамыту үшін оқыту жүйесіне тың әдістемелер енгізу бүгінгі

күннің кезек күттірмес талабына айналды. Биылғы оқу жылы білім беру саласына елеулі өзгерістер әкеліп, мұғалімнің жаңа форматқа енуіне мүмкіндік жасады.

Міне бүгін біз алдымыздағы шәкірттерімізді бәсекеге қабілетті етіп тәрбиелеуіміз үшін сыни тұрғыдан ойлап, өзінің көзқарасы, өзіндік шешімі бар,өз бетінше жұмыс жасай алатын, барлық туындаған сұрақтарға шешім таба алатын,ортада өзін еркін сезінетін болашақ иесін тәрбиелеу үшін оқыту әдістемесін жаңарту керек екендігін түсіндік. Сондықтан әрмұғалім жаңартылған әдістемені жүзеге асырып,оқушының жеке дара қабілетін дамытып қана қоймай оны өмірге бейімдеуі керек.

Мұғалім ізденісі – оқушының пәнге деген қызығушылығын арттырып, білім сапасыныңартуына ықпал етеді. Мен көп жылдар бойы

М.М.Жанпейісованың«Модульдік оқыту технологясын» тәжірибемде пайдаланып,оқушылардың пәнге деген қызығушылығының , білім сапасының артқанын байқадым. Модульдік оқыту жүйесі де оқушыларды топтастырып оқытуға негізделген оқыту технологиясы екендігі бәрімізге мәлім.Топтық жұмыс оқушылардың бірлесе жұмыс істеп, бірлесе сұраққа жауап іздеуіне мүмкіндік береді,шығармашылық қабілетін дамытады, бірін –бірі тыңдап,түсінбеген сұрақтарға бірлесе жауап іздеуді көздейді.Сынып оқушылары арасындағы өзара бәсекелестік кейін бәсекеге қабілеттілікті дамытатыны сөзсіз.

Орыс тілін үйрену барысында жазбаша жұмыстар мен қатар, ауызша сөйлеу, дауыстап оқу, сөздік жұмыс, мәнерлеп оқыту өте маңызды. Оқушының әрбір айтқан сөзінің дұрыстығынан бастап ,оны жүйелі сөйлеуге дейін жетелеу мұғалімнің үлкен еңбегінің арқасында жүзеге асады. Мұғалім оқушының жас ерекшелігін ескере,әр сабаққа тыңғылықты дайындалып, оның қызығушылығын арттыратын әдістерді таңдап, АКТ мүмкіншіліктерін пайдаланбаса оқушы тез жалығады.

Қай уақытта да оқушылардың пәнге қызығушылығын арттырмай нәтижеге жету мүмкін емес екендігі бәрімізге мәлім.Сондықтан мұғалім сабағы – оқушының қиялын дамытып, пәндік қабілеттерін шыңдауға, білім алуға құштарлығын дамытуға негізделген іс-әрекет болуы керек.

Мен өз тәжірибемде оқушыларға сабақ алдында психологиялық дайындық жүргізіп, сынып оқушыларының өздеріне сенімділігін арттырамын, орыс тілінде еркін сөйлеуден қорықпауына ықпал жасаймын.Сабақты Чексэндмихайидың«Алтын ережесінен» бастаймын,топқа бөлемін,өзін-өзі бағалау парақшасы таратылып, әр оқушы өзінің күнделікті жұмысын және өз тобының жұмысын бағалайды. «Алтын ереже» оқушыларғауақытты үнемді пайдалануды үйретеді.Топтық жұмыс кезінде әр топта «Группа дополнение» жұмыс жасап, топтардың жауаптарын толықтырып оырады.

Білу кезеңінде «Миға шабуыл» стратегиясын пайдаланып, өткен материалды еске түсіремін. «Мағынаны тану» кезеңінде «ДЖИГСО», «Шындық па, өтірікпе?», «Ашық микрофон», «Ыстық орындық» әдістерін пайдаланамын. Бұләдістер оқушының пәнге қызығушылығын арттырып, еркіндігін қалыптастырады. Оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту, топтық жұмысқа бейімдеу, ізденуіне «Кластер», «Постер»әдістерін пайдаланған тиімді.

Жинақтау кезеңінде «Синквэйн» әдісі қолданылып,оқушының сөздік қорының дамуына,сөз таптарын анық табуға машықтанады.Сабақ сонында «Рефлексия» әдісін пайдаланған тиімді. Жалпы аталған жаңартылған білім мазмұнының әдіс-тәсілдері оқушының жан-жақты болып қалыптасуына, өзбетінше жұмыс жасау дағдысының дамуына, шығармашылық қабілетін шыңдауға,өзара байланыс пен кері байланысты дамытуға, оқушының сыни тұрғыдан ойлау қабілетін дамытатын әдістер жиынтығы екендігіне тәжірибеге енгізу арқылы көзіміз жетті.Үстіміздегі оқу жылы мен 7кластарға орыс тілі пәнінен дәріс беремін.Жыл басында оқушылар жаңартылған оқулықпен

жұмыс жасауы қиындау болғанымен, екі оқу тоқсанының соңында оқушылар өз бетілік жұмыстар, түрлі әдіс-тәсілдерді игеріп алды.Дәстүрлі оқытудан жаңартылған мазмұнда дәріс берудің тиімді тұстары айқындала бастады.

7 класта «Как провести хронометраж своей жизни» тақырыбында өткізген сабағымда ұйымдастыру кезінде «Пожелание другу» ойынымен бастадым. Оқушылар шеңберге тұрып бір бірінің қолын ұстап «Я желаю тебе...» деп көп нүктенің орнына зат есім қойып,өздерінің бір-біріне деген тілегін айтты. Келесі кезеңінде, экранға «время, бремя, знамя, пламя, семя, стремя» сөздері шығарылады,сұрақ қою арқылы жаңа тақырыпты анықтады. Жаңа тақырып ашылғаннан кейін «Клубочек мудрости» әдісімен оқушылар өткен тақырып бойынша «Склонение существительных» білімдерін ортаға салады.Мұғалім столының үстіне жіп орамасы тасталған, сол жіп орамасы толық тарқатылып болғанша оқушы «Склонение существительных» туралы не біледі, соның барлығын айтып шығады.

Сабақтың орта кезеңіне көшу кезінде «Угадайка» ойыны арқылы оқушыларды топтастырамын. Класс оқушылары екі топқа бөлінеді.«Хронометраж одной недели моей жизни» деген тақырыпқа проект қорғайды. Проект кезіндеоқушылар ноутбук көмегімен өздерінің үйден түсірген видеоларын көрсетіп,топ оқушыларыныңаптадағы қызық іс-әрекеттерін көрсетіп, орыс тілінде алған әсерлерімен бөлісті. Проект қорғау оқушылардың сөйлеу мәдениетін, шығармашылық қабілетін,өзара қарым-қатынас пен сөздік қорының дамуына ықпал етеді.Сабақ соңында «Три М» әдісі пайдаланылды. Онда оқушылар сабақта сәтті шыққан үш тұсын атайды. Келесі сабаққа өздерінің бір апталық өміріне осы тақырыпты арқау етіп, презентацияжасап келу тапсырылды.

Жаңа жағдайларда оқытушы оқыту әдістерін ғана пайдаланбай, ақпараттық–коммуникациялық технология мүмкіндіктерін пайдалануы керек. Орыс тілін оқытуда мультимедия бағдарламсының көмегін де айта кету керек. Мультимедия бағдарламасы көмегімен тыңдалым, талдау, оқу, қорытынды тест жұмыстары, бекіту жаттығуларын алуға болады. Мультимедиялық бағдарлама оқушылардың пәнге қызығушылығын арттырып қана қоймай, білім сапасын арттыруға септігін тигізеді,оқушылардың өз бетінше жұмыс жасау дағдысын дамытады,word мәтіндік редакторымен жұмыс жасауды үйретеді.

Сонымен қатар, бүгінгі білім үштілділікті талап етеді.Себебі, бізді қоршаған жаңа техниканы толық қанды іске қосу үшін тіл білу керек екендігі бәрімізге аян.

Тіл – адамның ең құдіретті құралы. Ол - танудың, түсінудің, дамудың құралы.

Қазақстан халқына жолдауында Н.Ә.Назарбаев білім беру жүйесінде үш тілдің- мемлекеттік тіл ретінде қазақ тілі,ұлтаралық қатынас тілі ретінде орыс тілін және әлемдік экономикаға кірігу тілі ретінде ағылшын тілін меңгерген,бәсекеге қабілетті маман даярлау міндетін атап көрсеткенін білеміз.

Елбасы қойып отырған міндеттің негізгі мақсаты – өмірде өз орнын нақты білетін,өзара қарым-қатынаста өзін еркін ұстайтын,кез келген ортаға тез бейімделетін,белгілі бір ғылым саласында өз білімі мен білігін көрсете алатын, көптілді және көпмәдениетті құзыреттілікті игерген полимәдениетті жеке тұлға қалыптастыру.

Сондықтан оқушы санасына бүгінгікөшке ілесу тек көптілді азаматтардың үлесінде екендігін түсіндіру қажет.Үштілді меңгеру оқушыларды халықаралық жобаларға қатысуға, шетел тіліндегі ақпаратқа қол жеткізуге мүмкіндік береді. Жаңалығы көп заманда мұғалімнің қызметі бұрынғыдан да күрделеніп, жаңа мақсаттар мен міндеттер қойылып отыр.

Осы орайда ұлы педагог К.Д.Ушинскийдің «Мұғалім ісі сырттай қарапайым болғанмен-тарихтағы ең үлкен істің бірі» деген сөзі еске түседі.

Мұғалім – қоғамдағыөзгерістер мен жаңалықтарды ілгері жылжытушы күш болып қала бермек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Мектеп директорының орынбасары» Республикалық ғылыми – әдістемелік журналы,№4-5,2017жыл.
2. «Мектеп директорының орынбасары» Республикалық ғылыми – әдістемелік журналы,№5-6,2014жыл.
3. «Русский язык и литература» методическое руководство, Алматы «Атамұра» 2017жыл.

РАЗВИТИЕ СОЦИАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

ЭЛЕРТ Надежда Викторовна
КГУСОШ № 10
учитель начальных классов
Павлодарская область город Экибастуз
Казахстан

Аңдатпа

Қазіргі қоғамның өзекті мәселесі – жеке тұлғаны қалыптастыру, өзгеріп отыратын экономикалық және әлеуметтік жағдайда өмір сүруге дайын, ақиқаттың барына белсенді әсер етіп, оны жақсы жағына қарай өзгерту болып та ІЦӘӘЙ»ФЯбылады.

Осыған байланысты, мектеп баланың дамуында сөзсіз зор рөл атқарады.

Білім беру мазмұнының бұл түрі құзыреттілікке, өмірдегі мәселелерді шешудің жалпы тәжірибесін ұсынып отыр, қызметтің кілті (көптеген әлеуметтік салаларға қатысты)әлеуметтік рөлді,құзыреттілікті орындаудыұсынып отыр.

Ұлттық деңгейде білім беру мақсаты - Қазақстан Республикасыныңсаяси және экономикалық , әлеуметтік өміріне ат салысуға, тұлғаның жеке басының және діни дамуына, нық тұруына қодау көрсетеді.

Әлеуметтік құзыреттілік процесінің дамуы- «нақты қалыптастыру себебімен шектелмейді, ол адамның жеке өмір сүру жағдайына бөлінбейді, сонымен қатар сала қызметіне көптеген жаңа өзгерістер, қиын мәселелер, шешуге жаңа өзгерістер енгізуді талап етеді».

Аннотация

Одна из актуальных проблем современного общества - формирование личности, готовой не только жить в меняющихся социальных и экономических условиях, но и активно влиять на существующую действительность, изменяя ее к лучшему.

В связи с этим, безусловно, значительную роль в развитии ребенка играет школа.

Компетентностный подход отражает такой вид содержания образования, который предполагает целостный опыт решения жизненных проблем, выполнения ключевых (т.е. относящийся ко многим социальным сферам) функций, социальных ролей, компетенций.

Цель образования на национальном уровне - способствовать становлению компетентной, интеллектуально и духовно развитой личности, готовой к эффективному участию в социальной, экономической и политической жизни Республики Казахстан.

Развитие социальных компетенций - процесс, который «не заканчивается однажды по причине их окончательной сформированности, он не прерывается в течение всей жизни человека, так как в сферу его деятельности попадают новые, более сложные проблемы, требующие новых подходов к решению».

Современный мир меняется с огромной скоростью. Мы живем в эпоху новых технологий, новых средств коммуникаций, которые меняют наш образ жизни, общения и мышления, а также методы достижения благосостояния. Мощь человеческого мозга, знания и творческий подход будут все больше и больше применяться в качестве основного капитала общества.

Мир наших детей не похож на мир предыдущих поколений. Будущее во многом зависит от их способности понимать и воспринимать новые концепции, делать правильный выбор, а также учиться и уметь адаптироваться к изменяющимся условиям в течение всей своей жизни.

Одна из актуальных проблем современного общества - формирование личности, готовой не только жить в меняющихся социальных и экономических условиях, но и активно влиять на существующую действительность, изменяя ее к лучшему. На первый план выходят определенные требования к личности - творческой, активной, социально ответственной, обладающей хорошо развитым интеллектом,

высокообразованной, профессионально-грамотной.

Известно, что наибольшая способность к развитию проявляется в детстве: закладывается фундамент личности, интенсивно формируются базовые социальные установки, основы мировоззрения, привычки, развиваются познавательные способности, эмоционально-волевая сфера. Складываются многообразные отношения с окружающим миром.

Динамизм современной цивилизации, усиление роли личности в обществе и производстве, возрастание ее потребностей, гуманизация и демократизация общественных отношений, интеллектуализация работы, быстрое изменение техники и технологий - эти и прочие тенденции предопределяют необходимость изменения формулы «образование на всю жизнь» формулой - «образование через всю жизнь».

Главным критерием успеха образовательной реформы является достижение такого уровня, когда любой гражданин нашей страны, получив соответствующее образование и квалификацию, может стать востребованным в любой стране мира.

Отныне вхождение Казахстана в мировое образовательное пространство будет решаться путем обновления структуры и содержания образования, совершенствования технологий обучения, дальнейшего развития национальной системы оценки качества образования.

В связи с этим, безусловно, значительную роль в развитии ребенка играет школа. Важно, чтобы именно здесь сложился психологически необходимый ребенку институт, где он мог бы разносторонне развиваться, учился бы открыто выражать свои мысли и чувства.

Сегодня перед казахстанской школой, как и перед образованием во всем мире, стоит задача определения новых подходов к образованию. Необходимо отметить, что в Законе Республики Казахстан «Об образовании» сделан акцент на формирование всесторонне развитой личности. Одним из ответов системы образования на этот запрос времени является идея компетентностно - ориентированного образования.

Компетентностный подход отражает такой вид содержания образования, который предполагает целостный опыт решения жизненных проблем, выполнения ключевых (т.е. относящийся ко многим социальным сферам) функций, социальных ролей, компетенций.

Компетенция - готовность эффективно мобилизовать внутренние и внешние ресурсы для достижения успешной деятельности в целях удовлетворения индивидуальных и общественных потребностей, составляющих социальный заказ к системе образования.

Цель образования на национальном уровне - способствовать становлению компетентной, интеллектуально и духовно развитой личности, готовой к эффективному участию в социальной, экономической и политической жизни Республики Казахстан.

Следовательно, переход на 12-летнее образование — это, по существу, реформа всей национальной системы образования. Необходимо создать

условия для формирования у обучаемых опыта самостоятельного решения познавательных, коммуникативных, организационных, нравственных проблем, составляющих качественное содержание образования.

Ожидаемые результаты определены в виде ключевых компетенций выпускника:

- ценностно-ориентационная компетенция;
- общекультурная компетенция;
- когнитивная компетенция;
- информационно-технологическая компетенция;
- компетенция социального взаимодействия;
- компетенция личностного саморазвития;
- коммуникативная компетенция.

Начальная школа - органическая часть, первая ступень средней школы. Именно в ней закладывается фундамент для последующих этапов образования. У учащихся формируются навыки рациональной организации учебного труда, общие учебные умения и навыки, которые в совокупности обеспечивают надежное основание для последующей учебно-познавательной деятельности школьников, способствуют приобретению глубоких и прочных знаний. Компетенции могут быть ключевыми, т.е. опорными наборами знаний, умений, навыков, качеств. Современным ядром ключевых компетенций является личностный компонент. Умение взаимодействовать в реальных жизненных условиях, а не сумма фактических знаний - вот чему необходимо учить наших ребят.

Одни из ключевых компетенций, которые формируются в начальной школе, являются социальные компетенции.

Парадокс данной компетентности, как и любой другой, состоит в том, что она проявляется как в школьной ситуации, где она приобретается учеником и контролируется преподавателем, так и за пределами школы, где качество ее развития становится жизненно важным для любого человека.

Язык, являясь инструментом социального взаимодействия людей, орудием, инструментом мышления и познания, сегодня рассматривается как среда, существующая вне отдельно взятого человека, как некое «пространство», реальное, видимое, духовное, ментальное, «как дом бытия духа» (Степанов Ю.С.). Это пространство формирует мышление, а таким образом и поведение существующего в нем социума,и каждого отдельно взятого человека.

Социальная компетенция проявляется в деятельности общения, которое в психологии рассматривается как взаимодействие двух или более людей, направленное на согласование и объединение их усилий с целью выстраивания отношений и достижения общего результата и является одним из важнейших факторов психического и социального развития ребенка.

Личность людей складывается и функционирует только в их отношениях с окружающими людьми. Согласно Л.С.Выгодскому, все высшие психические функции человека первоначально формируются как внешние, т.е.

такие, в реализации которых участвует не один, а минимум два субъекта. И лишь постепенно посредством присвоения они становятся внутренними. Разработка взглядов Л.С. Выгодского привела к созданию отечественными психологами (А.В.Запорожец, Д.Б. Эльконин и др.) концепции детского развития, в рамках которой развитие ребенка понимается как процесс присвоения общественно-исторического опыта в процессе взаимодействия с его носителями - взрослыми.

Общение ребенка и взрослого в большинстве случаев составляет лишь часть их более широкого взаимодействия. Развитие мотивов общения происходит в тесной связи с основными потребностями ребенка: потребность в новых впечатлениях, в активной деятельности, в признании и поддержке. На этом основании выделяются три основные категории мотивов общения - познавательные, деловые и личностные. Познавательные и деловые мотивы играют служебную роль и опосредуют достижение более далеких, конечных мотивов; личностные мотивы получают в деятельности общения свое конечное удовлетворение.

Ребенок - часть социальной ситуации. К началу каждого возрастного периода складывается совершенно своеобразное, исключительное, единственное и неповторимое отношение между ребенком и окружающей его социальной действительностью. Это отношение назовем социальной ситуацией развития в данном возрасте. Социальная ситуация развития, специфическая для каждого возраста, строго закономерно определяет весь образ жизни ребенка и его социальное бытие. Среда с точки зрения развития становится для ребенка совершенно иной с той минуты, когда он переходит от одного возраста к другому.

С поступлением в школу ребенок проходит несколько социальных ситуаций развития. Если до школы центром социальной ситуации развития ребенка были родители, то для школьника начальной школы (7-10 лет) таким центром становится учитель. Роль взрослого почти не меняется, но учитель становится авторитетнее родителей. Учащиеся усваивают элементарные правила делового общения. Навыки межличностного общения у младших школьников, как правило, развиты недостаточно. Есть дети с пониженной социальной активностью, склонные к одиночеству, - они любят читать, собирать марки и т.д. Часть детей в своих отношениях со сверстниками использует не слишком удачные социальные стратегии. Ученикам начальных классов свойственны четыре типа подобного поведения: подлиза, клоун, псевдовзрослый и хулиган.

Постепенно в связи с вхождением в коллектив сверстников общение с товарищами приобретает для детей все большее значение. К концу младшего школьного возраста стремление к одобрению со стороны товарищей часто выражено даже более сильно, чем стремление к одобрению взрослых. Это новое обстоятельство влечет значительные изменения в социальной ситуации развития младшего школьника и подготавливает переход к новому этапу возрастного развития - подростковому возрасту.

Развитием социальной компетенции учащихся в младшем школьном возрасте является следующее:

- усвоение учащимися элементарных правил делового общения при общении с преподавателем;
- развитие моделей межличностных отношений младших школьников в целях перевода их из отношений аморфного характера к структуре межличностных отношений на основе парных связей как устойчивых элементов структуры;
- замена диффузных эмоциональных связей, являющихся основой межличностных отношений учащихся начальной школы, устойчивыми содержательными связями в рамках учебной деятельности, а в последствии и за ее пределами путем интенсивного формирования учебно-познавательных интересов в процессе коллективно-распределительной деятельности;
- формирование устойчивой группы школьников - делового лидера детей обоего пола, как единой структуры межличностных отношений, объединяющей до 20% наиболее авторитетных учеников обоего пола (правило Паре), в целях вытеснения ценностей успеха в учении ценностями морально-этического плана;
- формирование класса как референтной группы для учащихся и основной микросреды, в которой происходит развитие личности младшего школьника.

Особой задачей развития социальной компетентности младших школьников является преодоление эгоцентризма как неспособности увидеть окружающий мир глазами другого человека. Эгоцентризм включает такие его виды, как:

- пространственный эгоцентризм (неумение различить левую и правую стороны у человека, стоящего напротив; неумение представить расположение предметов с другой позиции, чем та, с которой смотрит ученик; неумение ориентироваться в окружающем пространстве);

познавательный эгоцентризм (характеризует процессы восприятия, мышления и воображения: новый опыт рассматривается с точки зрения старого знания, что может препятствовать восприятию нового);

- моральный эгоцентризм (неумение понять, что другие люди могут иметь другие точки зрения на одно и то же явление);
- коммуникативный эгоцентризм (сосредоточенность только на своих переживаниях и проблемах).

Если руководствоваться теорией о ключевых компетенциях доктора педагогических наук Хуторского А.В., то одной из главных, которые учитель формирует в начальной школе, являются социальные компетенции:

- владеть знаниями и опытом выполнения типичных социальных ролей;
- уметь действовать в каждодневных ситуациях семейно-бытовой сферы;
- определять свое место и роль в окружающем мире, в семье, в

коллективе, государстве;

- владеть культурными нормами и традициями, прожитыми в собственной деятельности;
- владеть эффективными способами организации свободного времени;
- владеть элементами художественно-творческих компетенций читателя, слушателя, исполнителя, зрителя, юного художника, писателя.

Развитие социальных компетенций - процесс, который «не заканчивается однажды по причине их окончательнойсформированности, он не прерывается в течение всей жизни человека, так как в сферу его деятельности попадают новые, более сложные проблемы, требующие новых подходов к решению».

Список литературы:

1. Дроздова Н.П., Ефимова Е.Г.,Колесникова М.Ф. Активные методы обучения: учеб. -метод. пособие - СПб, СПб ГУ, 2002.-296с.

2. Полат Е.С. « Новые педагогическиеи образовательные технологии в образовательном учреждении», Москва, «Аркти», 2005г.

3. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия.- М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов. 2004.

ФОРМИРОВАНИЕ ДУХОВНОГО СОЗНАНИЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ – НАДЁЖНЫЙ МОСТ К УВЕРЕННОМУ НОВОМУ БУДУЩЕМУ

НЕДЕЛЬКО Анна Александровна
КГУ «Средняя школа № 23»
Учитель начальных классов
СКО, город Петропавловск
Казахстан

Аңдатпа

Мақала «Рухани жаңғыру» қоғамдық санасын модернизациялау бағдарламасының ережелерін нақты іске асыруға арналған. Бастауыш сынып оқушыларының рухани сана-сезімін қалыптастырудың кейбір әдістерін қарастырады, олар оқудан тыс іс-шараларды дайындау мен өткізу туралы қысқаша баяндалады.

Аннотация

Статья посвящена практической реализации положений Программы модернизации общественного сознания «Рухани жаңғыру». В ней рассматриваются некоторые методы формирования духовного сознания

учащихся начальных классов, через краткое изложение подготовки и проведения внеклассного мероприятия.

«Казахстан вступил в новый исторический период. В этом году своим Посланием я объявил о начале Третьей модернизации Казахстана», - сказал Президент Республики Казахстан в своей статье - «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания», о программе «Рухани жаңғыру».

Казахстан уже прошёл две стадии своего становления: модернизацию **экономики** и модернизацию **политики**. Теперь настало время **народа**, который должен быть сознательно готов к новым переменам, которые навязывает время и мировое сообщество.

После выхода статьи Нурсултана Абишевича Назарбаева, многие общественные деятели, государственные служащие, депутаты, и многие другие граждане Республики Казахстан, высказали своё **положительное** мнение о нововведениях.

На мой взгляд, в данной статье Назарбаева, прозвучали все ответы на вопросы казахстанцев, и даны прямые рекомендации, в которых мы все нуждались.

Данная программа позволит нам перейти на новый уровень модернизации не только сознания общества, но и модернизацию государства в целом. Она обращена именно к будущему нашего общества. Мы будем достигать огромных успехов тогда, когда «Рухани жаңғыру» будут обсуждать во всех коллективах, во всех учебных заведениях. Это не просто обращение к будущему поколению, а полноценная стратегия развития патриотического воспитания молодёжи, которым мы должны заниматься в урочное и во внеурочное время.

Нурсултан Абишевич сказал: «От малой Родины начинается любовь к большой – своей родной стране, к Казахстану». Поэтому надо начинать модернизацию духовного сознания с программы - «Туған жер».

Моё мнение - учить любить свою землю, язык и культуру необходимо с самого раннего возраста, когда только начинает формироваться сознание каждого юного казахстанца. Поэтому, необходимо начинать этим заниматься с начальных классов.

В качестве демонстрации своих педагогических идей, предлагаю краткое изложение подготовки и проведения внеклассного мероприятия, для практической реализации программы модернизации общественного сознания «Рухани Жаңғыру», в начальных классах.

Я начала свою внеклассную работу с серии классных часов, которые способствовали коллективному усвоению информации о нашей стране, о нашем городе. Классные часы позволили учащимся окунуться в историю, наполнили их сознание патриотизмом и гордостью за свою Родину. Ученики с увлечением находили дополнительную информацию по собственному желанию.

Темы классных часов: «Государственные праздники РК», «Великие люди РК», «Достопримечательности Петропавловска», и так далее.

После проведения серии классных часов, я организовала итоговое мероприятие – «Мудрость прошлого – золотой самородок настоящего», посвящённое программе «Рухани жаңғыру». Мероприятие проводилось в соревновательно-игровой форме.

Класс был поделён на команды, в которых был капитан (со свистком). Несколько учащихся, с несколькими родителями, были в жюри. Ведущий предлагал несколько блоков на выбор, каждый бок – это классный час из серии, который проводился ранее. В каждом блоке по несколько вопросов разной формы: узнать по картинке, понять по звукам, собрать из букв, разгадать кроссворд, и так далее. Командам нужно было выбрать блок, затем вопрос, после того, как команды посовещаются, капитан свистит в свисток, и команда отвечает. Если вопрос неверный, слово передаётся следующей команде.

По завершению мероприятия, жюри подводили итоги и награждали команды.

Я считаю, что подобного рода мероприятия, способствуют объединению наших сознаний, наших идей, наших знаний, наших мыслей, нашего прошлого с настоящим, и тем самым, формируется наше будущее.

Примечание

Список интернет – источников (программа «Рухани жаңғыру»):

1. http://www.akorda.kz
2. http://altynsarin.kostanay.gov.kz
3. http://24.kz
4. https://strategy2050.kz
5. https://365info.kz
6. www.nur.kz

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ВЕБ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПОРТАЛЕ КАЗАХСТАНА EDU-KZ.COM

НУРКАМАНОВА Мадина Аскаровна
Университет «Туран»
Старший преподаватель кафедры
«Компьютерная и программная инженерия»
город Алматы, Казахстан

НАУМЕНКО Виталий Валерьевич
Университет «Туран»
Старший преподаватель кафедры
«Компьютерная и программная инженерия»
город Алматы, Казахстан

ХВАЩЕВСКИЙ Николай Николаевич
Университет «Туран»
Студент 4 курса специальности
«Вычислительная техника и программное обеспечение»
город Алматы, Казахстан

ОСПАНОВА ГузяльАлимжановна
Университет «Туран»
Студентка 4 курса специальности
«Вычислительная техника и программное обеспечение»
город Алматы, Казахстан

Аннотация

Развитие дистанционногоонлайн образования в стране позволит обеспечить связь между учебными заведениями и обучающимися, родителями и начальными учебными заведениями, выбор востребованной профессии на рынке труда, поиск партнеров между учебнымизаведениями, повышение квалификации преподавателей и многое другое, о чем и пойдет речь в данной статье.

Аңдатпа

Елімізде қашықтан онлайн білім беруді дамыту оқу орындары мен білім алушылар, ата-аналар мен бастапқы білім беру мекемелері арасындағы байланысты, еңбек нарқында талап етілетін мамандықтарды таңдауды,оқу орындары арасында өзара серіктестер іздеуді, оқытушылардың біліктіліктерін арттыруды және көптеген басқа нарселерді қамтамасыз етуге мүмкіндік береді және мақалада осы мәселе қарастырылады.

Развитие дистанционного онлайн образования в стране позволит обеспечить связь между учебными заведениями и обучающимися, родителями и начальными учебными заведениями, выбор востребованной профессии на рынке труда, поиск партнеров между учебнымизаведениями, повышение квалификации преподавателей и т.д.

Образовательный портал Казахстана на базе облачных технологий позволяет структурировать информацию об учебных заведениях и облегчил поиск информации. Родители ищут хороший детский садик или школу для своих детей. Люди после окончания школы занимаютсяпоиском и выбором высшего учебного заведения. После окончания университета многие хотят пойти дальше и продолжить обучение в магистратуре или на

специализированных курсах. Ложная информация сильно препятствует данной цели, так как на сайтах самих учебных заведений только положительная информация "что они самые лучшие во всем". Нет возможности сравнить учебные заведения между собой или посмотреть ТОП 100 лучших учебных заведений. Большинство справочных сайтов содержит очень мало достоверной и объективной информации – все ограничивается названием, адресом и номером телефона учебного заведения.

Использование навигации и её возможностей задают соответственно разные виды выводимых информационных страниц в основной части портала, при том пользователю будут доступны все модули и вертикальное меню, они не будут меняться при переходах на другие страницы, тем самым можно получить доступ к полному функционалу сайта с любой его страницы. Такой подход очень удобный и правильный с точки зрения юзабилити. Облегченный интерфейс и интуитивно понятная навигация портала позволит его использовать людям со слабыми знаниями и навыками работы с компьютером.

Интерфейс и навигация не должны вызывать какого либо дискомфорта во время использования, это очень важно для развития портала. Все эти правила должны учитываться и при создании мобильной версии или же при адаптации уже готового сайта под мобильные устройства.

Данная тема будет рассматриваться на примере моей собственной разработки образовательного портала находящегося в облаке на сервере во Франции edu-kz.com.

Общий вид интерфейса социально-образовательного портала представляет собойвеб-страницу которая содержит в себе:

Логотип портала, Модуль «Поиск», Мультиязычность, места для рекламы, Вертикальное меню с категориями, Слайдер, Модуль «Курсы валют», Модуль «Отзывы», Модуль «100 лучших заведений», Модуль «Обратите внимание», Модуль «Новости», Модуль «Случайные учебные заведения», Модуль «Продажи баннеров».

Сайт должен быть мультиязычным. Обычно в верхней части сайта располагается кнопка выбора языков например от google translate. Сайт поддерживает на данный момент 3 языка: русских, казахский и английский.

В левой части образовательного портала располагается вертикальное меню, отображающее категории сайта, состоящие из следующих разделов:

«Автошколы», «Академии», «Военные учебные заведения», «Детские дома», «Детские сады», «Детские лагеря», «Дошкольная подготовка», «Иностранные языки», «Институты», «Колледжы», «Компьютерные курсы», «Курсы и учебные центры», «Лици (училища)», «Музыкальные», «Научные организации», «Обучение за рубужом», «Религия», «Семинары, трененги», «Спортивные», «Танцевальные», «Университеты», «Ходожественные», «Школы», «Школы-интернаты», «Школы бизнеса», «Школы моделей», «Школы-гимназии».

При нажатии на любой подраздел вертикального меню откроется страница, на которой расположена интерактивная карта с маркерами учебных

заведений данной категории, ниже карты располагается список самих заведений с фотографиями и адресами. Пример карты представлен на рисунке 1.1

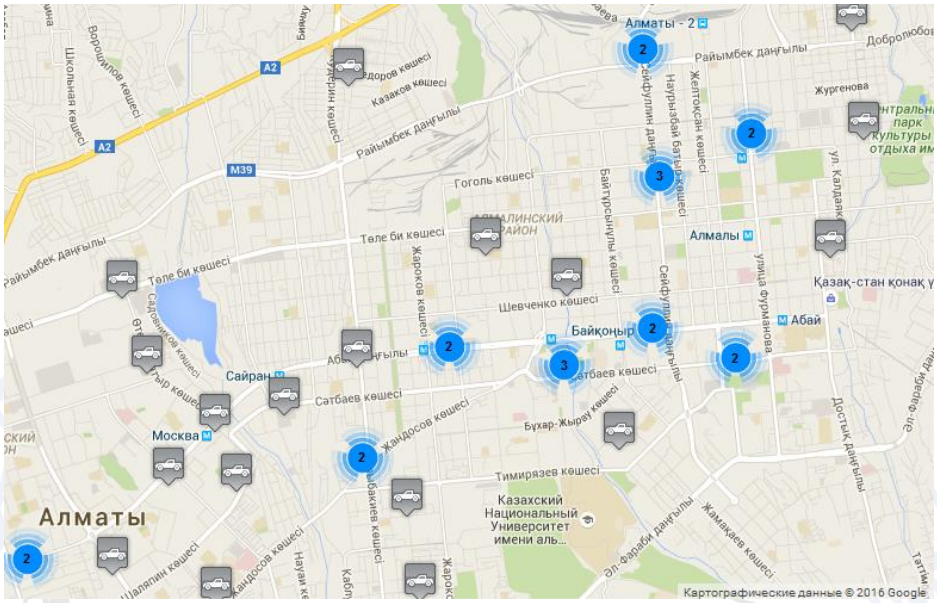

Рисунок 1.1 – Карта Алматы с автошколами

В каждой категории находится фильтр по параметрам. Пользователь может выбрать несколько наиболее важных для него критериев и скрипт сайта выведет только те учебные заведения, которые соответствуют данным требованиям. Данная функция взята с интернет магазина, где при выборе товара мы выбираем его параметры и характеристики.

Данный вид сортировки очень облегчает поиск учебного заведения, т.к запросы пользователя будут удовлетворены по всем критериям. Пример: Человек выбирает город, район города, среднюю стоимость обучения, уклон обучения, наличие столовой и интернета и другие параметры и получает все учебные заведения, которые соответствуют этим критериям. В круглых скобках на форме фильтрации указывается количество доступных учебных заведений с этими параметрами. Если нет ни одного заведения с определенным требованием, то оно не отображается для пользователя вообще и его нельзя выбрать.

На главной странице сайта отображаются последние оставленные отзывы. Также можно почитать все отзывы об учебных заведениях. Сами отзывы оставляются на странице самого заведения, там же можно посмотреть и все отзывы о конкретно об этом учреждении. Каждый комментарий проверяется модератором и отображается только после его одобрения в панели администратора. Пример отображения комментариев показан на рисунке 1.2.

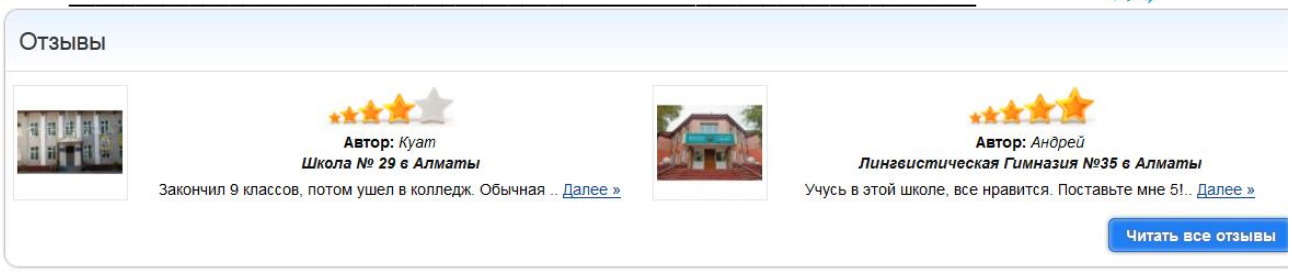

Рисунок 1.2 – Модуль отзывов на главной странице образовательного портала

Модуль «Топ 100» на главной странице образовательного дистанционного портала выводит рейтинг лучших 100 учебных учреждений на основании оценок оставленных во время отзыва.

Карточка учебного заведения, она же личная страница учебного заведения состоит из названия, главной фотографии, дополнительных фотографий, краткого описания с адресом и телефоном, рейтингом, QR – кодом, кнопок сравнения, кнопки «Нашли ошибку», социальных сетей, полного описания, карты с местонахождением и отзывами.

За последние годы с развитием сети Internet в Казахстане появился большой спрос на интернет ресурсы и онлайн сервисы. Одновременно с увеличением количества электронных изданий и сайтов различных тематик, растет объемнедостоверной и устаревшей информации.

Разработанный дистанционный образовательный портал Казахстана позволит структурировать информацию об учебных заведениях и облегчить их поиск, а ТОП 100 лучших учебных заведений позволит сделать правильный выбор по необходимым критериям. На рисунке 1.3 изображена страница данного описываемого ресурса edu-kz.com с открытой страницей Университета "Туран".

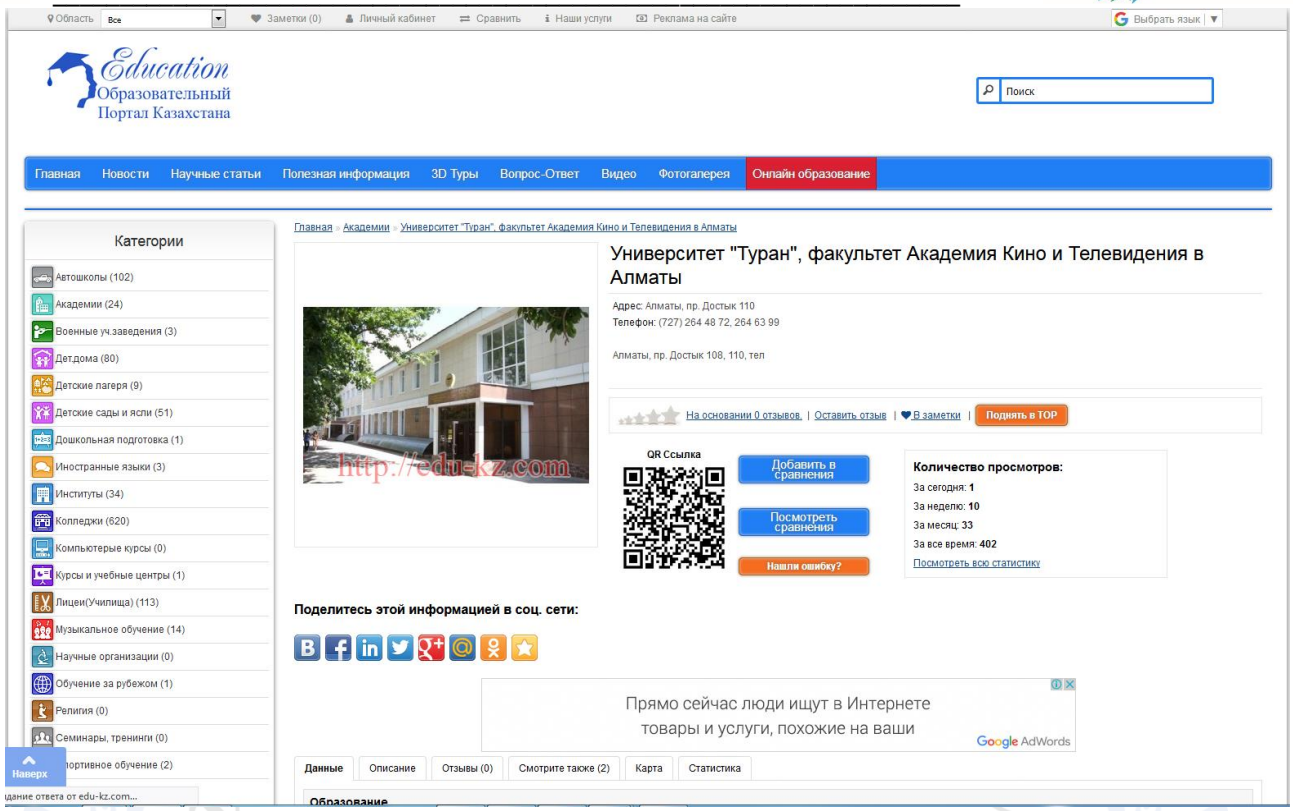

Рисунок 1.3 – Страница сайта edu-kz.com с открытой карточкой учебного заведения Университета "Туран".

Список литературы

1. http://edu-kz.com
2. Керов Л.А. Разработка Web-сайтов и их размещение в сети Интернет: Учебное пособие, 2010. – 90 с.
3. Рулиене Л.Н. Гуманизация дистанционного обучения // вестник тюмгу. – 2012, №9. – С.116-121.
4. Крук Б.И., Журавлева О.Б. Видео в дистанционном обучении // международный журнал экспериментального образования. – 2013, №8. – С.28-33.
5. Захарова, И. Г. Информационные технологии в образовании : учеб. пособие для студ. высш. педаг-х учеб. заведений / И. Г. Захарова. - М.: Академия, 2005. - 192 с.
6. Полат, Е. С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина. - М. : Академия, 2007. - 368 с.

ЭЛЕКТРОХИМИЯЛЫҚ ТӘСІЛМЕН МЫС БРОМИДІН АЛУ

НҰРДІЛЛАЕВА Раушан Нұрділлақызы
Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті х.ғ.к., профессор м.а., Экология және химия кафедрасының меңгерушісі,
Түркістан, Қазақстан

СЕРІК Гүлзат Серікқызы
Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті 6М060600-Химия мамандығының 2-курс магистранты,
Түркістан, Қазақстан

БАЕШОВ Әбдуәлі Баешұлы
Д.В.Сокольский атындағы жанармай, катализ және электрохимия институты АҚ
ҚР ЖҒА академигі, х.ғ.д., профессор, Алматы, Қазақстан

Аннотация

В предложенной работе разработан электрохимический способ получения бромида меди (I) путем поляризации постоянным и переменным током медного электрода в растворе бромида калия. Исследовано природа материала катода (медь, графит, титан) на процесс электролиза, и определены оптимальные условия образования бромида меди.

Аңдатпа

Ұсынылып отырған жұмыста калий бромиді ерітіндісінде мыс электродын тұрақты және айнымалы токпен поляризациялау арқылы мыс (I) бромидін алудың электрохимиялық тәсілі жасалды. Электролиз үрдісіне катод материалының (мыс, графит, титан) табиғаты зерттеліп, мыс бромиді түзілуінің тиімді жағдайлары анықталды.

Қазіргі уақытта өндірісте, түрлі өнеркәсіп салаларында, ғылым мен техникада пайдаланылып жүрген бейорганикалық заттарды алуда химиялық тәсілдермен қатар, электрохимиялық тәсілдер де кеңінен қолданылып жүр. Негізінен бейорганикалық қосылыстарды синтездеуде химиялық тәсілдерге қарағанда электрохимиялық тәсілдердің бірқатар артықшылықтары бар. Атап айтар болсақ, электрохимиялық тәсілмен заттарды синтездеуде қоршаған орта ластанбайды, электролиздің қарапайым бөлме температурасында өтуіне жағдай жасалынған, электролиз нәтижесінде улы газдар бөлінбейді және уақыт үнемдеуге мүмкіндік туындайды. Электрохимиялық тәсілдің ең маңызды ерекшелігі – электролизден кейінгі алынған өнімнің тазалығы және заттарды синтездеуге қажетті реагенттердің қолжетімділігі мен реактивтер шығынының аздығы болып табылады [1, 2].

Мыстың галогенді қосылыстары бағалы физика-химиялық қасиеттеріне байланысты кең қолданысқа ие. Мысалы, мыс бромиді химиялық өндірісте, әсіресе органикалық заттарды синтездеуде қолданылатын күшті тотықсыздандырғыш болып табылады және көптеген органикалық реакцияларда катализатор ретінде қолданылады [3, 4].

Мыс бромидін химиялық және электрохимиялық жолмен алу тәсілдері белгілі. Химиялық жолмен мыс бромидін алу процесі өте ұзақ және синтез күрделі механизммен жүреді [5].

Ресей ғалымдары Чернобаев И.П., Касаткина Л.А., Колесникова В.Г. мыс бромидін электрохимиялық жолмен тұрақты ток қатысында синтездеп алған. Алайда электролиз нәтижесінде бөлінген SO_2 газы улы және ол санитарлық-гигиеналық тұрғыдан жұмыстың қолайсыз жағдайын туғызады [6].

Алдыңғы зерттеулерімізде мыс электродын анодты поляризациялау арқылы мыс бромидін алу жолы зерттелген. Зерттеу нәтижесінде мыс электродын тұрақты токпен поляризациялағанда мыс бромидінің түзілуінің ток бойынша шығымына титан және мыс электродтарындағы ток тығыздықтарының, электролит концентрациясының, ерітінді температурасының және электролиз ұзақтығының тиімді жағдайлары қарастырылып, нәтижесінде мыс бромидінің түзілуінің ток бойынша шығымы 72% құрады [7].

Берілген жұмыста мыс бромидінің анодтық поляризация барысында түзілу жағдайына катод материалы табиғатының әсері қарастырылды. 2 М KBr ерітіндісінде анод ретінде мыс электроды, ал катод ретінде графит электроды қолданылды, электролиз кеңістігі катионитті мембрана арқылы бөлінді. Тәжірибе жұмыстары 100 мл термостатталған шыны электролизерде жүргізілді. Электролит электролиз барысында баяу жылдамдықта магнитті араластырғышпен араластырылды.

Мыс электродынан тұрақты токпен поляризациялағанда мыс бромидінің түзілуінің ток бойынша шығымына мыс электродындағы ток тығыздығының әсері зерттелді (1-сурет). Мыс электродындағы ток тығыздығы 300 А/м^2 тең болғанда ток бойынша шығым 81,8% көрсетті. Ал, ток тығыздығын одан ары жоғарылату нәтижесінде ток бойынша шығым төмендеді. Бұл құбылысты катодта қосымша реакция оттегі газының бөлінуінің жоғарылауымен немесе электролиз нәтижесіндегі электродтар өнімдерінің пассивтелуімен түсіндіруге болады.

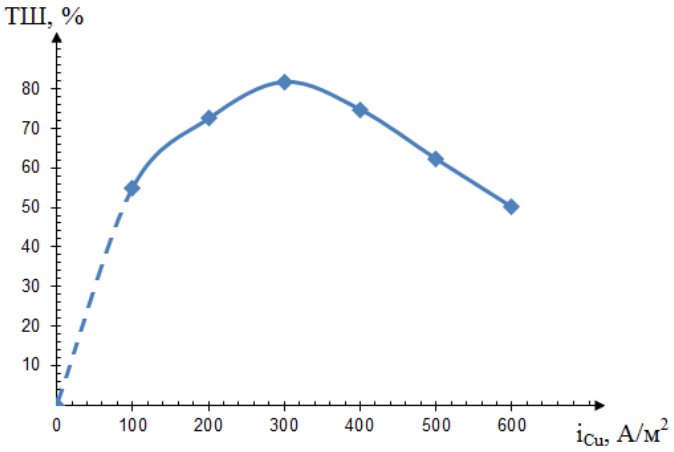

i_{Ti} = 60 кА/м^2, [KBr] = 2 М, τ = 0,5 сағ, t = 20^{0}C.

1-сурет. Мыс (I) бромидінің түзілуінің ток бойынша шығымына мыс электродындағы ток тығыздығының әсері

Бұл жағдайда ток бойынша шығым жоғары мәндерді көрсеткенімен электролиз нәтижесінде мыс бромидімен қоса мыстың басқа да бейорганикалық қоспалары түзіліп, электролиз өнімі таза болмады. Сондықтан да,электролиздің дәл осы тиімді жағдайлары пайдаланылып, графит электродын титан сымымен алмастырып, айнымалы ток қатысында электролиз жүргізілді. Мыс электродындағы ток тығыздығы 400 А/м^2 тең болғанда ток бойынша шығым 26,1% құрады. Осы орайда айта кету керек, ток бойынша шығымның мәні төмен болғандығына қарамастан, электролиз өнімі ешқандай қоспасыз таза екендігі анықталды.

1-кесте. Мыс және титан электродын жұптастырып айнымалы токпен поляризациялағанда мыс бромидінің түзілуінің ток бойынша шығымы

i_{Cu}, А/м^2	100	200	300	400	500	600
ТШ (Cu^+), %	13,2	15,6	21,4	26,1	23,3	21,7

Алдын-ала жүргізілген зерттеу нәтижелерінде мыс электроды мен титан сымын жұптастырып 2 М KBr ерітіндісінде айнымалы токпен электролиз жүргізгенде мыс электродының еріп, мыс бромидінің түзілетіндігі анықталды, бірақ бұл кезде титан сымы үгітіліп, электролизді жүргізуде қиындықтар туындады. Сондықтан титанның үгітілуін болдырмас үшін айнымалы токпен поляризациялап мыс бромидін алу тәжірибелерінде титан электродын катионитті мембрана арқылы оқшаулап, зерттеу жұмыстары жүргізілді.

Мыс электродын тұрақты токпен поляризациялағанда мыс бромидінің түзілуіне 2 мыс электродының әсері қарастырылды. Электродтар ретінде ауданы бірдей 2 мыс пластинкасы, ал электролит ретінде 2 М KBr ерітіндісі пайдаланылды. 2-суреттен байқағанымыздай, ток тығыздығы 400 А/м^2 болғанда ток бойынша шығым максимум (57,4%) мәнді көрсетті. Ал ток

тығыздығы жоғарылаған сайын ток бойынша шығым біртіндеп төмендей бастады. Мұны қосымша реакциялар үлесінің артуымен түсіндіруге болады.

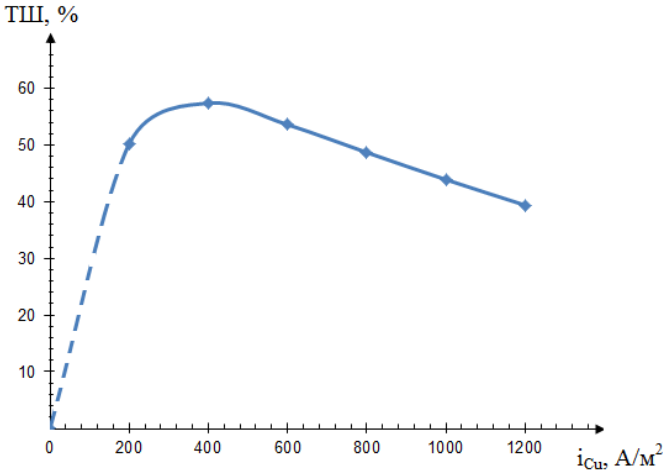

i_{Cu} = 400 А/м^2, [KBr] = 2 М, τ = 0,5 сағ, t = 20^{0}C;

2-сурет. Екі мыс электродын тұрақты токпен поляризациялағанда мыс бромидінің түзілуі

Мыс бромидінің түзілу үрдісіне мыс және графит электродтарын тұрақты токпен поляризациялау арқылы зерттеу жұмыстары жүргізілді (3-сурет). Мыс электроды – негізгі электрод, ал графит электроды қосымша электрод қызметін атқарып, электролит ретінде 2 М калий бромиді ерітіндісі қолданылды. Мыс электродын тұрақты токпен поляризациялағанда мыс бромидінің түзілуінің ТШ-на мыс электродындағы ток тығыздығының әсерін 100-600 А/м^2 аралығында зерттегенде, мыс бромидінің түзілуінің ток бойынша шығымы 60%көрсетті.

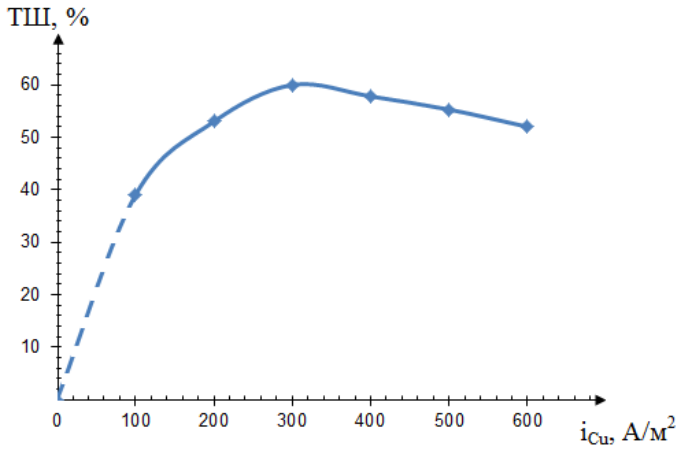

$i_{гр}$ = 60 кА/м^2, [KBr] = 2 М, τ = 0,5 сағ, t = 20^{0}C;

3-сурет. Мыс пен графит электродын жұптастырып тұрақты токпен поляризациялағанда мыс бромидінің түзілуі

Сонымен, мыс электродын тұрақты токпен поляризациялағанда мыс бромидінің түзілуінің ток бойынша шығымына катод материалы табиғатының әсері қарастырылды. Зерттеу нәтижелері бойынша мыс электродын титан сымымен жұптастырып, тұрақты токпен поляризациялағанда мыс бромидінің түзілуінің ТШ - 72%, мыс электродын графит электродымен жұптастырып,

тұрақты токпен поляризациялағанда ТШ - 60%, ал 2 мыс электродын тұрақты токпен поляризациялағанда ТШ сәйкесінше 57,4% құрады.

Әдебиеттер:

1. Нұрділлаева Р.Н. Мыс және мырыштың бейорганикалық қосылыстарын синтездеудің электрохимиялық тәсілдері. Монография, Шымкент, 2014. – 124 б.
2. Шульгин Л.Н. Электрохимические процессы на переменном токе. М.: 1974. -74 с.
3. Рипан Р., Четяну И. Неорганическая химия, 2-том, Издательство “Мир”, Москва, 1972. – 871 с.
4. Лидин Р.А., Молочко В.А., Андреева Л.Л. Неорганическая химия в реакциях. Справочник. Москва, 2007. - 637 с.
5. Под ред. Брауера Г.М. Руководство по препаративной неорганической химии.Издательство ИЛ., 1985.
6. Чернобаев И.П., Касаткина Л.А., Колесникова В.Г. Способ получения бромида меди (I). Инновац. Патент РФ., 1980.
7. Nurdillayeva R.N., Bayeshov A.B., Serik G.S. The elaboration of copper bromide synthesis by electrochemical method. Bulletin of NAS RK. In press.

ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАР – БАЛАНЫҢ ОЙЫН ДАМЫТУДАҒЫ БАСТЫ ҚҰРАЛ

ОРАЗБАЕВА Мақпал Абдуманаповна
«Алпамыс Батыр»бөбекжай-балабақшасы
Педагог-психолог
ОҚО, Мақтарал ауданы, Жетісай қаласы
Қазақстан

Аңдатпа

Бұл мақалададидактикалық ойындар - баланың ойын дамытудағы басты құрал жайында қарастырылған.

Аннотация

В этом статье рассматриваются дидактические игры являются основным инструментом развития детской игры.

Ойын дегеніміз – адамның ақыл-ойын дамытатын, қызықтыра отырып ойдан-ойға жетелейтін, тынысы кең, алысқа меңзейтін, қиял мен қанат бітіретін ғажайып нәрсе.

Ұлы педагог В.И.Сухомлинский: «Ойынсыз, музыкасыз, ертегісіз, творчествосыз, фантазиясыз толық мәніндегі ақыл-ой тәрбиесі болмайды», - дейді. Демек, шәкірттің ақыл-ойы, парасаты ұлттық салт-сананы сіңіру арқылы баии түседі.

Оқу үрдісінде ұлттық ойын элементтерін пайдалану сабақтың тақырыбы мен мазмұнына сай алынады. Сонда ғана оның танымдық, тәрбиелік маңызы арта түседі. Сондықтан бастауыш сынып оқушыларының ой белсенділігін дидактикалық ойындар арқылы дамыту қажет болып отыр. Ал, дидактикалық ойындар арнайы мақсатты көздейді және нақты міндетті атқарады. Ойынның мақсаты- бағдарламада анықталған пәндер бойынша білім, білік және дағдылар жайында түсінік беру, оларды қалыптастыру, тиянақтау және бекіту, қайталау және пысықтау немесе тексеру сипатында болып келеді. Ойынның міндеті баланың қызығушылығын туғызып, арттыратындай іріктеліп алынған нақты мазмұнымен анықталады.

Дидактикалық ойынды пайдалану жиілігін анықтап және шығармашылықпен түрлендіре отырып, балалардың психофизиологиялық ерекшеліктерін ескеріп, жаңа тақырыпты өткенде, өтілген материалды қайталағанда, білімді тиянақтау және тексеру кезінде, яғни сабақтың кез-келген сәтінде оқыту әдісінің құрамды бөлігіне айналдыруға болады. Бірақ ойын процесі мен оқу процесін бір-біріне етене ұластырып ұйымдастырған жөн. Бала ойын іс-әрекеті үстінде қандай да білімді игеріп жатқанын, ал оқу процесінің өзінде қалай ойынға ұласып кеткенін аңғармай қалуы тиіс. Сонда ғана ойын және оқу іс-әрекеттері табиғи бірлікте болып, пәндік білім, білік және дағдыны игеруге толық ықпал жасайды. Осы шарт орындалған жағдайда дидактикалық ойын шын мәнінде оқушылардың ойын жетілдіре оқыту әдісі өз деңгейіне көтеріледі. Сынып проблемасын алуға негіз болып отырған бұл өзекті мәселеден мен де тыс қалған жоқпын. Алдыма келген бүлдіршіндерді заман талабына сай оқытып, тәрбиелеудің жолдарын іздестірдім. Қай ұстазды болсын алаңдататын бір жәйт ол баланың дербестік іс-әрекеті, сабақта баланың ойын дитактикалық ойындар арқылы дамыта білу қабілеті.

Баланың ойын дидактикалық ойындар жұмысына баулып, олардың ойынға белсенділіктерін, қызығушылығын дамытуда әр түрлі әдіс-тәсілдерді қолдануға болады. Олар мыналар:

1. Логикалық ойлауын дамытатын ойындармен берілген тапсырмаларды шешу (құрастырмалы ойындар, қозғалмалы ойындар, сергіту ойындары тағы басқалар)

2. Берілген тапсырманы түрлендіру бағытта жұмыс, қиялдау ой арқылы сурет салғызу, рөлге бөліп ойнату,ойын балалардың ойлау қабілеттерін арттырады.

3. Әр бөлімінде халқымыздың ұлттық ойындарын қолданамыз.

4. Осы сабақтарды қызықты өткізу үшін математика сабағынан есеп шығару ойындары, әліппеден әріптер жайлы ойындар (әріптерді шапшаң тауып, орнын табу), дене шынықтыру сабағынан қимыл-қозғалыс ойындарын, яғни әр пәнге дидактикалық ойындарды қолдандым.

5. Венн диаграммасын, үлестірмелі карточкаларды, сөзжұмбақтарды, ребустар, дидактикалық ойындарды қолданып, сабақты қызықты жүргізумен балалардың сабаққа қызығушылықтарын,ойлау қабілеттерін қалыптастыру.

6. Мақал-мәтелдер, сөзжұмбақтар, жаңылтпаштар, сауалғылар қолдану арқылы балалардың тілін дамыту, ой-белсенділігін арттыру.

7. Мазмұнды суреттер бойынша әңгіме құрастыру, шығармашылық қабілеттерін, көз зерделерін, есте сақтау қабілеттерін, эстетикалық талғамдарын дамыту.

Бастауыш сыныптарда ойынға қойылатын төмендегі әдістемелік талаптарды біліп, орындап отыруымыз керек:

1. Ойынның мақсаты нақты қойылып, керекті көрнекіліктер мен материалдар күн ілгері дайындалып, оңтайлы жерге қойылуы керек.

2. Ойынға кірісер алдында оның жүргізілу тәртібі оқушыларға әбден түсіндірілгені жөн.

3. Ойынға сыныптағы балалардың түгел қатысуын қамтамасыз ету керек.

4. Ойынның жүру барысында балалардың түгел қатысуын қадағалаумен қатар, олардың ойын үстінде шешім қабылдай білуіне, ойлана білуіне жетелеуі керек.

Ойын түрлерінің материалдары сабақтың тақырыбы мен мазмұнына неғұрлым сәйкес алынса, оның танымдық, тәрбиелік маңызы арта түседі. Оны тиімді пайдалану сабақтың әсерлігін, тартымдылығын күшейтеді, оқушылардың ынтасы мен қызығушылығын арттырады.

Оқыту тәжірибесі барысы пікірталасқа негізделген және оқыту үдерісінде қолданылатын дидактикалық ойындар сияқты интербелсенді әдістерді пайдалану тиімді екенін көрсетеді. Соның ішінде дидактикалық ойындар оқушылардың білім алуға деген ынтасын, белсенділігін арттырып, алған білімдерін тәжірибеде дұрыс қолдануына көмектеседі. Ойын барысында оқушылардың бойында жағдаятты (ситуацияны) бағдарлау, яғни жағдайға талдау жасай білу, жағдаят (ситуация) кезінде өзінің атқаратын рөлін сезіну, әңгімеге қатысушы әріптестері арасында байланыс орнату, қарым-қатынас жасауда тілдік ұғымдарды дұрыс пайдалана білу сияқты қабілеттері жетілетіндігі байқалады.

Әрбір ойынның бала үшін білімділік мақсаты ғана емес, тәрбиелік, танымдық мақсаты зор. Ойын түрлері:

1.Ұлттық.

2.Дидактикалық.

3. Логикалық.

«Ақсүйек», «Қанталапай»,«Көкпар» , «Мың бір мақал», «Ғажайып алаң», «Сөз құрау», «Жұмбақ есеп», «Әріпті кубиктер», «Сергіту сәті».

Ойынға қойылатын әдістемелік талаптар:

-Ойынның мақсаты нақты және керекті көрнекіліктер мен материалдар күн ілгері дайындалып, оңтайлы жерге қою.

-Ойынға кірісер алдында оның жүргізулі тәртібін оқушыларға әбден түсіндіру.

-Ойынға сыныптағы оқушылардың түгел қатысуын қамтамасыз ету.

- Ойын үстіндешешім қабылдай білуіне , ойлана білуіне жетелеу.

- Ойын түрлерін бағдарламаға сай іріктеп алу.
- Ойынды баланың жас ерекшелігіне қарай түрлендіріп пайдалану.
-Қарапайым ойыннан қиын ойынға көшу.

Міндетті түрде ойынның қорытындысын жариялау қажет.

Халық жасаған мұралар сан алуан. Солардың бірі ұлт ойындары.

Ұлттық ойынойнаубаланың салт – дәстүріне, әдет – ғұрпына деген сүіспеншілігін арттырады және адамгершілік құндылықтарын қалыптастырады. Мәселен , ұнамды әдеттер – өзара қарым – қатынастар, адамгершілік сезімдері дамиды.Еңбек ету барысындаұйымшылдық, жауапкершілік, парыздық сезімдер сияқты қасиеттер қалыптасады.

Оқушының бәрә жақсы оқығысы келеді. Бірақ олардың ақыл – ой қабілеті бағдарламадағы берілген материалды ұғуға бірдей емес.Оқушылардың кейбіреулері мұғалімнің түсіндірген сабағын тез ұғады, кейбіреулері керісінше. Ойынға тек ойын деп қарамайхалықтың ғасырлар бойы жасаған асыл қазынасы, бір жүйеге келтірген тамаша тәрбие құралы деп қарау керек.Ұлт ойындарыотбасы тәрбиесінен бастап, мектептегі жеке пәндерді оқыту барысында қосымша материал үшін, баланың сол пәнге қызығушылығын арттыру үшін пайдалануға болады.Сабақта ойын түрлерін пайдаланусабақ түрлері мен әдістерін жетілдіру жолындағы ізденістердің маңызды бір буыны.Ойын түрлеріниңматериалдары сабақтың тақырыбы мен мазмұнына неғурлым сәйкес алынса, оның танымдылық маңызы да арта түседі. Оны тиімді пайдалану сабақтың әсерлігін, тартымдығын күшейтеді, оқушылардың сабаққа ынтасы мен қызығушылығын арттырады. Ойынмен ұйымдастырылған сабақбалаларға көңілді, жеңіл келеді. Сондықтан барлық оқушыны білімге бірдей жетелеу үшін өз мүмкіндігіне сәйкес сабақты меңгерту, тілін, ой ұшқырлығын дамыту, өзіндік пікір айтуға жағдай жасау еркін шығармашылыққа жетелейтін, пәнге қызығушылығын арттыратын әдістің бірі – грамматикалық ойынның түрлері**.**

Грамматикалық ойындар – арқылы сабақтарда оқушылар әртүрлі жағдайды түсінеді,ошы шешу жолдарын қарастырады. Жақсы ойынға бала ынтасымен беріліп, оны білуге, меңгеруге талпынып, алуан түрлі дағды, мәліметтерді алып, шеберліктерін шыңдайды. Балалардың ойлауын , қиялын, сөйлеуін дамыту үшін түрлі ережелермен ойнайтынойындардың да үлкен дидактикалық мәні бар. Бір ойын түріойлауы мен қабылдауын жетілдірсе, ал екіншісі ойлау қабілетін, үшіншісі есте сақтау қабілетін жетілдіреді. Сонымен қатар үстінде ойын түрлерін қолдану оқушылардың оқып, отырған сабағына қызығушылығын арттырады, түсінуге мүмкіндік туғызады.Қай елдің болсынөсіп өркендеуі өркениетті дүниеде өзіндік орын алуы оның ұлттық білім беру жүйесінің қалыптасуына, даму бағытына тікелейбайланысты. Себебі қазіргі кезде әр адамның болашағы оның алған білімінің сапасы мен көлеміне қарай сарапқа салынады.Өмір ағымынатек білімі мен білігі жоғары адамдар ғана ілесе алады. Сондықтан оқу барысында қашанда баланың пәнге деген қызығушылығын арттыру, шығармашылық қабілеттерін дамыту керек. Бастауыш сынып мұғалімдеріниңоқу – тәрбие жұмысының негізі саласысабақ.

Сабақ үстіндеоқушылардың біліктілігі, іскерлігі, дағдысы, дүниетанымы дамиды. Негізгі бетбұрысоқушы білімнің сапасын арттыру, ол дегеніміз түпкі нәтижиені көре білу, яғни оқушыға берген біліміміздің қайтарымын көру. Олүшін сабаққа сыныптағы оқушының барлығын қызықтыра отырып қатыстыру қажет.Бес саусақ бірдей емес, яғни әр оқушының сабаққа қызығушылығы, дүниетанымы, даму ерекшелігі әртүрлі. Сондықтан оқушылардың осы топтарына әртүрлі деңгейде талап қоюға келеді. Ал ойын элементтерікез – келген оқушының қызығушылығын тудырады. Тіпті нашароқитын оқушының өзі ойын арқылы берілген тапсырмаларды асқан қызығушылықпен , белсенділікпен орындайды. Ойын элементтерін қолдана отырып мұғалім оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын , зейінін арттыру мақсатында әртүрлі әдіс – тәсілдерді қолданады.

Атап айтқанда,мұғалім ойын жағдаяттарын туғыза отырып, көрнекілікпен бірге әртүрлі заттарды қолдану арқылы сұрақтар қойып, затты көрсетіп, түсіндіріп ойын сюжетін құрастырады.Бүгінгі күн талабы да біз мұғалімдерден осыны талап етуде. Оны жүзеге асырудың бірден – бір жолы – сабақ процесіне дидактикалық ойын түрлерін көрнекіліктер арқылы тиімді пайдалану. Сабақты дидактикалық ойындар арқылы көрнекіліктермен тиімді пайдалану, оқушылардың сабаққа деген қызығушылықтарын, танымдық белсенділіктерін арттырып қана қоймайды, сонымен қатар олардың талабын ұштастырып, ой- өрісін кеңейтуге, іздену қабілеттерін дамытуға әсерін тигізеді.Оқушылардыңсабақтағы қызығушылығы мен белсенділігін қалыптастырудың жолдары сан – алуан. Бастауыш сыныпта заттың түріне қызығушылық басым болады.Сондықтан олардыңөзіндік дара қабілетін дамыту керек.Орта буындағыоқушыларға өз бетінше іздену мақсатындағы жұмыстарды баріп, ойын түрлерін шығармашылық түрінде ұйымдастыру пайдалы. Сабақтағы ойын түрі – ұжымдық еңбек, сондай – ақ тәрбиелік мәні зор тәсілдерге жатады. Ойын барысмында оқушының қабілеті , іскерлігі көрінеді. Мұғалім әр оқушының жұмысын бағалауға мүмкіндік алады. Ойын оқушыны бірігіп жұмыс істеуге үйретеді, іздестіру, іздену дағдыларын қалыптастырады.Ойын арқылы сабақты қызықтырып, өмірмен байланыстыра отырған ұтымды.Сабақтатиімді қолданылған ойын түрлері – мұғалімнің түсіндіріп отырған материалын оқушылардың аса зор ілтипатпентыңдап, жемісті, сапалы, меңгеруіне сенімді көмекші бола алады.

Ойын мен адам мәдениетінің өзарабайланысы ғылыми түрде анықталды.Олардың тұлғаныдамытудағы маңызы анықталды, оның психологиялық және әлеуметтікфакторлармен келісімі жөнінде кең қарастырылуда. Ойын технологиялары әлі де білім беру саласында жаңа иновация болыптабылады. Ойын әрекетібалалардың бағалы өмірінің алғашқы күндеріненбастап – ақ маңызы зор.Ойын барысындабаланың адамгершілік қасиеттері , өмірге деген көзқарасы, қызығушылығы қалыптасады. Ойындарды тиімді қолдану 1-4 сыныптарда өте тиімді деп ойлаймын, себебі тез жазу,оқу, мазмұндау дағдылары қалыптаспаған оқушыларды бірыңғай

жаттығу жұмысыжалықтырады, ал ойын керісінше пәнді сүюге, қызыға ықпал жасайды.

Сөзімді қорыта келе , оқушылардың қызығушылықтарын әр түрлі тәсілдермен арттыра түсіп, сол алған білімді сапалы игеріп, оны күнделікті тұрмыс - тіршілікте пайдалануға үйрету жәнеойлау қабілетінің дамуына , шығармашылық дағдыларын жетілуіне жол ашады.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Тұрғынбаева Б.А. , Шабденова Б.Ш. «Шығармашылық баспалдақтары.». Алматы 2003ж.
2. Қамалбекова .«Оқушылардың қызығушылығын ойын арқылы арттыру.» Бастауыш мектеп.2005ж.
3. М. Аманқұлова .«Бастауыш мектепте оқыту» 2007ж.
4. Журнал «Педагогика жаршысы »№4 2010ж , №3 2011ж
5. Журнал «12 жылдық білім» №4 2006ж
6. ЗұлпыхароваТ. «Оқушының ой - өрісін дамыту. ». Бастауыш мектеп №42004ж
7. Қайран Ә.Тәрбие құралы№2 2013ж №32014ж.

ТАЛАНТ ДАРАЛЫҒЫ ҚАЛАМГЕР ТУЫНДЫЛАРЫНДА (ТАЛАНТ ТАНУ, ДАРА ТҰЛҒА БАУЛУ МӘСЕЛЕСІ)

ҚЫДЫРШАЕВ Абат Сатыбайұлы
М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университеті
Мәдениет және өнер факультетінің деканы,
педагогика ғылымдарының докторы, профессор
БҚО, Орал қаласы
Қазақстан

ОРМАНОВА Құндыз Бейбітқызы
М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университеті
II курс студенті
БҚО, Орал қаласы
Қазақстан

Аңдатпа

Мақалада белгілі жазушы-драматург Рахымжан Отарбаевтың шығармашылығы негізінде талант тану, дара тұлға баулу мәселесі тілге тиек етілген. Нәтижеде талант даралығы қаламгер туындылары негізінде айқындалатыны аңғартылады.Танымал қаламгер Р. Отарбаевтың ілгері жастарға берер ақыл-кеңестері сараланады.

Аннотация

В статье излагается о проблеме познания таланта, становлении личности на основе творчества известного писателя-драматурга Рахымжана Отарбаева. В итоге поясняется выявление индивидуальность таланта на основе произведении писателя. Анализируются совет известного писателя Р.Отарбаева молодежи.

Махамбет баба білім ордасы қашан да өзінің үздік дарынды түлектерімен мақтанады. Университетіміздің сондай озық талантты түлектерінің бірі – Рахымжан Қасымғалиұлы Отарбаев. Бұл – *«аспан асты, жер үстінде басы артық бақ та, сор да жоқ екен, Жаратқан ием бірінен жұлып алып екіншісіне беріп, жазған пендесін ақымақ қып, әуре-сарапқа түсіретін көрінеді, бар-жоғы сол»*деп ой өретін Рахымжан Отарбаев.

Рахымжан Отарбаевты біз бүгінде қазіргі қазақ әдебиетінің ел таныған көрнекті өкілі, бірегей дара жазушы-драматург, Қазақстан Республикасына еңбек сіңірген қайраткері, «Парасат» орденінің, Халықаралық Шыңғыс Айтматов атындағы сыйлықтың иегері, Махамбет сыйлығының лауреаты, академик Зейнолла Қабдолов медалінің иегері, Бейбітшілік қорлары Халықаралық қауымдастығы шешімімен берілген «Бітімгершілік жемісті қызметі үшін» Алтын медалінің иегері, Халықаралық Айтматов академиясының академигі, Атырау қаласының құрметті азаматы ретінде білеміз.

Рахымжан Отарбаевтың Орал педагогикалық институтының филология факультетін тәмамдағанына, әр жылдары «Қазақ әдебиеті», «Жалын» газет-журналдарындағы қызметіне, елшіліктегі ерен еңбегіне, Маңғыстау облыстық телерадиокомпаниясының басшысы, Махамбет атындағы Атырау облыстық қазақ драма театрының директоры, ҚР Президенті Әкімшілігіндегі сектор меңгерушісі, ҚР Ұлттық академиялық кітапханасының Бас директоры, «Ақ Жайық» журналының директоры – Бас редакторы қызметтеріндегі ел мерейін үстем ету жолындағы өрелі істеріне тәнтіміз.

Бүгінгі таңда жазушының қайталанбас қаламгер қалпында қасиетті қаламынан туып, әр жылдарда жарық көрген *«Шер», «Жұлдыздар құлаған жер», «Жайық жыры», «Қараша қаздар қайтқанда», «Отверженный мир», «Дауысыңды естідім», «Аспандағы ақ көбелектер», «Біздің ауылдың амазонкалары», «Айна-ғұмыр», «Шыңғыс ханның көз жасы», «Бас»,* т.б. сынды прозалық, драмалық шығармаларының, публицистикалық зерттемелерінің көптің қалаулы да таңдаулы, сүйіп оқыр, сүйсініп оқыр, тамсана, таңдай қаға, тағатсыздана оқыр рухани асыл дүниелерге айналғанына, аталмыш жүрекжарды туындыларының қазақ әдебиетінің, ел мәдениетінің саф алтын қорына қосылғанына қуанамыз. Бұған қоса, Рахымжан Отарбаевтың Қытайдың «Ұлттар» баспасынан қытай, қазақ тілінде 2 томдығы, Ресейдің «Художественная литература» баспасынан орыс тілінде бір томдығы және қырғыз, татар тілдерінде кітаптары жарық көрген.

Жекелеген шығармалары түрік, араб, ағылшын, француз, италиян, моңғол, болгар, жаңа зеландиялықтар тілдерінде басылған. «*Бейбарыс сұлтан», «Бас», «Нашақор жайлы новелла», «Нұржауған-ғұмыр», «Сырым батыр», «Мұстафа Шоқай», «Жәңгір хан»* сынды пьесалары республикалық және шетел театрларында сахналанған.

Бүгінгі таңда қазақ прозасының көрнекті өкілдерінің бірі Рахымжан Отарбаев шығармашылығы ғылыми-теориялық, сыни-сараптамалық тұрғыда талдау нысанына ілігуде. Жазушы шығармашылығындағы көркем бейнелер жүйесінің түзілуіне, мифтік ұғымдардың тарихи-генетикалық құбылуына ғылыми сараптама жасалуда. Бұл бағыттағы әдеби-теориялық талдаулар нәтижесінде қаламгердің шығармашылық келбеті, шеберлік қалпы ашылуда.

Жазушы Рахымжан Отарбаев – қазіргі қазақ әдебиетіндегі санаулы сарабдал суреткерлердің алғы сапында. Бұл ретте жазушы қаламынан туған туындыларға орай берілген оң бағалар - қолдарлық. Өз айтуы бойынша, бір шығармаға кіріссе, күндіз-түні байыз таппау жазушыға тән. Жазып жатқан кезде бір сөз қиыс кетіп, артық-кем соғып жатса, құдды бір кеудеге түскен жамау іспетті жан дүниесіне ауру болып жабысатындай. Сондықтан қалам иесі шығармадағы әр сөйлемінің бойынан қалыпты температурада қан жүріп тұруын, әр сөйлемінің кәдімгі өлеңнің келісті жолы сияқты болып өрілуін қалайтындай. Бұл ретте жазушы Рахымжан Отарбаев кредосы – «жазғасын соқыр көретіндей, саңырау еститіндей жазу». Бұл - өз тұсындағы ғибратты Ғабең (Ғ.Мүсірепов) қағидаты.

Асылы, адамның жан дүние құбылысының құпияларын айқара ашып, оның рухани-психологиялық сезім пернесін дөп басып, кәдімгі тіршілік көріністерін көркемдік шындық дәрежесіне көтеру кез келген талант иесінің пешенесіне жазылмаса керек-ті. Бұл тұрғыда жазушы Рахымжан Отарбаевтың сиқырлы суреткерлік сыры, көрікті көркемдік әлемі сан қырлы. Біз бұл ретте қаламгер шығармаларының көркемдік ерекшелігі ретінде жазушының бірегей стилі мен тілдік қолданыстарына, ондағы психологиялық астарлы желілерді баса айтамыз.

Зерттеушілердің талдамаларына орай таразыласақ, Рахымжан Отарбаевтың суреткер ретіндегі көркемдік әлемі өзінше бір қайталанбайтын құбылыс іспетті. Жазушы туындыларындағы эстетикалық алғы мақсатты көздей өрілген мәтіндердегі рухани қатынастардың сан-сапалы жүйесі өміри шындыққа жанасымды өрілген. Мәселен, Рахымжан Отарбаевтың «Бесқасқа беріштің хикаясы» атты повесі - қаламгер қаламынан туған бүтін бір ру белгісінің тарихын көркем шындықпен қабыстыра алған туындыгердің бірегей туындысы. Шығарма арқылы жазушының сан қатпарлы астарлы ойына, философиялық тұңғиық тереңдігіне тәнті боламыз. Туындыда жазушы келер ұрпақ қамынан, найзағайлы намыс отынан, кіршіксіз пәк перзенттік сағыныштан, кәдімгі аппақ адами махаббаттан туындар ауадай қажетті шешімдер сериалын ұсынғандай. Шығарма оқиғалары арқылы суреткердің қиял әлемінің жүйріктігін, нақты өмірді жарқын жүрекпен, көкірек көзімен түйсіне қабылдайтынын айқын аңғарамыз. Нәтижеде жазушы Рахымжан

Отарбаев табиғатқа жалаң қалыпта еліктемейді, бұған қоса жалпы жалғанның заңдылығы туралы қорытылған өзіндік ортақ көркем тұжырым жасайды. Қаламгер Рахымжан Отарбаев қилы қалтарысты өмір құбылыстарына әр алуан тағдыр жүйесі арқылы баға береді, сан тараулы оқиғалар арқылы ой-тұжырым түйіндеуге жетелейді, шығармадағы әр эпизодты көркемдік сүзгіден өткізе келе, оқырманның белгілі бір өзіндік көзқарасын қалыптастырады. Демек, Рахымжан Отарбаевтың суреткерлік сыры да, көркемдік әлемі де - жазушы танымындағы қоғамдық сана келбетіндегі өмір суреті.

Шығарма ішінде ұсағы мен ірісі, маңыздысы мен маңызсызы, күрделісі мен кездейсоғы болуы мүмкін. Жазушы Рахымжан Отарбаевтың «Шыңғыс ханның көз жасы» повесі – қалыбы бөлек, жаңаша құрылымды, сөз саптауы ерекше, стилі сарабдал, ой өрілімі тұңғиық, көркемдік-талғамдық құны орасан зор, сан тараулы өзекті оқиғалы, тың ізденісті толғаудан туған, сапалық деңгейі, эпикалық мүмкіндігі тыңнан өрілген қазіргі қазақ прозасының озық үлгісі, шыңы іспетті туынды. Мазмұндық, пішіндік, стильдік салмағы дара туынды Рахымжан Отарбаевтың тегеурінді талант иесі екендігін жаңа қырынан танытады.

Аталған повестің оқиға желісіне өзек болған халық жадындағы аңыз оқиғалар қаламгер қолданысында мүлде жаңа қырынан қырлана танылып, басқаша бағытта таразыланады. Мәселен, шығармада жазушы Жошының өлімі туралы тарихи дерек пен аңыздардың бір шоғырын оқиғаға өзек қыла келе, ел аузындағы «ақсақ құлан» тіркесін «Асқақ Құлан» қалпында өзгертеді. Бұл тұста халықтық дастан-жырлар мен аңыздарды саралай келе, Жошы өліміне себепкер Қыпшақтан шыққан Асқақ Құлан есімді батыр екенін тұспалдайды. Ал туындыдағы Асқақ Құлан - бұрынғы-соңды қазақ прозасында ұшыраспаған тың образ. Аңызға имандай сенгіш бұқара халық Асқақ Құлан бейнесін жылдарды араға салып «ақсақ құланға» айналдырып алғаны ойға оралады. Бұл тұста да Рахымжан Отарбаевтың халық жазушысы ретіндегі ұлт мерейін асқақтатар алғы межесі айқын танылады.

Шығармада елдің көз жасынан сығып алынған бір кездегі ас та төк байлық жоқтық таптаған тұста көрген тырнақтай жақсылыққа татымайтыны айтылады, жарты әлемді билеген Ұлы қаһанның да жерді басқан екі аяқты пенде екені, оның да Көк Тәңір пешенесіне бұйыртқан жазмыш заңынан оза алмайтыны таразыланады.

Қысқасы, «Шыңғыс ханның көз жасы» – жазушының қиялы мен танымының кеңдігінің айдай айқын дәлелі болар көркем шығармасы. Туындыда белгілі бір тарихи кезең оқиғасы назарға ұсталғанмен, жазушы бүгінгі адамзат қоғамына тән көкейтесті мәселелерді нысана тұтады. Жазушы Рахымжан Отарбаев сөздің киесіне бас ие тағызым етеді. *«Сөздің киесінен қорқу керек, қалай-солай пайдалануға болмайды. Сөз – магия, содан қорықпай жазатындарға таңғалам»* дегені бар. Қысқасы, жазушы әрбір туындысына «бұл сөз – менің жаным дегейсің, бұл кітап – менің тәнім дегейсің» тұрғысында сөзге аса құрметпен қарайды. Жазушы Рахымжан Отарбаевқа сүйенсек, *«дүниенің бастауында сөз тұр, басқа еш нәрсе тұрған жоқ. Дүниені*

құрайтын да – сөз, тас-талқан қылып бүлдіретін де – сөз». Демек, Рахымжан Отарбаев – ауызы дуалы сөз иесі, сөз құдіретін күллі ұлт оқырманына танытушы.

Бүгінде Рахымжан Отарбаевтың кеудесін кере дүниеге келіп, ел ризығына айналған алтын туындыларына берілген баға да жоғары болуы күмән тудырмаса керек-ті. Әлемге әйгілі Шыңғыс Айтматов айтады: *«Рахымжан – интеллектуалды қазақ прозасының XXI ғасырдағы озық өкілі» деп.* Абыз Әбдіжәміл Нұрпейісов айтады: *«Рахымжанның әр жазғаны жүрекке жабар шындық» деп*. Ғибраты мол дүлдүл ақын Ғабу Қайырбеков айтады: *«Рахымжанның әр сөйлемінің өзі сұңқардай самғап тұрады» деп.* Қазіргі қазақ прозасының шашасына шаң жұқтырмас жүйрігі Дулат Исабеков айтады: *«Рахымжанның шығармаларында қаншама кейіпкер болса, соншама қайталанбас ғажайып образ бар» деп.* Сарабдал қаламгер Смағұл Елубаев айтады: *«Қазақ әдебиетінде Мүсіреповтың жолын жалғастырған бірден-бір жазушы – Рахымжан Отарбаев» деп.* Ел игілігі үшін жаралған, қыран сынды Шаханов Мұхтар ақын айтады: *«Рахымжан, дархан дарыным, Атыраудай ерке арыным. Бірге өткен асау жылдарда, Рухыңның күшін танырдым» деп.* Бір ғажабы – көңіл қуантуға тамызық болар бұ бағыттағы ойларды соза беруге болатындығы.

Сөз соңында көрнекті жазушы-драматург Рахымжан Отарбаевтың университетімізге кезекті келісінде студенттерге қарата айтқан сөзінен үзік келтіруді жөн санадық. Сонымен жазушының ілгері жасқа айтқан бірер кеңесі төмендегіше өріледі:

Жас достар! *Ата-баба кеңесіне құлақ түрсек, білімнің басы – бейнет, соңы – зейнет. Көзі жоқ, құлағы саудың ақылы толарына, құлағы жоқ, көзі саудың ақылы соларына қалай сенбессің. Ердің сәні – қашан да білім. Білім – ырыстың тізгіні.Білім – ырыс қазығы. Асылы, білімді бесіктен тесікке дейін іздену арқылы толтыруға болар. Бүгінде оқусыз білім, білімсіз күнің жоқ. Ендеше, тіліңмен жүгіре бермей, біліммен жүгіру жөн. Жеті жұрттың тілін біл, жеті түрлі білім біл демей ме. Күш – білімде. Білекті бірді, білімді мыңды жығары даусыз. Білімі жоқ ұрпақ – жұпары жоқ гүлге тең. Үйренбей білім жұқпасы да ақиқат. Дұрысы, білімді бесіктен тесікке дейін іздену арқылы толтыру жөн. Жеті жұрттың тілін біл, жеті түрлі білім біл демей ме. «Жаста оқыған оқуың – тасқа жазғанмен бірдей» деуде қаншама тұңғиық мағына жатыр. Осы тәмсілдерді ескерсек ғана, аттан тай озары, атадан бала озары күмәнсіз. Демек, көп оқыған білімдар болғанға не жетсін. Әйтпесе, мына заманда қарусыз адам секілдісің. Үлкен ғылым-білім ордасында тәлім алып жатырсыздар, енді оның да ауқымынан шығып, біраз нәрселерге үңіліп, біраз дүниелерді қарау керектігін ескергейсіңдер.*

Ендігі кезекте өзіндік ой, өзіндік мінез қалыптастыру маңызды. Студент алғашқыда жаңа ортаға бейімделу кезеңінен өтеді, сол шақта әркімнің сөзіне сену, еру басым болмақ. Осындай жағдайда өзіңді алып шығатын, өзгешелігіңді көрсететін басты белгі – өзіндік ой. Бес саусақ

бірдей емес болса, адамдардың да ойлары түрліше, сондықтан, осы бастан өзіндік ой, сана-сезім қалыптастыру міндет те.

Адамның өз заманының көркі болғанына не жетсін. Әр адам өз заманының баласы да. Адамды заманы билейтінін ескерсек те, әр заманның бір көрегені болары даусыз. Десек те, адамның сырты алдамшы. Қалай болғанда да әркімнің өзі шығар биігі бар. Ал адамның құлағынан семіреріне сенсек, жасық адамның жасына жетпей қартаярын, асыл адамның жасына жетпей марқаярын ескерейік. Яғни, жұмсақ ағаш құртқа жем, жұмсақ адам жұртқа жем. Қысқасы, армансыз ер – жалаңаш. Арманы жоқ жігіттің пәрмені де жоқ. Олай болса, өзіндік мінез негізсіз сомдалмайды. Өзіндік мінез қалыптастыру жолы университет табалдырығынан басталмақ. Сыныктан өзгенің бәрі жұғады десек, талабы жоқ жас – қанаты жоқ құспен, жалыны жоқ шоқпен тең. Бұндайда әдепсіз өскен адамнан, тәртіппен өскен тал жақсы. Тәрбиелі адам – тағалы атпен тең. Әбіш ғұлама айтады: «Заманауи мінез: қазір орынсыз момын болуға да, орынсыз пысық болуға да, орынсыз ақылды болуға да болмайды» деп. Қалай сенбессің? Сенесің! Сену үшін де өзіндік ой, көзқарас керек-ау. Демек, өз кезеңінде бүгінгі қарбалас тұста қағылез жастарымыздың өзіндік ойына жететін ештеңе жоқ деп білемін.

Бүгінгі өзекті тұс – жастардың өз ойларын еркін жеткізе алмауы. Адам болып туған соң, еркін көсіле ой өргенге не жетсін! Сұңқар қанаты ұшқанда қатаймақ. Бұл жолда да жаңылмақ жақ, сүрінбес тұяқ бола қоймас. Жүзден жүйрік, мыңнан тұлпар деген. Темір сырын отта танытады, адам сырын жоқта танытады емес пе. Студент жастар айтар сөзін, ойын еркін, ашық жеткізе білуге осы бастан дағдылануы тиіс. Менің өмір өткелім екі кезеңнен тұрады. Бірі – студенттік шағымдағы Кеңес одағы құрамында болған кез, екіншісі – егемен елде «шал» болып отырғаным. Қоғам алмасып кетті. Уақыт топырақтай шашып жіберді. Белгілі дәрежеде ой еркіндігі сол үшін керек.

Достар! *Осы кеңес ретінде айтқан пікірлерім – толам, жазам-сызам, болашақ тұлға тұрғысында қалыптасам деген жастардың бойларыңда болуы тиісті, жолға қойылар біліктілігік биігі-ау деп ойлаймын.*

P.S.p.s. Қазақ халқы айтпай ма: «Он адам жүрген жерде із қалады, жүз адам жүрген жерде - соқпақ, мың адам жүрген жерде жол қалады» деп. Біздіңше, Рахымжан Отарбаев – қазіргі қазақ әдебиетіндегі өзіндік айқын ізі, бірегей соқпағы, дара жолы бар жазушы. Өзіндік ой – жарқын болашаққа, келешекке жетелейтін бірден-бірбелгі. Ой еркіндігі – адам баласына туғаннан бітетін құдірет іспетті. Қысқасы, қаламгер аға кеңестері бір тұлға бойына жиналса, мол жетістіктер мен белестерге жеткізері анық. «Кеңес қылған ел азбас, кеңінен пішкен тон тозбас» дегендей, бүгінгі заман талабына қажетті айтылған жазушы тұлғаның тұжырым-түйіндері өз дәрежесінде таратыла насихатталуы тиіс деп білеміз.

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҚОҒАМДЫҚ ТӘРБИЕНІҢ ДАМУЫ

ОСПАНОВА Гульмира Бегалиевна
«Алпамыс Батыр»бөбекжай-балабақшасы
Тәрбиеші
ОҚО, Мақтарал ауданы, Жетісай қаласы
Қазақстан

Аңдатпа

Бұл мақалада мектепке дейінгі қоғамдық тәрбиенің дамуы жолдары қарастырылған.

Аннотация.

В этом статье рассматриваются развитие дошкольного образования.

Алғашқы қоғамдық құрылыс тұсындағы адамзат тарихының өте ерте кезеңдерінде балаларды өмірге даярлаудың негізгі тәсілі аң аулау мен еңбек құралдарын бейнелейтін қарапайым ойнашықтармен ойнау, ересектердің іс-әрекеттіріне еліктеу болды. Моральдық тәрбие беудің құралы өмірдің түрлі жай-жағдайларында жаңа ұрпақтарға мінез-құлық ережелерімен нормаларын беріп отырған фольклор(ертегі, аңыз, мақалдар мен мәтелдер) болды.

Антикалық Грецияда мектепке дейінгі жастағы балаларды семьяда тәрбиелеу жөніндегі идеялардықамтыған педагогикалық теорияның нышандары пайда болды. Тәрбие берудің өзінің мақсаттары мен құралдары жағынан елеулі түрде ерекшеленген спарталық және афиналық жүйесі көбірек белгілі болады. Спартада, әскери құл иеленуші мемлекетте, олар болашақ әскери азаматтар тәрбиелеу міндеттерімен белгіленіп отырды. Қоғамдық мораль балаларды жас шағынан ер жүрек, шыныққан, ішер тамақ, киер киім таңдамайтын, жылап-сықтау,жасу дегенді білмейтін етіп тәрбиелеуді ұсынды. Балалардың болашақта дені сау болуына тырысушылық,қыз балалар мен бой жеткен қыздардың дене тәрбиесінекөңіл бөлумен байланысты болды.

Афиныда құл иеленушілердің балалары уақытты негізінен үйдің әйелдер тұратын бөлігінде өткізіп отыр. Олар спартандарға қарағанда неғұрлым биязы тәрбие алды. Асыраушының қолынан бала педагогтың (бұл екі сөз – «пайдос» - бала және «аго» - қолынан жетектеймін дегеннненшыққан) қолына беріледі,олар көбіне дене еңбегіне жарамсыз құлдар болып келетін.

Спартандық және афинылық жүйелер үшін олардыңарасында айырмашылықтар болса да, құлдар мен дене еңбегіне жиіркене қарауды тәрбиелеу, білім алуға азат адамдардың монополиясы ретінде қарау ортақ болды.

Педагогикалық тоерия негіздерінің қалыптасуында Ежелгі Грецияның аса көрнекті философтары Платон мен Аристотель көзқарастарының ерекше маңызы болды.

Платон (б.э.д 427-347 жылдар) тәрбие мен оқыту мәні, қоғамдық құрылым мен тәрбиенің қатынасы сияқты аса маңызды педагогикалық

ұғымдардың анықтамасын берген кісі. Ол азатазамат балаларын ерте бастан тәрбиелеудің мемлекеттікжүйесі туралы идеяны ұсынды.Платон ойынды тәрбие берудің маңызды құралы деп қарады, балаларды тәрбиелеумен шұғылданатын адамдарға қойылатын негізгі талаптарды айқындап берді.

Аристотель (б.э.д 384-322 жылдар)жеке адамның дене, ақыл-ойжәне адамгершілік тәрбиесін қамтитын үйлесімді даму идеясын тұжырымдады. Ол тәрбиенің табиғи дарындылығына үлкен мән берді.Аристотель мектепке дейінгі кезеңді жеке адамның қалыптасуындағы ерекше және маңызды шақ деп бөліп қарады.Бұл кезеңде,оның пікірі бойынша, алуан түрлі ойындармен қатар ақыл-ойды дамытатын әңгімелер пайдаланылуға тиіс, ал балаларды бес жасынан бастап мақсатты түрде мектепке даярлау керек.

Мектепке дейінгі тәрбие теориясы негіздерінің қалыптасуында рим педагогы Марк Фабий Квинтилиан (42-118) жазған «Шешенді тәрбиелеу туралы» арнаулы педагогтық трактат – педагогика тарихында тұңғыш маңызды рольатқарды.Квинтилианбалалардың бойында ең әуелгі – бастапқы түсініктердің қалыптастыруына қоршаған ортаның әсер ету маңызын атап көрсеттіжәне мол заман қоғамыныңазғындыратын зиянды әсері болатынын көрсетті.

Балаларды мектепке дейінгі тәрбиелеу туралы айта отырып, Квинтилиан ата-аналарға, асыраушыға және педагогқа сөз тастайды. Асыраушыдан, дені сау болудан басқа, биік адамгершілік,жақсыда дұрыс тіл білу талап етіледі. Педагогты таңдау - өте күрделі іс, өйткені бала одан әлем туралы білім және мораль нормалары жөнінде түсініктер алады.

Квинтилиан мектепке дейін балалармен жүйелі сабақ жүргізу мүмкіндігі бар деп есептеді.Алайда соның өзінде берілетін білім ауқымды кең болмауға тиіс, оны беру методикасы «бала сүйіп үлгермеген оқудың жек көріп кетпеуі үшін» балалардың қуанышты көңіл күйін,ынтызарын туғызуы керек.

Феодализм кезеңінде балалар тәрбиесіне католик діні орасан зор ықпал етті, ол әр адамның бойында күнәһарлік нышан болды деп пайымдады. Шіркеу іліміне сәйкес, бұл күнәһарлықты жер бетіндегі өмірді ана дүние өміріне көшудің даярлық кезеңіне айналдыру арқылы ғана жеңуге болады. Болашақ жұмақ игілігіне ие болу үшін адам шіркеу парыздарына толық бағынып, құдайдан үнемі қорқып, құлдық етіп, өмір сүруі тиіс. Кішкентайынан бастап балалардың тентектікжасауға, жер бетінде ойын-сауыққа бөленуге , көңіл көтеруге әуестенуге деген ынтасын басып тастап отыру керек және қатаң шаралар, оның ішінде ұрып-соғу жазасын, қолдану арқылы мұндай қылықтарды тыю керек. Католик шіркеуі пұтқа табынушылар жасаған антикалық мәдениетке қарсы болды.

XIV-XVI ғасырларда,Қайта өрлеу дәуірінде қоғамдық ой-пікір адамға жаңадан үн қатып, гуманистікке,антика цивилизациясын-мәдениетін,өнерін,ғылымын-қайта өркендетуге шақырлы. Балаға деген көзқарас та өзгерді,гуманистер оны шадыман өмір сүруге,денесін өсіп жетілдіруге,ойын ойнауға,ақыл-ой іс-әрекеттерін жасауға провасы бар жан иесі ретінде қарайды. Бірақ Қайта өрлеу дәуірі,гумаизмінің аристократиялық

сипаты болды, қоғамның тек артықшылықтағы бөлігі балаларының мүдделерін қорғады,ал халық балалары шіркеудің қанауында тәрбиелене берді.

Табиғи дарындылық принциптерін негізге ала отырып, онытабиғат пен адам даму заңдарының жан-жақтылығы, жалпыға бірдей ортақтығыдеп түсінгенКоменский жас кезеңдерін талдады.Адам дамуы кезеңдерін (балалық, есейгендік, жігіттік, сақалық) сипаттай отырып, ол солардың ішіндегі 6 жылға созылатын біріншісіне ерекше көңіл бөлді. Коменскийдің ойынша дене шапшаң өсіп, сезім органдары жедел дамыған бұл кезеңде кішкентай балаларпедагогикалық қабілеті бар, өз тәрбиеленушілерін сүйетін дана аналар басқаратын ана мектептерінде, семьядатәрбиеленуге тиіс. Коменскийдің мектеп жасына дейінгі балаларға тәрбие беру туралы«Ана мектебі » деген арнаулы еңбегі мектепке дейінгі тәрбие жөнінде дүние жүзінде біріншіпрограмма және құрал болды. Коменскийбалалардың денсаулығына және дене дамуына мұқият қамқорлық жасауға шақырды.Ол әйелдің жүкті кезіндегі өмір салты туралы бірқатар маңызды да бағалы нұсқаулар берді, жаңа туған сәбиді бағып-қағу жөнінде, оның тамағы мен киім-кешегі,режим және т.б.туралы халық тәжірибесі мен өз заманындағы медицинаға сүйенетін ұсыныстар жасады.Балалардың жүгіруіне орынсыз шек қойәмау керек, қайта керісінше, олардың басын тік ұстау, отыру, бір нәрсеніұстау, алу, майыстыру, ию, жинау, жинастыр және т.б.дағдыларын дамытып отыр қажет.Осы және басқа дағдыларды, ісакерлікті игеру тек қана ойын түрінде асырылуға тиіс, ал ойын – балаларды дамытудың негізгі құралы.

Коменский адамгершілік нормаларын игеру діни тәрбиементығыз байланысты, бірақ оның мақсаты құдайға құлшылық етуге даярлық болмауға тиіс, ал адамның адамгершілік бейнесі қоғамның нақты жағдайлары мен қажеттеріне сәйкес болуға тиіс деп есептеді. Коменсийдің іс-әрекет етуге талаптанушылық, еңбек сүйгіштік, шыншылдық, мұнтаздайтаза жүргізушілік, сыпайылық және сол сияқты басқа қасиеттерді тәрбиелеу жөніндегі ұсыныстары да бағалы болды.

Коменский орынды да ақылға қонымды тәртіп принципін жариялады, балаларға жеке бастың үлгісімен, байыпты ұстаздық етумен,ақыл-кеңесберумен, ұялтумен, сөгумен ықпалетуді ұсынды. Ұрып-соғу жазасын тек шектен шыққан жағдайда ғана қолдану мүмкін деп есептеді ол.

Коменский адамгершілік тәрбиесін еңбек тәрбиесімен тығыз байланыстырды,еңбек тәрбиесі белгілі бір жасқа лайықты еңбек дағдыларының қалыптасуын ғана емес, сонымен бірге еңбекті сүюге және еңбекке әдеттенуге тәрбиелеуді көздейді.

Коменский мектепке дейінгі балалық шақты мектепте онан әрі жүйелі оқытудың даярлық кезеңі ретінде қарады. Ол ана мектебі балалардың нақты түсініктерді жинақтауына себепкер болуға тиіс деп есептеді және қоршаған дүние жөнінде мектеп жасына дейінгі бала игеруге тиісті қарапайым білімдердің неғұрлым кең шеңберін егжей-тегжейлі белгілеп берді. Мәселен, жеті жасқа қарай бала жаратылыстану саласында от, ауа, су және жер, жаңбыр,

мұз, қорғасын, темір және т.б. дегендердің не екенін білуге тиіс, күнді, айды, жұлдыздарды айырып,күннің қашан ұзақ және қашан қысқа болатынын білуге тиіс. Математика саласында балаға 20-ға дейін санауды үйренуге, тақ және жұп сандарды білуге, 7-нің 5-тен, ал 15-тің 13-тен көп екенін білуге «ұзын», «қысқа», «кең», «тар» деген ұғымдарды игеруге, негізгі шеңбер,шаршы, крест фигуралаын,ұзындық пен көлемнің негізгі адым, қарсы, сүйем, тұтас, жарты, ширек өлшемдерін білуге тиіс.Географиялық танулар қала, деревня, егіс, бау деген екенін түсінуге,өз селосының немесе қаласының атын білуді қамтуға тиіс.Сонымен бірге жыл мерзімдерін білуге, «сағат», «күн», «апта», «ай», «жыл» деген терминдерді түсінуге тиісті.

Аналарға балалардың есі мен ойын дамытуға кеңес бере отырып, Коменский оларды тарих, экономика, саясат бастауларымен, қоғамдық қатынастармен түсінікті формада таныстыруды ұсынды. Ол баланың есіне ықпал етіп қоймай, сонымен бірге ең бастысы қоршаған дүниенің құбылыстарын ақыл-ойға сала қабылдап, ұғыну сезімін дамыту керек деп кеңес берді.

Коменскийдің көптеген қағидалары- дене тәрбиесі туралы тіл иен ойлау қабілетін дамыту туралы адамгершілік қастеттерін тәрбиелеу туралы дүние жүзілік педагогиканы дамвту ісіне қосылған маңызды үлес болды.Я.А.Коменскиийдің бұдан үш жарым ғасыр бұрын дерлік жазылған «Ана мектебі» атты көрнекті еңбегі мектепке дейінгі тәрбие теориясын жасаудағы бірінші және тамаша талаптанушылық болды,ол кішкентай балалардыцң жас ерекшеліктеріне қарай оармен ұйымдастырылған жұмыс жүргізуге негіз қалады.

Әрбір балаға әуел бастан оның бойына дамуға бейім келетін қасиеттердің нышаны тән деп есептеді Песталоций.Табиғи дарындылық приципін басшылыққа ала отырып, ол педагогтан балалардың жас мүмкіндіктерімен және ерекшеліктерімен санасуды талап етті. Песталоций оқыту процесін балалардың психологиялық даму заңдылықтарын есепке ала отырыып, ол оқыту процесінде бөлшектерден бүтінге, жақыннан алысқа,қарапайымнан күрделіге бірте-бірте көшуді, соның өзінде үздіксіздік пен дәйектілікті сақтауды ұсынды.

Песталоцци жүйесінде адамгершілік тәрбиесі, айналадағы адамдарға сүйіспеншілікпен қарау сезімін дамыту жетекші орын алады. Адамгершілік тәрбиесінің құралдары, біріншіден, айналадағы ең жақын ортадан балалардың алған мейірбандық,сүйіспеншілік көзқарасын адамдардың, құбылыстардың, заттардың неғұрлым кең шеңберіне және,екіншіден, педагогтардың көмегімен жинақталған балалардың жеке өздерінің тәжірибесін (бір қылықтан баланың өз бетінше безінуі және басқалардың мүддесі үшін бірдеңені құрбан етуі,қандайда болсын күш жұмсауы т.б.) тарату болып табылады.Адамгершілік сипатындағы қылықтарында жаттығудың осы тәрізді тәжірибе жасаунегізінде бала жеке басының мүддесінен өз еркімен бас тартуғаүйренеді, басқаларға көмектестім деген сана сезімнен ләззат алады.

Ақыл-ой тәрбиесі саласында Песталоццидің педагогика тарихындағы мәнін анықтап берген оның маңызды екі қағидасы бар.Біріншісі, оқыту процесінде көрнекілікті барыншакең қолдану қажеттігін дәлелдеу және насихаттау болды. Пестолоцци танымның басталар сәті сезімдік қабылдау деп есептелді және балалардың бойында бақылау мәдениетін қалыптастыру қажеттігін талап етті. Сан, форма, сөз барлық заттар үшін тән және қарапайымэлементтер болып табылады, сондықтан баланы ең әуелі санауға, өлшеуге және сөйлеуге үйрету керек болады. Пестолоцци балаларға ана тілін, есепті және өлшемді ең алғаш оқыту методикасын талдап жасады, кез-келген шаруа әйел оны өз балаларымен сабақ өткізуде пайдалана алатындай етіп оңайлатты. Оның ұсынған дидактикалық материалдары кейінен кең таралды.

Песталотццидің өзге бір қағидасы дамыта отырып оқыту туралы идея болды, яғни оқу процесінің құрылымы мынадай болуға тиіс: тек мәліметтердің жинақталуына апарып қана қоймай, сонымен бірге балалар қабілетінің дамуынада апарады, оларды болашақта өздігінен қызмет етуге даярлайды. Бұл идея орасан жемісті болып шықты және көптеген педагогтардың еңбегінде онан әрі дамытыла түсті.

XIX ғасырдың екінші жартысында -XX ғасырдың басында Европада неміс педагогы Фридрих Фребельдің (1782-1852) мектепке дейінгі тәрбие теориясы кең таралды.

Фребель «балалар бақшасы» деген терминді енгізді, мұның өзі бүкіл дүние жүзінде жаппай қабылдады.Мектепке дейінгі мекеменің бұлай аталуынан, сондай-ақ тәрбиеші әйелді Фребель «баулаушы»деп атағандығынан оның балаларға деген сүйіспеншілігі, мақсатты педагогикалық ықпалдың маңызы жоғары баға бергені айқын көрсетілді.

Қорыта келе, Фребель дидактикалық ойындар мен алуан түрлі сабақтардың жүйесін құруды бастады,оларды жүргізу жөніндегі методикалық нұсқауларға талдау жасады. Ол балалармен олардың жасына сәйкес жұмыс жүргізудің алуан тәсілдеріне талдау жасай отырып, мектепке дейінгі тәрбие практикасын едәуір байытты. Фребель сәби және мектепке дейінгі балалардың тілін қалыптыстыру кезеңдерін егжей-тегжейлі көрсетті және затпен таныстырудан бұрын оның атын білу қажеттігінталап етті. Балалардың түрлі матералдарменістейтін жұмысы жөнінде Фребельдің ұсыныстарында көп құндылық болды.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Ә. Меңжанова «Мектепке дейінгі педагогика» - Алматы «РАУАН»20 – 46 беті.

2. Ф. Н. Жумабекова «Мектепке дейінгі педагогика» Астана

3.«Мектепалды даярлық» журналы № 6 2009жылы 19

4.«Мектепалды даярлық» журналы № 4 2009 жылы 11

5.«Республикалық ғылыми - әдістемелік журналы» № 3

6.«Отбасы және балабақша» журналы № 1

7.«Отбасы және балабақша» журналы № 5 2008

ПОДАЧА УЧЕБНОГО МАТЕРИАЛА – ЗАЛОГ УСПЕШНОГО УСВОЕНИЯ

ОСТРЯНИНА Ирина Витальевна
КГУ «Новоишимская средняя школа №2»
Учитель математики
СКО, район им. Габита Мусрепова, с. Новоишимское
Казахстан

Аңдатпа

Мақалада математиканы оқыту процесінде қалыптасатын терең математикалық білімнің маңыздылығы мен қажеттілігі туралы айтылады. Оқылатын материалдар оқушылар үшін қол жетімді және түсінікті болуы тиіс екендігі туралы түсінігіне негізделеді.Сондықтан кез-келген тапсырманы белгілі бір тақырып бойынша шешуге мүмкіндік беретін кем дегенде қажетті материалдар болуы тиіс. Дәрежелік функцияны оқыту мысалында мұндай көзқарас ұсынылды және негізделді.

Аннотация

В статье речь идёт о необходимости и важности глубокихматематическихзнаний, которые формируются в процессе обучения.Обосновывается идея о том, что изучаемый материал должен быть доступным и понятным для учащихся. А поэтому он должен содержать минимум необходимого материала, который позволит решать любые задачи по определённой теме. На примере изучения степенной функции такой подходпредставлен и обоснован.

Математика – наука точная, лаконичная, имеет свой язык, язык математики. В нём много символов, терминов, определений, правил, свойств, аксиом, теорем и следствий, которые сплетаются во взаимосвязанное кружево. Каждая ячейка этого уникального плетения значима и является строительным материалом для фундаментальных понятий, тем и открытий.

На уровне введения в мир математики, получения базовых знаний возможны различные подходы. Цель учителя сделать материал достаточно доступным, интересным. Только через понимание формируется глубина и широта знаний.

В Государственной программе развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы в целевых индикаторах обозначены ориентиры на учащихся, успешно освоивших образовательные учебные программы по естественно-математическим дисциплинам, математической и естественнонаучной грамотности.

На примере темы «Степенная функция» в 11 классе, хочу показать как достаточно обширный материал можно локализовать для успешного его усвоения.

При изучении этой темы практические задания можно чётко конкретизировать, а именно:

- Найти область определения;
- Найти множество значений;
- Найти нули функции;
- Исследовать на чётность и нечётность;
- Определить промежутки знакопостоянства;
- Определить промежутки возрастания и убывания

В основу выполнения любых заданий по этой теме мною положено знание графиков степенной функции $\mathbf{y=x^r}$ при различных **r**. Я считаю, что такой подход до минимума упрощает поиск решения. График даёт полное представление о свойствах функции, её наглядную характеристику.

Учащиеся, ознакомившись с заданием, рассматривают показатель степени и соотносят его с предложенной таблицей, где построены графики в зависимости от **r**. Далее находят ответ на поставленный вопрос.

I r = 2n, чётное натуральное число 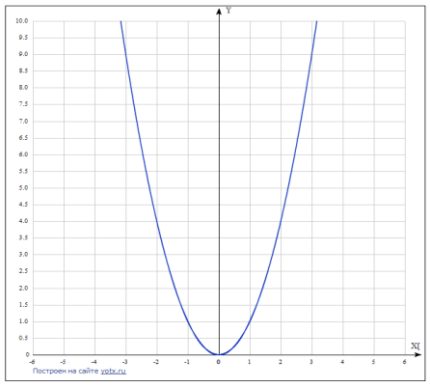	**II** r = 2n-1, нечётное натуральное число 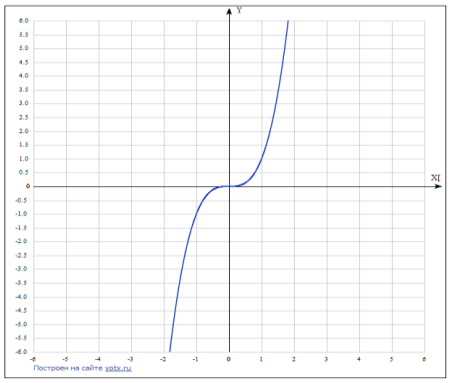
III r = -2n, целое чётное отрицательное число 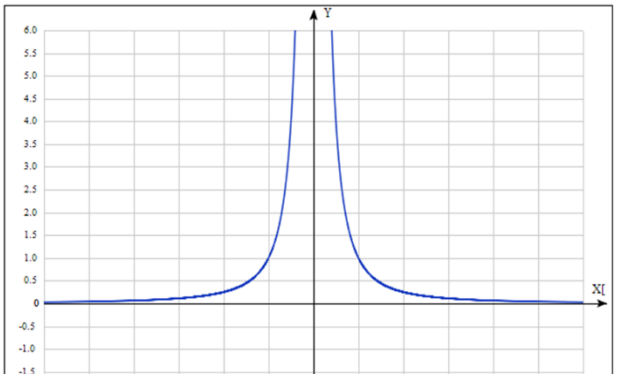	**IV** r = -(2n-1), целое нечётное отрицательное число 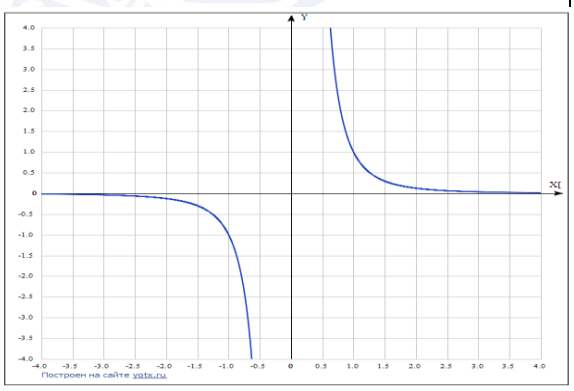

V

r = $\frac{m}{n}$,дробное положительное число

0 <r < 1,r = $\frac{ч}{ч}$, r = $\frac{н}{ч}$, r = $\frac{н}{н}$

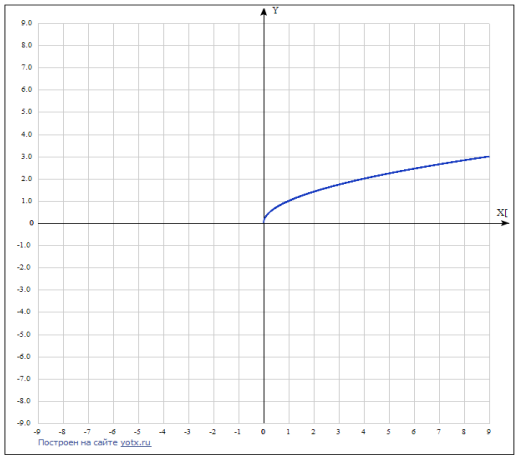

ч – чётное, н - нечётное

VI

r = $\frac{m}{n}$,дробное положительное число0 <r < 1,r = $\frac{ч}{н}$

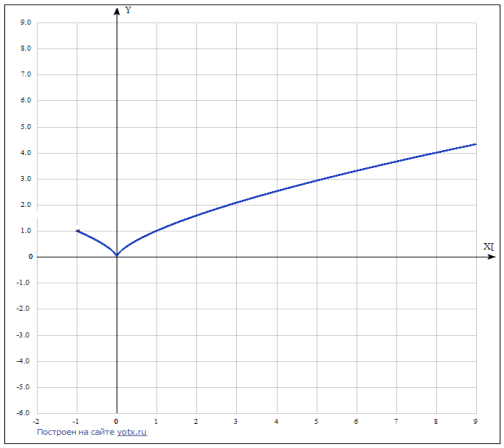

ч – чётное, н - нечётное

VII

r> 1,дробное положительное число

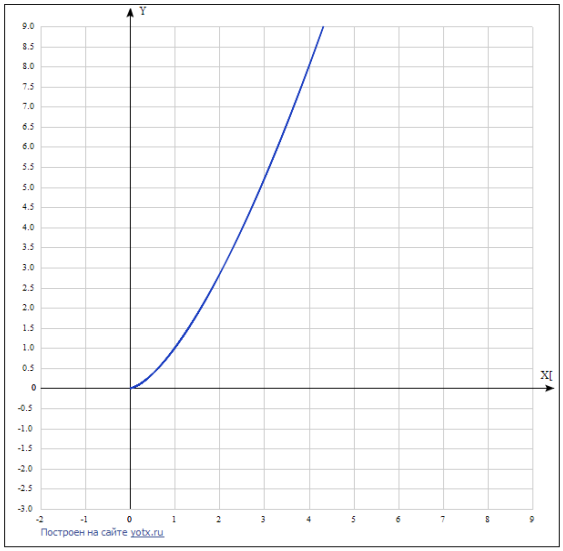

VIII

r = – $\frac{m}{n}$,дробное отрицательное числоr < 0,r = $\frac{ч}{ч}$, r = $\frac{н}{ч}$, r = $\frac{н}{н}$, r = $\frac{ч}{н}$

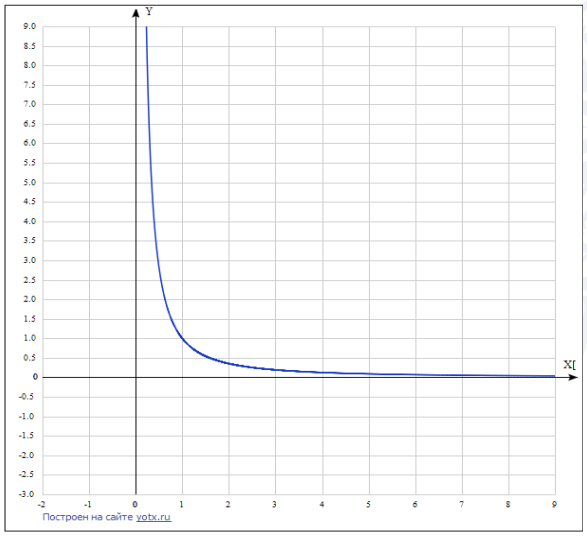

Примеры заданий:

1. Найдите область определения функции y = f(x):

а) f(x) = x^5Решение: r = 5, 5 - нечётное натуральное число.

График **II**,D(f) = (-∞; +∞).

б) f(x) = x^{-7}. Решение: r = -7, -7 – целое нечётное отрицательное число.

График **IV**,D(f) = (-∞; 0) ∪ (0;+∞).

2. Исследуйтена чётность и нечётность функцию y = f(x):

а) f(x) = x^6Решение: r = 6, 6 - чётное натуральное число. График **I**, симметричен относительно оси Oy, значит функция чётная.

б) f(x) = x^{-8}. Решение: r = -8, -8 – целое чётное отрицательное число.

График **III**,симметричен относительно оси Oy, значит функция чётная.

3. **Определите промежутки знакопостоянства функции y = f(x):**

а) f(x) = $x^{\frac{1}{7}}$Решение: r = $\frac{1}{7},\frac{1}{7}$ - дробное положительное число

0 <r < 1, r = $\frac{н}{н}$. График**V**,f(x) > 0на промежутке (0;+ ∞)

б) f(x) = $x^{\frac{2}{7}}$Решение: r = $\frac{2}{7},\frac{2}{7}$- дробное положительное число

0 <r < 1,r = $\frac{ч}{н}$ График **VI**,f(x) > 0на промежутке

(-1;0) ∪ (0;+ ∞)

4. **Определите промежутки возрастания и убывания функции y = f(x):**

а) f(x) = $x^{\frac{11}{5}}$Решение: r =$\frac{11}{5},\frac{11}{5}$- дробное положительное число,

r> 1График **VII**.f(x) возрастает на на промежутке(0;+ ∞)

б) f(x) = $x^{\frac{-4}{9}}$ Решение: r = $-\frac{4}{9},-\frac{4}{9}$- дробное отрицательное число r < 0,

График**VIII**,функция f(x)убывает на промежутке(0;+ ∞)

Учащиеся в процессе выполнения заданий, работают с графиками и идёт процесс запоминания. В последующем могут воспроизвести их по памяти. Таблица с видами графиков является справочной и постоянно используется в процессе обучения.

Литература.

1. Алгебра и начала анализа. Учебник для 11 класса естественно-математического направления общеобразовательных школ. А.Е. Абылкасымова, З.А. Жумагулова, А.Абдиев, В.Е Корчевский.

ЛИНГВО – ПОЭТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПОЭТИЧЕСКОГО ДИСКУРСА ВЕРЫ ПОЛОЗКОВОЙ

ПЛОТЕБНЕВА Кристина Валентиновна
Атырауский государственный университет
имени Халела Досмухамедова
Студент
город Атырау, Казахстан

Аңдатпа

Мақалада қазіргі заманауи ақын, блогер Вера Полозкованың поэтикалық дискурс ерекшеліктері қарастырылады. Авторлық, көркем мәтіннің негізі - ерекше поэтикалық ырғақ. Ақынның поэтикалық стилін ұйымдастыруда жеке автордың жаңа форматтары маңызды рөл атқарады (әлеуетті және кездейсоқ сөздер). Мұндай лексемалардың маңызды бөлігі жұрнақарқылы жасалады. Оларды мотивациялық негізде сөз таптарына қарай бірнеше топқа бөлуге болады.

Аннотация

В статьерассматриваются особенностипоэтического дискурса современнойпоэтессы, блогера Веры Полозковой. Вавторском тексте первоосновой художественного текставыступает особый поэтический ритм. В организации поэтического стиля поэтессы не последнюю роль играют индивидуально-авторские новообразования (потенциальные и окказиональные слова). Значительная часть таких лексем образована суффиксальным способом. Их можно разделить на несколько групп в зависимости от части речи мотивирующей основы.

Во всемирной сети «интернет» в течение последнихлет мы наблюдаем огромный интерес к творчеству известной молодой поэтессы Веры Полозковой. Молодые люди часто посещают официальную интернет-страницу Веры Полозковой, комментируют полюбившиеся стихотворения и с огромным удовольствием скупают ее книги с полок магазинов. Именно ее стихамизачитываются многие юноши и девушки.Очевидно,интереск произведениям связанс тем, что она пишет стихи на актуальные темы: о жизни, о любви и одиночестве, о поисках своего внутреннего «Я» и самопознании. А созданию этой искренней и напряженной интонации и авторского языка помогают - ритмическая стройность, упорядоченность ее текстов, а такжеяркие авторские новообразования.Анализкритических отзывов о творчестве В.Полозковойпоказывает, что оценки ее творчества неоднозначны.Так Д. Быков утверждает, что Полозковунахваливают не самые симпатичные и положительные персонажи, и комментарии на ее странице лучше не читать , потому что они делятся на 90% восторженных девичьих придыханий и 10% подросткового задиристого хамства. С резкой критикой в адрес поэтессы выступает И. Панин:«Верочка особо и не заморачивается выбором тем, пишет о каких-то Стивах, Грейсах, Бернардах, о престарелых мистерах и миссис... О чём пишет Полозкова? Это поэзия телесериалов. Стихочтиво для продвинутых нимфеток и одиноких студентокплатных вузов, мечтающих о встрече с «положительным» иностранцем. Не стоит искать тут каких-то глубоких мыслей или выстраданных откровений.».[1]

Конечно, этикомментарии, трудно назвать критикой, но на их фоне складывается парадоксальная, но типично русская ситуация, когда самого известного из молодых поэтов обливаютгрязью, не пытаясь дать литературную оценку творчества поэтессы.

В произведенияхВеры Полозковой первоосновой художественного текставыступает особый поэтический ритм. Как известно, при анализе произведения обычно выделяются три основные характеристики ритмики: **слоговая** характеристика, отвечающая за регулярность ударений; **синтагматическая** характеристика (когда человек говорит или пишет синтагмами); **интонационная** характеристика отвечает за мелодичность речи.В статье делается попытка анализа стихотворения Веры Полозковой **«Текст, который напугал маму».**Это произведение, наполненное личным

содержанием, больше похоже на прозу (в нем нет рифмы, отсутствует деление на строфы, скорее всего, это стихотворение в прозе). Анализ стихотворенияпоказываетвысокуюритмическуюорганизованность текста, которая не может не привлекать читателя и слушателя. Это стихотворение можно разделить на части в соответствии с темой и переживаниями поэтессы:

- жизненная маята, тяжелый, нагружающийдушу быт («*обо мне, владислав алексеевич,/что умеет таскать тяжелое,/чинить сломавшееся,/утешать беспомощных,/привозить себя на троллейбусе драть из десны восьмерки,/плеваться кровавой ватою,/ездить без провожатых/и без встречающих»);*

- остро чувствующая несправедливость и безразличие, проявленное врачамик страдающей матери («*или через осень сидящей с нею в травматологии,/в компании пьяных боровов со множественными ножевыми,/и врачи так заняты,/что не в состоянии уделить ей ни получаса, ни обезболивающего»)*;

- осознание тяжести поэтической ноши («*после яростного спектакля длиной в полтора часа,/где я только на брюхе не ползаю, чтобы зрители мне поверили, чтобы поиграли со мной да поулыбались мне», «а потом все смеются, да, все уходят счастливые и согретые,/только мне трудно передвигаться и разговаривать»);*

- предательство близких («*меня, которую предали только шестеро,/но зато самых важных, насущных, незаменяемых,/так что в первое время, как на параплане, от ужаса воздух в легкие не заталкивался»)* и т.д.

В этом стихотворении лирическая героиня отстаивает свое право звучать, жить, любить, дышать в полную силу и творить. А ритмика лишь помогает нам лучше узнать героиню, почувствовать текст и внутренние переживания автора, которые он вложил в строки. Как мы видим, от ритмики в стихотворениях зависит многое, для читателей – это наиболее полное понимание авторского замысла. Но, кроме ритмики и ритмических характеристик важен язык автора, его «изюминки», отступы от норм («новые слова»), которые не могут не привлечь внимание читателя.

Словарный состав любого языка постоянно расширяется, изменяется и пополняется, и одним из основных путей обогащения является образование новых слов. Проблемам неологизмов в современной лингвистике уделяется большое внимание, о чем свидетельствуют многочисленные научные исследования: статьи, книги, монографии, диссертации (работы Н.И. Фельдман, Н.М. Шанского, В.В. Лопатина, А.И. Смирницкого, А.А. Брагиной, И.С. Улуханова, Е.А. Земской, Л.И. Плотниковой, Н.С. Валгиной и др.).

Особый интерес вызываютиндивидуально-авторские новообразования-существительные, так как они представляют собой наиболее обширную группу авторских слов. Значительная часть таких лексем образована суффиксальным способом. Их можно разделить на несколько групп в зависимости от части речи мотивирующей основы, в научной литературе

индивидуально-авторские новообразования делятся на две группы: потенциальные и окказиональные образования.

В стихотворных текстах В. Полозковой встречаютсяиндивидуально-авторские новообразования, существительные **выжженность, любимость,** мотивированных именами прилагательными, они относятся к потенциальным образованиям. Так, в произведении «Тринадцать строф» употребляется существительное **выжженность,** образованное от причастия «выжженный» [2,с.30]. В стихотворении«Первой истошной паникой по утрам», встречается потенциальное существительное **любимость**: *Гениям чувство кем-то* ***любимости*** *–Даже вот Богом при входе в храм –Дорого: смерть за грамм.* [2,с.32]. Лексема **любимость** образована при помощи продуктивного суффикса -ость-, который переводит прилагательное *любимый* в имя существительное со значением свойства. В текстах Веры Полозковой обнаруживаются индивидуально-авторское новообразование **богинность,** мотивированное существительным бог, употребленное в стихотворении «Лунная соната»: *Я не то чтобы ставлю все – тут у нас не ралли, Хотя зрелищности б завидовал даже Гиннесс. Не встреваю, под нос не тычу свою* ***богинность*** *– Но хочу, чтоб давали больше, чем забирали. [1, с. 62]*.Существительное**богинность** образовано с нарушением системной продуктивности,в системе языка однотипные существительные образуются от прилагательных и причастий, поэтому индивидуально-авторское новообразование **богинность** относится к окказиональным образованиям.Использование суффикса *-ость-* для образования этой лексемы обусловлено стремлением обозначить свойство лирической героини, не присущее, по мнению автора, другим литературным образам. Также для передачи тончайших смыслов Вера Полозкова использует частотный суффикс -ц-, представляющий собой словообразовательную единицу, образующую имена существительные женского рода со значением небольшой степени проявления признака, который назван мотивирующим именем прилагательным (ср. *гнильца, хитреца*). В стихотворении «Говард Кнолл» употреблено существительное ***виноватца***, образованное по такой модели: *Я понимаю, трудно с собой бороться, –И такая, в глазах его легкая* ***виноватца*** <…>. [3, с.30].

Таким образом, анализ произведений поэтессы Веры Полозковой показывает, что ритмика и неологизмы в стихотворениях играют важную роль. Именно ритмика и неологизмы делают тексты В.Полозковой интересным материалом, который увлекает молодое поколение. Благодаря индивидуальному авторскому языку и умению отвечать на требования читателей нашего времени мы выдвигаем Веру Полозкову как поэтессу, от которой зависит дальнейшее развитие и путь русской поэзии.

Список литературы

1.Материалы из интернета www.gzt.ru 22.09.2009;

2.Положкова, В. Непоэмание /В.Положкова.–М.: Гаятри/Livebook,2009.–240с.; 3.Положкова, В.Фотосинтез / В. Положкова.–М.: Гаятри /Livebook, 2014. 112с.4. Иванова-Лукьянова Г.Н. Культура устной речи. Интонация.

Паузирование.Логические ударения.Ритм.Темп.М.,«Наука-Флинта»,1998;5.Миськевич, Г.И., Чельцова, Л.К. Новые слова, их принятие и нормативная оценка (проблемы новых слов в культурно-речевом аспекте) / Г.И. Миськевич, Л.К. Чельцова // Актуальные проблемы культуры речи. – 1970. – № 3. – С. 244.

ОЛИМПИАДЫ И КОНКУРСЫ КАК ОДНА ИЗ ФОРМ ДИСТАНЦИОННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ДЛЯ САМОРАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ И ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА УЧАЩИХСЯ

ПРОСЕКОВА Римма Николаевна
Государственное бюджетное общеобразовательное учреждение "Курганская областная школа дистанционного обучения"
учитель начальных классов
Курганская область, Варгашинский район, село Мостовское
Россия

Аңдатпа

Қашықтықтан білім беру технологиялары білім беруді барлық адамдарға қол жетімді етуге мүмкіндік береді. Бұл мүгедектігі бар балалар (МСА) және мүгедектігі бар балалар, олар үшін мектепке бару өте қиын. Енді олар үшін қашықтан білім беру мектептері, соның ішінде біз де бар. Студенттердің өзін-өзі дамыту және шығармашылық үшін жағдай жасау - қашықтықтан оқыту технологияларын барынша тиімді нысандарының бірі қашықтан конкурстар мен байқаулар, мақсаты болып табылады.

Аннотация

Дистанционные образовательные технологии позволяют сделать образование доступным каждому. Это дети с ограниченными возможностями здоровья (ОВЗ) и дети-инвалиды, для которых посещение школ очно вызывает затруднение. Сейчас для них создаются школы дистанционного обучения, в том числе и наша.

Одной из эффективных форм дистанционных образовательных технологий являются дистанционные олимпиады и конкурсы, цель которых - создание условий для саморазвития личности и творческого потенциала учащихся.

Современное образование предполагает воспитание и развитие качеств личности, отвечающих требованиям информационного общества, личности, свободно ориентирующейся в потоках информации, способной конструктивно общаться, сотрудничать, эффективно решать учебные и познавательные задачи в процессе жизнедеятельности. Передовые технологии в наше время позволяют сделать образование доступным каждому, кто хочет и может развиваться, учиться. Обучающиеся нашей школы — это дети без ограничения здоровья, дети с ограниченными возможностями здоровья и дети, имеющие статус ребенок-инвалид. Для создания безбарьерной среды образовательная программа реализуется с применением дистанционных образовательных технологий. В интеллектуальном плане наши ученики с ОВЗ не уступают здоровым сверстникам, просто они медленнее взрослеют, медленнее думают, им требуется больше внимания. Наша задача состоит в том, чтобы создать для всех детей такие условия, при которых их таланты и способности раскрылись. Одной из эффективных форм дистанционных образовательных технологий являются дистанционные олимпиады и конкурсы, цель которых - *создание условий для саморазвития личности и творческого потенциала учащихся.* Исходя из этого, можно обозначить следующие *задачи*:

- выявление талантливых, творческих детей, их поддержка и поощрение;
- выявление и развитие интеллектуальных, познавательных способностей, широты кругозора одаренных учащихся, глубины их знаний;
- предоставление учащимся возможности принимать участие в дистанционных олимпиадах и конкурсах за пределами учреждения и региона;
- способствовать адаптации к жизни в обществе.

По мнению Хуторского А.В., дистанционные эвристические олимпиады стали не просто творческой добавкой к учебному процессу, а мощным стимулом для самореализации учеников и педагогов, рычагом обновления образования.

Полат Е.С. отмечает, что при дистанционной форме обучения появляется возможность работать совместно, проявляя определенные коммуникативные умения; возможность широкого общения со сверстниками из других школ своего региона, других регионов страны и даже других стран мира; возможность свободного доступа к необходимой информации не только в информационных центрах своей школы, но и в научных, культурных, информационных центрах всего мира с целью формирования собственного независимого, но аргументированного мнения по той или иной проблеме, возможности ее всестороннего исследования.

Когда мы слышим слово «олимпиада», то ассоциируем его с сильными учащимися, отличниками. Таких детей не нужно заставлять учиться, они сами ищут себе сложную творческую работу. Поэтому традиционно к участию в олимпиадах и конкурсах у нас привлекались наиболее талантливые, одаренные дети. Статистические данные исследований современных

психологов утверждают, что количество одаренных детей с возрастом неуклонно снижается.

Так же есть ученики, потенциал которых «запечатан» штампами обучения, их деятельность оказывается недостаточно нагруженной, они привыкают не прилагать усилий в учебной деятельности, действуя по шаблону. К сожалению, нераскрытые возможности постепенно угасают вследствие невостребованности.

Эти *противоречия* подтолкнули меня искать новые подходы в организации работы, при которых таланты и способности детей раскроются. Возникла необходимость задействовать максимальное количество учащихся в олимпиадах, предметных и тематических конкурсах.

Для этой цели я собирала сведения о названиях дистанционных олимпиад и конкурсов по определенному шаблону: цели и задачи конкурса; время, отводимое на решение задач; способы получения заданий; проведение оргкомитетом подготовки к конкурсу (тренировочные задания, пробный тур); категория учащихся, на которых рассчитан конкурс; процедура награждения; степень использования компьютеров; периодичность конкурса; форма заданий конкурса.

В итоге были составлены описания 24 конкурсов различной тематики. Проанализировав их, я рассмотрела положительные и отрицательные стороны конкурсов.Объемы временных ресурсов, таких как продолжительность, периодичность и количество туров, различны. Наиболее распространенные временные интервалы для нас: в течение одного урока, учебной четверти (выполнение проекта). Дети могут выполнять конкурсные задания дома, в том числе вместе с родителями, если это не запрещается положениями некоторых конкурсов. Точное время работы над заданием иногда определить невозможно, хотя это можно сделать приблизительно по датам объявления конкурса и окончания приема работ.

Дистанционные конкурсы проходят в один тур или в два тура. Проведение конкурса в несколько туров позволяет нашим учащимся привыкнуть к организационным особенностям, процедуре оценки, так что они перестают существенно влиять на результат, снижается эффект случайности, и учащиеся всецело могут сконцентрироваться на решении заданий.

У каждого конкурса разная периодичность. Разовые конкурсы, приуроченные к какой-нибудь важной дате или событию («Областной конкурс на лучшего чтеца отрывков из произведений юбиляров», «Край волшебный, мое Зауралье», «70-летию Великой Победы посвящается»), и ежегодные, которые проводятся на протяжении многих лет и имеют свои традиции.

В положениях различных конкурсов встречается две принципиально разные трактовки предоставления результатов, которые приемлемы для нас: стандартизированная форма и произвольная форма. В стандартизированной форме всегда есть строгий бланк для указания правильных ответов («Умники России», «Страна талантов», «Мириады открытий», «Ребус», «Кириллица»). Произвольная форма предполагает наличие общих требований к оформлению

и пересылке работ, не затрагивающих содержание, она характерна для творческих заданий («Литература сегодня», «Когда детскую книжку читает художник», «Литература на сцене», «АРТ-талант»).

С учетом участия компьютера можно выделить следующие типы дистанционных олимпиад и конкурсов: *без использования компьютера* («Золотое руно», «Умники России», «Страна талантов»), *и с использованием компьютера* («Учи.ру», «ГлобалЛаб»).

Анализ работы показал, что участие школьников в дистанционных олимпиадах имеет целый ряд положительных моментов:

- это доступность, экономия времени;
- участие не только в школе, но и дома;
- создает ситуацию успеха, поднимает интерес учащихся к изучению предмета;
- формируем у школьников опыт подобных испытаний, привлекая учащихся с начальных классов к участию в олимпиадах и конкурсах: когда через несколько лет они будут старшеклассниками, то уже станут «ветеранами» интеллектуальных турниров, смогут смело проявить себя в любом состязании;
- после проведения олимпиады учителя, ученики и их родители могут ознакомиться с результатами всех участников по нескольким критериям: по классам, по регионам, по населенным пунктам, узнать свой результат и сравнить его с лучшим;
- каждый имеет возможность получить диплом призера или участника, сертификат для школьного портфолио.

Существуют и отрицательные моменты:

- современная система творческих конкурсов и мероприятий, исследовательской работы в большей мере ориентируется на соревновательные цели, а не на развивающие;
- творческие мероприятия часто являются не праздником, а «испытанием» для детей, которые оказываются перегруженными чувством долга и ответственности перед школой;
- олимпиады и конкурсы не имеют инклюзивной направленности.

На диаграмме отображена динамика общего количества обучающихся 1 - 4 классов за три года, количество участников дистанционных олимпиад и конкурсов, количество призеров.

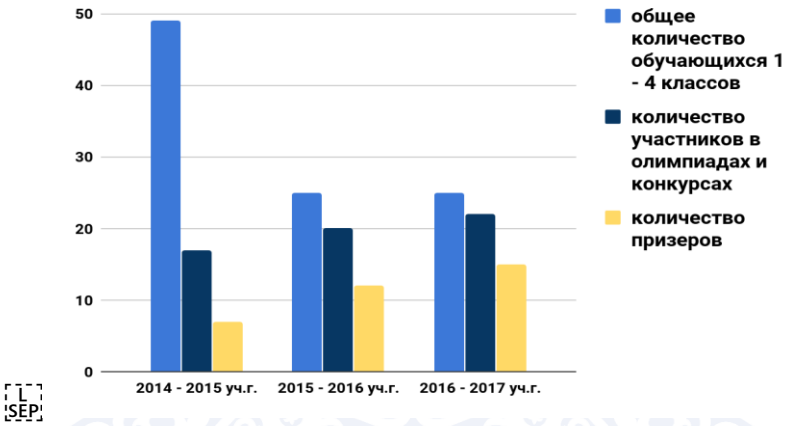

Если в 2014 - 2015 учебном году в дистанционных олимпиадах и конкурсах участвовало 17 обучающихся из 49, то в 2016 – 2017 учебном году при снижении количества обучающихся до 25 человек возросло количество участников до 22 человек. Количество призеров возросло от 7 до 15 человек.

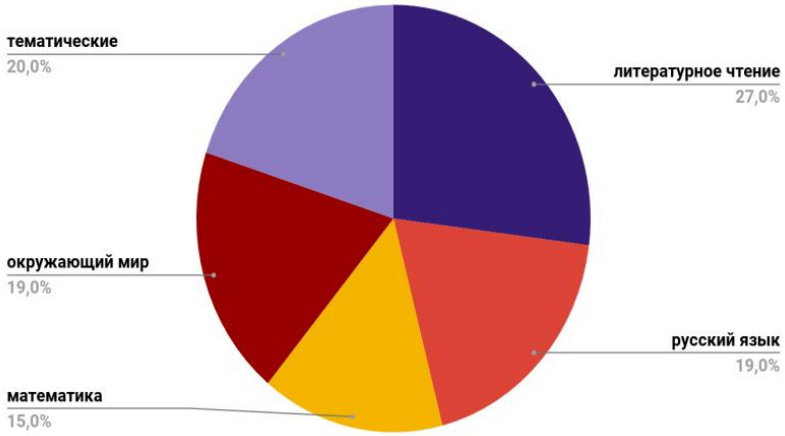

Распределение участников по предметам в данной диаграмме показывает, что наиболее востребованными для школьников являются олимпиады по литературному чтению. Учитывая все вышесказанное, появилась необходимость создания литературного конкурса на базе нашей школы. Мной было разработано положение школьного детского литературного конкурса «Русская природа в произведениях писателей, в изобразительном искусстве и музыке» с целью формирования творческих исследовательских навыков, навыков проектной деятельности и творческой инициативы через знакомство с произведениями искусства, музыки, классической и современной литературы. Конкурс проводится по двум направлениям: *исполнительская линия и проектная линия* в очно-заочной форме. Выбранный формат конкурса позволяет предоставить равные условия участия детям вне зависимости от речевых ограничений. Участник, имеющий значительное нарушение звукопроизношения, может участвовать только в разработке и представлении проекта. Участник не имеющий подобных нарушений, может представить ролик со своим стихотворением и проектную работу. Те, кто не имеет возможности работать над проектом, может ограничиться лишь исполнительской линией.

Уникальность данного образовательного проекта в создании конкурса на базе школы обусловлена рядом обстоятельств. Во-первых, непрерывным развитием и совершенствованием дистанционных форм обучения, посредством которых происходит вовлечение в олимпиадное движение всех учащихся начальной школы, независимо от базовых способностей. Во-вторых, потребностью учащегося иметь возможность провести проверку своих знаний, навыков и умений, реализовать свои творческие способности, научиться уверенно использовать сетевое информационное пространство для демонстрации своего интеллектуального потенциала, творчества и коммуникации. В-третьих, потребностью преподавателей, использующих дистанционные технологии обучения, помогать своим ученикам в социализации и мотивировать школьников с ОВЗ к познавательной деятельности. В-четвертых, данный конкурс будет являться праздником для детей на очном этапе, что предполагает собой особое оформление предметного пространства, которое обязано отвечать принципам информативности, вариативности и гибкости, и помимо этого, торжественное открытие и подведение итогов, дипломы, сертификаты и призы всем участникам. Реализация данного проекта позволит значительно повысить эффективность внедрения дистанционных образовательных технологий в олимпиадное движение.

Таким образом, дистанционные олимпиады и конкурсы для детей нашей школы, как одна из форм дистанционных образовательных технологий являются одним из множества шагов, призванных подготовить школьника к интеграции и социализации в обществе, к работе в высококонкурентной среде за счет повышения мотивации к познанию. Опыт показывает, что проведение олимпиад и конкурсов помогает не только выявлять одаренных школьников, но и развивать у ребят познавательный интерес к учению, формировать навыки самостоятельной учебной работы, что безусловно, способствует саморазвитию личности, творческого потенциала учащихся.

Примечания

1.Ссылка на YouTube: https://www.youtube.com/channel/UCvD_lwrljmwow75e6ApODrQ/videos?view_as=subscriber- дети читают стихи на конкурсе.

2. Достижения обучающихся в олимпиадах и конкурсах:http://prosekovarn45.ucoz.net/index/dostizhenija_obuchajushhikhsja_v_olimpiadakh_i_konkursakh/0-46

3. Видеотека: http://prosekovarn45.ucoz.net/index/vidioteka/0-26

4. Конкурс «Русская природа в произведениях писателей, в изобразительном искусстве и музыке»http://85.233.137.10/moodle18/course/view.php?id=410

В НОГУ СО ВРЕМЕНЕМ

ПУСТОВАЛОВА Лариса Павловна
Назарбаев интеллектуальная школа химико-биологического направления г. Петропавловска
учитель
город Петропавловск
Казахстан

ЖУЛДАСПАЕВА Айгуль Альбековна
Назарбаев интеллектуальная школа химико-биологического направления г. Петропавловска
учитель
город Петропавловск
Казахстан

Аңдатпа

Аталған мақалада білім берудің жаңартылған мазмұны бағдарламасы аясындағы «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты Елбасы мақаласының негізгі тұжырымдарын іске асыру жолдары қарастырылған. Мақала авторлары Президент идеялары мен бағдарламаның тақырыптық бөлімдерінің (коммуникативтік дағдыларды дамытуды қоса алғанда) байланыстылығын нақты дәлелдер келтіре отыра көрсетеді.

Аннотация

В данной статье рассмотрены пути реализации основных тезисов статьи главы государства «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» в рамках программы обновленного содержания образования. Авторы статьи на конкретных примерах демонстрируют интеграцию идей президента и тематических разделов программы, включая развитие коммуникативных навыков.

Нынешнее время — время талантливых, упорных,
уверенных в себе людей, время людей,
умеющих мечтать и имеющих волю
воплощать мечты в реальность.
Н.А. Назарбаев

В статье «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» Президент как нельзя лучше определяет общественное сознание основным условием будущего «…начатые нами масштабные преобразования должны сопровождаться опережающей модернизацией общественного сознания….она выступит их сердцевиной». Другими словами, все изменения будут эффективными и качественными, если каждый поймет их необходимость и осознанно, «от сердца» примет в них участие. Где же, как не в школе, происходит формирование сознания тех, кто станет созидателем и создателем

этого самого будущего? Мы считаем, что программа обновленного содержания образования позволяет реализовать задачи, обозначенные Президентом. Далее мы рассмотрим реализацию основных тезисов статьи «Рухани жанғыру» в рамках тематических разделов в соответствии с целями обучения и навыками интегрированной программы образования, на которую перешли общеобразовательные школы республики. Если просмотреть программу через призму основных положений статьи, можно увидеть все возможности для реализации намеченных в ней задач по модернизации сознания. Во-первых, Н.А. Назарбаев отмечает условием модернизации нового типа «…сохранение своей культуры, собственного национального кода». Это отражается при изучении разделов «Обычаи и традиции», «Традиции и культура», «Жизненные ценности». Учащиеся, опираясь на знания, опыт родителей не только рассказывают о традициях своей семьи, национальных традициях, но и, используя дополнительную информацию, узнают новое о культуре других народов. Развивая навыки, рассуждают о значимости и индивидуальности каждого из них, подчеркивая то общее, что объединяет людей – планета Земля. Учащиеся строят диалоги на тему «Надо ли сохранять народные традиции?», пишут обращение к человечеству «Все мы разные, но планета у нас одна». Эта тематика позволяет использовать опыт учащихся, укрепить семейные и национальные связи, быть толерантными, не утратить национальные особенности в процессе глобализации. Во-вторых, особое внимание в статье уделяется культу знания и профессионализму «успешно жить сможет только высокообразованный человек, который относительно легко может менять профессию именно благодаря высокому уровню образования». Можно задаться вопросом «А что в этом нового, знание всегда было приоритетом?» Дело в том, что здесь акцент сделан на универсальные знания и навыки, которые отражены в новой программе образования. Это можно проследить в разделах «Мир профессий, «Казахстан в будущем: изобретения и энергия», «Знания: мир и изучение иностранных языков», «Научные открытия и технологии», «Молодежная культура: Интернет и социальные сети», где у учащихся появляется возможность увидеть себя в глобальном измерении, а не рассматривать как нечто обособленное. Видеть себя в целом и прогнозировать свое будущее – главное, к чему они приходят. У многих может возникнуть опасение: быть в курсе всех событий, происходящих в мире, иметь доступ к различной информации и ресурсам - все это может подвергнуть ребенка негативному влиянию и повлечь за собой соответствующие поступки и убеждения. Но нельзя забывать, что они живут в реальном мире, и мы не должны ограждать их от того, что происходит вокруг, подбирая «удобные» тексты и «приукрашивая» события. И вот здесь, на наш взгляд, ярко прослеживается преимущество обновленного образования, направленного на развитие навыков «чтение», «говорение», «слушание», «письмо», через которые реализуются цели обучения. Например, уметь выбирать главное, различать факт и мнение, оценивать достоверность, выявлять подтекст, высказывать критическое отношение к

прочитанному/услышанному, дискутировать и приводить аргументы, убеждать и приходить к договоренности – это и позволит учащимся, зная истинную картину, дать адекватную оценку всему происходящему, имея четкую гражданскую позицию. В-третьих, глава государства отмечает, что «открытость сознания – это готовность к переменам…, способность перенимать чужой опыт, учиться у других». Этот тезис находит свое отражение в разделах «Конфликты и миротворчество», «Дилеммы и выбор», «Если бы я правил миром», «Мир вокруг нас: транспорт и инфраструктура». Изучая эти разделы, учащиеся имеют возможность проанализировать события в мире и преобразования, происходящие в нашей стране. Оценивая и сравнивая опыт других, учащиеся определяют для себя ориентиры на будущее. Программа не ограничивается урочной деятельностью, так учащиеся в процессе подготовки проводят анкетирование, выявляя общественное мнение; пишут эссе «Что значит быть человеком?», «Человек, на которого я равняюсь», «Заветы моих предков», «Герои живут рядом». Эффективной является деятельность по созданию проектов, которые ориентированы на воспитание казахстанского патриотизма «10 имен жителей, которые внесли вклад в развитие села», «Туристический маршрут по малой родине», «Экодеревня». Значимую роль играет участие школьников в республиканских проектах. Таким является проект «Туған елге тағзым» в рамках программы «Туған жер», цель которого - формировать у учащихся интерес к родной стране, усиливать чувство патриотизма. В ходе проекта школы обмениваются маршрутами для ознакомления и проведения исследований по регионам Казахстана, что дает возможность участникам всесторонне развиваться, получать новые знания и знакомиться с георгафией нашей страны. Таким образом, реализуя программу обновленного содержания, мы содействуем модернизации общественного сознания, что является залогом успешного будущего.

Список литературы:

1. Образовательная программа АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» - NIS-Program;

2. Статья Президента "Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания"

РАЗВИТИЕ ИСЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ФИЗИКИ ЧЕРЕЗ ПРИМЕНЕНИЕ АКТИВНЫХ ФОРМ ОБУЧЕНИЯ

РАИМБАЕВА Жанат Сапабековна
Назарбаев Интеллектуальная школа химико-биологического направления
учитель физики, к.п.н., доцент
г. Кызылорда, Казахстан

Аңдатпа

Мақалада физика сабағында оқушылардың зерттеушілік іс-әрекеттерін қалыптастыру және дамыту мәселелері қарастырылады.

Аннотация

В этой статье рассматриваются вопросы развитияи формирования исследовательской деятельности учащихся на уроках физики.

Как отмечено в Государственной **Программе** развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы, одной из целей Программы являются «…формирование в общеобразовательных школах интеллектуального, физически и духовно развитого гражданина Республики Казахстан, удовлетворение его потребности в получении образования, обеспечивающего успех в быстро меняющемся мире, развитие конкурентоспособного человеческого капитала для экономического благополучия страны» [1, с.2].

При современном обучении ученику необходимо не просто приобрести знания, умения и навыки, но и овладеть творческим подходом к их осуществлению, развивать устойчивые познавательные интересы и мотивы учения, потребность в постоянном самообразовании.

Исходя из этого, формирование исследовательских навыков и умений учащихся является одной из важнейших задач современной школы.

Однако, признавая важность и необходимость формирования исследовательских навыков и умений учащихся,учителя испытывают затруднения при организации этого процесса. Традиционный подход в решении данной проблемы является фрагментарным, несистематическим и не учитывает в полной мере всестороннего, последовательного и углубленного их развития. В результате оказывается, что у большинства учащихся доминирует репродуктивная деятельность, не сформирована потребность в самостоятельном поиске решения проблемы, возникают затруднения при определении целей своей деятельности, при самостоятельном проведении анализа условия задачи, при выдвижении гипотез и их обосновании. В этой связи в образовательной практике возникает противоречие между потребностью школы в научно-обоснованном подходе к формированию

исследовательских навыков и умений учащихся и неготовностью частных методик к решению этой задачи; между объективными возможностями учебного предмета "физика" для формирования и развития исследовательских навыков и умений учащихся и практикой обучения физике в школе, не реализующей этот потенциал в полной мере.

Исследовательская деятельность предполагает познавательные умения и навыки, обеспечивающие успешное осуществление поиска и решения проблем в различных сферах человеческой деятельности. Основными структурными элементами исследовательских умений являются следующие умения: формулировать цель работы, анализировать условия заданной ситуации, выдвигать и обосновывать гипотезы, планировать решение проблемы, анализировать результат.

Характерная особенность исследовательского подхода – реализация идеи «обучение через открытие». В рамках этого подхода ученик должен сам открыть явление, закон, закономерность, объект, свойства, способ решения задачи, не известные ему ранее. При этом он может опираться на цикл познания [2,с.24].

Таким образом, исследовательская деятельность всегда связана с открытием нового знания. При этом первым и одним из самых важных моментов исследовательской деятельности является нахождение проблемы, требующей решения, поэтому познавательная потребность, мотивация исследовательской деятельности являются неотъемлемой ее характеристикой.

Совершенствование процесса обученияпредполагает включение учащихся в исследовательскую деятельность, с созданием соответствующих условий для проявления инициативы и творчества. В связи с этим в развитии и формировании исследовательских навыков и умений учащихся на уроках физикибольшая роль принадлежит применению активных форм обучения.

Так, одним из методов формирования исследовательских навыков и умений предполагается использование активного диалога, в частности, исследовательской беседы на уроках.По утверждению Мерсера, самыми продуктивными дискуссиями являются те, которые основаны на высоком уровне исследовательской беседы. Вовлечение учеников в исследовательскую беседу, как правило, реализуется в условиях работы в малых группах, в которых участники имеют общую проблему, формируют совместное ее понимание, обмениваются идеями и мнениями, обсуждают и оценивают идеи друг друга, создают коллективное знание и понимание [3, с.239].

Еще одним важным моментом развития диалога является постановка учителем вопросов. Уже доказано, что вопросы, так называемого «низкого порядка», направленные в основном на запоминание не способствуют совершенствованию обучения учащихся. Постановка вопросов «открытого типа», а именно, вопросов проблемного характера, способствуют развитиюмышления в целом и исследовательских навыков, в частности.

И, конечно, одним из самых эффективных методов развития исследовательских навыков учащихся на уроках физики являются задания

исследовательского характера, что можно реализовать, используя на уроках различные структурированные задания, дифференцированные задания и др.

В целом, идея развития и формирования исследовательских навыков учащихся на уроках должна реализовываться не от случая к случаю,а систематически,в логической взаимосвязи с содержанием учебной программы.

Использованная литература:

1. Государственной **Программы** развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы.
2. Преподавание, развивающее ученика. Кн.1. Подходы, компоненты, уроки, задания /Сост. и под ред. Э.М.Браверман. – М.:Ассоциация учителей физики, 2003.
3. Руководство для учителя. Второй (основной) уровень. Издание четвертое, 2015 г.

ГРУППОВАЯ РАБОТА КАК ЭФФЕКТИВНАЯ ФОРМА ОРГАНИЗАЦИИ УРОКОВ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ В КЛАССАХ С КАЗАХСКИМ ЯЗЫКОМ ОБУЧЕНИЯ

РАХМАТУЛЛИНА Даметкен Балгалиевна
Сагинская основная средняя школа
Учительница русского языка и литературы
Актюбинская область, Мугалжарскийрайон
Казахстан

Аңдатпа

Берілген жұмыс мектептегі топтық жұмысты ойластырудың мақсатты қызметін зерттеу болып табылады.

Бұл жұмыста оқушылардың танымдық қызметінің нәтижесі,сабақтың формасына байланысты оларды үлкен және кіші топтарға бөлу екендігі ашылады. Бұл жұмыста топтың жағымды және жағымсыз жақтары талданып, көрсетілген. Топтық жұмыс арқылы оқушылардың тілдік мәдениеті,дағдысы қалыптасады, сабақта алған білімін күнделікті өмірде қолдана алу құзыреттілігіне ие болатыны көрсетілген.

Аннотация

Данная работа является следствием целенаправленной деятельности по осмыслению групповой работы в школе.

В этой работе раскрывается проблема распределения учащихся в малые и большие группы, выявляется зависимость результатов познавательной

деятельности учеников от выбора формы работы на уроках .Показываются положительные и отрицательные стороны групповой формы организации обучения. Благодаря групповой технологии обучения решается проблема дефицита общения школьника; формируется умение строить монолог, вести учебный диалог, ставить вопросы на них, вступать в речевое общение, учавствовать в диалоге. У учеников совершенствуются навыки речевой культуры с точки зрения нормы и правильности, учатся использовать для решения коммуникативных задач различные источники информации.

Образование является неотъемлемой частью государственной политики.

А наше государство не стоит на месте, оно постоянно развивается. Изменения, которые происходят в стране, в обществе, предъявляют новые требования к современному учителю. Цели и задачи школы-вооружение учащихся багажом знаний, становление личности ребёнка, развитие его способностей ,овладение способами деятельности и умением находить выход в любых жизненных ситуациях. Ведь каждый взрослый человек хочет, чтобы его ребёнок нашел своё место в жизни. Каждый ребёнок должен и вправе получить достойное для своего времени эффективное и востребованное образование. Поэтому, нам учителям, необходимо изменить себя и свои подходы в методике образования. Мы меняемся, потому что мир изменился. Мне как учителю необходимо меняться всегда. Нас просят работать по-новому, отойти от старых подходов обучения, так как в сфере образования работать по-старому уже нельзя: необходимо изучать новые технологии, информационные системы, идти в ногу со временем. Поэтому применение различных изученных технологий и стратегий на уроках, использование различных форм уроков имеет огромное значение. Применение и использование новейших форм обучения сделает наши уроки необычными, увлекательными и более доступными для учеников.

Сегодня каждый педагог, который стремится идти в ногу со временем, должен ориентироваться в широком спектре современных технологий, которые направлены на успешную реализацию учебно-воспитательного процесса. В 21 веке важны новые взаимоотношения между учителем и учеником, отношения не авторитарные, а отношения сотрудничества. Педагогу нужно быть специалистом высшего уровня по своему предмету, имеющим глубокие знания не только в рамках учебной программы, но и за ее пределами.

Подготовка учителя должна быть направлена на формирование готовности к восприятию новшеств и умениям действовать по-новому. Основой своей педагогической работы считаю, что наиболее качественное восприятие и усвоение учебного материала происходит в результате общения и взаимной работы в группе. Ведь групповые работы способствуют развитию у учеников критического мышления ,самостоятельности и ответственности и способности к сотрудничеству. Учитель только направляет учебный процесс и наблюдает как ученики самостоятельно изучают новый материал.

Во время групповой работы дети, находясь в группах, становятся активнее и чувствуют себя комфортнее. Бывают дети, которые не могут по разным причинам выступать и высказывать свои мысли вслух перед всем классом и учителем, но зато в группе он сможет занять свою позицию, обсуждать наравне со всеми предложенные на уроке вопросы и задания.

В группе слабый ученик будет чувствовать себя увереннее, что достаточно важно. И моя педагогическая особенность: укрепить уверенность ребенка в себе, обучая его в малых группах сверстников.

Работая в казахской школе, я наблюдаю, как устная и письменная речь учащихся становится бедной и косноязычной. Из-за того, что в поселке нет русского общения, дети не могут правильно и логично выразить свою мысль. Как учитель-словесник я понимаю, что развивать критическое мышление я должна посредством «обучения через диалог». Поэтому цель моей педагогической работы в данном направлении - выявить зависимость результатов познавательной деятельности учеников от выбора формы работы на уроках; выявить положительные и отрицательные стороны групповой формы организации обучения; выявить достижение высокого уровня усвоения материала; выявить общее развитие учащихся. Организовать свои уроки так ,чтобы ребенок стал читателем вдумчивым и готовым совершать разные открытия, делиться своей работой со своими сверстниками посредством общения. А также изучить методику групповой работы на уроках русского языка и литературы.

Подготовка к урокам, где планируется работа в малых группах, требует от педагога тщательной подготовки разных дидактических материалов. На своих уроках я стараюсь чередовать групповую работу с парной, фронтальную беседу заменить индивидуальными заданиями. Такой прием помогает переключить внимание школьников, служит повышению мотивации.

Распределять учеников по группам можно по -разному. Для этого я использую разные стратегии. Например, «Светофор»; «Цветы»; «Пазлы»; по дням рождения (времена года); по счету и другие. Приведу примеры стратегий деления учащихся в группы.

«Выбор песни»: учитель раздаёт карточки , на которых написаны куплеты разных песен. Учащиеся должны найти пару и объединиться в группы, прочитав и спев начальный вариант песни.

«Выбери команду»: На доске написан ряд футбольных команд. Каждый ученик подходит и записывает своё имя под названием команды. Учитель заранее предупреждает ,что команда не должна превышать пяти человек.

«Супермаркет»: Учащиеся выбирают предметы по начальным буквам своего имени ,произнося слова –Я сегодня была в супермаркете и купила ананас(Алмагуль).Затем учитель распределяет ребят в группы по значению выбранных предметов(хоз. и предметы обихода; фрукты, овощи; пищевые продукаты) и другие

Величина группы может быть различной. В каждом классе нашей школы количество учеников небольшая, поэтому я распределяю детей в

группы по 4-5 человек, а иногда по 3-4 человека. Такая группа называется малой. Можно составить группу и из двух человек, парную группу. Пары могут быть эффективны для выполнения совместных мыслительных задач высокого уровня и для обучения сверстников. Чем группа больше, тем сложнее планировать и организовать работу, роли и взаимодействие, замкнутому ученику будет сложнее вступить в разговор. Поэтому, при организации групп, я стараюсь учитывать то, что в каждой группе должны быть представлены средне- и сильно успевающие ученики. Наблюдения учителя за работой группы.

Если ученики делают первые шаги в групповой работе, то обязательно необходим контроль не только за ходом работы в группе, но и за каждым её членом. После того как ученики получают задание, они намечают последовательность своих действий. Когда работа начата, я веду наблюдение за ними . если я замечаю, что группа отклонилась от цели и учащиеся проявили пассивность, я приостанавливаю работу и провожу рефлексию или физминутку.

После того как дети увидят свои ошибки и будут определены способы решения проблемы, работа продолжится.

Мой опыт работы в пятых классах показывает, что на первых этапах обучения групповой работе ученики должны очень строго соблюдать последовательность действий. Для поддержания рабочего азарта я всегда определяю время на выполнения задания. Это организует детей, они сразу включаются в работу. Для этого нужен ученик, который будет засекать время, отведённое учителем и постоянно напоминать членам группы, сколько осталось времени на выполнения задания.

Перед началом работы непременно знакомлю своих детей с правилами для учащихся при работе в группе.

-Критику идеи,но не человека.
-Поощряй участие каждого в обсуждении.
-Выслушай мнение собеседника, сверстника.
-Перескажи мысль другого, если она тебе не ясна.
-Сначала объяви все вопросы, потом разбирай.

После того, как ученики научатся работать в группе, когда на учителя никто не будет обращать внимания, все будут заняты делом, учитель должен уйти в тень. Он должен отдать судейскую роль ученикам. И тогда группы будут проверять друг друга сами: будут исправлять,добавлять, обмениваться мнениями, критически оценивать друг друга. Если работы письменные, то обмениваются выполненными работами.

Успех работы зависит от мастерства учителя, умения распределить роли учеников, чтобы каждый ребенок в отдельности ощущал заботу учителя, его заинтересованность в их успехе. Учитель обязан выражать свою заинтересованность в успехе сильных, так и слабых учащихся. Проявлять уважительное отношение к слабым ученикам.

Как оценивают группы друг друга? Процесс оценивания происходит следующим образом- оценщики в течение урока оценивают участие и деятельность каждого члена группы и деятельность самого себя. За итоговый результат отвечает не каждый отдельный ученик, а несколько человек сразу. Одной из особенностей групповой работы на уроке является специфика оценивания этой работы, когда например, групповая оценка во многом зависит от учащегося, который будет озвучивать итоги этой работы, т.е. выступать перед классом.

Критериальное оценивание- это процесс, который четко определяет уровень учебно-познавательной компетентности учащихся.

Оно выполняет функцию обратной связи, когда ребенок получает информацию о своих успехах и неудачах. При этом даже самые неудачные результаты проделанной ими работы воспринимаются учеником лишь как рекомендации для улучшения собственных результатов. Также при таком оценивании нет условий для сравнения себя с другими. Если ты успешен по одному критерию, а я – по- другому. Появляются дополнительные возможности наращивать свои достижения по тому или иному критерию

Самооценку работы в малой группе можно провести по такой форме.

Показатели	Всегда	Обычно	иногда	Никогда
1.Мы проверяли, все ли участники группы, понимают, что нужно сделать.				
2.Мы отвечали на вопросы, давая объяснения, когда это было необходимо				
3.Мы выяснили то, что было нам непонятно.				
4.Мы помогали друг другу,с тем чтобы все могли понять и применить на практике ту информацию,которую мы получили.				

Эта форма позволяет оценить работу малой группы самими участниками группы. Можно просто ставить значок в соответствующей графе, отмечая, как работала группа в целом, или вписывать имена участников группы. Данная форма самооценивания определяет оценку собственного участия.

Показатели	Всегда	Обычно	иногда	Никогда
1.Наколько хорошо я работал со своими товарищами?				
2.Я сотрудничал с другими ,когда мы работали над достижением общих целей.				
3.Я усердно работал над заданием				
4.Я высказвал новые идеи				
5.Я вносил конструктивные предложения,когда меня просили о помощи.				
6.Я подбадривал остальных				

Таким образом, каждый ученик может оценить себя и сверстника по предложенным критериям, предоставить обратную связь одноклассникам и учителю.

Далее я хочу назвать и недостатки групповой работы. При всех своих достоинствах групповая работа имеет свои недостатки. Среди них

наиболее существенные - трудности комплектования групп и организация работы в них. Учащиеся в группах не всегда в соответствии самостоятельно разобраться в сложном учебном материале и избрать самый экономный путь его изучения. В результате, слабые ученики с трудом усваивают материал, а сильные нуждаются в более трудных и оригинальных работах. При групповой работе всегда присутсвует шум в классе, могут возникнуть неоспоримые конфликты между учащимися. Как же избежать конфликтов в команде?

В случае возникновения неприятностей, пусть даже незначительных, их нужно обсуждать. Если обойти стороной маленькие проблемы, то есть риск, что в конце концов они разрастутся до больших и обернутся крупным конфликтом.

Поэтому в группе выбранный лидер или учитель должен позаботиться о том, чтобы на каждом собрании хотя бы на четверть часа уделять тому, что «накипело». Пусть каждый желающий скажет, что его беспокоит и мешает работе, по какой причине он чувствует себя в команде неуютно. Эффективная работа в группе возможна только в условиях открытости.

Преимущества групповой работы учащихся зависит от мастерства учителя, от умения выбрать нужное направление в работе учеников. Благодаря групповой технологии обучения решается проблема дефицита общения школьника; формируется умение строить монолог, вести учебный диалог, ставить вопросы на них, вступать в речевое общение, учавствовать в диалоге. У учеников совершенствуются навыки речевой культуры с точки зрения нормы и правильности, учатся использовать для решения коммуникативных задач различные источники информации.

В заключение, я хочу сказать что каждый учитель, любящий и обучающий детей должен направлять работу детей в правильное русло. И чтобы это сделать, мы должны обрести сначала свой путь, потому мы и они должны измениться. Благодаря современным подходам в системе казахстанского образования, у меня и моих коллег, появились новые возможности для обучения нас и наших детей. Я думаю, что если научить детей в своих классах правильно работать в группе, то уроки будут более познавательны и направлены не на запоминание, а на более глубокое осмысление информации. Тогда можно будет воспитать креативных и коммуникабельных учеников.

Использованная литература

1.Задания для выполнения в период практики в школе. АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы»,2012 г.

2.Образовательный портал www.cpm.kz

3.Программа курсов повышения квалификации педагогических работников РК 2-уровеньwww.cpm.kz

4.Методы активного обучения и преподавания для основного уровня

5.Оценивание учебных достижений учащихся. Методическое руководство .Бишкек 2012г.

6.Сластенин В.,Исаев И. Педагогика: Учебное пособие

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИКТ НА УРОКАХ ОКРУЖАЮЩЕГО МИРА

САВЕЛЬЕВА Елена Станиславовона
«Специальная общеобразовательная школа-интернат №4 г. Павлодара»
учитель начальных классов, олигофренопедагог
город Павлодар, Казахстан

«Скажи мне, и я забуду.
Покажи мне, - я смогу запомнить.
Позволь мне это сделать самому,
и это станет моим навсегда»
Древняя мудрость

Дети с отклонениями в интеллектуальном развитии нуждаются в специальной коррекционной педагогической работе по ознакомлению с окружающим миром. В процессе этой работы не только расширяется кругозор детей, но и мыслительные операции, обогащается активный и пассивный словарь, развивается познавательная активность. Детейучат выделять существенные признаки в предметах и явлениях окружающей действительности, производить элементарный анализ и синтез, устанавливать простейшие связи между явлениями окружающей действительности.

Для умственного развития детей важно не столько расширение знаний, сколько работа над их систематизацией. Явления природы, факты из окружающей жизнидолжныизучаться не изолированно друг от друга, а в тех отношениях, которые между ними существуют. Занятия по ознакомлению с предметами и явлениями окружающей действительности характеризуются развитием уучащихся способности наблюдать, а также анализироватьувиденное. Происходит значительное накопление, детализация и дифференциация представлений о предметах и явлениях окружающей действительности и установление связей между ними. В связи с расширением и уточнением круга представлений о предметах и явлениях окружающей среды обогащается словарный запас учащихся: вводятся соответствующие термины, показываются различие между видовыми родовым понятием, при организации беседы он активизируется, усвоенные слова включаются в речь.

Наблюдение одного и того же предмета в различных условиях (на экскурсии и на уроке) обогащает познание действительности, вызывает интерес у детей. Ученик видит природу в разное время года, учитель направляет его внимание на выделение существенных признаковкаждого сезонного периода. Таким образом, представления учащихся об окружающем мире формируются на основе ярких чувственных впечатлений.

Анализ педагогической и методической литературы позволяет утверждать, что успех обучения во многом зависит от методов обучения с

использованием наглядных пособий, что характер наглядных пособий существенно влияет на понимание учебного материала, определяет содержание и структуру урока.

Наглядные методы не могут быть изолированы от словесных методов обучения, ибо всякое наглядное пособие поясняется, анализируется, является источником дополнительной, или основной информации по изучаемому вопросу. Наглядные методы – это и беседы, и описания, и рассказ, и объяснение, и самостоятельное изучение, но с помощью наглядных средств.

Опора на чувственные образы, ощущения и восприятие ребенка при использовании наглядных пособий создает своеобразную структуру познавательной деятельности ученика. Ребенок мыслит образно, конкретно, и это создает хорошую основу для формирования абстракции и понимания изучаемых теоретических положений при помощи наглядных пособий.

Норечь идет о детях с ограниченными возможностями развития. Они испытывают трудности в обучении. Нет мотивации в познавательной деятельности, не развита эмоционально-волевая сфера.

Эти дети, к сожаленью, неотличаются глубиной знаний, скорее всего нарушенная психика и сопутствующие заболевания воспрепятствуют их дальнейшей учебе, но под руководством взрослых дети с ограниченными возможностями здоровья могут компенсировать нарушения, реализовать свои возможности и благополучно адаптироваться в социальной среде, ощущать себя полноправными членами общества.

В качестве одного из самых эффективных способов решения этой важной задачи можно назвать целенаправленное и систематичное развитие у школьников учебных и интеллектуальных навыков через использование ИКТ.

Все мы с Вами хорошо понимаем, чтоинформационные технологии все глубже проникают в жизнь человека, а информационная компетентность все более определяет уровень его образованности.Поэтому развивать информационную культуру необходимо с начальной школы, ведь начальная школа -это фундамент образования, от того каким будет этот фундамент зависит дальнейшая успешность ученика, а затем и выпускника в современном мире, который будет жить и трудиться в нынешнемтысячелетии в постиндустриальном обществе.Он должен уметь самостоятельно, активно действовать, принимать решения, гибко адаптироваться к изменяющимся условиям жизни. Совершенно очевидно, что,используя только традиционные методы обучения, решить эту проблему невозможно. Следовательно, необходимо искатьэффективные методики и технологии. Одной из наиболее действенных технологий считается ИКТ.

Во-первых, применение ИКТ на уроках усиливает положительную мотивацию обучения,активизируетпознавательную деятельность учащихся.

Во-вторых, использование ИКТпозволяет проводить уроки на высоком эстетическом и эмоциональном уровне; обеспечивает наглядность, привлечение большого количества дидактического материала.

В-третьих,повышается объем выполняемой работы на уроке в 1,5-2 раза; обеспечивается высокая степень дифференциации обучения (почти индивидуализация).

В-четвёртых, расширяется возможность самостоятельной деятельности; формируются навыки подлинно исследовательской деятельности.

В-пятых, обеспечиваетсядоступ к различным справочным системам, электронным библиотекам, другим информационным ресурсам.

А всё вместе, конечно же, способствует повышению качества образования.

Использование ИКТ на уроках в начальных классах коррекционной школы позволяет:

- развивать умение учащихся ориентироваться в информационных потоках окружающего мира;
- овладевать практическими способами работы с информацией;
-развивать умения, позволяющие обмениваться информацией с помощью современных технических средств;
- перейти от объяснительно-иллюстрированного способа обучения к деятельностному способу, при котором ребенок становится активным субъектом учебной деятельности.

Это способствует осознанному усвоению знаний учащимися:

- активизировать познавательную деятельность учащихся;
- проводить уроки на высоком эстетическом уровне (музыка, анимация);
- индивидуально подойти к ученику, применяя разноуровневые задания.

Использование для этогопрезентации может происходить по – разному. Можно вывести на экран проблемные вопросы и постепенно приходить к их решению всем классом, можно создать игровую ситуацию с использованием иллюстративного материала.

После таких уроков изученный материал остаётся у учащихся в памяти как яркий образ и помогает учителю стимулировать познавательную активность школьника, а для детей с ограниченными возможностями здоровья этоочень важно, так как при этом происходит автоматизация знаний, используется схема, она красочная, быстро запоминается. Очень хороши слайды, где дети должны, отгадав кроссворд (каждый индивидуально), получить в итоге слово, например, репка. Кроссворды могут быть составлены и даны детям дифференцированно, по уровнюих знаний.

Изучение окружающего мира на ступени начального общего образования направлено на:

- развитие умений наблюдать, характеризовать, анализировать, обобщать объекты окружающего мира, рассуждать, решать творческие задачи;
- освоение знаний об окружающем мире, единстве и различиях природного и социального; о человеке и его месте в природе и обществе;
- воспитание позитивного эмоционально-ценностного отношения к окружающему миру, экологической и духовно-нравственной культуры,

патриотических чувств; потребности участвовать в творческой деятельности в природе и обществе, сохранять и укреплять здоровье.

Исходя из опыта работы по данной теме из педагогической литературы, Интернет-ресурсов я убедилась насколько проще решать данные задачи, стоящие перед учителем при подготовке и проведении уроков окружающего мира с использованием ИКТ. Они могут быть органично включены в любой этап урока - во время индивидуальной илигрупповой работы, при введении новых знаний, их обобщении, закреплении, для контроля знаний, умений и навыков. Использование ИКТ позволяет вовлечь детей в активную работу и вызвать у них стремление к получению знаний, тем самым способствуя формированию и развитию навыков и умений, необходимых на данном этапе.

Младший школьник как субъект учебной деятельности сам развивается и формируется в учебной деятельности, осваивая новые способы анализа, синтеза, обобщения, классификации. В условиях целенаправленного обучения, используя мультимедийный комплекс, это формирование осуществляется быстрее и эффективнее за счет системности и обобщенности освоения знаний.

С внедрением ИКТ в образовательный процесс у учителя появились неограниченные возможности для индивидуализации и дифференциации учебного процесса, переориентирование его на развитие мышления, воображения как основных процессов, необходимых для успешного обучения. И наконец, появилась возможность для обеспеченияэффективной организации познавательной деятельности учащихся.

Основной источник повышения интереса к учебной деятельности –это создание ситуации новизны, актуальности, приближения содержания к самым важным открытиям в науке, технике, к достижениям современной культуры, искусства, литературы. В этом случае ученики значительно ярче и глубже осознают важность, значимость изучаемых вопросов и от того относятся к ним с большим интересом, что позволяет их использовать для повышения активизации познавательного процесса.

Использование различных образовательных средств информационно-компьютерных технологий вобучении позволяет организовать урок, которомусвойственно следующее:

- интерактивность и диалоговый характер обучения;-ИКТ обладают способностью "откликаться" на действия ученика и учителя; "вступать" с ними в диалог, что и составляет главную особенность методик компьютерного обучения.

- неограниченное обучение: содержание, его интерпретации и приложение сколько угодно велики.

- принцип адаптивности: приспособление компьютера к индивидуальным особенностям ребенка;

- управляемость: в любой момент возможна коррекция учителем процесса обучения;

- оптимальное сочетание индивидуальной и групповой работы;

- возможностьнеоднократноиспользоватьпрезентации на уроках.

У младшего школьника лучше развито непроизвольное внимание, которое становится особенно концентрированным, когда ему интересно, учебный материал отличается наглядностью, яркостью, вызывает у школьника положительные эмоции.

Считаю, что применять различные образовательные средства информационно-коммуникационных технологий можно на всех этапах: при подготовке к уроку; непосредственно на уроке (при объяснении нового материала, для закрепления усвоенных знаний, в процессе контроля знаний); для организации самостоятельного изучения учащимися дополнительного материала.

Презентация предполагает демонстрацию на большом экране в сопровождении автора и содержит названия основных разделов и тезисов выступления, а также неподвижные и подвижные иллюстрации (фотографии, видеофильмы, мультипликации).

Мультимедиа выступления повышают эффективность учебно-воспитательного процесса за счёт:

- активизации восприятия учащихся за счёт использования звуковых и зрительных демонстраций, выделения главных мыслей;

- во время выступления учитель не поворачивается к доске, таким образом, не теряет контакта с классом, не тратит время на выписывание текста на доске;

- большой объём информации может быть получен из Интернета и с компакт дисков и воспроизведён на экране, в формате, видимом всем учащимся;

- учащимся проще отвечать, когда он опирается на отображаемый, на экране план выступления.

Окружающий мир» включает тематические уроки, анимированные интерактивные задания. В уроки включены игровые тестовые задания, загадки, видеофрагменты, занимательные факты. Материал, представленный в доступной форме, способствует развитию познавательного интереса школьников.

Таким образом,применение ИКТ на уроках окружающего мира,расширяет возможности учебного процессаинаправлен на развитие логического мышления, воображения, внимания, речи, памяти, самостоятельности, расширения словаря.Дети заинтересованы, приобщены к творческому поиску; активизирована мыслительная деятельность каждого. Процесс становится не скучным, однообразным, а творческим, а эмоциональный фон урока становится более благоприятным, что очень важно для учебной деятельности ребёнка с ограниченными возможностями развития. Но нельзя забывать, что какими бы разными, совершенными не были технические средства, они не могут заменить живое слово учителя, и что они являются инструментами на службе у человека. Нужно только правильно использовать мощный потенциал этих инструментов в своей работе.

Литература

1. Приказ Министерства Образования и науки Республики Казахстан от6.07.2009 г., №333. Пояснительная записка из программы по познанию мира для специальнойкоррекционной школыдля детей с нарушением интеллекта.

2.Бурлакова А. А. Компьютер на уроках в начальных классах.//Начальная школа плюс До и После. - 2007. - №7

3.Виноградова Н.Ф. Окружающий мир. – м.: Просвещение, 1995г.

4.Вахрушев А.А. Мир и человек. Мир глазами человека. – М.: Просвещение, 1996. – 128с.

5.Мамаева А.В. Формирование первоначальных коммуникативных умений у детей 7-9 лет с интеллектуальным и речевым недоразвитием. Ж-л «Воспитание и обучение детей с нарушениями развития», 2010 №4, с.33.

6.Мовкебаева З.А. Рабочая тетрадь по предмету «Мир вокруг» для 2 класса вспомогательной школы. – Алматы, 2003. -80с.

7. Кмытюк Л.В., Усвайская А.В. Ознакомление с окружающим миром. – М.: Просвещение, 1992. – 64с.

8. Ижевский П.В. Окружающий мир. Основы безопасности жизнедеятельности 3 класс: рабочая тетрадь: пособие для общеобразовательных учреждений: под редакцией А.А.Плешакова - М.: Просвещение, 2013.

9. «Информационные технологии на уроках в начальной школе». СоставительО.В. Рыбьякова. Издательство Учитель. Волгоград 2008г.

10.Плешаков А.А. Окружающий мир.3 класс: рабочая тетрадь: пособие для общеобразовательных учреждений: в 2ч./А.А.Плешаков, М.Ю.Новицкая, Рос. акад. образования, - М.: Просвещение, 2013.

АҒЫЛШЫН ЖӘНЕ ҚАЗАҚ ТІЛДЕРІНДЕГІ ЕТІСТІК ШАҚТАРЫНЫҢ САЛЫСТЫРМАЛЫ АНАЛИЗІ

САЙЛИХАНОВА Мадина Айдаровна
М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университеті
Филолгия факультеті, шет тілі:
екі шет тілі мамандығының 4 курс студенті
БҚО, Орал қаласы
Қазақстан

Аңдатпа

Төменде берілген мақалада ағылшын тілін оқытуда қазақ тілінің рөлі. Шет тілін оқыту барысында қазақ тілін мүлде қолданбау керек немесе қазақ тілімен салыстыра оқыту керек деген екі жақты пікір қарастырылған. Және де етістік шақтарының ағылшын және қазақ тілдеріндегі ұқсастықтары мен айырмашылықтары берілген.

Аннотация

На данной статье рассматривается роль казахского языка в преподавании английского языка. Существует двунаправленный взгляд на использование казахского языка на иностранном языке или не использование сопоставимого казахского языка. Даны сходства и различия между времен глаголов на английском и казахском языках.

«Кезінде Абай атамыз қазақ халқын орыс тілін оқуға шақырған болатын, әрине ол орыс тілі мен орыс мәдениеті арқылы ұлтымыздың әлемдік өркениеттің жемісіне ие болатынын түсінгендіктен айтқан еді. Дәл солай болды да. XXI ғасырда біздің алдымызда жаңа міндеттер туындады: өз түп-тамырымызды, ана тіліміз бен мәдениетімізді сақтай отырып, біздің технологиялық және гуманитарлық серпінді әлемдік процестерді де игеруіміз қажеттілігі туды. Бұған ағылшын тілі арқылы жете аламыз». (Қазақстан Республикасының бұрынғы Мәдениет және ақпарат министрі Ермұхамбет Ертісбаевтың интервьюінен).

Осыған сәйкес қазіргі таңда ағылшын тілін оқыту және оқу- заман талабы болып отыр. Елбасымыз «Жаңа Әлемдегі жаңа Қазақстан» атты Жолдауында былай деп атап көрсетті: «Тілдердің үштұғырлығы» мәдени жобасын кезеңдеп іске асыруды қолға алуды ұсынамын». Қазақстан бүкіл әлемде халқы үш тілді пайдаланатын мәдениетті ел ретінде танылуға тиіс. Бұлар: қазақ тілі - мемлекеттік тіл, орыс тілі - ұлтаралық қатынас тілі және ағылшын тілі - жаһандық экономикаға ойдағыдай кірігу тілі». Осыған сәйкес мұны мемлекеттік тіл саясатының негізгі басымдықтары ретінде қарауымыз қажет. Елбасы жолдауларына сәйкес ағылшын тілін ерте жастан оқыту білім жүйесіне толықтай енгізіліп отыр.

Шетел тілін үйрету қиын да, қызықты жұмыс. Шетел тілдері сөздерінің мағынасын түсіндіру мәселесі туралы ғалымдар пікірі 2 топқа бөлінеді. Бірі ана тілін мүлде қолданбау керек(И. Е. Аничков), олар шетел тілін оқытуды ана тіліне сүйеніп, шетел тілінде сөйлеу дағдыларына нұқсан келтіреді десе, енді біреулері (Л. В. Щерба, Т. Ф. Лапангова) керісінше ана тілінің интерференциясын азайтуға болатынын дәлелдеген. Шетел тілін меңгеру дағдысын қалыптастыруда ана тілін мүлде аластау арқылы емес, ана тілінің интервенциялық ықпалы арнайы әдіс - тәсілдердің көмегі мен жеңген дұрыс, деген пікір айтады.

Негізі шетел тілін меңгеруде ана тілінің ерекшелігін ескеру, оқушы үшін тілде кездесетін қиындықтарды түсіну үшін өте қажет. Тек қана ана тіліне сүйене отырып, кездесетін осындай қиындықтарды жоюға болады. Шетел тілінде жаттығулар жасау арқылы сабақта ана тілін қолданбауға болады, бірақ ана тілі оқушылардың санасында сақталады. Ал егер сабақта ана тілінің ерекшеліктеріне көңіл бөлмесе, оқушылардың шетел тілін меңгеруіне кей жағдайларда зиян келуі мүмкін. Яғни сабақ тек шетел тілінде ғана болса, оқушылар үшін түсініксіз тілдік материалдардың саны көбейе түсіп, ол оқушылардың шетел тілін меңгеруге қызығун төмендетеді. [1,17 бет]

Шетел тілін оқытуда ана тілінің рөлі жоғары, сондықтан шетел тілін ана тілімен салыстыра отырып оқыту жөн деп есептеймін. Ағылшын тілін үйренуде оқушыларға елеулі қиындық тудыратын грамматиканың бір саласы-етістік. Етістік заттың, құбылыстың - әрекетін білдіретін сөз табы. Етістік ағылшын тілі сөз таптарының ішіндегі, қолданыс аясы кең, аса бай грамматикалық категориясы. Етістік қазақ тілінде жақтарға, шақтарға байланысты Не істейді? Не істеп жатыр? Не қылды? тағы басқа сияқты сұрақтарға жауап берсе, ағылшын тілінде де шақтарға, жақтарға

байланыстыwhat does (he, she, it (smb.) do?

I

We

What do You do?

I

We

What did You do? [2, 76 бет]

They

He

She

Етістік іс қимылды, әрекетті білдіре отырып, осы іс- әрекеттің сөйлеушінің сөйлеп тұрған сәтімен байланысты өту кезеңінде көрсетеді. Қазақ тілі тәрізді ағылшын тілінде де
етістіктің жақ, сан, шақ категориясы бар. Негізінен етістіктер жекеше түрде о сы шақта
үшінші жақта ғана өзгеріске ұшырайтындықтан, етістіктің жаңа категориясы көп қиындықтудырмайды. Тек To
be етістігінің жіктелу ерекшеліктерін есте сақтау керек. Ал шақ
категориясы өте күрделі. Active voice-те 16 шақтың формасы, Passive voice-те 10 шақтың
формасы бар. Осы шақтың формаларының барлығыншатыстырмай жаттап ал у оқушыларға қиындық тудырады.

Ағылшын тіліндегі етістіктің шақтары басты 4 шаққа: Present, Past, Future, Future in the Past негізделеді. Бұл топтар мағынасына, жасалуына қарай әрқайсысы 4 түрге бөлінеді. Енді ағылшын және қазақ тілдеріндегі осы шақтардың ұқсастықтары мен айырмашылықтарына тоқталайық. Соның ішінде Present Continuous Tense-ті қарастыратын болсақ. Ағылшын тіліндегі Present Continuous дәл қазір болып жатқан іс-әрекетті қимылды білдіретін етістік формасы.

To be + V ing [3, 543 бет]

Present Continuous шағы To be етістігімен (am, is, are) негізгі етістікке - ing жалғауын жалғау арқылы жасалады.

Мысалы : My son is reading now. You are speaking.

Қазақ тіліндегі нақ осы шақ қимылдың, іс-әрекеттің сөйлеп тұрған сәтте болып жатқанын білдіреді.

Мысалы : Оқушылар лекция тыңдап отыр. Аққу теңізде жүзіп жүр.

Present Continuous шағының ұқсастықтарына келетін болсақ:

1.Етістіктің күрделілігі.

Екі тілде де нақ осы шақтарда күрделі етістік (негізгі етістік + көмекші етістік) қолданылады.

көмекші етістік негізгі етістік

is reading

негізгі етістік көмекші етістік

оқып отыр

2.Тілдегі көмекші етістіктің ұқсастықтары.

Қазақ тіліндегі нақ осы шақтың көмекші етістігі (отыр, тұр, жатыр, жүр) ағылшын тіліндегі Present Continuous шағының көмекші етістігіне (am, is, are) сәйкес келеді.

3.Екі тілдегі негізгі етістіктің жасалуы.

Қазақ тіліндегі нақ осы шақтың негізгі етістігіне оларға көсемшенің –ып, -іп, -п жұрнақтары жалғану арқылы жасалады. Ал ағылшын тіліндегі Present Continuous негізгі етістігі -ing жалғануы арқылы жасалады.

Етістік Нақ осы шақ Present Continuous

көмекші ет-к отыр, тұр, жатыр, жүр am, is, are

негізгі етістік -ып, -іп, -п -ing [2, 97 бет]

мысалы оқып отыр is reading

Екі тілделі негізгі етістіктің жалғауларында ұқсастық бар. Екі тілдегі на қ осы шақтарда

негізгі етістіктер қандай сөйлем болмасын өз жалғауымен қала береді.

Present Continuous Нақ осы шақ

He is reading Ол оқып отыр

He is not reading Ол оқып отырған жоқ

Is He reading? Ол оқып отыр ма?

4.Екі тілдегі болымсыз сөйлемдердің ұқсастықтары.

Қазақ тіліндеді нақ осы шақтың болымсыз сөзі (жоқ) ағылшын тіліндегі Present Continuous –тің болымсыз сөзіне (not) сәйкес келеді.

He is not reading Ол кітап оқып отырған жоқ [2, 97 бет]

Ал енді Present Continuous және қазақ тіліндегі нақ осы шақтың айырмашылығына келетін болсақ:

1.Екі тілдегі күрделі етістіктің орын тәртібіндегі айырмашылық бар. Қазақ тілінде нақ осы шақтың күрделі етістігінде көмекші етістік негізгі етістіктен кейін тұрады. Ал ағылшын тілінде Present Continuous Tense – тің күрделі етістігінде көмекші етістік негізгі етістіктің алдында тұрады.

Мысалы: She is speaking now. Ол сөйлеп тұр.

к/е. н/е. н/е.

2.Екі тілдегі көмекші етістіктің лексикалық мағынасы жағынан айырмашылықтары бар. Қазақ тіліндегі нақ осы шақтың көмекші етістігінің дара тұрған кезде лексикалық мағнасы болады, ал күрделі етістік құрамында оның лексикалық мағнасы болмайды.

Мысалы: Ол мектептің алдында тұр (бұл сөйлемде тұр етістігінің мағынасы бар). Тұр етістігі III жақтағы адамның мектеп алдында тұрғанын білдіріп тұр.

Мысалы: Олар қонаққа бара жатыр (бару етістігі бұл сөйлемде негізгі мағынаны білдіріп тұр). Егер бұл сөйлемде жатыр етістігі негізгі мағынаны білдіріп тұрса, сөйлемнің мағынасы болмай кетеді. Шынында да адам тұрып барады. Ал қонаққа ешкім жатып бармайды. Сондықтан жатыр етістігі негізгі мағынаны білдірмейді (негізгі мағынаны бару етістігі білдіреді).

3. Екі тілдегі болымсыз сөздің орын тәртібіндегі айырмашылық.

Ағылшын тіліндегі болымсыз сөз сөйлемнің ортасында, қазақ тіліндегі нақ осы шақта болымсыз сөз сөйлемнің соңында тұрады.

Мысалы: I am not reading. Мен кітап оқып отырған жоқпын.

4.

Екі тілдегі көмекші етістіктердің жалғауларындағы айырмашылық.

Ағылшын тіліндегі нақ осы шақтың көмекші етістігі (сұраулы, хабарлы , лепті, болымсыз)
әр түрлі сөйлемдерде ешқандай жалғаусыз тұрады. Қазақ тіліндегі нақ осы ш ақтыңкөмекші етістігінің жалғаулары әр түрлі сөйлемдерде әр түрлі болады.

They are speaking now.
They are not speaking now.
Are they speaking now? [2, 98 бет]
Олар сойлесіп отыр.
Олар сойлесіп отырган жоқ.
Олар сойлесіп отыр ма?

Қорыта келе, ағылшын тілі мен қазақ тілінің етістік шақтарын салыстыру барысында көптеген айырмашылықтар мен ұқсастықтардың бар екендігіне куә болдық. Осыған орай ағылшын тілін оқыту барысында әрқашанда өз ана тілімізді қоса алып жүріп оқыту жөн деп санаймын.

Әдебиеттер:

1. Республиканский методика-педагогический журнал «Мектептегі шет тілі» №3 2007 17-бет.

2. Р.Баданбекқызы М.Б.Өтемқұлқызы М.М.Аманқызы. Ағылшын тілі. 76, 97-98 беттер.

3. Н.А.Бонк Г.А. Котий Н.А.Лукьянова. Учебник английского языка. 543 бет.

4. Президент Н.Ә.Назарбаевтың «Жаңа Әлемдегі жаңа Қазақстан» атты Қазақстан халқына Жолдауы. Астана, 2007 жылғы 28 сәуір.

5. «Чем успешнее станет страна, тем больше людей заговорит по-казахски». Мәдениет және ақпарат министрі Ермұхамет Ертісбаевтың интервьюі. «Бәйтерек» журналы.

АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ПӘНІН ОҚЫТУДА ИНТЕРАКТИВТІ ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУ ТИІМДІЛІГІ

САҚЫПОВА Дана Серікқалиқызы
Марат Оспанов атындағы БҚММУ
оқытушы
Ақтөбе қаласы, Қазақстан

МЕДЕУОВА Раушан Мырзагалиевна
Марат Оспанов атындағы БҚММУ
оқытушы
Ақтөбе қаласы, Қазақстан

БЕКТЛЕУОВА Алмагул Рыскалиевна
Марат Оспанов атындағы БҚММУ
оқытушы
Ақтөбе қаласы, Қазақстан

УМИРЗАКОВА Жанат Серикбаевна
Марат Оспанов атындағы БҚММУ
оқытушы
Ақтөбе қаласы, Қазақстан

Аңдатпа

Бұл мақалада медициналықжоғары оқу орнындаоқытудың интерактивті әдістерін «Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар» пәнін оқытуда қолданудыңтиімділігі менерекшеліктері айтылған. Интерактивті оқыту әдістерінің білім алушының білікті маман болып қалыптасудағы рөлі жөніде жазылған.

Аннотация

В статье рассматриваются интерактивные методы обучения в медвузе особенности их применения на уроках «Информационно-коммуникационные технологии», и эффективность. Роль интерактивных методов обучения при формировании компетентного специалиста.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар пәнін жоғары оқу орнында оқыту заман талабы болып отыр. Өйткені қазіргі таңда қоғамның қай саласына да жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологиялар белсенді ендірілуде. Бірақ қоғамның ақпараттандырылуының жылдам дамуына байланысты ақпараттық-коммуникациялық технологиялар оқыту әдістеріне, мазмұнына және міндетіне қойылатын талаптар да өзгерді. Оқытудың алдына қойылған жаңа міндеттер: студентке тек білім беріп қана қоймай, танымдық

қызығушылығын, мүмкіншіліктерін, шығармашылық ойлау және өз бетінше еңбектену дағдыларын қалыптастыру және дамытуды талап етеді. Бұл интерактивті әдістердің пайда болу және дамуына себеп болды. Егер бұрын мектепте, колледжде, жоғары оқу орнында алынған білімдері адамға ұзақ кейде тіпті оның өмір бойы еңбек етуіне жететін болса, онда ақпараттық ғасырда бұл білімдерді үнемі жаңартып тұру керек, ол үшін үнемі өз бетінше білімін жетілдіру қажет. Ал өз бетінше білім жетілдіре алу үшін студентке танымдық белсенділік және өз бетінше жұмыс жасай білу қажет. Бұл қасиеттер интерактивті оқыту әдістерін қолдану барысында студенттерде қалыптасады.

Интерактивті оқыту әдістері тұлғалық-бағытталған қатынасқа мейлінше сәйкес келеді, себебі ол бірлесе оқуды қарастырады. Бұл кезде білім алушы да, оқытушы да оқу үрдісінің субьектісі болып табылады. Оқытушы оқу үрдісін ұйымдастырушы, топтың көшбасшысы ретінде ғана көрінеді. Интерактивті оқыту білім алушының жеке тәжірибесімен, олардың меңгеретін кәсіби тәжірибе облысындағы қарым-қатынасына негізделген.Оқытушыға енді өз пәні бойынша құзыретті болу ғана аздық етеді. Қазіргі білім беру үрдісіне жаңаша қарау қажет. Интерактивті әдістер -өзара қарым-қатынас, әңгімелесу, біреумен пікір алмасу дегенді білдіреді. Басқаша айтқанда, оқытудың белсенді әдістеріне қарағанда интерактивті әдістер студенттердің оқытушымен және өзара кең қатынас жасауына, оқыту үрдісінде білім алушының белсенділігін жоғарылатуға бағытталған.

Интерактивті оқытуда оқыту үрдісі, студенттердің барлығы осы үрдіске қатысатындай болып ұйымдастырылады. Студенттердің сабақ барысында бірге жұмыс жасауы, оқу материалын бірлесе меңгеруі, әр адам өз жеке үлесін қоса отыра, білім, идея, әдістермен алмасу жүріп жатыр дегенді білдіреді. Бұл әрекеттер ізеттілік және бірін-бірі қолдау арқылы орындалады, ал бұл текжаңа білім алуға ғана емес, сонымен қатар танымдық әрекетті және бірлесе жұмыс жасау дағдыларын дамытады.

Интерактивті оқыту әдістері келесі мәселелерді шешуге мүмкіндік береді:

- студенттерде пәнге деген қызығушылығын арттыруға;
- оқу материалын терең игеруге;
- топта жұмыс жасау дағдыларын қалыптастыруға;
- әр адамның өз ойын айту құқығын сыйлай білуге үйрету;
- студенттер арасында жақсы қарым-қатынас орнату;
- студенттерде пікірлер, кәсіби және өмірлік маңызды дағдылар қалыптастырады;

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар пәнін оқытуда интерактивті оқыту нақты және болжанатын мақсаттарды көздейді. Мұндай мақсаттардың бірі – студент өзінің табыстылығын, интелектуалды байлығын сезінетіндей етіп, оқытуға ынғайы жағдай жасау болып табылады. Интерактивті әдісті қолданғанда оқытушының атқаратын рөлі өзгереді. Бұл жағдайда оқытушы оқу-тәрбие үрдісін реттеп және оны ұйымдастырумен айналысады, сабақтың бағытын анықтайды, уақытты және жұмыстың жоспар

бойынша орындалуын бақылайды, күрделі ұғымдар немесе мәселелер туындағанда кеңес беріп отырады. Бұл кезде студенттерде қосымша ақпарат көздері- кітаптар, сөздіктер, энциклопедиялар, компьютерлік іздеу бағдарламаларын қолдануға мүмкіндік беріледі.

Қойылған есепті бірлесе шешуге, қиын мәселелерді жеңе білуге деген қажеттілік туындайды. Сондықтан топтың жұмысына оның барлық мүшелерінің қатысуын қадағалау керек, бір немесе бірнеше студентке жауапкершіліктің барлығы жүктелмеуі тиіс. Интерактивті әдістерде топтық тапсырмалар арасында тәуелділік болуы маңызды, ал жұмыс нәтижелері бірін-бірі толықтырып тұруы қажет.

Интерактивті оқыту әдістерінің ішінен келесі әдістерді ақпараттық-коммуникациялық технологиялар пәнін оқытуда тиімді пайдалануға болады:

- Шағын топтарда жұмыс. Студенттердің топпен жұмыс жасауы компьютер техникасын пайдалануда қалыпты жағдай болып табылады.Мысалы, жаңа бағдарламалық құралды меңгеруде, жобалармен жұмыс кезінде, компьютердің жетіспеушілігінде. Бұл әдіс бір есепті шешуде студенттердің еңбектерін бөліп қарастыруға мүмкіндік береді. Топтың құрамында оқыту кезінде тығыз ақпарат аламасу жүреді, сондықтан шағын топтарда жұмыс әдісі топ мүшелерінің дайындық деңгейі әртүрлі болған жағдайда тиімді болып табылады. Студенттердің білімдер мен дағдыларды меңгеруі өздеріне қарағанда дайындығы жоғарылау жлдастарымен қарым-қатынас нәтижесінде жасалатын болады.
- Үйретуші ойындар (іскерлік ойындар, рөлдік ойындар);
- Жобалар. Бұл әдісте студенттер топтық немесе жеке жұмыс жасай отырып, нақты бір тақырып бойынша материалдарды іріктеу, үлестіру және жүйелеу арқылы жоба құрады. жобаның нәтижесі әрқашан қандай да бір өнім болуы керек бағдарлама, құжат кешені, альбом және т.б.
- Интерактивті дәріс, көрнекі құралмен: аудио және видеоматериалдармен жұмыс;
- Case-study (нақты мәселелерді шешу);
- Күрделі және талас тудыратын сұрақтар мен мәселелерді талқылау (дөңгелек стол, дебаттар, т.б.)

Оқытудың интерактивті әдістерін ақпараттық-коммуникациялық технологиялар пәнін оқытуда қолдану студенттердің материалдарды терең игеруіне, компьютерде жұмыс жасау дағдысының қалыптасуына, топта жұмыс жасай білуге үйретеді. Сабақ барысында білім алушылар материалды игере отырып топпен мәселелерді бірлесе шеше білуге, өз ойын еркін жеткізе білуге үйренеді. Бұл дағдылар болашақ маман болған кезде ұжыммен бірлесе отырып ортақ мәселелерді тиімді шеше білуге ықпал етеді.

Әдебиеттер тізімі

1. Е.Ж. Бекмухамбетов, М.К. Изтлеуов, К.П. Омарова, В.П. Павленко, Е.М. Изтлеуов «Оқытудың инновациялық технологиялары».- Ақтөбе: 2012ж

2. В.С. Кукушкин. «Теория и методика обучения».-Ростов н/Д.: 2005 г.

НЕКОТОРЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ВЛИЯНИЯ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА НА РУССКИЙ ЯЗЫК

САМАРЦЕВА Александра Эдуардовна
Атырауский государственный университет имени Халела Досмухамедова
Студент Атырауского государственного университета имени Халела Досмухамедова
город Атырау, Казахстан

Аңдатпа

Мақалада дазақстандағы орыс тілі қолданысының лексикалыцқ жүйесі, өзіндік ерекшелігі қарастырылған. Әсіресе, қоғамдық-политикалық, әлеуметтік-мәдени, гастрономиялық, ономистикалық коммуникация салаларында айқын көрінді. Орыс тілі лексикасында өнімді модельдерге байланысты туынды сөздер пайда болды. Бұндай пайда болған сөздері сөйлеу барысында қалай қолданса, дәл солай эмоционалды түрде жаппай ақпарат тарату мақсатында да қолданды.

Аннотация

В статьерассматривается своеобразие лексической системы русского языка Казахстана,особенно ярко проявляющеесяв общественно-политической, социально-культурной, гастрономической и ономастической сферах коммуникации. В лексике русского языка заимствованные из казахского языка слова образуют производныепо продуктивным моделям.

Такие образования используются как в устной (разговорной) речи, так и в языкесредств массовой информациис целью придания эмоционально – экспрессивной окраски высказыванию.

В Казахстане, ставшем суверенным государством, сложилась, можно сказать, уникальная языковая ситуация, заключающаяся во взаимодействии и взаимовлиянии двух языков - государственного казахского и русского, которые в результате длительных исторических контактов стали неотъемлемыми составляющими языкового пространства республики. Русский язык широко используется не только русскими, но и титульной нацией страны. Это обуславливает тот немаловажный факт, что большинство представителей местного населения являются билингвами. Билингвизм представителей коренной национальности – один из важнейших факторов взаимодействия казахского и русского языков, в частности, влияния казахского языка на русский на территории Казахстана. О взаимодействии языков русского и казахского этносовписали в своих исследованиях такие

известные учёные какС.К.Кенесбаев, К.М.Мусаев, С.М.Исаев, Б.Хасанов, Э.Д.Сулейменова, З.К.Ахметжанова, К.М.Абишева. Исходя из положений диссертации Хасанова Б.Х. «Социолингвистические проблемы функционирования казахского языка в республике Казахстан»,можно сказать, что в Казахстане формируется своеобразный «казахстанский» вариант русского языка, который отличается от русского языка на территории Российской Федерации, где он имеет статус государственного. Своеобразие лексической системы русского языка Казахстана особенно ярко проявляется в общественно-политической, социально-культурной, гастрономической и ономастической сферах коммуникации. [1] Можно выделить несколько направлений влияния казахского языка на русский. Первую группу составляют слова, появившиеся в результате общественно - политических изменений на территории суверенного Казахстана. Они представляют собой названия уже существующих реалий(как правило, это названия должностей, органов власти): глава администрации – аким, маслихат. Некоторые из данных слов образуют производные попродуктивным словообразовательным моделям русского языка. Заимствованное слово аким уже на русской почве образует дериват акимат с суффиксальным формантом -ат по аналогии с производными ректорат, секретариат и т.п.и становится русским словом.

К следующей группе стоит отнести так называемые экзотизмы – подробно описанные в работе Журавлевой Е.А. «Семантизация лексики в газетном тексте» группа слов,относящихся к безэквивалентной лексике. [2] Эти слова представляют собой лексические единицы, связанные:

- с праздниками (наурыз, той)
- с обычаями и обрядами (тусау кесу, аластау),
- с национальными блюдами (курт, айран, кумыс, коже)
- с национальной одеждой (саукеле, кимешек, камзол)
- с национальными играми (алтыбакан, асык, тогызкумалак)
- с религией (намаз, коран, суре)
- с другими предметами (шанырак, тундик, туырлык)
- с музыкой (домбра, куй, айтыс, акын)
- с животными (тулпар, бура, атан)
- с растениями (саксаул, жусан, адыраспан)

Другая часть экзотизмов, не являющихся общеупотребительными, связана с наименованием предметов или явлений казахской этнокультуры. Обычно такие слова используются в художественной, научной литературе и публицистике для воссоздания казахского национального колорита. Подобные казахизмы требуют разъяснения в виде толкования в тексте или сносок. Например, шашу – яство из курта, баурсаков, сладостей; кыстау – зимнее пастбище, тор – почетное место в жилище, толкан – толокно из злаков и т.п.Такие слова, конечно,не затрагивают лексической системы русского языка, а скорее представляют собой трудно квалифицируемое явление с

перспективой вхождения в лексический состав русского языка, функционирующего на территории Республики Казахстан. Примером употребления данных слов является заголовок статьи газеты «Казахстанская правда»: «Иримшик на смену йогурту», (№ 6, 2009).

В отдельную группу объединяются всё более употребляемые в русском языке казахские онимы-наименования. Сюда относятся названия журналов, газет, предприятий, всевозможных социальных и образовательных программ и т.д., например: программа «Болашак», аттестат о среднем образовании «Алтын белгі», магазин «Жастар», рынок «Коктем», движение «Алаш», партия «Нур Отан». Основная роль в распространении данных слов, бесспорно, принадлежит СМИ. Так, в каждом номере общенациональной газеты «Казахстанская правда» употребляются подобные названия. Примеры некоторых заголовков: «Идея молодости нашей – движение «Алаш», «Болашак – наш «мост» за океан и т.п. В русской разговорной речи все чаще можно наблюдать употреблениедериватов со значением носителя качественного признака – болашаковец и алтынбелгиец, которые становятся собственно русскими словами. Нельзя не затронуть также процесс образования и проникновения в русскую речьокказиональных слов, связанных с билингвизмом представителей коренного населения. Окказиональные производные создаются билингвами на базе лексики казахского языка, незаимствованной русским языком, с помощью русских словообразовательных аффиксов, например, узилиска (каз. үзіліс - перемена, перерыв), рахатизм (каз. рахат – благодать), махаббатизация (каз. махаббат – любовь), балапанизация (каз. балапан – цыпленок), найманизация (каз. найман – род), жулдызнуться (каз. жулдыз – звезда). Надо сказать, что подобного рода окказионализмы создаются с целью придания эмоционально – экспрессивной окраски высказыванию. Такие образования используются как в устной (разговорной) речи, так и в СМИ: Даешь махаббатизацию без балапанизации («Казахстанская правда» 2004) ; Сабина Саянова: главное не «жулдызнуться»(«Казахстанская правда» 2004).

Таким образом, лексические единицы, возникшиев результате взаимовлияния русского и казахского языковстановятся привлекательными для носителей русского языка, главным образом, за счёт прагматического компонента их лексического значения, который,возможно, послужит фактором перехода данных словиз окказиональной в узуальную лексику русского языка, функционирующего в Казахстане.

Литература:

1. Хасанова Б.Х. «Социолингвистические проблемы функционирования казахского языка в республике Казахстан. Алматы. 1992. – 50 с.

2.Журавлева Е.А. Семантизация лексики в газетном тексте (на материале казахстанской прессы 1988-1998 гг.) дис.... канд. филол, наук. — А. 1998. — С. 54-55.

3.Казахстанская правда №6, 2009

СОЦИАЛЬНЫЕ ПРОЕКТЫ В РАМКАХ ПРОГРАММЫ «РУХАНИ ЖАНГЫРУ» КАК СРЕДСТВО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПОДРОСТКОВ

САРСЕНОВА Эльвира Арстамбековна
Международная школа «Мирас»
Учитель русского языка и литературы, докторант PhD
город Астана, Казахстан

Аңдатпа

Бұл мақалада жасөспірімдердің әлеуметтік қызметін жобалау, білім беру қызметін жетілдіру құралы ретінде қарастырылады. Жас психология контекстінде білім беру қызметінің мәні, сондай-ақ білім беру тұрғысынан мемлекеттік даму бағдарламасы талданады.

Аннотанция

В данной статье рассматривается проектирование социальной деятельности подростков как средство совершенствования учебной деятельности. Анализируется сущность учебной деятельности в контексте возрастной психологии, а также исследуется государственная программа развития в образовательном контексте.

Система образования любой страны призвана готовить выпускников к активной социальной и профессиональной деятельности. В одном из направлений программы «Рухани Жангыру» Глава государства отмечает: «Каждый казахстанец должен понимать, что образование - самый фундаментальный фактор успеха в будущем. В системе приоритетов молодежи образование должно стоять первым номером». Появление нового информационного типа общества привело к колоссальным реформам в области современного образования. Международная комиссия по образованию в 21 веке, возглавляемая Жаком Делором, признала, что общество должно преодолеть противоречия между глобальным и местным, всеобщим и индивидуальным, традициями и современностью, а также между невероятным увеличением знаний и способностью человека к их усвоению. Глава государства в статье «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания»уточняет: «Особенность завтрашнего дня в том, что именно конкурентоспособность человека, а не наличие минеральных ресурсов, становится фактором успеха нации». Послание Н.А.Назарбаева более четко определяет факторы развития общества и индивидуума в локальном контексте. Анализируя самобытность казахского народа и его историю, как ключевые факторы успешной модели конкурентоспособности в современном мире, Президент дополняет: «Такой установкой может быть ориентация на достижение конкретных целей с расчетом своих возможностей и пределов как человеком, так и нацией в целом».

В связи с данным положением в сфере образования обозначился более высокий уровень, который стимулирует эффективное участие людей в жизни общества. Универсальные учебные действия требуют умение мыслить и анализировать, умение ориентации в социальных ролях и межличностных отношениях, умение вступать в диалог и вести его, учитывая особенности общения с группами людей. Современная мировая ситуация настаивает на обучении диалогу и уважению к культуре и традициям своей страны и других народов, уважению к мнениям и высказываниям других с одной стороны, и сохранению национальной идентичности. Глава государства в своем послании «Модернизация общественного сознания» говорит о том, что мы строим «меритократическое общество, где каждый должен оцениваться по личному вкладу и по личным профессиональным качествам», таким образом, умение успешной работы в группе, коллективе становится важным навыком обучения и развития с тех пор, как Казахстан стал важной частью мирового сообщества, с тех пор, как мы стали гражданами мира.

Всовременной школьной практике преподавания, овладение теоретическими знаниями во многих случаях оказывается изолированным от умения применять эти знания в практической деятельности. Неумение искать информацию, неумение работать с данными задачи и неспособность анализировать материал – проблемы, с которыми сталкиваются школьники. Традиционный подход, где в центре урока остается учитель, который ведет урок в системе«правило-упражнение» не повышает уровня грамотности у современных школьников.Ш.Амонашвили впервые поднял вопрос о педагогике сотрудничества, как ключевой деятельности школы. Учебная задача несет в себецель, но для осуществления этой цели нужно учесть условие, в котором действие должно осуществиться. В процессе формирования и развития навыков по решению учебных задач изменяется и сам ученик.

Любой учебный предмет организует познание данных с разных сторон: генетической, базовой, теоретической, одновременно приумножая условия происхождения предмета и его преобразования. Способ и форма организация учебной деятельности формируется активностью ученика. За учеником, в данном случае, закрепляется роль познающего мир в специально организованных для этого условиях. С этой точки зрения, осуществления учебной деятельности реализуется только педагогами (организаторами обучения), которые, в идеале, должны включить все формы познавательной активности. А.Брушлинский определяет эталон развития, который включает рефлексивность, целеполагание, планирование, умение обмениваться продуктами познания и умение действовать. В.Давыдов видит целью образование – это умение учеником присвоение общественно-исторического опыта, воспроизведение образовательной культуры, общественно выработанных ценностей, социальных ориентиров. Н.А.Назарбаев, основываясь на примере истории и своем профессиональном опыте, подчеркивает, что «Наши национальные традиции и обычаи, язык и музыка,

литература и свадебные обряды, – одним словом, национальный дух, должны вечно оставаться с нами». Перестройка, изменение учащегося заложено в результат учебной деятельности. Постоянное ее осуществление развивает теоретическое мышление, умение обобщать материал, анализировать, планировать и рефлексировать. Успешное обучение подростков и привитие им национального культурного единства с сохранением исторических и глобальных ценностей является важным аспектом модернизации общественного сознания. В современном мире подростки вовлечены в активную политическую и социальную деятельность. На примере развитых государств мы можем наблюдать ситуации, когда подросток, управляемый революционными деструктивными лозунгами или псевдонаставниками, совершает действия, противоречащие общечеловеческим и правовым нормам. На данный момент удалось сформировать два главенствующих фактора, которые ведут к представлению подростком своей взрослости, а конкретно – это сознание своего физического и полового созревания, а также социальные условия, которые дают возможность проявить свою самостоятельность в принятии решений. Н.Лейтс замечает, что только занятие не может увлечь школьника, и возникает необходимость сочетания таких видов деятельности, которая бы гармонировала с самопознанием. Таким образом, перед педагогами стоит важный вопрос: Как совершенствовать учебную деятельность подростка? В данном случае мы понимаем такую учебную деятельность, которая бы позволила завлечь подростка в активные формы деятельности, воспитать гражданина, патриота Казахстана, уважающего культурные ценности своего народа.

В деятельности подростка имеется множество трудностей, но именно на преимуществах данного возраста должны базироваться учебные задачи. От того, как учится подросток, во многом зависит его психическое развитие, становление его как гражданина общества. О необходимости концепции «стимул-результат» заговорили в своих трудах такие видные педагогические деятели, как В.Сластенин, И.Исаев, Е.Шиянов и другие. В своих трудах они затронули вопрос о важности исследовательского подхода в обучении, где ведущую роль занимает самостоятельная поисковая деятельность учащихся. А.Захаров, детский психолог, утверждает, что ведущей деятельностью пубертатного периода является система отношений и мотивация к будущему. Наличие элемента самостоятельности на уроке позволит ребенку образ собственного «Я» в соотношении реального и идеального. Это позволит составить некую рефлексию, самоанализ к улучшению своего «Я». С точки зрения субъекта учебной деятельности, подросток нуждается в утверждении своей уникальности, им движет стремление выделиться, привлечь внимание к своей личности, завоевать авторитет. Если в подобном случае контекст учебной деятельности соответствует внутренним мотивам подростка, - это может усиливать познавательную мотивацию. А.Петровский продолжает данную тему, заявляя, что в учебной деятельности обязательно должен присутствовать аспект современной жизни. Как создать воспроизведение

условий для глобальной работы на уроке и одновременно, как указал Глава государства, создать условия понимания того, «что творится в большом мире, что происходит вокруг твоей страны, что происходит в твоей части планеты»?

Анализируя послание Н.А.Назарбаева, касающееся модернизации общественного сознания, «Рухани Жангыру», а также учитывая лучшие примеры мировой педагогической практики, необходимо включить возможность активного участия в социальных, благотворительных проектах в поурочную деятельность, в рамках концепции развития «стимул-результат» и позитивного отношения к «собственному Я». Формирование социальной ответственности подростка является важнейшей проблемой воспитания учащийся молодежи. Ответственность, эмпатия и гуманизм – синергия условия активной конструктивной деятельности ученика, а значит, его непрерывное развитие. Д.И.Фельдштейн исследовал социальное развитие подростков, как «становление личностных новообразований к проявлению, укреплению, качественному изменению социальной позиции в результате собственной творческой деятельности». На сегодняшний день близкое окружение подростка и средства массовой информации недостаточно способствуют эффективном формированию позитивного отношения к жизни, жизненных ориентиров, готовности к выполнению общественных обязанностей. Активная социальная деятельность во время урочной деятельности может способствовать формированию положительного социального опыта, развитию ответственности, критического мышления и адекватного восприятия мира.

В данной статье предлагается пример социального исследовательского проекта, основанного на интеграции русского языка и изучении географии родного края в рамках направления послания Президента «Туған жер».

Социальное проектирование подразумевает не только исследование проблемных областей, но и демонстрацию культурных ценностей или уникальности окружающей среды, например:

Название: Моя родная земля. Проект предусматривает интеграцию с учителем природоведения, биологии и ботаники.

Пример рубрики:Прочитай текст.

На территории Казахстана около 6000 видов растений, не считая 500 видов интродуцированных, культивируемых и случайно завезенных.

Водная растительность в видовом отношении самая бедная (63 вида) во флоре республики, но самая древняя. Так, род рдестов (в республике 18 видов) существовал еще 70-100 млн лет назад. Водные растения служат нерестилищем для рыб, кормовой базой для них и водоплавающих птиц. Во флоре болот, речных пойм и лиманов более 450 видов. Истоки растительности пустынной зоны - в древних саваннах, некогда занимавших территорию юго-западного Казахстана (40-70 млн лет назад). Ныне флора Казахстана насчитывает 250 видов растений, приспособленных к условиям пустынь. Это черный саксаул - невысокое “полудерево” без листьев, используемое и как топливо, и как корм, поедаемый овцами и верблюдами. Редкие и исчезающие

растения Казахстана подлежат специальной охране. В республике их около 600 видов, значительная часть их включена в Красную книгу РК.

Как видишь, Казахстан уникален не только своей историей и достижениями, но и растительном миром. Понаблюдай за растениями, которые тебяокружают. Попробуй создать гербарий из наиболее понравившихся тебе видов. А может быть, тебе удастся составить необычные творческие аппликации? Сфотографируй презентацию своей работы и размести результаты в интернете. Расскажи интернет-сообществу о красоте своей Родины!

Согласно специфике учебной деятельности, любое познание начинается с исследования и проходит следующие этапы:

Этап 1. Исследование проблемы.

Этап 2. Обсуждение возможных решений. Подготовка к конкретному действию.

Этап 3. Действие по устранению проблемы/привлечению внимания к проблеме. Этап 4. Демонстрация результатов.

Этап 5. Рефлексия по результатам проведенного исследования. Важно отметить самостоятельное исследование проблемной области учеником-подростком, которое исходит из изучения определенной учебной темы. Ученик самостоятельно разрабатывает критерии успешности своего исследования, базируясь на личностно-ориентированные принципы, и составленные в виде вопросов рефлексии, например:

Критерий 1. Удалось ли мне достичь поставленных целей? Почему?

Критерий 2. Какие навыки я развил в течение исследования?

Критерий 3. Возможно ли развить мое исследование дальше? Как?

Критерий 4. Какой вклад я превознес в общество?

Критерий 5. Какие были трудности? Что далось мне легко? Что я мог бы сделать лучше? С другой стороны, учитель может создать свои критерии оценивания исследования, интегрируя групповую и индивидуальную, творческую и академическую форму оценивания. Развернутые ответы на подобные вопросы рефлексии сохраняются в виде индивидуального портфолио достижений ученика, которое можно демонстрировать не только на бумаге, но и в режиме онлайн. Для этого интересно было бы приписать хэштег «#ядействуюКазахстан» с возможностью выхода в глобальные сети и распространения социальной конструктивной деятельности подростков Казахстана, а также привлечение внимания кнуждам общества или проблемам природы.

В заключение данной статьи хотелось бы привести в пример слова Н.А.Назарбаева: «Патриотизм начинается с любви к своей земле, к своему аулу, городу, региону, с любви к малой родине». Социальное проектирование учебной деятельность является одним из способов воспитания патриотизма, ответственности и активной гражданской позиции не только подростков, но и всей молодежи. Трепетное отношение к родной земле, ее культуре, обычаям и традициям, по мнению Н.А.Назарбаева, - это основа того культурно-

генетического кода, который любую нацию делает нацией, а не собранием индивидов. Благодаря посланию Президента «Рухани Жангыру» мы можем четко определить этапы воспитания и становления активной, патриотичной казахстанской молодежи, а также выделить средства совершенствования образовательной структуры на основе современной конкурентноспособной среды.

Список использованной литературы:

Абрамова Г.С. Возрастная психология. М.: «Академия», 1999. – 350 с.

Аркадьев П.А. Воспитательная психология. М.: «Чистые пруды», 2005. – 450 с.

Басова Н.В. Педагогика и психология. Ростов н/Д.: «Феникс», 2004. – 450 с.

Гальперин П.Я. Психология мышления. М.: «Москва», 1996. – 327 с.

Назарбаев Н.А. Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания. http://www.akorda.kz, 12 апреля 2017.

INTRODUCTION OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN LABORATORY WORK IN CHEMISTRY

СЕЙФУЛЛИНА Баян Сериковна
Западно-Казахстанский государственный университет имени М.Утемисова
Старший преподаватель кафедры химии, магистр
ЗКО, город Уральск
Казахстан

Аңдатпа

Мақалада тиімді пайдалану тәсілдердері, инновациялық технологияларды білім беру үдерісінде, олардың әсері студенттердің білім сапасын жолдары, тиімді енгізу мен апробациялау осы аспектілерін оқыту қарастырылады. Практикалық маңыздылығы технологияларды нәтижелі компонент әсер ететін материалдың мазмұны, оны жүйелендіруге және меңгеру сипатталады.

Аннотация

В статье рассматриваются подходы эффективного использования инновационных технологий в образовательном процессе, их влияние на повышение качества знаний студентов, пути эффективного внедрения и апробации данного аспекта обучения. Характеризуется практическая значимость технологий как продуктивного компонента, влияющего на содержание материала, его систематизацию и усвоение.

One of the most important priorities of the address Of the President of the Republic of Kazakhstan - leader of the nation N. A. Nazarbayev to the people of Kazakhstan Strategy «Kazakhstan-2050»: The new political course of the established state is education, which emphasizes that knowledge and skills are the key guidelines of the modern system of education, training and retraining. To become a developed competitive state, we must become a highly educated nation. The General purpose of educational reforms in Kazakhstan is to adapt the education system to the new socio-economic environment.

In 2007, the national cultural project "Trinity of languages" was adopted at the state level, the purpose of which is to raise the level of the Kazakh language to the world, to create in the country all the necessary conditions for equal and full learning and use of three languages: state, Russian and English [1, p 17-20].

Today, knowledge of a foreign language, in fact, opens a window into a large global world with its colossal flow of information and innovation. Mastering a foreign language gives an opportunity to study abroad in the best universities of the world and creates an opportunity to gain practical experience in the advanced countries of the world.

Internationalization of higher education is a process taking place at national, industrial and institutional levels at which the objectives, functions and mechanism of educational services become international.

The principles of trilingual education are based on the basic principles of education and science and are aimed at internationalization, successful adaptation of graduate students in the international labor market.

In this regard, there is a tendency to strengthen the role of a foreign language in the process of training qualified personnel with professional, special, communicative and information competencies[2, p 13-15].

However, the formation of professionally significant qualities of a competitive specialist is impossible without the introduction of modern innovative information technologies into the process of its training and further connection of the acquired knowledge in professional use.

Modern education enhances the role of independent work of students and gives it more than 50% of the total number of hours of discipline.

In such conditions, the introduction of innovative technology implies the mastery of students ' professional knowledge, necessary skills and communication skills through the integration of personality-oriented and system - activity approaches in learning.

Today, innovative education, which replaced the traditional one, plays the role of developing and developing education.It is characterized by a form of educational interaction with a high level of activity. Taking into account the innovative role of technology in education, it should be noted that an important factor in this problem is the formation of educational practices to improve its efficiency. Consequently, the criteria for intensification of technology are the quality of training and time savings. Therefore, there is a need to modernize the methods and techniques of teaching, to

create relevant forms of activation of cognitive and mental activity of students studying foreign languages [3, p 21-25].

The introduction of innovative educational technologies, in our opinion, should contribute to solving the problems of optimizing the activities of educational institutions:

- continuous increase in the amount of information studied;
- minimum number of hours of classroom work for students of non-linguistic profile;
- increase cognitive activity and motivation of students.

In practical and laboratory conditions there is the advantage of using new forms and methods by means of complex approach in training. However, it was found that the organization of the educational process for students must comply with some alternative learning principles [4, p 11-12].

The relevance of our development (research) is determined by the modern needs of society in scientifically competent personnel capable of operating with information and effectively communicate not only in their native language, but also in a foreign language; the readiness of universities to perceive the proposed ideas and the lack of research on this problem. The development of a methodological approach to the organization of educational work in chemistry in terms of integration with the English language is not only scientific (associated with the formation of information and communicative competence of the individual), as well as applied value (associated with the development and implementation of methods of project and extracurricular work in chemistry using the communicative capabilities of a foreign language).

The hypothesis of our study is as follows: the use of the relationship of chemistry and English language in the selection of the content, the choice of methods and forms of educational work in chemistry at the University will increase the motivation and interests of students to study chemistry; as well as to the formation of students of General scientific literacy, key competencies related to communication and the use of the academic language of science, both Kazakh, Russian and English – namely, a certain level of information and communication competence.

Laboratory work is an important part of the theoretical and professional training of students. They are aimed at experimental confirmation of theoretical positions and formation of educational and professional skills.

Performance of laboratory works by students is aimed at:

- generalization, systematization, deepening, consolidation of theoretical knowledge on specific topics of academic disciplines;
- formation of General and professional competences, as well as abilities to apply the acquired knowledge in practice, realization of unity of intellectual and practical activity;
- development of such professionally significant qualities as independence, responsibility, accuracy, creative initiative in solving the tasks.

The purpose of the lesson: to acquaint students with the basic laboratory equipment, its purpose and methods of handling them. To do this, you need to solve the following tasks:

- work with students on the rules of safe work in the laboratory;
- teach students to handle laboratory utensils and instruments with care;
- teach students to set goals, find ways and means to achieve them;
- to teach the students.

When planning the composition and content of laboratory work and practical training, it should be assumed that laboratory work and practical training have different leading didactic purposes. The leading didactic goal of laboratory work is experimental confirmation and verification of essential theoretical provisions (laws).

The use of the developed technique stimulates students to study chemistry with the help of communicative capabilities of the English language, and thus contributes to the strengthening of interest and motivation of students to study chemistry.

List of references:

1. Назарбаев Н.А. Новый Казахстан в новом мире // Казахстанская правда. — 2007. — 1 марта. — № 33 (25278).
2. Назарбаев Н.А. Социальная модернизация Казахстана: Двадцать шагов к Обществу Всеобщего Труда // Казахстанская правда. — 2012. — 10 июля. — № 218-219.
3. Воскресенский, П.И. Начала техники лабораторных работ; М.: Химия; Издание 2-е, испр. - Москва, 2010. - 224 с.
4. Образование в многоязычном мире: Установочный документ ЮНЕСКО. — Париж, 2003. — 38 с. — [ЭР]. Режим доступа:http://www.unesco.org/new/ru/media-services/single-iew/news/multilingualism_a_key_to_inclusive_education/ #.VNbyXufqCJU.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ ПРОЕКТНОГО ОБУЧЕНИЯ В СИСТЕМЕ СПЕЦИАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

СУЛЕЙМЕНОВА Гульжан Карышевна
ГУ «Специальная общеобразовательная школа-интернат №4
учитель русского языка и литературы
город Павлодар, Казахстан
КЫСТАУБАЕВА Кульжан Сетаевна
ГУ «Специальная общеобразовательная школа-интернат №4
учитель истории
город Павлодар, Казахстан

Аңдатпа

Осы мақалада бала дамуындағы кемшіліктерді түзетуге септігін тигізетін шығармашылық белсенділікті, оқушылардың таным

қызығушылықтарын арттыратын, білім беру үдерісінің икемділігін қамтамасыз ететін заманауи білім беру технологияларды пайдалану проблемалары қарастырылады.

Авторлар қазіргі уақытта кітапқа қызығушылықтың күрт төмендеуі, оқу машығы мен сапасының төмендеуі байқалады деген қорытындыға келіп, коммуникативті құрал ретінде теледидар, интернет, аудио және бейне өнімдердің кітап оқуға кері әсер ететініне көздері жетіп отыр. Ал осының бәрі балалар мен жастардың азаматтық белсенділігін қалыптастыруға бөгет жасайды. Олар Қазақстанның және әлем мәдениетінің рухани байлығына қызығушылықтарын ынталандырудың жолдарын оқушыларды өнер әлеміне қатыстыру арқылы, зерттеу шеберлігі мен әртүрлі жағдайларда қарым-қатынас жасау дағдыларын қалыптастырып, жобалық қызмет арқылы мектеп-интернат жағдайында әдеби қонақжайларды ұйымдастыру арқылы ұсынды.

Аннотация

В данной статье рассматривается проблемаиспользования современных образовательных технологий, обеспечивающих гибкость образовательного процесса, повышающих познавательный интерес учащихся, способствующих коррекции их недостатков развития, творческой активности.

Авторы приходят к выводу, чтов настоящее время наблюдается заметноеснижение интереса к книге, снижение интенсивности и качества чтения,чтосредства коммуникации как телевидение, Интернет, аудио и видеопродукция замещают влияние на чтение, что в свою очередь мешает формированию активного гражданского поведения детей и молодёжи.

Ими предложены пути стимулированияинтереса к духовному богатству Казахстана и мировой культуры, приобщая учащихсяк миру искусства путем формирования исследовательских умений и навыков общенияв разных ситуациях через проектную деятельность посредством организации литературных гостиных в условиях школы-интерната.

Одной из задач современной школы становится раскрытие потенциала всех участников педагогического процесса, предоставление им возможностей проявления творческих способностей, так какобщеизвестно, что личность развивается только в процессе собственной деятельности.

Умение организовывать свою учебную деятельность, работать с информацией и самостоятельно выполнять задание, а этоявляется залогом успешной адаптации детей в стремительно меняющемся обществе, потому что задача современной школы – научить учиться, а не просто дать готовую информацию.От этого зависит успех любой творчески работающейшколы, во многом зависящий от уровня профессионализма преподавателей, владение ими методикой и опытом проведения уроков, мероприятий, дополнительных занятий. И, еслив такой школе, после урока,ученики удовлетворены собственной деятельностью, и у них хорошее настроение, отсутствует ощущения усталости, то это показатель того, чтоучителя обучаютдетей

учиться добыватьи применять на практике полученные знания, которыепригодятся им в настоящейжизни, и потом,в будущем.

Дляпедагогов нашей школыв течение годаорганизовывалисьсеминары - коучингипо методической теме школы: «Качество образования и возможности его повышения как основной способ формирования функциональной грамотности в условиях специальных общеобразовательных школ-интернатов».

Ряд семинаров был посвященииспользованию современных образовательных технологий обеспечивающихгибкость образовательного процесса, повышающих познавательный интерес учащихся, способствующих коррекции их недостатков развития, творческой активности. Благодаря внедрению в образовательный процесс современных технологий обучения дети с ограниченными возможностями здоровья имеют больший шанс приобрести необходимые умения и навыки для дальнейшей жизни и успешной адаптации в обществе, повысить уровень мотивации к обучению. Однако не стоит забывать, что педагогические технологии не решают всех проблем в образовании, но являются тем необходимым звеном между педагогом и его подопечными, позволяющими первому развить и воспитать гармоничную, духовно и интеллектуально обогащенную личность, отвечающую всем критериям, предъявляемым современным миром. Следует помнить, что все современные технологии гармонично дополняют друг друга и только их системное использование способно дать высокий результат.

В школе-интернате учителя изучали теоретические основы проектной деятельности, учились составлять проекты и реализовывать их на практике.Учитывая заметное снижение интереса к книге, снижение интенсивности и качества чтения,педагоги нашей школырешили организовать работу литературной гостиной, используя разные формы работы. Потому чтосредства коммуникации как телевидение, Интернет, аудио и видеопродукция замещают влияние на чтение, чтов свою очередь мешает формированию активного гражданского поведения детей и молодёжи.

Актуальностью *педагогического проекта «Литературная гостиная в школе-интернате» являетсято, что* воспитание подрастающего поколения волновало и волнует людей всегда, но эта вечная проблема особенно остро встает на сегодняшний день, поскольку связана с резким изменением требований к человеку со стороны общества. Вмире, насыщенном информационными технологиями, резко снизился интерес к традиционным формам приобщения к культуре: чтению, овладению правилами и нормами родного языка.Повсеместно проявляется культурологический нигилизм, пренебрежение к культурному и историческому наследию; происходит переоценка ценностей, отход от духовно-нравственных к материально-прагматическим ориентиров в жизни. Подзабыта пословица «Книга – лучший друг человека», что в книге заключен огромный духовный мир человечества, что книга — самое могучее и самое универсальное средство общения людей, народов, поколений. Ее называют

единственной машиной времени, с помощью которой можно совершать путешествия в невиданные страны, в прошлое, в будущее и настоящее...

Основная идея проекта:

Литература играет важную роль во всестороннем развитии личности учащихся, в освоении культурного наследия общества, в формировании духовно богатой личности с высокими нравственными идеалами и эстетическими потребностями.

Направленность программы заключается в том, чтобы не только познакомить школьников с биографическими данными и произведениями писателей, посетить литературные музеи, попробовать проникнуть в глубинный смысл художественного слова, пробудить желание к творчеству, но испособствовать формированию потребности видеть, чувствовать и самим творить прекрасное. Актуальность работы состоит в том, что сегодня современные школьники зачастую узнают о жизни писателей и поэтов только из учебников и других печатных источников, проект же научит детей по-другому смотреть на литературные произведения, видеть в них частичку жизни писателей, соотнести с современностью.

Социальная проблема проекта:

В современном мире наблюдается распространение среди населенияфункциональной неграмотности, вторичной неграмотности, которую называют кризисом чтения. В составе взрослого населения число тех, кто вообще не читает книг, составляет не менее 50,0%. Основным читателем является молодежь – в связи с процессом обучения. Однако в структуре читательских предпочтений молодежи деловое чтение занимает ведущее место. А также в последнее времясформировалось уже целое поколение молодых людей, незнакомых с серьезной художественной литературой, так как в основном широкое распространение получает «коммерческое чтение».А онооснована на насилии и жестокости, а также «легкое чтение», паразитирующее на литературном процессе и не требующее серьезной читательской работы: фэнтези, дамские романы, детективы и пр. Отсутствует интерес к отечественной литературе, причем как к классике, так и к современным ее образцам. Акинофильмы и телевизионные сериалы, основанные на литературных произведениях, стремительно занимают традиционно «читательскую» нишу в сознании молодежи; и чтение позиционируется как тяжелый труд, «старомодное» занятие, и оно окончательно утеряло свой престиж.

Многие страны, соприкоснувшись с "вторичной неграмотностью", приступили к решению проблемы. Принимаются государственные программы чтения в Канаде, США, благополучной в отношении читательской культуры - Франции. В США, например, курс литературы и мировой культуры введен в технических вузах, для студентов и старшеклассников организуются летние лагеря чтения. В России реализуется "Национальная программа поддержки и развития чтения".

В Республике Казахстан разработана и внедрена первая государственная программа "Читающий Казахстан",главная целькоторойприобщение населения к чтению как необходимому инструменту духовного и интеллектуального прорыва нации.

Поэтому, сегодня главная задача заключается в том, чтобы вызвать у подрастающего поколения интерес к чтению и вернуть в ранг активных читателей, создать в стране условия для массовой интенсификации процессов чтения, повышения качества и разнообразия прочитываемой литературы во всех областях знаний, обмена мнениями о прочитанном.

Цель проекта: стимулированиеинтереса к духовному богатству Казахстана и мировой культуры, приобщая к миру искусства путем формирования исследовательских умений и навыков общения учащихся в разных ситуациях через внеурочную деятельность в рамках проведения литературной гостиной.

Задачи:

образовательные:изучить жизнь и творчество всемирно известных писателей;обучить учащихся грамотному составлению сценария планируемого мероприятия.

развивающие: развивать интеллектуальные итворческие способности через приобщение к поэзии, литературному творчеству, лучшим образцам мировой художественной культуры;навыков чтения через популяризацию семейного чтения**,** интерес учащихся к исследовательской и самостоятельной работе; коммуникативные навыки учащихся, познавательную активность,создать условия для самовыражения, самореализации каждого членаколлектива; сплотитьколлектив для совместной творческой деятельности;

воспитательные: воспитывать бережное отношение к историческому и культурному наследию Отечества; интерес учащихся к изучению литературных произведений, биографии писателя, исторической эпохи;бережное отношение к книгам, к историческим ценностям.

Порой тексты художественных произведений напрямую связаны с биографией автора, поэтому немаловажную роль играет посещение музеев: подробный рассказ о жизни писателя или поэта, знакомство с музейными экспонатами, вещи, которые переносят в эпоху жизни писателя, учат ребят по-другому взглянуть на текст художественного произведения, увидеть существенные детали, более глубоко понять смысл книги.

Форма организации детей: групповая, индивидуальная.

Формы работы:литературно-музыкальные и историческиевечера, творческие встречи, авторскиепоэтические вечера,театрализованные постановки,читательские пятиминутки, конкурсы чтецов, экскурсии в музей…

Главные принципы построения программы проекта:

1) принцип историзма, научности, системности;

2) принцип опоры на творческий метод, стилистическую манеру писателя, поэта;

3) принцип доступности, толерантности.

Тип проекта: творческий

• *по сфере применения результатов*: культурологический, литературоведческий, социальный . • *по широте охвата содержания*: внепредметный, социальный • *по времени работы*: долгосрочный, продолжительный. • *по характеру контактов*: общешкольный, областной.

Результатом проектапланируется создание учебно-методического пособия по проведению занятий литературной гостиной, чтоможет быть и должно быть подспорьем преподавателямгуманитарного цикла и позволит усилить культурологический аспект в преподавании ряда разделов по литературе.

Чтение формирует сознание современного человека, закладывает основы мировоззрения, образования и получения профессиональных навыков. Кроме того, чтение является важнейшим элементом постижения культурных и национальных ценностей, фактором воспитания гражданской позиции и патриотизма членов общества.

Литература рассчитана на сопереживание, соразмышление, диалог.Предполагается – в границах объективного смысла произведения – возможность различных точек зрения и толкований. Существует достаточное многообразие форм методов и приёмов, но считаем одним из эффективных приёмов обучения и развития творческих способностей – общение. Именно умение общаться позволяет обучающемуся говорить, открываться, творить. Где же общаться? Конечно, на уроке! Но урок – это структура, это рамки учебной деятельности. Здесь большое значение играетЛитературная гостиная, цель которой создание оптимальных условий для раскрытия творческого, интеллектуального потенциала учащихся, формирования его личности.

Кружок «Литературная гостиная» призван способствовать решению одной из основных задач образования — обеспечение духовного, нравственного роста подрастающего поколения.

За основу работы взято традиционное понимание слова «гостиная», данное многими методистами, в том числе и Н Е Щурковой«это форма свободного общения, деятельность в которой определяется границами лексического значения слова комната, в которой принимают гостей. Это гибкая форма организационного общения, импонирующая подростку и юноше с их претензией на взрослость».

Здесь возможен разговор “на равных”, а значит - и создание условий для самораскрытия, саморазвития и самосовершенствования ученика.

Литературные гостиные проходят на основе краеведческого материала,

что позволяет школьникам глубже осмыслить и личность поэта, и его творчество. Ребята знакомятся с творчеством поэтов - земляков, изучают биографию поэтов, посещают школьный музей, библиотеки.

Всеформы работылитературной гостинойсвязаны с книгой, литературой. Через книгуучащиесяпостигаюттворчество не только поэтов и писателей, но и музыкантов, бардов, исполнителей, художников.

Дело книги - духовное собирание человека, попытка разгадать его тайну, загадку человеческой судьбы, опираясь на вечные критерии Свободы, Истины, Добра и Красоты. Наедине с книгой человек становится свободной личностью, независимой от воздействиясредств массовой информации.

Реализация проекта «Литературная гостиная» предполагает поиск, обработку и анализхудожественнойиметодическойлитературы,атакжемузыкальных произведений иинформации из СМИ.

Программа проекта состоит из следующих направлений:

-Диагностический этап (анкетирование, беседа – выход на проблему, тему);

- Подготовительный этап (формирование проектной группы, построение алгоритма деятельности, определение цели и задач, составление плана реализации проекта);

- Поисково-исполнительный этап (пошаговое выполнение запланированных работ, внесение по необходимости изменений в план проекта);

- План работы литературной гостиной;

- Презентация проекта (подготовка презентационных материалов, презентация проекта, оформление проектной папки, дальнейшее использование результатов проекта).

Благодаря проекту надеемсяактивизировать творчество учащихся, улучшить выразительность речи детей, повысить интерес к урокам литературы и истории.

На данный момент проект находится на стадии реализации.

Мы понимаем, что педагогическая технология —это совокупность,специальный набор форм, методов, способов, приемов обучения и воспитательных средств, системно используемых в образовательном процессе, на основе декларируемых коррекционных психолого-педагогических установок, позволяющей воздействовать на процессыразвития, обучения и воспитания ребенка. Этопомогает педагогам выстраивать стратегии коррекционного сопровождения каждого учащегося.

Литература:

1. Чистобаева А. Ю. Современные образовательные технологии в коррекционной педагогике // Международный журнал экспериментального образования. — 2009. — № 6

2.Евсюткина П. А. Инновационные коррекционные педагогические технологии [Текст] // Актуальные вопросы современной педагогики: материалы VI Междунар. науч. конф. (г. Уфа, март 2015 г.). — Уфа: Лето, 2015. — С. 183-185.

3 .Селевко Г. К. Современные образовательные технологии :учебное пособие. – М. : Народное образование, 1998. –256 с.

4. Скоркина Н. М. Литературные гостиные. (Тематические вечера для старшеклассников). –Волгоград : «Учитель – АСТ», 1999. – 96 с.

5. Загребельная И. Н. Литературные гостиные в 8 – 11 классах. – М. : Народное образование, 2004. – 36 с.

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ-ТАБЫСТЫ ЕЛ БОЛУЫМЫЗДЫҢ КЕПІЛІ

СҮЙІНБЕКҰЛЫ Кәрім
Жамбыл медициналық колледжі
Жамбыл медициналық колледжінің 213 топ білімгері
Тараз қаласы, Қазақстан

Аңдатпа

Бұл мақалада автор Елбасының Болашаққа бағдар «Рухани жаңыру» атты баяндамасы турасында түсінікті тілде жеткізген. Баяндаманың негізгі мақсаты мен орындалуы тиіс міндеттері турасында да айтылған.Автор мақалада еліміздің дамып өркендеп өсу жолында ендігі кезек жастардың қолында екенін жеткізе отырып,алдағы еліміздің жететін жетістіктері соның ішінде «Цифрлы Қазақстан» жобасы турасында да тілге тиек еткен.Егеменді еліміздің жастары үш тілді жетік білетін,компютер аппараттары мен жетік жұмыс жасай білу керектігін, жан-жақты сауатты болу маңыздылығын айтқан.Бәсекеге қабілетті,білімді жастар бүгінгі күннің талабында тұрғандығын сонымен қатар ел бірлігін ұстай алатын,сапалы білімді саналы тәрбиелі жастар Қазақстанның ертеңі болар нақты жеткізе білген.

Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласы ел дамуының жарқын үлгісі мен нақты қадамдарын көрсететін келелі ой, салиқалы пікір, батыл шешімдерге құрылған маңызды құжат. Бұл мақалада сананы жаңғырту, ұлттық болмыстан, ұлттық кодтан айырылып қалмай, оны әлемдік құндылықтармен үйлестіріп, Қазақстанның игілігіне жарату жолындағы мақсат-мүдделер туралы өзекті мәселе көтеріліп отыр. Онда ел Президенті Қазақстан үшін қайта түлеудің айырықша маңызды екі үдерісі – саяси реформа мен экономикалық жаңғыруды қолға ала отырып, Біртұтас Ұлт болу үшін болашаққа қалай қадам басатынын және бұқаралық сананы қалай өзгертетіні жөнінде алысты болжайтын көзқарастарымен бөліседі.Біз жастар Қазастанның келешегі ретінде Елбасымыздың қолдауымен саналы түрде сапалы білім мен үздік тәрбиенің жетегінде келеміз.Біз осы оқып білгенімізді енді ұлтымызға көрсететін уақыт туды.Сол себепті де «Рухани жаңғыру» жастарға ел болашағын ойлайтын азаматтарға үлкен мүмкіндік әкелері сөзсіз.

Мемлекет басшысы аталмыш жаңғырудың негізгі қызметі мен

ерекшеліктеріне ой жүгіртіп, бұл жаңғырудың маңыздылығына тоқталады: «Жаңғыру атаулы бұрынғыдай тарихи тәжірибе мен ұлттық дәстүрлерге шекеден қарамауға тиіс. Керісінше, замана сынынан сүрінбей өткен озық дәстүрлерді табысты жаңғырудың маңызды алғышарттарына айналдыра білу қажет. Егер жаңғыру елдің ұлттық-рухани тамырынан нәр ала алмаса, ол адасуға бастайды. Сонымен бірге, рухани жаңғыру ұлттық сананың түрлі жақсы жағынан және қиыннан қиыстырып, жарастыра алатын құдіретімен маңызды». Саяси, экономикалық реформаларда егеменді еліміз бірқатар жақсы нәтижелерге қол жеткізгені баршаға мәлім. Ол адами құндылықтар, рухани қазына, жастарды тәрбиелеу, олардың бойына патриоттық рухты сіңіре білу жұмысында рухани салаға басымдық берудің қажеттілігін алға қойып отыр. Бұл дегеніміз – ұлтымыздың барлық ұлттық салт-дәстүрлерін, мемлекеттік тіліміз бен әдебиетімізді, мәдениетімізді, ұлттық рухымызды жаңғырту деген асыл ұғымға келіп саяды. Елбасымыздың рухани жаңғыруға, руханиятқа, білім, ғылымға маңыз беруі – үлкен көрегендік пен ұлттың алға ілгерлеуін жылдам қарқынмен жылжытатын қозғаушы күш. Бұл – тәуелсіз еліміздің бақытты болашағы мен алаңсыз келешегі үшін жасалып жатқан жұмыс. Себебі, рухани байлықтың кемел болғаны бұл жеке азаматтарымыз үшін де, әрбір жеке тұлғадан құралған қоғам, туған еліміз үшін де өте маңызды үдеріс.

Н.Ә.Назарбаев бұл ретте, тұтас қоғамның және әрбір қазақстандықтың санасын жаңғыртудың бірнеше бағытына жеке-жеке тоқталады. «Сананы жаңғыртудың» мазмұнын негіздей отырып, елбасымыз жаңғырудың алты бағытын белгілейді:

1. Бәсекеге қабілеттілік;
2. Прагматизм;
3. Ұлттық бірегейлікті сақтау;
4. Білімнің салтанат құруы;
5. Қазақстанның революциялық емес, эволюциялық дамуы;
6. Сананың ашықтығы.

Аталмыш бағыттардың бәрі барынша өзектендірілген және уақыттың талаптарына нақты жауап береді. «Мәңгілік ел» болуымыз үшін бізге ауадай қажетті қасиеттер мен құндылықтардың қайнары тоғысып, ақыл-парасаты толысқан, ғаламдық ғылымды игерген адамдар көп болса, еліміз өркениетті, бәсекеге қабілетті болатыны ақиқат. «Болашақта еліміздің табысты болуы оның табиғи байлығымен емес, адамдарының бәсекелік қабілетімен айқындалады… Сондықтан, әрбір қазақстандық, сол арқылы тұтас ұлт XXI ғасырға лайықты қасиеттерге ие болуы керек. Мысалы, компьютерлік сауаттылық, шет тілдерін білу, мәдени ашықтық сияқты факторлар әркімнің алға басуына сөзсіз қажетті алғышарттардың санатында. Сол себепті, «Цифрлы Қазақстан», «Үш тілде білім беру», «Мәдени және конфессияаралық келісім» сияқты бағдарламалар – ұлтымызды, яғни барша қазақстандықтарды XXI ғасырдың талаптарына даярлаудың қамы», – деп ашып көрсетеді.

Бәсекеге қабілеттілік саясат пен экономикада, білім, ғылымда, технологияда, яғни барлық салада болуы тиіс. Бәсеке болған жерде әрбір тұлға өзінің ең сапалы қызмет түрін ұсынады. Білім мен тәрбиесі ғажайып түрде үндескен, ұлттық идеологиясы темірқазығына айналған табысты ел болуымыз үшін жақсылыққа ұмтылып, жаманшылықтан арылып, саналы түрде барлық қасиеттерімізді ізгілендіріп, сананы рухани жағынан үнемі жетілдіріп, дамытып отыруға тиістіміз.

Тәуелсіз еліміздің болашағы – жастарымыздың интеллектуалды көрсеткіштері олардың тек білім деңгейімен ғана емес, сонымен бірге олардың ұлттық тәрбиесімен, рухани жаңғыруымен де тікелей байланысты. Ұлттық кодтың өзегін сақтай отырып, болашаққа қадам басуымыз қажет. Білім – рухани жаңғырудың басты алғышарты. Өйткені, ой жүйесі терең, алыстан пайымдап, тереңнен тамырланған дүниетанымы кең адам ғана бәсекеге төтеп береді деген ауқымды ұғымды білдіреді.

Мен Елбасының осы сөздерін толық қолдай отырып, рухани мәдениеттің дамуы үшін тағылымды ұлттық тәрбиенің қайнарынан сусындап, биік адами құндылықтардың кемелдену барысында әрбір адамның кәсіби қызметін жоғары деңгейде жүзеге асыруы еліміздің қажеттілігі деп түсінемін. Жастарымыз басымдық беретін межелердің қатарында білім жүйесі әрдайым бірінші кезектегі орында тұруы міндет деп есептеймін.Ел мен елді теңестіретін тек білім ғана болса ол ұлт үшінде ең маңызды формула болып қала берері сөзсіз.

Ұлттық жаңғыру дегеніміз – ұлттық санамен тығыз байланысты. Оның түпкі мақсаты – ұлттық бірегейлікті сақтап, ел ішінде бейбітшілік пен келісім үйлесе отырып, ұлттық береке, бірлік салтанат құрған бәсекеге қабілетті, табысты ел болу. «Сонымен бірге, жаңғыру ұғымының өзі мейлінше көнерген, жаһандық әлеммен қабыспайтын кейбір дағдылар мен әдеттерден арылу дегенді білдіреді» , -дейді Н.Ә.Назарбаев. Сондықтан рухани жаңғыру үдерісін дер кезінде қабылданған оң шешім деп танимыз. Осы рухани жаңғырудың жүзеге асырылуын біз және сіз болып, «Бір жағадан бас, бір жеңнен қол шығарып» бірлікте орындауымыз аса қажет. Бәсекеге қабілетті, әлемдік деңгейде танылған әрі дамыған рухани кемел ел болу – Елбасының асыл арманы. Ендеше, мемлекет басшысының жастарға соны серпін, тың бастама ұсынуы келешекке қамданудың әрекеті деп түсінеміз.

Ел Президенті аталмыш тұғырнамасында білім, ғылымға ерекше басымдық беріп отыр. «Терең білім – тәуелсіздігіміздің тірегі», – деген Н.Ә.Назарбаев «Мәңгілік ел» болуға қадам басқан тәуелсіз Қазақстанның ендігі жаһандану алдында ұлт ретінде жойылып кетпеуі үшін ұлттық кодын сақтаған, терең білімді, бәсекеге қабілетті, ұлттық құндылықтарын бойына сіңірген ақыл-ойы кемел тұлға болуымызға үлкен мән беріп отыр. Осы бағдарда ол бабалар ұлағатымен астасып жатқан зерделі ойы мен парасатты пайымын білдіреді: «Білімді, көзі ашық, көкірегі ояу болуға ұмтылу – біздің қанымызда бар қасиет. Тәуелсіздік жылдарында қыруар жұмыс жасалғаны анық. Еліміз он мыңдаған жасты әлемнің маңдайалды университеттерінде

оқытып, дайындады. Бұл жұмыс өткен ғасырдың тоқсаныншы жылдарының басында қолға алынған «Болашақ» бағдарламасынан басталды еді. Елімізде өте жоғары деңгейдегі бірқатар университеттер ашылды, зияткерлік мектептер жүйесі қалыптасты. Басқа да көптеген істер тындырылды. Дегенмен, білімнің салтанаты жалпыға ортақ болуға тиіс. Оның айқын да, бұлтартпас себептері бар». Осылайша мақалада айтылған әрбір ойдың астарында терең мазмұн мен зерделі пікір жатыр дегім келеді.

Ал идеология мәселесіне келер болсақ, кестелі сөз, кесек ойлары көрініс тапқан ой-толғауында Президент елес идеологияларға ермей, заманға сай амал етуге үндейді: «Өкінішке қарай, тарихта тұтас ұлттардың ешқашан орындалмайтын елес идеологияларға шырмалып, ақыры су түбіне кеткені туралы мысалдар аз емес. Өткен ғасырдың басты үш идеологиясы – коммунизм, фашизм және либерализм біздің көз алдымызда күйреді. Бүгінде радикалды идеологиялар ғасыры келмеске кетті. Енді айқын, түсінікті және болашаққа жіті көз тіккен бағдарлар керек. Адамның да, тұтас ұлттың да нақты мақсатқа жетуін көздейтін осындай бағдарлар ғана дамудың көгіне темірқазық бола алады. Ең бастысы, олар елдің мүмкіндіктері мен шама-шарқын мұқият ескеруге тиіс». Мақалада көтерілген идеологиялар туралы кесек ой да ел басқару жүйесін жаңа өзгерістер биігіне бастары айқын деген ойдамын. Дәл осындай тәуелсіз Қазақстанды өркениет көшінің алдыңғы легіне апаратын жаңа бастамалар қашанда көпшіліктің қолдауына мен ықыласына бөленеді.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық мақаласында тарихтың өткеніне көз жүгіртіп, жаңа тарихи кезеңдерге жан-жақты баға бере отырып, рухани жаңғыру арқылы болашаққа деген өзінің парасатты пікірлері мен көзқарасын білдірді. «Екі дәуір түйіскен өліара шақта Қазақстанға түбегейлі жаңғыру және жаңа идеялар арқылы болашағын баянды ете түсудің теңдессіз тарихи мүмкіндігі беріліп отыр.Мен барша қазақстандықтар, әсіресе, жас ұрпақ жаңғыру жөніндегі осынау ұсыныстарымның маңызын терең түсінеді деп сенемін. Жаңа жағдайда жаңғыруға деген ішкі ұмтылыс – біздің дамуымыздың ең басты қағидасы», - деп ел келешегіне үміт артамын.

Ендеше, рухани жаңару арқылы әлем мойындар табысты ел болып, жарқын болашаққа деген сенім мен үмітті үндестіре отырып, баршамыз бірлік туы астында бақытқа бірге жетейік!

Пайдаланылған әдебиеттер:

1.Қазақстан Республикасы Президентінің ресми сайты.
2.Егемен Қазақстан газеті.
3.Н.Ә.Назарбаев «Тәуелсіздік белестері» кітабынан.

ФОРМИРОВАНИЕ ЭМОТИВНОЙ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

ТАШКЕНОВА Дана Казбековна
Северо-казахстанский государственный университет им. М. Козыбаева
Магистрант Института языка и литературы, специальность: Иностранный язык: два иностранных языка (6М011900), 2 курс
город Петропавловск, Казахстан

Аңдатпа

Бұл мақалада бірінші курс студенттерде эмотивті шетелдік компетенцияны дамыту - маңызды шетелдік мәдениетаралық компонент ретінде қалыстырады. Зерттеудің эксперименталды кезеңінде студенттердің жұмысына қысқаша талдау жасалды, ол эмоциялық лексика жазбаша сөйлеуде өнімді дағдылар мен қабілеттердің жұмыс істеу деңгейін өлшеу мақсатымен өткізілді.

Аннотация

В данной статье рассматривается необходимость развития эмотивной иноязычной компетенции у студентов первого курса как важного компонента иноязычной межкультурной компетенции. Представлен краткий анализ работ студентов, выполненных в рамках экспериментального этапа диссертационного исследования с целью измерения уровня функционирования продуктивных навыков и умений употребления эмотивной лексики в письменной речи.

Общеевропейские компетенции владения иностранным языком предполагают, что студентам необходимо владеть обширным продуктивными и рецептивными лексическими навыками, понимать особенности выражения эмоций представителями другой лингвокультуры для достижения успешной межкультурной коммуникации.Как справедливо отмечает В. И. Шаховский «в современной лингводидактике актуальной задачей является разработка методики, которая научает выражать свои и чужие вербальные эмоции, а также управлять ими. ... Для этого необходимо учить правильным лексическим и грамматическим решениям в ситуациях эмоционального речевого поведения, в процессе семантизации собственных эмоциональных чувствований, самовыражения личности. Это поможет коммуникантам адекватно резонировать настроения речевых партнеров [5, с. 180-181]. Следовательно, стратегической целью овладения средствами эмотивной коммуникации в процессе обучения иностранному языку выступают формирование и развитие эмотивной компетенции обучающихся.

В качестве конечного результата обучения эмотивной иноязычной компетенции можно представить «сформированный индивидуальный иноязычный эмотивный лексикон (эмотикон)», с помощью которого

говорящий в полной мере демонстрирует свое внутреннее эмоциональное состояние всеми имеющимися языковыми и речевыми средствами [4, С. 20].

В научной литературе рассматривается обозначение и выражение эмоций единицами различных языковых уровней, однако наибольшим разнообразием обозначения эмоциональных переживаний обладает лексика. Лексические средства выражения эмоции являются неотъемлемой частью языковой картины мира любого языка и играют важную роль в лингвистике. Существуют различные взгляды на то, что входит в содержание понятия «эмотивная лексика». Мы, вслед за Л.Г. Бабенко, под термином «эмотивная лексика» понимаем совокупность лексики, выражающей и означающей эмоции[1, с.14]. В данной статье мы рассмотрим лексические средства обозначения фундаментальных эмоций на примере английского языка.

Стоит отметить, что списки эмоций в научных исследованиях обычно варьируются по числу. Известный психолог, К. Изард, к базовым эмоциям относит: 1) joy; 2) interest; 3) surprise; 4) sadness; 5) fear; 6) anger; 7) contempt; 8) disgust; 9) shame; 10) guilt [2, с. 84–90]. Из них “joy”, “interest” относятся к положительным эмоциям, эмоция “surprise” не имеет четко выраженного положительного или отрицательного знака, “fear”, “anger”, “contempt”, “guilt”, ‘shame’ к отрицательным. В основе теории базовых эмоций К. Изарда лежат следующие положения: 1) базовые эмоции образуют основную мотивационную систему человеческого существования; 2) каждая базовая эмоция обладает уникальной мотивацией и подразумевает специфическую форму переживания; 3) эмоциональные процессы взаимодействуют с перцептивными, когнитивными и моторными процессами и оказывают на них влияние [3, с. 54].

Руководствуясь классификацией, предложенной К. Изардом, был проведен эксперимент на базе Северо-Казахстанского государственного университета им. Монаша Козыбаева со студентами первого курса специальности Иностранный язык: два иностранных языка. В эксперименте приняло участие 29 человек. Эксперимент предполагал проверку знаний, навыков и умений употребления эмотивной лексики в письменной деятельности. Измерение уровня функционирования продуктивных навыков и умений употребления эмотивной лексики в письменной речи осуществлялось на основе задания следующего содержания:

Write about a situation when you were experiencing an emotion or emotions of joy/sadness/anger/fear/surprise/interest/disgust/shame/guilt/contempt and what you did when you experienced it/them in that situation.

При анализе письменных работ студентов мы учитывали степень разносторонностивыражения эмоции (-й) на лексическом уровне (умение выражать одну и ту же эмоцию разными лексическими средствами, умелое пользование синтагматическими связями слова),а также адекватность употребления эмотивных лексических единиц в контексте.

Наиболее популярная положительная эмоция, которая фигурирует в рассказах студентов это радость – *joy*. В ассоциативном поле радости 60

лексем, среди которых есть прилагательные (11), глагол (10), паралингвистическое выражение эмоций (2). Событийные ассоциации радости разнообразны: путешествие, победа на соревновании, рождение ребенка, поступление в университет, успешная сдача экзамена и т.д. Среди отрицательных эмоций лидирующие позиции занимают страх – *fear* и печаль – *sadness* соответственно. Такое распределение нам представляется также не случайным, так как во многих классификациях психологов достаточно легко выделяется ядро предлагаемых списков (радость, печаль, страх, гнев). Ниже представлена таблица, где указаны эмотивы, употребленные студентами, которые описывали эмоциональное состояние радости.

Таблица 1 – Эмотивные лексические единицы

Части речи	Лексические единицы
существительные	joy, fun
глаголы	to feel joy, to be glad, to be happy, to experience joy, to enjoy, to have fun, to have joy, to give joy, to be calm, to be pleased
прилагательные	funny, optimistic, happy, amazing, wonderful, beautiful, special, exciting, joyful, great, biggest
наречия	-
паралингвистическое выражение	to smile, to laugh

Теперь подробнее рассмотрим примеры реализации непосредственного языкового обозначения ЭС в работах студентов. Анализ письменных работ студентов показал, что больше половины представленных работ характеризуются наличием многочисленных повторов исходной номинации эмоции, т.е. студенты почти не использовали синонимы. Однако в некоторых работах содержится парафраз в форме предложения близкого к дефиниции описываемой эмоции. Что касается глаголов, то следует отметить, что подавляющее большинство студентов использовало одну из разновидностей глагольной номинации, а именно сочетание *to feel, to experience* с существительным или прилагательным, обозначающими собственно эмоцию, например, I felt joy/anger/fear/disgusted/sad/guilty. Студенты почти неиспользуют эпитеты, что лишает описания испытываемых ими эмоций выразительности и индивидуальности. Кроме того, трудно определить интенсивность переживания того или иного эмоционального состояния, поскольку обучающиеся ограниченно употребляют в своих рассказах наречия и, если используют их, то в основном традиционные: интенсификаторы so, very, really. Тогда как в словарном корпусе английского языка имеется большое количество специальных лексических единиц, сообщающих дополнительную информацию об эмоциональном состоянии (*excessively, utterly, terribly, awfully, slightly etc.)*. Носители языка, вербализуя ту или эмоцию, часто используют идиомы (*to tread on air, to feel blue, to lose one's rag*) или метафоричные выражения, которые в некоторой мере позволяют

проследить корреляцию между внутренним миром и внешней, бытовой жизнью человека и репрезентацию этих отношений в языке.

Таким образом, можно проследить общую тенденцию использования стратегии опоры, т.е. студенты используют номинации эмоций, представленных в списке, и подставляют в такие конструкции, как *I have fear, I felt anger, I experience joy*. Частотное использование предикативных синтагм, свидетельствует о том, что студенты недостаточно владеют всеми парадигматическими связями слова – синонимия, антонимия, гипонимия. Имплицитное описание внешних проявлений эмоциональных реакций человека, которые могут быть звуковыми, психологическими, двигательными не встречается в работах.

Итак, мы пришли к выводу, что студенты недостаточно владеют эмотивной лексикой иностранного языка, а также в их словарном запасе имеется пара слов на вербализацию отдельной эмоции.Следовательно, у студентов первого курса необходимо целенаправленно формировать эмотивную иноязычную компетенцию для выразительного и разнообразного выражения своих эмоций, передачи собственной эмоциональной оценки того или иного предмета. Для этого нами разрабатывается модель обучения эмотивной лексике, которая будет включать комплекс упражнений, направленный на развитие рецептивных и продуктивных навыков работы с эмотивной лексикой.

Список литературы

1. Бабенко Л. Г., Лексические средства обозначения эмоций в русском языке. Свердловск: Урал. ун-т. 1989. – 184 с.
2. Изард К. Психология эмоций. СПб: изд-во Питер, 2003. – 210 с.
3. Изард К. Психология эмоций / Перев. с англ. СПб:Питер, 1999. – 464 с.
4. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексикосемантической системе языка. М.: ЛКИ, 2008. – 208 с.
5. Чернышов С.В. Механизмы иноязычной речевой деятельности и эмоции // Иностранные языки в школе. № 12. 2014. – С. 19-23.

ПРОФЕССИОНАЛЬНО- ЛИЧНОСТНОЕ САМОРАЗВИТИЕ ПЕДАГОГА КАК ПОКАЗАТЕЛЬ ИНДИВИДУАЛЬНОГО СТИЛЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

ТЕЛЕПНЕВА Надежда Николаевна
Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга имени Ш.Есенова
Доцент кафедры «Педагогика и психология»
город Актау, Казахстан

Аңдатпа

Мақалада педагогтың кәсіптік қалыптасуындағы өзін-өзі дамыту жұмысының маңыздылығы қарастырылады. Жеке кәсіптік даму мәселесі тұлғаның өзіне деген дұрыс көзқарасы менөзін-өзі саналы, сапалы өзгерту арқылы талданған.Инновациялық педагогикалық қызмет жағдайында педагогтың жеке кәсіптік өзін-өзі дамыту қажеттілігі анықталған және негізделген.

Аннотация

В статье отражается важность механизма саморазвития в профессиональном становлении педагога. Проблемы профессионально-личностного развития проанализированы с позиции основного внутреннего механизма развития личности через позитивное отношение к себе, сознательное, качественное изменение самого себя. Выявлена и обоснована необходимость профессионально - личностного саморазвитияпедагога в условиях инновационной педагогической деятельности.

В последние годы возрастает число практически ориентированных исследований по проблемам саморазвития, самосовершенствования, самопознания, смысла жизни человека и вершин его профессиональной деятельности. Различные аспекты саморазвития отражены в исследованиях В.И.Андреева, А.И. Кочетова, О.М.Орлова, Б.Ф. Райского, Г.Н. Каптерева и др.

П.Ф.Каптерев считаетсаморазвитиечеловека - исходной основой всего педагогического процесса, рассматривая внешнюю природу и общество в качестве возбудителейсаморазвития, где берёт своё началопедагогический процесс.Учёныйделает вывод о том, что не передача важнейших культурных приобретений, асаморазвитиеличности выражает сущность педагогического процесса[2.с.170].

Чтобы соответствовать современным требованиям, быть участником процесса формирования личности ребенка,педагогу необходимо быть готовым и способным к активным, компетентным изменениям. В условиях внедрения новых образовательных стандартов, модернизации образования особую значимость приобретает проблема профессиональной подготовки специалистов, свободно владеющих своей профессией, конкурентоспособных на рынке труда.Важным фактором для реализации этих требований выступает профессиональное саморазвитие.

Профессиональное саморазвитие педагогов предполагает наличие у них сформированной профессиональной направленности на осуществление данного вида деятельности, способности к осуществлению профессионального саморазвития и развитость рефлексивных умений. Ученые отмечают, что у педагога есть три пути в определении перспектив своего развития: *путь адаптации, путь саморазвития и путь стагнации.*

1. Профессиональная адаптация понимается, с одной стороны как процесс вхождения индивида в профессиональную среду, усвоение профессионального опыта, а с другой стороны, - процесс активной реализации накапливаемых профессиональных знаний, как выбор оптимального поведенческого решения, предполагающего непрерывное профессиональное саморазвитие. Адаптация дает возможность приспособиться ко всем требованиям системы образования, освоить все виды деятельности, овладеть ролевыми позициями. Трудности профессиональной адаптации связаны с ограниченным видением сферы и путей профессиональной самореализации. Процесс профессиональной адаптации не прекращается с ростом педагогического стажа, он происходит постоянно, требуя от педагогов образовательных учреждений готовности к обновлению и приспособлению к новым условиям изменяющейся образовательной системы.

2.Саморазвитие. Профессионально-личностное саморазвитие педагогасложный процесс, включающий в себя рефлексию своих потенциальных, личностных и интеллектуальных особенностей. Создание программы самосовершенствования на основе самопознания «Я-концепции» - это своеобразный «проект самого себя». Профессионализм, безусловно, не просто приходит с опытом, он зависит ещё и от многого другого: мотивации педагога, содержания работы, интереса к делу, личных способностей и личностных свойств. Составление индивидуального плана и программы саморазвитияиграет в становлении педагога-профессионала немаловажную роль, дает возможность личности на основе выбора определять свой образовательный путь, удовлетворяя потребности в образовании, в получении квалификации в избранной области, в интеллектуальном, физическом, нравственном развитии с учетом сформированности интересов и склонностей, спроса на рынке труда, самооценки возможностей. Реализация намеченного плана напрямую связана с навыками самоорганизации и саморегуляции.

Саморазвитие позволяет постоянно самосовершенствоваться, изменяться, в конечном итоге полностью реализовать себя как профессионала. Современная образовательная ситуация объективно требует становления педагога субъектом собственного профессионального развития. В связи с этим, В. А. Сластенин профессиональное саморазвитие рассматривает как процесс интеграции внешней профессиональной подготовки и внутреннего движения, личностного становления человека. Внешняя профессиональная подготовка задает содержание, формы, профессиональной рефлексии, а внутреннее движение обеспечивает энергию, реализацию личностный смысл профессионального саморазвития. Внешняя подготовка и внутреннее движение являются составляющими процессами профессионального саморазвития[4, с.365].

С возрастомобостряется проблема несоответствия между Я-реальным и Я-идеальным, и в связи с этим, возможны не только возрастные противоречия, возрастные кризисы, но и «кризисы взлёта», развития профессионального сознания, что особенно важно в процессе профессионально-личностного

саморазвития педагога. Наиболее полно процесс саморефлексии, самоанализа и самооценки с психологической точки зрения описал Беспалько В.П. [3,с.103].

Автор выделяет четыре основных компонента профессионального самосознания:«актуальное Я»; «ретроспективное Я;«идеальное Я;«рефлексивное Я», «актуальное Я» является центральным элементом профессионального самосознания учителя и основывается на трех других. По отношению к «ретроспективному Я» дается система критериев оценки собственного профессионального опыта и достижений. «Идеальное Я» дает перспективу личности и обусловливает саморазвитие в профессиональной сфере. «Рефлексивное Я»обеспечивает объективность самооценки.

3.Стагнация наступает тогда, когда учитель останавливается в своем развитии, живет за счет эксплуатации стереотипов, старого багажа и т. п. В результате профессиональная активность снижается, возрастает невосприимчивость к новому, утрачивается даже то, что когда-то позволяло быть на уровне требований. Р. А. Ахмеров выделил негативные факторы, осложняющие процесс профессионального становления педагога. Прежде всего, к таким факторам относятся кризисы[1,с.140].

Кризис нереализованности. Человек начинает думать: «Моя жизненная программа не выполнена», «Жизнь не удалась», «Не повезло». Он не видит свои достижения и успехи или недооценивает их и в своем прошлом не усматривает существенных событий, полезных с точки зрения настоящего и предстоящего.

Кризис опустошенности. Возникает, когда в настоящей жизни слабо представлены актуальные связи, ведущие от прошлого и настоящего в будущее. Человек чувствует, что «выдохся» и не способен на осуществление задуманного.

Кризис бесперспективности. Возникает, когда по тем или иным причинам в сознании слабо представлены потенциальные связи событий, планы, мечты о будущем. Человек, обладая активностью, имея определенные достижения и ценные личные качества, все же затрудняется в построении новых жизненных программ, не видит для себя путей самоопределения, самосовершенствования.

Таким образом, мы полагаем, что профессионально-личностное саморазвитие педагога - это внутренний процесс самоизменения системы, под воздействием собственных противоречий, это процесс качественного,сознательного изменения его личностной сферы, показательиндивидуального стиля профессиональной деятельности.

Список литературы:

1. Ахмеров Р.А. Биографический тренинг при кризисах середины жизни // LifeLine и другие новые методы психологии жизненного пути.- Москва: «Прогресс» - «Культура», 1993.- с.140-151.

2. Власова Е.А. История становления проблемы процесса саморазвития. - М.: Фолио, 2007. - 232 с.
3. Маркова О.И. Профессиональное саморазвитие педагога. - Киев.: Высш. школа, 2004. - 123 с.
4. Сластенин В. А. М.: Издательский Дом МАГИСТР-ПРЕСС, 2000. - 492 с.

БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ ӨМІРІНДЕ КӨШБАСШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТІҢ АЛАТЫН ОРНЫ

МАНДАЕВА Айжан Ерикбаевна
Павлодарский государственный педагогический университет
Студент
город Павлодар, Казахстан

ТЕМІРЖАН Арайлым Болатқызы
Студент
город Павлодар, Казахстан

МҰХИДЕН Айсана Марленқызы
Студент
город Павлодар, Казахстан

Аңдатпа

Мақалада болашақ мұғалімдердің көшбасшылық қасиеттері бойынша ғылыми-педагогикалық әдебиеттерге талдау жасалады. Авторлар педагогикалық құзыреттілікке ие болашақ мұғалімдердің көшбасшылық қасиеттерін, оның ішінде, олардың кәсіби дайындықтарын жетілдіруді қалыптастыруға қатысты мәселелерді қарастырады

Аннотация

В данной статье дан анализ научно-педагогической литературы по лидерским качествам будущего учителя. Авторы рассматривают вопросы, касающиеся формирования лидерских качеств будущих учителей педагогической компетентности, в том числе и вместе с совершенствованием их профессиональной подготовке.

XI ғасыр педагогы – рухани дүниесі мен ақыл – өрісі терең дамыған, эстетикалық талғамы мен адамгершілік сапаларды бойына сіңген, көп тарапты әлеуметтік, тарихи білімдермен сусындаған, ақпараттық технологиялармен қаруланған, теориялық білімдері іс-тәжірибеге бағытталған жаңашыл, стратег, бәсекеге қабілетті маман болуы тиіс. Осыған орай болашақ мұғалімдерді,

соның ішінде болашақ мұғалімдерін даярлауда олардың кәсіби педагогикалық құзыреттіліктерін жетілдірумен қатар көшбасшылық сапаларынқалыптастырудың маңызы зор.

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында ұйымдастырушылық қабілеті мен көшбасшылық қасиеті бар студенттер арасынан белсенді жастарды, сондай-ақ әлеуметтік жобаларды іске асыру аясында жастар ұйымдарының жетекшілерін даярлау көзделуі де болашақ маманның көшбасшылық қабілетін қалыптастырудың қажеттілігін арттыра түседі [6.12]. Бағдарлама бірнеше мақсаттар мен міндеттерден туындап отыр, соның ішінде техникалық және кәсіптік білім берудің мақсаты: қоғамның және экономиканың индустриялық-инновациялық даму сұраныстарына сәйкес техникалық және кәсіптік білім беру жүйесін жаңғырту, әлемдік білім беру кеңістігіне кірігу, педагог мамандығының беделін көтеру, білімнің бәсекеге қабілеттілігін арттыру [2]. Жоғары оқу орнында дайындықтан өткен мамандардың білімі жоғары дәрежедеболуы керек. Өйткені, бұл талап әрбір мамандық бойынша білім беру мазмұнын салыстырмалы түрде біртұтас білім саласы ретінде анықтауы керек. Білім берудің күрделі мазмұнын меңгеруде, оқу-тәрбие үрдісін ұйымдастырудың қазіргі кездегі ұстанымдарын жүзеге асыруда, педагогикалық үрдіс, яғни, оқытушылар мен студенттердің өзара байланысқан және өзара келісілген іс-әрекеті басты міндет атқарады. Сондықтан, қазіргі кездегі жоғары білім беру алдында студенттер мен оқытушылардың жұмыстарының түрлері мен әдістерін жүзеге асыру мәселесі тұр. Бүгінгі таңда еліміздің білім беру саласында бәсекеге қабілетті ұрпақ тәрбиелеу үшін маңызды міндеттерді шешуге бағытталған күрделі бетбұрыс жасалуда. Мұғалімнің кәсіби мүмкіндігі оның бойындағы өзін-өзі дамытып отыру дайындығына тікелей байланысты. Бұл мәселеге әлеуметтік-педагогикалық тұрғыдан келу үшін мұғалімнің субьект ретіндегі алдына қойған міндеттерін орындауға деген әзірлік деңгейіне көз жеткізу қажет. Әрине, оның кәсіби өсуі жеке тұлға ретіндегі ерекшелігіне әбден қатысты.

Көшбасшылық сапа болашақ мұғалімнің студенттік жылдарында өзін таныту құралы тұрғысынан ғана емес, сонымен бірге өмірдің қатаң күтілмеген қиындықтары жағдайларына жүйелі бірізділікпен әлеуметтік бейімделуі үшін де аса маңызды болып саналады. Оның үстіне көшбасшылық сапа болашақ мұғалімнің өмірде тез өзгеріп отыратын іс-әрекетті жағдайындағы бәсекелестікке қабілеттілігін дамытуға мүмкіндік туғызады. XX ғасырдың елуінші жылдары жүргізілген көшбасшылықты анықтаудағы әлеуметтік-психологиялық зерттеулер көшбасшылықтың ішкі және сыртқы механизмдерін айқындауға мүмкіндік береді.

Көшбасшылық қабілет – көшбасшыға тән адами қасиеттердің, мінез құлықтардың, интеллектуалдық білімдер мен көшбасшылық қабілеттердің, ұйымдастырушылық іскерліктер мен коммуникативтік дағдылардың жиынтығы. Мұндай сапалар адамға көшбасшылық функциялар мен қойылған міндеттердің тиімді орындалуын қамтамасыз ете алады. Көшбасшылық

сапаны бірнеше тұлғалық сапаларға бөлектеуге болады, оларды қалыптастырып, дамыта келе, кез келген адам көшбасшы бола алады [1.97]. Қазіргі қоғамдағы жоғары білім берудің көп қырлы құрылымы, еліміздегі жоғары оқу орындарының халықаралық білім беру жүйесіне кіріктірілуі, олардың сол қоғамның талаптарына сай даму мәселелері білім беру саласына жаңа әдіс-тәсілдерді енгізуді қажет етуде. Бүгінгі оқыту-тәрбиелеу саласында ендіріліп жатқан жаңалықтардың барлығы арнайы даярлықты талап етеді. Сондықтан жоғары оқу орындарында болашақ мұғалімдердің көшбасшылық қабілетін қалыптасуына мүмкіндік жасау заман талабы.

Осыған орай педагогикалық жоғары оқу орындарының алдында оқушының ұлттық сана-сезіммен, рухани мәдениетімен сабақтасқан отаншылдық ұстанымдары берік, ғылым негіздерімен қаруланған өзіне сенімді көш бастай алатын жеке тұлға болып қалыптасуын жүзеге асыра алатын кәсіби дайындығы жоғары деңгейдегі мамандар даярлау жолдарын қарастыру міндеті тұр [8.243]. Соның ішінде болашақ мұғалімнің өзін-өзі жүзеге асыруын, өзін-өзі дамытуын, батыл, шешімпаз, топқа ықпал ете алатын қабілеттерін дамытуға бағыттау керек. Осыған байланысты, педагогикалық жоғары мектепалдында педагогикалық міндеттерді өз бетінше шешуге қабілетті педагог дайындау міндеті тұрғаны айқын. Олар төмендегі педагогикалық міндеттерді шеше алатындай болуы керек:

-рефлексивті-талдау (тұтас педагогикалық үдерісті, оның элементтерін, туындаған қиындықтарды талдау және қорытынды жасау т.б.);

-жобалау-болжау (тұтас педагогикалық үдерісті құру, жоспарлау, нәтижені және алынған шешімдердің салдарын болжау); [3.86].

-ұйымдастырушылық-әрекеттік (оқу-тәрбие үдерісінің әртүрлі нұсқаларын іске асыру, педагогикалық қызметтің әр алуан түрінің сәйкестігі);

-бағалау-ақпараттық (педагогикалық жүйенің даму болашағы туралы ақпарат жинау өңдеу, сақтау және оны бағалау);

-түзету-реттеу (педагогикалық үдеріс ағымын түзету, қажетті коммуникативтік байланыстар орнату, оларды реттеп отыру және қолдау) [3.87].

Бүгінгі таңдағы қоғам өмірінің барлық саласындағы өзгерістер білім беру саласына да ықпал етуде. Мектептегі білім беру ісі заман талабына сай болу үшін педагогикалық ғылымдардың жетістіктерін өз тәжірибелерінде қолдана білетін, шығармашылықпен ойлайтын, өзінің кәсіби қызметіне талдау жасап, дамыта алатын мұғалімдер қажет. Жоғары оқу орындарының алдында тұрған маңызды міндет осы талаптарға сай мұғалімдер дайындау болып отыр.[7.79]. Жасалған талдау негізінде мұғалім тұлғасын алып қарасақ, оның оқыту мен тәрбиелеу ісін ұйымдастырушы ғана емес, балаға серік, дос, сырлас, кеңесші, жетекші, көшбасшы қызметін де атқаратынын білеміз. Ол үшін оның өзіндік пікірі, қоршаған ортаға оң көзқарасы қалыптасып, таным қабілеті жоғары деңгейде дамыған болуы қажет. Оқушы тұлғасын қалыптастыруға бағдарланған білім беру мұғалім тарапынан әр оқушының өзіндік жақын даму аймағында дербес қабілетін дамытуға түрткі болу, оларды алған білімін кәдеге

асыратын практикалық әрекеттерге баулу, оқушының қолынан келетін істерін қолдау сияқты қиын проблемаларын шешуге көмектесу арқылы жүзеге асады. Осы арқылы оның кәсіби әрекеті қалыптасады. Көріп отырғанымыздай, білім берудің жаңа жүйесіне көшуде мұғалімдердің сыртқы форманы ғана басшылыққа алмауы үшін оның философиясын ұғыну маңызды шарт. Өйткені, оқытудағы басты мақсат – оқушыға таза білімнің өзін бере білу емес, бүгінгі алған білімін өмірлік қажеттіктеріне сай пайдасын асыра білу [4.54].

Нәтижесінде болашақ мұғалімдерді даярлау мазмұнында олардың бәсекеге қабілетілігін дамытуына, қоғамды игі өзгерістермен дамытуға үлес қоса алатын жас ұрпақты тәрбиелеуіне қажетті тұлғалық, кәсіби сапаларды соның ішінде көшбасшылық қабілетін қалыптастыру қажеттігіне көз жеткіздік. Олай болса «мұғалім көшбасшы қандай болуы қажет?» деген сұрақ туындайды. Осы сұраққа жауап беру мақсатында **«мұғалім көшбасшы»** түсінігін анықтауды жөн санадым. Бұған себеп, біріншіден осы ұғым біздің зерттеу мәселеміздің негізгі түйінді сөзі, екіншіден, мұғалім көшбасшы термині қазақстан ғылымында әлі қалыптаса қойған жоқ. Бұл түсінікті «мұғалім көшбасшы» деп алуымызға басты себеп, көшбасшы сөзі мұғалімнің анықтауышы тұрғысынан қолданылмайды, бұл біріншіден, екіншіден – көшбасшының мұғалім арасынан шыққандығына және көшбасшылықты мұғалімдік қызметте көрсетуіне мән беріледі, үшіншіден қазақстан ғылымында қолданысқа енген «саяси көшбасшы» тіркесінің ұстанымы сақталады [2.61].

Педагогикалық мамандықтың басқа мамандықтардан ерекшеленетін ең басты айырмашылығы – бүкіл мамандықтар табындағы орындаушы тобына жатумен қатар мамандықтың басқарушы тобына да жататындығы. Өйткені мұғалім сынып оқушыларын оқытып, тәрбиелеп, дамытып қана қоймай, сол сыныпты басқарады. Осы тұрғыдан мұғалім оқушының рухани дүниесін қалыптастыруға, зияткерлік, эмоционалдық және физикалық тұрғыдан даму үдерісін басқаруға, оқушының жеке қасиеттерінің дамуына ықпал етуге міндетті. Демек, мұғалім осы айтылғандары нәтижелі жүзеге асыру үшін көшбасшы болуы қажет, көшбасшылық қасиеттерге ие болуы керек. Мұғалімнің басқа әлеуметтік топ, қоғамдық топ мүшелерінің арасынан суырылып шығатын көшбасшыдан айырмашылығы, оны мектеп басшылығы тағайындайды. Ал ұқсастығы, қазіргі демократиялық қоғамда мұғалім өз сыныбының көшбасшысы бола алмаған жағдайда, ол мұғалімге оқушылар қарсылық білдіруі мүмкін. Бұл жағдаят мұғалімінің көшбасшылық сапаларын меңгеріп қана қоймай, оларды дамыту қажеттілігін дәлелдейді [5.28].

Мұғалім осы рөлдерді өзінің қызметімен қатар атқара алғанда ғана көшбасшы бола алады:

Мұғалім көшбасшы – стратег. Стратегиялық қырағылыққа, бағыттылыққа ие тұлға. Оның атқаратын қызметіне топтың даму саясатын, болашағын алдын ала болжап білу, ұзақ мерзімді жоспарлар жасау, дұрыс тактика таңдау енеді.

Мұғалім көшбасшы – сарапшы. Осы функцияны атқару тұрғысынан көшбасшы нақты ақпарат беруші немесе білікті маман ретінде сипатталады. Сынып оқушылары, ата-аналар, мектеп әкімшілігі, ұжым мұғалімге осы тұрғыдан қатынас жасайды. [2.37].

Мұғалім көшбасшы – үлгі өнеге. Көшбасшы топтың басқа мүшелері үшін мінезқұлықтың үлгісі болып табылады,яғни олардың кім болатынын және нені жасауы тиістігінің көрнекі көрсеткіші болып табылады.

Мұғалім көшбасшы – мадақтау мен жазалаушы. Көшбасшы топ мүшелерінің іс-әрекетін бақылау мақсатында мадақтау мен жазалау жүйесін қолданады. Көшбасшы әрбір топ мүшесінің іс-әрекетінің жеке мотивациясын, әрбір топ қатысушысына қатысты мадақтау мен жазалаудың өлшемін білуі тиіс. [2.38].

Мұғалім көшбасшы – жаңалық жаршысы. Көшбасшы жаңалыққа жанықұмар, жаңалықашушы, новатор. Бұл оқушылардың алдында оның көшбасшылық тұлғасының жоғарылауына әкеледі.

Мұғалім көшбасшы – дүниетаным өзгертуші. Көп жағдайларда лидер топтық дүниетанымды, көзқарасты құрайтын құндылықтар мен нормалардың дереккөзі болып табылады.

Мұғалім көшбасшы – тәрбиеші. Топ мүшелерін жан-жақты тәрбиелейді, олардың ізгі, игі қабілеттерін шығармашылық тұрғыдан дамытады, жеке тұлға болып қалыптасуына көмектеседі.

Мұғалім көшбасшы – әдіскер. Көшбасшы – үйрету, оқыту шебері. Әдістің барлық түрімен қаруланған, инновациялық технологияларды меңгерген.

*Мұғалім көшбасшы – данышпан.*Көшбасшы білімге құштар, білімпаз жан. Топ мүшелерінің алдында мол білімділікті, терең танымдылықты танытады. Шешен сөйлейді [2.39].

Бүгінгі күнге дейінгі мұғалім даярлайтын оқу бағдарламаларына үңіле қарасақ, мұғалімдерді көшбасшы тұрғысынан емес, тыңдаушы тұрғысынан даярлауға басымырақ көңіл бөлінген сияқты. Өйткені олардың тұлғалық құзыреттілігін арттыруға қарағанда оларды бақылауға көбірек мән берілген.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. Bogardus E. Leaders and Leadership. -New York, 1934. - P. 138

2. Fairholm G.W. Values Leadership. Toward a New Philosophy of Leadership: N.Y., 1991. 74-80 p.

3. Евтихов О.В. Тренинг лидерства. - СПб.: Речь, 2007. - 256 с.

4. Дилтс Р. НЛН: навыки эффективного лидерства. - СНб.: Нитер, 2002.224с.

5. Кудряшова Е.В. Лидерство как предмет социально-философского анализа: автореф. докт. филос. наук. – М., 1996. – 50 с.

6. ҚР-да білімді дамытудың 2011 - 2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы ҚР Президентінің 2010 ж. 7 желтоқсандағы № 1118 Жарлығы.

7. Менегетти, А. Психология лидера / пер. с итальянского А.Пиколаева. - Изд. 2-е испр. и доп. - М.: МГУП, 1999. – 144 с.

8. Питер Ф. Друкер. Рынок: как выйти в лидеры: Практика и принципы. Букчембэр: Интернейшел,1992.- 332 с.

ВЛИЯНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА ОБУЧЕНИЯ

ТЛЕУБЕРДИЕВАЖанара Кенжегалиевна
Центральноазиатский технико-экономический колледж
Магистр технических наук, преподаватель специальных дисциплин Центральноазиатского технико-экономического колледжа
город Алматы, Казахстан

АЛЕНОВА Рая Алтынбековна
Университет «Туран»
Магистр технических наук
город Алматы, Казахстан

СРЕБРОДОЛЬСКАЯ Яна Сергеевна
Университет Туран
город Алматы, Казахстан

Развитие новых информационных технологий и внедрение их в Казахстане в последние пять лет наложили определенный отпечаток на развитие личности современного учащегося. Мощный поток новой информации, применение компьютерных технологий на телевидении, распространение игровых приставок, электронных игрушек и компьютеров оказывают большое влияние на воспитание учащегося и его восприятие окружающего мира.

Учебное заведение - часть общества, и в нем, как в капле воды, отражаются те же проблемы, что и во всей стране. Поэтому необходимо научить каждого учащегося за короткий промежуток времени осваивать, преобразовывать и использовать в практической деятельности огромные массивы информации. Очень важно организовать процесс обучения так, чтобы учащийся активно, с интересом и увлечением работал на уроке, видел плоды своего труда и мог их оценить.

Помочь преподавателю в решении этой непростой задачи может сочетание традиционных методов обучения и современных информационно-коммуникационных технологий (ИКТ), в том числе и компьютерных.

Где же сегодня находят широкое применение ИКТ? Прежде всего, на уроке.В своей работе я часто применяю ИКТ на различных уроках, а также во внеклассной работе.

Новые государственные образовательные стандарты изменяют форму подачи материала и роль учащегося в получении знаний. Учащийся учится получать и пользоваться информацией из разных источников, в том числе и расположенных во всемирной сети Интернет.Отсюда следует цель: повысить качество обучения, используя информационно-коммуникативные технологии на уроках

Основные задачи использования ИКТ:

- повысить мотивацию и эффективность процесса обучения;
- способствовать активизации познавательной сферы обучающихся;
- совершенствовать методики проведения уроков;
- своевременно отслеживать результаты обучения и воспитания;
- планировать и систематизировать свою работу;
- использовать как средство самообразования;
- качественно и быстро подготовить урок (мероприятие).

Использование ИКТ на различных этапах уроках:

- подготовка учащихся к усвоению новых знаний;
- усвоение новых знаний;
- закрепление новых знаний;
- подведение итогов урока;
- домашнее задание.

Для упрочнения знаний, развития интереса к предметам учащимся предлагаются творческие задания, которые могут выражаться:

- в составлении кроссворда, ребуса по теме,
- в изготовлении учебного пособия;
- в подготовке различных творческих сообщений;
- в изготовлении презентаций и др.

Дидактический материал ИКТ разнообразный по содержанию и по форме. Самыми часто применяемыми являются: понятийный аппарат и фотографии (репродукции), видеоролики, видеоклипы, мелодии, презентации по определенной теме, различные тесты, задания, развивающего характера.

Опыт организации учебного процесса по описанным моделям использования ИКТ позволяет говорить о высокой степени эффективности сочетания использования современных информационных технологий и пособий, предполагающих познание через деятельность. Это долгий и непрерывный процесс изменения содержания, методов и организационных форм подготовки учащихся, которым предстоит жить и работать в условиях неограниченного доступа к информации.

Современное казахстанское образование вступило в стадию качественной модернизации, практически все сегменты нашей образовательной системы нуждаются в коренной перестройке. В этой связи

становится все более насущной необходимость мобилизации сил государства и всего общества для выработки эффективных стратегий и тактик развития в области новых образовательных технологий.

Одним из приоритетных направлений процесса информатизации современного общества является информатизация образования.

Важная цель информатизации — организация коллективного понимания роли и места информационных технологий в школе, в деятельности учителя, в подготовке учащихся к жизни в обществе. Для реализации этой главной цели информатизации образования в школе учителя работают над проблемами внедрения и применения информационных технологий в учебный процесс. Эффективность приме - нения новых информационных технологий в учебно-воспитательном процессе современной школы зависит не только от качества и дидактических возможностей их аппаратных и программных средств, но и от мастерства педагога, его компетентности и готовности к практическому их применению в процессе преподавания [1].

В настоящее время много внимания уделяется инновационным образовательным технологиям. Что обозначает эта терминология? Инновации (от англ. innovation — нововведение, новация) - это изменения внутри системы. В педагогической интерпретации и в самом общем смысле инновации подразумевают нововведения в педагогической системе, улучшающие течение и результаты учебновоспитательного процесса [2].

Информационно-коммуникационные технологии (ИКТ) сами по себе являются инновационными технологиями для всей системы образования. Применение информационных технологий в обучении базируется на данных физиологии человека: в памяти человека остается 1/4 часть услышанного материала, 1/3 часть увиденного, 1/2 часть увиденного и услышанного, 3/4 части материала, если ученик активно участвует в процессе.

С целью интенсификации обучения, наряду с ранее использовавшимися в обучении математике классическими формами обучения, в школе и в самостоятельной работе учеников всё чаще используется программное обеспечение учебных дисциплин.

Развитие новых информационных и коммуникационных технологий создало новые условия для возникновения общества знания. Более того, формирующееся глобальное информационное общество обретет свой смысл только в том случае, если станет инструментом для достижения более возвышенной и желанной цели — создания в глобальном масштабе общества знания, которое стало бы источником развития для всех, и в первую очередь для не имеющих, в силу тех или иных причин, возможности получать стационарное образование высокого уровня.

Одной из систем инновационной технологии в образовательном процессе нашей школы является целенаправленная и контролируемая интенсивная самостоятельная работа обучаемого, который может учиться в удобном для себя месте, по одному из типовых (или индивидуальному) графиков, имея при себе комплект специальных средств обучения и

согласованную возможность опосредованного контакта с учителем, с использованием средств телекоммуникации, а также (по желанию обучающегося) непосредственно.

Вот преимущества, которые часто используются в качестве аргументов в пользу развития ИКТ:

– возможность использования аудио- и видеодокументов и их интеграция на уроках физики;

– независимость от времени и места нахождения обучающегося и обучающего;

– легкость создания образовательных ресурсов и их распространения;

– учет конкретных требований и индивидуальный подход к каждому учащемуся;

– обеспечение одинаковых возможностей доступа к образовательным ресурсам;

– возможность разработки и распространения современных образовательных стандартов, ориентированных на результат обучения.

– в качестве дополнительных аргументов для внедрения ИКТ в школе можно выдвинуть следующие:

– обогащение учебного процесса новыми эффективными образовательными ресурсами;

– повышение гибкости образования, степени адаптивности к изменениям внешней среды, модульности обучения;

– повышение уровня владения школьниками современными технологиями, необходимыми для успешного функционирования в современном социальном контексте;

– увеличение эффективности обучения, усвояемости и наглядности материала, что способствует лучшему запоминанию и позволяет быстрее понимать сложные явления и их взаимосвязи.

Кроме того, ИКТ в настоящий момент также может выступать в качестве эффективного проводника развития первичных элементов профессионального образования, поскольку является своего рода базовой технологией и эталонной моделью гармонизации внедрения в общеобучающие практики элементов образования высокого уровня.

К электронным ресурсам учебного назначения относятся:

- мультимедийные курсы;
- презентации к урокам;
- логические игры;
- тестовые оболочки;
- электронные энциклопедии; работа с электронными энциклопедиями даёт возможность, сэкономив время, найти необходимую информацию в нужном разделе;
- ресурсы Интернет;
- дистанционные олимпиады

Существует много различных видов работы с применением информационно-коммуникационных технологий для проведения уроков. Компьютер присутствует на всех этапах урока и по всем предметам, конечно с учетом санитарно-гигиенических норм для каждого возраста, мультимедиа начинает выступать как средство для построения учебного процесса, а компьютер превращается в обычный рабочий инструмент учащегося, каким сегодня является книга и карандаш.

Сегодня, когда информация становится стратегическим ресурсом развития общества, становится очевидным, что современное образование - это непрерывный процесс. Для учебного заведения это означает смену приоритетов в расстановке целей образования: одним из результатов обучения и воспитания первой ступени должна стать готовность учащихся к овладению современными компьютерными технологиями и способность актуализировать полученную с их помощью информацию для дальнейшего самообразования, расширения возможности самостоятельной деятельности, формирует навык исследовательской деятельности,обеспечивает доступ к различным справочным системам, электронным библиотекам, другим информационным ресурсам, а в общем, что способствует повышению качества образования.

Как показывает практика, без новых информационных технологий уже невозможно представить себе современное учебное заведение. Уроки с использованием ИКТ становятся привычными для учащихся, а для преподавателей становятся нормой работы – это, на мой взгляд, является одним из важных результатов инновационной работы в практике работы преподавателя.

Преподаватели, которые в своей работе используют ИКТ, пришли к выводу: информационно-коммуникационные технологии только для ищущих, любящих осваивать новое. Они для тех, кому небезразличен уровень своей профессиональной компетентности, кого беспокоит, насколько он, педагог современного учебного заведения, соответствует требованиям века грядущего.

Библиографический список литературы

1. Жунусова М.Р., Ильясова Д.С. Активные методы обучения. — Караганда, 2011г.
2. Каменский А.М., Смирнова З.Ю. Внеурочные технологии как альтернативные формы образования: 2008г.
3. Л.А.Васючкова, Журнал «Вестник КарГУ», 2010 г.

УДК 37.015.3

ОСНОВЫ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО СОПРОВОЖДЕНИЯ АДАПТАЦИИ ПОДРОСТКОВ К ОБУЧЕНИЮ ВУСЛОВИЯХ ОБНОВЛЁННОГО СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

ТОПАНОВА Гульмира Туяковна
РГП на ПХВ «Павлодарский государственный педагогический институт»
Старший преподаватель кафедры
Доктор философии PhD по психологии
городПавлодар, Казахстан

СЕРГАЗИНА Жумабике Жанибековна
РГП на ПХВ «Павлодарский государственный педагогический институт»
городПавлодар, Казахстан

Андатпа

Мақалада шешім қабылдау процесіне тұлғаның экономикалық мінез-құлықының әсері қарастырылған.Экономикалық мінез-құлық, экономикалық шешімдердің модельдері және оларды қолданудың негізгі жолдары талданды. Тұлғаның мінез-құлығына, сонымен бірге тұлғаның экономикалық шешімдерді қабылдау процесіне әсер ететін факторлар, тұлғаның экономикалық мінез-құлықының негізгі стратегиялары белгіленген.

Аннотация

Статья рассматриваются аспекты проблем психолого-педагогического сопровождения адаптации подростков к обучению в условиях обновлённого содержания образования. Уточняется определение понятия адаптация. Рассматривается содержание психолого-педагогического сопровождения. В работе описаны основы организации психолого-педагогического сопровождения адаптации подростков к обучению в учебных заведениях.

Процесс обновления содержания образования сопровождается проблемой определения образовательных компетенций.Образование в новых условиях характеризуется отказом оттрадиционного стиля обучения и переход к новой развивающей, конструктивной модели образования, обеспечивающей познавательную активность и самостоятельность мышления школьников.

Обновление содержания образования – это процесс сопровождающийся пересмотром самой модели среднего образования, его структуры, содержания, подходов и методов обучения и воспитания, внедрение принципиально новой системы оценивания достижения учащихся. Весь комплекс мероприятий в рамках обновления содержания образования направлен на создание

образовательного пространства, благоприятного для гармоничного становления и развития личности.

В связи со сменой деятельности подростка и его социального окружения, особая роль уделяется адаптация. Подростку приходится адаптироваться к новым условиям обучения, взаимодействия, общения для его самочувствия, которое влияет на эмоциональное благополучие.

В науке существует несколько определений адаптации. Согласно К. Роджерсу, Р. Даймонду, адаптация является интегральным показателем, включает в себя эмоциональный комфорт, принятие себя и принятие других. Эти три составляющих равновесного состояния личности предполагают, во-первых, положительные переживания личности, связанные с собственными достижениями и удачами, во-вторых, пребывание в согласии с самим собой, и, в-третьих, согласие с другими людьми [1].

По мнению большинства исследователей, адаптация в широком смысле – это приспособление к изменяющимся внешним и внутренним условиям [2].

А. Холдер считает, что адаптация – это уравновешенное состояние и является скорее идеальным, поскольку «постоянно нарушается из-за воздействия как внутренних раздражителей (давления, которое оказывают влечения), так и внешних раздражителей (требований со стороны окружающего нас мира в целом и нашего отношения к объектам в частности, а также взаимодействия между ними)». З. Фрейд считает, что адаптация означает достижение равновесия вследствие нахождения объекта потребности, каковыми чаще всего выступают частичные объекты, или впоследствии родительские фигуры [1].

Ведущими факторами, негативно влияющими на процесс адаптации учащихся, являются: общая тревожность, страх самовыражения, страх не соответствовать требованиям окружающих, проблемы и страхи в отношениях с преподавателями.

Следует учитывать факторы, которые способствуют успешной адаптации учащихся: единство педагогических требований к оценке учебного труда, результатов личностного роста; скоординированная деятельность педагогического коллектива; благоприятный психологический климат в классном коллективе. Эти положительные факторы влияют как на позитивное самочувствие, так и на сохранение психологического и физического здоровья подростков.

Сохранение психического и физического здоровья подростков, успешное преодоление сложности адаптации может быть обеспечено специфической организацией учебно-воспитательного процесса, включающего в себя нормирование учебной нагрузки учащихся на уроке, в учебном дне и неделе, дифференцированным подходом к учащимся, формированием у учащихся эмоционально-положительного отношения к учебе, формированием положительного эмоционального фона в классе, школе. Для скорейшего преодоления последствий адаптации, педагоги-психологи учебных заведений (гимназий, лицеев и др.) все больше склоняются

к организации психолого-педагогического сопровождения учащихся в адаптационный период

Психолого-педагогическое сопровождение детей направлено на создание таких социально-педагогических условий, в которых у любого школьника была бы возможность стать активным участником всех событий, происходящих в школе. Подросток получает возможность иметь собственный внутренний мир, развивать его, строить отношения с другими детьми. Если социальное сопровождение выстроено с учетом возрастных особенностей ребенка, формируется воспитательно-образовательная среда, которая будет способствовать успешной учебе, гармоничному развитию «трудного» школьника.

Психолого-педагогическое сопровождение адаптации направлено на сочетание внутренних процессов развития личности подростка и внешних условий, типичных для данного вида учреждений. Оно влияет как на динамику психического и физического развития обучающегося на протяжении соответствующего возрастного периода, так и на качественно своеобразные психологические образования, возникающие к концу этого возраста с учетом условий обновлённого содержания образования.

Целью психолого-педагогического сопровождения адаптации подростков к обучению в условиях обновлённого содержания образования является обеспечение нормального его развития, мотивация учебной деятельности, формирование дружеских отношений в классе, развитие уверенности в себе и своих учебных возможностях, обеспечение чувства психологической защищенности, предупреждение неблагоприятных факторов, влияющих на психическое здоровье детей. Это возможно при соблюдении следующих условий:

- включенность в новую социальную среду;
- непрерывность учебно-познавательного процесса;
- формированиеновой системы отношений.

Психолого-педагогическое сопровождение адаптации подростков предполагает:

а) психологическое и психолого-педагогическое измерение и оценку «школьного функционирования» детей и юношества;

б) активные вмешательства психолога, направленные на обеспечение полноценного влияния школы на когнитивное, аффективное и социальное развитие;

в) помощь педагогическому персоналу и родителям, прежде всего, в плане заботы о ребенке - специальные программы обучения персонала школы и родителей, советы им и т. п.;

г) консультирование и совместную работу с персоналом школы и (или) родителями по проблемам учащихся, связанных со школой, и проблемам персонала школы как профессионалов.

Основным направлением деятельности педагога-психолога в психолого-педагогическом сопровождении является: работа с учащимися

(адаптационные классные часы, развивающие занятия, психологические занятия по развитию познавательной сферы школьников, психологические тренинги, диагностирование, коррекция), работа с педагогами (семинары, рекомендации, лекции и т.п.), работа с родителями (родительские собрания, беседы, лекции, индивидуальные и групповые консультации и т.п.).

Педагог-психолог определяет программу своей собственной деятельности, направления деятельности всех взаимодействующих социокультурных систем. Это требует от педагогов-психологов наряду с диагностическими, консультативными и коррекционными умениями наличие способности к системному анализу проблемных ситуаций и проектированию дальнейших действий.

Классный руководитель содействует созданию благоприятных психолого-педагогических условий для интеллектуального, физического и духовного развития каждого ребенка и помогает им решать проблемы, возникающие в отношениях с педагогами, товарищами, родителями, адаптироваться в коллективе.

Значительную роль в процессе психолого-педагогического сопровождения адаптации подростков к обучению в гимназиях, лицеях и т.д., играют педагоги-предметники. По мнению Н.А. Сирота, педагоги-предметники помогают педагогам-психологам:

1) отслеживать результаты психолого-педагогического развития учащихся на различных этапах обучения;

2) создать условия для успешной социально-психологической адаптации личности ребенка к новой социальной ситуации;

3) помочь школьникам, испытывающим трудности в общении, в выработке конформного стиля поведения;

4) оптимизировать естественный процесс адаптации, сделав его по возможности безболезненным для ученика и учителя;

5) создать условия для организации постоянного профессионального диалога между педагогами разных ступеней обучения;

6) актуализировать мотивацию обучения, постепенно вырабатывать способность учащегося брать на себя ответственность за успешность своего обучения.

7) создать доброжелательную атмосферу, в которой комфортно чувствуют себя и ученики, и педагоги; [3]

Роль социального педагога в психолого-педагогическом сопровождении адаптации подростка состоит в следующем:

- укрепление социально-психологического здоровья подростков;
- оказание социальной, педагогической и психологической помощи в процессе воспитания;
- обеспечение индивидуального подхода к каждому;
- создание условий для полноценного развития учащихся, современного прогнозирования и предупреждения правонарушений [2].

Определенную роль при этом выполняют родители, они оказывают моральную поддержку подростку, мотивируют его на участие в мероприятиях, помогают в решении проблем в выполнении домашнего задания, отслеживают успеваемость и качество знаний ребенка, взаимодействует с классным руководителем и педагогами-предметниками, посещает классные мероприятия и родительские собрания.

Следовательно, помощь в адаптации подростка могут оказывать не только педагог-психолог, но все окружающие его люди. Поддержка ребенка в трудный период адаптации способствует решению задач личностного роста и развития учащихся, а также профилактике и коррекции школьной дезадаптации.

Следовательно, психолого-педагогическое сопровождение адаптации подросткавозможно через проведение комплексного экспериментального исследования процесса адаптации подростков к условиям образовательной программы, установление степени влияния различных аспектов психической адаптации на успешность учебной деятельности. Такой подход позволяет определить условия оптимального взаимодействия подростков с новой учебной ситуацией, направленные на повышение успешности обучения, профилактику переутомления и отклонений в нервно-психическом здоровье, на эффективность процесса адаптации подростков.

Список использованной литературы:

1. Балашова, Е.Ю. Успешность обучения школьников в современных условиях [Текст] / Е.Ю. Балашова // Педагогика и психология. - 2008. - №10. - С. 36-38

2. Васляева, Л.Ю. Психолого-педагогическое сопровождение школьника в образовательном учреждении в период адаптации на различных ступенях обучения [Электронный ресурс] / Л.Ю. Васляева. - URL: http://area7.ru/metodic-material.php?12633 (12.12.2017).

3. Сирота, Н. А. Профилактика наркомании и алкоголизма: учебное пособие [Текст] / Н.А. Сирота, В.М. Ялтонский. - М.: Академия, 2003. - 176 с.

УДК 159. 92

ОСОБЕННОСТИ ЖИЗНЕННОЙ ПЕРСПЕКТИВЫ СТУДЕНТОВ ПЕРВОГО КУРСА

ТОПАНОВА Гульмира Туяковна
РГП на ПХВ «Павлодарский государственный педагогический институт»
Старший преподаватель кафедры
Доктор философии PhD по психологии
Город Павлодар, Казахстан

КАЛИЕВА Жанар Темиржановна
РГП на ПХВ «Павлодарский государственный педагогический институт»
Город Павлодар, Казахстан

Андатпа

Мақаланың негізде қарастырылған мәселесі бірінші курс студетерін зерттеуден кейінгі нәтижеге қарасақ өмірге деген бағытары қалыптаспаған.

Аннотация

В статье анализируются результаты исследования жизненной перспективы студентов-первокурсников. Дано определение жизненной перспективы. В результате эмпирического исследования было выявлено, что большинство студентов первокурсников не имеют осмысленных представлений о своём будущем.

В последнее время жизненная перспектива рассматривается как субъектный фактор развития, который актуализирует роль человека именно в этом процессе. Следуя этому, определяющим становится способность человека строить планы на будущее, понимать свое прошлое, создавать свое настоящее, что определяет способность развития представлений о прошлом, настоящем и будущем.

Исследование «жизненной перспективы» предоставляет возможность посмотреть на то, как отдельная личность воспринимает и представляет свое будущее, как она данное будущее связывает с прошлым и настоящим, какое значение имеет будущее в субъективной картине жизненного пути человека и какое влияние оно оказывает на поведение.

Исследованиями психологического времени, занимались такие ученые, как К. Левин, С.Л. Рубинштейн, Б.Г. Ананьев, К.А. Абульханова - Славская, Д.Г. Эльконин, Б.И. Цуканов, А.С. Дмитриев и многие другие. Рассматривая жизненную перспективу, ученые большое внимание уделяют таким ее основаниям, как принятие будущих и прошлых событий жизни в контекст настоящего и их рассмотрения в настоящем; связь между прошлым,

настоящим и будущем в сознании личности; последовательность событий с определенными интервалами между ними в сознании личности в конкретный период времени; временный кругозор человека; временное поле действий в рамках культурно-исторического подхода; временное измерение образа окружающего мира в исполнении деятельностного подхода; целевая устремленность человека; хронотоп; субъективное представление жизненного пути; образ потребного будущего, вероятностного прогнозирования; целеустремленности; способность конструировать свое будущее; целевая детерминация мотивации; способности человека принимать решения в настоящем в свете предугадывания сравнительно отличающихся будущих событий; жизненный путь или жизненная линия; трансспективы; пространственно-временной континуум внутренней организации времени; временная компетентность, организация времени, тайм-менеджмента; позиция в отношении своего времени; моделирование временного гештальта в темпоральной работе человека; временной формы.

Анализируя множество разных подходов к понятию жизненной перспективы можно условно отметить несколько направлений, в рамках которых данный феномен определяется как:

- образование мотивации, которое возникло в рамках удовлетворения когнитивной потребности по достижению поставленных целей, путем разработки плана (Т.Гисме, З.Залески, Ф.Зимбардо, К.Левин, В.Ленс, Ж.Нюттен, Л.Франк, П.Фресс, Х.Хекхаузен);

- представление о будущем, обеспечивающие присутствие в сознании личности смысла своей жизни, которое играет важную роль в развитии человека и достижении зрелости (А. Адлер, Б.Г. Ананьев, Ш.Бюлер, Л.С. Выготский, Дж. Келли, А. Н. Леонтьев, Г. Олпорт, С.Л. Рубинштейн, В. Франкл);

- ожидаемые и программируемые события, которые выражаются в образе целей, с которыми человек связывает смысл своей жизни (Р.А. Ахмеров, Е.И. Головаха, Е.В. Камнева, А.А. Кроник, Д.А. Леонтьев, Е.Ю. Мандрикова, В.С. Хомик, Е.В. Шелобанова);

- результат предвосхищения событий в будущем (П.К. Анохин, Н.А. Бернштейн, Г.Е. Журавлев, В.А. Иванников, Л.А. Регуш, И.М. Фейгенберг);

- следствие целеполагания и планирования субъектом собственной деятельности (А.Г. Асмолов, Б.С. Братусь, О.Н. Арестова, В.Г. Асеев, В.Н. Павленко, Ю.К. Стрелков, О.К. Тихомиров);

- способность личности осознанно предугадывать будущее, делать его прогноз, умение представить себя в будущем (К.А. Абульханова-Славская, Т.Н. Березина, Н.Ю. Григоровская, В.И. Ковалев, Л.Ю. Кублицкене, А.Б. Орлов, В.Ф. Серенкова, А.И. Федоров);

- образ будущего в профессиональной сфере (К.А. Абульханова, М.Р. Гинзбург, Е.И. Головаха, Э.Ф. Зеер, Е.А. Климов, А.А. Кроник, С.Н. Макарова, В.Г. Немировский, Н.С. Пряжников, И.А. Ральникова и др.).

Рассмотрим более подробно понятие жизненной перспективы в трудах отечественных и зарубежных авторов.

К. Левин, во время разработки теории поля, выяснил, что жизненное пространство человека содержит в себе не только географическое и социальное окружение, но имеет также временное измерение. В ходе осуществления взаимосвязи между прошлым, настоящим и будущим, он отметил, что когда личность воспринимает, переживает свое положение сейчас, то оно неизбежно связано с его ожиданиями, предпочтениями, видением о будущем и прошлом. Внесение прошлого и будущего жизни в рамки настоящего и их присутствие в настоящем К. Левин назвал жизненной перспективой. Психологическое прошлое, настоящие и будущее входят как части в психологическое поле в настоящем. Область психологического поля определяют масштабы времени – включая ближайшее будущее и прошлое, а также отдаленное прошлое и будущее. К. Левин также назвал это явление как «всеобщность взглядов личности на психологическое будущее и психологическое прошлое, существующее в данное время на реальном и различных ирреальных уровнях» [3].

Особое значение в исследовании жизненной перспективы имеют работы Ж. Нюттена. Он определил временную перспективу как наличие во внутреннем плане разноудаленных во времени объектов-целей. По мнению Ж. Нюттена, совместно с объектами, явлениями, которые человек актуально осознает, имеющими знаки места и времени «здесь и теперь», в сознании личности существуют иные объекты, о которых он иной раз думает, которые способствуют его активности, оказывают влияние на поведение не меньше, чем непосредственно воспринимаемые. Эти объекты-цели, или, как их еще можно назвать, «мотивационные объекты», несут в себе определенные знаки, или индексы времени. Чтобы определить доминирующую направленность поведения личности на события прошлого, настоящего или будущего, Ж. Нюттен ввел такое понятие как «временная ориентация». Временная установка показывает знак устремленности человека по отношению к модусам времени – позитивной или негативной. Жизненная перспектива, по Ж. Нюттену, осуществляет определенную функцию при помощи составляющих ее мотивационных объектов. Определение он дал жизненной перспективе, обращает внимание на очередность событий с определенными интервалами между ними, представленными в сознании личности в какой-то определенный момент времени.

Т. Гисме также принимал участие в исследование жизненной перспективы будущего, определяя ее как «ориентацию на будущее». В большей мере этот конструкт создавался как связанный с ориентацией на успех и неудачу.

Среди современных отечественных исследователей мотивационная интерпретация жизненной перспективы более точно представлена в работах Е.Ю. Мандриковой, которая полагает, что «жизненная перспектива» – это способ «присутствия», прогноз и планирование будущего в настоящем,

благодаря чему появляется и начинает развиваться связь актуальных действий с тем, ради чего они осуществляются, что находится в субъективном будущем [5].

Многие исследователи считают, что жизненная перспектива - это не раз и навсегда выработанная стратегия, на каждом новом этапе жизненного пути она приобретает несколько иное содержание (К.А. Абульханова – Славская, Т.Н. Березина, К. Левин, Д.Б. Эльконин и др.). В исследованиях жизненного пути человека обнаружены факты, говорящие о том, что в жизни каждого человека встречаются какие-то критические периоды, моменты, связанные с изменением жизненной перспективы. В эти периоды некоторые люди способны перестраивать свою жизненную перспективу, другие впадают в стресс, у них повышается уровень тревожности и негативных переживаний. В разные периоды жизни критические моменты возникают в разное время, но есть такие периоды, в которых моменты концентрируются, пересекаются, порождая целый комплекс жизненных проблем, требующих формирования и перестройки жизненной перспективы

Известно, что студенческий возраст – это возраст достаточно важный для построения жизненной перспективы. Этот период характеризуется осмысленным построением собственного будущего, достижением определенных поставленных целей, стремлением к самовыражению. Эмоциональные характеристики человека также активно развиваются и становятся более сложными в период юности. Это можно объяснить тем, что с увеличением уровня самоорганизации и саморегуляции индивида эмоциональная чувствительность становится выше. В данный момент совершается значимая перестройка эмоционально-волевой сферы, которая начинает проявляться в развитии самостоятельности, решительности, критичности по отношению к себе и окружающим людям, развитии внутреннего локуса контроля, непринятии неприличных способ поведения, таких как брань, хамство, грубость и т.д.

Поступление в вуз можно рассматривать как критический момент в жизни, когда приходится перестраивать свою жизнь, адаптироваться к новым условиям. Кроме того, время обучения в вузе характеризуется активным вступлением юношей и девушек в обширный круг сфер социальной жизни. Этот сложный для человека промежуток жизни обозначается необходимостью совершать большое количество важных для жизни выборов, формировать мировоззрение, а также стремиться к самоопределению. Для смены жизненной позиции личности постоянно необходимы внешние и, особенно, внутренние ресурсы.

Исследование жизненной перспективы студентов 1 курса проводилось на базе факультета педагогики и спорта Павлодарского государственного педагогического университета. Количество испытуемых составило 25 человек, среди них юношей - 5, девушек - 20.

Для исследования жизненной перспективы студентов 1 курса был использован опросник временной перспективы Зимбардо (ZTPI), адаптированный А. Сырцовой и О. В. Митиной [6].

В результате исследования было выявлено, что по шкале «Позитивное прошлое» у большинства студентов 1 курса преобладает высокий уровень. Этот фактор характеризуется ностальгической, позитивной реконструкцией прошлого, оно представляется в радужном свете.

Большая часть студентов 1-го курса, а именно 60 %, имеет низкий уровень по шкале «Негативное прошлое». Это говорит о том, что негативные события в прошлой жизни не оказывают влияние на чувства, мысли и поведение в настоящем, и о том, что отношение к этим событиям могут быть переосмыслены.

По шкале «Гедонистическое настоящее» у 48 % студентов преобладает высокий уровень. Это говорит о том, что большинство из испытуемых планируют свою жизнь вокруг той деятельности, которая доставляет им наслаждение, является волнующей и побуждает на действия, направленные на достижение цели. Такие поступки могут оказать негативное влияние на будущее.

Результаты по шкале «Фаталистическое настоящее» говорят о том, что у большинства первокурсников (48 %) преобладает средний уровень. Это говорит о том, что студенты направлены на будущее, но не имеют конкретных представлений о нем.

По шкале «Будущее» у 60 % испытуемых выражен средний уровень. Это говорит о том, что для данных студентов характерна ориентация на будущее и направленность на его планирование, однако отсутствуют конкретные цели.

Важным показателем жизненной перспективы является осмысленность жизни. Для выявления показателей осмысленности жизни первокурсников была выбрана методика смысложизненных ориентаций Д.А. Леонтьева [4]. Результаты, полученные при помощи методики СЖО показали, что у большинства первокурсников средний уровень по шкале «Цели жизни», это говорит о том, что у них есть цель в жизни, но в то же время их нельзя назвать целеустремленными людьми.

У 28 % первокурсников отсутствует цель в жизни. Эти студенты живут сегодняшним или вчерашним днем.

По шкале «Процесс жизни» высокий уровень имеют 36 % студентов и 57 % студентов имеют средний уровень, это говорит о том, что большинство первокурсников воспринимают свою жизнь как нечто интересное, наполненное смыслом, они удовлетворены своей жизнью. Только 8 % юношей и девушек 1 курса, неудовлетворенны своей жизнью в настоящем.

По шкале «Результативность жизни» 64 % имеют высокий уровень, то есть они удовлетворены прожитой частью жизни. Низкий уровень имеют 4 % и 32 % средний.

По шкале «Локус контроля-Я» лишь 20 % студентов видят себя как сильную личность, способную делать выбор и планировать свою жизнь.

Большинство испытуемых (48 %) имеют средний уровень по данной шкале, а остальные (32 %) имеют низкий уровень, что говорит о том, что онисчитают, что не имеют возможности контролировать события своей жизни.

Большая часть первокурсников (44 %), по шкале «Локус контроля-жизнь», имеют низкий уровень, что говорит о том, что они считают жизнь человека неподвластной осознанному контролю, а свобода выбора имеет иллюзорный характер, и нет смысла строить планы на будущее. Высокий уровень по данной шкале у 20 % юношей и девушек, это говорит о их уверенности в себе, о возможности принимать решения и планировать свою жизнь. Средний уровень имеют 36 % первокурсников.

Таким образом, следует заключить, что большинство первокурсников удовлетворены своей сегодняшней жизнью. Что касается будущего, первокурсникам оно представляется им смутным.

Список использованной литературы:

1. Абульханова, К.А. Время личности и время жизни [Текст] / К. А. Абульханова, Т. Н. Березина. – СПб.: Алетейя, 2002. – 299 с.

2. Кон, И.С. Жизненный путь как предмет дисциплинарного исследования [Текст] / И. С. Кон // Человек в системе наук. М., 1989. – С. 471-483.

3. Левин, К. Динамическая психология: избранные труды [Текст] / К. Левин. – М.: Смысл, 2001. – 572 с.

4. Леонтьев, Д.А. Тест смысложизненных ориентаций (СЖО) [Текст] / Д. А. Леонтьев. – М: Смысл, 1992. – 16 с.

5. Мандрикова, Е.Ю. Современные подходы к изучению временной перспективы личности [Текст] / Е. Ю. Мандрикова // Психологический журнал. – 2008. – Т.29. – № 4. – С.54–63.

6. Митина, О.В. Опросник по временной перспективе Ф. Зимбардо (ZTPI): результаты психометрического анализа русскоязычной версии [Текст] / О. В. Митина, А. Сырцова // Вестн. Моск. ун-та. – Сер. 14. Психология. – 1996. – № 2. – С. 8-18.

ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДЫҢ БАСТЫ ҚҰРАЛЫ

ТОТАНОВА Нүргүл Тотанқызы
«Алпамыс Батыр»бөбекжай- балабақшасы
тәрбиеші
ОҚО, Мақтарал ауданы, Жетісай қаласы
Қазақстан

Аңдатпа

Бұл мақалада инновациялық технологиялар білім сапасын арттырудың басты құралы туралы қарастырылған.

Аннотация

В этой статье рассматриваются инновационные технологии которые являются основным инструментом повышения качества образования.

Педагогикалық қызметке ынтасы жоғары, білім беру саласындағы үнемі жаңарып отыратын өзгерістерге икемді, жаңа технологияларды оқу-тәрбие үрдісінде қолдана алатын мұғалім ғана қоғамдағы өзгерістерге бейім оқушының жеке тұлғасын қалыптастыруда түйінді тұлға болып табылады. Бүгінгі таңда білім берудегі басты міндетәртүрлі әдіс – тәсілдерді, жаңа технологияларды қолдана отырып оқушының пәнге деген қызығуларын арттыру және білім сапасын жақсарту.

Елбасының жолдауында «Білім беру жүйесі реформасының орталық буыны осы заманғы білім беру үрдістерін, ақпараттық технологияларды жаппай енгізу, бұл кезеңде назарды оқушылардың біліктілігін арттыруына аудару қажет»дегеніндей,біз инновациялық оқытуды тәжірибемізге енгізіп, ойлау қабілеті дамыған,өз бетінше шешім қабылдай білетін білімді ұрпақты тәрбиелейміз.

Жаңашылдық – нағыз құрал, ал инновация осы құралды меңгеру үрдісі. Сауатты түрде таңдап алынған жаңашылдық барынша мүмкін дәрежеде жаңа енгізілімнің табысқа жетуіне кепілдеме беруі тиіс. Инновациялық үрдіс деп жаңалықты жасау, меңгеру, пайдалану және тарату бойынша жүргізілетін кешенді іс-әрекетті айтады. Бүгінгі жағдайда жаңа ғылыми, тәжірибелік білімді жасау және оларды меңгеру мен іске асыруды инновациялық тұрғыдан қарастыруға болады.

Оқу-тәрбие үрдісінде жаңа педагогикалық технологияларды қолданудыңөзіндік ерекшеліктері бар. Инновациялық білім берудің нәтижесінде оқыту мен тәрбиелеудің соңы әдіс-тәсілдерін инновациялық-педагогикалық технологияны меңгерген, психологиялық-педагогикалық диогностиканы қабылдай алатын және нақты тәжірибелік іс-әрекет үстінде өзіндік даңғыл жол салуға икемді, шығармашыл педагог, зерттеуші жағаша мұғалім болып шығады.

Технологияның өлшемдері оқытудың әдістемелік мақсаттары, оқыту үрдісі, оның міндетттерін анықтай алуы, оқытудың нәтижесін болжай алуы және психологиялық -педагогикалық білімдерді меңгерумен анықталады. Оған болашақ маманның біртұтас оқу- тәрбие үрдісінде сабақты тиімді ұйымдастыра білуі, оқушылармен ынтымақтастық қарым- қатынасты жүзеге асыра алуы, біртұтас педагогикалық үрдісті диагностикалай алуы және сабақтың нәтижесі жоғары болатындай ең тиімді педагогикалық технологиянытаңдай алуы қажет. Шығармашылық өлшемдеріне шығармашылықептілікті,шығармашылық белсенділікті болашақ маманныңшығармашылық-ізденушілікдамытукіреді.Оған болашақ маманның

ғылыми — зерттеу жұмыстарына өзіндік талдау жасай алуы, өз білімін көтеруге, жетілдіруге талпыныстың болуы мен инновациялық әдіс-тәсілдерді қолдануға өзіндікжаңалықтар, өзгерістер енгізумен және жаңалықты шығармашылықпен қолдана алуымен сипатталады.

Оқушы үшін кез келген сабақта қабылдайтын ақпараттың көлеміөте ауқымды. Сондықтан да сынып оқушыларымен жұмыс жасауда мультимедиялық кешендер, ғаламтор ресурстарын қолдану кеңінен қарастырылады.Жаңа бетбұрысқа аяқ басқандамұғалімнің айтқаны, ізденісі аздық етеді, заман ағымына сай электрондық оқулықтарды пайдалану өте тиімді.Ол ақпараттық белсенділікті арттырып қана қоймай, логикалық ойлау жүйесін қалыптастыруға, шығармашылықпен ізденуге, алынған ақпарат көздерінсұрыптауға зор ықпал етеді.

Электрондық оқулықтарды пайдаланудың негізгі мақсаты - білім беру, білімді пысықтау, бекіту, бақылау, ақпараттық ізденіс жұмыстарын қалыптастыру, ойлау қабілетін дамыту, таным көкжиегін кеңейту болып табылады. Электронды оқулықтардың бірден бір тиімділігі:

Материалдардың алуан түрлілігі;

-Аудиомәтіндер, суреттер, сызбалар, жұмбақ-сызбалар, бейнематериалдар, презентациялар т.б.

-Тапсырманың бірізділікпен берілуі;

-Өз бетінше шығармашылықпен ізденуі;

-Ақпаратты сұрыптай алуы;

-Алған білімді бекітіп, пысықтай алуы;

- Белгілі бірөсу сатысына көтерілуі ;

- Ойынның ұшқырлығы;

-Ғылыми жобалар ұсынуы.

Ақпараттық және педагогикалықтехнологиялар негізінде мұғалімніңролін түбегейлі өзгертуге мүмкіндік туды, мұғалім тек қана білімді алып жүруші ғана емес, сонымен қатар оқушының өзіндік шығармашылық жұмысының жетекшісі және бағыт берушісі болып анықталды. Қазіргі таңдағы сабақтан тыс шаралардағы тақырыптарды таңдай отырып, оғанзаманауи инновациялық әдістерін соның ішіндеинтерактивті оқыту моделін пайдалану уақыт талабы.

Тәрбиешарасыбарысында қосымша құжаттарды, мұрағат қорларындағы құжаттарды пайдаланудың да тәрбиелік мәні зор. Мұғалім мұрағат қызметкерлерімен келісе отырып, тақырыбы бойынша мұрағат қабырғасында жоспарласа, оқушылар тарихи құжаттармен танысып, қолжазбалар, естеліктер, күнделіктерді өз көздерімен көреді, танымдық қабілеті мен өз тарихына деген қызығушылығы артады.

Ақпараттың қажетін сезіну, тиімді қолдану ең бастысы шығармашылыққа жетелеуде электронды оқулықтардың орны ерекше. Адамзат баласының алға қарай сатылай өркениет өріне жетуі әр оқушының дұрыс ой түюіне, өнегеге жол сілтеуі, ғылым жетістіктерін терең меңгертіп оқыту, білімге деген мәңгілік құштарлық таұстаз парыздылығыныңкемел

көрінісіболмақ. Мұғалімнің өз жұмыстарының әдістері мен ұйымдастыру түрлерін түбегейлі өзгертуге, оқушылардың жеке қабілеттілігін дамытуға, оқудағы пәнаралық байланысты күшейтуге, оқу процесін ұйымдастырудағы бір бағыты электронды оқулықтарүнемі жаңадан жаңа дүние жасауға мүмкіндік береді.Ақпараттандырылған қоғамның талабына сай мұғалім де, оқушы да жаңаша көзқарасты, терең ойлы, өз Отанының патриоты болуы керек. Сондықтан заман талабына сәйкесжас ұрпақты көкірегі ояу, ізденімпаз, өзіндік шығармашылық жұмыспен айналыса алатын, бойында ерлік пен сүйіспеншілік қасиеттері басымдәрежеге жеткізу жолында бірқатар жұмыстар өз нәтижесін беретініне сенімім мол.

Ойын арқылы оқыту технологиясының мақсаты дидактикалық, тәрбиелік,дамытушылық, әлеуметтендірушілік мақсатқа жету. Ойын технологиясының ерекшелігі ойындық іс-әрекеттің психологиялық механизмі жеке бастың өзіндік талап-талғамдарына сүйенеді. Баланың бойындағы білімділік, танымдық, шығармашылық қасиеттерін аша түсуді көздейді. Ойын – балалар үшін оқу да, еңбек те. Ойын айналадағы дүниені танудың тәсілі. Сонымен қатар, ойын балаларға өмірде кездескен қиыншылықтарды жеңу жолын үйретіп қана қоймайды, олардың ұйымдастырушылық қабілеттерін де қалыптастырады.

Бала бойында еркіндік, мақстакерлік, ар-намыс, мақтаныш сезім, дербестік, адамгершілік, еңбексүйгіштік, белсенділік т.б. қасиеттерді дамыту.

Сонымен қатар, мектепке дейінгі мекемелерде инновациялық білім беру құралдарын қолданудың да маңызы зор. Оқытуда балалардың түрлі психикалық функцияларын дамытуға араналған пайдаланатын компьютерлік құралдар бар: олар қөру, есту арқылы қабылдау, зейін, есте сақтау, логикалық ойлау, т.б. Оқытуда пайдаланатын интерактивті құралдар: тақта, компьютерлер балаларды диагностикалауда жақсы көмекші болып келеді: Зейінің дамытуда

Есте сақтау қабілетін дамытуда

Ойлау қабілетін дамытудаТілін

Жеке тұлғасыңдамытуда

Қазіргі таңда мектепке дейінгі орындарда инновациялық технологияны ендіруге көптеп күш жұмсалады. Сол себепті мектепке дейінгі ұйымдарда педагогтардың негізгі міндеті: әдіс тәсілдерді дұрыс таңдау, жаңаша педагогикалық технологияларды дұрыс қолдана білу, жеке тұлғаның дұрыс дамып қалыптасуы үшін ыңғайлы жағдай жасау. Мектепке дейінгі білім беру орындарында, педагогикалық технологиялар мектепке дейінгі білім беру стандартын жүзеге асыруға бағытталған.

Педагогикалық технологияда ең маңызды жағы білім беру мен тәрбие жүйесінде ересектер мен балалардың қарым-қатынасы болып табылады. Қарым-қатынас жасауда үлкендер жағынан балаға мынадай жағдай туғызу қажет:

«Бала біздің болашағымыз, қоғамыздың азаматы»

Оның мақсаты: Баланы жеке тұлға етіп қалыптастыру.

Қазіргі таңдағы білім беру технологиясының қатарына мыналар кіреді:
– Денсаулық сақтау технологиясы
– Жобалы-іс шығармашылығы
– Ізденіс-шығармашылық технологиясы
– Қатынастық-ақпараттық технология
– Жеке тұлғаға бағыттау технологиясы
– Бала мен тәрбиеші портфолио технологиясы
– Ойын технологиясы
– Триз технологиясы және т.б
Денсаулық сақтау технологиясына сенсорлық дамыту ортасын ендіру.
Жобалау шығармашылық технологиясы
Ізденіс-шығармашылық технологиясы
Ақпараттық-қатынастық технологиясы

Қорытындылай келетін болсақ, аталған педагогикалық технологиялар мен инновациялық құралдар балабақшада балалардың жас ерекшеліктерін ескеріп, әр сатыға балалардың қабылдау мүмкіндіктеріне сай пайдалануға болады. Мектепке дейінгі балалардың есте сақтау қабілеті әлсіз, қабылдау процестері тұрақсыз келеді. Сондықтан олар затты қолмен ұстап, көзімен көргенді ұнатады. Осыған сәйкес, мектепке дейінгі балалардың оқу іс-әрекеттеріне көрнекілік, ойын технологиясын кеңінен қолданған жөн. Тәрбиеші – бала бойына білім нәрін себетін басты тұлға. Жаңашыл тәрбиеші даярлауға қойылатын талаптар студенттерді оқытудың жаңа түрлерімен қаруландыра отырып, қазіргі уақыттағы кәсіптік дағдыларын игеруге бағытталған оқытудың жаңа жолдарын енгізуді көздейді. Сондықтан жаңашыл тәрбиеші даярлауға қойылатын талаптар студенттерді, ертеңгі мұғалімдердер мен тәрбиешілерді оқытудың жаңа түрлерімен қаруландыра отырып, қазіргі уақыттағы кәсіптік дағдыларды игеруге бағытталған оқытудың жаңа жолдарын енгізуді көздейді.

Қолданылған әдебиеттер

1. Раджерс Э. Инновация туралы түсінік. — //Қазақстан мектебі, №4, 2006.
2. Қабдықайыров Қ. Инновациялық технологияларды диагностикалау. – А., 2004
3. Жүнісбек Ә. Жаңа технология негізі – сапалы білім. — //Қазақстан мектебі, №4, 2008
4. Нағымжанова Қ. Инновациялық технологияның құрылымы. – А.:Өркен, 2007
5. Көшімбетова С. Инновациялық технологияны білім сапасын көтеруде пайдалану мүмкіндіктері. – А.: Білім, 2008.

ӨМІР ЖАҒДАЙЛАРЫНДАҒЫ ПАЙЫЗДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ?

УМБЕТОВА Кункигаш Жайлановна
Ақтөбе облысы. Шалқар ауданы. Бозой жалпы білім беретін мектеп
Математика және информатика пәндерінің мұғалімі
Ақтөбе облысы. Шалқар ауданы
Қазақстан

Аңдатпа

Зерттеу мақсаты: Пайыздың қайда және қалай біздің өмірімізде қолданылатынын анықтау. Пайыздың өмірімізге дұрыс қолдана білу. Тарихтағы пайыздың орны қаншалықты маңызды екендігін түсіну. Адамдардың пайыз туралы білімдерін арттырып, әрі экономикалық, функционалдық сауаттылығын дамыту. Пайыз жайлы адамдардың жүйеліой-пікірін зерттеу. Пайыздың есептерді шығаруда көптеген оңай тәсілдер қарастыру.

Гипотеза: «Пайыздың» пайдасы мен зияның білсек онда өмір сүруімізде жеңіл болмақ. Адам өміріндегі пайыздардың мәнін зерттеу. Мектеп бағдарламасындағы математика пәнінің 5-6сыныбынан бастау алатын пайыз тақырыбын тереңінен түсіне алатындай етіп, есептер шығарудың оңай тәсілдері мен шешімдерін қарастыру. Пайыздық есептердің шығарылужолдарын түсіндіре отырып, кітапша жинақтау.

Зерттеу барысы:Тақырып таңдап алу, процент туралы мағлұматтарды жинақтау, пайызға қатысты салалардың бірін қарастырып, сол саланың басқа да қарапайым адам өмірімен қандай байланысы бар екенін анықтау. Зерттеу жүргізу барысында әртүрлі мамандықтапроценттердің қолданылуы туралы мәліметтер алады. Пайызадамөміріндегібастауларына, өмірсүрукажеттілігіне үлкенжолашады.

Эксперименттік әдіс: Қазіргі кезде барлық саланың ақпараттың, технологиялардың дамыған кезеңі. Осы сәтте интернет желісі арқылы бір саланың маманымен байланыс жасап, өзінің өміріндегі үлкен пайыздар туралы толық мағлұмат жинақтау, несие алудынүлкен қарызға әкеліп соқтыратыны жөнінде хабардар ету. 5-6 сынып оқулықтарындағымәселе есептерді, процентарқылыжұмысжасайтынмамандықиелеріменбайланысжасап, сұхбат, интервьюалу жәнепайыздыңөміріндегімәнінтыңдапсараптап, саралапяғни пайыздыңболашақтааудайқажетекендігінтүсінукерекболады.
Тағыайтакететінжайт процентті дұрыс қолдана білу.

Зерттеудегі жаңалығым: Шындығына келетінболсақпайызадамныңайнымассаудасаттықтағысерігі.
Бөлінбейтінбірбөлігі.
Пайызтарихыныңшығуытуралыбізбілмегенқызықтыақпараттарданбалаларды хабардарету.

Пайызғаарналғанесептердішешуадамдардыңлогикалықтұрғыданойлауқабілетінарттырады.

Жұмыс нәтижесі: Біздің күнделіктіөміріміздіңпайызсызмәніболмайтындығын, әрі«пайыз» терминінің маңыздылығын анықтап, айқындап, мектептегі жас талантты балаларға математикадағы оның ішінде «проценттерге» байланысты есептердің тиімді тәсілдерін түсіндіріп, шағын кітапша жазылса, оны оқушылар назарына ұсынып, ойлау қабілеттерін одан әрі жаңа деңгейге көтерілуіне септік тигізу. «Пайыз» адам функциясының жетілуіне өз ықпалын тигізеді:

- Пайдасы бар пайдалы істерге ақшасын ақылмен жұмсауды үйретеді
- Жарнамалық жеңілдіктерді, жеңіл есептер, саудасын сәтті өткізеді
- Қаражатты өз орнымен жұмсап, қажеттілігіне оңай қол жеткізеді.
- Дипозит кезінде ақша жинақтаудың тиімділігін ұғынады.
- Адамдарды үнемділікке үйретеді.

Аннотация

Название научного проекта «Значение процентов внашейжизни»Цель исследования – выявить применения процентов, где и когда их можно использовать. Понять историю возникновения процентов, повысить экономическую грамотность, расширить использования процентных счетов в различной сфере деятельности. Исследовать мнения людей о процентах. Рассмотреть несколько вариантов решения процентных показателей.

Гипотеза: Знание пользы и вреда использования процентов обеспечитболее удобную жизнь. Исседовать значения процентов в жизни человека. Изучение задачи иих решение по математике для 5-6 классов по теме «Проценты» дает возможность учащимся вычислить проценты. Наоснове вычисления процентов,разработать варианты вычисления процентов,собрать сборник.

Обьектом исследования являются: Собрание материалов о процентах, рассмотрениедругих сферыспользования их вжизни и деятельности людей.

Сейчас время развития новых технологий,используя сети интернета можно узнать о значении процентов в своей жизни, об использовании кредитов и каким процентом это приведет.

Итогиисследования: с помощью процентов облегчить жизнь людей, дать сведения о возникновении истории о процентах. Развитьлогическое мышление через решение задач, основанных на процентах.

Қазіргі ғылым, оның іргетасы- математика заманымыздың аса мәдени құбылысы, жалпы өркениетіміздің бөлінбес маңызды бір бөлігі. Сондай-ақ математика пәнінің ұстаздары мен қоса жүрегінде білімге деген құштарлығы аттай лаулаған,жалынды жастардың әрбірі ғылым тарихынан сыр шертіп, «ғылым патшасы» болуы үшін белгілі бір дәрежеде – өз таланттарын тыңдап, шыңырау шыңына өрлеп өркендеуі тиіс. Сол тәрізді математиканыңсырларын

ашпаған сиқырларын сезініп, оны өз біліміңе бағындыра білуің қажет. Математикабиік көзжетпес шыңырау болса, ал сен одан да биік көкте қалықтап самғап, екі қанатынекіге жайып жүрген қырағы қырансың. Сен әлбетте жетістіктің жеңісіне жетіп, математика деген ұлы ғылымдыөз санаңа сыйдырып, оның қиын формуласын шешіп нағыз данышпан атағың келсе, ендеше ол ұлы ғылымды оқы және түсін!!! Бұл айтып отырғандарымның бәрі математика саласы. Ал сол саланың ішінде бірнеше тарау кездеседі. Мәселен, «Процент» тақырыбы да ең керекті, өмірдегі орны ерекше тақырыптың бірі және бірегейі. Менің тақырыбым белгілі бір дәрежеде жоғарыда аталғандарды шешеді. Міндетті минимумды көрсетеді, пайыздың күнделікті өмірде, саудада, ауыл шаруашылығында, банкісінде, физика, химия, география, экология, биология пәндеріндемаңыздылығын көрсетеді. Математика сабағында мен алғашқы рет «пайыз» сөзімен таныстым. Есептер шығару барысында, менде сұрақ туындады. –Пайыз қайдан пайда болады? Пайыз адамдарға керек пе? «Біздің өміріміздегі пайыздардың мәні мен маңызы» тақырыбы кең ауқымды тақырып.Сондықтан ол пайдалы тек жоғары қызығушылық танытып жүрген оқушыларға емес, сондай-ақ, пән бойынша дайындығы әлсіз оқушыларға да үлкен көмек, білімдерін жинақтайды және жүйелейді.«Проценттер» тақырыбы5-6 сыныптар курсында оқытылды. Бұл тақырыпты меңгеру үшін абстрактілік ойлау дамуы жоғарыдеңгейде болуы қажет, бірақ 10-11 жастағы оқушының абстрактілі ойлауы әлі жеткілікті дамымаған, сондықтан 5-6 сыныпта«пайыздар» тақырыбын әрең қабылдадық. Күнделікті өмірде де пайыздың рөлі үлкен және де төмендегі үлгіде көрсетілген есептер жиі кездеседі: «тауар а теңге тұрады, содан кейін оның бағасы х % төмендетті содан кейін тағы да х % төмендетті. Тауардың бағасы қанша болды?»Әрқашан тесте пайыздарға есептер кездеседі. Көп кездесетін есептер «қорытпа», «қоспа», «концентрация» олардышығаруүшін күрделі формула көмегімен шешіледі, ал мектеп бағдарламасында осындай қиын есептер сирек кездеседі. Сол себептен мен өзім жәнесыныптастарымапайыздыңмаңыздылығын түсіндіру мақсатында тақырыпты таңдап алдым. Казіргі таңда әр жанұядағы ең өзекті мәселелердің бірі не деп ойлайсыңдар? Біз өзімізге сұрақ қойып көрейік. «Пайыз жайлы білімсіз, түсініксіз өмір сүруге болама?»! Міне, бізге ең керекті тақырып осы. Ендеше өмірмен байланысып жатқан мына тақырыпқа зер сала үңіліп, тереңірек түсініп, оны өз өмір қажеттілігімізге қолдана білейік.

Мен бұл тақырыпты ұзақ зерттедім. Бұл кең ауқымды тақырып және пайызсыз өмір сүруге бола ма?-деген сұрақ көп балаларды толғандыратыны сөзсіз. Мен зерттей келе бір шешімін таптым. Пайызсыз өмір сүру, өмірдегі ең қажетті нәрселерден құр қалдырып, тіпті өмір сүруіңді қиындата түседі. Кез-келген нәрсені дұрыс қолдана алмай, өз пайдаңды желіну, бизнесіңді оңай дөңгелетіп алып кете алмау, бұл саған керек пе? Әрине, жоқ кім болсада өмірде белгілі бизнесінің жемісінкөргісі келеді. Ал ол бизнесті қолдана алмау банкротқа яғни, дымсыз қалуға алып келеді. Айтып отырғанымдай негізі «Проценттің» пайдасы орасан зор. Мысалға кез-келген бизнес түрі сауда-

саттықты алайық. Сіз өз тауарыңызды өзіңіз қалаған бағаға сатып, тауар құнын шығаруыңыз тиіс. Ал тауар құнын шығара алмасаңыз демек, сіз тауарыңызды белгіленген бағадан арзан сатқансыз. Желініп қалдыңыз десекте болады. Бастапқыда барлығы қанша тауарболғанын есіңізге түсіріп, ол тауардың қаншасы сатылғанын есептеп, сонымен бірге қаншаға сатқаныңызды, қанша тауар қалғанын бәрін «Процент» арқылы есептеу ең қолайлы. Содан кейін ешкімге желінбей барлығын дұрыс есептесеңіз, ендігіде сіздің бизнесіңіз жоғары деңгейге көтеріліп, бірсыпыра қаражатқа ие болып, ілгері басасыз.

Пайыз адамның функционалдық сауаттылығын арттырады:

—үнемдеуді үйренеді

—пайдасы бар іске өз ақшасын ақылмен жұмсауды үйренеді

—жарнамалық жеңілдіктерді,жеңілдіктерді пайдаланып пайдалы сауда жасауды үйренеді

—депозиттерде ақша жинақтаудың тиімділігін ұғынады

—отбасы бюджетін жоспарлауды үйренеді

Біз таңдаған тақырып өте өзекті болып табылады. Өйткені, барлық қызмет салаларында пайыздаркездеседі. «Процент» сөзінсіз біз статистикада, бухгалтерияда,қаржы істерінде жұмыс істей алмаймыз. Жұмыскерге жалақы беру үшін: салықтық аударымдардың пайызын білу керек; біздің ата-аналарымыз банкте шот ашу үшін пайыздық төлем салымдарына қызығушылық танытады; алдағы ақшаның өсімін білу үшін, пайыздық инфиляцияға көңіл аударамыз. Сауда саттықта «пайыз» сөзі өте жиі қолданылады. Біз күнделікті өмірде жеңілдіктер, кіріс, несие және тағы да басқасы- мұның бәрі пайыздар. Қазіргі заманда адамға ақпараттар ағымында, өмірлік мәселелерде дұрыс шешім қабылдап білуі қажет. Ол үшін пайыздық есептерді шығара білу қажет. Осы тұста гипотеза дәлелденеді.

Біздің жұмысымыз мектеп оқушыларын пайызды меңгеруде қызықтырады деп сенеміз!

Күнделікті өмірде пайыздың атқару ролі үлкен. «Пайыз» тақырыбы әмбебап болып есептеледі, ол жаратылыстану жәненақты ғылымдарын біріктіреді. Физика, химия сабақтарында кездеседі, теледидар бағдарламасында, дүкенде. Пайыздық есептеулерді сауатты жүргізу әрбір оқушыға қажет. Соңғы кездері ҰБТ-де пайызға арналғанкөптеген есептер кездесуде, тіпті кез келген салада кездеседі. Сол себепті де пайызбіздің күнделікті өміріміз.

Мен өзімнің жұмысымда пайыздың адам өміріндегі маңызын ұғына отырып, төмендегідей тұжырымға келдім:

- Математика тапсырмаларын шешуде
- Үлкен ақпарат ағымында сауатты жұмыс істей білуде
- Ақшаны дұрыс және қалай сақтау барысында
- Дұрыс сауда жасап, жеңілдіктерді пайдалана білуде

Пайыздың қолданылатын аумағын дөп басып айту мүмкін емес. Күнделікті өмірдегі пайыздық төлемдердің барлығын қарау өте қиын, өйткені адам өзінің күнделікті өмірінде пайызды өте көп шамада

қолданады.Қорытындылай келе пайыздар бізге бүтін бөліктерді, есептеулерді жеңілдетеді, сондықтан пайыз кең таралған. Зерттеу барысында көптеген жаңалықтар ашылды, өзім үшін өте пайдалы жұмыс жүргіздім деп ойлаймын, әрі осы зерттеу барысында білген ақпараттарым күнделікті өміріме қажет болады деп есептеймін.

Практикалық кеңестер

1.Пайызға арналған тапсырмаларда – бірден нақты шамаларға көшеміз. Немесе тапсырмалар күрделі болса, берілгенін мұқият оқимыз.

2.Пайыздардың қалай шыққандығын мұқият оқимыз. Егерде мәтін дұрыс берілмесе, онда біз оны қойылған сұраққа қарап отырып, түсіне аламыз. Сол себепті де мәтінді түсініп оқу керек!

3.Тапсырманы шешкеннен кейін, мәтінді кері оқимыз. Мүмкін сіз соңғы нақты жауапты емес, аралық жауапты тапқан болуыңыз мүмкін. Бұндай жағдай да тапсырманы кері оқимыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Энциклопедический словарь юного математика. Москва «Педагогика» 1985,263 бет

2.Математика5-сынып(II-бөлім) Т.Алдамұратова .Алматы «Атамұра» 2015 жыл

3.Финансы.2000№1 38-41 бет.

4.Дорофеев В.Г.,Кузнецов Л.В. Изучение процентов в школе. Журнал «Математика в школе»2002№1

5.И.Н.Петрова.Практикум.Проценты на все случаи жизни.Южно-Уральское книжное издание. 11-13 бет.

6.Вопросы экономики.2000 №499-119 бет.

7.Оқу-әдістемелік құрал. Астана: «Ұлттық тестілеу орталығы» РМҚК,2016-

25 бет ,2013-22,25 бет

ЁШЛАР МАЪНАВИЯТИНИ ВА ИЖТИМОИЙ ФАОЛЛИГИНИ ЮКСАЛТИРИШДА МИЛЛИЙ ҚАДРИЯТЛАР ОМИЛИ

ХАЙДАРОВА Шахноза Зокиржоновна
Андижон қишлоқ хўжалик институти
«Қишлоқ хўжалик машиналари» кафедраси
Йўналиши- техника
Илмий унвони ва лавозими-ассистент
Андижон вилояти, Избоскан тумани, Эркин ҚФЙ, Урганжи МФЙ
Узбекстан

Бугун юртимизда тинчлик ва барқарорлик ҳукм сураётганига қарамай, бундан буён ҳам мустақилликни асраб-авайлаш, ҳимоя қилиш ва мустаҳкамлаш устивор мақсад бўлиб қолаверади. Бу, бир томондан, мустақиллик биз учун, аввало, ўз тақдиримизга ўзимиз эгалик қилиш ҳуқуқи, келажагимизни ўз қўлимиз билан барпо этиш, юртимиз бойликларидан фақат халқимиз ва ватанимиз манфаати йўлида фойдаланиш ҳуқуқини бергани ўзбекистон ёшлари ҳам ана шу олий неъматдан барҳаманд бўлаётгани билан боғлиқ бўлса, иккинчидан, мустақиллик йилларида ана шу муқаддас қадрият ва миллий анъаналарга таянган ҳолда яшаш ҳуқуқини ҳам берди. Уни сақлаб қолиш учун мустақилликни асраб-авайлаш керак бўлади. Маълумки, мустақилликгача миллий ўзликни англашга бўлган табиий интилиш жоҳилона инкор этилар эди. Наврўз, Рамазон, Қурбон ҳайити каби муқаддас миллий байрамлар тақиқланган эди. Амир Темур, Имом Бухорий , Имом Термизий, Аҳмад Фарғоний, Бахоуддин Нақшбанд, Ҳожа Аҳмад Яссавий, Нажмиддин Кубро каби аждодларимизнинг, Абдулла Қодирий, Абдурауф Фитрат, Абдулҳамид Чўлпон, Маҳмудхўжа Беҳбудий каби миллий- озодлик ҳаракати фидойиларининг номларини халқимиз хотирасидан ўчириб ташлашга ҳаракат қилинар эди. Бугун мустақиллик туфайли уларнинг номлари, миллий-маънавий қадриятларимиз тикланиб, ўзлигимизни чуқурроқ англаб бормоқдамиз.

Бугун ёшлар ўз миллий тарихини ўрганмоқда. Она тили, маданият, урф-одат ва анъаналарининг қайта тикланиб бораётгани уларни ўзлигини англашга шарт- шароит яратиб бераётгани ҳам муҳим ютиқдир. Бугун ёшлар шунчаки миллий-маънавий қадриятларини ўрганиб қолаётгани йўқ. Улар дунё халқлари эришган ютуқлардан баҳраманд бўлмоқда. Хорижий давлатларда ўқиш, билим олиб, фан- техника ютуқлари, илғор технологияларни эгаллаб жамиятимиз ижтимоий ҳаётига жорий этиш имкониятига эга бўлмоқдалар.

Маълумки, 2008 йилда мамлакатимизда 18ёшгача бўлган ёшлар 10 миллион 360 минг нафарни ёки умумий аҳолининг тахминан 40 фоизини, 30 ёшгача бўлганлар эса- 17 миллион 80 минг нафарни ёки 64 фоизниташкил этган эди.

Ўз-ўзидан аёнки, аҳолимизнинг аксарият қисмини ташкил этадиган ёшларимизнинг ҳали- бери ечилмаган муаммоларига эътиборимизни жалб этиш, уларни ҳаётимизда ҳақиқатдан ҳам ҳал қилувчи кучга айлантириш масаласи жамоатчилигимизнинг диққат марказида турибди.

Жамият ёшлар онгида маънавий қадриятларни ривожлантирмай ва мустаҳкамламай туриб ўз истиқболига эриша олмайди. “Мамлакатимизни модернизация қилиш ва замонавий жамият қуриш йўлидаги мураккаб ва кенг кўламли вазифаларни ҳал этишга қодир бўлган янги авлод кадрларини тайёрлаш бундан буён ҳам фаолиятимизнинг энг муҳим йўналиши бўлиб қолади ”,деб таъкидлайди И.А.Каримов. Мустақиллик эса ана шу вазифани амалга оширишнинг муҳим шарти ҳисобланади. Халқ ёки миллат ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқига эга бўлсагина, ўзининг мустақил тараққиёт

йўлини эркин белгилаб олиши, ёшларни ўз миллий қадриятлари негизида тарбиялаш мумкин.

Бироқ жамият ҳаётининг барча жабҳаларини эркинлаштирмасдан ҳақиқий эркинликка эришиб бўлмайди. Эркинлик ғояси ва халқнинг маънавий мероси минг йиллар мобайнида Шарқ халқлари учун юксалишнинг қудратли манбаи бўлиб хизмат қилган.

Шарқда шахс эркинлиги ва ҳуқуқлари,хатти- ҳаракати, хулқ – атвори, жамиятдаги ўрни, маъсулиятини идрок этиш даражасига баҳо берилганда муайян гурух, этнос, халқ, миллат, жамиятнинг манфаатлари, ҳуқуқларига алоҳида қадрият ва анъаналардан келиб чиққан ҳолда ёндашилади.

Ёшлар дунёқарашида миллий-маънавий қадриятларга таяниш, унинг талқини ва жамиятимизда иқтисодий- сиёсий ислоҳотларни амалга оширишда тутган ўрни бугунги муҳим муаммолар жумласидандир. Миллат учун эркинлик адолат тантанасининг олий ифодасидир. Эркинлик бировни ўзига қарам қилишга, бировнинг мол- мулкиниталон- тарож этишга, бировга хиёнат қилишга, бировни ўлдиришга ёки зарар етказишга йўл қўймайди. Чунки эркинлик қонунга асосланади: қонун доирасида олибю борилган ишлар ва хатти- ҳаракатлар аҳлоқий ҳамда ҳуқуқий қадриятлар жиҳатидан ҳақли ҳисобланади. Кундалик турмушда, ўзаро муносабатларда инсон эркинлиги қонун ҳамда ахлоқий нормалар билан чекланган бўлади. Эркинликни тўғри тушуниб, уни ҳаётимизга тўҳри татбиқ этганимиздагина, бу буюк неъмат-адолат ва эркинликни сақлаб қолишимиз ва ундан кейинги авлодларимиз улардан баҳра олишлари мумкин.

Мустақил Ўзбекистоннинг кучли давлатдан кучли жамият сари тараққиёти даврида, асрий маънавий меросимиз, миллий қадриятларимиз, буюк аждодларимизнинг тарихий тажрибаларидан тўғри фойдаланиб, уларнинг ибратли ишларидан сабоқ олиш мамлакатимизда фуқаролик жамияти қурилиши вазифаларини амалга оширишга, халқимизнингмаънан юксалишига хизмат қилади.

Халқимиз мустақилликнинг ўз ҳаётида ва тақдирида ҳал қилувчи аҳамият касб этганини тобора теранроқ англаб етмоқда. Бугун Ўзбекистонда яшаётган ҳар бир ёш мустақилликнинг берган неъматидан барҳаманд бўлмоқда, деб айта оламиз. Мустақиллик туфайли Ўзбекистон ёшлари ўз тақдирини ўзи ҳал этиш ҳуқуқини қўлга киритда. Бугун Ўзбекистон бировга қарам эмас, ўз тараққиёт йўлини ўзи белгилаб, мустақил ички ва ташқи сиёсат олиб бормоқда. Ёшлар кўз ўнгида иқтисодий ҳаёт ўзгармоқда. Мулкнинг хилма- хиллигига ўтилгани ҳар бир ёшга ўз хоҳишига кўра иқтисодий фаолият билан шуғулланиш имкониятини берди.

Жамиятда ёшлар тарбияси муаммолари ҳар доим куннинг биринчи даражали мавзуларидан бири бўлиб келган. Айни пайтда, дунёда глобаллашув жараёни тезлашмоқда. Дунё халқлари, давлатлар ўртасида ўзаро алоқалар кучаймоқда. Ўзбекистон ҳам ундан четда тургани йўқ. Турли халқларга хос бўлган қадриятлар Ўзбекистон ёшлари ҳаётига ҳам таъсир кўрсатмоқда. Бундай муҳит халқаро ахборот тизими, интернет, ОАВ, реклама, турли хил

кино кўрсатувлари билан боғлиқ асарлар ёшлар маънавий ҳаётига таъсир кўрсатиши, турли хил қадриятларнинг кириб келишига шароит ҳозирлайди.

Унинг қайси жиҳатларидан фойдаланиш ёки фойдаланмасликни ёшлар яхши билишлари лозим. Қадриятларни бир- биридан фарқлаш, миллий қадриятларни йўқотмаган ҳолда муносабатда бўлишлари муҳимдир.

Ижтимоий ҳаётда, айрим ёшларнинг хатти-ҳаракатларида миллий қадриятларимизга мутлақо тўғри келмайдиган ҳолатларни кузатиш мумкин. Айрим ёшларнинг диний экстремизм, ақидапарастлик ғояларининг тарафдори бўлиб содир этган қилмишлари билан миллий қадриятларимиз ўртасида ўзаро тўғри келмайдиган ҳолатларни кузатиш мумкин. Тошкнет, Бухоро, Андижонда бўлиб ўтган воқеалар олдимизда ёшлар дунёқарашига миллий қадриятларимизни сингдириш ва унга содиқ қилиб тарбиялаш каби муҳим вазифалар турганини кўрсатади. Аксарият ёшларимиз эса миллий ва умуминсоний қадриятларга нисбатан ўзларининггўғри муносабатларини шакллантирган. Қадриятларни тарғиб этадиган уринишларга, хусусан, ақидапарастликка нисбатан ўзларининг салбий муносабатларини билдиришларини юксак баҳолаш лозим. Бугун жаҳон ахборот майдонида ёшларни миллий қадриятларга қарши тарбиялашга уриниш кучаймоқда. Қадриятларга муносабатни ўзгартирмасдан демократик жамият қуриб бўлмаслиги тўғрисидаги фикрлар остида қандай яширин мақсадлар ётгани тобора аён бўлаётир. Бундай ҳаракатлар ёшларни ўз халқи, ватани ва миллий қадриятларга нибатан беписанд руҳда тарбиялашга қаратилган бўлиб, уларда кўпроқ ғарбона қадриятларга мойилликни уйғотишга бўлган яширин мақсадлар мужассам бўлади.

Ёшлар ҳаётида миллий ва умуминсоний қадриятларнинг ўрни муҳим; миллий қадриятларни яхши билмаган ёшларнинг хатти- ҳаракатларида носоғлом ақидапарастлик ҳолатлари тезроқ жой олади. Мустақиллик янги қадриятлар тизимига, миллий- маданий мерос ва анъаналарга таяниш орқали ёшларни умуминсоний қадриятларни тўғри баҳолашлари янги имкониятлар очиб бермоқда.

Мустақиллик ёшлар ҳаётида янги даврни белгилаб берди ва ёшларнинг буни чуқур ҳис этишлари мақсадга мувофиқдир.

Ёшлар дунёқарашида миллий- маънавий қадриятларни мустаҳкамлашдан кўзланган мақсад уларни фақат ўз қадриятларига таяниб яшашга ўргатиш эмас, балки шу умумбашарийқадриятларни ҳам ўзлаштириб, мамлакатнинг ўзига ҳос тараққиёти унга боғлиқлигини ҳисобга олиб яшашга, ишлашга даъват этишдир.

Бундан ташқари, миллий- маънавий қадриятларни чуқур билиш ёшлар томонидан мустақилликни асраб- авайлаш, ҳимоя қилиш ва мустаҳкамлашга ўзининг ижобий таъсирини кўрсатади. Бу мамлакатнинг истиқболдаги ривожи билан узвий боғлиқдир.

Мустақиллик шароитида миллий ва умуминсоний қадриятлар ўзининг ҳаққоний мазмунига эга бўлмоқда. Ёшларнинг у тўғрисидаги қарашлари ва

муносабатлари ҳам ўзгариб бориб, миллий- маънавий қадриятларга умуминсонийқадриятнинг негизи сифатида қаралаётгани муҳим ютиқдир.

Ҳозирги даврда қўлга киритилган муҳим ютиқларимиздан бири таълим-тарбияда миллий, маънавий қадриятларнинг устиворлигига эришганимиздадир. Бу ёш авлодга бой тарихий, миллий, маънавий меросни сингдириш ҳамда асрлар давомида шаклланган халқ педагогикаси анъаналари асосида таълим- тарбия бериш демакдир. Зеро Абдулла Авлоний айтганидек “Тарбия биз учун ё ҳаёт ё мамот, ё нажот- ё ҳалокат, ё саодат- ё фалокат масаласидир”.

Ота- боболаримиз илм ўргатиш билан фарзандларига авлоддан- авлодга ўтиб келаётган миллий маънавий, ахлоқий қадриятларни сингдирганлар. Истиқлолнинг тараққиёт ва ўзгаришларга бой даврида ёшларнинг ҳар томонлама камол топиши ҳозирги куннинг талаб ва эҳтиёжидир.

УДК 631. 312:631.51

ОБОСНОВАНИЕ ФОРМЫ РАБОЧЕЙ ПОВЕРХНОСТИ РЫХЛИТЕЛЯКОМБИНИРОВАННОГО АГРЕГАТА

ХУДОЁРОВ Анваржон Назиржонович
Андижон қишлоқ хўжалик институти
«Қишлоқ хўжалик машиналари»кафедраси
Илмий унвони ва лавозими-т.ф.н.,катта ўқитувчи
Андижон шахри, Узбекстан

ЮЛДАШЕВА Матлуба Ашуралиевна
Андижон қишлоқ хўжалик институти
«Қишлоқ хўжалик машиналари»кафедраси
Илмий унвони ва лавозими-ассистент
Андижон шахри, Узбекстан

ХАЙДАРОВА Шахноза Зокиржоновна
Андижон қишлоқ хўжалик институти
«Қишлоқ хўжалик машиналари» кафедраси
Йўналиши- техника
Илмий унвони ва лавозими-ассистент
Андижон вилояти, Избоскан тумани, Эркин ҚФЙ, Урганжи МФЙ
Узбекстан

В статье приведены результаты проведенных исследований по обоснованиюрабочей поверхностигеометрической формы рыхлителя комбинированного агрегата.

In the clause the results of the given researches on a substantiation the geometrical form friablings working surface of the combined unit are given.

В настоящее время обработка почвы при возделывании хлопка-сырца и других сельскохозяйственных культур осуществляется чизель-культиваторами, глубокорыхлителями и другими машинами с рабочими органами плоской клиновидной формы.

Как известно[1,2],при перемещении рабочих органов с плоскими клиновидными формами (рис.1,а) почва сначала в перпендикулярном направлении вплоскости клина сжимается (сминается), а затем, когда возникающие в ней напряжения достигают критических пределовпроисходит сдвиг или отрыв пласта поплоскости, наклоненной к направлению движения под углом ψ. В результате от почвенного монолита отделяется призмовидная глыба.

Если форма рабочей поверх-ности рабочего органа находится в продольно-вертикальной плоскости имеющийкриволинейный вид то пласт почвы при этом разрушается, сжимается и находится под влиянием других деформаций.

Если форма рабочей поверхности рыхлительной лапывыпуклая (рис.1,б), то пласт при сжатиивпродолномнаправ лении растягивается, то есть точка *m* пласта со стороны рабочего органа сжимаетсяна растояние Δz и расстягваютсяна расстояние Δl. Это приводит к улучшению крошения почвы и уменшению тягового сопротивления почвы.

А если форма рабочей поверхности рыхлительной лапы выполнена в выгнутом виде (рис.1,в), то пласт сжимается в перпендикулярном и вертикальном направлениях (сжатый пласт для точки*m* соответственно равна Δz и Δl). Это обясняется увиличением затрат энергии при обработке почвы.

Исходя из выше указанного для качественной обработки почвы при минимальныхзатратах энергии для обработки почвы форма рабочей поверхности рыхлительной лапы должна быть выпуклой.

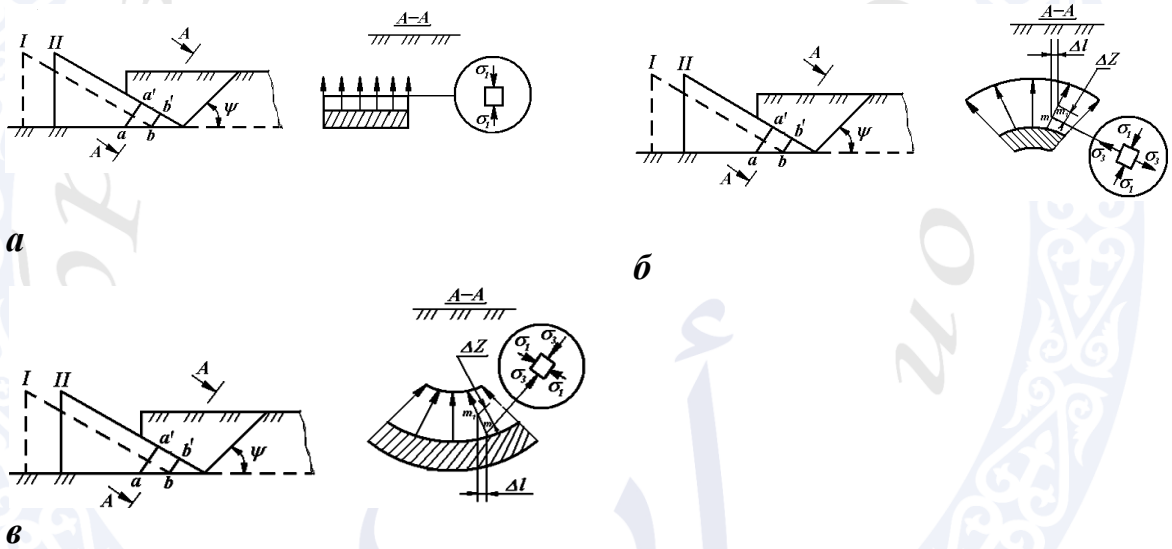

Рис.1.Деформация пласта почвы под воздействием а) плоской, б) выпуклой, в) выгнутой

На основании теоретических исследований былиизготовленны и испытанны рыхлительные лапы формы которых былиплоскими, выгнутыми и выпуклыми [3].

В исследованиях в зависимости от формы рабочих поверхностей рыхлительного лапы изучали изменение качества крошения почвы, равномерность глубины ее обработки, а также глубину борозды с уплотнёнными стенками, ширину разрыхленной зоны и тяговое сопротивлениерабочих органов. При этом изменяли формурабочих поверхностей рыхлительной лапы. Остальные параметры рыхлительного лапы были постоянными: при этом ширина рабочей поверхности рыхлительного лапы-180 мм, угол вхождения рыхлителя в почву-25^0, длина рыхлительного

лапы-150 мм. Исследования проводились при скоростях движения агрегата 5,0…7,0 км/час приустановленнойглубине хода рабочих органов -35 см. Результаты исследований представлены в таблице и рис.2.

Таким образом, результаты исследований показали, что теоретические исследования выбраны правильно.Обеспечение качественного рыхления почвы при минимальной глубине борозды с уплотненными стенками и наименьшими затратами энергии на рыхление почвы форма рабочей поверхности рыхлительного лапы должна быть выпуклой.

Как показали результаты теоретических исследованиий при применении выпуклых рабочих поверхностей рыхлительного лапы пласт сжимается а в продольном направлении растягивается. Это приводит к улучшению крошения почвы и уменшению тягового сопротивления агрегата.

Результаты сравнительных испытаний рыхлительного лапы с различными рабочими поверхностями

Форма рабочего поверхности, рыхлитель-ного лапы	Рабочая скорость агрегата, км/час	Глубина обработки почвы, см		Качество крошения почвы, % .Фракции размерами,мм			Ширина разрыхлённых зон, см		Тяговое сопротивление рыхлителя, кН	
		$M_{ср.}$	±σ	>100	100-50	>50	$M_{ср.}$	±σ	$M_{ср.}$	±σ
Плоская	5,0	36,2	1,08	17,47	7,40	75,13	68,4	1,35	11,46	2,46
	7,0	34,9	1,62	7,64	10,67	81,69	72,1	1,82	12,56	2,24
Выгнутая	5,0	37,7	1,21	13,50	10,10	76,40	64,5	1,28	11,63	1,98
	7,0	35,4	1,71	9,20	11,97	78,83	70,5	1,92	12,62	2,07
Выпуклая	5,0	35,7	1,19	10,20	9,85	79,84	70,9	1,53	10,41	2,23
	7,0	35,1	1,42	7,48	7,85	84,67	73,5	1,92	11,27	2,37

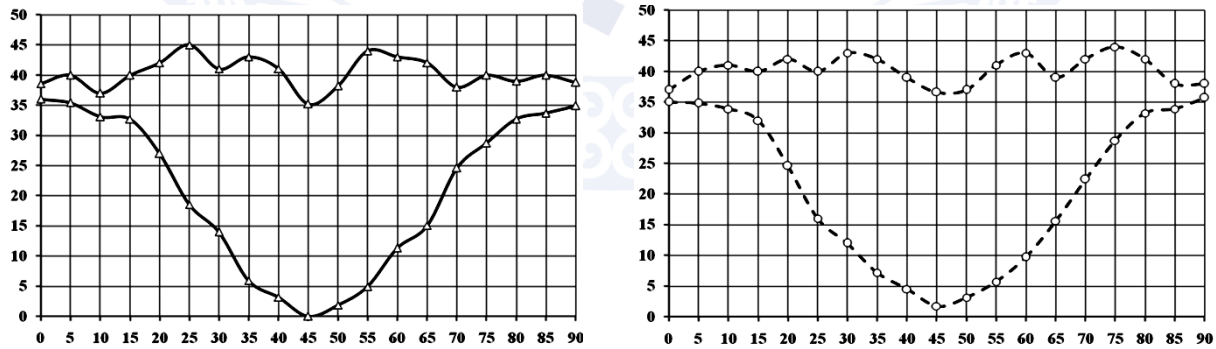

а

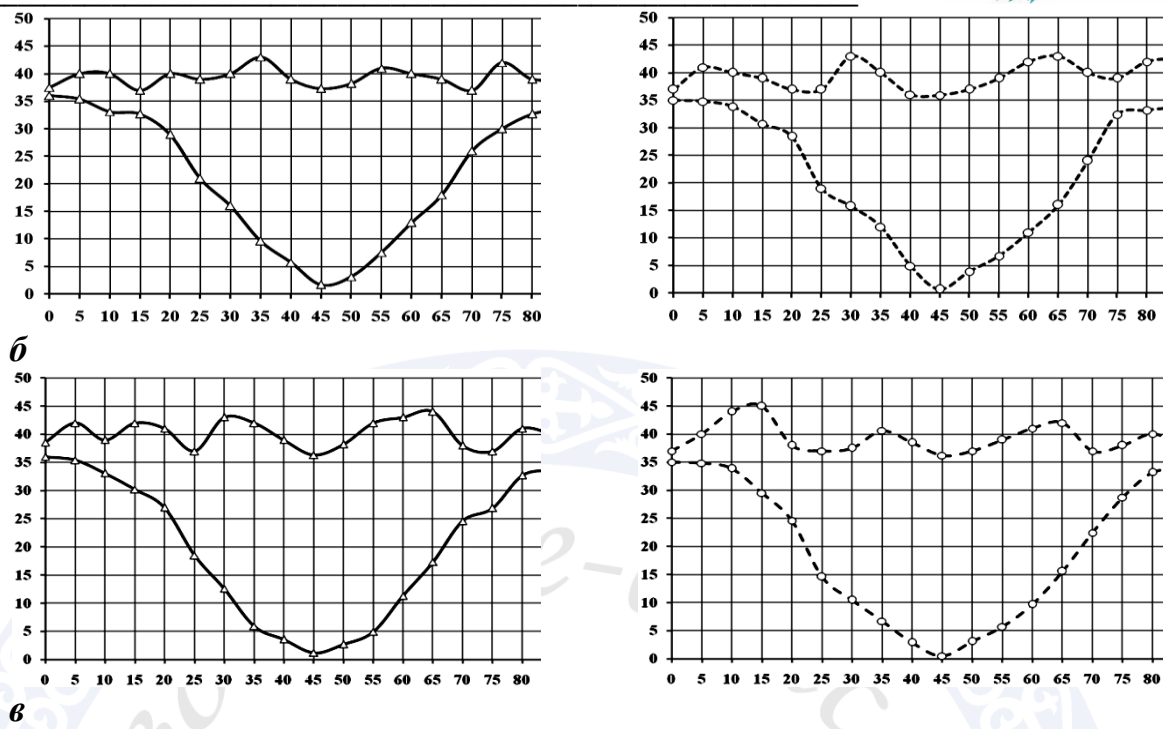

б

в

____ при скорости движения агрегата 5,0 км/час;

____ при скорости движения агрегата 7,0 км/час;

Рис.2. Профили поперочного разреза разрыхлённых зон почвы при обработки рыхлителями с рабочими поверностями рабочих органов а) плоской,б) вогнутой, в) выпуклой

Результаты проведенных исследований показали, что повышение скорости движения агрегата приводят к увеличению тягового сопротивления рыхлителя и улучшают качество крошения почвы, то есть фракции размером более 100 мм уменьшаются, а размером меньше 50 мм увеличиваются. Основной причиной этому является то что при повышении скорости движения агрегата увеличивается влияние силы инерции почвы на рабочие органы машин и удар со строны рабочих органов на почву. При повышении скорости движения агрегата с 5,0 км/час до 7,0 км/час тяговое сопротивления рыхлительного лапы с выпуклой поверхностью и рабочих органовизменилось не на много по сравнению с плоскими и выгнутыми рабочими органами.

Таким образом на основании результатов теоретических и экспериментальных исследований можно суверенностью подвердить, что для качественной обработки почвы с минимальнымизатратами энергии необходимы рабочие органы с выпуклыми рабочими поверхностями.

Список литературы

1.Синеоков Г.Н., Панов И.М. Теория и расчет почвообрабатывающих машин. – Москва: Машиностроение, 1977. – 328 б.

2.Тухтакузиев А., Хушвактов Б., Мамадалиев М. Пути экономии энергии при обработке почвы //AGRO ILM - Ж. Сельское хозяйство Узбекистана –-Т., 2007.-№ 3.-С. 44.

3.Худоёров А., Мамадалиев М. Результатысравнительных испытаний рабочего органа рыхлителя //Ж. Сельское хозяйство Узбекистана –Т., 2008.-№ 8.-С. 23.

УДК 631.319.06

ОБОСНОВАНИЕ ШИРИНЫ И ДЛИНЫ РАБОЧЕЙ ПОВЕРХНОСТИРЫХЛИТЕЛЬНОЙ ЛАПЫКОМБИНИРОВАННОГО АГРЕГАТА

ХУДОЁРОВ Анваржон Назиржонович
Андижон қишлоқ хўжалик институти
«Қишлоқ хўжалик машиналари»кафедраси
Илмий унвони ва лавозими-т.ф.н.,катта ўқитувчи
Андижон шахри, Узбекстан

ЮЛДАШЕВА Матлуба Ашуралиевна
Андижон қишлоқ хўжалик институти
«Қишлоқ хўжалик машиналари»кафедраси
Илмий унвони ва лавозими-ассистент
Андижон шахри, Узбекстан

САМСАҚОВА Хилола Баходировна
Андижон қишлоқ хўжалик институти
«Қишлоқ хўжалик машиналари»кафедраси
Илмий унвони ва лавозими-ассистент
Андижон шахри, Узбекстан

Аннотация

В статье приведены результаты исследований по обоснованиюширины и длины рабочей поверхностирыхлителя комбинированного агрегата.

In the clause the results of researches on a substantiation of width and length of a working surface friablingsof the combined unit are given.

В Узбекском научно-исследовательском институте механизации и электрификации сельского хозяйства (УзМЭИ) и Андижанском сельскохозяйственном институте (АСХИ) разработан комбинированный агрегат [1] для подготовки почвы под посев хлопчатника, выполняющий за один проход полосное рыхление почвы, локальное внесение минеральных удобрений в два яруса и одновременное формирование гребней. При его использовании поле готовится к посеву осенью без выполнения таких операций как заравнивание свальных гребней и разъемных борозд, боронование, малование, внесение удобрений необходимых при вспашке. Вместо этих операций весной проводится лишь одна операция подправка гребней.

Агрегатсостоит из рамыс навесным устройством, рыхлителей, туковых сошников, гребнеформирующих рабочих органов, бункера для минеральных удобренийи опорных колес.

В этой статье приведены результаты теоретического исследования по обоснованию длины рабочей поверхности рыхлительной лапы – L, ширины рыхлительной лапы – b комбинированного агрегата.

Длина рабочей поверхности рыхлительной лапы должна быть равной или больше AD (рис1), т.е. $L \geq AD$. В противном случае, т.е. если $L < AD$ под действием рабочего органа пласт достаточно не деформируется и возникающие в нем напряжения не приводят к его разрушению.

Используя теоремы синусов из рис. 1,

$$L \geq \frac{S \cdot \cos\frac{1}{2}(\alpha + \varphi_1 + \varphi_2)}{\cos\frac{1}{2}[\alpha - (\varphi_1 + \varphi_2)]} \quad (1)$$

Это выражение сучетом выражения (1) имеет следующий вид.

$$L \geq 2\left(\frac{[\tau_к]\left[в\cos\frac{1}{2}(\alpha + \varphi_1 + \varphi_2) + htg\left(\frac{\pi}{4} - \frac{\varphi_2}{2}\right)\right]h\cos\frac{1}{2}(\varphi_1 + \varphi_2 - \alpha)}{q_0(1 + K_V V)b\cos^2\frac{1}{2}(\alpha - (\varphi_1 + \varphi_2))[\cos(\alpha + \varphi_1) + \cos\varphi_2]\sin\alpha}\right)^{\frac{1}{2}} \quad (2)$$

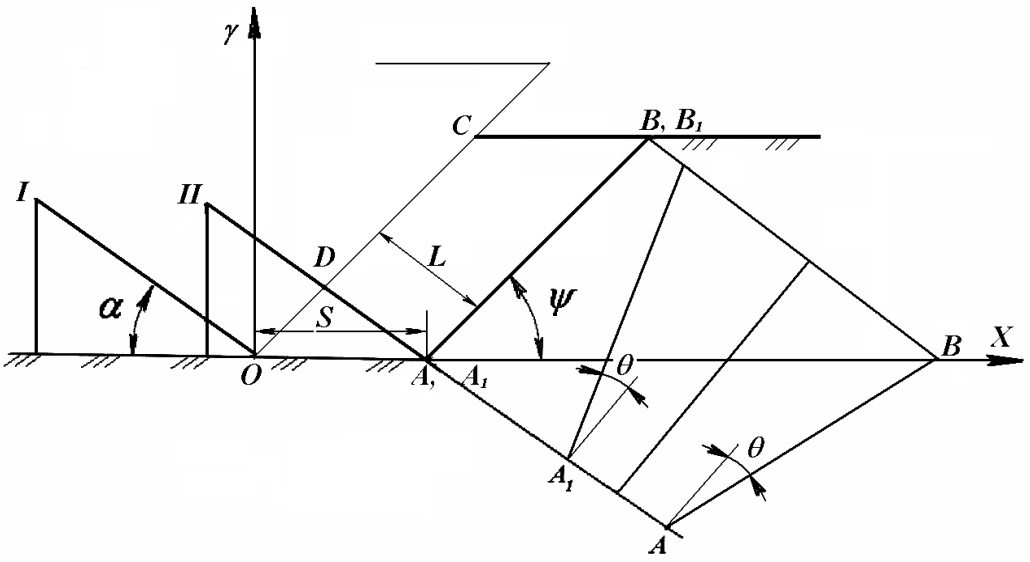

Рис. 1Процесс деформации и разрушения почвы под воздействием рыхлительной лапы.

Из этого выражения видно длина рабочей поверхностирыхлителя зависит от физико-механических свойств почвы, глубины обработки и рабочей скорости.

Принимая из литературных источников [2,3] $[\tau_к]=2\cdot10^4$ Па; $\varphi_1=30^0$; $\varphi_2=40^0$;$q_0=10^7$ Н/м^3 и $K_v=0{,}1$ по выражению(2) определяем, что при скорости движения1,5-2,0 м/с для обеспечения качественногорыхления почвы на

глубину 35-40 смдлина рабочей поверхности рыхлительной лапы должна быть минимум 125 мм

Ширину рыхлительной лапы определяли из условия исключения образования на дне, борозды с уплотненными стенками [3] и для ее определения получили следующую преобразованную формулу

$$b \geq \frac{h(m + ctg\alpha)}{0{,}1\frac{[\sigma_{см}]}{[\tau_к]}(1 + 3tg\gamma) - n}, \quad (3)$$

где$[\sigma_{см}]$- удельное сопротивление почвы смятию.;

γ–угол наклона равнодействующей сопротивления почвы перемеще-нию рабочего органа к горизонту.;

n, m – безразмерныекоэффициенты, зависящие от физико–механических свойств почвы.

Из выражения(3) видно, что ширина захвата рыхлительной лапы в первую очередь зависит от глубины обработки, физико–механических свойств почвы и угла вхождения ее в почву. Принимая из источников [3] m=4,2; $[\sigma_{см}]$=1,44·10^6 Па, $[\tau_к]$ =2·10^4 Па, n = 2,5 по выражению (3) определено, что для обеспечениярыхления почва на глубину 30-35 см без образования борозды с уплотненными стенками на дне ширина захвата рыхлительной лапы должна быть не меньше 102 мм.

Для обеспечения качественного рыхления почвы при минимальных затратах энергиидлина и ширина рабочей поверхности – должна быть соответственно 125 и 102мм.

Списоклитературы

1. Худойбердиев Т.С., Худоёров А.Н. Новый способ обработки почвы и техническое устройство для его реализации //Материалы межд. науч.-практ. конф. Актуальные вопросы аграрной науки и образования: Т.IV. Ульяновск: УГСХА, 2008.

2.Гаффаров Х.Р. Совершенствование технологического процесса и обоснование параметров орудия для разуплотнения подпахотного слоя почвы в зоне хлопководства:Автореферат дис. …канд.техн.наук.–Янгиюль,1993.

3.Абдурахмонов Р.А. Обоснование параметров глубокорыхлителя для полосной обработки почвы: Автореферат дис. … канд. техн. наук.–Янгиюль, 2004 г.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК БЕЛСЕНДІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ

ЧАИКОВА Адель Төлегенқызы
Қазақ инновациялық гуманитарлық-заң университеті
5В010200 «Бастауыш оқыту педагогикасы мен әдістемесі»
мамандығының 4 курс студенті
Семей қаласы, Қазақстан

Аңдатпа

Мақалада бастауыш сынып оқушыларының әлеуметтік белсенділігін дамыту жолдары, әлеуметтік белсенділіктің құрылымы, мазмұны, мәні қарастырылды.

Аннотация

В статье рассматриваются пути развития социальной активности учащихся начальной школы, структура, содержание и значение социальной активности.

Қазақстан Республикасының жалпы білім беру тұжырымдамасында: «Қазақстан мектептеріндегі өзекті мәселелердің бірі өзгермелі әлеуметтік және экономикалық жағдайда өмір сүруге дайын, айналасындағы шынайы өмірге белсенді қатынасын байқатып, оны жақсартуға ықпал ете алатын, бәсекеге қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру болып табылады. Осыған орай бастауыш сынып оқушыларына қойылатын мынандай талаптар алдыңғы орынға шығады: креативтілік, жауапкершілік пен әлеуметтік белсенділік, ой-өрісінің кеңдігі, сауаттылық, танымдық әрекетке қызығушылықтың арттырылуы»,-деп ерекше аталып өткен.

Білім беру жүйесін осындай заманауи талаптарға сай жетілдірудің басты бағыттарының бірі- бастауыш сыныптарда «Рухани жаңғыру» идеясын жүзеге асыратын жас ұрпақтың бойында әлеуметтік белсенділікті, бәсекелестікке бейімділігін дамытуға басымдылық көрсету. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты жолдаудың жетінші міндетінде білім берудің жаңа сапасына тоқталды. Ол барлық жастағы азаматтарды қамтитын білім беру ісінде өзіміздің озық жүйемізді құруды жеделдету қажет екенін айтты. Білім беру бағдарламаларының негізгі басымдығы – өзгерістерге үнемі бейім болу және жаңа білімді меңгеру қабілетін дамыту екенін жасырмады. «Бізге экономикалық және қоғамдық жаңару қажеттіліктеріне сай келетін, осы заманға сай білім беру жүйесі қажет»,-деп атап көрсеткен болатын. Қазіргі заман талабына сай білім беру- бұл қоғам мүшелерінің адамгершілік, интеллектуалдық, мәдени дамуының жоғары деңгейлік және кәсіби

біліктілігін қамтамасыз етуге бағытталған тәрбие беру мен оқытудың үздіксіз үрдісі екендігі белгілі. Сондықтан еліміздегі ұлттық қоғамды кемелдендіру ел болашағы- жас ұрпақты жаңа инновациялық әдісте рухтық тәлім және білім негіздерімен қаруландырып, әлеуметтік белсенді етіп қалыптастыру керек. Ол үшін бастауыш сыныптарда оқушылардың әлеуметтік белсенділігін дамыту қажет.

Әлеуметтік белсенділікті дамыту тақырыбын зерттеген философтар, әлеуметтанушылар мен педагогтар: Я.А.Коменский, Ж.-Ж.Руссо, К.Д.Ушинский,
В.В.Зеньковский,А.Гуддинс,Э.Дюркгейм,Д.Дьюи,В.Н.Шульгин.
Әлеуметтік белсенділікті философилық тұрғыдан зерттеген Г.С.Батищев, Л.П.Буева, П.Е.Кряжева, Д.Панцхавы, т.б. Ал әлеуметтік белсенділіктің тұлғаның, қоғамның дамуына тигізетін әсері туралы Г.М.Гак, М.И.Петросян, В.А.Тугаринов еңбектерінде сипатталған. Қазіргі таңдағы оқу-тәрбие процесінде тұлғаның әлеуметтік белсенділігін дамыту жолдарына Д.Д.Вишневскийдің, М.Б.Рамазановтың, В.П.Ростовскийдың, Л.Н.Фараонованың диссертациялық еңбектері арналған. Педагогикалық-психологиялық әдебиетті саралай келе анықтағаным: бастауыш сынып оқушыларының әлеуметтік белсенділігін сыныптан тыс уақытта: еңбекпен, ойынмен, спорттық жарыстар арқылы дамыту зерттелсе де, бірақ оқу барысында бастауыш сынып оқушыларының әлеуметтік белсенділігін дамыту тақырыбы тың болып келеді.

1980 жылы баланың әлеуметтік белсенділігін қалыптастыру және дамыту мәселесі бойынша шет елде мектепке дейінгі және кіші мектеп жас кезеңі көптеген зерттеушілердің назарын аударды (Ш.А.Амонашвили, С.П.Баранов, Е.А.Ануфриев, Р.Г.Казакова, В.И.Логинова, В.С.Мухина және тағы басқалар). Мектепке дейінгі кезеңнен бастап әлеуметтік белсенділікті қалыптастыру бойынша қажырлы еңбектеніп, мақсатқа бағытталған жұмыстар жүргізілуі керек. Осы кезеңнен бастап болашақ тұлға ретінде өзіне, адамдарға, қоршаған ортаға көзқарасы қалыптаса бастайды. Әлеуметтік ережелер мен қағидаларды меңгере отырып бала дамиды. Әрине, әлеуметтену процесі баланың қоршаған ортамен белсенді өзара әрекеті нәтижесінде жүзеге асады. Субъектінің әлеуметтік белсенділігінсіз оның танымы да, шығармашылығы да, іс-әрекеті де дамымайды. Сондықтан балалық шақтан бастап белсенділік әлеуметтік маңызды сипатқа ие болуы керек.

Әлеуметтік белсенділік тұлғаны қалыптастырушы факторлардың бірі ретінде және қоғам үшін адамды басты құндылық ретінде сипаттайды. Әлеуметтік белсенділік арқылы адамның өмірлік ұстанымы пайда болады, қоғам дамуына өзінің үлесін қосуға атсалысады, тұлға ретінде өз әрекетін жүзеге асырады. Әлеуметтік белсенділіктің мәні — тұлғаның жаңа қоғамдық міндеттерді атқаруымен байланысты мінез-құлық тәсілдері мен әрекеттер жиынтығының қалыптасуы, өзіндік «Мен» компонентімен тікелей байланысты мақсатының әлеуметтік маңызын сезінуі.

Нақты тәжірибе және арнайы жүргізілген психологиялық-педагогикалық зерттеулер көрсеткендей, әлеуметтік белсенділіктің негізін қалыптастыруда мектепке дейінгі және кіші мектеп жасы сәтті кезең болып табылады. Мұнда бастамашылдық пен атқарушылдықты дамыту үшін әлеуметтік қызбалық пен әлеуметтік енжарлықтың көрінуін жеңуде сәтті бастамалар жасалады. Әрине, балалардың белсенділігі үлкендердің белсенділігінен мазмұндық сипаттамасы және көріну деңгейі бойынша ерекшеленеді. Мектепке дейінгі және кіші мектеп жас кезеңінде әлеуметтік белсенділік көбінесе мөлшерлік деңгейде көрінеді және тұлғалық деңгейге өту үшін нақты талаптар қойылады.

Мектепке дейінгі және кіші мектеп жас кезеңінде әлеуметтік белсенділікті қалыптастыру мәселесін қарастыра келе, балалардың қоғамдық міндеттерді шешуін қадағалай отырып, олардың тұлғалық дамуын жүзеге асыру керек деп есептейміз. Әлеуметтік белсенді тұлғаны қалыптасыру бұл мектепке дейінгі ұйымда, мектепте, отбасында тәрбие мен оқыту жүйесін үйлестіре отырып, қайта жасау болып табылады. Бұл тәрбиешілер мен мұғалімдерді арнайы оқытып, ата-аналарға кеңестер беруді талап етеді.

Ең алдымен бала тұлғасының әлеуметтік белсенділігінің негізін қалыптастыруда сәйкес психологиялық жағдай жасау керек. Оның ішінде ең маңыздылары төмендегідей:

- қоғамдық міндеттерді шешуде балалардың әлеуметтік тұрғыдан атсалысуы үшін алғы шарттардың болуы;
- мектепке дейінгілердің және кіші мектеп оқушыларының іс-әрекеттері мен мінез-құлық түрткілерін арттыру тәсілі ретінде эмоционалдық қобалжуларын белсендіру;
- тұлғаның өзін-өзі тануының ішкі механизмі ретінде өзіндік сананы дамыту.

Қорыта келе, әлеуметтік белсенділіктің негіздерін қалыптастыру бала тұлғасының жалпы дамуымен тығыз байланысты. Сондықтан, балалардың өздері атқаратын қоғамдық міндеттерге қатысты қарапайым әлеуметтік ұсыныстарды өңдеп, олардың үйлесімді дамуы үшін бастамашылдық пен орындаушылық деңгейін жоғарлатуға мүмкідік беретін әдістерді ұсынған тиімді болып табылады.

Әдебиеттер:

1. Петров А.П. Социальная активность: сущность, содержание, критерии // Формирование социально активной личности: сущность, проблемы.- Ч. I.- М.: ВЛАДОС, 1995.
2. Жексенбаева У.Б.Организация научно – исследовательской деятельности школьников. \\ «РАДиАЛ».Алматы,2006.
3. Н.Ә.Назарбаев \\«Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері»(Қазақстан халқына Жолдауы).

ТОЛҚЫН ӨРІСІНІҢ ЖЕТУ УАҚЫТЫНАРНАНЫҢ КӨЛДЕНЕҢ ҚИМАСЫНЫҢ ӘР ТҮРЛІ ФОРМАСЫНДА ЕСЕПТЕУ

ШАЛЕНОВА Салима Муратовна
Ш. Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті
«Физика және математика» кафедрасының аға оқытушысы, математика магистрі
Ақтау қаласы, Қазақстан

КОЩАНОВА Гулаш Рахметовна
Ш. Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті
«Физика және математика» кафедрасының профессоры, п.ғ.к ті
Ақтау қаласы, Қазақстан

КУЛЖАГАРОВА Базаргуль Табылгановна
Ш. Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті
«Физика және математика» кафедрасының доценті, ф.-м.ғ.к.,
Ақтау қаласы, Қазақстан

Аңдатпа

Бұл мақалада Сен-Венан теңдеуі негізінде толқын өрісінің жету уақытын арнаның көлденең қимасының әр түрлі формасында есептеуқарастырылған. Сонымен қатарақырлы айырымдар әдісі деқолданылады.

Аннотация

В данной статье на основе уравнений Сен-Венана решена задача определения времени добегания фронта волны при различных формах поперечного сечения канала. При этом используется метод конечных разностей.

Бір өлшемді жағдайда ашық су ағымдары ағысын теориялық зерттеу үшін ең алғаш рет Сен-Венан құрастырған Сен-Венан теңдеулері жиі қолданады және станционар емес ағыстар үшін келесі жағдайларға негізделеді:

– ағыс бірөлшемді, яғни көлденең қима бойынша жылдамдық бірдей және су деңгейі көлденең бағытта горизонталь;

– тоқ сызықтарының қисықтығы шамалы және вертикаль үдеулер шамасы тым кіші;

– үйкелістің шекаралардағы әсері мен турбуленттік кедергі заңдарымен есептеледі.

Бұл жорамалдар күрделі ашық су ағысының математикалық сипаттамасын жеңілдетуге алып келеді.

Осылайша ең толықзерттелген станционар емес ашық су ағынының бірөлшемді моделі Сен-Венан теңдеулері болып есептеледі, олар фильтрациялық шығынды есепке алғанда келесі түрде болады[1,2]:

$$\begin{cases} \dfrac{\partial U}{\partial t} + U\dfrac{\partial U}{\partial x} = g\left(i_0 - \dfrac{\partial H}{\partial x}\right) - g\dfrac{U^2}{C^2 R} + \dfrac{U}{\omega}q, \\ \dfrac{\partial \omega}{\partial t} + \dfrac{\partial Q}{\partial x} = -q, \end{cases} \quad (1)$$

Мұнда U- ағынның орташа жылдамдығы; g - еркін түсу үдесуі; H - су тереңдігі (су деңгейінің белгісі); i_0 - канал түбінің көлбеулігі; C - Шези коэффициенті; R – гидравликалық радиус; ω – каналдағы су қимасының ауданы; q – фильтрацияның есебінен ұзындықтың бірлігіне келетін су шығыны; Q – каналдағы су мөлшері; t – уақыт; x – ағын бойымен бағытталған координаттық өс.

Қазіргі кезде каналдардың көлденең қималарының ең көп қолданыстағы түрлерітрапециялық және параболалық болып табылады. Тік төртбұрышты түріне келсек, онда оны трапециялықтың жеке түрі деп қарастыруға болады.

Көлденең кимасы трапециялы каналдар. Геометриялық қатынастарды қолдана отырып негізгі гидравликалық элементтерге мына өрнектерді жазуға болады:

1) Су қимасының ауданы: $\omega = (b + mH)H$;

2) Сулану периметрі: $\chi = b + 2H\sqrt{1+m^2}$

3) Гидравликалық радиус: $R = \dfrac{\omega}{x} = \dfrac{(b+mH)H}{b + 2H\sqrt{1+m^2}}$;

4) Каналдағы су бетінің ені: $B = b + 2mH$,

мұнда b – канал түбінің ені; m - $ctg\beta$ - беткейлердің еңістену коэффициенті;

β - еңістену бұрышы.

Тік төртбұрышты көлденең қима үшін $\beta = 90^0$, яғни $m = 0$.

Параболалық көлденең қималы каналдар. Теңдеуі $z^2 = 2py$ (p - парабола параметрі деп аталатын өлшемді сызықтық шама) квадраттық парабола бойынша сызылған көлденең қималар үшін негізгі гидравликалық элементтерге келесі қатынастар қолданылады:

1) Су қимасының ауданы: $\omega = \dfrac{2}{3}BH$;

2) Каналдағы су бетінің ені: $B = 2\sqrt{2pH}$;

3) Сулану периметрі: $\chi = p\left(\sqrt{2\tau(1+2\tau)} + \ln\left(\sqrt{2\tau} + \sqrt{1+2\tau}\right)\right)$,

мұнда $\tau = H/p$ – салыстырмалы тереңдік.

Фильтрацияның есебінен канал ұзындығының бірлігіне келетін су шығыны белгілі формуламен өрнектеледі:

$$q = V\chi,$$

мұнда V – фильтрация жылдамдығы, фильтрация жылдамдығын анықтау кезінде күрделі, тез өзгеретін жер асты су ағындарын қарастыруға тура келеді. Біз каналдардағы еркін фильтрация деп аталатын фильтрацияның қарапайым жағдайын қарастырамыз, яғни су тірегіш қабатқа дейінгі қашықтықты шексіз үлкен деп қабылдауға болатындай жағдайды. Онда фильтрация жылдамдығы мына формула бойынша анықталады.

$$V = K_0,$$

мұнда K_0 – фильтрация коэффиценті. Еркін фильтрация жағдайларында q су жоғалымы еркін емес фильтрацияның күрделірек жағдайы үшін анықталған жоғалымнан әрдайым артық болатынын атап өту керек. Сондықтан еркін фильтрация формуласы бойынша есептелінген q біршама артықша мәнімен алынады.

Келтірілген теңдеулер мен негізгі қатынастарды қолданып және фильтрацияға кеткен жоғалымдарды есепке ала отырып, ашық каналдарда су ағысының бірқатар мәселелерін шешуге болады.

Толқын өрісінің жетіп бару уақытын анықтау есебі каналдың көлденең қимасы әртүрлі формада болғанда шешілген. Практикада каналдың бастапқы қимасында H су деңгейінің көтерілу жағдайлары жиі кездеседі. Мұндай көтерілусу өткізетін құрылманың ашылуымен байланысты. Сондықтан бұл мақалада келесі есеп шешіледі. Суғару каналында H_0 тұрақты тереңдігі және U_0 орташа жылдамдығы бар ағын бірқалыпты қозғалады. Бастапқысу деңгейі белгілі заң бойынша H_0 белгісінен $H_0 + a_0$ белгісіне дейін өседі, кейіннен тұрақты болып қалады. Бұл кезде канал өлшемдері өзгермейді деп есептейміз. Басқа қималарда түрлі уақытта U орташа жылдамдық пен H су тереңдігінің өзгеруін, сондай-ақ көлденең қиманың әртүрлі формалары үшін фильтрацияға кеткен су шығынын есепке алып берілген қашықтыққа толқын өрісінің жетіп бару уақытын анықтау керек (K_0 фильтрация коэффициентін тұрақты деп еесптейміз.)

Берілген есеп (1) теңдеулер жүйесінен пайдаланып шешіледі. Жоғарыда келтірілген қатынастарды және $Q = U_\omega$, су мөлшері формуласын қолданып бұл жүйені U және H арқылы жазамыз. Нәтижесінде сызықтық емес дифференциалды теңдеулердің тұйықталған жүйесін аламыз [1]:

$$\begin{cases} \dfrac{\partial U}{\partial t}+U\dfrac{\partial U}{\partial x}+g\dfrac{\partial H}{\partial x}=g\left(i_0-\dfrac{U^2}{C^2R}\right)+\dfrac{U}{\omega}q, \\ B\dfrac{\partial H}{\partial t}+\omega\dfrac{\partial U}{\partial x}+UB\dfrac{\partial H}{\partial x}=-q. \end{cases} \quad (2)$$

Бұл жүйе гиперболалық болып табылады және келесі характеристикаларға ие.

$$\frac{dx}{dt}=U-\sqrt{\frac{g\omega}{B}};\frac{dx}{dt}=U+\sqrt{\frac{g\omega}{B}}.$$

$U>\sqrt{\dfrac{g\omega}{B}}$ болатындай каналдарды қарастырайық, онда екі характеристика да «кетушілер» болады.Осыған байланысты және есеп қойылымына сәйкес (2) теңдеулер жүйесін келесі шекаралық шарттармен шешеміз:

$$\begin{cases} U=U_0, \quad H=H_0 \quad егер \quad t=o, \quad 0\le x\le L, \\ U=U_1(t), \quad H=H_1(t), \quad егер \quad x=0, \quad t>0, \end{cases} \quad (3)$$

бұл жерде $U_1(0)=U_0$, $H_1(0)=H_0$ және толқын өрісінің жетіп бару ұзындығы U орташа жылдамдықпен келесі теңдеумен байланысты

$$\frac{dl}{dt}=U(l,t), \quad (4)$$

$0\le l(t)\le L$, L – канал ұзындығы, $l(0)=0$ бастапқы шартпен шешіледі.l ұзындығына сәйкес келетін уақыт – толқын өрісінің l қашықтыққа жету уақыты. (3) шартта ағынның орташа жылдамдығы мен тереңдігі Шези формуласымен байланысты, яғни $U_0=C_0\sqrt{R_0}i_0$, мұнда C_0, R_0 – Шези коэффициенті мен гидравликалық радиус H_0 су тереңдігіне сәйкес келеді. Осыған ұқсас $U_1(t)$ $H_1(t)$ арқылы өрнектеледі, ал $H_1(t)$ уақыт бойынша келесі заңға сәйкес өзгереді:

$$H_1(t)=H_0+a_0(1-e^{-\gamma_0 t})$$

мұнда a_0 – су өткізу құрылмасының ашылу дәрежесі; γ_0 - ашылудың жылдамдық дәрежесі.

(2), (3) есепті шешу үшін алдымен өлшемсіз шамаларға көшеміз:

$$U^*=\frac{U}{U_{XAP}}, \quad H^*=\frac{H}{H_{XAP}}, \quad x^*=\frac{x}{L}, \quad t^*=\frac{U_{XAP}{}^t}{L}, \quad (5)$$

және қарапайым итерация әдісін қолдана отырып сызықтық емес мүшелерді сызықтыққа айналдырамыз, кейін $\vec{Y}=\begin{pmatrix} U^* \\ H^* \end{pmatrix}$ векторын енгізіп есепті векторлы – матрицалы түрде жазамыз.

$$A_*^{(s)}\frac{\partial \vec{Y}}{\partial t^*}+B_*^{(s)}\frac{\partial \vec{Y}}{\partial x^*}=\vec{D}_*^{(s)} \tag{6}$$

$$\begin{cases} \vec{Y}=\vec{Y}_0 & егер \quad t^*=o, \quad 0\le x^*\le 1, \\ \vec{Y}=\vec{Y}_1(t), & егер \quad x^*=0, \quad t^*>0, \end{cases} \tag{7}$$

мұнда $S=0,1,2....$ - итерация нөмірі. $S=0$ болғанда белгісіздердің бастапқы мәндері, яғни $t=0$ болғандағы мәндер қабылданады. Хар индекс деп характеристикалық шамалар белгіленген, $H_{хар}=H_0+a_0$, $U_{хар}$, $H_{хар}$ арқылы Шези формуласы бойынша сипатталады.

(6),(7) есеп шекті айырмалар әдісімен шешіледі [3,4]. Бұл кезде симметрияланған туындылары бар екі қабатты төрт нүктелі айқын емес схеманы пайдаланамыз. Есептеулер толқын өрісінің каналдың соңғы қимасына жеткен кезде тоқтатылады, (5) формулалар бойынша өлшемді шамаларға қайта оралып, U орташа жылдамдық пен H су тереңдігінің өзгерістерін табамыз. Бұл функцияларды біле отырып Q су мөлшері мен q фильтрацияға кеткен шығынды анықтаймыз. Әрі қарай (4) теңдеуін Рунге-Куттаның төртінші ретті дәлдік әдісімен шешіп жету ұзындығын анықтаймыз, демек, толқынның берілген қашықтыққа жету уақытын да.

Нәтижеде толқын өрісінің жету уақытының, су деңгейінің және фильтрацияға кеткен шығынның өзгерулері ағыстын әртүрлі параметрлеріне сәйкес анықталған.

Көлденең қиманың әртүлі формалары үшін есептеу нәтижелерін салыстыра келе (аудандары бірдей болғанда) ең жақсысы болып, яғни толқын өрісінің берілген қашықтыққа жылдам жету мағынасында ең жақсы болып көлденең қиманың параболалық формасытабылады, яғни параболалық форма кезінде ағысқа кедергі ең аз болады.

Канал түбінің көлбеулігінің жоғарылауымен және кедір-бұдырлық коэффициентінің төмендеуімен фильтрациялық шығыназаяды,яғни орташа жылдамдық өсіп фильтрацияға кедергі жасайды.

Есептеулер нәтижелері тәжірибелік жұмыстар қорытындыларымен сапалық жағынан сәйкес келеді және ауытқу 14% аспайды.

Әдебиеттер

1. Железняков Г.В. Пропускная способность русел каналов и рек. –Л.: Гидрометеоиздат, 1981.-311с.

2. Кучмент Л.С., Демидов В.Н., Мотовилов Ю.Г. Формирование речного стока. – М.: Наука, 1983.- 216с.

3. Калиткин Н.Н. Численные методы. – М.: Наука, 1978.-512с.

4. Кюнж Ж.А., Холи Ф.М., Вервей А. Численные методы в задачах речной гидравлики. – М.- Л.: Гидрометеоиздат, 1985.-255с.

ДЕВИАНТТЫ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚТЫҢ ПАЙДА БОЛУ СЕБЕПТЕРІ ЖӘНЕ АЛДЫН АЛУ ЖОЛДАРЫ

ШАМАХАЙ Жанар Шамахайқызы
Тұран-Профи
қалалық шаруашылық колледж
педагог-психолог
Астана қаласы,
Қазақстан

Аңдатпа

Девиантты мінез-құлықты балалардың дені өтпелі кезеңге сәйкес келетіндігі олардың азаматтық қалыптасуында әлеуметтік орта тарапынан болған мұқтаждықтарына көмектің дер кезінде көрсетілмеуінен туындайды.

Жалпы қоғам өмірінің барлық салалары көптеген өзгерістерге, бұрынғы мінез-құлық нормалары құлдырауға ұшырапжатқан кездедевиантты мінез-құлықмәселесі еліміздегіерекше өзекті мәселе болыптұр. Сондықтан жасөспірімдердің жат мінез-құлықтарымен күресу мәселесі жас мемлекетіміздің алдында тұрған күрделі мәселе болып табылады. Мектептегі педагогтар, психологтар балаларды оқыту мен тәрбиелеуде сабақтан көп қалатын, тәртібі нашар, білім деңгейі төмен, ашуланшақ, ата-аналар мен ұстаздарды тыңдамайтын, бұзақылықтар жасайтын балалармен жиі кездеседі. Көбіне зерттеушілер мұндайоқушыларды «Қиын оқушылар», «Мінез-құлқында ауытқуы бар балалар», «Девиантты балалар» деп қарастырыпжүр. [4]

Девиантты мінез-құлық және қиын балалар ұғымына келетін болсақ, ол 1920-1930 жылдары пайда бола бастады. Бастапқыда ғылым саласында емес, күнделіктіөмірде қолданылып жүрді. Біраз уақыт ұмытылып, 1950-1960 жылдардың басында қайтадан қолданысқа енді.[1]

Жасөспірімдік кезең - ең қиын, әр түрлі бұзақылықтардың пайда болатын және сонымен қатар достық нормаларды игеруіне сәтті кезең болып табылады. Жасөспірімге тән қасиет - өзіндік тәуелсіздік, дербестік, басқаға бағынышты болмау. Сол себептен, өзінің күш-қуатын, жеке басының мән-мағынасын түсінуге ұмтылыс жасайды. Оны ұғынуға мүмкіндіктерді

мектептегі оқу-тәрбие мен еңбек процесіне қатыстарынан байқалады. Себебі, девиантты мінез-құлықты балалар типтік ерекшеліктеріне байланысты тіршілік қиыншылықтарына кезігіп, оны жеңіп шығуға ішкі жай-күйі жол таба алмай әлеуметтік-педагогикалық тұрғыдан қорғалынбайды. Содан девиантты мінез-құлықты бала ешкімге керегім жоқ деген сезімге беріліп кінәны үлкендерге теліп айналасымен жан-жалдасуға, ұрыс-төбелеске бейімделеді. Қажеттіліктің орнын толықтырудың жолы – бос уақытын мақсатсыз пайдалану, мектеп тәртібін ұстамау, заң нормаларын бұзу, қылмыстық істер жасау . [6]

«Девиантты мінез-құлық және оның алдын алу жолдары» Девианттымінез-құлық деген не? Жасөспірімдік кезеңдегі девиантты мінез-құлық.Жасөспірімдерде девиантты мінез-құлықтың алдын алу. Адам қайғысы – заман қайғысы. Девиантты мінез-құлық – жалпыға ортақ ережелерден ауытқитын алеуметтік іс- әрекет, осы ережелерді бұзатын адамдар мен әлеуметтік топтардың қылықтары; қабылданған құқықтық немесе моральдық нормаларды бұзған адамның мінез- құлқы. «Девиант» сөзі латынша«debiamio», яғни «ауытқу» мағынасын береді. Кең мағынасында девиантты мінез-құлық кез келген әлеуметтік ережелерден ауытқушылықты білдіреді.[1]

Девиантты мінез-құлықтың себебі, негізгі көзі неде? Девиацияны зерттеген көптеген ғалымдар девиантты мінез- құлықтың пайда болу факторларын түрліше түсіндіреді. Олардың пікірінше негізгі факторлар:жанұяда берекенің болмауы;ата-ананың “ерекше” қамқорлығы;тәрбие берудегі кемшіліктер;өмірде кездесетін қиыншылықтар мен күйзелістерді жеңе алмау;өмірлік дағдының болмауы, айналасындағы адамдармен, құрбыларымен жарасымды қатынасқа түсе алмауы; сырттан келген қысымға төтеп бере алмау, өз бетінше шешім қабылдай алмау, сынаушылық ойды дамыта алмау; психоактивті заттарды жиі пайдалану;агрессиялық жарнамалың ықпалды болуы;мектептерде психологиялық көмек көрсету қызметінің нашар дамыуы;балалар мен жасөспірімдердің бос уақытының проблемалары; Зерттеулерге сүйенсек, қызуқанды мінез-құлық отбасы қатынастарында қалыптасады. Осы жағдайлармен қатар қызуқандылықтың дамуына алып келетін мына жағдайларды көрсетуге болады: -жиі болатын ата-аналар арасындағы ұрыс-жанжалдар; -ата-аналардың бірін-бірі және балаларын сыйламауы; -балаларға қарау мен бақылаудың болмауы; -жасөспірімдердің пікірін елемеу; -ата-аналардың тиісті жылылықты бере алмауы; -балалардың ар- намысына тию; -тәрбие жүйесінің сапасыздығы. Қазіргі, осы саладағы әлеуметтік, педагогикалық талаптар мен жүзеге асырылып жатқан тәжірибелер негізінде, бұл саладағы тәрбие міндеттерін жүзеге асыруда мынадай шарттарды орындау қажеттігі туады:

1. балаға ілтипатпен, ізгі тілектестікпен қарау;
2. оның жағымды қасиеттеріне сүйену;
3. оның адамгершілік күшіне, потенциалды мүмкіндіктеріне сену;

4. оқушыларды салауатты өмір салтын қалыптастыру үшін жасалған жалпы білім беретін бағдарламаларды ұштастыра пайдалану;

5. салауатты өмір салтын қалыптастыруға, қауыпсыз тіршілік етуге бағытталған тәрбиелік бағдарламаларды ұштастыра пайдалану Девиантты мінезге ие балалардың білім алуы мен бос уақытын пайдалы іс-әрекеттермен өткізу жолдарын қарастыратын жаңа кешенді бағдарламалар құру. [5]

Балаларда, жеткеншек жасөспірімдерде девиантты мінез-құлықтың алдын алу үшін не істеуіміз керек? Бұл үшін ең алдымен балаға жастығынан дұрыс тәрбие беру керек. Баланың бойына әдептілік белгілерін сіңіру керек. Әдеп дегеніміз жақсы тәрбие, адамдармен жақсы мәміледе болу, көркем мінез, ар-ұяттылық, сыпайылық. Әдеп - ешбір ұры ұрлай алмайтын құнды қазына. Әдеп – адам мен жануарды ажырататын айырмашылық. Хазреті Омар: «Әдеп –ілімнен бұрын келеді»,- деген. Ибн Мүбәрәк: «Барлық ілімдерді білетін адамның әдебінде кемшілік бар болса, онымен көріспегеніме өкінбеймін, мұны өзіме зиян деп білмеймін. Бірақ әдепті адаммен көрісе алмасам өкінемін»,-деген. Қазақ халқыда «Әкеге қарап ұл өсер, шешеге қарап қыз өсер» деген нақыл сөз бар. Қандай тауып айтылған сөз. Тәрбие отбасынан басталады. Бала тәрбиесі өте қиын және де қызық. Егер балада девиантты мінез-құлық белгілері байқалса, ата-анамен ұстаз оның себебін анықтап, бірге жұмыс атқарулары қажет.[2]

«Адам қайғысы – заман қайғысы» деп текке айтпаған. Сондықтан да аға ұрпақ өмірде қиындыққа тап болған, тұра жолдан адасқан адамға қол ұшын берген. Осындай әділетті ұрпақтың сенімін ақтай отырып, ол бала болсын, жасөспірім немесе жасы үлкен кісі болсын ауыр күнінде жәрдем беру біздің адамдық парызымыз. Қәтелікке жол берген баланы кешіре білу, оның жағымды қасиеттеріне сүйену, балаға ілтіпатпен, ізгі тілектестікпен қарау, оның адамгершілік күшіне, потенциалды мүмкіндіктеріне сене білу керек. Баланың азда болса жетістіктерін марапаттау,өз-өзіне болған сенімін арттыру және бағасын көтеру тәрбиенің бір бөлігі болып есептеледі. Біз, ата- аналар және ұстаздар баланың жан дүниесін түсініп, бірге жұмыс істесек, қоғамдағы арты өкінішке алып баратын оқиғалардың алдын алған боламыз. Қытай халқының: «Шешуі жоқ жағдай болмайды, тек дұрыс шешім қабылданбаған жағдай болады» деген аталы сөзін келтіре отырып, тәрбиеледе түзелмейтін бала болмайтынын, барлық балаларды тәрбиелеу мүмкін екендігін айтқым келеді. Біз перзенттерімізге дұрыс тәрбие беріп, салауатты өмір салтын ұстанып, ата-бабаларымыз киелі санаған салт- дәстүрден аттап өтпей, тіліміз бен дінімізді келешек ұрпаққа жеткізсек, адамдық және азаматтық міндетімізді атқарған боламыз.[3]

Осы мәселелерді ескере отырып біз балалар мен жасөспірімдердің тұлғасы мен мінез-құлқындағы жат қылықтардан арылту үшін төмендегідей жұмыстар жасалу керек деп ойлаймыз:
Ол үшін: “Менің отбасым ”, “Мен не үшін ата-аналарымды жақсы көремін (сыйлаймын)”, “Мен бос уақытымды қалай өткіземін? ” деген тақырыптарға

шығарма жаздырып, содан көп нәрсені білуге болады.Үшіншіден, істелген жұмыстың бәрі алдын-ала, терең , жан - жақты ойластырған болуы керек.

Жасөспірімдік шақта балалардың қызығушылығы арта түседі, әлде бірдеңеге бейімделгіш келеді, мінезі ерекшеленіп, өзінің өмір жолына көз жіберіп, ой елегінен өткізуге тырысады, оқудың мәнін, мақсатын түсініп, ұжымдағы өз орнын білгісі келеді. Жасөспірімдер мен жастардың жат қылықтарға әуестенуінің негізгі себебі: білімінің төмендігі, мәдениет деңгейінің жеткіліксіздігі, ең бастысы, қызығушылықтың шектеулілігі, қоғамдық пайдалы іске деген ниеттің жоқ болуы. [7]

Девиантты мінез-құлықты көбіне жасөспірімдер арасында кездестіреміз. Себебі жасөспірімдік кезең - ең қиын, әр түрлі бұзақылықтардың пайда болатын және сонымен қатар достық нормаларды игеруіне сәтті кезең болып табылады. Жасөспірімге тән қасиет - өзіндік тәуелсіздік, дербестік, басқаға бағынышты болмау. Сол себептен, өзінің күш-қуатын, жеке басының мән-мағынасын түсінуге ұмтылыс жасайды. Оны ұғынуға мүмкіндіктерді мектептегі оқу-тәрбие мен еңбек процесіне қатыстарынан байқалады. Себебі, девиантты мінез-құлықты балалар типтік ерекшеліктеріне байланысты тіршілік қиыншылықтарына кезігіп, оны жеңіп шығуға ішкі жай-күйі жол таба алмай әлеуметтік-педагогикалық тұрғыдан қорғалынбайды. Содан девиантты мінез-құлықты бала ешкімге керегім жоқ деген сезімге беріліп кінәні үлкендерге артып айналасымен жан-жалдасуға, ұрыс-төбелеске бейімделеді. Қажеттіліктің орнын толықтырудың жолы-бос уақытын мақсатсыз пайдалану, мектеп тәртібін ұстамау, заң нормаларын бұзу, қылмыстық істер жасау. [8]

Тұжырым:

- девиантты мінез-құлықты балалардың қоғамда болуы әртүрлі әлеуметтік ықпалдардың және тәрбие институттарының қызметіндегі олқылықтардың нәтижесінде пайда болады;

- девиантты мінез-құлықты балалардың дені өтпелі кезеңге сәйкес келетіндігі олардың азаматтық қалыптасуында әлеуметтік орта тарапынан болған мұқтаждықтарына көмектің дер кезінде көрсетілмеуінен туындайды;

- кез- келген қайта тәрбиеленетін немесе қайта әлеуметтік ортаға қайтарылған бала реабилитациялық қамқорлықты қажетсінеді.

Қорыта айтқанда, девиантты мінез-құлықты балалармен тәрбиелік жұмыстарын жүргізуде римдік философ Сенеканың: "әрбір адам өмірінің тек кейбір жақтарын ойлап талдайды,бірақ ешкім жалпы өмір туралы ойланбады" деген ой пікірге сүйене отырып,баланың тек кейбір мінездік кемшіліктерін түзетіп қана қоймай,оларды қоғамдық өмірдің талаптарымен ұштасқан дұрыс қарым-қатынас жолына қайтып әкеліп,ары қарай қалыптасып дамуына,әлеуметтенуіне көмектесу қажет. Адамдар арасындағы қарым-қатынастар (достық,жолдастық, туыстық,сүйіспеншілік,махаббат т.б) нормаларымен ұштастырыла жүзеге асырылғанда, балалар бойында

девиантты мінез-құлықтың өріс алмауына және оларды мектеп қабырғасынан бастап әлеуметтендіруге мүмкіндік жасалады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан мектебі 2002 ж. №1
2. Мектепьегі сыныптан тыс жұмыстары. 2007 ж. №5
3. Миренский Б.А. “Семья и подросток” Ташкент. Укитувчи. 1991.
4. Шнейдер Л.Б. “Девиантное поведение детей и подросков”. 2005.
5. Акажанова А.Т. Девиантология. - Алматы, 2009. – Б.8.
6. Балалар мен жасөспірімдердің девиантты мінез-құлқы психологиялық және педагогикалық мәселе жөнінде.-www.rusnauka.com/14_ENXXI_2014.
7.Жаназарова З.Ж. Отбасы социологиясы. - Алматы, 2010. – Б.196, 198, 201.
8.М. Жұмабаев «Педагогика» Алматы, 2008 ж.- Б 214, 224
9.Жасөспірімдердің ауытқушы мінез-құлқының негізгі түрлерінің психологилық сипаттамасы.-http://www.kazakh.ru/talk/mmes.phtml?

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ДИПЛОМАТИЯЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ДАМУ ТАРИХЫ (1991-1997ЖЖ.)

БЕГИМБАЕВА Жибек Сагинбаевна
Актюбинский региональный государственный университет имени К.Жубанова
Кандидат исторических наук, доцент кафедры Отечественной истории и исторических наук
город Актобе, Казахстан

ШУРЕНОВА Айдана Шуренкызы
Актюбинский региональный государственный университет имени К.Жубанова
студентка 4 курса исторического факультета
город Актобе, Казахстан

Аңдатпа

Бұл мақалада Қазақстан Республикасының сыртқы саясаты және дипломатиясының дамуы қарқыны жан жақты тарихи тұрғыда талданып көрсетілді. Қазақстан Республикасының тәуелсіздік алған жылдан бастап дипломатиялық қатынастардың дамуы, сыртқы саясатының басым бағыттары қарастырылған.

Аннотация

Внешняя политика Республики Казахстан, как независимого государства начинается со времени провозглашения суверенитета. В этой

статье показана история формирования основных направлений и темпов развития внешней политики и дипломатии Республики Казахстан в первые годы независимости.

1991 жылғы 16 желтоқсанда «ҚР-ның Мемлекеттік тәуелсіздігі туралы» Заңның қабылдануыменжаңа мемлекет құрылды.Президенттің өзін тәуелсіз елдің саяси көшбасшысы ретінде көрсеткен алғашқы мәселесі ядролық мұра туралы болды. 1991 жылғы 29 тамызда Семей ядролық полигонын жабу туралы Жарлық шығарылды, ал 1994 жылғы 5 желтоқсанда Будапештте ЕҚЫК-ның кеңесінде Ядролық қаруды таратпау туралы шарттың депозитарийлері – Ресей, АҚШ, Ұлыбритания тарапынан Қазақстанға қауіпсіздік кепілдігі туралы меморандумға қол қойылды [1, 326 бет].

Тәуелсіз Қазақстан Республикасының алғашқы саяси қадамдарын жасаған елпрезиденті Н.Назарбаев ерен тұлғалы көшбасшылық қасиеттерге ие және өзін-өзі баламалы түрде бағалай білетіндігін айтып кеткен жөн. Өз бойында көшбасшылықтың ерекше дарынды, парасат-пайымы мол, емен-жарқын және дәстүрлі тұрпаттағы белгілерін тоғыстырған, мұныңөзі осындай дәрежедегі саясатшылардың арасында өте сирек кездеседі. Өзгермелі жағдайға тез бейімделеді. Стратегия мен тактиканышебер ұштастырады, келешек пен бір сәттік мақсаттар арасында қарама-қайшылықтар туа қалған жағдайда стратегиялық жоспарлауға басымдық береді [2, 23бет].

Қазақстан тәуелсіздік алғаннан кейін өзінің көп векторлы саясатын қалыптастыра бастады. Қазақстан екі жақты қатынас орнатқан елдердің арасында Қытай Халық Республикасы болды. Қытайдың импорттың жалпы көлеміндегі үлесі 48%-ды құрайды. 1990 жылғы 23 қарашада Алматыда ҚР-сымен ҚХР-дың Шыңжан-Ұйғыр автономиялық районы (ШҰАР) арасында экономикалық, ғылыми-техникалық және мәдени ынтымақтастықты дамыту туралы келісімге қол қойылды. Алматы-Үрімші әуе желісі ойдағыдай жұмыс істеді, 1991жылдан бастап Достық-Алашанькоу теміржол өткелі жұмыс істей бастады. Қытай жағының шақыруымен 1991 жылғы 9 шілдеден 16 шілдеге дейін Президент Н.Ә.Назарбаев бастаған Қазақ КСР-нің мемлекеттік делегациясының сапары болды. Сапардың қорытындысы бойынша үш келісімге қол қойылды, олар: «Қазақ КСР-і мен ШҰАР(ҚХР) арасындағы ынтымақтастықты дамытудың принциптері мен негізгі бағыттары туралы», «Достық (КСРО-Алашанькоу (ҚХР) шекаралық теміржол өткелін халықаралық туризмді дамыту үшін тиімді пайдалану туралы Қазақ КСР Үкіметі мен ШҰАР(ҚХР) арасындағы «Келісім», «Қазақ КСР Үкіметі мен ҚХР ШҰАР арасындағы Сауда келісімі» [3, 68бет].

1992 жылдың 24 ақпанынан 28 ақпанына дейінгі кезеңде Премьер-Министр С.Терещенко бастаған ҚР-сы Үкіметінің делегациясы ҚХР-ға ресми сапармен барды. Келіссөздердің нәтижелері бойынша 10 Келісім мен хаттамаларға және Үрімші қаласындағы хаттамаға қол қойылды, сондай-ақ ҚР-сы ҚХР арасындағы Достық пен ынтымақтастық туралы шартты әзірлеуге жәрдемдесуге тиіс Бірлескен мазмұндамаға қол қойылды. Олардың арасында

ҚХР-дан Қазақстанға 6 миллион АҚШ доллары сомасындағы жабдық пен тауарлар жеткізу үшін мемлекеттік несие туралы келісім; сауда-экономикалық және ғылыми-теникалық ынтымақтастық жөніндегі Қазақстан-Қытай комиссиясын құру туралы келісім; автомобиль тасымалы мәселелері жөніндегі хаттама; теміржол көлігі саласындағы ынтымақтастықты нығайту жөніндегі хаттама; әуе көлігін пайдалану туралы хаттама бар [3, 76 бет].

Қазақстанның Қытаймен энергетикалық ынтымақтастығының басталуына 1997 жылы ҚХР мемлекеттік кеңесінің премьері Ли Пэннің Қазақстанға сапары барысында негіз қаланды. 1997 жылы 24 қыркүйекте Қазақстан Республикасы мен ҚХР үкіметтері «Мұнай мен газ саласындағы ынтымақтастық туралы келісімге» қол қойды. 1990 жылы қазанда Алматыға Сингапур бизнесімені Джордж Ву келді, ол «Ист Коуст Рэкринейшнл сентер» және «Аэромарин Сингапур» компанияларының президенті болатын. Болған келіссөздердің нәтижесінде Қазақстан Республикасының СЭБМ (Сыртқы экономикалық байланыстар министрлігі) мен аталмышфирмалар арасындағы Қазақстан Астанасында халық тұтынатын түрлі тауарлар сататын дүкендер ашуға Республика аумағында жаңа өндірістер құруға қатысты ниет туралы екі хаттамаға қол қойылды. Республикада Сингапур капиталы қатысатын екі БК – жарғылық қоры 200 мың сом, компьютерлік техника өндіру, сату және қызмет көрсету жөніндегі «Каз-Фер-Импекс» қазақ-сингапур-бангладеш БК, жарғылық қоры 100 мың сом, құрылыс материалдары мен халық тұтынатын тауарлар өндіретін «ЭКАС» қазақ-латыш-сингапур БК (Өостанай қаласы) тіркелді. Сингапур Республикасының аға министрі Ли Куан Ю-дің 1991 жылғы 18-26 қыркүйекте Қазақстанға келген сапары Қазақстан Сингапур қатынастарының дамуына үлкен серпін берді [37, 18-19 бет].

Қазақстанның Үндістанмен байланысының басталуына 50-ші жылдардың ортасында Үндістанның премьер-министрі Д.Нерудің қызы Индира Гандимен бірге келген сапары негіз қалады. 1989 жылдың 1991 жылға дейінгі кезеңінде біздің Республиканың ғылыми мекемелеріне Үндістанның 10 ғалымы мен маманы келді, онда бірлескен зрттеулер жүргізілді және ынтымақтастық мәселелері талқыланды [4;162].

Қазақ КСР СІМ Республикасының Мемлекеттік жабдықтау комитетімен бірге Иран Ислам Республикасының ИИРСІМ бас директоры Мұртаза Банк бастаған делегециясымен келіссөз жүргізді, ол Алматыда 1991 жылдың 1 масымынан 3 маусымына дейін ресми сапармен болды. Келіссөздің нәтижелері бойынша өзара түсіністік Меморандумына қол қойылды, ол келешекте екі ел арасындағы ынтымақтастық туралы келісімге қол қою үшін іргелі құжат ретінде қызмет етті. Құжатта экономикалық және ғылыми ынтымақтастықтың, екі республика арасындағы мәден қатынсатрды дамытудың негізгі принциптері мен бағыттары атап көрсетілді және оларды өзара тиімді әрі тату көршілестік негізінде орындауға екі жақты ұмтылыс білдірілді [5, 210бет].

1991 жылғы желтоқсанда экономикалық істер жөніндегі мемлекеттік министр С.А.Али мырза бастаған Пәкістан ислам Республикасының

делегециясы Алматыда ресми сапармен болды. Сапар нәтижесінде өзара түсіністік туралы меморандумға және сауда- экономикалық ынтымақтастықты дамыту туралы келісімге қол қойылды [3, 65 бет].

Қазақстанға жеткізілім көлем бойынша ГФР екінші орын алды. Республиканың сыртқы сауда айналымында оның үлесі 1991 жылдың қорытындысы бойынша 6,8%-ға тең болды. Республиканың кәсіпорындары мен ұйымдары 1992 жылдың бірінші тоқсанында 754,7 миллион сомның тауарларынэкспортқа шығарды. Бұл кезеңде Қазақстан Германиядан жалпы сомасы 89,1 млн сомның тауарларын сатып алды.

1992 жылғы мамырда ҚР Президенті Н.Назарбаев АҚШ-қа ресми сапармен барды. Сапар және Дж.Бушпен келіссөз барысында екі ел арасында өзара түсіністік орнатуға жәрдемдескен құжаттарға қол қойылды, олар: «Жәрдемдесуді жеңілдету бойынша ынтымақтастық жөніндегі келісім», «Күрделі жұмсалымды көтермелеу және өзара қорғау туралы келісім» [6,183 бет].

1991жылы Қазақстанды 108 шет мемлекет таныды, 70 шет мемлекетпен дипломатиялық қатынас орнатылды. Алматыда 21 шетелдік елшілік ашылды, Қазақстанның дипломатиялық миссиясы Вашингтонда, Мәскеуде, Пекинде, Анкарада және Нью-Йоркте жұмысын өрістетті. 1992 жылы СІМ-нің қатысуымен принциптік сипаттағы көп жақты және екі жақты 13 құжат, сондай-ақ ағымдағы проблемалар бойынша 30 шақты келісім, мазмұндама меморандум жасасылды. Президент Н.Назарбаев Үндістанға, Пәкістанға, АҚШ-қа, ГФР-ге, Францияға, Иранға, Түркияға, Финляндияға жасаған жоғары мәртебелі деңгейдегі сапарларының Қазақстан егемендігін халықаралықтанылуын қамтамасыз ету тұрғысынан маңызы ерекше зор болды. Бір жыл ішінде 20 мемлекет және үкімет басшылары Алматыға ресми сапармен келді. Ресеймен, Өзбекстанмен, Қырғызстанмен, Молдовамен, Беларусьпен, Армениямен, Тәжікстанмен шартпен келісім жасасылды. ТМД шеңберінде алдын алу дипломатиясының тетіктерін қалыптастыру қызметінің негізгі бағыттарының бірі болды. Республика Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық жөніндеі кеңестің қызметіне қосылды. Н.Назарбаев бастаған делегацияның ЕҚЫҰ-на мүше елдер үкіметтері мемлекет басшыларының Хэльсинкидегі кездесуінің жұмысына қатысуы шешуші іс- шара болды, оның барысында Хэльсинкидің қорытынды актілері принциптерінің Азияда қолданылуы жөніндегі Қазақстанның маңызды бастамасы ұсынылды, сондай-ақ біздің мемлекеттің басшысы Париждегі жаңа Еуропа үшін хартиясына қол қойылды [1, 131-132 бет].

Қазақстан Түркия өзара қатынастары неғұрлым белсенді түрде дамыды. Н.Назарбаевтің 1991 жылғы қазанда Анкараға ресмисапармен баруы аса маңызды оқиға болды. 1992 жылғы қазан-қараша айларында Н.Назарбаев Тегеранда ресми сапарда болды, оның барысында Қазақстанмен Иран арасындағы екі жақты ынтымақтастықтың принциптері туралы іргелі құжаттарға қол қойылды, олар: өзара түсіністікпен ынтымақтастық туралы декларация; сауда-экономикалық ынтымақтыстық туралы келісім; көлік

саласындағы ынтымақтыстық дамыту туралы хаттама; сауда экономикалық, өнеркәсіптік және ғылыми ынтымақтастық жөніндегі бірлескен үкімет аралық комиссия құру туралы хаттама және басқа бірқатар хаттамалар. 1992 жылы Таяу және Орта Шығыстың 16 мемлекетімен дипломатиялық қатынас орнатылды.1991 жылы Қазақстан халықаралық валюта қорына, әлем банкіне, Еуропалық ұайта құру және даму банкіне, Азия даму банкіне, экономикалық ынтымақтыстық ұйымына кірді. 1992 жылы мамырда біздің Республика ЮНЕСКО-ға, дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымына мүшелікке өтті, басқа халықаралық ұйымдармен байланысты жолка қойды.

Әлемнің түрлі елдерінде Қазақстан Республикасының алғашқы елшіліктерінің пайда болуы Қазақстан үшін тарихи оқиға еді. Халықаралық қатынастар жүйесінің бастапқы қалыптасуы кезеңінде ҚР-ы СІМ орталық аппаратының негізгі күш жігері шет елдермен ынымақтастықтың саяси, сауда экономикалық, қаржылық, әскери, ғылыми техникалық және гуманитарлық құжаттарын шарттық құқықтық рәсімдеуге бағытталды [7, 21-22 бет].

XXI ғасырдың жаһандық проблемалары жалпы ғаламшарлық сипатта орын алды және біржақты өктемдік жолымен емес, барлық өркениеттердің мүдделі өзара іс қимылдар негізінде шешілуі мүмкін. Күн тәртібіне мынадай проблемелар қойлып отыр:

●Демографиялық проблема – түрлі бағыттардағы қарам қарсы векторларымен халықтың жалпы санының ұдайы өсуі;

●Экологиялық проблема – қоршаған ортаның ластануының арат түсуі және климаттың өзгеруі әсерінен минералдық, су, орман ресурстарының бірқатар түрлерінің келешекте сарқылуы;

●Технологиялық проблема – технологиялық артта қалудың күшеюі мен бәсекеге қабілеттілігінен айырылуы жағдайында өндірістің постиндустриялық технологиялық тәсілдері мен технологиялық уклады дамыған өркениеттер шағын шоғырының монополиялық өктемдігі,

●Экономикалық проблема – байлықтың «Алтын миллиард» өркениетінде шамадан тыс шоғырланып, адамзаттың қалған бөлігінде тұрмыстың деңгейі мен сапасы жөнінен шектен тыс кереғарлықтың орын алуы, ресурстарда трансұлттық корпороциялар (ТҰК) мен әлемдік жарты орталықтары арқылы қуатты елдердің сорып алуы;

●Геосаяси проблема – Батыс Еуропа өркениетінің қолдауы, өзге өркениеттер қарсылығының күшейе түсуі жағдайында солтүстік американдық өркениет тарапынан бір полялы дүниені тануға және жалпы ғаламшарда өкетемдік орнатуға тырысуы және оған қарсы тұрушы өркениеттердің бірі бірімен қақтығысына ұласу қаупі;

●Социологиялық мәдени проблема – ескі және жаңадан орныгып жатқан интегралдық құрылыстың тайталасы, «миды тазарту» мен қуатты ақпарат ағындарының күшеюі [1, 332-333 бет].

Жаһандану мен қайта өзгеріске түсу үрдістері пікір алысуды және әріптестікті талап етеді, мұның өзі XXI ғасырдың өркениеттік императивіне айналды, БҰҰ-ның Бас Ассамблеясының жаңа мыңжылдықтың алғашқы

жылын өркениеттер арасындағы пікір алмасу жылы деп жариялауы және 2001 жылдың 9 қарашасында өркениеттер ынтымақтастығының мақсатын, іс қимыл бағдарламасы мен тетіктерін айқындаған «өркениеттер арасындағы пікір алмасу үшін ғаламдық күн тәртібін» қабылдауы кездейсоқ емес.

Әлемдік қоғамдастықтың тәуелсіз жас мемлекетті мойындауы және Қазақстанның қазіргі заманғы дипломатиясының орнығуы оның мемлекеттігінің қалыптасып, нығаюымен, экономикалық реформаладың іске асырылуымен және Қазақстан қоғамының демократиялық құқықтық негіздернің құрылуымен тығыз байланысты. Қазақстанның сыртқы саяси қызметінің тұжырымдамалық негіздері тым қиындықпен қалыптасты. Тәуелсіздіктің алғашқы жылдары бұл үрдістің күрделілігі көбінесе мемлекет ішіндегі әлеуметтік экономикалық қиындықтарға ғана байланысты болмады, сонымен бірге жас мемлекеттің халықаралық қоғамдастықпен өзара іс қимылының тиісті заң жүзіндегі базасының болмауы мен де байланысты туындады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан тарихы. Көне заманнан бүгінге дейін. Бес томдық. – Алматы: «Атамұра», 5 том, 2010. – 685б.
2. Бипкова О., Щенников В. Президент Казакстана Нурсултан Назарбаев (политический портрет). // Азия и Африка сегодня. – М., 1995.
3. Сырожкин К.Л. Казакстан – Китай: от приграничный торговли к стратегическому партнерству: Монография: В трех книгах Книга 1. В начале пути.- Алматы: КИСИ при Президенте РК, 2010.- 2336 с.
4. Назарбаев Н.Ә. Бейбітшілік кіндігі. - Астана : «Елорда», 2001. - 304б.
5. Назарбаев Н.Ә. Ғасырлар тоғысында. - Алматы: Атамұра, 2003. - 256б.
6. Казакстан сегодня: монография / Под. Ред. Б.К. Султанова. – Алматы: КИСИ при Президенте РК, 2009. - 416с.
7. Әмірбеков Ш., Сұлтанғұлова Ж., Мұқашев М. Тәуелсіз Қазақстанның саяси тарихы/ Оқиғалар жылнамасы. - Алматы: «Қазақстан энциклопедиясы»,2010. - 464с.

Назарбаев Н.Ә. Тәуелсіздік белестері. - Алматы: Атамұра, 2003. - 336 б.

КҮЙ ТӨРЕСІ КӨКІЛ

НҰРСҰЛТАН А.Е
№2 Өнер мектебі домбыра пәнінің мұғалімі
Астана, Қазақстан

Қазақтың рухани әлеміндегі шоқтығы биік өнер саласы – күй туралы зерттеу еңбектерін аз деуге де, көп деуге де болмас. Қазақ өнертануының атасы – Ахмет Жұбановтың «Құрманғазы», «Дәулеткерей», «Ғасырлар

пернесі», «Замана бұлбұлдары» сияқты шығармаларынан бастап бүгінгі сүбелі туынды Ақселеу Сейдімбековтың «Қазақтың күй өнеріне» дейінгі аралықта талай еңбектердің болғаны рас. Алайда әр зерттеудің өзіндік ерекшелігі болады. Біреуінде тарихи шолу басым болса, біреуінде өмірбаяндық деректер молырақ, енді бірінде тақырыптық талдау жағы басым. Мұның бәрін ізденістің нәтижесі деп қараған жөн. Ұлттық өнертану ғылымы осылай бірте-бірте жүйеге түседі. Өнер саласында соңғы 15-20 жылдың көлемінде Қазанғаптың мұрасына деген қызығушылық арта түсуде. Оның негізгі себебі – Қазанғап күйлерінің сұлу сазға, мұң мен философияға толы терең мазмұнда жатқаны даусыз. Оның әр күйінен жеке адамның емес, бүкіл елдің жан күйзелісі, қайғы-қасіреті, бастан кешкен тарихы сезіліп тұрады. Солай десек те, Қазанғап күйлерінің жұртшылыққа кеңінен танылып, ұлттық ықыласқа көтерілуіне себепші болғандардың бірі де бірегейі белгілі домбырашы Сәдуақас Балмағамбетов екенін мойындаған жөн. Сәдуақас Қазанғап күйлерін қайта сөйлеткен, оның орындалу тәсілін жаңа сатыға көтерген ойлы да, шебер күйші, әрі домбырашы. Ел аралап жүріп, оның көптеген күйлерін іздеп тауып, жарыққа шығарды. Қазақтың күйлері кезінде нотаға түспеген, орындаушылардың жеткізуі арқылы тараған. Әр домбырашының орындаушылық ерекшелігіне, шеберлігіне, күйді түсінуіне байланысты күйлердің әр түрлі варианттары пайда болған. Сондықтан күй тарихын күйшілердің орындаушылық ерекшелігімен байланыстыра отырып, зерттеу оң құбылыс. Бір күйдің бірнеше вариантын естіп, салыстыру арқылы түпнұсқаны көзге елестетуге болады. Бұл тұрғыдан келгенде, осы уақытқа дейінгі ғылыми-зерттеу еңбектерде қазақтың күйлерінің шығу тарихының жиналуына, жүйеленуіне, жанрлық ерекшеліктерін саралауға, категориялық ұғымдар жүйесіне, поэтикасына (көркемдігіне) айтарлықтай мән беріліп келгені белгілі дәрежеде арнайы зерттеудің обьектісі болып келгені ақиқат. Алайда, бұл мақаламызға арқау болып отырған қазақтың дәстүрлі күй өнерінің жан-жақты қырлары мен күйлердің шығу тарихы жайында жол-жөнекей айтылған пікірлер болмаса, бұл тақырып осы уақытқа дейін арнайы зерттелген емес. Яғни осы уақытқа дейін қазақ музыкасының, дәлірек айтқанда, қазақтың күй өнерінің бір ғана қырына-күйдің таза музыкалық сипатына, қасиеттеріне баса назар аударылып келгені аңғарылады. Ал, күйшілік дәстүр, әсіресе күйшілердің орындаушылық ерекшелігінің табиғаты, күйлердің шығу тарихы әзірше жете зерттелген емес. Нәтижесінде небір кәсіби күйшілердің биік өнерінің жан-жақты зерттелмеуіне қоса, сол дәстүрлі күйшілер шеберлігінің өкше басар кейінгі ұрпаққа жұғысты болуы да ғылыми негізде қолға алынбай отыр. Бұл ретте, қазақтың күй мектептері үш топқа бөліп, олар Қазақстанның батысындағы, шығысындағы және орталығындағы күйшілік мектептер деп жіктейтін үрдіс бертін келгенше төбе көрсетіп келді. Соңғы кезде қазақтың күйшілік мектептерін бес топқа бөліп жіктеу әдісі қолданылып жүр. Қазақтың күйлерінің мұндай жіктелу түрін алғаш рет ұсынған белгілі ғалым Ақселеу Сейдімбек болатын. Әзірше бұл жіктеуге қарсы уәж айтқандар болған жоқ.

Енді Көкіл күйінің шығу тарихына тоқталайық. Біз бұл мақаламызда қолда бар үш аңызын беруді жөн санап отырмыз

Күй - төресі Көкіл

Қазанғаптың шоқтығы биік күйлерінің бірі Көкіл күйінің шығу тарихы жөнінде көптеген аңыздар айтылады. Бұл күйдің аңызын Сәдуақас Балмағамбетов былайша баяндайды: “Қазанғап кештеу үйленіп, шаңырақ көтерген екен. Кеш үйленгендіктен де, баланы кеш сүйген. Бірінші сүйген сәбиі қыз болып, атын Ақшыбық қояды. Оны “Кекілім менің”, “Көкілім менің” деп әкелік мейіріммен ерекше жақсы көреді. Ақшыбық нәресте күнінде қатты ауырып қайтыс болады. Сонда Қазанғап қызының өліміне қатты қайғырып жоқтау ретінде осы күйді шығарған екен. Бұл күйін күйдің төресі “Көкіл” деп тартқан.

Көкіл күйінің шығу тарихының (екінші нұсқа) - Ел аузында “Көкіл” – аудың бір түрі көрінеді. Шынында да “Көкіл” күйі оқиғасына, рухына, сазына қарағанда мұңлы әуен секілді естіледі. Ол күйде:

Ақ шыбықты шырмаған,
Көкіл аудың айласы.
Ақшыбықты шырмаған,
Сұрқия ажал қайдасың?!!
Аумалы-төкпе өмір - ай!
Арманда өткен өмір - ай - деп тұрғандай.

Ақшыбық - Қазанғаптың жастай дүние салған қызы. Қазанғаптың Ақшыбық атты қызы болды дейді. Ақшыбық елдегі жайлаған сүзек ауруымен ауырып қайтыс болады. Жерлеп келгеннен кейін Қазанғап киіз үйдің төбесіндегі күлдіреуішінің қосылған жері торға ұқсайды екен. Тордың негізі-ау, аудың негізі тоқылып шығатын арқалықтарында укКөкіл дейтін жері болады екен. Ал сол ау деген нәрсе арқалыққа қосылады, табан қосылады. Содан ау болып Көкіл қосылады. Содан Қазанғап менің де Ақшыбығыма осындай Көкіл тап болды-ау, деп тартқан екен. Дерек: жырау Демеу Жолымбетов.

Көкіл (үшінші нұсқа). Күйге байланысты айтылатын аңыздың бірі Қазанғап күйлерінің шығу тарихы, күйшінің өмірі жайында, шәкірттері жөнінде баспасөз беттерінде мақалалар жариялап жүрген шалқарлық журналист Мұхамбетәли Есмағамбетовтің “Деректі әңгіме” атты мақаласында былайша баяндалады: “Қазанғап қосшысы Кәдірәлі екеуі Жем бойын аралап келе жатып, бір төбенің басына шыққанда, алдарынан бір жарық көрінеді. Әлгі жарықты бетке алып жүрген олар бір үйге кез болады. Сыртқа аттарын байлап аяқ суытып бойларын жылытып алу үшін үйге кіреді. - Жол жүрген жолаушы едік, боранна жүрісіміз өнбеді. Сосын ат басын осында тіредік. Менің атым – Қазанғап, қасымдағы қосшым Таласбай Ержанның Кәдірәлісі, - деп Қазанғап өздерін таныстырады. - Апыр – ау, бұл есік алдында жатқан итін домбырамен шақыратын, емшегі қатып қалған қара нарды идіретін Қазанғап па?! – деп таң тамаша болған үй иесі жолаушыларды жылы лебізбен қарсы алады. Қазанғаптың көзі терезе алдында ілулі тұрған домбыраға түседі. Жеңіл

қозғалып әлгі домбыраны алып қағып-қағып жібереді де, орнына қайта іліп қояды. -Тартыңыз, Қазеке, сөйлесінші кәрі шанақ, - деп отырғандар өтініш қылады. - Жоқ, бұл домбыраның иесі бар екен, оның рұқсатынсыз тартуға болмайды. Құлақ бұрауынан иесінің дүл-дүл екенін біліп тұрмын,-дейді күйші. -Оның иесі өзіміздің Ақжелең ғой. Жан дегенде жалғызым. Ұлым да, қызым да осы. "Әйтеуір, кішкентайынан домбыраға әуес болды. Кеше көрші ауылға келін түсіп, сонда кеткен еді, енді келіп қалар,- деген мезетте Ақжелең есіктен кіріп келеді. - Күнім, сен шайыңды ішіп болғаннан кейін мына келіп отырған қонақтарға өнеріңді көрсет. Бұл келіп отырғандар – атақты домбырашы Қазанғап пен оның шәкірті Кәдірәлі күйші, - дейді қызға әкесі. Шәй ішіліп дастархан жиналып болғаннан соң, кезек домбыраға беріледі. Ақжелең қос бұрымын сілкіп тастап, домбырасын қолына алады. Домбыраның ішегін бір қағады да:- Әке, мына домбыраны біреу ұстапты ғой, - дейді. Ыңғайсызданып қалған қыз әкесі Еспенбет: - Күнім, домбыраң сол орнында тұр, Қазанғап атаң дыбысын байқағаны болмаса, - дейді. Ақжелең домбыраның сабын оң қолымен, шанағын сол қолымен ұстап Қазанғапқа ұсынады. Қазанғап сонда байқайды. Қыз солақай екен, бұрауын теріс келтіріпті. Қыздың сезімталдығына риза болған күйші: - Жоқ, балам, жасым үлкен болғанымен, жолым кіші, домбыраның күйін бұзбайын, - деп Ақжелеңге домбырасын қайтарып береді. Сол кезде қыз домбыраны қолына алып ерекше сезіммен безілдете жөнеледі. Күй біткен кезде бүркітше қомданып, тұла бойын шабыт кернеген Қазанғап:- Бәрекелді, талабыңа нұр жаусын, бұл күйің қалай аталады? – деп сұрайды. - Сізге жайылған ақ дастархан үстінде туып отырған күй, атын өзіңіз қойыңыз, - дейді қыз. Сол арада сөзге Кәдірәлі араласып:- Ата өнерін қадір тұтқан өнерпаз қыздың өз атымен аталсын бұл күй. Аты "Ақжелең" болсын – дейді. - Болса болсын! – деп бәрі қауқаласып құптай жөнеледі. Енді күй кезегі Қазанғапқа келіп, ерекше шабытпен, өте аянышты бір күй бастайды. Отырғандар ойға батып, мұңға шомады. Кіші сағаға барып, бастапқы буынды қайталағанда, Ақжелеңнің көзіне жас үйіріледі. Күй әуені баяу баппен аяқталады. - Қазеке, сіз домбыраны тартқанда ерекше үн бітіп, адамша сөйлейді деуші еді, рас екен, елді тағы бір аласапыран күтіп тұрмаса болар еді, - деп қыз әкесі Еспенбеттің көңілі босайды. - Болып та қалар, биылғы жылдың бастауы жаман, айтуға аузым бармайды, осы домбыраға ерік бердім. Көкейімде жүрген Көкіл еді бұл күй, - деп ләм-лим деместен едәуір уақыт отырып қалады. Шынында да, бұл күй ел басына төнген ауыртпалықтың хабарын естірткендей еді. Сол жылы елді жұт жайлап, жұрт мол шығынға ұшырапты.

Пайдаланылған әдебиеттер.

1. (А.Сейдімбеков. «Күй шежіре». Екінші кітап.А.,1997.167 б).
2. Жұбанов А. Ғасырлар пернесі.өАлматы: Жазушы, 1975-400б.
3. Жұбанов А. Ән күй сапары. – Алматы 1976 .
4. Жұбанов А. Қазақтың халық композиторлары. – Алматы 1967 .
5. М.Есмағамбетов. Күйші өмірінің соңғы кезеңін бейнелейтін «Домбырамен қоштасу» атты мақала // Парасат 1994 №8-15 б.

Мазмұны/Содержание

Абдужаббарова Алия Абдухаликовна..... 2
Ербатыр Б.Ө.,Сәбитбекова М.М., Утаргалиева Ш.Ш.
Молдашева Л.Ж., Қожабекова Ж.Қ..... 5
Акбалаева Мейрамкуль Жаксиликовна.....8
Акимбеков Бауыржан Тунгышбекович.....12
Алмагамбетова Хатира Арубаевна.....22
Арепьева Светлана Витальевна.....26
Ахметова Сауле Жумабаевна.....31
БаймагамбетоваАлия Ануаровна.....32
Балгарина Саржан Азишаневна.....36
Бектлеуова А.Р, Ахметова А.Б.....43
Бектлеуоваа.Р.,Бахаева А.Б.....48
Бимагамбетова Г.А.,Сахиұлы Б.....55
Бөкен Гүлназ Сайлаубайқызы.....61
Ваакс Александр Николаевич.....65
Ваакс Вера Александровна.....71
Глущенко Елена Анатольевна.....76
Гумарова Дина Катесовна.....80
Дүйсенова Т.Қ., Жаксибаева Ж.М.....85
Ержан Маусипа.....88
Ержігіт Айзада Нұржанқызы.....93
Жуманова Айшолпан Кенжебековна.....96
Зейнелова А.Е.,Суюндыкова Б.С.,Алькенова Б.К.....101
Ибрагимкызы.Ш.....104
Изгалиева Айгерим Жаскалиевна.....114
Иманбаев Азамат Капуханович.....119
Имаханова А.А.,Акаева М.А.....124
Исахова Несібелі Есиркеповна.....129
Калиева Ж.А.,Алтаева А.У.....134
Карипбаева Шынар Тоқтарқызы.....141
Әмет А.Ж.,Карынбаева М.Ж.....144
Кенжегалиева Айдана Женисовна.....149
Ким Е.О.,Адекенова А.Н.....152
Кинеев Архат Аргынович.....158
Кисанова Айгуль Булатовна.....159
Кубиева Нургуль Пангереевна.....164
Кульшарипова З.К.,Мустафина Р.С.,Жалмагамбетова Б. Ч.....169
Кульшарипова З.К.,Жакубалдина Б.Б.,Исабекова Б.Б.....174
Құрбанәлі Жазира.....180
Қалдыбекова Ақтолқын Серікқызы.....184
БалмановаШолпанЖибекалиевна.....189
КожамсугуроваА.С.....195
Қыдыршаев Абат СатыбайұлыА.С.,Маратқызы А.....199
Леньшина Евгения Олеговна.....204
Мажитова Алтыншаш Калижановна.....210
МалибаеваА.М.,Маханбетова А.Ж.,Бекмурзина А.Б.....217
Марина Ребенок.....220
Марушкина Наталья Ильинична.....224
МенденоваКуляшШиразетдиновна.....229
Міркемел Айнұр Мұратқызы.....234
Моисеев Евгений Сергеевич.....239

Морозова Фардана Яковлевна.....242
Мусапирова Жанар Толкымбековна.....247
Мустапаева МолдирАмировна.....252
Мустафина Лариса Михайловна.....257
Мухамбетиярова Кузбиби Аманбековна.....261
Мүслімова Сара Сағындық Қызы.....264
Элерт Надежда Викторовна.....268
Неделько Анна Александровна.....274
Нуркаманова М.А.,Науменко В.В.,Хващевский Н.Н.,Оспанова Г.А.....276
Нұрділлаева Р.Н.,Серік Г.С.,Баешов Ә.Б.....282
Оразбаева Мақпал Абдуманаповна.....286
Қыдыршаев А.С.,Орманова Қ.Б.....295
Оспанова Гульмира Бегалиевна.....297
Острянина Ирина Витальевна.....302
Плотебнева Кристина Валентиновна.....305
Просекова Римма Николаевна.....309
Пустовалова Л.П.,Жулдаспаева А.А.....315
Раимбаева Жанат Сапабековна.....318
РахматуллинаДаметкенБалгалиевна.....320
СавельеваЕлена Станиславовона.....326
Сайлиханова Мадина Айдаровна.....331
Сақыпова Д.С.,Медеуова Р.М.,Бектлеуова А.Р.,Умирзакова Ж.С.....336
Самарцева Александра Эдуардовна.....339
Сарсенова Эльвира Арстамбековна.....342
Сейфуллина Баян Сериковна.....347
Сулейменова Г.К.,Кыстаубаева К.С.....350
Сүйінбекұлы Кәрім.....357
Ташкенова Дана Казбековна.....360
Телепнева Надежда Николаевна.....364
Мандаева А.Е.,Теміржан А.Б.,Мұхиден А.М.....368
ТлеубердиеваЖ.К.,Аленова Р.А.,Сребродольская Я.С.....373
Топанова Г.Т.,Сергазина Ж.Ж.....378
Топанова Г.Т.,Калиева Ж.Т.....383
Тотанова Нүргүл Тотанқызы.....388
Умбетова Кункигаш Жайлановна.....393
Хайдарова Шахноза Зокиржоновна.....397
Худоёров А.Н.,Юлдашева М.А.,Хайдарова Ш,З.....402
Худоёров А.Н.,Юлдашева М.А.,Самсақова Х.Б.....406
Чаикова Адель Төлегенқызы.....409
Шаленова С.М.,Кощанова Г.Р.,Кулжагарова Б.Т.....412
Шамахай Жанар Шамахайқызы.....417
Бегимбаева Ж.С.,Шуренова А.Ш.....421
Нұрсұлтан А.Е.....426

Қолжазбалар өңделеді және қайтарылмайды.
Авторлардың көзқарасы, ұстанымы сақталады.
Жинақтағы деректердің нақтылығына авторлар жауапты.
Олардың байлам-тұжырымдары редакция көзқарасымен сәйкеспеуі де мүмкін.
Ғылыми басылымда жарияланған материалдар көшіріп басылған жағдайда сілтеме жасалуы тиіс.

«Білім-Образование-Education» РҒПО қарасты баспа орталығында беттеліп, басылды. Басуға 26.021.2018 ж. қол қойылды. Пішімі 60х84/16. Қаріп түрі Times New Roman. Ризографиялық басылыс. Көлемі 10,75 шартты баспа табақ. Таралымы 50 дана.15000, Астана қаласы